T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI
TÜRK İSLAM EDEBİYATI BİLİM DALI

İSMAİL HAKKÎ BURSEVÎ
NAKDÜ'L-HÂL (151a-225b)
İNCELEME-METİN

(Yüksek Lisans Tezi)

Beyzanur TUNA

BURSA-2022

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI
TÜRK İSLAM EDEBİYATI BİLİM DALI

İSMAİL HAKKÎ BURSEVÎ
NAKDÜ'L-HÂL (151a-225b)
İNCELEME-METİN

(Yüksek Lisans Tezi)

Beyzanur TUNA

Danışman:
Dr. Öğr. Üyesi Ali İhsan AKÇAY

BURSA-2022

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim / Ana sanat Dalı, Türk İslam Edebiyatı Bilim Dalı'nda 701822005 numaralı Beyzanur TUNA'nın hazırladığı "İsmail Hakkî Bursevî Nakdü'l-Hâl (151a-225b) İnceleme-Metin" konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 19/07/2022 günü …… -…… saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının ……. (başarılı / başarısız) olduğuna (oybirliği / oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)
Dr. Öğr. Üyesi Ali İhsan AKÇAY
Bursa Uludağ Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

Üye
Prof. Dr. Bilal KEMİKLİ
Bursa Uludağ Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Olcay KOCATÜRK
Selçuk Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi

...../……. /20…..

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 23/06/2022

Tez Başlığı / Konusu: İsmail Hakkî Bursevî Nakdü'l-Hâl (151a-225b) İnceleme-Metin
Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 359 sayfalık kısmına ilişkin, 23/06/2022 tarihinde şahsım tarafından Turnitin (Turnitin)* adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 3'tür.
Uygulanan filtrelemeler:

1- Kaynakça hariç
2- Alıntılar hariç/dahil
3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.
Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı:	Beyzanur TUNA
Öğrenci No:	701822005
Anabilim Dalı:	İslam Tarihi ve Sanatları
Programı:	Tezli Yüksek Lisans
Statüsü:	☒Y.Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Ali İhsan AKÇAY

*** Turnitin programına Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.**

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "İsmail Hakkî Bursevî Nakdü'l-Hâl (151a-225b) İnceleme-Metin" başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı : Beyzanur TUNA
Öğrenci No :701822005
Anabilim Dalı :İslam Tarihi ve Sanatları
Programı :Tezli Yüksek Lisans
Statüsü :Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı :**Beyzanur TUNA**
Üniversite :**Bursa Uludağ Üniversitesi**
Enstitüsü :**Sosyal Bilimler Enstitüsü**
Anabilim/Anasanat Dalı :**İslam Tarihi ve Sanatları**
Bilim/Sanat Dalı :**Türk İslam Edebiyatı**
Tezin Niteliği Tezi :**Yüksek Lisans Tezi**
Mezuniyet Tarihi : **……/……./2022**
Tez Danışman(lar)ı :**Dr. Öğr. Üyesi Ali İhsan Akçay**

İSMAİL HAKKÎ BURSEVÎ - NAKDÜ'L-HÂL (151a-225b) İNCELEME – METİN

Bu çalışmada, 17-18. yüzyıllarda yaşamış, *Rûhu'l-Beyân* adlı tefsîriyle meşhur olmuş İsmail Hakkî Bursevî'ye ait *Nakdü'l-Hâl* isimli eserin 151a-225b numaralı varakları transkripsiyon alfabesiyle yeni harflere aktarılmış ve metin muhteva yönünden incelenmiştir.

Bursevî çokça eser kaleme almış velûd bir yazardır; tefsîr, hadîs, fıkıh, kelam, tasavvuf vb. alanlarda eserleri bulunmaktadır. *Nakdü'l-Hâl* isimli eseri vâridât türünde kaleme alınmış Arapça-Türkçe tasavvufî bir eserdir. Bir tür olarak vâridât, kaleme alan kişinin kalbine doğan duygu, düşünce ve ilhamların (vârid) yer aldığı eserlerdir. Bu eserde Bursevî vâridâtını kaleme alıp ayet-i kerîme, hadîs-i şerîf ve manzumelerle zenginleştirmiştir.

Bursevî bu eserini vefatından birkaç yıl önce, 1721-1722 yıllarında kaleme almıştır. Eserin müellif nüshası bulunmamaktadır. Beş adet müstensih nüshasına ulaşılmıştır. Çalışmamızda *İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde No. TY. 2153*'te bulunan Hâfız İbrahim el-Fehmî'ye ait müstensih nüshası esas alınarak transkripsiyonu yapılmış, aynı kütüphanede bulunan *No. TY. 2161*'de kayıtlı nüsha ile *Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'ne bağlı Atıf Efendi Yazma Eser Kütüphanesi No. 1515*'te bulunan müstensih nüshalarıyla mukâbelesi yapılmıştır.

Çalışmanın giriş bölümünde Bursevî'nin yaşadığı dönem Osmanlı Devleti'nin siyâsî, kültürel ve ilmî durumu incelenmiştir. Birinci bölümde Bursevî'nin hayatı işlenmiş ve eserleri tanıtılmıştır. İkinci bölümde mutasavvıflarca bilgi kaynaklarından sayılan keşf ve ilham ile rüya konusu işlenmiştir. Devamında vâridât türü ve Bursevî'nin vâridât türünde yazılmış eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde; *Nakdü'l-Hâl* işlenmiş ve nüsha tavsifi yapılmıştır. Devamında ise "Nakdü'l-Hâl'de Mânâ ve Mefhûm" başlığı altında *Nakdü'l Hâl*'in incelediğimiz varaklarında yer alan tasavvufî kavramlar hakkında Bursevî'nin yaptığı açıklamalara yer verilmiştir. Tez çalışmasının dördüncü bölümünde metnin transkripsiyonu yapılmış, orijinal sayfaları verilerek çalışma tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler:
Türk İslam Edebiyatı, İsmail Hakkî Bursevî, Nakdü'l-Hâl, Tasavvufî Eser, Vâridât, Keşf, İlham, Rüya

ABSTRACT

Name and Surname : Beyzanur Tuna
University : Bursa Uludag University
Institution : Social Science Institution
Field : Islamic History and Arts
Branch : Turkish Islamic Literature
Degree Awarded : Master
Degree Date : ……/…../20….
Supervisor/s :Dr. Öğr. Üyesi Ali İhsan Akçay

ISMAIL HAKKÎ BURSEVÎ NAKDÜ'L-HÂL (151a-225b) ANALYSIS-TEXT

In this work number 151a and 225b foils of name of the Nakdü'l-Hal's work, which belongs to İsmail Hakkı Bursevi who lived between the century of 17th and 18th and is famaus for his gloss of Ruhu'l-Beyan, were transfered to new letter with the transcription alphobet.

Bursevî is a productive writer who wrote a lot of works of art. He has got works of art in the areos of gloss, hadith, figh, kalam and islamic mysticism work which was written in the type of revenue. A revenue as a type is that it is a work in which there are emotions, thoughts and inspirotions that were born to the writer's heart. In this work Bursevî wrote his revenue by enriching with verses of the Koran , hadiths and poems.

Bursevî wrote this work before a few years ago he died, between the years 1721 and 1722. There isn't an author's copy of this work. It was reached to the five scribal copies. In our study, it was done of transcriaption by basing on the author's copy which belongs to İbrahim el-Fehmî and takes place at the "*Library og Nadir Eserler at İstanbul University*" *at the number of TY. 2153* and olso it was campared with the author's copies of both *the number TY. 2161* at the same library and at the *Lord Atıf Writing Production Library attached to Süleymaniye Writing Production Library.*

In the beginning part, it was examined of the Ottaman Empire's political, cultural and scientific situation in which period Bursevi was living. In the first part, it was handled of the Bursevi's life and it was introduced of his works. In the second part, dream subject with the explanation and inspiration which is regarded as information source by the mystics was handled. In addition to this it was given information about revenue type and works of Bursevi that were written in the type of revenue. In the third part Nakdü'l-Hal was handled and qualifying of the copy was done. Besides of these, it was given place to Bursevi's explanations related to the concepts of Islamic mysticism of Nakdü'l-Hal's foils which is under the Mana and Mefhum. In the fourt part of our study, text transcription was done and the study was completed by handling the original papers.

Keywords:
Ismail Hakkî Bursevî, Nakdü'l-Hâl, Mystical Work, Incomes, Discovery, Inspiration, Dream

ÖN SÖZ

Türk İslam edebiyatı alanında yapılan çalışma türlerinden biri de Osmanlı Türkçesi metinleri günümüz Türkçesine aktarmak amacıyla yapılan trankripsiyon çalışmalarıdır. Bu tezde, Osmanlı coğrafyasında yetişmiş önemli müelliflerden İsmail Hakkî Bursevî'ye ait tasavvufî bir eser olan *Nakdü'l-Hâl*'den bir bölüm çeviriyazım yoluyla yeni harflere aktarılmıştır. Böylece önemli bir eserin bugünkü yazıya kazandırılması, ilgililerin istifadesine sunulması amaçlanmıştır.

Bursevî'nin bu eseri vâridlerinden oluştuğundan vâridât türü içerisinde yer almaktadır. Vârid "Sâlikin kalbine ansızın gelen hâl, ilham anlamında tasavvuf terimi."[1] şeklinde tanımlanmaktadır. Bursevî, Allah tarafından kendisine ilham edilen, kalbine doğan; ayetleri, cümleleri bazen gözünün önünde beliren harfleri-cümleleri kaleme almış ve bu vâridleri; âyet-i kerîmelerle, hadîs-i şerîflerle ve kendi ifadeleriyle îzâh etmiştir. *Nakdü'l-Hâl* isimli tasavvufî eser; nazım-nesir karışık bir vâridâttır. Bursevî, Nakdü'l-Hâl'de kalbin menzilleri olarak isimlendirdiği tasavvufî basamaklar hakkında geniş açıklamalarda bulunmuş, nazımlarıyla işlediği konuyu desteklemiştir.

Çalışma konusu olarak bu eserin seçilmesinin en önemli nedeni, Bursevî gibi ilmî-tasavvufî derinliği olan bir şahsiyete ait olmasıdır. Bursevî'nin vâridâtlarında kullandığı dil ve üslup hakkında bilgi verecek bir eser olması ve ilk 150 varağı Nurefşan Gündüz ve Hilal Nur Kılıç tarafından M. Murat Yurtsever danışmanlığında çalışılan bu kıymetli eserin günümüz alfabesine aktarılmasına katkıda bulunmak bu çalışmayı yapmamızın diğer nedenleridir.

Türklerin İslâmiyete girişiyle edebiyatımızda İslâm etkileri görülmeye başlamıştır. Bilal Kemikli, İslâmlaşmanın Türk tarihinin en önemli olaylarından olduğunu ifade etmektedir: "İslâmlaşma, bu milletin kendini bulma ve onunla yeniden var olma hadisesidir."[2] Türklerin İslâmiyet'i kabulüyle edebiyat iki koldan gelişmiştir. İlki; *halk edebiyatı, âşık edebiyatı ve tasavvuf edebiyatı* olarak isimlendirilen edebiyattır. Bu edebiyat; şekil ve eda yönüyle İslâmlaşmadan önceki dönemi, ruh ve mânâ yönüyle İslâmiyet'i yansıtır. İkincisi ise *klasik Türk edebiyatı, ümmet çağı Türk edebiyatı ve divan edebiyatı* olarak isimlendirilen edebiyattır. İslam medeniyet havzası içerisinde yer edinmiş Arap ve Fars edebiyatının etkisiyle ortaya çıkmıştır.[3] İsmail Hakkî Bursevî hem divan edebiyatına hem de dinî-tasavvufî edebiyata ait eserler vermekle birlikte ismi daha çok tekke edebiyatı şairleri arasında geçmektedir. A. Azmi Bilgin, Bursevî'yi tekke edebiyatının ana kolunu oluşturan isimler arasında

---

1 Semih Ceyhan, "Vârid", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 12 Ağustos 2022).
2 Bilal Kemikli, *Dost İlinden Gelen Ses* (İstanbul: Kitabevi, 2017), 4.
3 Kemikli, *Dost İlinden Gelen Ses*, 4-5.

sayar.[4] M. Murat Yurtsever, tasavvuf şiirinde sezgiye dayalı ilham ve vâridâtın söz konusu olduğunu ifade eder.[5] Bursevî'nin Nakdü'l-Hâl'de yer alan manzumelerinde de bu özellik görülmektedir.

M. Murat Yurtsever, Bursevî'nin şiirlerinde kullandığı dilin, Halk şiiri kadar sade olmadığını ancak klasik şiirde olduğu gibi yabancı terkiplerin çok olduğu ağır bir dil de olmadığını ifade ediyor. Nazmının nesrinden daha sade olduğundan bahsediyor.[6] *Nakdü'l-Hâl* içerisinde birçok manzumenin olduğu bir eserdir. Bu anlamda *Nakdü'l-Hâl*'deki manzumeler Bursevî'nin şiiri hakkında fikir vermektedir. Bu manzumeler Bursevî'nin şiiri hakkında yapılacak çalışmalarda faydalanılacak kaynaklar olacaktır.

Nakdü'l-Hâl Türkçe ağırlıklı, içerisinde Arapça metinlerin de olduğu bir eserdir. Hazırladığımız çalışmada Osmanlı Türkçesi ile yazılmış kısımlar latinize edilmiştir. Arapça kısımlar ise önce esas alınan nüshada yazan şekliyle Arap alfabesiyle yazılı olarak verilmiş daha sonra bu kısımların tercümesine yer verilmiştir.

Nakdü'l-Hâl, aynı zamanda bir şeyh efendi olan Bursevî tarafından kaleme alınmış tasavvufî bir eser olduğundan mânâ yönü zengin bir eserdir. Tasavvufun gayesi, insanı kötü ahlaktan uzaklaştırmak güzel huylarla bezemektir. Allah ve Rasûlü'nün ahlâkıyla ahlaklandırmak, Hz. Peygamber'e (s.a.v) ittibâ ile *insân-ı kâmil* yetiştirmektir.[7] Mutasavvıflar bu gayeye ulaşmak için çeşitli yollar denemişlerdir. Bir yol gösterici olarak Bursevî de *Nakdü'l-Hâl*'de kalbin menzillerini ayın menzillerine benzeterek 28 menzilde kişiyi Allah'a ulaştıran basamakları işlemiştir. Bu yönüyle çok ilgi çekici bir eserdir. Bursevî 28 menzili işleyip bitirdiğinde gerekçelerini açıklayarak birkaç tasavvufî menzilden daha bahsetmiştir.

Bir giriş ve dört bölümden oluşan çalışmada; giriş kısmında Bursevî'nin yaşadığı 17-18. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin siyâsî, kültürel ve ilmî durumu hakkında kaynaklardan derlenen bilgilere yer verilmiştir. Birinci bölümde Bursevî'nin özet sayılabilecek biyografisi ile M. Murat Yurtsever[8] ve Ali Namlı'nın[9] kitaplarından faydalanarak oluşturulan Bursevî'ye ait eserlerin listesi bulunmaktadır.

İkinci bölümde sûfîlerce vahiy, akıl ve duyu organları gibi bilgi kaynaklarından kabul edilen keşf ve ilham ile rüyadan bahsedilmiş, vâridât türü ve Bursevî'nin vâridâtı hakkında bilgi verilmiştir. Keşf ve ilham vâridle eş anlamlı olarak kullanılmasa da yakın anlamlı kavramlardır. Keşf ve ilhamda mutasavvıfa gaybî bazı

---

4 A. Azmi Bilgin, "Tekke Edebiyatı", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 12 Ağustos 2022).

5 Mehmet Murat Yurtsever, "Yunus Emre, Niyâzî-i Mısrî ve İsmâʿîl Hakkî Bursevî'de Türk Tasavvuf Şiirine Özgü Mazmun Arayışları", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 23/2 (15 Aralık 2019), 695.

6 Murat Yurtsever, "İsmâil Hakkı Bursevî, Edebî Yönü", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 12 Ağustos 2022).

7 Hasan Kamil Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarîkatlar: Tarihi, Kavramları ve Mes' eleleri* (Ensar Neşriyat, 1994), 61.

8 Murat Yurtsever, *İsmail Hakkî Bursevî Divan* (Bursa: Arasta Yayınları, 2000).

9 Ali Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2001).

bilgilerin açılması, feyz yoluyla kalbe bilginin ulaşması[10] vardır. Vâridât türünden bilgiler de buna benzer, mutasavvıfın kalbine ansızın gelir ve ilim getirir. *Nakdü'l-Hâl* de Bursevî'nin gönlüne doğan, Allah tarafından kendisine gönderilen bilgilerden (vâridler) oluşan bir eserdir. Bu sebeple *Nakdü'l-Hâl*'in içerik ve üslup açısından anlaşılmasını kolaylaştıracağı düşüncesiyle mutasavvıfların bilgi kaynaklarına yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde Nakdü'l-Hâl'in genel özellikleri hakkında bilgilendirme yapıldıktan sonra Nakdü'l-Hâl'in nüsha tavsifi yapılmıştır. Devamında, Nakdü'l-Hâl'in içeriği hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlayacak, transkripsiyonunu yaptığımız kısmın özeti sayılabilecek "Nakdü'l-Hâl'de Mânâ ve Mefhûm" kısmı yer almaktadır.

Dördüncü bölümde Nakdü'l-Hâl'in 151a-225b numaralı varakları bölüm başında verilen transkripsiyon alfabesine uygun olarak günümüz Türkçesine aktarılmış ve bölüm sonunda varaklara ait orijinal fotoğraflar verilerek çalışma tamamlanmıştır.

Metin içerisinde geçen ayet-i kerîmeler; sure adı, ayet numarası ve meâliyle dipnotta gösterilmiştir. Aynı şekilde hadîs-i şerîflerin kaynakları da gösterilmiştir. Ancak hadîslerin Nakdü'l-Hâl'de her zaman kaynaklarda geçtiği şekilde olmadığını görülmüştür. Örnek olarak Sahîh-i Müslim'de "Ve hāẕā Uḥudun ve hüve cebelün yuḥibbunā ve nuḥibbuh" şeklinde geçen hadîsin Nakdü'l-Hâl'de "Uḥud yuḥibbunā ve nuḥibbuh" şeklinde geçtiği görülmektedir. Hadîs aynı anlama gelmekle birlikte birkaç kelime eksiktir. Buna benzer hadîslerle karşılaşıldığında; hadîs usulünde "manen rivayet[11]"in câiz görülmesi sebebiyle aynı mânâyı ifade eden hadîsin geçtiği kaynak dipnotta gösterilmiştir.

Metni günümüz Türkçesine çevirirken *İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, No. TY. 2153 (İ1)* nüshası esas kabul edilmiştir. Bu nüshanın seçilme nedeni neredeyse hatasız bir yazıyla, okunaklı bir hat ve dikkatli bir imlâ ile kaleme alınmış olmasıdır. İstinsah tarihi olarak bu nüshaya yakın olan ve yine okunaklı bir hatla kaleme alınmış olan *İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, No. TY. 2161 (İ2)*'de kayıtlı nüsha ve *Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'ne bağlı Atıf Efendi Yazma Eser Kütüphanesi, No. 1515 (A)*'da kayıtlı bulunan nüshayla mukâbelesi yapılmıştır. İ1 nüshasında olabilecek hataların bu mukâbeleler sonucu görülmesi ve dipnotta düzeltilmesi amaçlanmıştır. Mukâbeleler sonucu metni eksiksiz bir şekilde ortaya çıkarmak hedeflenmiştir.
151a-225b varaklarının transkripsiyonunu yaptığımız *Nakdü'l-Hâl* Bursevî'nin dil ve üslubu, tasavvufî düşünceleri ve yaşadığı dönem hakkında ipuçları taşımaktadır. Tasavvuf ve edebiyat alanında çalışan araştırmacıların dikkatini çekeceğini düşündüğümüz eser vâridât türü hakkında da bilgi sahibi olmamızı sağlayacak bir örnektir.

---

[10] Yusuf Şevki Yavuz, "İlham", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 12 Ağustos 2022).
[11] Mehmet Efendioğlu, "Rivayet", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 12 Ağustos 2022).

Çalışma konusunun seçilmesinden çalışmanın tamamlanmasına kadar tüm aşamalarda özverili yardımlarını esirgemeyen ilk danışmanım kıymetli hocam Doç. Dr. M. Murat YURTSEVER'e ve tezin bir bütün hâline gelmesi, tamamlanması noktasında destek olan, yol gösteren kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Ali İhsan AKÇAY'a, dersleri ve eserleriyle ilminden istifade ettiğimiz hocam Prof. Dr. Bilal KEMİKLİ'ye, tez savunmasındaki değerli katkılarından dolayı Dr. Öğr. Üyesi Olcay Kocatürk'e, çalışma boyunca manevî desteğiyle yanımda olan arkadaşım Hilal Nur KILIÇ'a, Arapça bölümlerin tercümesinde yardımcı olan Emine Kimya YAŞAR'a, en büyük desteği veren kıymetli anne-babama ve kardeşlerime, tezin tamamlanma aşamasında bilgilerinden istifade ettiğim Ömer Faruk YİĞİTEROL'a ve Hümeyra MERMER TURNER'e gönülden teşekkür ediyorum.

Beyzanur TUNA
Bursa 2022

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI ..... **ii**
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU ..... **iii**
YEMİN METNİ ..... **iv**
ÖZET ..... **v**
ABSTRACT ..... **vi**
ÖN SÖZ ..... **vii**
İÇİNDEKİLER ..... **xi**
KISALTMALAR ..... **xiv**

GİRİŞ:

İSMAİL HAKKÎ BURSEVÎ'NİN YAŞADIĞI DÖNEM OSMANLI DEVLETİ'NİN SİYASÎ, KÜLTÜREL VE İLMÎ HAYATINA GENEL BAKIŞ

I. SİYASÎ DURUM 1
II. KÜLTÜREL HAYAT 2
III. İLMÎ HAYAT 4

BİRİNCİ BÖLÜM

İSMAİL HAKKÎ BURSEVÎ'NİN HAYATI

I. İSMAİL HAKKÎ BURSEVÎ 7
A. HAYATI 7
B. ESERLERİ 14
1. Te'lif Sırasına Göre Eserlerin Listesi 16
2. Kayıp Eserler 48

İKİNCİ BÖLÜM

TASAVVUFÎ BİLGİNİN KAYNAKLARI

I. BİR İLİM OLARAK TASAVVUF VE BİLGİ YÖNTEMİ 49
II. TASAVVUFÎ AÇIDAN BİLGİ VE BİLGİ EDİNME ŞEKİLLERİ 51
A. KEŞF VE İLHAM 55
B. RÜYA 59
III. TASAVVUFÎ BİR BİLGİ TÜRÜ OLARAK VÂRİDÂT 62
IV. İSMAİL HAKKÎ BURSEVÎ'NİN VÂRİDÂTLARI 66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NAKDÜ'L-HÂL'DE MÂNÂ VE MEFHÛM

I. NAKDÜ'L-HÂL 69
II. NAKDÜ'L-HÂL'İN NÜSHALARI 76
A. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ NADİR ESERLER KÜTÜPHANESİ NO. TY. 2153 (İ1) 77
B. SÜLEYMANİYE YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ'NE BAĞLI ATIF EFENDİ YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ NO. 1515 (A) 77
C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ NADİR ESERLER KÜTÜPHANESİ NO. TY. 2161 (İ2) 78
D. ANKARA D.T.C.F. KÜTÜPHANESİ, RÂİF YELKENCİ BÖLÜMÜ, NO. 202 (R) 78
E. TOPKAPI SARAYI MÜZESİ KÜTÜPHANESİ NO. E.H. 1277 (T) 79
F. SÜLEYMANİYE YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ ESAD EFENDİ BÖLÜMÜ NO. 1787 (E) 79
III. NAKDÜ'L-HÂL'DE MÂNÂ VE MEFHÛM 80
A. 151A-225B NUMARALI VARAKLARDA GEÇEN KALBİN MENZİLLERİ 80
1. Mürâèâti'l-Hudûd 80
2. Şevk 82
3. èIşk 82
4. Kurb 84
5. Fenâé 85
6. Visâl 86
7. Üns 87
8. Ülfet 88
9. Sıdk 89
10. Hulûs 91
11. Yakîn 92
12. Hilm 94
13. Züll 95
14. Re'fet 97
15. Zamâé 97

16. Nûr 98
17. Vilâyet 99
18. Hidâyet 99
19. İdlâl 100
20. Sü'âl – İcâbet 101
21. İttihâd 103
22. Ümenâ 107
23. Vakfe 109
24. Allâh 109

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

METİN

I. METNİN HAZIRLANMASINDA İZLENEN YOL 111
II. ÇEVİRİYAZI ALFABESİ 113
III. METİN 114

SONUÇ 269

KAYNAKÇA 271

ORİJİNAL METİN SAYFALARI 277

KISALTMALAR

A	: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'ne bağlı Atıf Efendi Yazma Eser Kütüphanesi, No. 1515
BEYBEK	:Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi
bkz.	:Bakınız
C.	:Cilt
c.c.	:Celle celâlüh
çev.	:Çeviren
D.T.C.F.	:Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
ed.	:Editör
H.	:Hicrî
haz.	:Hazırlayan
İ1	:İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, No.TY. 2153
İ2	:İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, No.TY. 2161
Ktp.	:Kütüphânesi
no.	:Numara
nr.	:Numara
nşr.	:Neşreden
r.a	:Radıyallahu anh
s.	:Sayfa
s.a.v	:Sallallahu aleyhi ve sellem
thk.	:Tahkik eden
TY.	:Türkçe Yazmalar
TDV	:Türkiye Diyanet Vakfı
Ü.	:Üniversite
vr.	:Varak

GİRİŞ:

İSMAİL HAKKÎ BURSEVÎ'NİN YAŞADIĞI DÖNEM OSMANLI DEVLETİ'NİN SİYASÎ, KÜLTÜREL VE İLMÎ HAYATINA GENEL BAKIŞ

İsmail Hakkî Bursevî 1653 yılında Osmanlı Devleti toprakları içerisinde yer alan Aydos'ta dünyaya gelmiş, 1725 yılında Bursa'da vefat etmiştir. Yaşadığı dönem olan 17. yüzyılın sonu 18. yüzyılın başları Osmanlı'nın yükseliş döneminin sonlarına ve duraklama dönemine tekâbül etmektedir. Bulunduğu ortamın ve yaşadığı çağın kişiler üzerinde etkileri olmakta, yaşadığı çağı siyasî, kültürel ve ilmî açıdan incelemek yazar ve eseri anlama-yorumlamada fayda sağlamaktadır. Bu nedenle giriş bölümünde Bursevî'nin yaşadığı dönem Osmanlı Devleti hakkında bilgiler verilecektir.

I. SİYASÎ DURUM

On yedinci yüzyıl, Osmanlı Devleti açısından eski ihtişamlı günlerin geride kalmaya başladığı bir dönemi ifade eder. İmparatorluk bu çağda Duraklama Dönemi'ne girmiş, savaşlarda toprak kazanılsa da dönemin ikinci yarısından itibaren devletin asıl amacı elinde bulunan toprakları korumak olmuştur.[12]

On altıncı yüzyıl sonları ve on yedinci yüzyıl başlarında devlet yönetimi padişah anneleri ve eşleri, kapı ağası, kızlar ağası, musahipler ve başka nüfuzlu kimselerin müdahale etmeleriyle bozulmuştur.[13] Devletin bu durumu; sosyal, ilmî ve kültürel hayatı etkisi altına almıştır.[14] Savaşların uzaması muntazam olan askerî teşkilatı bozmuştur. Devşirme kanununa aykırı olarak dışarıdan asker alınması, beylerbeylerine verilmesi gereken zeamet ve tımarların saray mensuplarına verilmesi sonucu askerî teşkilat III. Murad dönemiyle beraber bozulmaya başlamıştır.[15]

---

12 Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi (Resimli - Haritalı)* (Türk Tarih Kurumu, 2011), 2308.
13 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1988), 131.
14 Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi (Resimli - Haritalı)*, 2308.
15 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*,131.

Eyaletlere vali tayin ederken liyakate değil, fazla para verene itibar edildiğinden devlet yönetiminde bozulmalar meydana gelmiştir.[16]

On sekizinci yüzyıl incelendiğinde ise önceki yüzyılda başlayan duraklama devrinin bir devamı niteliğinde olduğu görülmektedir. Osmanlı Devleti on sekizinci yüzyıla, her geçen gün kendini geliştiren Batılı devletler karşısında geri kalmış olarak girmiştir.[17] Bu yüzyılda orduda ve devlet yönetiminde görülen gerileme, asrın ikinci yarısına doğru devletin bütün müesseselerini sarmıştır.[18]

Osmanlı Devleti, uzun süre devam eden savaşların ardından 1699 yılında Karlofça Anlaşması'nı imzalamıştır. Daha sonra bu anlaşmanın ağır hükümleriyle uğradığı zararı telafi etmek için yeni savaşlara girmiştir. Osmanlı büyük bir askerî, iktisadî ve siyasî abluka içindedir.[19] 1718'de Pasarofça Anlaşması imzalandıktan sonra kısa süreli de olsa barış ortamı sağlanmıştır.[20] Fakat dışarıda abluka devam ederken içeride idarecilerin yönetemediği Osmanlı Devleti gerilemeye devam etmiştir.[21]

II. Ahmed döneminde, Damat İbrahim Paşa'nın sadrazam olmasıyla başlayan Lale Devri'yle Batı'daki gelişmeler ışığında bazı alanlarda ıslah çalışmaları başlatıldı. Fakat Lale Devri, Patrona Halil İsyanı'yla son bularak yapılan iyileştirme çalışmaları da böylece ortadan kalktı. [22]

II. KÜLTÜREL HAYAT

On yedinci yüzyıl Osmanlı Devleti için uzun savaş ve isyan yılları olmasına rağmen kültür, sanat ve edebiyat hayatı hiç durmamış, imparatorluğun her yerinde canlılığını sürdürmüştür.[23] Bu çağda devletin siyasi genişlemesi durduğu hâlde kültürel hayatta

---

16 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 132.
17 Midhat Sertoğlu, *Mufassal Osmanlı Tarihi(Resimli-Haritalı)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2011), 2660
18 Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983), 741.
19 Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, 738.
20 Sertoğlu, *Mufassal Osmanlı Tarihi(Resimli-Haritalı)*, 2660.
21 Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, 738.
22 Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, 738.
23 Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, 649.

bazı alanlarda yükselmeler devam etmiştir. [24] İstanbul'a Sultan Ahmed Camii gibi bir sanat ve iman şâheserinin kazandırılması[25] mimarî alanındaki yükselmeler arasındadır. Mimar Başı Sadefkâr Mehmed Ağa tarafından yapılan bir şâheser olan Sultan Ahmed Camii, altı minaresi ve heybetli yapısına rağmen göz yormayan biçimli yapısıyla dönemin ince zevkini yansıtır.[26] Bu yüzyılda mimarî anlamda malî imkânlar ölçüsünde eserler ortaya konmuştur. Devletin içinden geçtiği zor zamanlar nedeniyle önceki dönemlere göre çok daha az eser ortaya konmuştur.[27]

Musikinin gelişimi bu yüzyılda daha düzenli ve belirli bir hâl almıştır. Musikiye ilgili padişahların tahta gelmesi ile musiki sanatkârları ve eserleri çoğalmıştır.[28] Bu yüzyılın en kudretli bestekâr ve musikişinası Hafız Post'tur.[29] Mevlevî Itrî Mustafa Efendi ise on yedinci yüzyılın ikinci yarısında yetişmiş oldukça önemli bir isimdir.[30]

17. yüzyıl musiki ve mimarîde olduğu gibi edebiyatta da ilerleyişin devam ettiği bir yüzyıldır. Nihat Sami Banarlı bunun sebebini temellerinin önceki yüzyılllarda sağlam atılmış olması olarak açıklar. Bu dönemdeki idârî, siyasî ve askerî alandaki gerileyişe rağmen sanat ve edebiyat alanında gelişmeler devam etmiştir.[31] Bu yüzyıl Âşık edebiyatının altın devri olarak isimlendirilir. Âşık Ömer, Gevherî, Kâtibî vb. birçok saz şairi yetişmiştir. Genç Osman ve Kerem ile Aslı başta olmak üzere çokça halk hikayesininin yazılmış olması, destanların ve türkülerin yazılması bu yüzyıldaki Türk saz şairleri edebiyatının zenginliğini ve çeşitliliğini gösterir.[32]

On yedinci yüzyılın geneline bakıldığında Türkçenin hâkimiyet alanının genişlediği görülür. Türk dilinin kullanımı Kırım'dan Kahire'ye, Bağdat'tan Bosna'ya kadar uzanmış, Türkçe eserler kaleme alan şair ve yazarlar yetişmiştir.[33]

---

24 Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi (Resimli - Haritalı)*, 2318.
25 Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, 644.
26 Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, 649.
27 Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi (Resimli - Haritalı)*, 2328.
28 Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi (Resimli - Haritalı)*, 2323.
29 Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi (Resimli - Haritalı)*, 2324.
30 Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi (Resimli - Haritalı)*, 2324 – 2325.
31 Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, 651.
32 Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, 651.
33 Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi (Resimli - Haritalı)*, 2319.

On sekizinci yüzyılda ise kültür-sanat hayatı ve özellikle edebiyat yeni siyasî, kültürel ve iktisadî durum karşısında eser üretmek ve bu konudaki problemleri görmekten çok uzaktı. Osmanlı'nın ihtişamlı günlerine göre kültür seviyesinde düşüşün olduğu bir dönemdir.

18. yüzyıl dînî tasavvufî edebiyatın duraklama ve gerilemeye yöneldiği çağdır. Edebiyatta eski coşku kalmamıştır. Bununla beraber Süleyman Nahifî (1648-1738), Şeyh Gâlib (1757-1799), Esrâr Dede (ö.1796), İsmail Hakkî Bursevî (ö.1724) gibi önemli şairler de yetişmiştir.[34]

Eski edebiyatın kudretli geleneği yeni bakış açılarına karşı, güçlü bir caydırıcı durumundaydı. Dilin sadeleşmesi, şiirde ve nesirde halk tabirlerinin kullanılması; yüksek zümre edebiyatı ile halk edebiyatı arasındaki yakınlaşmanın artmasına neden olsa da edebiyatın genel karakterini değiştirecek ölçüde etkili değildi.[35]

On sekizinci yüzyılda musiki açısından bir yükselme dönemi yaşanmıştır. Bir önceki çağda Hafız Post'un çığır açan anlayışının temsilcileri bu yüzyılda eşsiz eserler ortaya koymuştur.[36]

Lale Devri'nde girişilen ıslahat hareketleri sonucu İbrahim Müteferrika'nın girişimleriyle kurulan ve gelişen matbaacılık Osmanlı medeniyeti ve medrese zihniyetinde başlı başına bir inkılaba neden olmuştur. İmar ve kültürde Avrupa'nın, özellikle Fransa'nın tesirinin görüldüğü bu dönemde Osmanlı ve Batı kültürü harmanlanarak, melez bir kültürel anlayış oluşmuştur.[37]

III. İLMÎ HAYAT

On yedinci yüzyılda, Osmanlı Devleti'nde ilmî hayat duraklamanın yaşandığı alanlardan biridir. Medrese teşkilatı on altınca yüzyıla kadar intizamını devam ettirse de bu yüzyıldan sonra başlayan bozulmalara karşı duramamıştır. Müderrisliğe layık

---

34 Kemikli, *Dost İlinden Gelen Ses*, 29.
35 Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, 742.
36 Sertoğlu, *Mufassal Osmanlı Tarihi(Resimli-Haritalı)*, 2670.
37 Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, 739 – 740.

olmayanların hak etmedikleri makamlara getirilmesi, medreselerin kalitesinin düşmesine neden olmuş ve nitelikli insan yetişmesini engellemiştir. [38]

On yedinci yüzyıl ilmî hayatı incelendiğinde sûfiyye sınıfına karşı hasım olarak vaiz sınıfının yükseldiği görülmektedir. Sivâsîler-Kadızâdeler tartışması olarak bilinen tekke-medrese tartışmaları ortaya çıkmıştır. Kadızâdeler, devletin içinde bulunduğu zor zamanlarda halka fayda sağlamayacak tartışmalar başlatmışlardır. Örneğin devran ve semânın haram olduğunu iddia ederek tartışma ortamı oluşturmuş ilim dünyasını meşgul etmişlerdir.[39] Tasavvufî muhitlerle mücadele eden Kadızâdeliler'in ehl-i sünnet akaidinde tasavvufi muhitle aynı edebî gelenekte buluştukları görülmektedir.[40]

Sivâsîler-Kadızâdeler arasında gerçekleşen tartışmaların edebî hayatı canlandırdığı söylenebilir. Önceki asırda sindirilmiş olan sûfî çevreler ilmî ve edebî üslupla medreselilerin eleştirilerine cevap vermişlerdir. Bu da dînî-tasavvufî edebiyata hareket katmıştır. Tartışmalar sonucu tekke inşaları artmış, tekkelerde hece ve aruz vezniyle bol miktarda şiirler verilmiştir.[41]

Saray mensuplarının cahilliğiyle sûfiyye sınıfına karşı düşmanlık başlatılmıştır.[42] Kürsü vaizlerinde ortaya çıkan mutaassıp zihniyet, tüm ilmiye sınıfını etkisi altına alarak yalnızca ilmî gelişmelerin kısa bir dönem durmasına neden olmamış, toplumun ilim anlayışında derin yaralar açılmasına sebep olmuştur.

Devrin önemli ilim adamlarından biri olan Kâtip Çelebi bu yüzyılda müsbet ilimler ile felsefenin medreseden kaldırıldığını, bu sebeple kaliteli insan yetişmediğini ve ilerleme sağlanamadığını aktarmıştır. [43]

---

38 Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi (Resimli - Haritalı)*, 2803.
39 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 308.
40 Ali İhsan Akçay, *Türk Edebiyatında Manzûm Akâidnâmeler: İnceleme-Metin* (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011), 101.
41 Kemikli, *Dost İlinden Gelen Ses*,29.
42 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 302-303.
43 Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi (Resimli - Haritalı)*, 2309.

İlmiye sınıfında meydana gelen bu çatlaklara rağmen on yedinci yüzyılda Kâtip Çelebi gibi ilim adamları da yetişmiştir. Bu devirde yetişmiş Neizâde Ataî, Sarı Abdullah Efendi ve Hezarfen Hüseyin Efendi gibi ilim adamları, önceki asırlarda olduğu gibi yalnızca bir ilim dalında değil, birkaç ilim dalında eserler ortaya koymuşlardır. Yine bu yüzyılda Üsküdarî Aziz Mahmud Hüdâî, Sivasî Abdülmecid Şeyhî ve Cerrah Şeyhi İbrahim Efendi gibi vaiz ve tarikat şeyhleri dinî, hukukî ve ahlakî konular üzerine eserler kaleme almışlardır.[44]

On yedinci yüzyılda ilmî sahada başlayan bozulmalar on sekizinci yüzyılda biraz olsun toparlanmış, önemli ilim adamları yetiştirilmiş ve nitelikli eserler ortaya konmuştur. Avrupa ile savaş münasebetiyle kurulan ilişkiler bu yüzyılda Batı'da meydana gelen gelişmelerin takip edildiği yeni bir durum ortaya çıkarmıştır.

Avrupa'da ilerleyen bilim ve tekniğin farkına varan Osmanlı ulemâsı, bu dönemde Batı dillerini öğrenmeye ve Batılı eserleri okumaya gayret etmiştir. Ayrıca on sekizinci yüzyılda devlet himayesinde bazı eserlerin tercümesine başlanmıştır.[45]

Bu yüzyılda Türk edebiyatında yerlileşme akımı görünür hâle gelmiştir. Şiir dilinde halka yaklaşan bir kullanım tercih edilmeye başlanmış, asrın en bilinen divan şairlerinin eserlerinde, halk sözleri ve deyimleri yer almaya başlamıştır. Zamanla akıma dönüşerek Mahallîleşme Cereyanı olarak anılan yeni tür, tamamen millî nazım şekli olan şarkıyı ortaya çıkarmış, Nedîm gibi bir şair yetişmiştir. Halk arasında geniş kitlelere hitap ederek divan şiirinde benzeri görülmemiş kitlelere ulaşan şarkılar, gazelle yarışmaya hatta bazı mahfillerde onu geçmeye muvaffak olmuştur. [46]

---

44 Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi (Resimli - Haritalı)*, 2310.
45 Sertoğlu, *Mufassal Osmanlı Tarihi(Resimli-Haritalı)*, 2260.
46 Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, 745 - 746.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSMAİL HAKKÎ BURSEVÎ'NİN HAYATI

I. İSMAİL HAKKÎ BURSEVÎ

İsmail Hakkî Bursevî; hayatı hakkında geniş bilgiye sahip olduğumuz mutasavvıf, şair, çeşitli dinî ilimlere ve zâhirî ilimlere vukûfiyeti olan bir âlimdir. Hayatı hakkında bilgileri, kendisinden çokça bahsettiği Silsilenâme-i Celvetiyye[47] ve Tamâmü'l-Feyz[48] adlı eserleriyle vâridât, makâlât ve mektubât türündeki eserlerinden ve bazı eserlerinde bulunan sebeb-i te'lif bölümlerinden ediniyoruz.[49]

Muhipleri tarafından kaleme alınan Bursevî biyografileri de hayatı hakkında derli toplu malumâta ulaştığımız kaynaklardır. Hüseyin Vassaf tarafından yazılmış olan "Kemâl-name-i İsmail Hakkî"[50] ve Mehmed Ali Aynî'nin "Türk Azizleri I: İsmail Hakkı Bursevî"[51] adlı eseri Bursevî'nin hayatını anlatan en meşhur eserlerdir.

A. HAYATI

İsmail Hakkî, bugün Bulgaristan sınırları içinde bulunan Aydos'ta 1063 Zilkade'sinde (Ekim 1653) dünyaya geldi. Balkanlarda başlayan hayatı, yaptığı çeşitli ilim yolculukları, irşâd görevleri ve göçlerle o dönemin Osmanlı topraklarında devam etmiştir. Hareketli bir hayat yaşayan İsmail Hakkî yaşadığı şehirlere ve tarikatına nisbetle farklı nisbelerle anılmıştır. Uzun süre Bursa'da yaşadığı için Bursevî, bir süre Üsküdar'da ikamet ettiğinden Üsküdârî, Celvetiyye tarikatına mensup olduğu için Celvetî0 nisbelerini kullanmış, özellikle Bursevî nisbesiyle

---

47 Bkz.İlyas Efendi, *İsmail Hakkı Bursevi'nin Kitabu's-Silsileti'l-Celvetiyye'si* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1994).

48 Bkz.Ramazan Muslu - Ali Namlı, *Tamâmü'l-Feyz Fî Bâbi'r-Ricâl- Atpazarî Kutup Osman Efendi Menâkıbı* (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2020).

49 Yurtsever, *İsmail Hakkî Bursevî Divan*,3.

50 Bkz.Hüseyin Vassaf, *Kemal-name-i İsmail Hakkî, haz. Murat Yurtsever, Bursa: Arasta Yayınları*, 2000.

51 Bkz.Mehmed Ali Aynî, *İsmail Hakkı Bursevi*, ed. İsmail Dervişoğlu (İstanbul: Büyüyenay, 2013).

meşhur olmuştur.[52] Hakkî mahlasını ilk olarak, şeyhi Osman Fazlî'nin oğlu Mehmed Cûdî'nin doğumuna tarih düşürdüğü şiirinde kullanmıştır. Hakkî mahlası Osman Fazlî Efendi tarafından beğenilmiş ve mükâfat olarak verilmiştir.[53]

'Mecmûʿa-i Hakkî'[54] isimli eserinde baba tarafından şeceresini "Şâh Hüdâbende oğlu Bayram Çavuş oğlu Mustafa oğlu Şeyh İsmail Hakkî" şeklinde, anne tarafından şeceresini ise "Şeyh Dâvud Efendi oğlu Mehmed Efendi oğlu Abdurrahman Efendi oğlu Kadı Ahmed Efendi kızı Kerîme oğlu Şeyh İsmail Hakkî" olarak verir.[55] İsmail Hakkî 'Kitâbü'l-Hutabâ' adlı eserinde anne ve baba tarafından soyunun Hz. Peygamber (s.a.v)'e dayandığını ifade eder:[56]

Bir mîr-i velâyet nefesi mazharıyız biz
Pâkize-neseb silsile-i Âl-i abâyız

İsmail Hakkî'nin babası Mustafa Efendi İstanbul Aksaray'da doğup büyümüştü. İsmail Hakkî'nin doğumundan bir yıl önce çıkan yangında evleri yanınca Aydos'a göçüp yerleştiler. İstanbul'da yaşadığı dönemde tasavvufî çevrelerle yakın olduğu anlaşılan Mustafa Efendi Aydos'ta Zâkirzâde Abdullah Efendi'nin halifesi Atpazarlı Osman Fazlî Efendi ile irtibat kurdu.[57] İsmail Hakkî yedi yaşındayken annesi vefat etti, büyükannesi bakımını üstlendi. Bu sıralarda Osman Fazlî Aydos'tan ayrılmış yerine Celvetî mensubu Şeyh Ahmed Efendi gelmişti. Aydos'ta ilk eğitimini Şeyh Ahmed Efendi'den aldı, okuma-yazmayı öğrendi. Arap ve Türk dilleri üzerinde ilk kültürünü aldı. Bu sırada Aydos'a uğrayan Şeyh Abdülbâkî, İsmail Hakkî'yi Edirne'de verdiği derslere katılması için ailesinden istedi. Bu sırada İsmail Hakkî 11 yaşlarındaydı. Babası ve büyükannesinin memnuniyetle kabul etmeleri üzerine Şeyh Abdülbâkî Efendi ile Edirne'ye gelerek derslere başladı.[58] Burada yedi sene kalan İsmail Hakkî önce hıfzını ikmal etti,[59] daha sonra sarf, nahiv, şâfiye, kâfiye, mantık

---

52 Ali Namlı, "İsmâil Hakkı Bursevî", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 12 Ağustos 2022).
53 Yurtsever, *İsmail Hakkî Bursevî Divan*, 3.
54 Bkz. Mustafa Çonoğlu, *Mecmûʿa-i Hakkî (İnceleme-Metin),* (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).
55 İsmail Hakkı Bursevi, *Rûhu'l-Beyân Kur'an Meâli ve Tefsiri*, çev. Hasan Kamil Yılmaz vd. (İstanbul: Erkam Yayınları, 2010),10.
56 Yurtsever, *İsmail Hakkî Bursevî Divan*,3-4.
57 Namlı, "İsmâil Hakkı Bursevî" .
58 Sakıb Yıldız, "Türk Müfessiri İsmail Hakki Burûsevi'nin Hayati", (31 Aralık 1976).
59 Yurtsever, *İsmail Hakkî Bursevî Divan*,4.

risaleleri okuyup, fıkıh ve kelam ilmi tahsil etti.[60] Edirne'de tahsilini tamamlayınca İsmail Hakkî'nin de isteğiyle Abdülbâki Efendi onu İstanbul'a Osman Fazlî Efendi'nin yanına gönderdi. Burada mânevî terbiyesiyle birlikte zâhirî ilimler eğitimini sürdüren[61] Hakkî, 1083 Rebîülevvel'inde Osman Fazlî Efendi'ye intisâb etti.[62] Şeyhinin isteğiyle halvete girdikten sonra Osman Fazlî Efendi'nin yerine vaaz vermeye başlayan Hakkî bu eğitimi de başarıyla tamamladıktan sonra şeyhi tarafından Üsküp'e halife olarak tayin edildi.

İstanbul'da şeyhinin yanında geçirdiği üç sene içerisinde özellikle son zamanlarında manevî eğitimine ağırlık verilen[63] Hakkî'nin, Osman Fazlî Efendi'ye olan muhabbeti oldukça fazladır. Nitekim bunu bir şiirinde şöyle dile getirir:[64]

"Abd-i Hakk'am kul u kurbânem ana
Kulının kanı hâcesine sebîl"

Osman Fazlî Efendi'nin yanında eğitimini tamamlayan Bursevî, ilk görev yeri olarak 1086/1675 yılında Üsküp'e tayin edildi. Burada altı sene kalan Bursevî, Şeyh Mustafa Uşşakî'nin kızıyla evlendi. 1092/1681 yılında 14 ay kadar kalacağı Köprülü'ye tayin edildi. Daha sonra Balkanlarda son görev yeri olarak Usturumca'ya görevlendirilen İsmail Hakkî'nin eserlerinden görevi boyunca birçok sıkıntı yaşadığı anlaşılmaktadır.[65] Görev aldığı yerlerde bazı ileri gelenlerin yanlış davranışlarını sert bir üslupla uyarması nedeniyle düşmanlar edinen Bursevî, birçok sıkıntı yaşamıştır.[66]

Hakkî, Usturumca'da hizmet ederken Bursa halifesi Sun'ullah Efendi'nin vefat haberi duyulur. Burc- ı evliya olarak bilinen Bursa'nın halifesiz kalması İsmail Hakkî'ya yeniden tebdil-i mekân yolunu açar. Osman Fazlî Efendi, Celvetiyye'nin kurucusu Üftâde Hazretleri'nin yattığı bu şehre İsmail Hakkî'yi layık görür. Hakkî

60 Aynî, *İsmail Hakkı Bursevi*, 38.
61 Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 38.
62 Namlı, "İsmâil Hakkı Bursevî".
63 Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 40.
64 Yurtsever, *İsmail Hakkî Bursevî Divan*, 4.
65 Yurtsever, *İsmail Hakkî Bursevî Divan*, 5.
66 Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı,* 43.

verilen bu karara tereddütsüz teslim olarak Bursevî olmak için yeniden yollara düşer.[67]

Eserlerinde birçok sıkıntı yaşadığını fakat hiçbirinin aile hayatında yaşanan sıkıntılar kadar zor olmadığına dikkat çeken İsmail Hakkî, eşinin Üsküp'ten ayrılmak istememesi nedeniyle kendisiyle ayrılık aşamasına gelir. Fakat iki çocuğu sebebiyle kendisinden ayrılmaktan vazgeçen eşi, Bursa'ya gelmeyi kabul eder.[68]

1096 Cemâziyelâhir'inde (Mayıs 1685) Bursa'ya yerleşen Hakkî,[69] burada alışık olduğu üzere vaaz ve derslerine başlar. İlk olarak Ulu Câmii'de zaman zaman da Kayagan ve Orhan Câmii'lerinde vaazda bulunur. İleride *Rûhu'l-Beyân* ismiyle yayınlanacak olan eseri, Ulu Câmii'de verdiği derslerin en önemli kısımlarından oluşmaktadır.[70] Bursa'ya taşındıktan sonra bir süre maddî imkânsızlıklar yaşayan Hakkî, zaman zaman ev eşyalarını, kitaplarını hatta tesbihini satarak geçimini sağlamaya çalışır. Bu arada dokuz yaşındaki kızı taun hastalığından hayatını kaybeder. Bursa'da yavaş yavaş tanınan Hakkî, muhite alıştıktan ve çevre edindikten sonra maddî imkânsızlıkları aşar.[71]

İsmail Hakkî, Bursa'ya halife tayin edildikten sonra Osman Fazlî Efendi'yi kendisinin daveti ile birer yıl arayla beş defa İstanbul'da ziyaret eder. Şeyhini son ziyareti sürgüne gönderildiği Kıbrıs'ta[72] 1102/1690-1691 yılında gerçekleşir. [73] Bursevî, şeyhi Osman Fazlî Efendi tarafından tarikat silsilesindeki manevî emaneti tevdi etmek için Kıbrıs'a çağrılmıştır.[74] Magosa'da on yedi gün kalan İsmail Hakkî, şeyhiyle hemhâl olmuş kendisinin gönlünü hoş etmiştir[75] Osman Fazlî Efendi, İsmail Hakkî'ye Bursa'yı kendisine layık gördüğü için Allah Teâlâ'ya şükretmesini tavsiye

---

67 İsmail Hakkı Bursevi, *Kalbin Hayatı (Hayâtü'l-Bâl)*, ed. İrfan Poyraz (Bursa: Sır Yayınları, 2016). 22-23.
68 Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı,*50.
69 Namlı, "İsmâil Hakkı Bursevî".
70 Aynî, *İsmail Hakkı Bursevi*.95-96.
71 Bursevi, *Kalbin Hayatı (Hayâtü'l-Bâl)*, 23.
72 Ali Namlı, "Kitâbetle Mübtelâ Olmak: İsmâil Hakkı Bursevî", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 16/31-32 (2018), 336.
73 Namlı, "İsmâil Hakkı Bursevî".
74 Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı,* 67.
75 Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı,*69.

eder. Çünkü "Azîz-i Ekber" olarak nitelediği Üftâde orada medfun ve "Azîz-i Kebîr adını verdiği Hüdâyî oradan neş'et etmiş iki büyük zattır. Osman Fazlî Efendi'ye göre Hüdâyî'nin kendi halifelerine verilmeyen yazma kabiliyeti Hakkî'ye verilmiştir.[76] Osman Fazlî Efendi, Hakkî'nin Ramazan Bayramı sonuna kadar yanında kalmasını ister fakat olası bir düşman taarruzuna karşı daha erken yola çıkması gerekir. Hakkî yola çıkarken şeyhi kendisine dönüş yolunda büyük zatların kabirlerini ziyaret ederek ünsiyet meydana gelmesi ve kalbinin nurlanması için tavsiyede bulunur. 16 Cemâziyelâhir 1102'de (Mart 1691) şeyhiyle vedalaşarak yola çıkan Hakkî, şeyhinin tavsiyesine uyarak dönüş yolunda kabir ziyaretlerinde bulunur ve Osman Fazlî Efendi'nin emanetlerini İstanbul'a ulaştırdıktan sonra 19 Şâban 1102 (Mayıs 1691)'de bir Cuma günü Bursa'ya ulaşır. Bir müddet sonra ise 17 Zilhicce 1102 (Eylül 1691)'de Osman Fazlî Efendi'nin vefat haberi gelir.[77] Bu haberle Hakkî, Celvetiyye silsilesinin otuz ikinci şeyhi olarak görevi devralır.[78]

İsmail Hakkî Bursevî 1107 – 1108 (1695 – 1696) yıllarında II. Mustafa'nın döneminde meydana gelen I. ve II. Avusturya Seferlerine[79], sadrazam Elmas Mehmed Paşa'nın davetiyle askere vaaz ve nasihat etmek için katılır.[80] Bursevî, yaralandıktan sonra Bursa'ya döner.[81]

İsmail Hakkî ömründe iki defa hacca gitmiştir. İlk haccına 1112/1700 senesinde Suriye üzerinden, ikinci haccına ise Mısır üzerinden 1124/1710 senesinde gitmiştir.[82] Deniz yoluyla çıktığı yolculukta Sakız Adası'nda mahsur kalınca buradan kurtulduktan sonra Kahire'ye doğru yola çıkarak burada bir medreseye yerleşmiş, iki aydan fazla burada kalmıştır. Mısırlı ulemânın yoğun teveccühüyle karşılaşan Bursevî eserlerinde bazı talebelere izin ve icâzetnameler verdiğini bildirir.[83] İstanbul'dan gelen ve Mısır'a uğrayan Cidde Emiri İbrahim Paşa'yla beraber 11

---

76 Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*,67-68.
77 Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 68-70.
78 Yurtsever, *İsmail Hakkî Bursevî Divan*, 7.
79 Namlı, "İsmâil Hakkı Bursevî".
80 Bursevi, *Kalbin Hayatı (Hayâtü'l-Bâl)*, 25.
81 Namlı, "İsmâil Hakkı Bursevî".
82 Yurtsever, *İsmail Hakkî Bursevî Divan*, 7.
83 Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 87.

Receb 1122 (Eylül 1710)'de hac yolculuğuna devam eden Hakkî, 19 Şâban'da (Ekim 1710) Mekke'ye ulaşır.[84]

İsmail Hakkî'nin 1126 yılında Tekirdağ'a gittiği bilinmektedir. Burada Osman Fazlî Efendi'nin kerimesi Hanîfe Hanım'la evlenmiş, fakat bu izdivaçtan iki sene sonra Hanîfe Hanım vefat etmiştir. Hakkî'nin Tekirdağ'da ikinci bir evlilik yaptığı bilinmektedir. Bu kişi Âişe Hanım'dır.[85] İsmail Hakkî bir buçuk yıl kaldıktan sonra Bursa'ya dönmeye karar verir fakat müridlerin ısrarları üzerine kalmaya devam eder. 1128 (1716) yılında hicretin işaret olduğunu söyleyerek üç sene kaldığı Tekirdağ'dan Bursa'ya döner.[86]

Bursa'ya döndükten sonra hac ziyareti esnasında kısa bir süre kaldığı ve çok beğendiği Şam'a göç etmeyi düşünen Bursevî eserlerinde en büyük arzusunun bu olduğunu dile getirir:

Kalmadı hâsılı râhat Anatol'da Rûm'da
Âhiru'l-emr ola gibi giderek hicret-i Şâm
İki üç kerre idüp hicret-i Rûmîye şehâ
Oldı takdîr-i Hüdâ ile size Bursa makâm
Şimdilik Bursa'yı hoş görmede âlem vardur
Giderek hâsıl olur çekme elem cümle merâm [87]

Ailesiyle beraber 25 Receb 1129 (Temmuz 1717)'da yola çıkar. Şam'a ulaştıklarında fakir derviş sûretinde kırk kişinin kendisini karşılayarak elini öptüklerini aktaran Hakkî, bu durumu başta anlamadığını fakat daha sonra bu kişilerin kırk abdâl (kırklar) olduklarını bir beytinde şöyle açıklar[88]:

Hakkıyâ, Şam içindedir abdâl
Adedi oldu ânın çihil nefer

---

84 Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 87-88.
85 Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 89.
86 Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 91.
87 Yurtsever, *İsmail Hakkî Bursevî Divan*, 8.
88 Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 92.

Şam'a yerleştikten sonra kalacak yer konusunda sıkıntı çeken Hakkî ve ailesine Şam paşası ve şehrin ileri gelenleri ev alarak bu sorunu çözmüşlerdir.[89] Şam'da yaşamaya başladıktan sonra bu şehri zahirî şartlar açısından yetersiz bulan Bursevî, Şam'ın cazibesinin burada bulunan ervahtan geldiğini bir şiirinde şöyle dile getirir[90]:

Destisi deste işidir ânın
Bir pula değmez anda iki çanak.
Beden Şam'a Hakkıyâ bakma
Ama ervâhdır veren revnak

İsmail Hakkî ve ailesi 5 Recep 1132 (Mayıs 1720) günü Rûm'a dönmek için yola çıkar. Şam'dan sonra İstanbul'a yerleşme niyetinde olan Bursevî şiirinde şöyle seslenir:[91]

Ne Dımaşku'ş-Şâm'ı gözler ne Burusa çeşm-i dil
Sû-yı İstanbul'da kalmıştır nigâhı muttasıl

İstanbul'a gelerek Üsküdar'a yerleşen Bursevî burada üç yıl kadar ikâmet ettikten sonra 1135/1723 yılında Bursa'ya geri döner.[92]

Bursa'ya yerleştikten sonra mal varlığının çoğunu vakfeden Bursevî, kitaplarını zaviyesine bağışlamış, ev eşyalarını varislerine dağıtmış ve o zamana kadar edindiği parayı tekkesinin yanına yaptırdığı câminin inşası için vakfetmiştir. [93] Câminin inşa tarihini Hakkî'nin beyitlerinden biliyoruz:[94]

Kâle li't- târihi bâniyyühül'l-fakîr
Temme beytu'llâhi sallû ve a'budû

---

89 Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 93.
90 Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 94.
91 Yurtsever, *İsmail Hakkî Bursevî Divan*, 8.
92 Yurtsever, *İsmail Hakkî Bursevî Divan*, 8.
93 Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 109.
94 Aynî, *İsmail Hakkı Bursevi*, 113.

Son yıllarını irşâd faaliyeti ve eser Te'lifiyle geçiren İsmail Hakkî, 9 Zilkade 1137'de (20 Temmuz 1725) vefat eder.[95] Kabri Tuzpazarı'nda yaptırdığı câminin kıble tarafındadır. Mısrî Âsitânesi şeyhi ve Yâdigâr-ı Şemsî müellifi Mehmed Şemseddin Efendi, İsmail Hakkî'nin ölümünden üç yıl önce yazdığı Nakdü'l-Hâl (vr. 236a) adlı eserindeki manzumelerden birinin son mısraının ölüm tarihini verdiğini tespit etmiştir:[96]

Âteş-i tebhîdi her kim yaktı kânun-i dile
Hakkıyâ, envâr-ı Hakk ile pür oldu merkadî

Bu beyit Bursevî'nin kerametlerinden biri olarak görülür ve şiirin tamamı taşa nakşedilerek mezarına asılır.[97] İsmail Hakkî'nin kabri 1900 yılına kadar harap ve bakımsız bir hâlde iken Hacı Ali Paşa'nın yardımıyla tamir edilmiş, mermerden bir mezar yaptırılarak çevresi demir parmaklıklarla örtülmüştür. Eşi Âişe Hanım ve oğlu Mehmed Bahâeddin Efendi ile birlikte muhiblerinden Mahmud Nâsıh ve postnişinlerinden büyük bir kısmının yer aldığı hazîrede on sekiz kabir bulunmaktadır.[98]

B. ESERLERİ

Bursevî vefatından sonra eserleriyle yaşayan bir kimsedir, yüzyıllar geçmesine rağmen eserleri hâlâ okunmaktadır. Araştırılıp incelenmekte ve çevirileri yapılmaktadır. [99]

Bursevî ve eserleriyle tanışanlar; ilmi ve ifadesi karşısında hayran olmaktadırlar. Bunlardan birisi Hüseyin Vassaf'tır. Vassaf, Bursevî'nin hayatını kaleme aldığı eserinde bu hayranlığını ve Bursevî'ye olan sevgisini ifade eder: *"Yâ Hazret-i Hakkî! Sırr-ı rûhâniyyetine âşikâr olduğu üzere, küçük yaşımdan beri seni ez-dil ü cân*

---

95 Namlı, "İsmâil Hakkı Bursevî".
96 Murat Yurtsever, "İsmâil Hakkı Tekkesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 12 Ağustos 2022).
97 Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 112.
98 Yurtsever, "İsmâil Hakki Tekkesi".
99 Bursevî'nin hayatı ve eserleri hakkında yapılmış çalışmalar için bkz.Özlem Güngör, "İsmâil Hakki Bursevî Ve Eserlerine Dair Bir Bibliyografya Denemesi", *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS)* 5/2 (28 Aralık 2020), 199-232.

sevenlerdenim. Seni sevmek yüzünden kalbimde hâsıl olan neş'eyi tasvîre kudret-i beyâniyyem müsâid değildir…"[100]

Vassaf, Mehmed Ali Aynî'nin İsmâil Hakkî hakkında yazıp kendisine gönderdiği nazmı paylaştıktan sonra "Kim ki İsmail Hakkî'yı severse ben de o sevenin meftûnuyum... " diyerek Bursevî'ye olan sevgisini bir başka şekilde ifâde etmektedir.[101]

Bursevî edebiyat, tasavvuf, tefsîr, hadîs, fıkıh ve akaid gibi İslamî ilimlerin pek çoğunda eser vermiş velûd bir müelliftir. Eserlerinin yüzü aşkın olduğunu hayatının son dönemlerinde yazdığı Kitâbü'z-zikr ve'ş-Şeref[102] isimli eserinde ifade etmektedir.[103]

Küçük yaşlarından itibaren kuvvetli bir Arapça eğitimi alan sonrasında Farsça'yı öğrenen Bursevî'nin eserlerinin çoğu Türkçe olmakla birlikte kırk kadarı Arapça'dır. Türkçe ve Arapça'nın birlikte kullanıldığı eserleri de vardır. Eserlerinde ana dil olarak bu ikisi görülmektedir, Farsça yan unsur olarak kullanılmıştır. Eserlerinde anlama, öğrenme ve uygulamanın kolay olması, daha fazla kişinin faydalanması için sade ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. Şiirlerinde de nesirleri gibi sade bir üslubu vardır. Muallim Nâci, dili kullanış şekli hakkında "Türkçe tarz-ı ifâdesi, o zamana göre fevkalâde addolunsa lâyıktır." der.[104]

Bursevî, bazı şiirlerini ve Hüdâyî'nin bazı ilâhilerini bestelemiş; ilâhî ve güfteleri çeşitli mûsikîşinaslar tarafından bestelenmiştir.[105]

Çeşitli konularda çok fazla eseri olduğu bilinmekle birlikte eserlerinin sayısı hakkında kaynaklarda farklı bilgiler bulunmaktadır. Bursevî'nin bazı eserlerinde,

---

[100] Vassaf, *Kemal-name-i İsmail Hakkî, haz. Murat Yurtsever,*106.
[101] Vassaf, *Kemal-name-i İsmail Hakkî, haz. Murat Yurtsever,* 104-105.
[102] Bkz. M. Zeki Başyemenici, *İsmâil Hakkı Bursevî ve Kitâbu'z-Zikir ve'ş-Şeref Adlı Eseri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997).
[103] Yurtsever, *İsmail Hakkî Bursevî Divan*, 9.
[104] Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*,163.
[105] Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*,164.

eser isimlerinin bulunduğu listelere rastlanmaktadır. Mahmud Nâsıh, Hüseyin Ayvansarâyî, Hocazâde Ahmed Hilmi, Hammer, Mehmed Şemseddîn, Bursalı Mehmed Tahir ve Hüseyin Vassaf gibi müellifler kitaplarında Bursevî'nin eserlerini listelemişleridir. Ancak bu listelerde tekrar eden eserlere, Bursevî'ye aidiyeti şüpheli olan eserlere ve Bursevî'ye ait olmayan eser isimlerine rastlanmaktadır.[106]

İlk defa M. Ali Aynî, Bursevî'nin eserlerini konularına göre tasnif ederek listelemiş, çeşitli başlıklar altında 134 eser ismi vermiştir. Aynî'den sonra Sâkıb Yıldız, Bursevî'nin eserlerinin tasnifini yeniden yaparak kütüphane kayıtları konusunda daha sağlıklı bilgiler vermiştir.[107] Ali Namlı ve M. Murat Yurtsever'de kitaplarında Bursevî'nin eserleri hakkında dil, içerik, te'lif tarihi, müellif ve müstensih nüshalarının bulunduğu kütüphaneler vb. konularda geniş bilgiler vermişlerdir.

Bursevî, manzum ve mensur eserler kaleme almıştır, mensur eserleri içinde de çokça manzume yer almaktadır. Bursevî 10.000'den fazla manzumesi olduğunu söyler. Hüseyin Vassâf ise bir eserinde İsmail Hakkı'nın şiirlerinin 70.000 beyitten (Sefîne, III, 50), diğer eserinde 100.000 beyitten fazla olduğunu belirtir (Kemâlnâme-i Hakkı, s. 31).[108]

1. Te'lif Sırasına Göre Eserlerin Listesi[109]

1-Risāle Fī Iṣṭılāhi Ehli'l-Ḥadīṣ

İsmail Hakkî'nın ilk eseridir, öğrenciyken kaleme almıştır. Meşhur hadîs âlimi İbn Hacer'in (ö.852/1448) "Istılâhu Ehli'l-Hadîs" isimli eserinin bazı kelimeleri üzerine yapılan küçük şerhlerden oluşan bir istinsah çalışmasıdır.

Konu: Hadîs

Te'lif tarihi: 1083/1672

Dil: Arapça

---

[106] Yurtsever, *İsmail Hakkî Bursevî Divan*, 10.
[107] Yurtsever, *İsmail Hakkî Bursevî Divan*, 10.
[108] Namlı, "İsmâil Hakki Bursevî".
[109] Bu bölüm M. Murat Yurtsever'in *"İsmail Hakkî Bursevî Divan"* isimli eserinden alınmıştır. s. 10-113.

2-Nuḫbetü'l-Leṭā'if

Bursevî'nin ikinci eseridir, Üsküp'te kaleme almıştır. Üç bölümden oluşur: Birinci bölümde Zemahşerî'nin "es-Sünnetü minhâciyyün ve minhâ eciyyün" ibâresini şerh etmiş, ikinci bölümde Harîrî'nin "Mir'âtü'ş-şeyyib" ifadesini şerh etmiş ve üçüncü bölümde bazı ayet ve hadîslerin yorumuna yer vermiştir.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi: 1085/1674

Dil: Arapça

3-Mecālisü'l-Vaʿẓ Ve't-Teẕkīr

Üsküp'te irşâdla görevli olduğu yıllarda verdiği vaazlardan oluşan; 12 Arabî ay, Ramazan ve Kurban bayramlarının faziletine dair vaazların yer aldığı 14 bahisten oluşan bir eserdir.

Konu: Vaaz ve nasihat

Te'lif tarihi: 1086/1675

Dil: Türkçe-Arapça

4-Şerḥu Muḳaddimeti'l-Cezerī Fi't-Tecvīd

Muhammed bin Muhammed el-Cezerî (ö.833/1431)'nin "Mukaddimetü'l-Cezerî" adlı manzum eserinin satır aralarına ilâve edilmiş şerhlerden oluşan bir istinsah çalışmasıdır.

Konu: Tecvid

Te'lif tarihi: 1087/1676

Dil: Türkçe

5-Şerḥu Fıḳhi'l-Geydānī[110]

Bursevî'nin, Lütfullah Nesefî'nin (Fâzıl Geydânî) (ö.750/1349) fıkha dair eserine yazdığı şerhtir. Muhammed Kûhistânî'nin şerhinden faydalanarak bu şerhi yapmıştır.

[110] Şerhu Fıkhi'l-Keydânî şeklinde yazımın daha doğru olacağı görülmektedir. Bkz. Ali İhsan Akçay, "'Salah Tracts In Verse Wıthın Turkısh Lıterature Khulasat Al-Kaıdanı And Turkısh Translatıons In Verse'", *International Journal of Humanities and Social Science* Vol. 1/No. 15 (2011).
Bkz.Abdylmejit SAHETMAMMEDOV, - Recep CİCİ, "El-Vikâye, Fıkhu'l-Keydânî Ve El-Mukaddime Adlı Eserlerin Karşılaştırılması: Namaz Örneği", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 30 (2017).

Konu: Fıkıh

Te'lif tarihi: 1088/1677

Dil: Arapça

6-Şerḥu Risāle Fī Ādābi'l-Münāẓara Li-Taşköprīzāde

Osmanlı ulemâsından Taşköprülüzâde Ahmed b. Mustafa Ebu'l-Hayr'ın (ö.963/1556) İlmü'l-Münâzara adlı risâlesinin şerhidir. Bursevî bu şerhinin Bursa ve İstanbul medreselerinde uzun süre ders kitabı olarak okutulduğunu söylemektedir.

Konu: Edebiyat

Te'lif tarihi: 1092/1681

Dil: Arapça

7-Mecmūʿatü Āyāti'l-Münteḫabe

Bazı ayetlerin işârî tefsîrinin yer aldığı müstakil bir eserdir.

Konu: Tefsîr

Te'lif tarihi: 1094/1683

Dil: Arapça

8-Kitābü'l-Furūḳ

Bursevî'nin şeyhi Osman Fazlî Efendi'nin oğlu Muhammed Emin Efendi'ye ithafen kaleme aldığı eserdir. Dört bölümden oluşur: Arapça'nın dil ve elif-bâ özellikleri, Arapça kelimelerin iştikâkı ve müterâdifliği, bazı örnek kelimelerin kök ve ek biçimleri üzerine açıklamalar yer almaktadır.

Konu: Dil ve Lugat

Te'lif tarihi: 1095/1684

Dil: Arapça

9-Mecmūʿa-ı İsmāʿīl Ḥaḳḳī

Bursevî'nin 1083-1096 tarihleri arasında kaleme aldığı 12 ayrı çalışmayı içeren bir mecmûadır. 13 yıl boyunca tedkik ettiği eserlerden bazılarının şerhi ve tebyîziyle ortaya çıkmıştır. Bu mecmûadaki bazı eserler Hakkî tarafından daha sonra genişletilerek kaleme alınmıştır.

Konu: MuhTe'lif şerh ve tebyîzler

Te'lif tarihi: 1083-1096/1672-1685

Dil: Arapça

10-Mecmūʿatü Āyāti'l-Münteḫabe

Bir müsveddeyi andıran bu eserde Kur'ân-ı Kerim'deki bazı ayetler tasavvufî açıdan ele alınıp vaaz ve nasihat üslubuyla yorumlanmıştır.

Konu: Tefsîr

Te'lif tarihi: 1097/1686

Dil: Arapça

11-Makālāt-ı İsmāʿīl Haḳḳī

Küçük bir defter olan bu eser; Şeyhi Osman Fazlî tarafından İsmail Hakkî'ya gönderilen bir mektup, İsmail Hakkî'nin tasavvuf adabı ve ıstılâhâtı ile ilgili bazı mülâhazaları ve Hakkî'nin kendisine ait vasiyetnâmesinden oluşur.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi: 1097/1686

Dil: Türkçe-Arapça

12-Şerḥu Hadīṣi'l-Erbaʿīn

Riyâzü's-Sâlihîn'den seçilmiş 40 hadîsin şerhidir. "Mecmûa-i İsmâîl Hakkî" olarak dokuz numarada zikredilen eserde yer alan bir risaledir. Hakkî'nin ilk "40 Hadîs Şerhi"dir. İkinci "40 Hadîs Şerhi" ise bu tasnifin 118. sırasında yer almaktadır.
Bursevî bu şerhi Hz. Peygamber (s.a.v)'in 40 hadîs neşredenlere vadettiği şefaate mazhar olmak amacıyla kaleme aldığını ifade etmiştir.

Konu: Hadîs

Te'lif tarihi: 1098/1687

Dil: Arapça

13-Mecmūʿatü Āyāti'l-Münteḫabe

Çeşitli ayetlerin tasavvufî açıdan ele alınıp değerlendirildiği hacimli bir mecmuadır.

Konu: Tefsîr

Te'lif tarihi: 1098/1687

Dil: Arapça

14-Levāʾiḥ Teteʿallaḳu Bi-Baʿżi'l-Āyāt Ve'l-Eḥādīṯ

Hakkî'nin bazı ayet ve hadîslerin kalbine vârid olan işaretlerinden ilhamla oluşturduğu bir eserdir. Dokuz, yirmi yedi ve elli iki numaralı eserler olarak zikredilen "Mecmûa-i İsmâil Hakkî"adlı üç ayrı mecmûada yer alan bir risaledir.

Konu: Tefsîr- Hadîs

Te'lif tarihi: 1098/1687

Dil: Arapça

15-Mecmūʿatü Āyāti'l-Münteḫabe

Bu eserde; bazı ayetler, vâridât üslubuyla ve işârî mânâlarla tefsîr edilmiştir.

Konu: Tefsîr

Te'lif tarihi: 1100/1689

Dil: Türkçe-Arapça

16-Risāletü't-Teḥaccī Fī Ḥurūfi't-Tehecci

Arap alfabesindeki bazı harflerin sırlarına ve rumuzuna dair bilgi veren, bazı tasavvufî ıstılahlara ait açıklamaların bulunduğu bir risaledir.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi: 1100/1689

Dil: Arapça

17-Şerḥu'l-ḥadīṯ "El-müʾminü mirātü'l-müʾmin"

"Mü'min mü'minin aynasıdır" hadîsinin tasavvufî şerhidir. 96 numaralı eser olarak zikredilecek "Mecmû'a-i İsmail Hakkî" da geçen bir risaledir.

Konu: Hadîs

Te'lif tarihi: 1101/1690

Dil: Arapça

18-Mecmūʿatü'l-Esrār

İsmail Hakkî'nın, şeyhi Osman Fazlî'yi ziyaretlerinden sonraki intibalarından oluşan bir eserdir. Mecmûanın diğer bölümlerinde çeşitli eserlerden iktibas yollu tebyîzler bulunmaktadır.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi: 1102/1691

Dil: Türkçe- Arapça

19-İksīru'l-Muʿaẓẓam ve'l-Ḥaceru'l-Mükerrem

Muhammedü'l-Gamrî el-Mısrî'nin aynı adlı eserine Bursevî tarafından yapılmış dibâce ve birkaç not ilavesiyle kaleme alınmış bir istinsahtır. Kimya ilmi etrafında bazı tasavvufî ıstılahlar incelenmiştir.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi: 1103/1692

Dil: Arapça

20-Tamāmü'l-Feyż

Bursevî bu eserde; Celvetiyye Tarikatı'nın özellik ve prensiplerinden, şeyhi Osman Fazlî'nin hayatı, görüşleri ve Celvetiyye Tarikatı içindeki özel yerinden bahsetmiş, kendi hayatından bazı kesitleri anlatmıştır.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi: 1103/1692

Dil: Arapça-Türkçe

21-Şerḥu Risāleti's-Sühreverdiyye El-Mevsūm Bi'r-Rāḳımi'l-Evvel Li'ş-Şeyḫ Muḥammed Ġazālī

İmam Gazâlî'nin aynı adlı eserinin satır aralarına yapılan şerhlerden oluşan bir istinsahtır.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi: 1105/1693

Dil: Arapça

22-Şerḥu Kitābi Dürreti'l-Fāḫira Fī Keşfi ʿUlūmi'l-Āḫira

İmam Gazâlî'nin aynı adlı eseri üzerine yarım kalmış bir istinsah çalışmasıdır.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi: 1105/1693

Dil: Arapça

23-Muḫtaṣar İbn Ḫalliḳān

İbn Hallikân Tarihi'nden tahric edilmiş bazı kasaba ve şehirlerin, kısa açıklamalarla tarif ve tasnifini ihtivâ eden bir haşiyedir.

Konu: Tarih

Te'lif tarihi: 1107/1695

Dil: Türkçe-Arapça

24-Şerḥu'l-Muḥammediye (Ferāḥu'r-Rūḥ)

Yazıcızâde Mehmed Efendi (ö.855/1451) nin Muhammediye adlı manzum eserinin mensur şerhidir. Hz. Peygamber'in hayatı ve kişiliğinin anlatıldığı eserde Hakkî tarafından yazılmış 100'e yakın na't bulunmaktadır.

Konu: Edebiyat

Te'lif tarihi: 1108/1696

Dil: Türkçe

25-Risāletü Cilā'i'l-Ḳulūb

10 babtan oluşan bir risâledir. Tasavvufun âdâb ve erkânı, sâlikin hâl ve makamları konuları işlenmiş ayrıca zikir, riyâzet, sabır, fakr ve tevekkül gibi tasavvufî kavramlardan bahsedilmiştir.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi: 1110/1698

Dil: Arapça

26-Mecmūʿatü'l-Edʿiye

Cüneyd-i Bağdâdî, Ebu Yezîd-i Bistâmî ve İmâm-ı Gazâlî'den derlenmiş dualardan oluşan bir risâledir.

Konu: Tasavvuf

Te’lif tarihi: 1112/1700

Dil: Arapça

27-Mecmūʿa-i Ḥaḳḳī

Tasavvufî bir eserdir. Bursevî’nin hayatı ve hâtırâtı hakkında bazı bilgilere, devrin siyasal kargaşası ve zamaneden şikâyet sadedindeki bazı mülâhazalarına yer verdiği kendisine ait bazı manzumelerinde bulunduğu müsveddeyi andıran bir eserdir.

Konu: Tasavvuf

Te’lif tarihi: 1112/1700

Dil: Türkçe-Arapça

28-Şerḥ-i Ṣalavāt-ı İbn Meşīş

Bursevî, Mağribli Şâzelî Mutasavvıf Abdüsselâm İbn Meşîş’in (ö.625/1228) yazdığı salât ve selâmı yeniden kaleme alarak şerh etmiştir.

Konu: Tasavvuf

Te’lif tarihi: 1113/1701

Dil: Türkçe

29-Es’ile-i Muḥammed Ṣaḥafī ve Ecvibe-i Ḥaḳḳī

İznikli Eşref-i Rûmî’nin (ö.874/1469) halifelerinden Muhammed Sahafî’nin manzum olarak sorduğu sorulara, Bursevî’nin mensur olarak yazdığı cevapları içeren bir eserdir.

Konu: Edebiyat-Tasavvuf

Te’lif tarihi: 1114/1702

Dil: Türkçe

30-Es’ile-i Ḥaḳḳī ve Ecvibe-i Muḥammed Ṣaḥafī

İsmail Hakkî’nın daha önce sorularını cevapladığı Muhammed Sahafî’ye sorularını içeren risâledir.

Konu: Edebiyat-Tasavvuf

Te’lif tarihi: 1114/1702

Dil: Türkçe

31-Risāle-i Eyyühe'l-Bülbül

Bazı ayet ve hadîslerin ilham yoluyla yorumlandığı vâridât türü bir risâledir. Paragraflar çoğunlukla "eyyühe'l-bülbül ḳad verade ʿaleyke" hitabıyla başlar, kalbin keşfi olan cümlelerle devam eder.

Konu: Vâridât

Te'lif tarihi: 1115/1703

Dil: Türkçe-Arapça

32-Şerḥu'l-Kebā'ir El-Müsemmā Bi-Rumūzi'l-Künūz

İsmail Hakkî'nın 70 çeşit büyük günahı, bazı tefsîr ve kelâm kaynaklarından ve Alâeddîn et-Türkistânî'nin bir manzumesinden faydalanarak ele aldığı bir şerhtir. Büyük günahlar sırasıyla ele alınmış, önce her bir günahın adı ve bunlara ait ıstılahların Arapça'sı daha sonra da Türkçe şerhine yer verilmiştir.

Hakkî bu eserini dostlarından Mehmed Sûfî el-Basîr'in teklifi üzerine kaleme aldığını belirtmiş ancak eserde adı geçen Alâeddîn et-Türkistânî'den ve Rumûzü'l-Künûz adlı eserin kime ait olduğundan bahsetmemiştir.

Konu: Akâid

Te'lif tarihi: 1116/1704

Dil: Türkçe

33-Şerḥu'l-Mesnevī (Rūḥu'l-Mesnevī)

Bursevî eserine Mesnevî'nin ilk beytiyle başlamış, kendisine ait Farsça, Arapça ve Türkçe beyitlere yer vermiştir. Şerh konusundaki en başarılı çalışmalarındandır.

Bursevî önceki şerhlerinde olduğu gibi Farsça kelimelerin lügat manâları üzerinde durmuş, daha sonra tasavvufî konulardaki mülâhazalarına yer vermiştir.

Konu: Edebiyat-Tasavvuf

Te'lif tarihi: 1116/1704

Dil: Türkçe

34-Kitāb-ı Vāridāt-ı Haḳḳī

Vâridât, üslup olarak Bursevî'nin bütün eserlerinde belli aralıklarla görülür. Bu sebeple Rûhu'l-Beyân işârî tefsîrin en güzel örneği olmuş, aynı sebepten Bursevî Divan'ını "Fütühât-ı Bursevî" olarak isimlendirmiştir.

Kitâb-ı Vâridât-ı Hakkî vâridât türünde ilk eseridir; evrâd ve ezkâr sırasındaki ledünnî bilgi ve rûhânî duygularını kaleme almıştır.

Konu: Vâridât

Te'lif tarihi: 1116/1704

Dil: Türkçe-Arapça

35-Rūḥu'l-Beyān Fī-Tefsīri'l-Kur'ān

İsmail Hakkî Bursevî'nin en büyük ve en önemli eseridir, 21 yılda tamamlamıştır.16 cilt ve 3 mücelled hâlinde Arapça olarak kaleme alınmıştır. Sebeb-i te'lifinden özel olarak bahsetmese de tefsîr yazma sebeplerini eserin satır aralarından öğrenmekteyiz: Bursevî'deki eser verme arzusu, elinde bulunan tefsîr birikimi, tekke ve dergâhlarda okunacak işârî bir tefsîre olan ihtiyaç, zâhir ulemâ ile mutasavvıflar arasındaki mesafenin daraltılması konusunda üzerine düşen görevi yerine getirmiş olmak, sufî dostlarının bu konudaki müracaatları ve bu işe başlaması hususunda aldığı ilâhî işaretler bu eseri yazma sebepleridir.

Ayetleri işârî olarak tefsîr etmesi sebebiyle tasavvufî çevreler tarafından benimsenen bir eser olmuştur. Kolay anlaşılır bir üslup kullanılmıştır. Zaman zaman geniş vaaz ve nasihatlere yer verilmiştir. Önceki tefsîrlerden de nakiller yapılmıştır. Önemli ölçüde Farsça beyit ve ibare yer almaktadır.

Konu: Tefsîr

Te'lif tarihi: 1096-1117/1685-1706

Dil: Arapça

36-Risāletü'l-Cāmiʿa Li-Mesāʾili'n-Nāfiʿa

Celvetiyye müntesiblerinden Mudanyalı Hacı Ahmed'in ricâsı ile kaleme alınmış bir eserdir. Mürîdânı bilgilendirmek için yazılmış fıkıh ve kelâma dair konuların işelendiği bir eserdir.

Konu: Akâid-Fıkıh

Te'lif tarihi: 1118/1706

Dil: Türkçe

37-Şerḥ-i Ebyāt-ı Ḥācī Bayram Velī

Hacı Bayram Velî'nin, ünlü "Çalabım bir şâr yaratmış iki cihân arasında" mısra'ıyla başlayan manzumesinin şerhidir.

Konu: Edebiyat

Te'lif tarihi: 1118/1708

Dil: Türkçe

38-Kitābü'l-Ḫuṭabā

Bursevî'nin 1708 yılında yaptığı vaazları bir araya getirdiği eseridir. Farklı konular tasavvufî açıdan ele alınmıştır.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi: 1118/1708

Dil: Arapça

39-Şerḥ-i Naẓm-ı Yūnus Emre

İsmail Hakkî bu eserde Yunus Emre'nin iki şiirini şerh etmiştir. Bu şerhlerden birincisi "Çıkdım erik dalına onda yedim üzümü / Bostân ıssı geldi eydür uğurladın kozumu " beytiyle başlayan mazumeye aittir. İki şerh büyük ölçüde birbirinin aynıdır. Birincisi, diğerinden dört yıl önce kaleme alınmıştır.

Konu: Edebiyat

Te'lif tarihi: 1118/1708

Dil: Türkçe

40-Risāle Mesā'ili'l-Fıḳhiyye

Bir fetvâ risâlesidir. Bursevî ibâdet ve muâmelâtla ilgili bazı sorulara cevap vermiştir.

Konu: Fıkıh

Te'lif tarihi: 1119/1709

Dil: Türkçe

41-Kitābü'l-Faṣl Fi'l-Esrār

Bazı Arapça kelime ve terkiplerin lugat ve ıstılah anlamlarını ve taşıdıkları tasavvufî işâretleri açıklayan bir risâledir.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi: 1119/1709

Dil: Türkçe

42-Mecmūʿatü'l-Münteḫabe Min-Şerḥi'l-ʿUyūn

Tasavvufî bir eserdir. "Risâle-i İbn Zeydûn" ve Kâmil el-Kâdî'nin "İmtihânü'l-Ezkiyâ"sından iktibaslar ile bazı ayetlerin işârî tefsîrinden oluşmuştur.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi: 1120/1710

Dil: Türkçe-Arapça

43-Miʿrāciye

Mi'râciye türünün başta gelen örneklerindendir. Mesnevî tarzında kaleme alınmış 477 beyitlik bir eserdir.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi: 1121/1711

Dil: Türkçe

44-Tefsīr-i Āyet-i "Āmene'r-Rasūlü"

Bakara suresinin son iki ayeti olan "Âmene'r-rasûlü" nün fazîletine dair bir risâledir. Yatsı namazından sonra okumakla kazanılacak ecir ve savuşturulacak musibetler üzerinde durulmuştur.

Konu: Tefsîr

Te'lif tarihi: 1122/1713

Dil: Türkçe

45-Tefsīru Sūreti'l-Fātiḥa

Surenin tefsîrinden çok, ayetlerden mülhem Bursevî'nin kalbine vârid mânâlardan oluşan küçük bir risâledir.

Konu: Tefsîr

Te'lif tarihi: 1122/1713

Dil: Arapça

46-Tefsīru Sūreti'l-ʿAṣr

Bursevî'nin Asr suresinin faziletinden bahsettiği bir risâledir.

Konu: Tefsîr

Te'lif tarihi: 1122/1713

Dil: Arapça

47-Tefsīru Sūreti'z-Zelzele

Bursevî'nin Kâhire'de bulunduğu sırada yaşanan deprem felâketinin etkisiyle ve Mısırlı müntesibi Şeyh Yûnus el-İzzî'nin ricasıyla kaleme aldığı işârî mânâları içeren bir risâledir.

Konu: Tefsîr

Te'lif tarihi: 1122/1710

Dil: Arapça

48-Tefsīru Āyeti "Yā Eyyühe'n-Nāsüʿbudū Rabbeküm"

Bakara Suresinin 21. ayetinin tefsîridir. Bursevî Kâhire'de bulunduğu sırada dostlarından Şeyh Alî el-Hanefî el-Ezherî'nin ricasıyla kaleme aldığı işârî tefsîrdir.

Konu: Tefsîr

Te'lif tarihi: 1122/1710

Dil: Arapça

49-Es'ile-i Mışrī ve Ecvibe-i Haḳḳī

İki büyük mutasavvıf Niyâzî-i Mısrî ve İsmail Hakkî Bursevî'nin birbirlerine gönderdikleri mülâtefe yollu iki ayrı manzumedir. Bursevî bu manzume ile Niyâzî-i Mısrî'nin "Müşkilüm var size ey Hak dostları eylen reşâd/ Ki cevâbın viren olsun Hak katında ber-murâd" beytiyle başlayan manzumesine cevap vermiştir. Her iki manzumede sûfiyâne mazmûnlarla örülü ve muammâ beyitlerinden müteşekkildir.

Konu: Tefsîr

Te'lif tarihi: 1122/1710

Dil: Türkçe

50-Şerḥu'l-Ḥadīṣ "Li-en-ekrame" veya Kitāb-ı Nūr u Esrār

Mevzû hadîs olarak bilinen, Hz. Peygamber (s.a.v)in yeryüzünde kendisinden sonraki hilâfetin 30 sene süreceğine ve daha sonra kesintiye uğrayacağına dair hadîsinin şerhidir.

Konu: Hadîs

Te'lif tarihi: 1122/1710

Dil: Türkçe

51-Mecmūʿa-i Ḥaḳḳī

Çeşitli konularla beraber bazı ayet ve hadîslerin tefsîr ve şerhlerini ihtivâ eden hacimli bir mecmuadır. Bursevî'nin 1122/1710 yılında ikinci defa hacca gitmek üzere İstanbul'dan ayrılışı, yolculuk esnasında gördüğü yerler, tanıştığı kişiler, karşılaştığı güçlükler, ilmî araştırmaları ve vâridâtı eserdeki konulardan bazılarıdır.

Konu: MuhTe'lif

Te'lif tarihi: 1122/1710

Dil: Türkçe-Arapça

52-Mecmūʿa-i Ḥaḳḳī

Bu mecmûa Bursevî'nin kaleme aldığı ve derlediği mektûbât ile 51 numarada zikredilen mecmû'anın bazı başlıkları altındaki konuları içerir.

Konu: MuhTe'lif

Te'lif tarihi: 1122/1710

Dil: Türkçe-Arapça

53-Maḳālāt-ı İsmāʿīl Ḥaḳḳī

İsmâil Hakkî'ya ait olan bu mecmûèa hangi nüshadan tab edildiği belli olmayan bazı eserleri de içermektedir.

Konu: MuhTe'lif

Te'lif tarihi: 1122/1710

Dil: Türkçe-Arapça

54-Dīvān-ı İsmāʿīl-Ḥaḳḳī

Divan, Bursevî'nin edebî eserlerinin başında gelir. Burada bulunan şiirlerine diğerlerinden daha fazla emek vermiştir, bu sebeple Divan edebî faaliyetinin yegâne ürünüdür.

Divan'da gazeller çoğunluktadır. Arapça ve Farsça gazeller de bulunmaktadır. Kafiye sırasına göre tertip edilmiştir. Gazeller arasında hece vezni ile yazılmış ilâhiler de bulunmaktadır ve aynı tertibe göre dizilmiştir. Rubâîler, müfredler ve müteferrik manzumeler Divan'da yer alan diğer nazım şekilleridir.

Bursevî, Divan'ını "Fütühât-ı Burseviyye" olarak isimlendirmektedir.

Konu: Edebiyat

Te'lif tarihi: 1122/1710

Dil: Türkçe

55-Tefsīru Āyeti "Ve mā beṣṣe fīhimā min dābbe"

Şuarâ suresi 28. ayetin işârî tefsîridir. Bursevî Kahire'de bulunduğu sırada, dostlarından Şeyh Dâvud el-Beşşârî el-Mısrî'nin ricasıyla kaleme almıştır.

Konu: Tefsîr

Te'lif tarihi: 1122/1710

Dil: Arapça

56-Naṣīḥat-nāme-i İsmāʿīl Ḥaḳḳī Li-Seyyid ʿAlī Çelebi

Halîfelerinden Seyyid Ali Çelebi'ye hitâben yazdığı, nasihat, telkin ve hayır dualarını ihtivâ eden mektuptur.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi: 1123/1711

Dil: Türkçe

57-Şerḥ-i Ebyāt-ı Yūnus Emre

Bursevî'nin Yunus Emre'nin ikinci bir manzumesine şerhidir. "Çıkdım bâdem dalına onda yedim üzümü / Ol dem ki üzüm yedim ma'nî buldum sözümü" beytiyle başlayan şiir ilk şiire çok benzese de Bursevî'nin şerhi öncekinden geniş açılımlıdır.

Konu: Edebiyat

Te'lif tarihi: 1123/1712

Dil: Türkçe

58-Ecvibetü'l-Ḥaḳḳıyye ʿAn Es'ileti'ş-Şeyḫ ʿAbdurraḥmān

Bursevî'nin, dostu Şeyh Abdurrahman Efendi'nin manzum olarak sorduğu yedi soruya verdiği cevapları içeren risâledir.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi: 1124/1713

Dil: Türkçe

59-ʿAhid-nāme-i İsmāʿīl Ḥaḳḳī

Seyr u sülûkü ve daha sonra iktisâb edilecek hâl ve makamları 235 madde ile açıklayan tasavvufî bir eserdir.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi: 1124/1713

Dil: Türkçe

60-Risāle-i Şemʿiyye

Bu eser bazı kaynaklarda "Âdem Bir Demdir" adıyla geçer. "Diyelim ibtidâ bismillah bereket hâsıl ola kârımıza / Hamdü li'llâh garîk-i ihsânız şükr-i bî-had kılalım yârımıza" beytiyle başlayıp tasavvufî açılımlarla devam eden bir risâledir.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi: 1124/1713

Dil: Türkçe

61-Mecmūʿa-i Eşʿār ve Maḳālāt

Bu mecmûèa'da bazı ayetlerin işârî tefsîri, bazı kelimelerin lugat ve ıstılah maènâları ve bazı mektûbât, makâlât, eşèâr ve nuèût yer almaktadır.

Konu: Tefsîr

Te'lif tarihi: 1124/1713

Dil: Türkçe

62-Tefsīru Ṣūreti'l-İḫlāṣ

İhlâs suresinin işârî tefsîridir.

Konu: Tefsîr

Te'lif tarihi: 1125/1714

Dil: Arapça

63-İḫtiyārāt

Cenâb-ı Hakk'ın yarattıklarıyla neler murâd ettiğine dair îzâhın olduğu bir risâledir.

Konu: Akâid

Te'lif tarihi: 1125/1714

Dil: Türkçe

64-Mecmūʿa-i Ḥaḳḳī

Bu mecmûada bazı ayetlerin işârî tefsîrleri, Bursevî'nin bazı zevâta göndermiş olduğu mektûbâtı, kalbine mülhem olan vâridâtı, oğlu Abdülehad'in ölümü üzerine yazmış olduğu mersiye ve diğer bazı eşèârı bulunmaktadır.

Konu: MuhTe'lif

Te'lif tarihi: 1125/1713

Dil: Türkçe

65-Tefsīr-i Sūre-i Fātiḥa

Fâtiha suresinin işârî tefsîridir.

Konu: Tefsîr

Te'lif tarihi: 1126/1714

Dil: Türkçe

66-Mecmūʿa-i Eşʿār-ı Ḥaḳḳī

İsmail Hakkî'nın şiirlerinden oluşan risâledir.

Konu: Edebiyat

Te'lif tarihi: 1126/1714

Dil: Türkçe

67-Taʿlīḳa ʿAlā Evāʾili Tefsīri'l-Beyżāvī

Bursevî'nin, müfessir Kâdî Beyzâvî'nin (ö.691/ 1286) Envâru't-Tenzîl adlı tefsîrindeki Fatiha suresi ve Bakara suresi son ayetlerine yaptığı talîkdir.

Konu: Tefsîr

Te'lif tarihi: 1127/1715

Dil: Arapça

68-Tefsīr-i Ṣūre-i Yāsīn

Yâsîn Suresinin işârî tefsîridir.

Konu: Tefsîr

Te'lif tarihi: 1128/1716

Dil: Türkçe

69-Şerḥu Nuḫbeti'l-Fiker

İbn Hacer el-Askalânî'nin (ö. 812/ 1449) Nuhbetü'l-Fiker isimli hadîs kitabının şerhi olan bu eser tasavvufî bakış açısıyla yazılmıştır. Bu sebeple tasavvufî çevrelerde itibar gören zayıf hadîsler bulunmaktadır.

Konu: Hadîs

Te'lif tarihi: 1129/1717

Dil: Arapça

70-Kitābü'l-Ḫiṭāb

Bursevî bu eseri Şam'da bulunduğu sıralarda kaleme almıştır. Eser uzun bir manzume ile başlar. İbn Arabî, Sadreddin Konevî, Üftâde, Aziz Mahmud Hüdâî ve Osman Fazlî gibi büyük mutasavvıfların terceme-i hâline, menkıbelerine ve tasavvufî düşüncelerine yer verir. İtikâdî, amelî ve tasavvufî konuları birbiriyle Te'lif ederek kaleme aldığı Kitâbü'l-Hitâb Bursevî'nin en önemli eserlerindendir.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi: 1130/1718

Dil: Türkçe

71-Kitābü'l-Mir'āt (Li-Ḥaḳā'iḳı Baʿżı'l-Eḥādīṯ Ve'l-Āyāt)

Bu eserde bazı ayet ve hadîslerin şerh ve tefsîriyle birlikte, Bursevî'nin evladının doğum ve ölümleri ve bazı vâridâtı bulunmaktadır.

Konu: Tefsîr-Hadîs

Te'lif tarihi: 1130/1718

Dil: Türkçe-Arapça

72-Sülūkü'l-Mülūk (Tuḥfe-i ʿAliyye)

Bursevî'nin; sırât-ı müstakîm, imamın seçim ve tayini, vezâret makamının ehemmiyeti, Mehdî'nin sıfatları ve misyonu, sefer ve sıkıntı duâları, ibâdet şekilleri gibi konuları işleyip Vezîr-i azam Ali Paşa'ya ithâf ettiği eseridir.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi: 1131/1719

Dil: Türkçe

73-Kitābü'n-Necāt

Tasavvufî eserleri içerisinde konu bütünlüğü açısından en muhtevâlı olanlardan biridir. Allah'ın sıfatları, melâéike-i kirâm, peygamberân-ı izâm, dört büyük hulefâ-i râşidîn, sâlike ait hâller, mutasavvifenin derece ve makamları, şeriat, tarikat, hakikat ve maèrifet gibi konular haklarındaki şüpheler giderilmeye çalışılarak işlenmiştir.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi: 1131/1719

Dil: Türkçe

74-Tuḫfe-i Recebiyye

Bursevî'nin Recep Paşa'ya ithaf edilmek üzere kaleme aldığı tasavvufî eseridir. Ağırlıklı olarak Cenâb-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarının işlendiği eser 12 bâbtan oluşmaktadır.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi: 1131/1719

Dil: Türkçe

75-Esrāru'l-Ḥurūf

Arap alfabesine ait 29 harfin çağrışımlarını, her birinde gizli mânâyı, remiz ve işâretleri ele alan küçük bir risâledir.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi: 1131/1719

Dil: Türkçe

76-Ḥaḳā'iḳu'l-Ḥurūf

Arap harflerinin esrârına dair tasavvufî yorumların olduğu, Esrâru'l-Hurûf adlı eserin Arapça'sını andıran bir eserdir.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi: 1131/1719

Dil: Arapça

77-Vāridāt-ı Kübrā

Bursevî'nin vâridât türü eserlerinin ikincisidir. Şam'da bulunduğu sıralarda kaleme aldığı bu eser evrâd ve ezkârdan sonra kalbine vârid olan bilgi ve hikmetlere yer verdiği bir tür günlüktür.

Vâridâtın Bursa nüshasında Türk müziğine ait bazı makamların yer aldığı tablo ve akabinde manzumeler bulunmaktadır.

Konu: Vâridât

Te'lif tarihi: 1131/1719

Dil: Türkçe-Arapça

78-Kitāb-ı Dürerü'l-ʿİrfāniyye

Makale ve manzumelerden oluşan vâridât üslubunun hâkim olduğu bir eserdir.

Konu: Vâridât

Te'lif tarihi: 1131/1719

Dil: Türkçe-Arapça

79-Kitābü'l-Envār

Çorlu Kaymakamı Ahmed Paşa (Ahmed Ağa) 'ya ithâf olunmuş 98 beyitlik bir manzumedir. Bursevî manzumenin her beytini şerh etmiştir. Makta beytinde yer alan Dervîş Muhammed'in yalnızca Bursevî'nin tanıdığı muhiblerinden olduğu tahmin edilmektedir.

Konu: Edebiyat

Te'lif tarihi: 1131/1719

Dil: Türkçe

80-Mecmūʿa-i Ḥaḳḳī

Bursevî'nin Türkçe, Arapça ve Farsça bazı kelimelerin lugat ve ıstılah anlamlarına yer ver verdiği ve manzumelerinin bulunduğu eseridir.

Konu: Edebiyat

Te'lif tarihi: 1131/1719

Dil: Türkçe

81-Şerḥ-i Naẓm-ı Ahmedī

Eser, Bursevî'nin Ahmed isimli bir sûfînin manzum sorularına verdiği mensur cevaplardan oluşmaktadır.

Konu: Edebiyat

Te'lif tarihi: 1131/1719

Dil: Türkçe

82-Şerḥ-i Naẓmu's-Sülūk

Mısırlı Şâir Ömer İbn Fâriz'in (ö. 632/ 1234) Nazmu's-Sülûk isimli 760 beyitlik manzumesindeki bazı beyitlerin şerhidir. Bursevî, eseri müridi İbrahim Sâfî el-Mudanyavî'ye ithâfen yazdığını eserde belirtmektedir.

Konu: Edebiyat

Te'lif tarihi: 1131/1719

Dil: Türkçe

83-Şerḥ-i Naẓm-ı Ḥayretī

Hayretî (ö.941/1534)'nin "Sînemin bağında bitmiş bir ağaçta dört dal" mısraı ile başlayan altı beyitlik şiirinin Türkçe şerhidir. [111]

Konu: Edebiyat

Te'lif tarihi: Belli değil.

Dil: Türkçe

84-Tuḥfe-i İsmāʿiliyye

İsmail Hakkı'nın Nemçe ve Erdel seferlerinde yol arkadaşı olan Lefkevîzâde Hacı İsmail Piyâde'nin sorduğu ilmihal soruları üzerine kaleme aldığı eserdir. Bursevî, eserde îmân ve şuèbelerinden bahsetmiş bazı tasavvufî tavsiyelerde bulunmuştur.[112]

Konu: Fıkıh - Akâid

Te'lif tarihi: 1132/1720

[111] Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 208.
[112] Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 212.

Dil: Türkçe

85-Rumūzāt-ı Kelām-ı Ḥaḳḳī

İsmail Hakkî'nın eserlerinden derlenmiş, derleyenin kimliği bilinmeyen küçük bir risâledir.[113]

86-Risāle Ḥażarāti'l-Ḥamsi'l-İlāhiyye

Bursevî'nin Seyyid Şerîf Cürcânî'nin et-Ta'rîfât isimli eserinden yaptığı şerhtir. Eserdeki "el-hazarâtü'l-hamsü'l-ilâhiyye" ve "el-insânü'l-kâmil" maddelerini şerh etmiştir. [114]

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi: 1132/1720

Dil: Türkçe

87-Tefsīru Sūre-i Yūsuf

Bursa Eski Eserler Kütüphanesi'nde bulunan (Genel, nr. 17709) bir nüshasının baş tarafında "Tefsîr-i Hakkî" yazmaktadır. Ancak eserin hâtimesinde yer alan bilgiden Yâkub Afvî'ye ait olduğu anlaşılmaktadır.

88-Şerḥu Şuʿabi'l-Īmān

Bursevî'nin imanın şubeleri hakkındaki eseridir. Müntesiblerinden Şem'î Mehmed Bey'in ricâsı üzerine kaleme almıştır.[115]

Konu: Akâid

Te'lif tarihi: 1124/ 1713

Dil: Türkçe

89-Kitābü Ḥucceti'l-Bāliġa

Eserde farklı tasavvufî konular, konu başlıkları ve düzgün bir tasnif olmaksızın işlenmiştir. Marifet, ism-i azam, insan (nüsha-i suğrâ)- âlem (nüsha-i kübrâ), insân-ı kâmil, ism-i Hû, fenâ-bâkî, cem-fark, ilhâd, vücûd (varlık), merâtib-i vücûd, ruh,

[113] Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*.212.
[114] Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 194.
[115] Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 187.

esmâ-eşyâ, zikir, keşf, kerâmet, kutbiyyet, mübâyaa, marifet-mücâhede, mürşidin lüzumu, sâlikin vasıfları ve sülûkün mertebeleri eserde ele alınan konulardan bazılarıdır.[116]

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi: 1133/ 1721

Dil: Türkçe

90-Tuḥfe-i Ḥalīliyye

Bursevî bu eserini büyük kardeşi Halil Çelebi'nin talebi üzerine kaleme almış ve onun adına ithaf etmiştir. İman ve bazı şuèbeleri işlenmiş, bununla beraber tasavvufî konulara da yer verilmiştir. [117]

Konu: Akâid

Te'lif tarihi:1133/1721

Dil: Türkçe

91-Tuḥfe-i Baḥriyye

Hû ismi, tevhîd, cem, fark, kara ve denizin bazı esrârı gibi tasavvufî konuların işlendiği bir eserdir. Bursevî müntesiblerinden hasbahçeler müfettişi Bahrî Hüseyin Efendi'ye ithaf etmiştir.[118]

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi:1133/1721

Dil: Türkçe

92-Tuḥfe-i Ḥüseyniyye (Risâle-i Hüseyniyye)

Bahrî Hüseyin Efendi'ye ithaf edilmiş ikinci eserdir. Hüseyin isminin ve harflerinin tasavvufî/ işârî yorumu yapılmıştır.[119]

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi:1133/1721

---

[116] Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 198.
[117] Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 195.
[118] Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı,* 198.
[119] Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 198.

Dil: Türkçe

93-Kitābü's-Sülūk (Tuḥfe-i Vesīmiyye)

Seyyid Ahmed Vesîm Ağa'nın isteği üzerine yazılmış, tasavvufî konuların işlendiği bir eserdir. Beyèat ve intisâb, mürşid ve vasıfları, seyr u sülûk, sohbet, zikir ve zikir telkîni, tarikat âdâb ve erkânı eserde işlenen konulardan bazılarıdır.[120]

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi:1133/1721

Dil: Türkçe

94-Lübbü'l-lüb ve Sırru's-Sır

Ali Namlı, bu eserin Erzurumlu İbrahim Hakkı'ya ait olduğu kanaatindedir. Eser, İbn Arabî (ö 638/1240)'nin "el-Fütühâtü'l-Mekkiyye" ve "Fusûsu'l-Hikem" adlı eserlerinden derlenerek bazı açıklamalarla Türkçe'ye tercüme edilen meselelerden oluşmaktadır. Müellif mukaddimede bu eseri şeyhinin isteği üzere kaleme aldığından bahsetmektedir. Bursevî, Tamâmü'l-Feyz isimli eserinde, Şeyhi Osman Fazlî Efendi'den Fusûs okurken kendi evinde kapıyı kapalı tutturduğundan, başka kimseyi içeri almadığından bahseder. Bu sebepten Osman Fazlî Efendi'den böyle bir talebin gelmesi düşünülemez. Bu eserin Bursevî'ye ait olması pek mümkün görünmemektedir.

95-Kitābü Ḥaḳḳı's-Ṣarīḥ ve Keşfi's-Ṣaḥīḥ

Bursevî'nin 1721 yılındaki vâridâtı ve şerhlerinin olduğu mensur bir eserdir. Eserde bazı ayet ve hadîslerin işârî yorumlarına da yer verilmiştir. [121]

Konu: Vâridât ve şerh

Te'lif tarihi:1133/1721

Dil: Türkçe

96-Mecmūʿa-i Ḥaḳḳī

[120] Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 197.
[121] Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 198.

Mecmûa iki ayrı tarihte yazılmıştır. İlk kısım 1101 yılında yazılmış; Osman Fazlî Efendi'nin isimsiz bir risâlesinin istinsahı, Osman Fazlî Efendi'nin er-Risâletü'l-Berkıyye adlı risâlesinin istinsahı ve Abdurrahman el-Câmî'nin ed-Dürretü'l-Fâhira isimli risâlesinin istinsahından oluşmaktadır. Bu Mecmûa'da bulunan "el-Mü'minü mir'âtü'l-mü'min" hadîsinin şerhinin yapıldığı risâleden 17 numarada bahsedilmişti.

Mecmûa'nın ikinci kısmı 1132'de yazılmıştır, bu tarihte yazdığı vâridât ve şerhlerle birlikte Şam'dan Üsküdar'a gelişi ve Üsküdar'da ikâmetinin ilk zamanları hakkında bilgiler bulunmaktadır.[122]

Konu: MuhTe'lif

Te'lif tarihi:1132/1720

Dil: Türkçe

97-Kitābü'l-Kebīr

Eserde üç bölümde incelenebilir: İlk bölümde 1721-1722 yıllarında yazdığı vâridât ve şerhler bulunmaktadır. İkinci bölüm Bursevî'nin tasavvufî mevzulardaki yorumlarını içerir. Son bölümde ise İbn Arabî'nin Divan'ından seçilen bazı beyitler ve şerhleri bulunmaktadır.[123]

Konu: MuhTe'lif

Te'lif tarihi:1132-1133/1721-1722

Dil: Türkçe-Arapça

98-Kitābü'ẕ-Ẕikr ve'ş-Şeref

Bursevî, eserin isminin kendisine ilham edildiğini haber vermektedir. Kitâb-ı Kebîr'in devamı niteliğinde olan bu eseri de; 19 Rebîulâhir 1133 - 7 Cemâziyelevvel 1133 tarihleri arasındaki vâridâtları ve şerhleri, tasavvufî konularla ilgili değerlendirmeleri ve İbn Arabî'nin Divan'ından şerhler şeklinde üç bölümden oluşmaktadır.[124]

Konu: MuhTe'lif

Te'lif tarihi:1133

[122] Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 194.
[123] Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 195-196.
[124] Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 196.

Dil: Arapça-Türkçe

99-Tuḥfe-i ʿAṭāʾiyye

Bursevî'nin Tekirdağlı müntesiblerinden Hacı Mehmed Atâî'nin isteği üzerine yazdığı eseridir. Tasavvufî ve fıkhî konular herhangi bir tasnif yapılmadan işlenmiştir. İşlenen konulardan bazıları şunlardır: Mürşidin lüzumu, mürîd, teslîmiyyet, sülük, velâyet, nübüvvet, fenâ fillâh, maèrifet, insân-ı kâmil, vahdet-i vücûd, Celvetiyye tarîkatı, kutub, şeriat-tarîkat ilişkisi, Hatmü'l-evliyâ (İbn Arabî), Haremeyn ile ilgili tasavvufî yorumlar.[125]

Konu: Tasavvuf-Fıkıh

Te'lif tarihi:1133

Dil: Türkçe

100-Tuḥfe-i ʿÖmeriyye

Ömer isminin işârî yorumu ve bazı tasavvufî konulardan oluşan eseri Bursevî, müridlerinden Derviş Ömer Nevâlî adına yazmıştır.

Üsküdar'da beş günde kaleme alınmış olan eserde işlenen diğer bazı konular şunlardır: Tevhîd ve bazı kısımları (Lâ ilâhe illallah, Lâ ilâhe illâ ente, Lâ ilâhe illâ ene, Lâ ilâhe illâ hû), esmâ zikri, esmâ-i seb'a, esmâ-i hamse, seyr u sülûk, îmân, ihsân, velâyet, nübüvvet, marifet, mübâyaa, bazı mekânlarla ilgili sembolik değerlendirmeler.[126]

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi:1134

Dil: Türkçe

101-Tuḥfe-i Ḥāṣṣakiyye

Bursevî'nin, dostlarından Serhâssakiyân Tûbâzâde Mehmed Ağa'ya ithâf ettiği tasavvufî bir eserdir. Kelime-i Tevhîd'in şerhi, Hz. Peygamber'in (s.a.v) şeceresi, bazı peygamberlere sûfiyâne nazar, bazı Osmanlı kurum ve kuruluşları sırasıyla işlenen konulardır.

[125] Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 195.
[126] Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 200.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi:1134/1723

Dil: Türkçe

102-Vesīletü'l-Merām

Tasavvuf âdâb ve erkânına dair bilgiler veren eserdir. Sırasıyla şu konular işlenmiştir: Îmânın mâhiyeti, şeyhe duyulan ihtiyacın beyânı, takvânın mânâ ve ehemmiyeti, nebîler ile velîler arasındaki fark, şerîat ve tarîkatla amel eden tâifeler, mahabbetin mâhiyeti, Cenâb-ı Hakk'ın isimleri.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi:1134/1723

Dil: Türkçe

103-Kenz-i Maḫfī

"Küntü kenzen mahfiyyen…" hadîsinin şerhinin yapıldığı eserdir.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi:1134/1723

Dil: Türkçe

104-Kitābu Ẕübdeti'l-Maḳāl

(Risāle-i Ḥüsnü'l-Maḳāl)

(Risāletü Keşfi'l-Ġıtā Li-Ehli'l-ʿAṭā)

Bazı âyetlerin işârî tefsîri ve tasavvufî hadîslerin şerhinin yapıldığı bir eserdir.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi:1134/1723

Dil: Türkçe

105-Şerḥu Risāleti'l-Vaḥdeti'l-Vücūd Li-Molla Cāmī

Molla Câmî'ye ait Vahdet-i Vücûd risâlesinin şerhidir.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi:1134/1723

Dil: Arapça

106-Şerḥ-i Kelime-i Tevḥīd

Kelime-i tevhîd'in, Cenâb-ı Hakk'ın isimleri ve sıfatları etrafında yapılmış şerhidir.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi:1134/1723

Dil: Türkçe

107-Müteferriḳāt-ı Ḥaḳḳī

Tefsîr, hadîs, fıkıh, akâid ve tasavvufla ilgili çeşitli konularda açıklamaların olduğu ve manzumelerin bulunduğu bir eserdir.

Konu: MuhTe'lif

Te'lif tarihi:1134/1722

Dil: Arapça-Türkçe

108-Müzīlü'l-Aḥzān

Îlâhî aşkın lezzetiyle beraber gelen hüznün mübarekliğine dair tasavvufî bir eserdir.

Konu: Vâridât-Tasavvuf

Te'lif tarihi:1134/1722

Dil: Arapça-Türkçe

109-Kitāb-ı Naḳdü'l-Ḥāl

Tasavvufî konuların ayet ve hadîslerle işlendiği vâridât türünde bir eserdir. Bursevî işlediği konularla ilgili manzumelere yer vermiştir.

Konu: Vâridât-Tasavvuf

Te'lif tarihi:1134/1722

Dil: Arapça-Türkçe

110-Şerḥ-i Ebyāt-ı Ḥasan Ḳādirī

Hasan Kâdirî'ye ait bir manzumenin şerhidir.

Konu: Edebiyat

Te'lif tarihi:1134/1721

Dil: Türkçe

111-Kitāb-ı ʿİzzü'l-Ādemī

Bursevî'nin şiir ve vâridâtlarından oluşan tasavvufî eseridir.

Konu: Vâridât-Tasavvuf

Te'lif tarihi:1135/1723

Dil: Arapça-Türkçe

112-Kitāb-ı Ḥayātü'l-Bāl

Bursevî'nin vefatına yakın kaleme aldığı eserlerindendir, manzume ve vâridâttan oluşmuştur.

Konu: Vâridât-Tasavvuf

Te'lif tarihi:1135/1723

Dil: Arapça-Türkçe

113-Netā'icü'l-Uṣūl

Bazı âyet-i kerîme, hadîs-i şerîf ve beyitlerin tefsîr ve şerhlerinden oluşan vâridât türü bir eserdir.

Konu: Vâridât-Tasavvuf

Te'lif tarihi:1136/1724

Dil: Arapça-Türkçe

114-Şerḥ-i Pend-i ʿAttār

Şeyh Ferîdüddîn Muhammed b. İbrâhim el-Attâr'ın (ö. 627/1230) Pend-i Attâr adlı Farsça ve manzum eserinin Türkçe mensur şerhidir.

Bursevî beyitleri şerh ederken önce Arapça ve Farsça kelimelerin sözlük anlamlarına yer vermiş ve gramer açısından incelemiş daha sonra beytin şerhini yapmıştır.

Konu: Edebiyat

Te'lif tarihi:1136/1724

Dil: Türkçe

115-Kitābü'n-Netīce

Bursevî'nin son eseridir, ömrünün son yılında kaleme almıştır. Vâridât türündedir.

Konu: Vâridât-Tasavvuf

Te'lif tarihi:1136/1724

Dil: Türkçe

116-Mecmūʿa-i Haḳḳī

Bursevî'nin şiirleri ile ayet ve hadîslerden mülhem vâridâtının bulunduğu eseridir.

Konu: Vâridât-Tasavvuf

Te'lif tarihi:1136/1724

Dil: Arapça-Türkçe

117-Şerḥu ʿAlā Tefsīri Cüz'i'l-Āḫir Li'l-Ḳāḍī Beyżāvī

Beyzâvî'nin Envâru't-Tenzîl isimli tefsîrinin Amme cüzünün şerhidir. Bursevî, bu şerhe 1715 yılında Şam'da bulunduğu sırada başlamış, 1725'te Bursa'da tamamlamıştır.

Konu: Tefsîr

Te'lif tarihi:1137/1725

Dil: Arapça

118-Şerḥ-i Ḥadīṯ-i Erbaʿīn

İmam Nevevî'nin 40 Hadîs'inin tercüme ve şerhidir. Bursevî'nin ikinci kırk hadîs şerhidir, diğerine göre daha meşhurdur.

Konu: Hadîs

Te'lif tarihi:1137/1724

Dil: Türkçe

119-Kitāb-ı Faẓl ve'n-Nevāl

İlm-i Hâl konularının işlendiği fıkıh eseridir.

Konu: Fıkıh

Te'lif tarihi:1137/1724

Dil: Türkçe

120-Şerḥu Uṣūli'l ʿAşera Li-Teysīri Ṭarīḳı'l-Vuṣūl

Bursevî bu eserde Necmeddîn-i Kübrâ'nın (ö.618/1226) Usûlü'l-Aşera adlı tasavvufî eserinin tercüme ve şerhini yapmıştır.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi:1137/1724

Dil: Türkçe

121-Risāle-i Nefesü'r-Raḥmān

Bursevî'nin, dostlarından Seyyid Abdurrahmân'ın teşvikiyle tasavvufî konular üzerine kaleme aldığı eseridir.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi:1137/1724

Dil: Türkçe

122-Münteḫābāt Min Minhāci'l-ʿĀbidīn

Bursevî, İmâm Gazâlî'nin Minhâcü'l-Âbidîn adlı eserinden bazı konuları Türkçe'ye tercüme etmiştir.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi:1137/1724

Dil: Türkçe

123-Silsile-nāme-i Celvetiyye

Bursevî'nin eserleri içerisinde en meşhurlardan biridir, son kaleme aldığı eserdir. Tarîkatlar için silsilenin önemi, tasavvuf âdâbına dair bazı konular ve Hz. Peygamber'den Bursevî'ye kadar gelen Celvetiyye silsilesindeki isimlerin sıralandığı önemli bir tasavvufî eserdir.

Konu: Tasavvuf

Te'lif tarihi:1137/1724

Dil: Türkçe

2. Kayıp Eserler

Bursevî'nin eserlerinde isimleri geçmesine rağmen henüz ortaya çıkmayan bazı eserleri vardır[127]:

1-Tuḫfe-i Ḫayriyye

2-Kitābü'ş-Şecv

3-Tuḫfe-i Şeybiyye

4-Kitābü'l-Müteʿalliḳ bi-Usūli'l-Kelāmiye

5-Kitābü'l-Beşīr bi-Mecī'i'n-Neẕīr

[127] Yurtsever, *İsmail Hakkî Bursevî Divan*, 14.

İKİNCİ BÖLÜM

TASAVVUFÎ BİLGİNİN KAYNAKLARI

I. BİR İLİM OLARAK TASAVVUF VE BİLGİ YÖNTEMİ

İnsan çeşitli kaynaklardan bilgiye ulaşmakta ve ilimler aracılığıyla bilgi sahibi olmaktadır. Peygamberimizin (s.a.v) vefatından sonraki süreçte Müslümanlar iki temel kaynak olan Kur'an ve sünneti merkeze alarak ortaya çıkan, dinî ilimler ve bu ilimlere hizmet eden âlet ilimleri ile bilgi sahibi olmaktaydılar. Bu ilimler ilk zamanlar bir tasnife tabi tutulmamıştı. VIII. asrın sonlarında başlayıp XI. asrın başlarına kadar devam eden süreçte gelişen tercüme faaliyetleriyle ortaya çıkan İslam filozofları ilk defa ilimler tasnifini yaptılar. Fârâbî'nin İhsâu'l-ulûm adlı eseri bu konuda te'lif edilmiş ilk müstakil eserdir.[128] Fârâbî'den sonra pek çok alim tarafından ilimler tasnifine dair eserler yazılmıştır. İslam ilimler tasnifi, gelişmiş bir ilimler sistemine dönüşmüş, bu sistemde dinî ve felsefî ilimler aynı şemada yer almıştır.[129]

Tasavvuf ise ilim olup olmadığı ve tasavvufî bilginin geçerliliği yönüyle daima tartışılmıştır. Sûfîlerin müşahede ile bilgi elde etmesi mümkün müdür? Müşahede bir bilgi edinme kaynağı mıdır yoksa fıkıh, kelam gibi diğer dinî ilimlerin ortaya koyduğu bilginin uygulaması ve tahkîki midir gibi tasavvufun bir ilim olarak epistemolojik değeri üzerine çokça tartışmalar yapılmıştır. Sûfîlerce tasavvuf keşf ve müşahede yoluyla bizi bilgiye ulaştıran bir bilgi yöntemidir. Tasavvufî yoldan gelen bilgiyi geçerli sayan bu düşünce zahir ulemasını rahatsız etmektedir. Tasavvufun bir ilim olarak epistemolojik değeri meselesi, mutasavvıflar ve diğer ilim adamları arasındaki ilişki ve çatışmada belirleyici rol oynamaktadır.[130] Mutasavvıflar daima

---

[128] Saçaklızade Mehmed Efendi, *İlimlerin Tertibi Tertibu'l-ulum*, çev. Zekeriya Pak - M. Akif Özdoğan, thk. Mohamad Rabei Deri (Hikemiyat, 2021),41.

[129] İlhan Kutluer, "İlim", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 13 Ağustos 2022).

[130] Abdullah Kartal, "Tasavvufun Bir İlim Olarak İnşâ Süreci: Şer'î ve Metafizik Bir İlim Olarak Tasavvuf", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/02 (04 Ocak 2016), https://dergipark.org.tr/tr/pub/uluifd/issue/13512/163465, 150.

tasavvufu bir ilim olarak kabul etmiş ve bunu gerekçeleriyle açıklama gayretinde olmuşlardır.

Tasavvufun bir ilim oluşunu Abdullah Kartal "Tasavvufun Bir İlim Olarak İnşâ Süreci: Şer'î ve Metafizik Bir İlim Olarak Tasavvuf" adlı makalesinde işlemektedir: İlim olma sürecinde tasavvuf, ilk dönem tasavvufu (İbnü'l-Arabî öncesi dönem) ve yeni dönem tasavvufu (İbnü'l-Arabî dönemi) olarak ikiye ayrılmıştır. İlk dönem sûfîlerince tasavvuf şer'î bir ilim olarak tanımlanmış, ikinci dönem de ise metafizik bir ilim olarak kabul edilmiştir. Bu iki dönemin ortak özelliği tasavvufu ilim olarak kabul etmeleridir. Her iki dönem de birbirine benzer iki süreç geçirmiştir: İlki bir ilim olarak oluşum sürecidir. İkinci süreç ise bu ilmin sistematik bir tarzda inşa sürecidir.[131]

Her ilmin kendine ait güvenilir kabul ettiği kaynakları vardır. Tasavvuf ilminin de güvenilir saydığı bazı kaynaklar bulunmaktadır. Tasavvuf ilminde keşf, ilham, rüya bilgi kaynaklarından sayılmaktadır. Bunun sebebi mistisizmin iki türlü realitenin varlığını kabul etmesi olarak açıklanabilir. Mistisizmde; görünen ve görünmeyen, zâhirî-bâtınî veya kabuk ve öz olmak üzere iki tür gerçekliğin olduğu kabul edilir. Mistisizmdeki bu düşünce, ruh-beden ayrımı kadar eski ve onunla içiçedir.[132] Mistisizmde kabuk olarak kabul edilen görünenin, zâhirî olanın bilgisine akıl ve duyu organlarıyla ulaşılır. Ancak akıl ve duyular görünmeyenin bilgisine ulaşmada eksik kalır. Bizi bâtınî bilgiye, öze ulaştıran başka bir vasıtaya ihtiyaç duyarız. Bu da sezgidir. Bu sebeple sezgisel bilgi edindiğimiz keşf ve ilham sûfîlerce kaynak kabul edilmiştir.

Tasavvuf sadece akıl ve duyularla ulaşılan bilgiyi yetersiz görmektedir. Beden ve ruhtan oluşan insan; akıl vasıtasıyla ilmî bilgiye ulaşır. Akıl duyu organlarının toplayabildiği verileri kullanmaktadır. Bu veriler bizi ruha ait gerçeklere ulaştırmaz. Aklımız bize eşyanın görüntüsünü verir, görüntünün ardındaki asıl gerçeğe ise sezgi ile ulaşılır.[133]

---

131 Kartal, "Tasavvufun Bir İlim Olarak İnşâ Süreci", 150.
132 Erol Güngör, *İslâm Tasavvufunun Meseleleri* (İstanbul: Ötüken Yayınları, ts.), 116.
133 Güngör, *İslâm Tasavvufunun Meseleleri*, 117.

İsmail Hakkı Bursevî, dünyanın dengesini sağlaması için gerekli dört esasın varlığından bahsedip bunlardan birinin ilim olduğunu ifade etmektedir. Diğer esaslar adalet, tababet ve hakîmliktir.[134] İlmi dört esastan biri kabul eden Bursevî, zâhirî ve bâtınî ilimlerle mücehhez bir âlimdir. Zâhir ve bâtın ilimlerinde eserler kaleme almıştır. Çalışmanın konusu olan Nakdü'l-Hâl'de Bursevî bâtın ilmi kabul edilen tasavvufa ait bir bilgi türü olan vâridâtını kaleme almıştır. Tasavvufî açıdan bilgi edinme şekillerini bilmek Nakdü'l-Hâl'i içerik olarak daha anlaşılır kılacaktır. Eserin transkripsiyonuna geçmeden önce mutasavvıfların bilgi kaynaklarından bahsetmenin faydalı olacağı düşüncesiyle bu konuya yer verilmiştir.

II. TASAVVUFÎ AÇIDAN BİLGİ VE BİLGİ EDİNME ŞEKİLLERİ

Tasavvufun bilgi tanımını ve bilgi kaynaklarını işlemeden önce tasavvufun içinde yer aldığı İslâmî düşüncenin bilgi tanımı ve bilgi edindiği kaynaklar hakkında genel bir bilgi sahibi olmak faydalı olacaktır. Bu düşünceyle önce İslâmî terminolojide bilgi tanımı verilmiştir.

İslâmî terminolojide bilgi, genelde el-ilm ve el-ma'rife terimleriyle ifade edilir. Bilen (özne) ile bilinen (nesne) arasındaki ilişki yahut bilme eyleminin belli bir ifade şekline bürünmüş sonucu olarak tanımlanır.[135] Kur'an-ı Kerim'de bilgiyi elde ettiğimiz kaynakların başında vahyin yer aldığı görülmektedir. Diğer bilgi kaynaklarının ise duyular, akıl ve aklında ötesinde bir bilgi kaynağı olarak kabul edilen kalbî sezginin olduğu görülmektedir.[136]

Tasavvuf ilminde bilgi; mârifet, irfân ve yakîn gibi bazı özel kavramlarla ifade edilmiştir. "Allah ve O'nun sıfatları, fiilleri, isimleri ve tecellileri hakkında mânevî tecrübeyle doğrudan elde edilen bilgi anlamında bir tasavvuf terimi." olarak tanımlanan mârifet (irfân) kelimesinin sözlük anlamı masdar olarak "bilmek, tanımak, ikrar etmek"tir. İsim olarak mârifet "bilgi" anlamındadır. Mârifet kavramı ilimle eş anlamlı gibi kullanılsada; ilim tümel ve genel bilgileri, mârifet tikel, özel ve

[134] Bilal Kemikli, "İlahiyat, Estetik ve Değer", *Fikir Coğrafyası* (Erişim 13 Ağustos 2022).
[135] Necip Taylan, "Bilgi", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 13 Ağustos 2022).
[136] Taylan, "Bilgi".

ayrıntılı bilgileri ifade etmektedir. İlmin karşıtı cehil iken mârifetin karşıtı inkârdır. Bunlar ilim ve mârifet kavramları arasındaki farklardır, ilim kelimesinin her zaman mârifetin yerini tutmadığı görülmektedir.[137]

Sûfîler mârifet, irfan, yakîn gibi terimlerle ifade ettikleri bilginin sûfî olmayan âlimlerin ulaştıkları bilgilerden farklı kendilerine has bir bilgi olduğuna ilk dönemlerden itibaren inanmaktadırlar. Bu terimler yerine bazen ilim kelimesini de kullanmışlardır. İlim terimini mârifet anlamında kullanırken "ledün ilmi, bâtın ilmi, esrar ilmi, hal ilmi, makam ilmi, fenâ-bekâ ilmi, mükâşefe ve müşâhede ilmi" gibi ilim kelimesini tasavvufî kavramlarla niteleyerek tabirler oluşturmuşlardır. Oluşturulan bu tabirlerle ilâhî esrar ve hakikatlere, nefsin niteliklerine, varlıkların durumuna ve gayb niteliğindeki bazı hususlara ilişkin bilgi olan mârifet kastedilmiştir.[138]

Tasavvufî açıdan bilgi şahsî bir zevkle elde edildiğinden başkalarına aktarılamasa da bu bilgiye ulaşmanın yolu olan seyr u sülûke işaret edilir. Bu yola instisap eden kişi belli tasavvufî tecrübeler sonucunda bilginin ilâhî kaynağına ulaşır. "Bu kaynak Allah olduğundan ulaşılan bilgi "ledünnî" (Tanrı katından olan) bilgidir. Sûfîler, duyular ve istidlâlî aklın aczi apaçık olduğundan inceleme ve araştırmaya dayalı, dolaylı ve güvensiz olan nazarî yola girmektense daha kestirme ve daha güvenilir olan tasavvufî yolu tercih ederler. Bu yolda kalp her türlü kötü duygulardan temizlenerek tasavvufî bilgi elde edilir.[139]

Bireyin kutsal ile karşılaşma anında yaşadığı tecrübeyi dinî tecrübe olarak değerlendiren Ramazan Ertürk *"Sûfî Tecrübenin Epistemolojisi"* adlı kitabında, sûfî tecrübenin dinî tecrübe çeşitlerinden biri olduğunu ifade etmektedir. Dinî tecrübeye ait dört temel nitelikten bahsederken bir tür dinî tecrübe olan sûfî tecrübenin temel niteliklerinin de ele alınmış olacağını ifade etmektedir. Bunlar: Anlatılamazlık, bilgisel (noetic) nitelikli oluş, pasiflik ve geçiciliktir.[140]

---

[137]Süleyman Uludağ, "Mârifet", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 13 Ağustos 2022).
[138] Uludağ, "Mârifet".
[139] Taylan, "Bilgi".
[140] Ramazan Ertürk, *Sûfî Tecrübenin Epistemolojisi* (Fecr Yayınevi, 2016), 75-76.

Dinî tecrübenin dört özelliğinden ilki olarak sayılan *anlatılamazlık,* bu tecrübeyi yaşamış kişilerin 'bu tecrübe anlatıl(a)maz, ancak yaşanır' veya 'bu işi tatmayan bilmez' şeklinde dile getirdikleri özelliktir. Bu sözlerle mutasavvıflar dinî tecrübenin doğrudan yaşandığında tam manasıyla anlaşılabileceğini ifade etmişlerdir. Yaşanan tecrübenin içerik ve keyfiyetini tam anlamıyla başkalarına aktarmada kelime ve kavramlar yeterli olmaz.[141] Kişinin dinî tecrübeyi tam manasıyla anlayabilmesi için o tecrübeyi yaşaması gerekir.

Bilgisel (noetic) nitelikli oluş ise dinî tecrübenin temel niteliklerinde ikinci sırada yer almaktadır. Dinî tecrübe bilgisel içerikten tamamen uzak sadece psikolojik nitelikli hissî bir tecrübe değildir. Ertürk, W. James'in *The Varieties of Religious Experience* adlı kitabından yaptığı bir alıntıyla "dinî tecrübe, hakikatin teorik akıl yürütme yoluyla ulaşılıp ölçülemeyen derinliklerine nüfuz etmeyi sağlayan, son derece anlam ve önem taşıyan, bilgisel nitelikli bir aydınlanma ve açınım(keşf ve ilham, revelation) durumudur." şeklinde bu tecrübenin bilgisel yönünden bahsetmektedir.[142]

Üçüncü sırada yer alan *pasiflik* ile dinî tecrübenin kişinin isteği ile meydana gelmediği, sırf iradesine dayalı bir eylem olmadığı kastedilir. İnsanın iradesi ile dinî tecrübe arasında doğrudan bir sebep-sonuç ilişkisi bulunmamaktadır.[143] Yani kişi dinî tecrübe karşısında pasif bir durumdadır. Gerçekleşmesi kişinin istemesine bağlı değildir.

Son nitelik olan *geçicilik* dinî tecrübenin kısalığı hakkındadır. Bu tecrübe dakikalarla ölçülebilecek kadar kısa sürer. Nadiren yarım saat ya da bir-iki saat sürdüğü gözlemlenmiştir. Zaman ve mekanla mukayyet olan varoluş alanıyla sınırlı olmayan aşkın bir tecrübe kesiti yaşandıktan sonra kişi mukayyet olan normal tecrübe dünyasına döner.[144] Dinî tecrübede geçicilik ile kastedilen süresinin kısalığıdır, etkisi

[141] Ertürk, *Sûfî Tecrübenin Epistemolojisi,* 76.
[142] Ertürk, *Sûfî Tecrübenin Epistemolojisi*, 77-78.
[143] Ertürk, *Sûfî Tecrübenin Epistemolojisi*, 80.
[144] Ertürk, *Sûfî Tecrübenin Epistemolojisi*, 80.

için geçici denilemez. Dinî tecrübenin etkisi bazen aylarca bazen yıllarca bazen de bir ömür sürebilmektedir.[145]

Dinî tecrübede bulunan bu dört temel nitelik haricinde mistik tecrübelere özel bazı nitelikler de vardır, ancak bu saydıklarımız herhangi bir tecrübede asgari olarak bulunması gerekenlerdir.[146]

Bu bilgilerden yola çıkıldığında dinî tecrübenin bir türü olan sûfî tecrübenin, mutasavvıflarca yaşanıp tecrübe edildiği ancak tam manasıyla ifade edip aktarmanın mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Bu tecrübeyi ancak yaşayan (tadan) bilmektedir. Mutasavvıfın tecrübesi onun için bir bilgi değeri taşımaktadır. Sûfînin çalışması ve iradesi sonucu gerçekleştirdiği bir tecrübe değildir, Allah'ın (c.c.) bir lütfudur. Çok kısa bir sürede yaşanır ancak sûfî üzerinde etkisi uzun sürebilir.

Sezgi, keşf ve ilhamı kaynak olarak gören mutasavvıflar tarafından dinî ilimler zâhir ve bâtın ilmi olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Sûfîler hadis, fıkıh ve kelâm gibi ilimlere zâhir ilimleri, tasavvufa da bâtın ilmi adını vermişlerdir.[147] Zâhir ilminin eğitim ve öğretimle, bâtın ilminin ise mistik sezgi (keşf) ile elde edildiğini söyleyen sûfîler bâtın ilmini; belli bir silsile ile Hz. Peygamber'den (s.a.v) gelen veya özel bir yolla naslardan çıkarılan bilgiler ile ilham ve keşf yoluyla vasıtasız olarak Allah'tan alınan bilgiler şeklinde tanımlarlar.[148] Rüya da bilgi elde etme yollarından biri olarak kabul edilir.[149] Tasavvufî bakış açısına göre keşf ve ilham entelektüel bir çabanın sonucu olarak ortaya çıkmaz. Ahlakî bir arınma ve yaşama sonunda kişiye verilen ilâhî bir lütuftur.[150] Bu kısımda mutasavvıfların bilgi alma yollarından keşf ve ilham ile rüya işlenecektir.

---

[145] Ertürk, *Sûfî Tecrübenin Epistemolojisi*, 81.
[146] Ertürk, *Sûfî Tecrübenin Epistemolojisi*, 82.
[147] Süleyman Uludağ, "Bâtin İlmi", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 13 Ağustos 2022).
[148] Uludağ, "Bâtin İlmi".
[149] Mustafa Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2012), 102.
[150] Taylan, "Bilgi".

A. KEŞF VE İLHAM

Sözlükte "Perdeyi ve örtüyü kaldırmak, kapalı olan bir şeyi açığa çıkarmak, var olan fakat niteliği bilinmeyen şey hakkında bilgi edinmek" anlamları verilen keşf kelimesini sûfîler, "perde arkasında ve aklın ötesinde olduğu için gâib olan bazı şeyleri bilme", "Allah'ın tecellîlerini temaşa etme" anlamında kullanmışlardır.[151] Keşf karanlık bir gecede çakan şimşeğin ortalığı aydınlatmasına benzetilir. Ânî bir aydınlanma ile bazı örtülü ve karanlık şeyler keşfle ortaya çıkar.[152] İlham kelimesi ise "yutturmak" anlamına gelmekte olup "Allah'ın, doğrudan veya melek aracılığıyla iyilik telkin eden bilgileri insanın kalbine ulaştırması" manasında tasavvufî bir kavram olarak kullanılmaktadır.[153]

Keşf ve ilhamla yakın anlamlı kullanılan bazı kavramlar vardır. Bu kavramlar arasında olan anlam farklılaşmalarından ya da benzerliklerden tasavvufî eserlerde bahsedilmiştir. Keşfle yakın manalara gelen kavramlar; firâset, feth, inkişâf, müşâhede, muhâdara, muâyene, yakîn ve ilhamdır.[154] Havâtır, hevâcis ve firâset tabirleri de çok yaygın olmamakla birlikte ilham yerine kullanılmıştır. Hads, keşf, tecellî ve vârid kavramları da ilhamla yakın manalara gelen diğer kelimelerdir.[155]

Sûfîlerce bilgi elde etme yollarından kabul edilen keşf ve ilhamı; Süleyman Uludağ "akıl, zihinsel faaliyetler ve beş duyu ile bilinmeyen gaybı bilme aracı"[156] olarak tanımlamıştır. Keşf tanımlarının anlaşılabilmesi için gaybın ne olduğunu bilmek gerekmektedir.

Gayb, akıl ve duyularla bilinmeyen varlıklar ve bilgilerdir. Mutlak gayb ve izâfî gayb olmak üzere ikiye ayrılır: Mutlak gaybı sadece Allah bilir, ondan başka hiçbir kimse bilemez. İzâfî gayb ise gayb iken bilinir hale gelen durumlar için ve bazılarına göre

---

151 Süleyman Uludağ, "Keşf", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 13 Ağustos 2022).
152 Ebû Nasr Serrâc Tûsî, *el-Lüma' (İslâm Tasavvufu/Tasavvufla İlgili Sorular-Cevaplar)*, ed. Hasan Kamil Yılmaz (İstanbul: Altınoluk Yayınları, 1996), 546.
153 Yavuz, "İlham".
154 Uludağ, "Keşf".
155 Yavuz, "İlham".
156 Süleyman Uludağ, *Keşif ve Kerâmet* (İstanbul: Sufi Kitap, 2008), 35.

gayb/meçhul olup bazılarına göre malum olan durumlar için kullanılır. İnsanın yaşadığı ve geride bıraktığı yıllar, yaşanmadan önce insanın kaderi/geleceği iken gaybtır ancak yaşandıktan sonra artık gayb ve bilinmeyen bir kader olmaktan çıkar, bu izâfî gayb olarak isimlendirilir. İnsanlar tarafından gayb olan bazı varlık, olay ve bunlara ilişkin hususların melekler tarafından bilinmesi, Hz. Peygamber'in (s.a.v) miraçta gördüğü şeyler de onun tarafından bilinip bizce gayb olduğundan izâfî gayb olarak isimlendirilir.[157] Bu açıklamalardan Allah'ın kullarına gayba dair bazı şeyleri bildirmesi, kullarını haberdar etmesine keşf denildiği anlaşılmaktadır.

Allah'ın (c.c) seçtiği ve razı olduğu resûllerine gaybı bildirdiği ayet-i kerîmelerde geçmektedir: "Gaybı o (Allah) bilir, gizlisini kimseye açmaz; ancak elçi olarak seçtiği başka… "[158] Mutasavvıflar, bu ayetlerde geçen Allah'ın kendilerine gayba dair bazı bilgileri açtığı resûllerin sadece peygamberler olmadığını evliyâ, sıddîk, ârif ve takvâ sahibi mümin kullarında bu zümreye dahil olduğunu kabul ederler.[159] Sûfîlere de Allah (c.c) tarafından gayb hakkında bilgilerin verildiğine inanırlar.

Gaybtan haber verenler sadece peygamberler ve sûfîler değildir. Bazı ayet ve hadislerde bu durum haber verilmektedir.[160] Kâfirler, fâsıklar, kâhinler, sihirbazlar ve müneccimler de bazen gayb hakkında bilgi sahibi olabilirler.[161]

İtikâdî konularda imanla ilgili hükümler belirlenirken kesin bilgiler esas alınır. Haram, helal ve diğer şer'î hükümlerde de aynı şekilde kesin bilgilere dayanılarak hüküm konulur. Dinin temeli bu açık ve kesin bilgilerle oluşturulmakla birlikte dinde "zan ve zannî" bilgilere de önem verilir. Müctehidler tarafından yapılan ictihadlar da zannî bilgi ifade eder.[162] Zannî bilgiler, kesin ve açık bilgi ve delillerin bulunmadığı durumlarda önem ve kıymet kazanırlar. Çoğu zaman kesin bilgilerin yerine geçerler. Fıkıhta rey ve ictihad olarak, kelamda nazar ve istidlal olarak isimlendirilen bilgi ve deliller bu niteliktedir. Fakih ve müctehidlerin rey ve ictihadları birbiriyle çelişse bile

[157] Uludağ, *Keşif ve Kerâmet*, 15-16.
[158] "Cin Suresi 26-28. Ayet Tefsiri - Diyanet İşleri BaşKanlığı" (Erişim 13 Ağustos 2022).
[159] Uludağ, *Keşif ve Kerâmet*, 17.
[160] Bkz: Şems suresi 8. ayet, En'âm suresi 121. ayet, Hicr suresi 18. ayet. Buhârî, Tevhid, 57; Buhârî, Enbiyâ, 50.
[161] Uludağ, *Keşif ve Kerâmet*, 18.
[162] Uludağ, *Keşif ve Kerâmet*, 26.

her biri aynı derecede kıymetlidir, zannî bilgiler olmaları önem ve değerlerini azaltmaz. Keşf ve ilhamla elde edilen gayba ve dinî konulara ilişkin bilgiler de bunlar gibi değerli ve kıymetlidir.[163]

Keşf ve ilham yoluyla elde edilen bilgilerin güvenilirlik derecesini anlamak için nakil ve rivayetlerle (menkûlât, merviyyât), fıkıhtaki rey ve ictihad ile (kıyas-ı fukahâ), kelâmın istidlâlî ve nazarî bilgileriyle karşılaştırılması gerekir.[164] Sûfîler, keşf ve ilham sonucu hâsıl olan bilgileri açıklık ve kesinlik açısından muhâdara, mükâşefe ve müşâhede veya ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîn, hakka'l-yakîn veya levâih, tevaliʿ ve levâmiʿ veya hâtır-ı Hak, hâtır-ı melek şeklinde sınıflandırmışlardır.[165]

Keşfle elde edilen bilginin sıhhati önemlidir. Sühreverdî keşfin sıhhatinin şartı olarak; keşfe mazhar olan kişinin zikirde ihlas sahibi olması ve zikir içinde kendini tamamen kaybetmesini gerekli görür. Sûfînin dünyaya karşı zühd ve takvaya sımsıkı yapışması bu şartların gerçekleştiğine işarettir. Sûfî, Allah Teâlâ'nın açtığı mânevî hallerle hikmetin kaynağı olmuştur. Hikmet için takva ve zühd şarttır.[166]

Allah'ın lütfu olarak gelen bir keşfle bazen zikir ehline hakikat misal ve sembol olmaksızın doğrudan açılır. Bu durum görerek ve işiterek meydana gelebilir. Bazen onu bâtınında işitir bazen de işittikleri gizli fısıltı şeklinde hevâsından kaynaklanır. Allah Teâlâ'nın kendisi için veya başkası adına meydana getirmeyi murat ettiği şeyden haberdar olur.[167] Sühreverdî mutasavvıfların keşfine dair bazı örnekler vermiştir: "Anlatıldığına göre, sûfîlerden birine keşfinde, içinde içecek bulunan bir bardak verildi. Bardağı elinden bırakarak, 'Anlaşılan âlemde yeni bir hadise meydana geldi. Bunun ne olduğunu bilmeden onu içmem!' dedi. Bunun üzerine kendisine, bir cemaatin Mekke'ye girip orada öldükleri keşfoldu. Şeyhimiz Ebü'n-Necîb Sühreverdî, Hemedan'da iken kendisine bir şahsın şu hali anlatıldı: Bu zat halvethanesinde iken, Ceyhun'da gemiden suya düşmekte olan bir oğlunun durumu

[163] Uludağ, *Keşif ve Kerâmet,* 26.
[164] Uludağ, *Keşif ve Kerâmet,* 26.
[165] Uludağ, *Keşif ve Kerâmet*, 31.
[166] Ebû Hafs Şehâbeddin Ömer Sühreverdî, *Avârifü'l-Maârif (Gerçek Tasavvuf)*, çev. Dilaver Selvi (İstanbul: Semerkand Yayınları, 2013) , 283.
[167] Sühreverdî, *Avârifü'l-Maârif (Gerçek Tasavvuf)*, 283.

kendisine keşfoldu. Adam demiş ki: 'Onu sakındırdım, suya düşmedi.' Bu zat, Hemedan civarlarında, oğlu ise Ceyhun'da bulunuyordu. Daha sonra oğlu geldiğinde, gerçekten de suya düşmek üzere olduğunu, o anda babasının sesini işiterek sakınıp kurtulduğunu anlattı."[168]

Azîzüddin Nesefî, ilhamı evliya ve asfiyâya gelen bir vahiy olarak değerlendirmiştir. Vahyi genel ve özel olarak ikiye ayırmış; özel vahyi peygamberlere özgü olan vahiy (vahy-i nebevî), genel vahyi ise ilham (vahy-i ilhamî) olarak tanımlamıştır. İlhamı da özel ve genel ilham olarak sınıflandırmıştır. Velîlere ve asfiyâya/saf-derûnlara mahsus olan özel ilhamın vasıtalı ve vasıtasız olmak üzere iki şekli vardır. Vasıtalı ilham, hatiften gelen yani kaynağı belli olmayan bir sesin işitilmesi şeklinde gerçekleşir; sesi işiten kişi onun anlamını ve neyi kastettiğini kavrar. Peygamberlere vahiy yeni gelirken bu şekilde gelir. Velîler de kendilerine hatiften gelen sesler aracılığıyla ilham aldıklarını söylemişlerdir. Vasıtasız ilham ise gayb aleminden evliyanın kalbine bazı manaların ve hakikatlerin atılmasıyla gerçekleşir. Burada geçen "atılma" kelimesi Arapça'da "ilkâ" ve "kazf" terimleriyle ifade edilir. "De ki: Şüphesiz ki Rabbim (kalbe) hak olanı atar, O gaybı bilir." (Enbiya suresi, 18. ayet; Sebe suresi, 48. ayet) [169] Genel ilham ise sebeple (bâ-sebep) veya sebepsiz (bî-sebep) gelen ilhamdır. Sebeple gelen ilham; hakiki olup nefsin tasfiyesi, ruhun tezkiyesi ve ahlakın tehzîbi, şeriatin hükümlerine uygun bir yaşama tarzı sonunda takva sahibi salih kişilerin kalplerine gelir. Sebepsiz ilham gayr-ı hakikidir. Doğuştan gelen bir yetenekle belli bir yaşama tarzına sahip olan brahmanlarda, keşişlerde, rahiblerde ve Hristiyan azizlerinde görülür.[170]

Keşf ve ilham yoluyla yani manevî tecrübe sonucu elde edilen bilgiler: Kişiye özel olduklarından başkalarını bağlamayan bilgiler olup genellenemezler. Küllî/tümel değil, cüz'î/tikel bilgilerdir. Kanun ve kaide niteliğinde kabul edilmezler. Keşf ve ilham yoluyla elde edilmiş bilgiler gaybla ilgili olsa da olmasa da bu bilgilere

---

[168] Sühreverdî, *Avârifü'l-Maârif (Gerçek Tasavvuf)*, 283-284.

[169] Süleyman Uludağ, "Gaybın Bilinmesinde Keşf ve İlhamın Rolü", *Kur'ân ve Tefsir Araştırmaları-Vi: İslam Düşüncesinde Gayb Problemi-2: Tartışmalı Ilmî Toplantı 11-12 Ekim 2003,* ed. Salime Leyla Gürkan, Tartışmalı ilmî toplantılar dizisi 42 (İstanbul: İslamî İlimler Araştırma Vakfı (İSAV), 2004), 284.

[170] Uludağ, "Gaybın Bilinmesinde Keşf ve İlhamın Rolü", 284.

dayanarak şer'î hüküm konulamaz. Bu bilgiler kesin bir şekilde emir ya da yasak ortaya koyacak mahiyette değildir; uyarı, irşâd ve tavsiye niteliğindedir. Keşf ve ilham sonucu elde edilen bilgiler objektif/nesnel değil, subjektif/özneldir. Bu hâli ve tecrübeyi yaşayan kişiye mahsustur.[171]

B. RÜYA

Düş, uyku halinde zihinde beliren düşünceler ve olaylar[172] şeklinde tanımlanan rüya sûfîlerce, bilgi kaynaklarından kabul edilmektedir. Rüyanın bilgi kaynaklarından olduğuna dair Rûhu'l-Beyân'da şöyle bir bilgi bulunmaktadır. "Rüya, uyanık olarak değil de uykuda görülen nesnenin suretinin kalb aynasında resm ve nakşolunmasından ibârettir. Bu bakımdan rüya da ilim elde etme yollarındandır."[173] Peygamberlerin gördükleri rüyalar vahiy, takva sahibi müminlerle velîlerin gördükleri rüyalar ilham[174] olarak değerlendirilmiştir. Kuşeyrî de Risâlesinde rüyanın bir çeşit keramet olduğunu ifade eder ve rüyayı; kalbe gelen hâtır (manevî hitap) ve muhayyile ile tasavvur edilen bir hâl olarak tanımlar.[175]

Kur'an-ı Kerim'de Hz. İbrahim'in (bk. Saffat 37/103), Hz. Yusuf'un (Yusuf 12/4), Hz. Peygamber'in (Fetih 48/27), Mısır melikinin (Yusuf 12/43) rüyaları geçmektedir. Yusuf (a.s) hem gördüğü rüya ile hem de tabir ettiği rüyalarla geçmektedir. Divan şairi Nevʿî bir kasidesinde, Allah tarafından verilen bu kabiliyetin, Hz. Yusuf'un Mısır tahtına nail olmasına vesile olduğundan bahseder:

Geçürdi Yûsuf-ı Ken'ân'ı hüsn-i ta'bîri

Serîr-i Mısr'a alâ rağm-ı hasîdân-ı gayûr (K.22/32)[176]

Peygamber (s.a.v) "Müminin rüyası nübüvvetin kırkaltı bölümünden bir bölümdür",[177] "Benden sonra rüya-yı sâdık (doğru rüya) müstesna nübüvvet diye bir

---

171 Uludağ, *Keşif ve Kerâmet*, 32-33.
172 Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Marifet Yayınları, 1991), 404.
173 İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-Beyân Kur'an Meâli ve Tefsiri*, çev. Hasan Kamil Yılmaz vd. (İstanbul: Erkam Yayınları, 2010), 22.
174 Süleyman Uludağ, "Rüya", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 13 Ağustos 2022).
175 Abdülkerîm Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi*, ed. Süleyman Uludağ (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1991), 574.
176 Olcay Kocatürk, *Nev'î'nin Şiirinde Ilim: "Netâyicü'l-Fünûn" Merkezli Bir Inceleme* (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 85.

şey yoktur"[178] buyurarak rüyanın bilgi kaynağı olabileceğine işaret etmiştir. Sufîler rüya yoluyla Hz. Peygamber (s.a.v) ile görüşmüş, bilgi ve tavsiyelerini almışlardır. Mevzu ve uydurma olduğu iddia edilen bazı hadislerin doğruluk derecesini öğrenmişlerdir.[179]

İbn Haldun Mukaddime adlı eserinde rüyayı; Allah'tan gelen, melekten gelen ve şeytandan gelen rüya olmak üzere üçe ayırmıştır. Allah'tan gelen rüya apaçık olduğundan yorum gerektirmez. Melekten gelen rüyâ-yı sâdıkadır, yorum gerektirir. Şeytandan gelenin aslı yoktur.[180]

Tasavvufî kaynaklarda Hak'tan ve rüya meleğinden kaynaklanan rüyalar sâdık rüya, nefisten ve şeytandan kaynaklananlar kâzib rüya olarak isimlendirilmiştir. Müjdeleyici rüyalara büşrâ veya mübeşşire denilmiştir. Bazı rüyalar ibadet ve taatten uzaklaşan kulu tövbeye yönlendiren uyarı niteliğindedir. Bunlara tahrîr (bilgilendirme) rüyaları denir. Adgâsü ahlâm veya kâbus adı verilen kâzib rüyalar ise karışık, anlamsız ve genellikle hüzün vericidir.[181]

Âlemi bir hayal, rüyayı da bu hayal âleminin müşâhedesi kabul eden sûfîlere göre rüya; mârifet, hikmet, vaaz, irşad, uyarı vb. hususların kaynağıdır.[182] Tasavvuf yoluna girmiş meşhur sûfîlerin hayatlarında rüyaların çok etkili olduğu görülmektedir. Kişinin hangi mürşide bağlanacağından, mürşid-i kâmilin irşat faaliyetini yürüteceği yere kadar her konuda rüyada işaret edilen bilgiye uygun hareket ettikleri görülmektedir.[183] Aziz Mahmut Hüdâyî, Bursa'da müderris ve nâiblik görevi yapmaktayken rüyasında kıyametin koptuğunu, sırat ve mizanın kurulduğunu görür. Hayır ehli olduğunu zannettiği birçok kimse bilhassa da hocası

---

177 Buharî, Tabir, 26.
178 Müslim, Rüya, 1.
179 Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, 102-103.
180 Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 404.
181 Uludağ, "Rüya".
182 Uludağ, "Rüya".
183 Derviş Dokgöz, "Tasavvufta Rüya ile Amel ve Fıkıh Usulü Açısından Değerlendirilmesi", *Turkish Academic Research Review - Türk Akademik Araştırmalar Dergisi [TARR]*, (25 Haziran 2021), 523-544.

Nâzırzâde cehennemlikler arasındadır. Bu rüyadan etkilenen Hüdâyî, dünyevî meşgaleleri terk eder ve Hz. Üftâde'ye intisâb eder.[184]

Rüyayla gelen mananın anlaşılabilmesi için rüyada görülen şeylerin neye işaret ettiğinin anlaşılması gerekir. Bunu yapan ilim tâbir ilmi (ilm-i ta'bîr, ilm-i ta'bîr-i rüyâ)dir. Rüyaları yorumlayanlara da muabbir denir. Ta'bîr-nâme, ta'bîrât-ı vukūât, ta'bîrât-ı rü'yâ, rü'yâ-nâme, vâkıa-nâme, segir-nâme, güzâriş-nâme olarak isimlendirilen eserler rüya tabirlerini konu edinmektedir.[185] Tarikatlarda görülen rüyalar mürşid tarafından tâbir edilir, bu mürşidin görevlerinden kabul edilmektedir. Rüyalar sâlikin seyr u sülûkte kattettiği mânevî mertebeye işaret eder, sâlikin eğitiminde mürşide yardımcı olur.[186] Bu bilgiler; rüyanın, tasavvufî tecrübenin merhalelerinin anlaşılması ve yorumlanmasında, insân-ı nâkısın tekâmülünde özel bir yeri olduğunu göstermektedir.[187]

Tasavvufî kaynaklarda geçen bazı sûfî rüyaları da şunlardır:
Kettânî şöyle der: "Nebî'yi (s.a.v) rüyamda gördüm ve dua buyur da Allah kalbimi öldürmesin, dedim. Buyurdu ki: Her gün kırk defa: Ya Hayy, Ya Kayyûm. Lâ ilâhe illâ ente de, şüphe yok ki Allah kalbini ihya eder."[188] Hasan b. Âsım Şeybânî rüyada görüldü ve: Allah sana nasıl muâmele eyledi? diye soruldu. "Kerîm olandan keremden başka ne beklenebilir", dedi.[189] Semmâk b. Harb : "Gözüm görmez bir hâle gelmişti. Rüyada birinin bana: Tatlı suyu getir, gözünü bu suyun içine batır, sonra gözlerini aç, dediğini işittim. Tarif edilen şeyi yaptım, gözlerim görür hale geldi. "[190]

Mutasavvıflar rüya ile bilgi edinmekte, bunlarla amel etmekteyken Halvetî ve Kâdirî gibi tarîkatlerde ders geçme ve mânevî yükselişte rüya ile değerlendirme

[184] Hasan Kamil Yılmaz, *Aziz Mahmut Hüdâyî ve Celvetiyye Tarikatı* (İstanbul: Erkam Yayınları, 1999).
[185] Orhan Şaik Gökyay - Vildan S. Coşkun, "Tâbirnâme", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 13 Ağustos 2022).
[186] Uludağ, "Rüya".
[187] Zeliha Öteleş, "Tasavvufun Metafizik Omurgasi: Rüya –Fusûs Merkezli Bir Değerlendirme-" 43 (ts.), 146.
[188] Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi*, 578.
[189] Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi*, 579.
[190] Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi*, 586.

yapılmaktadır.[191] Bu bilgiler rüya ile bilgi edinmenin sûfîler için ne kadar kıymetli olduğunu göstermektedir.

Bu bilgiler neticesinde anlaşılmaktadır ki sûfîler keşf, ilham ve rüya gibi yollarla bilgi edinileceğini kabul etmektedirler. Bu yollarla birçok bilgiye ulaşmış, onlara göre hayatlarını şekillendirmiş bazen bu yollarla ikaz edilmişlerdir. Keşf, ilham ve rüya ile gelen bilgiler yalnızca muhatabı için bağlayıcı görülmektedir. Sûfîlerce önemli görülen bu kaynaklar hakkında çokça çalışma yapılmıştır.

III. TASAVVUFÎ BİR BİLGİ TÜRÜ OLARAK VÂRİDÂT

Arapça bir kelime olup (د - ر - و) kökünden türeyen vârid "suya varan, ulaşan, gelen" anlamına gelmektedir. "Suya gitmek" anlamına gelen vurûd mastarından türeyen vâridât, vârid kelimesinin çoğuludur.[192] Vârid kelimesi Kur'an-ı Kerim'de sözlük anlamının dışına çıkmadan "gelmek, susuzluk, insanın kendisi" gibi manalarda kullanılmıştır:

"Medyen suyuna *geldiğinde* orada hayvanlarını sulayan bir küme insan buldu." (Kasas suresi, 23. ayet)
"Günahkârları cehenneme *vird (susuz)* olarak sevk edeceğiz." (Meryem suresi, 86. ayet)
"Bir kervan geldi ve *sucularını (vârid)* gönderdiler, o da kovasını saldı." (Yusuf suresi, 19. ayet)[193]

Yukarıda geçen tanım ve örnekler vâridin sözlük anlamları ile ilişkilidir. Vâridin tasavvufî bir kavram olarak tanımı sûfîler tarafından yapılmıştır. Serrâc *el-Lüma'* adlı eserinde vâridi, tecellî (bâdî) den sonra kalbe gelen ve onu kaplayan bir hâl olarak tanımlayıp, bâdîde insanın fiilinin etkisi olduğundan vâridde ise olmadığından

[191] Hasan Kamil Yılmaz, *300 Soruda Tasavvufî Hayat* (İstanbul: Erkam Yayınları, 2010), 297.
[192] İsmail Hakkı Bursevî, *Kitâb-ı Kebîr- Vâridât*, ed. Nuran Döner (Bursa: Sır Yayıncılık, 2016), 10.
[193] Suad el-Hakîm, *İbnü'l-Arabî Sözlüğü*, çev. Ekrem Demirli (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2005), 666.

bahsediyor. Bâdîyi vâridin başlangıcı olarak kabul ediyor.[194] Kuşeyrî *Risâlesi*'nde vâridi, kasıt olmaksızın kalbe gelen hâtırlar (havâtır, ilham, feyz) olarak tanımladıktan sonra vâridin sadece havâtır cinsinden olmadığını ifade ediyor. Bazı vâridler söz, bazı vâridler mana ve bilgi çeşidindendir.[195] Abdürrezzak Kâşânî ise vâridin tasavvufî bir kavram olarak tanımını: "Kulun çabası olmaksızın kalbine gelen iyi düşüncelerdir. Vârid kalbe gelen her şey için kullanılır; kalbe gelen şey, feyiz veya ferah veya hüzün veya bast vâridi gibi mânâlar olabilir."[196] şeklinde yapıyor. İbn Haldun *Şifâu's-Sâil*'de vâridi hâtırda (Gayb aleminden vicdana gelen şey, bazen bir nevi hitap -mesaj- şeklinde olur.) gelen şeyin hitap tarzında olmaması olarak tanımlıyor.[197] Vâridin bir diğer tanımı ise şöyledir : "Kulun kastı olmaksızın gaybtan (Hak'tan) kalbe gelen mânâlar. Allah'tan gelen vâride (ilhama, feyze) vârid-i Hak, ilimden (şeriattan) gelen vâride vârid-i ilim denir." [198]

Vârid tanımlarında geçen *tecellî, bâdî* ve *havâtır* kavramları da insanın kalbine ulaştırılan ilâhî bilgiyi ifade eden vâridle yakın anlamda kullanılan kavramlardır. Sözlük anlamı "belirmek, ortaya çıkmak, görünmek; belirti, görüntü" olan *tecellî* ve aynı kökten gelen *'cilve'* tasavvufî terim olarak "sâlikin kalbine doğan ledünnî bilgiler ve nurlar" anlamında kullanılmaktadır. İlham, vâridât, levâih, telvîhât, vâkıât, sünûhât, bevârik, tavârık kavramları tecellî ile aynı anlamda kullanılır. Diğer yakın anlamlı kavramlar ise feyiz, zuhur, sudûr, tenezzül, taayyün, fetih, tahkik, şühûd ve keşftir.[199]

Bâdî (çoğulu:bevâdî) kavramı da "sâlikin haline göre zaman zaman kalbinde zuhur eden tecellîler ve murakabe anında gönlünde meydana gelen hitap ve ilham niteliğindeki müşahede parıltıları"[200] olarak tanımlanmaktadır. Tavârik, tavâli', levâmi', levâih, kâdih, vâkı' kavramlarıyla yakın anlamlıdır. "Bâdî bilâ-bâdî" veya "Hak bâdîsi" olarak ifade edilen kavramlar ise kalpteki bütün tecellîleri ortadan

---

194 Tûsî, *el-Lüma' (İslâm Tasavvufu/Tasavvufla İlgili Sorular-Cevaplar)*, 335.
195 Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi*, 220.
196 Abdürrezzak Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, çev. Ekrem Demirli (İstanbul: İz Yayıncılık, 2004), 576.
197 İbn Haldun, *Şifâu's-Sâil (Tasavvufun Mahiyeti)*, ed. Süleyman Uludağ (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1984), 139.
198 Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 510-511.
199 Semih Ceyhan, "Tecellî", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 13 Ağustos 2022).
200 Süleyman Uludağ, "Bâdî", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 13 Ağustos 2022).

kaldıran ve onların yerine geçen ilâhî tecellîyi ifade etmektedir. İbrahim el-Havvâs, bu durumu "Zuhur eden Hakk'ın bâdîsi diğer bâdîlerin hepsini yok eder." sözüyle anlatır. "Şüphesiz ilk baştan yaratan ve tekrar yaratacak olan O'dur" (el-Burûc 85/13) meâlindeki ayetin sûfîlerce ilâhî tecellîye işaret ettiği söylenmektedir.[201]

Hâtır kelimesinin çoğulu olan *havâtır* "insanın içine gelen hitab, iç alemde duyulan ses, alınan mesaj"[202] olarak tanımlanmaktadır. Bu hitap dört kaynaktan gelebilir: Allah, melek, şeytan ve nefs. Allah'tan gelene *hâtır-ı Hak*, melekten gelene *ilham*, şeytandan gelene *vesvese* ve nefsten gelene *hevâcis* ve *hadisu'n-nefs* denir. Haktan ve melekten gelen hitap dinin zâhirî hükümlerine uygundur. Şeytandan gelen ses günaha çağırır, nefsten gelen ise süflî arzulara davet eder.[203]

Tasavvufî kavramlar içerisinde vâridle aynı manaya gelen birçok kavram olduğu verilen tanım ve açıklamalarda görülmüştür. *Levâih, levâmi'* ve *tavâli'* de benzer anlamları taşıyan tasavvufî terimlerdir. Bu sıfatlar, kalbî terakkî yolunun başlangıcında olanlarda görülür, henüz maarif güneşlerinin ziyası onlarda devamlı değildir. Fakat Allah (c.c.) kalplerin her an rızıklandırmaktadır. Nitekim "Orada onlar için sabah-akşam rızıkları vardır." (Meryem suresi,62. ayet) buyurmuştur.[204] Bu üç terim tasavvufî yola giren sâlikte meydana gelen gönül aydınlanmasını ifade ederler. Tasavvufî bir kavram olarak *nurun* çeşitli derecelerini ifade eden bu üç kavramın ilki olan *levâih* (tekili lâiha) ile sâlikin gönlünde alacakaranlık belirir. Sâlikin gönlünde şafağın söküp ortalığın aydınlanması *levâmi'* (tekili lâmia), gönülde mârifet güneşinin doğuşu *tavâli'* (tekili tâlia)dır.[205]

Meşhur mutasavvıflar tarafından yapılan vârid tanımlarında zikredilen ortak özellik vâridin kulun kastı, çabası olmadan Allah (c.c) tarafından gönderilmiş olmasıdır. Bir diğer bahsedilen husus ise vâridin çeşitli şekillerde geldiği ve türlerinin olduğudur.

---

[201] Uludağ, "Bâdî".
[202] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 212.
[203] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 212.
[204] Abdülkerîm Kuşeyrî, *Risâle-i Kuşeyriye*, çev. Ali Arslan (İstanbul: Özdemir Basımevi, 1978), 210.
[205] Süleyman Uludağ, "Levâmi'", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 13 Ağustos 2022).

Sûfîlerde vâridin, virdin (Allah'a yaklaşmak için belirli zamanda ve belli miktarda yapılan ibadet, dua ve zikri ifade eden tasavvuf terimi.)[206] sonucunda ortaya çıktığına dair bir düşünce bulunmaktadır. Bunu "Virdi olmayanın vâridi olmaz" sözüyle ifade ederler. İbn Atâullah el-İskenderî, *Hikem-i Atâiyye* adlı eserinde virdi "Allah'ın kuldan istediği şey", vâridi ise "kulun Allah'tan beklediği şey" olarak tanımlamaktadır. Sûfîlerin kabul ettiği "Virdi olmayanın vâridi olmaz" düşüncesinin aksinin de doğru olduğunu söylemektedir. Yani vâridi olmayanın, Allah'ın feyiz ve lütufta bulunmadığı kimsenin virdi de yoktur.[207]

İbn Atâullah el-İskenderî'nin *Miftâhu'l-Felâh* adlı eserinde vird ve vâridle alakalı bazı uyarıları vardır. Seyr u sülûk esnasında sâlik için yolun tuzaklarını on maddede sayarken "virde teennüs (virdi araç olmaktan çıkartarak ona bel bağlamak), varidden tad almak" ifadelerine yer vermektedir. Sûfîleri, vird ve varidi Allah'a yaklaştıran vesileler olmaktan çıkartacak derecede önem vermemek gerektiği konusunda uyarmaktadır.[208]

İbn Atâullah el-İskenderî, *Hikem-i Atâiyye*'de hakikatlerin tecellîsini vârid olarak isimlendirir ve vâridin toplu olarak alınıp ezberlendikten sonra açılacağını ve açıklanacağını bildirir. Vârid hali güçlü ve yoğun bir hal olduğundan tecellî eden hakikatlerin açılması daha sonra gerçekleşir.[209] *Hikem*'i şerh eden Şernûbî, İskenderî'nin "Sana okuduğumuz zaman okunuşunu takip et. Sonra onu açıklamak bize düşer."[210] ayetlerini anmasının nedenini vahiy ile vârid arasında benzerlik bulması olarak açıklar. Ayetlerin İskenderî tarafından sûfîlere 'hakikatlerin vârid olması esnasında aklını kullanmaya çalışma, onların açıklanmasını bize bırak' manasında yapılmış bir çağrı olarak anlaşıldığını söyler.[211]

Tasavvufî düşüncede vâridle irtibatlı olarak zikredilen iki kavram vardır: Sekr ve sahv (sarhoşluk ve ayıklık). Güçlü bir vârid nedeniyle kendinden geçme hali olan sekr; gaybet, fena ve sahvdan farklıdır. Sekrde duyularda bilinçsizlik olmaz, kişide

---

206 Mustafa Kara, "Evrâd", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 13 Ağustos 2022).
207 Kara, "Evrâd".
208 Ahmet Murat Özel, *İbn Ataullah El-İskenderî'nin Tasavvuf Felsefesi* (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012), 206.
209 Özel, *İbn Ataullah El-İskenderî'nin Tasavvuf Felsefesi*, 183.
210 "Kıyâmet Suresi 16-19. Ayet Tefsiri - Diyanet İşleri Başkanlığı" (Erişim 13 Ağustos 2022).
211 Özel, *İbn Ataullah El-İskenderî'nin Tasavvuf Felsefesi*, 183.

tam bir neşe, genişlik ve yayılma meydana gelir. Bu hal ilahî sırları ifşaya neden olur. Sekr halinde sûfî neşeyle çelişen her şeyden uzaklaşmıştır. Gaybet halindeki his duygusunu yitirme, fena veya mahk (yok olmak) sekr halinde görülmez. Uyku ve uyanıklıkta olduğu gibi sekri sahv takip eder. Sâlik sekr halinden sahv vâridi ile kurtulur. Güçlü bir vârid ile kendinden geçen sûfî sahv ile tekrar bilinç haline döner.[212]

Vâridin geliş şekilleri farklılık göstermektedir; bazen aniden gelir, bazen değişik bazı işaretlerle şuura gelir ve kalbin hazırlandığı belirli bir vâride işaret eder. Vârid kalbe "ilim" bırakır, Allah ile kul arasındaki vasıtaların kalkmasıyla anlaşılır.[213]

Bu açıklamalardan tasavvufî bir tür olan vâridâtın, mutasavvıfların gönlüne doğan, Allah tarafından kendilerine ilham edilen bilgi ve hikmetleri kaleme aldıkları eserler olduğunu anlıyoruz. Sûfîler vâridâtlarını sanat endişesi taşımadan kaleme alırlar, vâridâtlar "Mutasavvıfın günlüğü" şeklinde tanımlanabilecek özgün eserlerdir.[214] Tasavvuf edebiyatında bir tür olan vâridâtlar içerisinde en meşhuru Şeyh Bedreddin Simâvî'nin *Vâridât*'ıdır. Vâridât isimli eserleri bulunan diğer sûfîler; İsmâil Hakkı Bursevî, Sofyalı Bâlî Efendi, Mehmed Nasûhî, Erzurumlu İbrâhim Hakkı, Emîr-i Kebîr Hemedânî, Hâce Mîr Derd, Ali Behcet Efendi, Aziz Ali Efendi, Üsküdarlı Hâşim Baba, Kâimî ve Tâceddin b. Zekeriyyâ'dır. [215]

IV. İSMAİL HAKKÎ BURSEVÎ'NİN VÂRİDÂTLARI

İsmail Hakkî Bursevî, ömrünün son otuz beş-kırk yılında vârid olarak isimlendirilen ilâhî hitaplara mazhar olmuştur. Diğer sûfîler tarafından yapılmış vârid tanımlarına yukarıda yer verilmiş, bu tanımlarda vâridin kulun kastı olmadan geldiğine işaret edildiği görülmüştü. İsmail Hakkî Bursevî de, vâridin kulun çalışmasıyla elde edilmediğini, Allah tarafından verildiğini ifade etmiş mutasavvıflardandır. Bursevî, *Nakdü'l-Hâl*'in (206a-206b) numaralı varaklarında kendisine gelen "Zemîn nübüvvet ile müzeyyendir" vâridinin îzâhını yaparken 'zemîn' ve 'müzeyyen' kelimelerinin aynı harflerin yer değiştirmesiyle oluşmuş iki kelime olduğuna dikkat çekip

[212] el-Hakîm, *İbnü'l-Arabî Sözlüğü,* 668-670.
[213] Bursevî, *Kitâb-ı Kebîr- Vâridât,* 11.
[214] Yurtsever, *İsmail Hakkî Bursevî Divan*, 37.
[215] Ceyhan, "Vârid".

kendisine vârid olan çoğu ibarenin bu letafette olduğundan, vâridâtında mananın letafetinin lafzın letafetine yakın olduğundan bahsetmektedir. Kendisine gelen vâridlerin iʿcâz sınırına yakın olduğunu Allah'tan geldiğini insan çalışmasıyla elde edilmediğini; "Zîrâ vârid-i rahmânîdir; yoksa taʿammül-i insânî değildir." şeklinde ifade etmektedir. Taʿammül ile vâridin farkını insan sözü ile Kur'ân arasındaki farka benzeterek açıklamaktadır.

Bursevî'nin yazıya geçirdiği vâridâtı ve bu vâridâtın Bursevî tarafından yapılmış şerhleri, eserleri içerisinde önemli bir bölümü teşkîl eder.[216] Bursevî vâridât türünde yirmi iki eser kaleme almıştır, çalıştığımız Nakdü'l-Hâl isimli eser de bunlardan biridir. Vâridât türü eserlerinde Bursevî, vâridi zikrettikten sonra onun şerhine yer vermiş; ayet-i kerîme, hadîs-i şerîf ve bazı açıklamalarla vâridin yorumunu yapmıştır.

Bursevî'nin vâridleri bazen ayet, bazen bir beyit, bir cümle bazen de gözünün önünde canlanan bir yazı-şekil-harf olmuştur. Vârid olan ayet-i kerîmelerin Bursevî tarafından yapılmış îzâhı, tasavvufî/işârî tefsir bakımından önemlidir.[217]

Vâridât türü eserler; Bursevî'nin hayatı, ailesi, çocukları, rûhânî halleri, devrin önemli olayları hakkında bilgi sahibi olduğumuz kaynaklardır. Bu eserlerin bir kısmı kendisi tarafından isimlendirilmediğinden kütüphane kayıtlarına Mecmûa, Vâridât, Vâridât-ı Hakkî şeklinde veya bu kelimelerin yer aldığı tamlamalarla geçmiş ve çokça birbirine karıştırılmıştır.[218]

Bursevî'nin vâridât türünde kaleme aldığı eserler şunlardır:[219]

Vâridât-ı Hakkıyye (Vâridât-ı Kübrâ)
Risâletü "Eyyühe'l-Bülbül"
Mecmûa (Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, nr.645)
Min Vâridâti'l-Fakîr İsmâil Hakkî min Evâhiri Zilhicce 1116

[216] Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 217.
[217] Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 217.
[218] Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 218.
[219] Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 218.

Mecmûatü'l-Hutab ve'l-Vâridât

Mecmûa (Beyazıt Devlet Ktp., Genel, nr. 3507)

el-Vâridât (BEYBEK, Genel, nr. 66-67)

Mecmûa (İstanbul Ü. Ktp. TY. nr. 9793)

Kitâbü'd-Düreri'l-İrfâniyye

Mecmûatü'l-Fevâ'id ve'l-Vâridât

Vâridât (Süleymaniye Ktp., Âşir Ef., nr. 165)

Mecmûa (BEYBEK, Genel, nr. 41)

Kitâb-ı Kebîr

Kitâbu'z-Zikr ve'ş-Şeref

Kitâbu'l-Hakkî's-Sarîh ve'l-Keşfi's-Sahîh

Kitâbü Nakdi'l-Hâl (Şeceratü'l-yakîn ve'-tevhîd)

Kenz-i Mahfî

Müteferrikât-ı Şeyh Hakkî

Kitâbü Müzîli'l-Ahzân

Kitâbü Hayâti'l-Bâl

Kitâbü'l-Izzi'l-Âdemî

Kitâbü'n-Netîce

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NAKDÜ'L-HÂL'DE MÂNÂ VE MEFHÛM

I. NAKDÜ'L-HÂL

Nakdü'l-Hâl, İsmail Hakkî Bursevî tarafından Zilkade 1133- Rebîulâhir 1134 tarihleri arasında kaleme alınmıştır. Eserin hâtimesinde, (298a) numaralı varakta geçen *"Şeceratü'l-yakîn ve't-tevhîd"* ifadesinden hareketle bazı nüshaları, yanlışlıkla kütüphane kayıtlarına bu adla geçirilmiştir.[220] Vâridât türünde, mensur bir eser olmakla birlikte içerisinde birçok manzume de bulunmaktadır.

Kitabın ismi, esas aldığımız nüshanın 2b numaralı varağında *"Kitābu Naḳdi'l-Ḥāl"* şeklinde yazılmıştır. *"Nakd"* kelimesi *"nakit, para"* anlamına gelmekle birlikte *"tenkit, eleştiri, kritisizm"* gibi mânâları da taşımaktadır, eserin içeriğine bakıldığında nakd kelimesinin ikinci olarak verilen mânâlarda kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Hâl, mutasavvıflar tarafından kullanılan tasavvufî bir kavramdır. Serrâc hâl kavramının tanımını Cüneyd-i Bağdâdî'den alarak "kula bir anda gelen, kalbe rızâ, tefvîz ve benzeri vasıfları getirip yerleştiren durumdur. Kul o anda hâlinde ve vaktinde safvete erişmiş olur. Ama bu hâl bir süre sonra zâil olur, dâimî değildir." şeklinde yapar.[221] Kuşeyrî ise mutasavvıflarca hâlin; kasıt, celp ve kespleri olmaksızın kalplerine vârid olan tarab, hüzün, bast, kabz vb. olarak tanımlandığını ve bütün hallerin ilâhî hibeler olduğunu ifade eder. Makamlar kulun çalışmasıyla elde edilirken hal Allah'ın lütfundandır, kuluna cömertçe ikramıdır. Makam sahibi makamında durur, hal sahibi ise halden hale terakkî etmektedir.[222] Abdürezzâk Kâşânî ise hâl kavramını; kişinin çalışma ve gayreti olmaksızın kalbine gelen sevinç,

---

[220] Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*, 199.
[221] Tûsî, *el-Lüma' (İslâm Tasavvufu/Tasavvufla İlgili Sorular-Cevaplar)*, 328.
[222] Kuşeyrî, *Risâle-i Kuşeyriye*, 173.

hüzün, gam, rahatlık, açılma, şevk, zevk, daralma, heybet, üns ve benzeri şeyler olarak tanımlamıştır.[223]

Mutasavvıflar tarafından yapılan hâl tanımlarında hâlin vâridle yakın anlamlı olarak kullanıldığı görülmektedir. İkisi de sûfînin iradesi dışında kalbe gelen manalar anlamında kullanılan tasavvufî kavramlardır. Bu tanımlardan faydalanarak *Nakdü'l-Hâl* tamlaması "Allah tarafından gönle düşürülen mânâların incelenmesi, kritik edilmesi" şeklinde anlaşılmaktadır. Bursevî'nin vâridlerinden oluşan eserini, bu şekilde isimlendirmesi çok anlamlıdır. Bir manada 'vâridlerin açıklandığı, incelendiği kitap' denilmiştir. Kitabın muhtevasını haber veren bir isimlendirmedir.

Müellif nüshası bulunmayan eserin beş adet müstensih nüshasına ulaşılmıştır. Çalışmada esas alınan nüsha İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi No. TY. 2153 (İ1) numarada kayıtlı olan nüshadır.

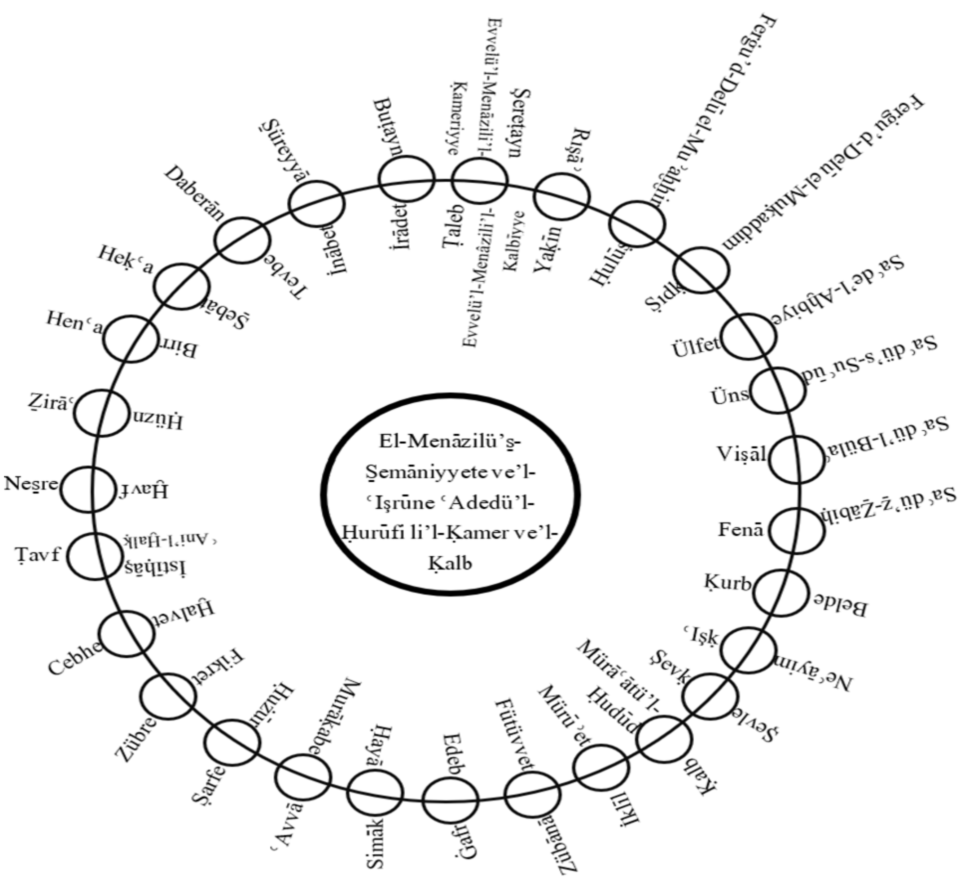
Tasavvufî bir eser olan *Nakdü'l-Hâl*'in çalışmaya konu olan varaklarında, seyr u sülûkta her biri bir aşama olan kalbin hâllerinden bahsedilmektedir. Nakdü'l-Hâl'in 107b numaralı varağında Bursevî tarafından çizilmiş bir şekil bulunmaktadır. Bu bir çember şeklidir, çemberin dışında ayın 28 menzili isimleriyle yazılmaktadır. Ay bu 28 menzili geçtiğinde bir ay tamamlanmış olur. Bursevî insan kalbini aya benzetir, kalp de ayın menzillerdeki hareketi gibi değişir ve dönüşür. Bursevî bu düşünceden yola çıkarak çemberin dış kısmına ayın menzillerini, iç kısmına kalbin menzillerini isimleriyle yazmıştır.

Bu şekil, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi No. TY. 2153 (İ1) numarada kayıtlı olan Nakdü'l-Hâl nüshasının 107b numaralı varağında geçmektedir [224]:

---

[223] Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, 199.

[224] İsmail Hakkı Bursevi, *Nakdü'l-Hâl*, vr. 107b.
Şeklin orijinali Osmanlı Türkçesi'dir. Günümüz Türkçesi'ne çevrilmiş hali için bkz:Hilal Nur Kılıç, *İsmail Hakkî Bursevî Nakdü'l-Hâl (76a-150b) İnceleme-Metin* (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 46.

Şekle göre kalbin menzilleri "Talep" ile başlayıp "Yakîn" ile son bulmaktadır. Ayın menzillerinden 17.'sine denk gelen "Mürûʾet" başlığının sonundaki iki nazımla, [151a] numaralı varaktan transkripsiyon çalışması başlamıştır. 18. menzil olan "Mürāʿātü'l-Hudūd" ile devam etmiştir. Ancak son menzil olan "Yakîn" konusunu işledikten sonra Bursevî, [177b-178a] varaklarında bazı menzillerin eklenmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Bursevî, "Ay bir tanedir ancak yıldızlar çoktur." diyerek her yıldızın bir seyri olduğu gibi her kalbin de kendine has bir hareket ve devri olduğundan bahseder. Eserden istifadenin bol olması için birkaç menzile daha işaretin gerekli olduğunu ifade eder. Bursevî tarafından 28 menzile ilâve edilmiş menziller şunlardır: Hilm, Züll, Re'fet, Zamâ, Nûr, Vilâyet, Hidâyet, İdlâl, İttihâd, Ümenâ, Vakfe.

Kalbin menzillerinin işlendiği çalışmada, konu başlıkları müellif tarafından takdir edilmiştir. Yalnızca köşeli parantez içerisinde olan başlıklar sonradan konulmuştur.

Konunun farklılaştığı ve başlığın okuyucuya kolaylık sağlayacağı durumlarda, metnin içerisinden işlenen mevzuya başlık olabilecek ifade seçilerek başlık yapılmıştır. Eserdeki başlıklar şu şekilde sıralanabilir:

1. [149b]'de başlayan Mürūʿet başlığına ait iki nazımla önceki konu tamamlanarak tez çalışmasına başlanmıştır. Mürāʿāti'l-Ḥudūd [151a] başlığı ile devam edilmiştir.
2. Şevḳ [155a]
3. ʿIşḳ [156b]
4. Ḳurb [161a]
5. Fenāʾ [164b]
6. Viṣāl [165b]
7. Üns [167b]
8. Ülfet [170b]
9. Ṣıdḳ [172b]
10. Ḫulūṣ [174a]
11. Yaḳīn [175b]
12. Ḥilm [178a]
13. Ẓüll [179a]
14. Reʾfet [180b]
15. Ẓamāʾ [181b]
16. Nūr [182b]
17. Vilāyet [184b]
18. Hidāyet [186a]
19. İdlāl [187b]
20. Süʾāl-İcābet [189b]
21. [On Beş Seneden Ṣoñra Ḥüsn-i Yūsuf Bize İntiḳāl Eyledi] [193a]
22. [Daʿvā-yı Ḥallāc] [194b]
23. [Zemīn ile Felek-i Sādisüñ Miyānı] [197a]
24. İttiḥād [198a]

25. Leyle-i Cumʿa Baʿde'l-İntibāh Ḳīle Lī Hāẕa'l-Mışrāʿı't-Türkiyy [199a]

26. Medlūl-i Evvel [201a]

27. Medlūl-i Ṣānī [202b]

28. Medlūl-i Ṣālīṣ [204a]

29. Ümenāʾ [208b]

30. [ʿİlm-i Tevḥīd ve Kelime-i Tevḥīd] [216a]

31. Vaḳfe [221a]

32. Allāh [223a]

Bursevî; eserlerinin anlaşılır olmasını, daha çok kişinin istifâde etmesini istediğinden olabildiğince sade bir dil kullanmıştır. Bu özellik Nakdü'l-Hâl'de de görülmektedir.

Giriş bölümünde hadîslerin kaynağının gösterilmesiyle ilgili bilgi verilmiş; Nakdü'l-Hâl'de geçen hadîsin, hadîs kaynaklarında aynı şekilde bulunmasada aynı anlamı ifade ediyorsa mânen rivâyetin câiz oluşu sebebiyle dipnotta gösterildiği belirtilmiştir. Sûfîlerce sahih kabul edilen bazı hadîsler sahih hadîs kaynaklarında geçmemektedir. Bunun sebebi sûfîlerin hadîs alma yollarından biri olarak; 'mânâ âleminde Hz. Peygamber ile görüşüp, hadîsi bizzat ondan öğrenmek veya hadîsin sıhhatini O'na tasdik ettirmek' şeklinde bir hadîs alma yöntemini kabul etmeleridir.[225] İsmail Hakkî Bursevî *Kenz-i mahfî* isimli, sufîlerce hadîs kabul edilen bir kelâm-ı kibarla alakalı yazdığı eserinin girişinde; bu hadîsin zâhir ulemâsınca mevzu (uydurma) hadîs sayıldığını ancak sûfîlerce mânevî âlemde bizzat Peygamberimizden duyulmuş sahih hadîs olduğunu ifade eder.[226] Nakdü'l-Hâl'de de bu gibi hadîsler bulunmaktadır, sûfilerce kabul edilmesi nedeniyle mevzu hadîslerin toplandığı kaynaklarda geçse de hadîslerin kaynağı belirtilmiştir.

[225] Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, 63.
[226] Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, 63.

Bursevî, Nakdü'l-Hâl'de anlatımını mesellerle ve meşhur mutasavvıfların, âlimlerin sözleriyle zenginleştirir. Okuyucunun zihninde konunun bir bütün şeklinde oluşmasını sağlar.

Divan sahibi bir şair olan Bursevî'nin, Nakdü'l-Hâl isimli eserinin 151a-225b varaklarında 61 adet manzume yer almaktadır, tamamı Türkçe'dir. Bunların 55 adeti aruz, 6 adeti hece veznindedir. Hece ölçüsüyle kaleme alınmış olanlarda 5'li, 7'li, 8'li ve 11'li hece ölçüsü kullanılmıştır. Kullanılan aruz vezinleri ise şunlardır: "Fe'ilâtün (Fâ'ilâtün) / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün (Fa'lün)", "Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Fe'ûlün", "Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün (Fa'lün)", "Fe'ilâtün (Fâ'ilâtün) / Fe'ilâtün / Fe'ilün (Fa'lün)", "Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün", "Mefâ'îlün / Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün", "Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün (Fa'lün)", "Mefâ'îlün / Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün", "Fe'ilâtün (Fâ'ilâtün) / Mefâ'ilün / Fe'ilün (Fa'lün)", "Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün", "Müstef'ilün Müstef'ilün" , "Mef'ûlü / Mefâ'îlü / Mefâ'îlü / Fa'ûlün "

Nakdü'l-Hâl'de nazımlar çoğunlukla konunun sonunda yer almakla birlikte konu işlenirken geçen manzumeler de vardır. Nazımların konusu, işlenmiş olan kalbin menzilidir. Bursevî işlediği konuyu manzumelerle tamamlamıştır. Manzumeler mensur kısmı anlam olarak ve duygu yönüyle destekleyip zenginleştirmiştir.

Murat Yurtsever, Bursevî'nin şiiri hakkında; kâinattaki muhteşem düzen ile insanın davranışları arasındaki ilişkiyi konu edindiğinden, şiirlerinin akıl ve kalbe aynı anda hitap ettiğinden bahsediyor. Şiirleri kişiyi bir konuda fikir ve düşünce sahibi yaparken duygu ve his bağlamında da kişiyi besliyor. Şiirlerinde insana ait güzellikler ve eksiklikler; bunların çoğaltılması ya da yok edilmesine dair çözümler ve tavsiyelerde bulunan Bursevî, bu âlemi gönül gözüyle idrâk etmemiz için bize yol gösteriyor.[227] Nakdü'l-Hâl'de bulunan şiirler de bu tarife örnek olabilecek şiirlerdir.

151a-225b numaralı varaklarda, Bursevî'ye ait 19 vâridât yer almaktadır. Bu vâridler varak numaralarıyla aşağıda sıralanmıştır. Aşağıda transkripsiyon alfabesiyle

[227] M. Murat Yurtsever, *İsmail Hakkî Bursevî* (İstanbul: Ketebe Yayınları, 2018), 85-86.

yazılmış olanlar Bursevî'nin Türkçe vâridâtıdır. İtalik olarak yazılan vâridlerin ise asılları Arapça'dır, burada tercümeleri verilecektir.

1) **[153a]** "Baʿde-ẕā bu eṣnāda leyle-i cumʿada vārid oldı ki İslāmbol'da āsūde olan Ebū Eyyūb el-Enṣārī'nüñ -raḍiyallāhü ʿanh- şöhret ve şānı yalıñuz Rasūlüllah'a -ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem- intisāb ile degüldür."
2) **[153b]** "Ve baʿdehu ṣabāḥa ḳarīb bu ʿibāret-i Türkiyye vārid olub dinildi ki mutaṣarrıf-ı esrār olanlara setr lāzımdur."
3) **[154a]** Ve ol şeb bu ḫiṭāb-ı pür-metāb vārid oldı ki "Tallāhi inneke lefī ḍalālike'l-ḳadīm."
4) **[160b]** *Bu tahrîr esnasında Allah Teâlâ'nın :* "Sizin yanınızdaki tükenir, Allah katında olan ise kalıcıdır. [228] *kavli vârid oldu.*
5) **[160b]** *Sonra Allah Teâlâ'nın şu kavli vârid olmuştur: "Ey kullarım, bugün size korku yoktur, siz üzülmeyeceksiniz de!"*[229]
6) **[164a]** *İntibâh'tan sonra vārid oldu: "Emrettiğini alın ve uygulayın."*
7) **[169a]** *Allah'tan bana yeni bir kapı açmasını istedim. Bunun üzerine Allah Teâlâ'nın '...Rabb'lerinin lütfunu dileyerek...'*[230] *sözü vârid oldu.*
8) **[174b]** *İntibâh'tan sonra Allah Teâlâ'nın "Babacığım! Emrolunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın."*[231] *kavli vârid oldu.*
9) **[175a]** *Allah Teâlâ'nın : "Kim Rabbine inanırsa, artık ne hakkının eksik verilmesinden, ne de haksızlığa uğramaktan korkar."*[232] *sözü vârid olmuştur.*
10) **[180b]** *Bu esnâda şu âyet vârid oldu: "İman edip salih ameller işleyenlere Firdevs cennetleri vardır."*[233]
11) **[180b]** *İntibâhtan sonra gördüm ki salih amelleri parıltılı bir nur kaplıyor.*

---

228 "Nahl Suresi 95-96. Ayet Tefsiri - Diyanet İşleri Başkanlığı" (Erişim 13 Ağustos 2022).
229 "Zuhruf Suresi 68-73. Ayet Tefsiri - Diyanet İşleri Başkanlığı" (Erişim 13 Ağustos 2022).
230 "Mâide Suresi 2. Ayet Tefsiri - Diyanet İşleri Başkanlığı" (Erişim 13 Ağustos 2022).
231 "Sâffât Suresi 101-103. Ayet Tefsiri - Diyanet İşleri Başkanlığı" (Erişim 13 Ağustos 2022).
232 "Cin Suresi 12-13. Ayet Tefsiri - Diyanet İşleri Başkanlığı" (Erişim 13 Ağustos 2022).
233 "Kehf Suresi 107-108. Ayet Tefsiri - Diyanet İşleri BaşKanlığı" (Erişim 13 Ağustos 2022).

12) [193a] Yevm-i Erbaʿāʾ ṣabāḥında bu ʿibāret-i Türkiyye bilā-iḫtiyār vāḳiʿ oldı ki "On beş seneden ṣoñra ḥüsn-i Yūsuf bize intiḳāl eyledi."

13) [199a] "Leyle-i Cumʿa baʿde'l-intibāh ḳīle lī hāẕa'l-mışrāʿı't-Türkiyy" [199b] Mışrāʿ: "Kim ġınāyıla ġanī olmaz ġanī."

14) Leyletü's-sebti baʿde'l-intibāh ḳīle lī bi hāẕihi'l-ʿibāreti't-Türkīyyeti ʿalā mā hüve [206a] elʿādetü beynī ve beyna'llāh fī baʿżı'l-evḳāt. "Zemīn nübüvvet ile müzeyyendür."

15) [209b] Leyle-i eḥadde; resm-i ilāhī ile ḥarf-i "ye" ẓāhir olub ben daḫi heceliyüb "ye" ötürü "yu" didüm.

16) [210b] Baʿdehu; ṣabāḥa ḳarīb dinildi ki "Ve ceʿalnā'l-mürselīne raḥmeten li'n-nās."

17) [213b] *Pazartesi gecesi Hakk'ın vasfı konusunda şu söz vârid oldu: Mâ ile nûn'u cem eden.*

18) [216a] Ḳīle lī leylete'ṣ-ṣüleṣāi bi-hāẕihi'l-ʿibāreti't-Türkiyyi: "Senüñ bu dünyāda olan kelimāt-ı ʿirfāniyyenüñ cümlesi kelime-i tevḥīdüñ netāʾicindendür."

19) [219a] *Allah Taâlâ'nın şu kavli vârid olmuştur: Allah'ı çokça zikredin ki kurtulabilesiniz.*[234]

II. NAKDÜ'L-HÂL'İN NÜSHALARI

Nakdü'l-Hâl'in müellif nüshası bulunmamaktadır, 5 adet müstensih nüshasına ulaşılmıştır. Kaynaklarda müstensih nüsha sayısı altı olarak geçmektedir. Ancak Ankara D.T.C.F.'de kayıtlı olduğu söylenen nüshanın bulunmadığı tespit edilmiştir. Detaylı açıklama aşağıda verilecektir.

Nüsha tanıtımına; çalışmada esas alınan nüshanın tanıtımı ile başlanılmıştır. Bu nüshayla mukâbele edilen iki nüshanın tanıtımıyla devam edilecek, diğer üç nüsha istinsah tarihlerine göre sıralanacaktır:

[234] "Enfâl Suresi 45-46. Ayet Tefsiri - Diyanet İşleri BaşKanlığı" (Erişim 13 Ağustos 2022).

A. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ NADİR ESERLER KÜTÜPHANESİ NO. TY. 2153 (İ1)

Ebat :237 x 157, 166 x 85 mm.
Varak :298.
Sütun :Tek sütun.
Satır :Her sayfada 19 satır.
Cilt :Sırtı kırmızı bez, kapakları siyah kâğıt kaplı bir cilt. Eser cildinden ayrılmıştır.
Kâğıt :Aharlı, krem renkli, filigranlı.
Yazı :Nesih.

İlk on varak kırmızı cetvelli. Serlevha için üç satırlık boşluk bırakılmış ama serlevha yok. 2a varağında temellük kaydı ve şahıs mührü var. 1b-2a varaklarında bir fihrist kaydı vardır.

Müstensih :Hâfız İbrâhim el-Fehmî
İstinsah Tarihi :1219 (1802)

B. SÜLEYMANİYE YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ'NE BAĞLI ATIF EFENDİ YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ NO. 1515 (A)

Ebat :217 x 134, 156 x 73 mm.
Varak :268.
Sütun :Tek sütun.
Satır :Her sayfada 21 satır.
Cilt :Kahverengi meşin sırtlı, ebrû kaplı, şirâzesi sağlam, miklepsiz, mukavvalı bir cilt. Eserin tepesinde varakların üzerinde Arap harfleri ile "Kitâb-ı Nakdü'l-Hâl Hakkî Efendi" yazısı var.
Kâğıt :Aharlı ve sarı
Yazı :Nesih.

Altın renkli tezhibli ve basit bir serlevha. 1b ve 2a varakları altın renkli ve kalın cetvelli, diğer varaklar kırmızı renk tek çizgi cetvelli. Harfler orta boyludur.

Müstensih :Mehmed Nûrânî

İstinsah tarihi :H. 1187 (1773)

C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ NADİR ESERLER KÜTÜPHANESİ NO. TY. 2161 (İ2)

Ebat :231 x 156, 161 x 81 mm.

Varak :222.

Sütun :Tek sütun.

Satır :Her sayfada 23 satır.

Cilt :Kahverengi meşinden, şemseli, salbekli, köşebendli, zencerekli, miklepli, şirazesi sağlam, çok yıpranmamış bir cilt.

Kâğıt :Aharlı, krem renkli, su yolu filigranlıdır.

Yazı :Ta'lîk. Yazı özenle yazılmıştır.

Sayfa kenarlarında müstensihin notları vardır. Sayfalar yaldızlı cetvellidir. Başta mihrâbiyeli ve tezhipli bir serlevha vardır. Sonunda bu eserin müellif nüshasıyla mukâbele edildiği kaydı vardır. Mezkûr Arapça kısmın tercümesi: "Müellifin hattı ile yazılmış olan nüshada ona işaret edilmiştir. Sonra bunu yazan kişi bölümlere ayırdığı bu nüsha ile onu karşılaştırdı." [İ2 222a]

Müstensih :Seyyid Ahmed Vâsim

İstinsah Tarihi :1221 (1807)

D. ANKARA D.T.C.F. KÜTÜPHANESİ, RÂİF YELKENCİ BÖLÜMÜ, NO. 202 (R)

Varak :224.

Yazı :Nesta'lîk

Müstensih :Seyyid Mehmed Râsîm

İstinsah Tarihi :H. 1181 (1767)

Önemli: Prof. Dr. Sâkıb Yıldız'ın vermiş olduğu yukarıdaki bilgiler dikkate alınarak yapılan araştırmalarda, söz konusu nüshanın Ankara Üniversitesi D.T.C.F. Kütüphanesi'nde bulunmadığı görülmüştür.[235] Ankara D.T.C.F. Kütüphanesi ile iletişime geçilmiş; kütüphanede Râif Yelkenci koleksiyonu adı altında bir koleksiyon bulunmadığı öğrenilmiştir. D.T.C.F. Kütüphanesinde Nakdü'l-Hâl ismiyle İsmail Saib Sencer Bölümü 2395 numarada kayıtlı 49 varaklık Farsça bir eser daha mevcuttur. Muhtemelen bu ikinci eserin başına sehven yazılmış ve üstü çizilmiş "Kitâb-ı Nakdü'l-Hâl" yazısı, eserin böyle bir isimle kaydedilmesine sebep olmuştur.

E. TOPKAPI SARAYI MÜZESİ KÜTÜPHANESİ NO. E.H. 1277 (T)

Ebat :270 x 154, 210 x 85 mm.

Varak :196.

Sütun :Tek sütun.

Satır :Her sayfada 25 satır.

Cilt :Kahverengi meşin kaplı, altın renkli cetvel süslemeli, şirazesi sağlam, miklepli, mukavvalı, çok yıpranmamış bir cilt.

Kâğıt :Aharlı ve sarı.

Yazı :Ta'lîk. Serlevha için boşluk bırakılmış, serlevha yok. Sayfalar cetvelsiz, harfler orta boylu ve özenli.

Müstensih :Mehmed Râşid bin Mehmed el-Burusevî

İstinsah Tarihi :H. 1212 (1797)

F. SÜLEYMANİYE YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ ESAD EFENDİ BÖLÜMÜ NO. 1787 (E)

Ebat :242 x 165, 183 x 91 mm.

Varak :244.

Sütun :Tek sütun.

Satır :Her sayfada 25 satır.

Cilt :Zeytûnî renk meşin kaplı, etrafı yaldız çizgili, salbekli, şemseli, miklepli, sırtı ve şirâzesi biraz yıpranmış bir cilt.

Kâğıt: Aharlı, krem renkli.

---

[235] Ayrıntılı bilgi için bkz.Sakıb Yıldız, *L'exégète turc Ismāʿil Haḳḳi Burūsawī: Sa vie, ses œuvres et la methode dans son Tafsīr Rūḥ al-Bayān: 1063-1137 1653-1725* (Sorbonne Université, Doktora Tezi, 1972).

Yazı :Nesih. Başta yaldız renkli tezhipli bir serlevha vardır. Sayfalar kırmızı cetvellidir.

Müstensih :el-Hâc Mehmed Emin

İstinsah Tarihi :1239 (1824)

III. NAKDÜ'L-HÂL'DE MÂNÂ VE MEFHÛM

"Mânâ ve mefhûm" bölümü, tezin içeriği hakkında bilgi vermesi ve tezin küçük bir özeti olması amacıyla hazırlanmıştır. Bu bölümde; Bursevî'nin kalbin menzilleri olarak ifade ettiği tasavvufî kavramların anlamları üzerinde durulacaktır. Bursevî tarafından başlık olarak konulmuş bu menzilleri sırasıyla, yine müellifinin yaptığı tanımlar ve açıklamalarla işlenecektir.

A. 151A-225B NUMARALI VARAKLARDA GEÇEN KALBİN MENZİLLERİ

1. Mürâèâti'l-Hudûd

Mürâʿât kelimesi riâyet etmek, saygı göstermek anlamlarına gelmektedir. Bursevî burada hudûd ile kastedilenin ilâhî hükümler olduğundan, insanın fiillerinin bu hükümlere uygun olup olmaması yönüyle vacip, haram, mekruh, mendup ve mübah olarak beşe ayrılacağından bahsederek konuya giriş yapmıştır. Mürâʿâti'l-Hudûd; Allah'ın koyduğu emir ve yasaklara uygun hareket etme anlamına gelmektedir.

Bursevî bu konuyla ilgili olarak şu açıklamalarda bulunmuştur: Allah'ın emrettiğini terk eden, yasakladığı fiili işleyen kimseler haddi aşmış olurlar. Bunları helal sayarak yaparlarsa ahkâm-ı ilâhiyeyi değiştirmiş olduklarından kâfir olurlar. Dînen çirkin sayılan fiilerden uzak durmak gerekir. Bunlar kişiyi maʿsiyete götürür.

Bursevî vâcip ve sünnetlere sıkı sıkı sarılmak gerektiğinden; vâcibin Allah'ın emri sünnetin ise peygamberin söz ve fiili olduğundan bahsetmiştir. "Hukukullâh'a ve kul hakkına riâyet edilmelidir, bu haklar muhafaza edilmezse imanın şubelerinden bazılarının eksikliğiyle iman ağacı meyvesiz ve yemişsiz kalır, nefsaniyet rüzgârlarının vurması sonucu yıkılır. Sonu cehennem olur."

Konunun devamında vaîd-i ilâhînin bazı cahiller tarafından tahvîf edildiğinden bunun da halkın ilhâdına sebep olduğundan bahsedilmiş, mümine düşenin muâhaze-i Hak'dan korkmak olduğu üzerinde durulmuştur.

Hudûd kelimesinin bir anlamı da "miktarı dinde kesin ve açıkça bildirilmiş cezalar" demektir. Bursevî bu cezaların uygulanmasının ilâhî emre uymak olacağından, bu cezaların uygulanmasıyla kişinin güzel ahlak dairesinden çıkmayacağından bahseder. Aksine bu cezaları affedenlerin âsî olacağını ifade eder. İlgili örneklerle konuyu açıklar.

Bu konu devam ederken bir Cuma gecesi vârid olan; Ebu Eyyüb el-Ensârî'nin (r.a) şöhreti hakkındaki vâride yer verir. Ebu Eyyüb el-Ensârî, Rûm diyarında defn olunmuştur, eşya zıddı ile mütebeyyendir kaidesi gereği miskin kan içinde değer bulması gibi o da Rûm içinde çokça rağbet bulmuştur.

Yine bir vârid ile devam eder : "Mutasarrıf-ı esrâr olanlara setr lâzımdır." Bursevî bu kısımda ilâhî sırlara vakıf olanların ehil olmayan kimselerden bu sırları saklaması gerektiğini hadîs-i şerîf ve şeyhi Osman Fazlî Efendi'den alıntılarla ifade ediyor.

[153b] Ve şeyḫum Seyyid-ü'l-Aḳṭāb'uñ –ḳuddise sirruh- lisānından mesmūʿumdur ki buyurmışlardur: "Bir zamānda İslāmbol'da baʿż-ı iḫvān ile Füṣūṣ kitābı müẕākere olınurdı. Erbāb-ı inkāra ʿaks itdükde ṭaʿn ve teşnīʿ idicek ol gice ḫiṭāb-ı ġaybī vārid olup "Ceddüñ yolını ṭut, setr yolıdur." dinildi. Ve min baʿd, setr-i ḫāl içün ʿulūm-ı ẓāhire tedrīsine tevaġġul ve taṣnīfāt ve teʾlīfāta iştiġāl olındı." diyü ifāde ḳıldılar. Fi'l-ḥaḳīḳa bir gice kendilerin ve baʿz-ı ʿulemāyı ekābir-i devletden biri daʿvet idüp "Küllü keṣratin taḍbiṭuhā cihetün vaḥdeh." sırrından mübāḥaṣe itdiler. Ve daḫi "Fefī külli şeyʾin lehü āyetün." "Tedüllü ʿalā ennehü vāhidün." remzinden ṭarīḳ-ı istikşāfa gitdiler. Şeyḫ-i mezbūr beyānda iḳtiṣār ve kelāmda iḫtiṣār idicek anlar daḫi ḥaḳīḳatü'l-ḥāli keşfe ilḥāḥ eylediler. Şeyḫ daḫi cevābda buyurdılar ki istiʿdāduñuz var ammā sülūke mevḳūf maʿnādur; esbābına teşebbüṣ idiñüz inşallāh vücūd bulur

diyü ḫatm-i meclis eylediler. Ve İbn ʿAbbās -raḍiyallāhü anhümā-dan mervīdür ki buyurmışlardur: "Ebhimū mā ebhemallāh ve faṣṣalū mā faṣṣalallāh."

Pes, maḥall-i ibhāmda tafṣīl cāiz olmaz. Fa'ḥfaẓhu!

2. Şevk

Bursevî şevki, "sevgili anıldığında sevenin kalbinin heyecanla çarpması ve sevgilisine kavuşmak için ızdırab duyması" olarak tanımlıyor. Bursevî'ye göre şevk vuslat olmadan önceki hâldir; sel suyunun deryaya kavuşması, katrenin derya içerisinde yok olması gibi seven sevdiğine kavuştuğunda ızdırabı gider, önceki çağıltısı yerini sessizliğe bırakır ve hareket deryanın olur. Vuslat ve yakınlık hâsıl olduğunda muhibbin hâline iştiyâk denir.

Bursevî bu hâli şöyle açıklıyor: Bülbül gülden ayrı iken feryat eder, güle kavuşup onu kokladığında âh ve iniltileri son bulmaz. Evvelki feryadı ayrılık acısındandır, ikincisi ise gülden ayrılma korkusundandır. Bu açıklamalardan sonra Bursevî, şevk şarabından içip muhibler yoluna girmeye davet ediyor. "Ruhban gibi riyazetten fayda bulamazsın, kuru zahid olursun. Bizim sözümüz zühd ve takva değil, aşk, şevk ve muhabbettir. Zühd ve takvanın sonucu cennet, aşk ve şevkin nihayeti ise Allah'a vuslattır" diyerek aşk ve şevk yoluna çağrıyor.

Konunun devamında hadîs-i kudsî ve bazı tasavvufî açıklamalarla konu derinleştirilmiş ve nihayetinde muhabbette ibtilanın çok olacağından ve bunlara sabır gerektiğinden bahsedilerek konu tamamlanmıştır.

*"**[156a]**…Ve dimişlerdür ki cennet āṣār-ı viṣālden bir eṣer ve nār ḥarāret-i infiṣālden bir şerāredür.*

Pes, bunda viṣāle terġīb ve firāḳdan terhīb vardur. Velākin maḥabbetüñ ibtilāsı çoḳdur; binā'en ʿalā hāẕā ṣabr lāzımdur. Zīrā maḥabbet daʿvādur ve ibtilā meḥekdür. Anuñçün muḥibb olanlar yanub yaḳılmaḳdan ḫālī degüllerdür."

3. èIşk

Bursevî aşkı, ifrât-ı mahabbet -aşırı sevgi- yani iki ruhun birbirine fazlaca yönelmesi birbiriyle kucaklaşması olarak tanımlıyor. Kelimenin kökenine inerek ve

benzetmelerden faydalanarak şöyle açıklıyor: ‘Aşeka (عشق), Arapça’da sarmaşık mânâsına gelen kelimedir, sıcak ve soğuk havadan nasıl sarmaşık sararıp solarsa, âşık da aşırı sevgiden sararır solar, sarı çiçeğe döner.

Devamında aşkın muhabbetin son basamağı kabe kavseyn olduğundan bahsediyor:

“ [156b]…Ve ifrāṭ-ı maḥabbetden fehm olındı ki ʿışḳ āḫir-i merātib-i maḥabbetdür ki maḳām-ı ḳābe ḳavseyndür. Çünki ev ednādan rücūʿ vāḳiʿ ola ol ifrāṭ tedrīc ile zāʾil olmaġa başlar. Ve āḫir maḥabbet-i ḫāliṣa ḳalur. Ve bu mertebede neseb ve iṣneyniyyet ḳalmaz. Yaʿnī ḫalḳiyyet yüzinden belki ḥaḳḳiyyetden nāṣī niseb-i ilāhiyye ḳalur. Ve iṣneyniyyet vücūd-ı mümkinüñ ẓāhirine göre olur. Ve illā ʿālem-i beḳāda fi’l-ḥaḳīḳa iṣneyniyyet olmaz; ʿālem-i fenādaki gibi. Zīrā vücūd Ḥaḳḳ’uñdur muṭlaḳa.”

Bursevî aşkı harekete geçirenin güzel ses olduğundan bazı açıklama ve örneklerle bahsediyor. Aşkı kalbin hassaslaşması sonucu tabiatın yumuşaması olarak tarif ederek mecazî aşkın hakikî aşka köprü olduğunu ifade ediyor: “*…Yaʿnī bir kimsede ki ʿışḳ-ı mecāzī ola ve dāʾire-i ʿiffetden çıḳmaya; ol mecāz anı leṭāfet-i ʿışḳ [157a] sebebi ile ḥaḳīḳate döndürür. Ve Mecnūn gibi ʿāşıḳ-ı mecāzī iken ʿāşıḳ-ı ḥaḳīḳi olur ve ʿālem-i ṣūretüñ ḳaydından ḳurtılur. Zīrā ṣıfāt-ı ḥüsnüñ maḳbūle oldıġı ḥüsn ṣıfātı müşāhede iledür. Çünki bu müşāhede olmaya ṣıfāt-ı ḥüsnüñ cümlesi añа ḳayd olur. Bu vecihdendür ki bir maḥbūba naẓar itmek ile bir file naẓar itmek yanında beraber ola. Zīrā ikisi de Ḥaḳ Taʿālā’nuñ cemīl ṣunʿıdur.”*

İlahî aşkı, mutlak muhabbet olarak açıklıyor; Allah (c.c) kulu gereği gibi bilir, kulun Allah’ı (c.c) bilmesi ise kulun kalbinin duruluğuna göredir.

“…[157a] Pes, Ḥaḳ Taʿālā’nuñ ʿışḳı ne maʿnāya maḥmūldür. Cevāb budur ki ʿışḳ-ı ilāhī maḥabbet-i müʾekkedeye rāciʿdür. Veyaḫud ʿabd-i ʿāşıḳa göre müşākeleye maḥmūldür. Ve maḥabbet-i müʾekkedenüñ aṣlı maʿrifetdür. Ve maʿrifet müteʾekkid olduḳça maḥabbet daḫi müteʾekkid olur. Ve Ḥaḳḳ’uñ ʿabdi maʿrifeti kemā

yenbaġīdür. Zīrā ʿabd anuñ kendi sırrıdur. Velākin ʿabdüñ maḥabbet ve maʿrifeti biḥasebi'l-ʿabddür ki teʿayyününüñ leṭāfet ve keṣāfetine dā'ir ve ḳalbinüñ ṣafvet ve küdūretine nāẓırdur. Bu cihetden hīç bir ferd Allāh Taʿālā'yı künhi üzre bulmamışdur. Ve bulduġı daḫi ḥaḳīḳat-i ilāhiyye mertebesidür ki baʿż-ı levāzımı ile maʿrifete göredür."

Aşk konusunun devamında Bursevî; Rasûlullâh'ın (s.a.v) peygamberlik öncesi hâli için Araplar tarafından söylenen "Muhammed Rabbine âşık oldu." ifadesi çerçevesinde konuyla ilgili açıklamalarda bulunuyor. Nûr-ı mahabbet, nâr-ı ʿışk ve harâret-i şehvet kavramları etrafında derin tasavvufî îzâhlarda bulunuyor.

4. Kurb

Kurb yakınlık mânâsına gelir. Bursevî konuya şöyle başlıyor: Kurb ve buʿd zıt anlamlı iki kelimedir; zaman, mekân ve diğerleri için kullanılırlar. Hakk'a göre yakın ve uzak yoktur. Zîrâ Hakk kula göre perdesizdir.

Hakk'ın kula yakınlığı ihsan ve feyzini ulaştırması iledir. Hakk'ın maiyyeti halkın çoğunluğuna göre ilim ve lütuf iledir. Has kullarına mübâsata ve üns iledir. Saf ve temiz velî kullarına tevellî iledir. Peygamberlere davalarını teyîd iledir.

Bursevî konuyla ilgili olan Hz. Musa'nın (a.s) şu münacâtına yer veriyor: "Yâ Rabbi yakın mısın ki sana münacât edeyim, sesimi alçaltayım ki meliklerin huzurunda sesi yükseltmek edebe uygun değildir. Uzak mısın ki sana nidâ edip sesimi yükselteyim ve sözümü işittireyim." Bunun üzerine Allah (c.c): "Yâ Musa uzak olsam bana nihayet bulamazsın zîrâ sınırım yoktur, yakın olsam bana güç yetiremez, sohbetime kudret bulamazsın. Ne zaman bana yönelsen beni bulursun. Zîrâ benim için zaman ve mekân yoktur."

Devamında Hakkî, Allah'ın zaman ya da mekânla sınırlandırılamaz oluşundan bahsediyor, güneş ışığının bir mekânda hapsedelimemesi gibi… Hakkı bulmak isteyenin niyet ve isteği sonucu onu bulacağını ifade ediyor.

Kulun Allah'a yakınlığının ilâhî sıfatlarla vasıflanmasıyla olacağı hakkında açıklamalarda bulunuyor: *[162a]…Ve ʿabdüñ Ḥaḳḳ'a ḳurbı ṣıfāt-ı ilāhiyye ile ittiṣāfdadur; yaʿnī bi-ḥasebi'l-ʿabd yoḫsa bi-ḥasebi'l-Ḥaḳḳ degül. Zīrā bi-ḥasebi'l-Ḥaḳḳ ittiṣāfa abdüñ vüsʿati yoḳdur. Yaʿnī ḥicāb teʿayyün ile maḥcūb oldıġından ḳayda düşmüşdür. Ḥaḳ ve ṣıfātı ise muṭlaḳdur.*

Pes, loḳma-ı Anḳā ḥavṣala-ı ʿuṣfūra ṣıġmaz. Ve ḳaṣʿa-ı kebīre ḳaṣʿa-ı ṣaġīreye girmez didükleri budur. Faʿrifhü. Ve ol ṣıfāt-ı ḥikmet ve ʿilm ü ḥilm ü raḥmet ve emṣāli gibidür ki bunlarla ittiṣāf evsāḫ-ı cehl ü ṭayş ü ġaḍab ve intiḳāmı izāle ider. Ve bu maḳūle maʿāni ile olan ḳurba ḳurb-ı rūḥānī dirler. Ḳurb-ı bedenī ve cismānī degül.

Bursevî kurb-i nevâfil ve kurb-i ferâiz olmak üzere kurbu iki kısımda işliyor, hadîs-i şerîflerle delillendirip, açıklamalarda bulunuyor. "Nafile kulun Allah'a (c.c) hediyesidir. Meliklere ve ekâbire hediye sunulurken özenli olunduğu gibi, Melikü'l-mülûk Allah'ın (c.c) hediyesi olan nafilelere son derece ihtimam gösterilmelidir…"

Kurb konusu; Hz. Peygamber'den (s.a.v) gelen emirlere itaat etmenin, velîlerin yükümlü tuttuğu nafilelere uymanın gerekliliği hakkında Arapça bir vâridle tamamlanıyor.

5. *Fenâé*

İsmail Hakkî fenâ'nın tanımını şöyle yapıyor: "Kulun dış ve iç özelliklerinin (rüsûm ve evsâf) çok riyâzette bulunmakla yok olması. Müşâhede denizine dalıp mülk ve melekûtu hissetmemesi ve idrak etmemesi, Allah'ın zâtında kendini tüketmesi…"

"[164b]…Fenā oldur ki rüsūm ve evṣāf-ı ʿabd keṯret-i riyāżet ile zā'il ve müżmaḥil ola. Ve bir daḫi budur ki baḥr-i müşāhededе müstaġraḳ olup mülk ve melekūtı iḥsās ve idrāk itmeye ve ʿayn-ı ẕāt-ı eḥadiyyede müstehlik ola. Ve bu mertebe faḳr-ı ḥaḳīḳi ile ḥāṣıl olur ki māsivādan bi'l-külliyye boşalmaḳdur. Nitekim meşāyıḫ – ḳaddese'llāhü esrārahüm- buyurmışlardur ki "El-faḳr sevādü'l-vech fi'd-dāreyn."

Zīrā sevād ile murād fenādur. İşte bu maʿnā Ḥaḳ'dan ẕāt-ı Ḥaḳḳ'ı ṭaleb idenlerüñ ḥālidür. Ve bunuñ muḳābili beyāżü'l-vech olanlardur ki cāhları bāḳī olmaġla ġınā bulmışlardur. Ve bu maʿnā Ḥaḳ'dan kevneyni ṭaleb idenlerüñ ḥālidür…"

Bursevî, fenâ hâlini "lâ nûr ve lâ zulmet" olarak tarif ediyor. Yani ne karanlığa karşılık olan nûrdur ve ne nûra karşılık olan karanlıktır. Fenâ hâlinde kıyas yoktur. Kadir Gecesi gibi onun nûru nûrlar nûrudur. Yani bütün nûrların başlangıcı olan nûrdur. Ve onda karanlığa karşılık olma gibi bir durum yoktur.

6. Visâl

İsmail Hakkî; insanın ehadiyyet mertebesinde cem makamındayken, çeşitli tecellîlerle sıfat, fiil ve eser derecelerine tenezzül edip anâsıra düştüğünü söyler. Noktadan çevresine uzanan çeşitli çizgiler gibi her biri çevresinde bir noktada son bulur. Bu çizgilerin ve noktaların çokluğundan merkezdeki noktada çoğalma, artma olmaz. İnsan ehadiyyet-i zâtiyyeden ayrılıp mertebe-i insana gelince devr-i etvâr eyledi. Ve her tûr bir ayrılma (fasl) sayıldı. Son tûrdan ilk makama yolculuğuna sülûk denildi. Sülûk; meşy (yürüyüş) ve harekettir, yola girmektir. Bu yolda terakkî eyledikçe vasl buldu. Tâ ki asla kavuşunca (vüsûl) hareketi sükûn buldu. Sel suyunun deryaya kavuştuğundaki hâli gibi…

Ehl-i vüsûle ehl-i sülûk denmesi başlangıcı itibarıyladır. Nüzûlde her tûr bir ayrılmadır (fasl). İnsanın sırrı tenezzüldedir. Yükselişte her tûr bir kavuşmadır (vasl). İnsanın sırrı terakkîdedir. Gayelerin gayesi; ayn-ı ehadiyyette kendini yok etmedir. İşte kavuşma (vasl) dedikleri ayrılma (fasl) itibarıyladır.

Ve illā lā faṣl ve lā vaṣldur. Ve Ḥaḳ Taʿālī'nüñ eşyāya ḳayyūmiyyeti vaṣldur. Ve aḥvāl-i keṯretden tenezzühi faṣldur ki bu cihetden eşyāya taʿallüḳı yoḳdur. Belki taʿallüḳı tecellī ve ḳayyūmiyyet ḥasebiyledür. Yaʿnī cemīʿ-i mümkinātuñ ḳıyāmı rūh-ı ẕātī iledür. Şöyle ki eger bu rūḥ olmasa ḳālıb **[166b]** *mücerred ḳalur ve ʿadem-i aṣlīye döner. Ve bu rūḥuñ āṯārını ehl-i mükāşefe olanlar müşāhede iderler; ġayrılar degül. Zīrā anlar aṣıl tecellīyi idrāk itmişlerdür. Şol cihetden ki anlaruñ üç ḥāli vardur. Evvelkisi maḥvdur ki kendi fiʿillerini efʿāl-i Ḥaḳ'da ifnā itmişlerdür ki her*

fiʿli fiʿl-i Ḥaḳḳ olmaḳ üzre müşāhede iderler. Ve ikincisi ṭamsdur ki kendi ṣıfatlarını ṣıfāt-ı Ḥaḳ'da ifnā eylemişlerdür ki her ṣıfatı ṣıfat-ı Ḥaḳḳ olmaḳ üzre görürler. Ve üçüncisi maḥḳdur ki kendi ẕātlarını ẕāt-ı Ḥaḳ'da ifnā itmişlerdür ki ʿālem-i vücūdda ancaḳ vücūd-ı Ḥaḳḳ'ı müşāhede iderler. Ve lā mevcūde illallāh dirler ki tevḥīd-i ḥaḳīḳīdür. Ve bu mertebede tevḥīdde ḳarār ve sükūn ḥāṣıl olur. Nitekim laṭīfe idüp dirler "Eṣ-ṣūfī men lā meẕhebe lehū." Nitekim Kaʿbe'ye vāṣıl olanuñ sülūki tamām olup anuñ içün ġayrı meẕheb ve meslek ḳalmaz. Ve Ḥaḳḳ'a ittiṣāl didükleri budur ki ʿabd kendi ʿaynını vücūd-ı eḥadīye muttaṣıl mülāḥaẓa eyleye ve kendi vücūdını kendine iżāfet ile taḳyīd eylemeye. Belki meded-i vücūd ve nefes-i raḥmānīnüñ kendine ʿale'd-devām ittiṣāline naẓar eyleye.

Hakk'a vuslatın mânâsı Hakk'ı bilmektir. İlâhî ilim ne kadar fazla olursa Allah'a yakınlık ve Allah'a vuslat o kadar ziyade olur. Sevenin sevgilinin güzelliğini ve kemâlâtını bilmesiyle sevgiliye muhabbeti artar. Bu bilginin (ilim) kemâliyle muhabbet de kemâl bulup sonunda bu bağ (râbıta) ve cezbe ile kavuşma (visâl) gerçekleşir ki bu fenâ fi'llahdır, sülûkdeki derecelerin sonuncusudur.

7. Üns

Bursevî üns'ün tanımını şöyle yapıyor: "Üns, dehşet ve vahşeti kaldırmaktır. Yani Hakk Teʿâlâ'nın cemâlini müşâhede ile kalpte oluşan tesirdir. İnsana insan denmesinin sebebi her ülfet ettiği nesneyle veya birbiriyle ünsiyet kurmasındandır. Şöyle denilmiştir: İnsan tabiatıyla medenîdir birbirine dayanaktır. "

[168a] Üns dehşet ve vaḥşeti refʿ itmekdür. Yaʿnī Ḥazret-i İlāhiyyenüñ müşāhede-i cemālinden ḳalbde ḥāṣıl olan eṯerdür. Ve insāna insān didükleri her ülfet itdügi nesne ile müsteʾnis olduġındur. Veyaḫud ünsi birbiriyledür. Anuñçün dimişlerdür ki insān medenī biʾṭṭabʿdur ki ḳıvāmları birbiriyledür. Zīrā yalıñuz bir ferd cemīʿ-i esbāb ile ḳāʾim olmaḳ mümkin degüldür. Bu cihetden ḥadīṯde gelür ki "İḫtilāfü ümmetī raḥmetün." Maḳṣūd aḥkāmda veyā ḥarf u ṣanāʾiʿda iḫtilāfdur. Aḥkāmda iḫtilāf ehl-i ictihāduñ edilleye bināʾen baʿz-ı aḥkām-ı meşrūʿada iḫtilāflarına dāʾirdür. Egerçi ḥükm-i meşrūʿ ʿindeʾllāh birdür. Nitekim maḥallinde mübeyyendür. Ve insān

birbiriyle müsteʾnis olmaḳ ya ṭabīʿī veya rūḥānīdür. Ṭabīʿī bisyār olur. Zīrā şehevātda iştirāk ġālibdür.

Seyr u sülûk'ün başlarında sûfîlerin birbiriyle müstenis olması hoş görülmemiştir, Hak'dan uzaklaşmaya sebep olabilir. Bu sebeple hâl erbâbı tenhaları tercih etmişlerdir. Mâsivâ bağlarından kurtulmak için dağ başlarındaki mağaralara gitmişlerdir. Halktan Hakk'a kaçmışlardır. Bunun bâtını Hak'dan Hakk'a dönüştür. Zîrâ Hak tenhada da vahdette de halk içinde de seninledir.

Ve bālāda mürūr itdi ki ṭāʾife-i ṣūfiyyenüñ evāʾil-i sülūkda biri ***[168b]*** *birileriyle müsteʾnis olduḳları eyü maʿnā degüldür. Zīrā Ḥaḳ'dan tevaḥḥuṣa bāʿiṣdür. Ve sālik nāfir ve menfūr olmadıḳca Ḥaḳ ile müsteʾnis olmaz. Ve maḳām-ı vaṣl ve cāy-ı ṣoḥbet bulmaz. Bu sebebdendür ki erbāb-ı ḥāl tenhāları iḫtiyār iderler. Ve gāh olur ki ṭāġ başında maġāralara giderler. İşte bundan maḳṣūd taʿalluḳ-ı māsivādan münḳatıʿ olmaḳdur. Ve bunuñ ẓāhiri ḫalḳdan Ḥaḳḳ'a firārdur. Velākin bāṭını Ḥaḳ'dan Ḥaḳḳ'a rücūʿdur. Zīrā Ḥaḳ senüñle biledür; gerek tenhāda vaḥdetde ve gerek ḫalḳ içre keṣretde. Bu cihetden firār ila'llāh maʿnāsını cehlden ʿilme firār ile tefsīr eylediler. Zīrā kimden kime firār idersen el-ḥāṣıl ortada ḥāʾil olan ġaflet didükleri maʿnādur. Velākin gerçi ġaflet bir lafẓdur; feʾemmā cemīʿ-i ḥucb-ı ẓulmāniyye ve nūrāniyyeyi müştemildür. Ve inḳıṭāʿ-ı ṣūrī inḳıṭāʿ-ı maʿnevīye vesīledür.*

8. Ülfet

Bursevî ülfeti, kaynaşmayla (iltiyâm) olan bir araya gelme olarak tanımlıyor. Zîrâ her toplanma da kaynaşma, bağlanma ve uyum olmaz. Burada ülfetten murâd, Hakk ile ülfet ve ictimâdır. Yani çeşitli alakaları kesip gönlünün tamamını Hakk'a vermektir. Peygamber Efendimiz (s.a.v): "Ahirete mecmû olduğunuz hâlde gidiniz, perişan gitmeyiniz." şeklinde tavsiyede bulunmuştur. Yani tüm alakaları kesip Hakk Teâlâ'ya yöneliniz. Dünyadan Hakk'a ülfet ve ünsiyetle gidiniz. Bununla kast edilen imansız ölmekden (sû-i hâtime) sakındırmaktır.

Sû-i hâtime iki şekildedir: Biri iman elbisesinden tamamen sıyrılıp göçmektir ki bu hâle vahşet-i kübrâ denir. Böylesi bir durumdan Allah'a sığınırız. Kâfir mutlak gazapla karşılaşacaktır ki bu rahmetin zıddıdır. Diğeri ise iman üzerine kabz olunmuş olsa bile dünya alakalarının perdesiyle göçmektir. Bu hâle vahşet-i suğrâ denir. Dünya alakalarıyla perdelenmiş kişi mukayyed gazapla karşılaşacaktır tamamen rahmetten uzak değildir. Gazabı kadar vahşet içindedir.

Nefsin arzularından kurtulanlara asla vahşet yoktur: ***[171b]*** *…Pes, baḳiyyeʾi nefsden ḫalāṣ olanlara aṣlā vaḥşet yoḳdur. Belki anlaruñ ḫātimeleri ḥüsn-i ḫātime-i muṭlaḳadur. Ve bu maʿnā ki Ḥaḳ ile ülfet ve defʿ-i ʿalāʾiḳ ve ʿavāʾiḳdür; insān-ı kāmil ile ülfete mevḳūfdur. Meger ki Ḥaḳ Taʿālā'dan bilā- vāsıṭa aḫẕ itmege müstaʿidd ola. Velākin bu maʿnā enderdür. Nitekim ṣoḥbet-i rūḥāniyye ile aḫẕ itmek nādir ve ṣoḥbet-i cismāniyyeden istifāde keṣīrdür. Anuñçün ekṣer-i süllāk mürşid-i kāmil arayu gezerler. Ve aḳṭār-ı arża seyāḥat iderler. Ve ḳısm-ı evvelden olanlara yetīm dirler. Zīrā kimsenüñ ḥaḍānesinde terbiyye bulmamışlardur. Ve bu mertebeye işāret idüp ḥadīṣde gelür: "Küntü yetīmen fi'ṣ-ṣıġar ve ġarīben fi'l-kiber." Yaʿnī ṣıġarda yetīmden murād ẓāhiren Ebū Ṭālib ḥaḍānesinde ve bāṭınen mürebbīsi Ḥaḳ olduġıdur. Ve kiberde ġurbetden maḳṣūd ẓāhiren Mekke'den Medīne'ye hicret ve bāṭınen maḳām-ı ʿindiyyetde olduġıdur. Ki ġurbet-i ilāhiyye-i kübrā-yı maġbūṭadur. Fe ṭūbā li'l-ġurabāʾi.*

Bursevî ülfet bahsini şu cümlelerle tamamlıyor: El-hâsıl, halvet ve uzlet tarîkatın şartlarındandır. Meğerki ülfeti mürebbî olan şeyh ile ola. Sâlik olan kimsenin sülûk halinde şeyhinden başka şeyhler ile sohbet etmesi yasaktır. Diğer zamanlarda teberrüken ziyaret eder. Türkçe'de meşhur misaldir: 'Çatal kazık yere batmaz' ve ' İki sarıklı bir evde olmaz' denir.

9. Sıdk

Bursevî, sıdkın tanımını şöyle yapıyor: "Sıdk gerçeğe uygun olan haberdir. Kizb (yalan) onun zıddıdır." Devamında Kuşeyrî'nin sıdk tanımına yer veriyor: Sıdk odur ki hâllerinde karışıklık, itikâdında şüphe ve amellerinde ayıp olmaya.

Bursevî, sıdk ile aynı kökten gelen sadaka, sıdâk ve sıddîk kelimelerinden bahsediyor. "Dil ile söylediğini kalbiyle ve ameliyle onaylayıp uygulayan kişiye sıddîk denir. Hz. Ebu Bekir (r.a) sıdkta mübâlağa ehli olduğundan sıddîk denildi. Sözde, fiilde ve itikatta sıdkı fazla olduğundan Cenâb-ı nübüvvet ile kuvvetli bir manevî yakınlık elde etti.

[173a]…Ve dimişlerdür ki ṣıddīḳ odur ki lisānıyla iẓhār itdügi nesneyi ḳalbiyle ve ʿamel ile taḥḳīḳ eyleye. Nitekim Ḥażret-i Ebī Bekr –raḍıyallāhu ʿanh- ṣıdḳda mübālaġa ehli olduġından ṣıddīḳ dinildi. Ve bu maʿnādan yaʿnī ḳavlen ve fiʿlen ve iʿtiḳāden ṣıdḳ-ı zāyidi olduġından Cenāb-ı Nübüvvet ile münāsebet-i şedīde-i maʿneviyye taḥṣīl eyledi. Anuñçün Ḳurʾān'da nübüvvet ile ṣıddīḳıyyetüñ arasında farḳ yoḳdur. Nitekim gelür: "Feʾülāʾike meʿalleẕīne enʿamallāhu ʿaleyhim mineʾn-nebiyyīne veʾṣ-ṣıddīḳīn."

"Evliyâlığın son mertebesi sıddîkiyyettir. Velî kendi fiiliyle nebiyy-i örfî olamaz. Sıddîkiyyetin sebebi sıdk-ı mutlaktır ve her durumda istikâmetten ayrılmamaktır. "

[173b]…Ve bundan ẓāhir oldı ki evliyānuñ ġāyet-i merātibi ṣıddīḳiyyetdür. Ve velī biʾl-fiʿl nebiyy-i ʿörfī olmaz. Ve sebeb-i ṣıddīḳiyyet ṣıdḳ-ı muṭlaḳdur. Ve her ḥālde istiḳāmetdür. Nitekim Yūnus Emre –ḳuddise sırruh- arḳasıyla ṭaġdan ḥaṭab ṭaşırdı. Ve eġri odun yüklenmez hep ṭoġrusın alurdı. Şeyḫi aña vechinden süʾāl idicek bu ḳapuya egrilik ṣıġmaz diyü cevāb virdikde şeyḫ daḫi aña "Söyle Yūnusʾum söyle" dimesiyle dem yerin bulup Yūnusʾuñ bu ḳadar kelimāt-ı ʿirfāniyye söylemesine bāʿiṣ oldı. Ve ol kelimāt beyneʾl-kümmel maḳbūledür. Zīrā kemālden nāṣīdür ki erbābı bilür. Yoḫsa cemāl ve celāl ile muḫteliṭ degüldür; erbāb-ı berāziḫ maḳālātı gibi. Ve ṣıdḳ u istiḳāmetde kelām çoḳdur. Hemān vücūdı her yüzden kiẓbden taḫlīṣ itmek gerekdür. Ve illā "illā ʿibādaʾllāhiʾl-muḫleṣīn" zümresinden olmaz. Ve dest-i şeyṭān-ı racīm ve ḫaṭar-ı ʿaẓīmde ḳalur.

10. Hulûs

Bursevî hulûsu; nesnenin her türlü karışımdan (şevb) uzak olması, saf olması olarak tanımlıyor. Bir nesne saflığını bozanlardan temizlenirse ona hâlis denir, o fiile yani onu temizlemeye ihlâs ve o kişiye muhlis denir. Bazen herhangi bir karışımdan ayrılmamış olana da hâlis denir, Kur'ân-ı Kerim'de Nahl Sûresi 66. ayette "min beyni fersin ve demin lebenen hâlisan" kullanımı vardır. "…Nitekim size hayvanın karnında, besin artıklarıyla kan arasında (oluşan), içenlere lezzet veren saf süt içiriyoruz." Leben(süt) aslından hâlistir. Hayvanın râyihâsı ve kanın rengi karıştıktan sonra tasfiye olunmamıştır, iki murdarın arasından süzülüp gelir. Zîrâ sütün aktığı yol başkadır. İki tarafa bitiştiğinden(ittisâl) komşunun tesiri ona sirâyet etmez. Bazı sâlih kimselerin fâsık ebeveynden dünyaya gelmesi gibi…

Bursevî bu bilgilerden insanın iki hâli olduğu bilgisine ulaşılacağını ifade ediyor:
Biri, beşerî işlerle aşırı münâsebet ile gönül huzurunu kaybetmiş kişidir. Bu yüzden tasfiyeye muhtaçtır. Sâliklerin çoğu böyledir, mürşid-i kâmile fazlaca ihtiyaç duyarlar. Bunlar başlangıçta mahrûm nihayette merzûkturlar.

Diğeri ise yaratılışı tertemiz olanlardır, bunlar azın azıdır. Böyle kimseler mahdum, başlangıçta ve nihayette merzûkturlar. Bunlar dahi mürşid-i kâmile muhtaçlardır, yalnız kalbin saf ve temiz olması yetmez. Hicâb-ı zulmanî ile perdelenmiş değilse bile hicâb-ı nûrânî bâkîdir. Bu iki hicâptan geçmedikçe Hakk'a hak üzere vuslat mümkün değildir. Terbiye ile niceler hâlis iken ahlas olurlar.

Bursevî konuyla alakalı olarak Cüneyd-i Bağdâdî'nin ihlâs tanımına yer veriyor: "İhlâs Allah (c.c) ile kul arasında bir büyük sırdır ki onu melek bilmez ki yazsın, şeytan bilmez ki ifsâd etsin, hevâ bilmez ki Hak'tan uzaklaştırsın. "

Bursevî, konuyu ihlas ve gösterişin bir arada bulunmaması hakkında açıklamalarla tamamlıyor:

[174b]*…Pes, iḫlāṣ ehlinde ẕerre ḳadar riyā olmaz. Zīrā riyā cānib-i ḫalḳı mülāḥaẓa ve iḫlāṣ ṭaraf-ı Ḥaḳḳ'ı müşāhede ile olur. Ve Ḳur'ān'da gelür: "Ve naḥnü lehū muḫleṣūñ." Yaʿnī ehl-i İslām'uñ iḫlāṣı odur ki Yehūd iddiʿā itdügi teşbīhden ve*

Naṣārā ḳā'il oldıġı teṣlīṣden teberrā ideler. Ve belki māsivānuñ cümlesinden teʿarrā ḳılalar. Ve āyīne-i vücūdda Ḥaḳ'dan ġayrı ṣūret göstermeyeler.

11. Yakîn

Bursevî yakîni, ilmin nefs-i insanda karar kılması olarak tanımlıyor. İlimde derinleşmedikçe ona yakîn denilemeyeceğini, ilimde derinleşmenin (râsih olmak) tüm şüphe ve zanların ortadan kalkmasıyla olacağını ifade ediyor.

Ulûm-ı zarûriyye kategorisinde olan bilgilere şüphe mahallinde olmadıklarında yakîn denilemeyeceğini örnekle açıklıyor: Meselâ bir kimse gökyüzünün üzerimde olduğu bana yakîn oldu onun böyle olduğunu yakînen bildim dese doğru olmaz. Gökyüzünün yukarıda oluşu duyu organlarıyla bilinir ve ilm-i zarûrîdir. Allah Teâlâ'nın ilmi de yakîn ile mevsûf olmaz.

Ve keẕālik Allāh Taʿālī'nüñ ʿilmi daḫi yaḳīn ile mevṣūf olmaz. Fiʿli ittiṣāfı ile mevṣūf olmaduġı gibi. Yaʿnī Allāh Taʿālī'nüñ fiʿli keyfe-mā ittifaḳ maḳūlesi degüldür. Belki muḳaddem ʿilm muḥīṭ-i kāmili üzerine mebnīdür. Ve keẕālik maʿlūmı olan nesne maḥall-i iştibāh degüldür. Belki ezelen ve ebeden eşyāya ʿilmi taʿallüḳ itdügi gibi cemīʿ-i kā'ināt anuñ meşhūdıdur. Zīrā aña nisbet ile ġayb ve şehādet dinilmez; belki ʿālemü'l-ġaybi ve'ş-şehādeh dinilür. El-ḥāṣıl bize ġāyb olan nesne aña şehādetdür. Zīrā biz Ḥaḳḳ ile ḳā'im olduġumuz gibi ol ġayb olan nesne daḫi Haḳ ile ḳā'imdür. Bu cihetden cemīʿ-i eşyā Ḥaḳḳ'uñ maʿlūm ve meşhūdıdur. Meṣelā güneşe göre **[176a]** *cümle-i aḳṭār arżda aḍvā-i güneşüñ meşhūdıdur. Zīrā güneşüñ āṣārıdur; egerçi bize göre ġāyibdür. Zīrā bizüm meşhūdumuz olan ḫānemüz penceresinden içerüye düḫūl iden ḍav'dur faḳaṭ.*

Yakîn konusunun devamında Bursevî, ilme'l-yakîn kavramının tanımını yapıyor: Nazar ve istidlâl ile kalpte râsih olan (derinleşen) ve karar kılan ilim. Ayne'l-yakîn de böyledir. Her ayn râsih olmaz. Bir şehri uzaktan görmek gibi. Hakka'l-yakîn de buna kıyâs edilmelidir. Bu sebepten keşf sahibi râsihlerden olmadıkça her keşfe itibar edilmez. Âl-i İmrân Suresi 7. ayette "ve'r-râsihûne fi'l-ilm" buyruluyor. Yani

müteşabihin te'vîlini Allah Teâlâ bilir. Ve Hakk'ın talim ettiği râsihler bilir. Zîrâ keşf-i sahih ilm-i zarûrî gibi şüphe götürmez.

Bursevî yakînî îmân ile konuya devam ediyor. Îmânlarını yakîn derecesine ulaştıramayan nicelerinin mürted olduğunu ifade edip; ayet, hadîs ve örneklerle açıklamalar yapıyor.

[176b] Yoḫsa muṭlaḳ īmān ekṣer-i mü'minīnde daḫi bulınur. Velākin yaḳīn mertebesinde olmaduġından niceleri mürted olmışlardur. Anuñçün duʿā-i nebevīde gelür: "Allāhümme innī esʾelüke īmānen yubāşiru ḳalbī ve yaḳīnen leyse baʿdehü küfr." Yaʿnī nice żaʿf-ı yaḳīn ehli vardur ki īmān ḳalblerinüñ bāṭınına mübāşeret itmedüginden mürted olurlar. Ḳuvvet-i yaḳīn ehli ise böyle degüldür. Güş itmedik mi ümem-i sālifede gelenleri ki nicelerinüñ laḥmlarını demir ṭaraḳlar ile taḳṭīʿ ve nicelerini āteşe ilḳā ve nicelerini daḫi ġayrı vecih ile taʿẕīb itdiler ki bu maḳūleye fitne-i dīn dirler. Feʾemmā teʾṣīr itmedi. Zīrā īmānlarında rāsiḫ idiler. Bilāl-i Ḥabeşī –raḍiyallāhu ʿanh- gibi ki Baṭḥā'da ḥarāret-i şemsde taʿẕīb olınurdı. Şöyle ki laḥmı kebāb oldıġından ġayrı cigeri daḫi biryān olurdı. Ve ol eṣnāda Allāhu Eḥad dimekden ġayrı sözi yoġ idi. Anuñçün dīnde reʾīs oldı. Zīrā zamānında reʾīsü'l-ebdāl idi. Ve sāʾir ḫavāṣṣ-ı nāsı aña ḳıyās eyle. Anuñçün vārid oldı ki "Eşeddü'l-belāʾ ʿale'l-enbiyāʾ ṣümme'l-emṣel fe'l-emṣel."

Bursevî Hicr Suresi 99. ayette geçen yakîn kelimesinin ölüm (mevt) anlamında kullanıldığını, ölümün emr-i müteyakkın olup kimsenin onda şüphesinin olmadığını ifade ediyor. Yakînin bir mânâsının da gâyetü'l-yakîn yani mutlak yakîn olduğundan bahsediyor. Bu nefs-i mutmainnenin son halidir.

[177a]…Ve bir daḫi budur ki yaḳīn ile murād ġāyetü'l-yaḳīndür ki yaḳīn-ı muṭlaḳdur. Ve bu maʿnā nefs-i muṭmaʾinnenüñ avāḫir-i ḥālidür. Ve ʿibādet-i şerʿiyye bu maḳūle ḥāle vesīledür. Ve ʿibādet gerek tevessül ve gerek teşekkür

içündür. Allāh Taʿālā'yı iʿẓām ve iclāldür. Anuñçün mevt ile müntehī olur mevtden evvel degül.

Üçüncü bölümde, Bursevî'nin Nakdü'l-Hâl isimli eserinin 107b sayfasında ayın menzillerinden her bir menzile denk gelen kalbin menzillerini bir şekil ile gösterdiğinden bahsedilmişti. Bu şekle göre yakîn, kalbin menzillerinin sonuncusudur. Bursevî menzillerin sonunda şu açıklamalarda bulunmuştur: "Yirmi sekiz menzil şerh edildi, tafsîl olundu. Ezvâk süllâke göre çeşit çeşittir. Ay bir tanedir ama yıldızlar çoktur. Ve her yıldızın kendine göre bir seyri olduğu gibi her kalbin de kendine göre bir hareket çeşidi, devri vardır..." Bursevî 28. menzil olan yakînden sonra bazı menzillerden daha bahsetmenin gerekli olduğunu ifade etmiş, faydanın bol olması niyazıyla yeni menzillere geçmiştir. Aşağıda işlenecek olan meziller bunlardır.

12. Hilm

Bursevî'nin hilm ve halîm tanımı şöyledir: Hilm; bir mücrimi suç(cürm) işlediğinde, azarlamaya(muâheze) gücü yeterken kendi haline bırakıp cezasını te'hîr etmektir. Halîm ise gücü varken ve herhangi bir engeli yokken azarlamada acele etmeyen kimsedir.

Bursevî konuya sabûr ve halîmin farkından bahsederek devam ediyor: Sabûrda biraz zaman geçince azarlama ihtimali yüksektir. Halîmde ise azarlamamak tercih edilir.

Bursevî, hilmin Allah'a nisbet edildiğinde 'azarlamayı(muâheze) terk etmek' mânâsına geldiğini ifade ediyor.

[178b] Ve bundan fehm olındı ki ḥilm gerçi keyfiyyāt-ı nefsāniyyedendür. Feʾemmā Ḥaḳ Taʿālā'ya nisbet ile terk-i muʿāḫaẕe maʿnāsına meʾḫūẕdür. Raḥmet gibi ki infiʿāl-i nefsānīdür. Ḥaḳḳ'a göre īṣāl-i niʿmet murāddur. Ve ġażab ki berāy-ı intiḳām ḫūn-ı cigerüñ ġaleyānıdur. Haḳḳ'a iżāfet ile maġḍūbun ʿaleyh olan kimsenüñ mücāzātı gibi cezāʾ itmekdür. Ve sāʾir nüʿut-ı kevniyye ki Ḥaḳ Taʿālā'ya isnād

olınur; aña ḳıyās olına. Egerçi baʿż-ı ṣıfātı teʾvīl itmeyüb ḥāli üzerine ibḳā ve ʿilmini Ḥaḳḳ'a tefvīż itmek daḫi ḳavāʿid-i ehl-i ḥaḳāʾiḳdandur.

Bursevî, hilmi öven "Neredeyse halîm olan kişi peygamber olabilirdi " hadîsi ve bazı açıklamalardan sonra hilmin kişiyi âfetlerden koruyan bir perde olduğundan bahsediyor.

[178b]*…Ve dimişlerdür ki "El-ḥilmü ḥicābü'l-āfāt." Yaʿnī ḥilm āfāt-ı āfāḳıyyeden perdedür ki niceler ḥilm ile necāt buldılar. Ve niceler daḫi ʿacele ve ġażab ile helāk oldılar.*

Bursevî, hilmi tuza benzetiyor: Hilm güzel ahlakın tuzudur ki tuzsuz yemekte lezzet olmadığı gibi hilmsiz ahlakta da hoşluk yoktur. Hilm kelimesi ve milh(tuz) kelimesinin birbirinin yansıması olduğuna da dikkat çekiyor.

Hilm konusu Eflâtûn'un "gücü ve kuvveti olmayana halîm denmez" sözünün açıklamasıyla ve bir nazımla tamamlanıyor.

Ve Eflāṭūn-ı ilāhī dimişdür ki saṭvet ü baṭşa ḳādir olmayana ḥalīm dimezler. Nitekim zāhid baʿde'l-ḳudret tārik-i dünyā olan kimseye dirler. Yoḫsa bulmadıġı nesneyi nice terk ider ve zāhid olur. Ve bunuñ naẓīri ġazādur. Yaʿnī bir kimse kāfir-i zindeyi ḳatl ile ġāzī olur. Yoḫsa mürdeyi degül. ***[179a]*** *Ve bir kimseye ḳuvvet ve şehveti var iken terk-i zinā itdi dinilür. Yoḫsa ʿamel-mānde olduḳda degül. Anuñçün Allāh Taʿālā tārikü'ş-şehvet olan şābbuñ ḥāli ile beyne'l-melāʾike mübāhāt ider. Zīrā muḳteżā-yı şehveti liʾeclillāh terk ider. Yoḫsa ḳādir olmaduġından degül. Ve ʿalā hāẕā her nesnenüñ kemāli vaḳtine göredür. Faʿrif!*

13. Züll

Bursevî züllün zâl harfinin damme (ötre) harekelenmesiyle kahırdan neşet eden mânâ olduğunu ifade ediyor. "Zillet de kesre (esre) hareke ile heyyin (kolay, sühûletli) olmaktır. Zill kesre hareke ile güçlük ve inatçılıktan sonraki hâldir. Mesela bir at

kimseyi arkasına bindirmeyip sonra uysallaşsa (zelûl olsa) onun bu hâline zill derler."

Zelûlün (uysal, yumuşak huylu) zıddı saʿbdır (zorluk, güçlük). Züll, damme hareke ile izz (izzet, kudret) mânâsına da gelmektedir. Kur'ân'da anne-baba hakkında: "Vahfid lehümâ *cenâha'z-zülli* mine'r-rahmeti." Bursevî, "züll eğer damme harekeyle okunursa ebeveynin karşısında makhûr (ezilmiş, zorlanan) ol ve o şekilde muamele eyle. Eğer kesre hareke ile okunursa ebeveynine yumuşaklık ve inkıyâd (itaat) eyle demek olur." şeklinde ayette geçen züll kelimesini açıklıyor.

Bursevî, züll kelimesinin kesre ve damme harekeyle alacağı mânâlar üzerinde geniş açıklamalar yaptıktan sonra; Ma'ide Suresi 54. ayette geçen mü'minlerin birbirlerine karşı alçakgönüllü, yumuşak huylu oluşunu ifade eden "ezilletin" kelimesinden yola çılarak zillet, izzet kavramları ve mü'min, münafık ve kâfirlerin birbirlerine karşı azîz ve zelîl oluşu hakkında açıklamalarda bulunuyor.

[179b] …Nitekim Ḳurʾān'da gelür: "Eẕilletin ʿale'l-müʾminīne eʿızzetin ʿale'l-kāfirīn. Maḳṣūd müʾmin olan kimse mücānisi olan müʾmine ẕillet ve rıfḳ ile olan muʿāmelesin beyāndur. Gūyā ki elinde maḳhūrdur. Maʿa hāẕā taḥt-ı ḳahrında degüldür. Belki ḥaḳīḳat-i īmānı iḳtiżā itdügi vecih ile muʿāmeledür. Anuñçün kāfir üzerine ʿazīz ve ġālibdür. Ve şiddet ile muʿāmele idicidür; egerçi üzerine ḥākim degüldür. Feʾemmā kāfirüñ fī nefsi'l-emr ḥaḳāreti şiddet ile muʿāmeleyi mūcibdür; egerçi kendini ʿazīz ṭutarsa daḫi. Nitekim Ḳurʾān'da gelür: "Ve lillāhiʾl-ʿizzetü ve li rasūlihi ve lilmüʾminīn." Yaʿnī münāfiḳlar ki kendilerin ʿazīz ve müʾminleri ẕelīl ʿadd iderlerdi. Allāh Taʿālā ʿaks idüp ʿizzeti müʾminler içün iṣbāt eyledi. Zīrā müʾminler ʿizzet-i ilāhiyyenüñ maẓharlarıdur. Anuñçün bilādı fetḥ itdiler. Ve küffārı maḳhūr ve ẕelīl eylediler. Nitekim ẕilletleri ḥaḳḳında gelür: "Ḥattā yuʿṭu'l-cizyete ʿan yedin ve hüm ṣāġirūn."

Züll konusu, kulun Allah Teâlâ karşısında zillet içerisinde olması gerektiği gerçek izzet, kuvvet ve kudret sahibinin Allah (c.c) olduğu hakkında açıklamalarla tamamlanıyor.

14. Re'fet

Bursevî, re'fetin zâhir ulemâsı tarafından kuvvetli (şiddet) rahmet olarak tanımlandığını söylüyor. Rahmetin, sıfât-ı fiilden olursa hayra ulaştırmak ve şerri defetmek anlamına geleceğini; sıfât-ı zâttan olursa hayra ulaştırma ve şerri defetme irâdesi anlamına geleceğini söylüyor.

[181a]*…Ve ḥaḳīḳati ehl-i īmāna kemālāt-ı maʿneviyyeyi ifāżadur; maʿrifet ve tevḥīd gibi. Ve ʿulemā-i bāṭın dimişlerdür ki reʾfet maḳlūbdür. Yaʿnī reʾf rifāʾden maḳlūbdür ki refʾ bir münḫariḳ nesneyi ḫiyāṭat ve ıṣlāḥ ile mülteʾim ḳılmaḳdur. Allāh Taʿālī'nüñ daḫi Raʾūf oldıġı raḥmetinüñ āṯārındandur ki ʿibāduñ dinlerinde fāsid olan umūrını sebeb-i ṣalāh olan esbābı telḳīn ile ıṣlāḥ eyler. Nitekim vāʿiẓa nāṣiḥ ve tevbeye daḫi naṣūḥ didükleri umūr-ı dīnde vāḳiʿ olan perīşānlıġı cemʿ itdükleri içündür.*

Devamında Allah'ın (c.c) Raûf oluşu, Rasûlüllâh'ın (s.a.v) Raûf ve Rahîm olması hakkındaki açıklamalarla konu tamamlanıyor.

15. Zamâé

Bursevî zamâʾ kelimesinin tanımıyla konuya başlıyor: "Zamâʾ: Susuzluk denilen şeydir ki bedene suyun yokluğundan ve rûha feyzin kesilmesinden gelir. Kişi su ve feyzi bulur ancak bunlara kanmazsa yine susuzluk (zamâʾ) olur."

Bursevî zamâʾ hâlini şu beyitle ifade ediyor:

*[Aşkı kadeh kadeh içtim * Ne aşk bitti ne de ben doydum]*

Devamında aşka, feyze kanmanın (doymak) kabiliyet azlığından olacağını ifade ediyor. Kabiliyeti kemâl üzerine olanların ebediyen kanmayacağından zîrâ Allah'ın (c.c) Feyyâz olduğundan bahsediyor.

[181b] …Pes, şunuñ ki ḳābiliyyeti kemāl üzerinedür; ebedī ḳanmaz. Zīrā Allāh Taʿālā Feyyāżdur ki sāʾir ṣıfāt-ı ʿulyāsı gibi feyyāżiyyeti daḫi munḳaṭıʿa ve maḥdūde degüldür. Bu cihetden ben ḳandum diyen ṣıfat-ı ilāhiyyeyi ḥaṣr itmiş olur. Ve belki Ḥaḳḳ'ı ʿacze nisbet ile küfür mertebesin bulur. Ve bu maḳāmdandur ki seyr fillāha nihāyet yoḳdur.

16. Nûr

Bursevî; Nûr'u açıklarken Nûr'un Allah Teâlâ'nın görünür yönü olduğuna dikkat çekiyor: *Nūr Allāh Taʿālī'nüñ ism-i ẓāhir ile tecellīsidür. Yaʿnī ṣuver-i ekvānda [183a] olan vücūd-ı ẓāhirdür.*

Allah Teâlâ'nın nûr'un-nûr oluşunu, zâhir ehlinin nûra araz demeleri sebebiyle Nûr Suresi 35. ayette geçen "Allah göklerin ve yerin Nûr'udur" ifadesini "Allah gökleri ve yerleri nûrlandırandır" şeklinde açıklamalarını ve hakikat ehlinin nûr tanımını şöyle ifade ediyor: *[183a]…Ve nūr'un-nūr Ḥaḳ Taʿālīdür. Yaʿnī Ḥaḳ Taʿālā'ya ki vücūd-ı Ḥaḳ'dur; nūr ıṭlāḳ olındıġı kendi nefsinde ẓuhūrı ve ʿilm ü ʿaynde ġayrı iẓhārı iʿtibārıyladur. Ve ehl-i ẓāhir nūra ʿarażdur didükleri içün Allāh Taʿālā üzerine ıṭlāḳ itmeyüp "Allāhü nūru's-semāvāti ve'l-arż." āyetinde nūrı münevvir ile tefsīr eylediler. Velākin ehl-i ḥaḳīḳat dirler ki: "En-nūr lā yüdrik ve yüdrak bih." Bu tefsīr üzre Ḥaḳḳ'a nūr ıṭlāḳı ṣaḥīḥ olur.*

Devamında şu açıklamalara yer veriyor: Nûrun kendine has bir rengi yoktur, bir cam parçasına yansımasıyla camın rengiyle renklenir; konulduğu yerin rengiyle renklenen su gibidir. Nûra ziyâ denilmesi o cisimle münasebeti sebebiyledir; güneşin ziyâsı gibi.

Bursevî, eşyaların Hakk'ın nûru sebebiyle görünür olduğundan ancak Hakk'ın kendisinin idrâk olunamayacağından bahseder: "Güneşin nûru ayda görünür, Zât'ın nuru güneşe taalluk ettiğinde buna ziyâ denir; güneşin nuru aya yansıdığında ise buna nûr denir. Zîrâ Ay ayna gibidir. Aynadan her ne görünürse ayna vâsıtasıyladır,

aynanın kendisi görünür değildir. Ay'dan da Güneş'in nûru bu şekilde görünür. Bu sebepten Hakk'ı gördüm diyen kendi nefsini görmekten bahseder… "

17. Vilâyet

Bursevî, vilâyet kelimesinin kesre ile harekelendiğinde hâkim anlamına gelen velî kelimesinin masdarı olduğunu, fetha ile harekelendiğinde ise sadakatli dost anlamına gelen velâ kelimesinin masdarı olduğunu ifade ediyor.

Vilâyeti, bir kimsenin diğer kimseler -kabul etsinler veya etmesinler- üzerinde sözünün tesirli olması olarak açıklıyor. Diğer bir mânâsının yardım (nusret) olduğunu; bu yardımın geniş anlamda kullanıldığını Allah rızası için yapılmış yardımların; aile, vatan, millet uğruna yapılan yardımların hepsinin kast edildiğini ifade ediyor. Vilâyet kelimesinin yakınlık (kurb) anlamında velî kelimesinden geldiğini söyleyenlerden bahsedip bu sebeple sevgiliye (habîb) velî denildiğini söylüyor.

[184b] *…Ve dimişlerdür ki vilāyet velīdendür; ḳurb maʿñāsına. Anuñçün ḥabībe velī dirler. Zīrā muḥibbe ḳarībdür. Ve her ḳarīb naṣīr olmaz. Yaʿnī gāh olur ki ḳarīb maʿnāsına olan velī nuṣretden żaʿīf olur ve gāh olur ki naṣīr daḫi manṣūrdan ecnebī olur. Bu cihetden aralarında ʿumūm ve ḫuṣūṣ min vech bulınur. Ve velāyet ıṣṭılāḥ-ı ehl-i taṣavvufda Ḥaḳḳ'a ḳurbdur. Muṭlaḳā ve velāyet-i ḫāṣṣa fenā fiʾllāhdur. Yaʿnī sāliküñ ẕāt ve ṣıfāt ve efʿāli ẕāt ve ṣıfāt ve efʿāl-i Ḥaḳ'da fenā bulmaḳ ve müstehlek olmaḳdur.*

18. Hidâyet

Bursevî, hidâyetin aynı merâtib gibi çeşitleri olduğundan bahsederek konuya giriş yapıyor. Merâtibi; mertebe-i imân, mertebe-i velâyet, mertebe-i nübüvvet ve mertebe-i risâlet olmak üzere dört dereceye ayırıyor.

Mertebe-i imân'da olan hidâyetin, hidâyet-i âmme ve mertebe-i velâyet ve diğerlerinde olan hidâyetin hidâyet-i hâssa olarak ifade edildiğinden bahsediyor. Kabiliyeti olan kimselerin hidâyet mertebelerinde yükseleceğini Muhammed Suresi'nin 17. ayetini delil göstererek açıklıyor.

[186a] Ve hüdā-yı maḫṣūṣdandur ki ḳalb-i ʿārif mevhibe-i ʿilmi Allāh Taʿālī'den vicdān eyleye. Yaʿnī ʿilm-i vehbī ehli ola. Ve ʿilmi mütezāyid olmaḳdan ḫālī olmaya. Zīrā ticāretde sūd olmayıcaḳ bi'l-āḫire biḍāʿa daḫi telef olur.

Bursevî, her asırda hidâyet ehlinin gönderildiğini bu kimselerin peygamberlerin vârisleri olduğunu söylüyor. Onların ilminin ilm-i ilâhî olduğunu, Kur'ân'ın üstün özelliklerinden bahsettiklerini ve insanları Furkân'ın derinliklerine irşâd ettiklerini; bu sebeple onlara uyanların kurtuluşa ereceğini iki cihanda insanların seçkinlerinden olacağını ifade ediyor.

19. İdlâl

Bursevî bu kelimenin nazlanmak anlamına geldiğini; kişinin nazlandığı kimseye görünüşte muhalefet ediyormuş gibi olduğunu ancak gerçekte murâdının muhalefet değil, üns ve inbisâtının çokluğu sebebiyle latîfeleşmek olduğunu ifade ediyor.

İsmail Hakkî, Allah Teâlâ ile kulları arasında özel bir münasebetin olduğundan bahsederken Hz. Musa (a.s) zamanında Benî İsrâil arasında yaşayan Berh-i Esved'i örnek veriyor. Hz. Musa (a.s), Berh-i Esved Allah hakkında geniş ve çekincesiz davranınca onu azarlamak istemiş ancak Allah (c.c) Hz. Musa'yı men etmiştir. Bursevî, bazılarına göre küfür olan muâmelenin bazılarına küfür olmayacağını, imân olabileceğini ifade edip; onun haline vâkıf olmayan kimseler tarafından tekfir edilebileceğini söylüyor.

Bursevî, Allah (c.c) ile kulları arasındaki özel münasebet hakkında benzer örneklerle devam ediyor: *Nitekim Ḥabīb-i ʿAcemī Ḳurʾān'da laḫn iderdi. Bir vecih ile ki ġayrılara göre ol laḫn ifsād-ı ṣalāt eylerdi. Feʾemmā ʿindallāh aña göre maḳbūl idi. Ḥattā Ḥasan-ı Baṣrī* ***[188a]*** *bir kerre aḫşam namāzında aña iḳtidā idüb Ḥabīb laḫn idicek Ḥasan namāzını bozup gitdi ve ol gice Hasan'a vāḳıʿasında didiler ki ʿömrüñde bir ʿibādet-i maḳbūle var idi ol daḫi naṣīb olmadı. Ve Bilāl-i Ḥabeşī – raḍiyallāhu ʿanh- eşhedü kelimesinde şīn-i muʿcemeyi sīn oḳurdı. Ve anuñ sīni Allāh*

Taʿālā'ya ġayruñ şīninden eḥabb idi. İşte mertebe-i nāzuñ baʿż-ı āşārı budur ki ẕikr olındı.

Bu örneklerde Habîb-i Acemî'nin Kur'ân-ı Kerîm'i hatalı okuduğundan ve onun imamlığında namaz kılan Hasan-ı Basrî'nin bu sebeple namazı bozup kendisi kıldığından bahsediliyor. Daha sonra Hasan-ı Basrî vâkıʿasında "Ömründe kabul olunmuş bir amelin olacaktı o da nasip olmadı" şeklinde uyarılıyor. Bilal-i Habeşî'nin peltek oluşundan ve okuyuşunun Allah katında makbuliyetinden bahsediliyor. Bursevî o mertebede olmayıp naz etmenin ve hata etmenin (lahn) uygun olmayacağını ifade ediyor. Böyle kimselerin niyâz etmesi ve okuyuşlarında hataları varsa düzeltmeleri gerektiğini, bu sebeple sâlike müdahale edilebileceğini ancak meczuba müdahale edilemeyeceğini söylüyor: ***[188a]*** *Bu cihetden sālike daḫl olınur; mecẕūba degül. Belki mecẕūb iḫtirām olınur. Egerçi fī nefsi'l-emr iḳtidāya ṣāliḥ degüldür. Zīrā bī-şuʿūrdur. Ve aña ġunc u delāl ġālibdür.*

20. Sü'âl – İcâbet

Bursevî, bu başlıkta "sü'âl" ile kast edilenin ne olduğunu açıklayarak konuya giriş yapıyor. Sü'âlin dilenmek, istemek mânâsında kullanıldığını, fetvâ istemek anlamında kullanılmadığını söylüyor. "O size istediğiniz her şeyi verdi…" İbrahim Suresi, 34. ayetini, sü'âl kelimesinin istemek anlamında kullanılmasına örnek olarak getiriyor.

Bursevî sü'âl çeşitlerini; sü'âl-i zât, sü'âl-i hâlî, sü'âl-i mertebî, sü'âl-i rûhânî, sü'âl-i tabîʿî-i mizâcî ve sü'âl-i tabîʿî-i ʿunsurî olarak sıralayıp her birini tek tek açıklıyor. Konunun devamında Allah Taʿâlâ'nın yedi adet sıfatını; Hayat, İlim, İrâde, Kudret, Semʿ, Basar ve Kelâm olarak sayıp açıklamalarda bulunuyor.

Konu İsmail Hakkî Bursevî'ye vârid olan şu cümle ve açıklamasıyla devam ediyor: "On beş seneden sonra hüsn-i Yusuf bize intikal eyledi."

Bu cümlenin iki şekilde yorumlanabileceğini ifade edip; birincisinin 'on beş yaşından sonra' olarak anlaşılabileceğini söylüyor. Yusuf'un (a.s) bu âlemde

güzelliği ile meşhur olması gibi sende on beş yaşından sonra sûret ve sırr-ı hüsn ile meşhur oldun, anlamına gelen bir cümle olduğunu; nitekim kendisinin büluğdan önce vaaz meclisinde oturduğunu ifade ediyor.

İkinci olarak da: "Devr-i sünbüle bir ayda otuz veya yirmi dokuz gündür. Ayın devri gibidir ki yarısında görünür yarısında gizlidir."

Ve biri daḫi budur ki; devr-i sünbüle gūyā bir şehrde ki otuz veya yigirmi ṭoḳuz gündür. ***[193b]*** *Devr-i ḳamerdür gibidür ki nıṣfı ẓuhūr ve nıṣfı ḫafā üzerinedür. Ve ẓuhūrı ümem-i ḫāliye ḥāline işāretdür ki anlaruñ kemālātı ism-i ẓāhire dā'irdür. Ve ḫafāsı bu ümmet-i merḥūme şānına remzdür ki bunlaruñ kemālātı ism-i bāṭına nāẓırdur.*

Bursevî, ehl-i cemʿ hakkında bir örnekle bazı açıklamalarda bulunuyor: "Padişah bir kölesine bütün hazinelerini teslim edip onu mülk sahibi eylese o köle, aslen köle olduğunu bilip padişahın hizmetine önceden yaptığı gibi devam etmesi gerekir. Teşekkür sorumluluğunu yerine getirmiş olması için bu gereklidir. Eğer ben sultan oldum diyerek saltanat davasına düşerse sonunda katledilir. Kulluk mertebesi ile saltanat mertebesini birbirine karıştırıp haddini bilmemiş olur. Köle ise sultan olma ihtimali yoktur. Bu örnek ehl-i cemʿ hakkındadır ki onlar mümkün varlık eksikliğinden kurtulup Rabb-i Ğanî'nin tecellîsine mazhar olduktan sonra rubûbiyyet davasına düşüp kendi ubudiyyetlerini unutup kendini Hak yerine koyar ve mazhar olduğu İlâhî isimlerin Allah'ın tecellîsi sonucu olduğunu bilmezse bu kölenin durumuna düşmüş olur." Bursevî ehl-i cemʿ olan kimselerin kulluklarını unutmamaları gerektiğinden bahsediyor.

Pes, bu maḳūlenüñ bāṭını maḥfūẓ olmadıġı gibi ẓāhiri daḫi maḥfūẓ degüldür. Nitekim daʿvā-yı ene'l-Ḥaḳḳ eyleyen Manṣūr'uñ ḥālinden maʿlūmdur. El-ḥāṣıl velīyy-i maḥfūẓ odur ki ḥālet-i cemʿda daḫi farḳı elden ḳomaya. Ve ene'l-ʿabd

dimekden ḫālī olmaya. Nitekim ***[195a]*** *kümmel-i evliyā bu ḥāl üzerine mürūr itdiler. Ve şaṭaḥ ve daʿvādan maṣūn oldılar.*

Bursevî, ilâhî sırlara vâkıf olan kimselerin edebi gözetip zâhiri muhafaza etmeleri gerektiğinden geniş açıklama ve örneklerle bahsediyor: ***[195b]****…Pes, nefsü'l-emr ne olduġın bilüp sükūt itmek gerekdür. Zīrā sırr-ı ilāḥī nuṭḳa gelse maḥall-i ḳayddan ḥaḳīḳat-i ıṭlāḳ herkesüñ fehmine sıġmayup iḫtilāl-i ʿaẓīm lāzım gelür. Daʿvā-yı Ḥallāc'da oldıġı gibi. Bu cihetden murāʿāt-ı edeb ve muḥāfaẓa-i ẓāhir lāzımdur. Anuñçün ehl-i bāṭın dirler ki esrār-ı bāṭınaya vāḳıf dimekdür. Ve şol ki ism-i bāṭın taḥtındadur; ẓāhir ve bāṭını maḳāmında riʿāyet eyleyüp bāṭını ẓāhire çıḳarmamaḳ gerekdür. Belki ẓāhirde yalıñuz ẓāhir isminüñ aḥkāmını icrā itmek gerekdür. Ve ẓāhiri daḫi bāṭına idḫāl eylemek cāʾiz degüldür.*

21. İttihâd

Bursevî ittihâd ve ittisâlin farkıyla konuya giriş yapıyor: "İttisâlde kulun kendisi düşünülebilir, ittihâdde ise düşünülümez. İttihâd ile kastedilen iki şeyin bir şey olması değildir. Vücûd-ı abdin bi'l-külliyye fenâsı ve vücûd-ı Hak ile kıyâmıdır. Yani vücûd dedikleri vücûd-ı Hak'tır, abd onunla kâimdir. Abdin başka bir vücûdu yoktur."

Bursevî, kulun varlığı Hakk'ın varlığı ile müttehid oldu demenin küfür olacağından, böyle bir ittihâdın imkânsızlığından bahsediyor. Hakk'ın suyun göze hulûlü gibi bir hulûlle vücûd-ı abd'e hulûnün imkânsız olduğunu ifade edip Hak ile Hak olmak, bütün her şeyin Allah ile kıyâm bulması ile kastedilenlerin; mümkün olan varlıkların kendi kendilerine var olmadıkları, nûrun sirayet etmesi ile hayat buldukları anlamına geldiğini ifade ediyor: ***[198a]****…El-ḥāṣıl Ḥaḳ ile Ḥaḳ olmaḳ ve cemīʿ-i eşyā Ḥaḳ ile ḳıyām bulmaḳ didükleri, vücūd-ı mümkin bi-nefsihi istimsāk itmeyüp sereyān-ı nūr-ı ilāhī ile ḥayāt bulmaḳ ve ġāyetde daḫi mülāḥaẓa-i imkāndan ḫalāṣ olub aṣl olan ʿayna rücūʿ itmek ve müşāhede-i vaḥdet eylemekdür. Velākin erbāb-ı ẓāhir ve mutaṣavvifeden niceleri burada ilḥāda düşdiler ki ehl-i ẓāhir vücūd-ı ʿabd ile vücūd-ı Ḥaḳ arasında mübāyenet-i külliye vardur didiler. Ve fi'l-ḥaḳīḳa taʿaddüd-i vücūda*

ẕāhib oldılar. Ve ekṡer-i mutaṣavvife daḫi iki ẕātuñ biri birine ḥulūlini tevehhüm eylediler. Ve vücūd-ı ʿabd-i mümkin vücūd-ı Ḥaḳḳ-ı vācibe istiḥāle ve inḳılāb ider ṣandılar. Ve bu maḳūleler ḳıyāmetde meflūc gibi māʾil gelseler gerekdür. Zīrā sedāddan munḥariflerdür.

Devamında Bursevî kendisine vârid olan bir Türkçe mısraya yer veriyor:

"Leyle-i Cumʿa baʿde'l-intibâh kîle lî hâza'l-mısrâʿı't-Türkiyy"

[199b] Mışrāʿ: "Kim ġınāyıla ġanī olmaz ġanī."

Bursevî, bu mısranın bir mânâsının (mantuk) ve üç medlûlünün olduğunu söylüyor. Mantukını şöyle açıklıyor: "Bir kimse önceden nisaba mâlik olub ganî olduktan sonra tekrar bir nisaba daha mâlik olup malının artmasıyla ganî denilmez. Zaten önceki zenginliği ile zengindir. Zengin kişi ilk zenginliği ile zengindir, ona sonradan zengin denilmez. Nitekim dededen toruna zenginler vardır ki onların zenginliği gınâ-i zâtî hükmündedir. Hiç kimse onlara devleti sonradan buldu, demez. İşte bu mısrada, Allah Teâlâ'nın zenginliğinin zâtî olduğuna işaret vardır. Allah'ın (c.c) zenginliği ârizî değildir. Tüm kâinata esirgemeden cömertçe verdikten sonra onlar için gerekli olan şeyleri de vermiştir. Halkın zenginlik sebebi olan maddeleri yaratmış, cevherler için dağlar ve kaynaklar yaratmış, madenler ortaya çıkarmıştır. Akıl sahibi insan tüm bunları idrak etmede yetersiz kalır. "

[199b]*…Pes, Ḥaḳ Taʿālā ġaniyy-i muṭlaḳdur ki hiçbir nesneye iḥtiyācı yoḳdur. Ve iḥtiyāc ve emṡāli ṣıfatlarından müberrādur. Belki cemīʿ-i mevcūduñ aña iḥtiyāc ve żarūrī vardur. Nitekim ṣamediyyet ile ẕātını vaṣf eylemişdür. Zīrā maṣmūdun ileyh yaʿnī muḥtācun ileyh ve ġanī biʾẕẕātdur.*

[201a] Ve medlūl-i evvel, *budur ki* ***(mışrāʿ)****: "Kim faḳīr olsa faḳīr olmaz faḳīr."*

Bursevî, bu mısrayı açıklarken kulun zâtı itibarıyla fakir olduğundan bahsediyor.

[201a] *Yaʿnī her kim ki biʾẓ-ẕāt faḳīr olsa bir daḫi faḳīr olmaz. Belki faḳr-ı evvel üzerine faḳīrdür. Ḥattā ġanī olsa daḫi faḳīrdür. Vekeẕālik ġınādan ṣoñra faḳīr olsa*

daḫi yine faḳr-ı evvelden ḥāli müteġayyir degüldür. Belki teġayyür buldı dimek birkaç gün ġınā-yı ṣuverīye göredür. Ġınā-yı ṣuverī ise faḳr-ı evvelden anuñ ḥālini taġyīr itmez.

Bursevî kulun aslında bir yokluktan geldiğine, zâtı itibariyla fakir oluşuna bakması gerektiğini ifade ediyor. Kul zenginleştiğinde bunun Allah'ın feyziyle olduğunu unutmaması gerektiğinden bahsediyor.

[201b] *Pes, bunda işāret vardur ki mümkine vācib olan budur ki ʿadem-i aṣlı ve iftiḳār-ı ẕātīsine naẓar ide. Ve kendini bi'l-fiʿl ṣemm-i rāʾiḥa-i vücūd itmemiş bile. Ve faḳīr ve maʿdūma daʿvā-yı ṣaḥīḥ olmaduġın fehm eyleye. Ve kemālātı Ḥaḳḳ'a ircāʿ ide. Ve ġanī olursa Rabbü'l-ʿālemīnüñ feyżi ile ġanī olduġına vāḳıf ola.*
[202b]…Ve medlūl-i ṣānī *budur ki* ***(mıṣrāʿ): "****Kim faḳīr olsa ġanī olmaz faḳīr."*

Bursevî medlûl-i sânî'yi şöyle açıklıyor: "Fakr-ı aslî ile fakir olan kişi ğınâ-yı aslî ile ğanî olmaz, bu olacak olsa iki zıt biraraya gelmiş olur o da mümkün değildir. Ğınâ-yı ârizî ile ğanî olur. Zîrâ zâtî ile ârizî arasında zıtlık yoktur. Nitekim sultan halkına göre zengin ve Hakk'a nisbetle fakirdir. Zîrâ sultan ise de kuldur. Kul ise sahip oldukları ile mâlikindir. Hak ise mâlik-i hakîkîdir. Meryem Suresi 93. ayette Allah (c.c): 'Göklerde ve yerde olan herkes istisnasız, Rahmân'a birer kul olarak gelecektir.' buyuruyor. "

[203a] *El-ḥāṣıl mıṣrāʿ-ı meẕkūrda ḥüsn-i edebe taḥrīż vardur. Zīrā ġınā-yı ḥaḳīḳī Ḥaḳḳuñ olmayıcaḳ ʿabde daʿvā-yı ġınā düşmez. Şol vecihden ki aṣlı degüldür. Nitekim müsteʿīr-i libās müstear ile iftiḫār itmez. Zīrā ʿāriyyedür ki kendine melābisesi iżāfīdür. Ve bir ḫizānenüñ miftāḥı elde bulınup emānetkār olmaġla nefs-i ḫizāne ve mā fīhā kendinüñ olmaġa müstelzem olmaz.*
[204a] Ve medlūl-i ṣālīṣ *budur ki* ***(mıṣrāʿ) "****Kim ġanī olsa faḳīr olmaz ġanī."*

“Ganî olan kimse fakir sûretine girse dahi fakir olmaz. Görünüşte fakir olmak gerçekte zengin olmanın zıddı değildir. Nitekim sultân-ı azam tebdil-i kıyafet edip başka bir şekle girdiğinde fakir gibi görünür, hakikatte sultandır. ”

Ve bunda şol ***[204b]*** *ḥadīṯ-i ḳudsīye işāret vardur ki gelür : “Yā İbn Ādem mariżtü fe lem taʿudnī. Ḳāle: Yā Rabbi keyfe eʿūdüke ve ente Rabbü’l-ʿālemīn? Ḳāle: Emā ʿalimte enne ʿabdī fülānen mariża fe lem taʿudhu emā ʿalimte enneke lev ʿudtehu leveedtenī ʿındehu? ”*

Yaʿnī Allāh Taʿālā ʿabdi kendi menzilesine tenzīl eyledi. Ve ulü’l-emri vücūb-ı iṭāʿatde tenzīl eyledigi gibi. Ve belki ʿabdi ṣūret-i raḥmāniyye üzerine ḫalḳ itdüginden anuñ marażını kendi marażı ḳıldı.

Bursevî, kendisine vârid olan bir Türkçe cümle ile devam ediyor: *“Zemīn nübüvvet ile müzeyyendür.”* Bu vâridi Bursevî şöyle açıklıyor: “Zemîn ve müzeyyen aynı harflerin yer değiştirmesiyle oluşmuş iki kelimedir. Bu fakire vârid olan çoğu ibârenin latîfliğindendir ki anlamın letâfeti, lafızların letâfetine yakındır. Bunlar iʿcâz çizgisine yakındır. Zîrâ Rahmân’ın vâridîdir, insanın çalışmasının (taʿammül) sonucu değildir. Taʿammül ile vâridin farkı insan sözü ile Kur’ân’ın farkı gibidir. Ve burada nübüvvet ile murâd nübüvvet-i lugaviyyedir, örfiyye değil. Zîrâ nübüvvet-i örfiyye kapısı kapatılmıştır. Allah’tan (c.c) gelen haberler ise kıyamete dek bâkîdir ki velâyet ehline sed yoktur. ”

[206a] *Nitekim bālāda taḥḳīḳ olınmışdur. Ve mertebe-i velāyet sırr-ı nübüvvetdür. Zīrā velīye daḫi Ḳurʾān nāzil olur. Velākin fi’l-ḥaḳīḳa nüzūl-i evvelden ġayrı nüzūl yoḳdur. Ve velīye göre tekerrür-i nüzūl vāḳiʿ olmaḳ maḥżā mezāyā-yı Ḳurʾān’ı tafṣīl ve maḥall-i nüzūli teşrīf içündür ki velī nebīnüñ vārisi ve anuñ heyʾeti üzerine ḫalīfesidür. Bu cihetden zemīn dāʾimā sırr-ı nübüvvet ile müzeyyendür. Zīrā vech-i arż ḫalīfeden ḫālī degüldür. İşte şerīʿat-i Muḥammediyye’nüñ mensūḫ olmaduġınuñ*

sırrı budur. Yaʿnī aḥkām-ı ẓāhire icrā olınduḳca sırr-ı nübüvvet ʿāmme-i ḫalḳ arasındadur. Ve Rasūlüllāh –ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem- ḥayāt-ı dünyeviyye ile ḥayy gibidür. Zīrā vāriṣi anuñ maḳāmına ʿale'l-istimrār ḳā'imdür. Ve sırr-ı velāyet ḫāṣṣa-i nās içindedür ki aḳṭābdur.

22. Ümenâ

Bursevî, ümenâ kavramının tanımıyla başlıyor: "Emîn kelimesinin çoğuludur. Bunlar melâmiyye taifesidir ki iç âlemlerinde olan sırlardan dışlarına hiçbir iz taşımazlar, her ne kadar kelimât-ı irfaniyye yazsalar söyleseler de iddiadan sakınırlar. Zîrâ sırrı ifşâ etseler ihânet etmiş olurlar. Emanet hak ise emanete ihânet olmaz. Allah Teâlâ buyuruyor: 'Biz emaneti göklere, yerküreye ve dağlara teklif ettik, ama onlar bunu yüklenmek istemediler, ondan korktular ve onu insan yüklendi. Kuşkusuz insan çok zalim, çok bilgisizdir.'(Ahzâb Suresi, 72. ayet) Yani ilâhî emanet zahirde hükümler ve bâtında hikmetlerdir…"

Devamında Bursevî; Peygamberimizin (s.a.v), sahabeden Ebû Ubeyde bin Cerrah'ı ümmetin emîni olarak laltîf etmesinden bahsediyor: *Ve ṣaḥābe-i kirāmdan –raḍiyallāhu ʿanhüm- Ebū ʿUbeyde bin el-Cerrāḥ lisān-ı nübüvvetden emānete taḫṣīṣ olındı. Zīrā emānet Ebū ʿUbeyde'nüñ ḥāl-i ġālibi idi. Ḥıfz-ı sırr itmek* ***[209a]*** *Ebū Ḥuẕeyfe'nüñ ḥāl-i ġālibi olduġı (gibi). Ve ḥadīṯde gelür ki "El-ʿulemā'ü ümenāü'r-rusül, mā lem yuḫāliṭu's-sulṭān." Yaʿnī ʿulemā ḥamele-i esrār –ı rusüldür ki ḫavāṣṣ-ı nāsdur.*

Bursevî bir vâridle devam ediyor: "İlâhî bir resim ile 'ye' harfi göründü, ben de ye'yi ötre ile harekeyip 'yu' dedim. Yani kalbini kötü ahlaktan ve tabiatını şehevâttan ve nefsini hevâdan temizle."

Anuñçün ḥadīṯde gelür ki "Düm ʿale'ṭ-ṭahārati yüvessiʿu ʿaleyke'r-rızḳ." Yaʿnī ṭahāret-i ṣūveriyye ve maʿneviyyeye müdāvemet idenüñ rızḳı muṭlaḳā vāsiʿ olur. Yaʿnī meʿāş da ve meʿād da müżāyaḳa çekmez. Ve dünyālıġı vāfir ve ġıdā-ı rūḥ olan ʿulūm ve maʿārifi mütevāfir ***[210a]*** *olur.*

Bursevî; peygamberlerin ve velî kulların insanlar için rahmet olduğuna dair bir vâridle devam ediyor: "Biz elçileri(gönderilenleri) insanlar için rahmet kıldık." Bursevî bu vâridi açıklarken elçileri; ehl-i risâlet ve ehl-i velâyet olarak ikiye ayırıp, peygamberlerin rasûl-i örfî, velî kulların rasûl-i lugavî olduğuna değiniyor. Velîlerin peygamberlerin vârisleri olduğundan bahsedip her asırda peygamber vârislerinin olduğundan ve onlara rasûl-i rasûl (elçinin elçisi) denildiğinden bahsediyor:

***[210b] Baʿdehu**; ṣabāḥa ḳarīb dinildi ki "Ve ceʿalnā'l-mürselīne raḥmeten li'n-nās." Yaʿnī ehl-i risālet ve ehl-i velāyetüñ her biri raḥmet-i ʿāmmedür. Zīrā ehl-i risālet rasūl-i ʿörfī ve ehl-i velāyet rasūl-i lüġavīdür. Nitekim bālāda taḥḳīḳ olınmışdur. Ve rasūl-i luġavī ki vāriṣ-i rasūl-i ʿörfīdür; rasūl-i ʿörfīde dāḫildür. Yaʿnī bi-ṭarīḳi'l-işāre ol daḫi me'ḫūẕ ve muʿteberdür. Bu cihetden her ʿaṣruñ rasūl-i maḫṣūṣı vardur ki vāriṣ-i raṣūldür. Egerçi aña rasūl dinilmez. Belki rasūl-i rasūl dinilür. Zīrā rasūlüñ ḫalīfesidür.*

Ehl-i risâlet ve ehl-i verâsetin dört mertebeye göre oluşundan bahsedip bu mertebeleri; mertebe-i şerîʿat, mertebe-i tarîkat, mertebe-i maʿrifet ve mertebe-i hakîkat olarak sıralıyor: ***[211b]**…Zīrā ehl-i ʿālem bu dört mertebeye müstaʿid ve ḳābil olmaḳdan ḫālī degüldür. Egerçi her müstaʿidde mecmūʿı bulınmaz. Belki bi'l-fiʿl bulınan ġāliben mertebe-i şerīʿatdür. Ve ṭarīḳatı cemʿ itmek nādir ve maʿrifet ve ḥaḳīḳatı ḍamm itmek daḫi enderdür. Ve ḥaḳīḳat dört ʿaded cidārı müştemil olan sarāy ve ḥiṣār gibidür ki cidār-ı evveli şerīʿat ve ṯānī ṭarīḳat ve ṯāliṯ maʿrifet ve rābiʿ ḥaḳīḳatdür.*

İki Arapça bölüm ve birkaç nazmdan sonra yeni bir vâridle devam ediyor: ***[216a]…Ḳīle lī** leylete'ṯ-ṯüleṯāi bi-hāẕihi'l-ʿibāreti't-Türkiyyi: "Senüñ bu dünyāda olan kelimāt-ı ʿirfāniyyenüñ cümlesi kelime-i tevḥīdüñ netā'icindendür."*

Bu vâridi; bütün ilimlerin ve bilinenlerin aslı tevhîd ilmi, bütün ilmî ve irfânî sözlerin kaynak ve esası kelime-i tevhîddir şeklinde açıklıyor. "Bir kimsede tevhîd ilmi olsa diğer ilimler ondan mânen gıdalanır. Kelime-i tevhîd '… kökü sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzetti.' (İbrahim suresi, 24. ayet) ayetindeki vasfa sahip olursa bütün sözler ona âmâde olur… "

23. Vakfe

Bursevî vakfenin tanımını "iki mânevî derece arasında karşılıklı çekicilik (tecâzüb) sonucu hapsolmak" şeklinde yapıyor. "Daha fazlasına liyâkatı ve kâbiliyeti olsa elbette terakkî eder orada durmazdı. Nitekim çoğu sâlikte bu meydana gelir, muktezâsı kabzdır. Bazılarına kapılar açılıp bast hâli gelmeden kabz hâli üzerine kalır. Ukdeleri ölüm ânında veya berzahta veya haşrde çözülür, sonunda istediği ayağına gelir…"

Arafat'ta durulmasına vakfe denilmesinin sırrını şöyle açıklıyor: ***[221b]*** *…Ve ʿArafāt'da vuḳūfa vaḳfe didüklerinüñ sırrı budur ki hacdan maḳṣūd Cebelü'r-Raḥme nām maḥalde vuḳūfdur. Egerçi eṭrāfı daḫı mīllere varınca mevḳıfdur. Ve vuḳūf-ı meẕkūruñ mevḳıfı münteha's-seyrdür. Zīrā māverāsı maṭlūb degüldür.*

24. Allâh

Bursevî, Allâh lafzındaki her bir harfin delâlet ettiği mânâdan bahsederek konuya giriş yapıyor. "Elif her şeyin başıdır, yedi sıfat adedince noktadan oluşmuştur. Hâ harfi hüveyyet-i müteayyinedir. Hânın elifden sonra gelmesi, bir nesnenin belirgin olması kendinden öncekine tâbî olmasıyladır… "

Devamında 'illallâh' kelimesinden bahsediyor: "Çoğunluğun kabul ettiği bir kuraldır; bir isimden bir harfi seçip onunla meşgul olurlar ve o harf o ismin tesiri gibi tesir eder. Bunun benzeri illallâh kelimesidir. Bazı sâlikler; kalpte gizli olan nefye mebnî olarak nefy-i zikr etmeden dillerinden isbât sâdır olur. Zîrâ onun kalbi huzur-ı tevhiddedir… "

Bursevî, 'Nefy olmadan isbât olmaz, illallâh demek hezeyândır' diyenlere 'Sizin sözleriniz hezeyândır ki zikrettiğimiz gizli mânâyı görememekten neşet etmektedir.' diyor.

[223b] *…Pes, bilā-nefy iṣbāt olmaz ve yalıñuz illallāh dimek heẕeyān gibidür dimek ʿaceb heẕeyāndur ki ẕikr itdügimiz maʿānī-i ḫafiyyeden ẕühūlden nāşīdür. Ve bu ʿālem āfāḳ oldıġı cihetden tafṣīle dāʾir oldıġı gibi enfüs oldıġı cihetden daḫi icmāle nāẕırdur. Hīçbir mufaṣṣaluñ mücmeli ve bir muṭavvelüñ muḫtaṣarı olmadıġı yoḳdur.*

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

METİN

I. METNİN HAZIRLANMASINDA İZLENEN YOL

Müellif nüshası günümüze ulaşmayan Nakdü'l-Hâl'in altı adet müstensih nüshası olduğu kaynaklarda geçmektedir. Ancak bunlardan Ankara D.T.C.F. Kütüphanesi, Râif Yelkenci Bölümü, No. 202 (R)'de bulunduğu kaynaklarda geçen nüshanın kütüphanede bulunmadığı görülmüştür. Bu sebeple R nüshası hariç diğer nüshalar temin edilmiştir.

1. İ1[236] nüshası esas alınmış, metin İ2[237] ve A[238] nüshalarıyla mukâbele edilmiş, metni aslına uygun bir şekilde ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

2. Yapılan mukâbele sonucu metinler arasındaki yazım farklılıklarına işaret edilmiş, fazla ve eksik kullanılmış kelimeler dipnotta gösterilmiştir.

3. Nakdü'l-Hâl Türkçe-Arapça bir eserdir. Eserin büyük bir kısmını oluşturan Türkçe metinler, transkripsiyon alfabesi kullanılarak latinize edilmiştir.
4. Arapça metinler, Arap alfabesi kullanılarak esas kabul ettiğimiz İ1 nüshasından birebir aktarılmıştır. Hemen ardından köşeli paranteze alınıp italik yazı tipiyle bu metnin Türkçe tercümesine yer verilmiştir.

5. Metnin transkripsiyonu yapılırken varak numaraları köşeli paranteze alınıp kalın yazı tipiyle verilmiştir.

6. Metinde bulunan, müellife ait başlıklar tırnak işareti içerisinde gösterilmiştir. Okuyucuya kolaylık sağlaması amacıyla konunun farklılaştığını göstermek için sonradan konulmuş başlıklar köşeli parantez içerisinde verilmiştir.

---

[236] İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, No. TY. 2153
[237] İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi No. TY. 2161
[238] Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'ne bağlı Atıf Efendi Yazma Eser Kütüphanesi No. 1515

7. Metin içerisinde yer alan ayet-i kerîme, hadîs-i şerîf ve Arapça cümleler transkripsiyon alfabesiyle birebir aktarılmıştır.

8. Metinde geçen ayetlerin mealleri, sure isimleri ve ayet numaralarıyla dipnotta verilmiştir.
9. Metin içerisinde yer alan hadîs-i şerîflerden kaynaklarına ulaşabildiklerimiz dipnotta gösterilmiştir.

10. Transkripsiyon yapılırken gerek duyulan yerlerde paragraf yapılmıştır.
11. Metinde geçen manzûmelerin vezinleri belirlenip köşeli parantez içerisinde verilmiş, beyitler numaralandırılmıştır.

12. –dır, -dir, -dur, -dür eklerinin yazımında Osmanlıca metnin imlasına bağlı kalınmıştır.
13. Nakdü'l-Hâl'de geçen zarf-fiil eki "-ib, ıb, -üb, -ub" transkripsiyonlu metinde "-ip, -ıp, -up, -üp" şeklinde gösterilmiştir. "Gelüp, kapayup" gibi.

14. İyelik ekinin 1. tekil şahıs çekimi dar-yuvarlak ünlüyle yazılmıştır. "Şânumdur, sultânumdur " gibi.
15. Metin içerisindeki cümlelerin anlam bütünlüğü açısından yapılması gereken eklemeler parantez içinde gösterilmiştir. "Rûm (u) ʿArab", "Cân (u) gönülden" gibi.
16. Okunamayan kısımlar metinde köşeli parantez ile […] gösterilmiştir.

II. ÇEVİRİYAZI ALFABESİ

ا (آ)	a, ā	ص	ṣ
ا (أ)	a, e, ı, i, u, ü	ض	ż, ḍ
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ث	s̱	غ	ġ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	ḳ
ح	ḥ	ك	k, g, (ñ)
خ	ḫ	ڭ	ñ
د	d	ل	l
ذ	z̲, d̲	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ى	y, ı, i, ī
		ء	’

III. METİN

NAḲDÜ'L-ḤĀL [151a-225b]

[151a]

Naẓm:

[Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün]

(Fāʿilātün) (Faʿlün)

1. Ṣūfī ṣāf eyle derūnuñ nice bir jeng-i keder
   Naẓar it āyineñe pāsını sil cümle gider
2. Ẓulmet-i ʿunṣur içinde kişi olmaz reh-yāb
   Meşʿal-i ʿışḳdan elbette gerek elde eṣer
3. Oḳuduñ mı ʿacabā sende kitābü'l-aḫlāḳ
   Defter-i sīneñe yazduñ mı mürūʾet göster
4. Ẕerre-vār olduñ ise rāh-ı fenāda āḫir
   Olasın çarḫ-ı beḳā içre çü mihr-i enver
5. Ḥaḳḳıyā dīde-i ḥaḳ-bīn gerekdür tā kim
   Ola insān tecellī-i Ḫudā'ya maẓhar

Ve bu eṣnāda baʿż-ı ebyāt-ı Türkiyye daḫi mesnūḥ itmek ile bu maḥalle ilhāḳ olındı. Tā ki her birinden bir dürlü intifāʿ olına ve herkesüñ ḥāline göre bir fāʾide bulına.

Naẓm:

[8'li Hece Vezni]

1. Ḳadem alup bu ʿālemden
   Gel göñül dosta gidelüm
   Ṭuymaġa sırr-ı ḳıdemden
   Gel göñül dosta gidelüm
2. Fenādur bu yoluñ zādı
   Elem ü miḫnetdür dadı

Alalum şeyḫden irşādı

Gel göñül dosta gidelüm

3. Nice bir bunda ṭuralum

Ġurbetlerde oturalum

Yol tedārikin görelüm

Gel göñül dosta gidelüm

4. Nefse uyma hevāyı ḳo

Cāna ḳıyma sivāyı ḳo

Dünyāyı ḳo ʿuḳbāyı ḳo

Gel göñül dosta gidelüm

5. Ḳo ġamı māl ü cāh içün

Tevbe eyle günāh içün

Ḥaḳḳī'ya uy Allāh içün

Gel göñül dosta gidelüm

"MÜRĀʿĀTİ'L-ḤUDŪD"

Ḥudūdullāhdan murād aḥkāmullāhdur ki vücūb ve ḫatar ve kerāhet ve nedb ve ibāḥatdür. Zīrā taṣarruf-ı insān bu beş nesnenüñ birinden ḫālī[239] degüldür.

[151b] Pes, vācibi terk ile ḥaddi tecāvüz itdügi gibi maḥẓūr-ı fiʿl ile daḫi teʿaddī itmiş olur. Ve eger terk ve fiʿlden her birini[240] istiḥlāl ṭarīḳiyle iderse maʿṣiyetden küfre teʿaddī ider; yaʿnī ʿāṣī iken kāfir[241] olur. Zīrā aḥkām-ı ilāhiyyeyi ḳalb itmiş olur. Ve şol nesne ki anda kerāhet vardur; andan daḫi tenezzüh lāẓımdur. Zīrā maʿṣiyete dāʿīdür. Ve edne'l-emr ḥaẓẓ-ı nefs bulınmaġla ḥaḳdan buʿda sebebdür. Ve mübāḥda ḥüküm budur ki eger muḫālefet-i nefse aḳreb ise maʿmūl ve illā metrūkdür.

---

239 ḫālī : A ḥālī

240 her birini : A her birin

241 kāfir : İ2 kāfi

Pes, vācib ile mendūba yaʿnī mesnūna teşebbüş itmelüdür ki biri emr-i ilāhī ve biri ḳavl ü fiʿl-i nebevīdür. Zīrā burada vācib ile murād farżdan[242] eʿamdur; yoḫsa yalıñuz delīl-i ẓannī ile ṣābit olan nesne degüldür. Velākin müctehidüñ delīline göre maẓnūn ile daḫi ʿamel lāẓımdur. ʿİnde'l-imām vitr ü eḍḥıyye ve emṣāli gibi. Ve bu farż ü mesnūn insānuñ kendi nefsine nisbet ile cārī oldığı gibi ki beynehü ve beynellāhdur. Beynehü ve beyne'l-ḫalḳ daḫi cārīdür. Ve anuñ cüzʾiyyātı çoḳdur. Bu cihetden ḥuḳūḳullāhı ve ḥuḳūḳ-ı ʿibādı mürāʿāt ve muḥāfaẓa[243] lāzımdur. Zīrā eger ḥadd-i maʿlūmı[244] taḫaṭṭī iderse şuʿab-i īmānuñ fiḳdānıyla şecere-i īmān daḫi bī-bār ü ber ḳalur. Ve āḫir ṣarṣar-ı ḥavādiṣ-i nefsāniyye ṣadmesinden yıḳılur. Ve ġāyeti ʿaẕāb-ı dūzaḫ olur. Ve şol mülḥidler ki vaʿīd-i ilāhīyi ebeveyn evlādı taḫvīf itdükleri gibi mücerred teḥdīde ḥaml idüb ḫalḳuñ[245] ilḥād ü ibāḥatine[246] sebeb olurlar. Cāhil olduḳlarından māʿadā kāfir daḫi olurlar. Zīrā eger vaʿīd-i ilāhī tehdīd-i mücerrede maḥmūl olaydı dünyāda icrā-i ḥudūd olınmazdı. Ḳıṣāṣ ve ḥadd-i zinā ve ḥadd-i şürb ve ḥadd-i ḳaẕf ve sāʾir ḥudūd ve taʿzīr ve teʾdīb **[152a]** gibi ki bu maḳūle muʿāmeleler mücrime īlām ve taʿẕīb içündür. Īlām ve taʿẕīb-i āḫiret ḫod andan müḍāʿafdur.

Pes, müʾmine vācib olan muʾāḫaze-i Ḥaḳ'dan, ḫavf itmekdür. Zīrā eger infāẕ-ı vaʿīd iderse ḥāli dünyā ḥālinden beter olur. Bu bābda mübeşşer olanlar bile maḳam-ı celāl ve heybetde ṭururlar. Fe keyfe ki ġayrılar. Naẓm:

[Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün]

(Fāʿilātün) (Faʿlün)

1. Tāc-ı ʿışḳuñ serüme zīnet-i ẕī şānumdur
   Ḫırḳa-i faḳr u fenā ḫilʿat-ı sulṭānumdur
2. Ḫidmet-i pādişeh-i ʿālem-i mülk ü melekūt

[242] farżdan : İ2 farżdur
[243] muḥāfaẓa : A muḥāfıẓ
[244] ḥadd-i maʿlūmı : İ2 ḫaṭṭ-ı maʿlūmı
[245] ḫalḳuñ : A ḥalḳuñ
[246] ilḥād ü ibāḥatine : İ2 elḥād ü ibāḥatine

Sebeb-i ʿizzet ü cāh-ı beden ü cānumdur

3. N´ola eylersem eger ḥıfẓ u mürāʿāt-i ḥudūd
   Ḥaddüm üzere ḥareket mūcib-i ʿirfānumdur
4. Mīve-i maʿrifet ü tāze-niḥāl-i ʿamelüm
   Eṣer-i sidre-i bālā ser-i īmānumdur
5. Ṣūfi-i ṣāf –dilem cām-ı mürevvaḳ ṭutaram
   Süḫanum ehl-i dile feyż-i fırāvānumdur
6. Vezn-i aḥkām u ḥaḳāʾiḳda müsāvāt gerek
   Ḥaḳḳī bu maʿnā benüm ʿuhde-i mīzānumdur

Baʿde-ẕā iḳāmet-i ḥudūd itmek mekārim-i aḫlāḳı münāfī degüldür. Yaʿnī eger bir māddede bi'l-farż emr-i ilāhī olsa ve sen mücrim olan kimseden ʿafv eyleseñ mekārimden add olınurdı. Çünki emre müḳārin oldığı cihetden muḳīmü'l-ḥadd olduñ. Bu iḳāmet ile ṣāḥib-i mekremet olmaḳ pāyesinden sāḳıṭ olmaduñ. Zīrā emr-i ilāhīye tābiʿ olduñ ve eger tābiʿ olmayub ʿafv eylesen ʿāṣī olursın[247]. Nitekim Ḳurʾān'da gelür "Velā teʾḫuẕküm bihimā raʾfetün fī dīnillāh."[248]

Pes, saña gerekdür ki merāsim-i ḥaḳda ʿinde'l-ḥudūd vāḳıf olasın. Ve tecāvüzlük itmeyesin. Zīrā ol işi işleyen fi'l-ḥaḳīḳa sen degilsin belki senüñ vesāṭetüñ ile Allāh Taʿālā ʿibādına icrā-i ḥadd ider. Bu ortada saña emre imtiṣāl düşer. [152b] Zīrā eger sen ve eger maḥdūd ikiñiz daḫi bir seyyide bendesiz. Naẓar eyle ki Ḫıżır -ʿaleyhisselām- reʾs-i ġulāmı iḳtilāʿ itdi ve ol ḫuṣūṣda aña merḥamet itmedi. Zīrā meʾmūr idi. Belki iḳtilāʿ itdügi aña merḥamet idi ki fıṭrat-ı aṣliyye üzerine maḳbūż olup hem kendi ve hem ebeveyni saʿīd oldılar. İşte aʿẓam-ı mekārim-i aḫlāḳ budur. Ve bundan fehm olınur ki eṭfāl-i Müslimīn fıṭrat üzerine intiḳāl iderler. Ve bi'l-farż bāliġ olduḳda küfr üzerine taʿayyüş idecekleri müʾeṣṣir olmaz. Zīrā ḥadd-i naẓara

[247] olursın : İ2 olursuñ
[248] "… Allah'ın dini(nin koymuş olduğu hükmü uygulama) konusunda onlara acıyacağınız tutmasın…" Nûr suresi 2. ayet

bāliġ olmaduḳça ebeveyn ḥükminde olurlar. Ve taḳlīden ehl-i tevḥīd ʿadd olınurlar. Ve eger ebeveyni millet-i İslāmdan ġayrı millet üzerine iseler evlād daḫi Yahūdiyyet ve Naṣrāniyyet ve Mecūsiyyet ve emṡālinde anlara ilḥāḳ olınurlar. Ve baʿde'l-bülūġ iḥtimāl īmān fāʾide itmez. Velākin "Küllü mevlūdin yūledü ʿale'l-fiṭrat "[249] eṭfāl-i ehl-i şirküñ fiṭrat üzerine[250] mevtlerin iḳtiżā ider. Ve tevfīḳ budur ki kelām-ı evvel ḥāl-i ḥayāta ve ṡānī memāta göredür. Zīrā ḥayātda fiṭrat üzerine olmaduḳları memātları daḫi öyle olmaḳ iḳtiżā itmez. Yaʿnī ḥayātlarında ebeveyne tābiʿ olurlar. Baʿdeh fiṭrat üzerine intiḳāl iderler. Bu sebebden baʿż-ı ʿulemā eṭfāl-i müşrikīn-i ḫuddām ehl-i cennetdür didiler. Ve'l-ʿilmü ʿindallāh. Naẓm:

[Mefāʿīlün Mefāʾīlün Feʾūlün]

1. Yüzüñ mirʾāt-i nūr-efşān degül mi
   Görinen ṣūret-i Raḥmān degül mi
2. Kitābullāh-ı nāṭıḳdur vücūduñ
   Dilüñ mecmūʿa-i ʿirfān degül mi
3. Ezelde itdügüñ iḳrār-ı tevḥīd
   Derūnuñda ebed īmān degül mi
4. Senüñ Ḥaḳḳ olduġuñ rūşendür el-haḳ
   Elüñde ḫüccetüñ Ḳurʾān degül mi
5. Olur mı cevher-i fiṭrat çü mühre
   Aña şol feyż-i aḳdes kān degül mi
6. Boyun vir Haḳḳ'a İsmāīl Haḳḳī
   Ki āşıḳ **[153a]** Ḥaḳḳ içün ḳurbān degül mi

Baʿde-ẕā bu eṡnāda leyle-i cumʿada vārid oldı ki İslāmbol'da āsūde olan Ebū Eyyūb el-Enṣārī'nüñ -raḍiyallāhü ʿanh- şöhret ve şānı yalıñuz Rasūlüllah'a -ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem- intisāb ile degüldür. Zīrā niceler daḫi aṣḥāb oldılar; fe emmā ol

[249] Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed bin İsmail Buhârî, el-Câmiʿu's-Sahîh, (thk. Muhammed Züheyr bin Nâsır) : Dârü'l-Tavkı'n-Necât, h.1422 (2002), "Cenâ'iz", 91

[250] üzerine : İ2 üzre

şöhret ve iʿtibārı bulmadılar. Belki ol maʿnā ʿadem-i mücānesetden nāşīdür ki eşyā żıddı ile mütebeyyendür. Yaʿnī Rūm (u) ʿArab'uñ ġayrı ve andan baʿż-ı ʿavārıż ve evṣāf ve aḥvāl ile mütemeyyiz ve müteşaḫḫıṣ olmaġla misk ḳan içinde şöhret ve bahā buldığı gibi ol daḫi Rūm içinde kemāl-i raġbet buldı. Ve sāʾir aṣḥābdan temeyyüz-i tām ile mütemeyyiz oldı ve sāʾir evliyā daḫi aña ḳıyās olına. Zīrā ʿālem-i ekvāndan ʿālem-i vücūba firār idenler vaṭandan dūr olan ġurabā gibidür. Ve ḥāl-i ġarīb ehl-i vaṭan yanında ġarīb ve ʿacībdür; "Fe ṭūbā li'l-ġurabā." Bu cihetden vārid olmışdur ki "likülli uʿcūbetin sübḥānallāh." Yaʿnī emr-i ʿacīb ḫalḳ itmekden Allāh Taʿālā ʿāciz degüldür.

Pes, ḫūn ġalīẓı misk-i rāʾiḥa-dār eyledügi gibi ṭabʿ-ı keşīfi daḫi sırr-ı laṭīfe tebdīl idüb ḫalḳı Ḥaḳ ṣūretinde ibrāz eyler. Ve bu maʿnā ḫalḳa ʿaceb gelür ki "hīç ḫalḳ Haḳḳ olur mı?" dirler. Ve bu emri istiḥāle ṭarīḳi ile olur ṣanurlar. Kellā bel hüvallāhü'l-Vāḥidü'l-Ḳahhār. Belki tecellī-i vaḥdet keşreti ḳahr idüb ẕāt ve[251] ṣıfāt-ı Ḥaḳ ḳalur. İksīr ile vaṣf-ı nüḥās zāʾil ve ẕātı vaṣf ẕeheb ile munṣabıġ oldığı gibi. Çünki bir ehl-i ḫıred bi-ṭarīḳi't-temşīl mahsūsdan maʿkūle intiḳāl ide ve maʿnā-yı murādı ḳabūl eyleye; anuñ ḥaḳḳında naẓar ve delīle ḥācet ḳalmaz. Ve ānuñ ki ʿaḳl-ı müheẕẕebi yoḳ ve vehim ve[252] ḫayālden nāşī efkār-ı fāside ve ḫavāṭır-ı kāsidesi zenābīr ve mūr **[153b]** ve baʿūżdan çokdur. O maḳūleye delīl-i ḳaṭʿī bile fāʾide itmez.

Pes, andan müfāraḳat evceb ve Ḥaḳ ile tenhā oturmaḳ ensebdür. Nazm:

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(Faʿlün)

1. Āfitāb-ı ʿālem-ārādur yüzüñden nūr aḳar
   Var iken bu nūr ẕāt-ı nūr-ı māha kim baḳar

[251] ve : A'da yok
[252] ve : A'da yok

2. Her kim idrāk itmeye her yüzde yāruñ yüzini
   Varsun ol insān degül belki odur ʿaynü'l-baḳar
3. ʿAḳlı ḳo keşfe iriş cānı ʿimāret bundadur
   Vāy aña kim heykeli maʿmūr ider cānı yıḳar
4. Ḫār ü ḫasdur māsivā-yı Ḥaḳḳ aña virme vücūd
   ʿIşḳa düş kim māsivā-yı nār-ı ʿışḳ elbette yaḳar
5. Gülşen-i tevḥīde gir Ḥaḳḳī dilerseñ būy-ı Ḥaḳ
   Ẕī-saʿādet aña kim bu gülşen içre gül kokar

Ve baʿdehu ṣabāḥa ḳarīb bu ʿibāret-i Türkiyye vārid olub dinildi ki mutaṣarrıf-ı esrār olanlara setr lāzımdur. Yaʿnī ehl-i esrāra gerekdür ki esrār-ı ilāhiyye kendi taṣarruflarında maḥfūẓ ve mestūr olub aġyārı andan ḫaberdār itmeyeler. Zīrā "ḥūrun maḳṣūrātün fi'l-ḫıyām"[253] mūcibince ḥarem-i velāyet olan maʿārif ve ḥaḳāʿiḳ nā-ehilden maṣūn ve mestūr ve naẓar-ı ecānibden dūr ola. Ve dimişlerdür ki "el-ibilü lā tübāʿa fī sūḳı'd-dücāc." Yaʿnī deve tavuḳ bāzārında ṣatılmayub her nesne içün bir münāsib maḥal taʿyīn olındıġı[254] gibi esrār-ı ilāhiyye içün daḫi ḳulūb ve[255] ismāʿ-ı ehl-i istiʿdād [256] ve ḳābiliyyet gerekdür. Zīrā nādān olanlara ilḳā-i ḥikmet itmek aʿnāḳ-ı ḫanāzīra taʿlīḳ-ı cevāhir itmek gibidür ki isrāf ve iḍāʿatdür. Ve bu faḳīr Mekke-i Mükerreme'de mücāveretüm ḥālinde mutaṣavvifeden baʿz-ı eşḫāṣ[257] meclisimize gelüp esrār kapusın açarlar ve bizi söyledürlerdi. Ṣoñra tenbīh-i ilāhī vāḳiʿ olup bir müddet ṣadef gibi aġzımız kapayup ḫāmūş olduḳ. Ve āḫir bizi yine söyletdiler. **[154a]** Ve ol şeb bu ḫiṭāb-ı pür-metāb[258] vārid oldı ki "Tallāhi inneke lefī ḍalālike'l-ḳadīm." Yaʿnī sen yine ifşā-yı[259] rāz itmege başladuñ ve tenbīh-i

[253] "Onlar, çadırlara kapanmış hurilerdir." Rahmân suresi 72. ayet
[254] olındıġı : A oldıġı
[255] ve : A'da yok.
[256] esmāʿ-ı ehl-i istiʿdād: A esmāʾ-ı ehl-i istiʿdād
[257] eşḫāṣ : A eşḥāṣ
[258] pür-metāb : A pür- ḫiṭāb
[259] ifşā-yı rāz : A ifşā-ı rāz

muḳaddemi unutduñ dinildi. Ve bu maʿnā ḍalālden ʿadd olındı. Zīrā ḫaṭādan ḫālī[260] degüldür ki taḫṭiʾe ve ikfāra bāʾiṣ olur. Ve niceler daḫi ʿadem-i fehimden nāşī ilḥād ve sū-i iʿtiḳāda düşerler. Ve bu defʿa daḫi kelām-ı meẕkūr tenbīhden ḫālī degüldür. Bu sebebden ziyān-ı maḳāl ve lisān ḳalemi żabṭa muḥtācdur. Egerçi baʿz-ı evḳātda insān ṭaşḳınlıġından kendin ve ḫāmesin żabṭ idemez.

Ve şeyḫum Seyyid-ü'l-Aḳṭāb'uñ –ḳuddise sirruh- lisānından mesmūʿumdur ki buyurmışlardur: "Bir zamānda İslāmbol'da baʿż-ı iḫvān ile Füṣūṣ kitābı müẕākere olınurdı. Erbāb-ı inkāra ʿaks itdükde ṭaʿn ve teşnīʿ idicek ol gice ḫiṭāb-ı ġaybī vārid[261] olub "Ceddüñ yolını ṭut, setr yolıdur." dinildi. Ve min baʿd, setr-i ḫāl içün ʿulūm-ı ẓāhire tedrīsine tevaġġul ve taṣnīfāt ve teʾlīfāta iştiġāl olındı." diyü ifāde ḳıldılar. Fi'l-ḥaḳīḳa bir gice kendilerin ve baʿz-ı ʿulemāyı ekābir-i devletden biri daʿvet idüp "Küllü keşratin taḍbiṭuhā cihetün vaḥdeh." sırrından mübāḥaşe itdiler. Ve daḫi "Fefī külli şeyʾin lehü āyetün." "Tedüllü ʿalā ennehü vāhidün." remzinden ṭarīḳ-ı istikşāfa gitdiler. Şeyḫ-i mezbūr beyānda iḳtiṣār ve kelāmda iḫtiṣār idicek anlar daḫi ḥaḳīḳatü'l-ḥāli keşfe ilḥāḥ eylediler. Şeyḫ daḫi cevābda buyurdılar ki istiʿdāduñuz var ammā[262] sülūke mevḳūf maʿnādur; esbābına teşebbüṣ idiñüz inşallāh vücūd bulur diyü ḫatm-i meclis eylediler. Ve İbn ʿAbbās -raḍiyallāhü anhümā-dan mervīdür ki buyurmışlardur: "Ebhimū mā ebhemallāh ve faṣṣalū mā faṣṣalallāh."[263]

Pes, maḥall-i ibhāmda tafṣīl cāiz olmaz. Fa'ḥfaẕhu![264] **[154b]** Naẕm:

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(Faʿlün)

1. Sırruñı cevher gibi ṣaḳla ṣadef –vār ol yüri
   Çünki yār olduñ o yāra ġayra aġyār ol yüri

[260] ḫālī : A ḥālī
[261] vārid : A vāḳiʿ
[262] ammā : A feʾemmā İ2 feʾemmā
[263] Beyhakî, Ma'rifetü's-sünen ve'l-âsâr, 4388 (http://islamport.com/w/mtn/Web/1637/5333.htm)
[264] faʾḫfaẕ : A faʾḫfaẕhu

2. Maḥrem-i rāz olmadukca kimseye olma refīḳ
   Bu ṭarīḳuñ reh-zeninden var ḫaber-dār ol [155a] yüri
3. Cām-ı nādāna ḳoma bir ḳaṭre feyżüñ ḳıl dirīġ
   ʿĀrifi bulduḳda ammā baḥr-i zaḫḫār ol yüri
4. Nāfe-i lafẓuñda şekl-i ḫūn göster cāhile
   ʿĀrif-i billāha ammā misk-i Ṭāṭār ol yüri
5. Başmasun zāġ ü zeġan-meşreb olan hergiz ḳadem
   Gülşen-i esrār-ı Ḥaḳḳ'a özge dīvār ol yüri
6. Ḳıl muʿaṭṭar būy-ı maʿnīden dimāġ-ı ʿāşıḳı
   Ḥaḳḳıyā bāzār-ı ʿirfān içre ʿaṭṭār ol yüri

"ŞEVḲ"

Şevḳ odur ki maḥbūb ẕikr olındıġı vaḳitde muḥibbüñ ḳalbi heyecān eyleye ve maḥbūba vuṣūl içün mużṭarib ola. Ḳaçan ki vāṣıl olur, sükūn bulur; seylāb gibi ki nişīb ve firāzdan ṣavt-ı hāʾil ile güẕer idüp deryāya vuṣūlde ıżṭırābı gider ve ṣavtı bi'l-külliyye kesilür. Ve ḥareket deryānuñ olur. Zīrā ḳaṭre deryāda maḥv oldıġı gibi cūylar daḫi deryāya göre ḳaṭre gibidür. Bu cihetden müntehā olan deryā gibidür ki bī-ṣīt u ṣadādur. Sāʾirler ise seylāba beñzerler. Ve bundan fehm olındı ki şevḳ didükleri maʿnā ḳable'l-viṣāldür ki buʿddandur. Çünki viṣāl ve ḳurb-ı tām ḥāṣıl ola; ol vaḳitde muḥibbüñ ḥāline iştiyāḳ dirler.

Pes, bunuñ ḥāli şol ʿandelībe beñzer ki gülden cüdā iken feryād itdügi gibi istişmām-ı būy-ı viṣāl itdükden ṣoñra daḫi āh ü nāleden ḫālī olmaz. Zīrā evvelki efġān buʿd u firāḳ ve ikincisi ḫavf-i firāḳ içündür ki eyyām-ı vaṣluñ istimrārı mevhūm ve devām-ı telāḳī deġme yerde mefḳūd ve maʿdūmdur. Ḫuṣūṣan ki muḥib müşāhede-i maḥbūb itdükçe meḥāsin-i cemāle ıṭṭılāʿ[265] mütezāyid[266] olup gitdükçe iştiyāḳ [155b] ve ʿaṭaş

[265] ıṭṭılāʿ : İ2 ıṭṭılā

efzūn olur ve ḳanmaḳ gelmez. Ve dimişlerdür ki şevḳ evṣāf-ı maḥabbetdendür ki muṭṭarid ve münʿakis olur. Yaʿnī her muḥib müştāḳ olur ve her müştāḳ[267] daḫi muḥibb olur. Vekeẕālik muḥibb olmayan müştāḳ olmaz ve müştāḳ olmayan daḫi muḥibb olmaz. Gel imdi bu cām-ı şevḳden bir cürʿa nūş idegör. Ve muḥibler yolına gidegör. Ve illā ruhbān gibi riyāżat-ı mücerrededen fāʾide bulmazsın. Belki ḳurı zāhid olur ḳalursın. Bizüm ise sözümüz zühd ü taḳvāda degül belki ʿışḳ u şevḳ ü maḥabbetdedür. Zīrā zühd ü taḳvānuñ ġāyeti cennet ve ʿışḳ u şevḳuñ nihāyeti vuṣlat-ı Hażretdür.

Ve ḥadīṯ-i ḳudsīde gelür: Elā ṭāle şevḳī ilā liḳāʾil-ebrār [268] Yaʿnī ṭāʾife-i ebrār muḳarrabīnüñ taḥtındadur ki henüz rāḥı menzile yetürmemişler ve serīr-i vaṣla geçüp oturmamışlardur. Çünki bunlar fi'l-cümle buʿd u firāḳ ehlidür. Lā-cerem, Ḥaḳ Taʿālā bunlaruñ liḳāsına müştāḳdur; yaʿnī kendi cenābı anlarla nice bī-perde ise. Zīrā Ḥaḳḳ'a göre perde ve buʿd u firāḳ yoḳdur. Anlaruñ daḫi kendiyle bī-perde olduġın ṭaleb ider. Zīrā ḥayfdur ki maḥbūb muḥibbe vāṣıl ola ve muḥibb anuñ yüzini müşāhededen aʿmā ve maḥcūb ḳala. Ve dimişlerdür ki "Çü görmez Yūsuf'uñ yüzin çe ḥāṣıl çeşm-i aʿmādan." Ve Ḥasan-ı Başrī'den mervīdür ki buyurmışdur: "E'n-naẕaru ile'l-vechi'l-ḥüsni ʿibādetün." Yaʿnī gerçi her tecellī Ḥaḳ Taʿālā'nuñ āṯār-ı cemālindendür. Fe emmā ḫuṣūṣ üzerine ḥüsn-i ṣıfāta maẕhar olana başḳa naẕar-ı ilāhī vardur. Bu cihetden anuñ yüzine baḳmaḳ ʿibādetdür. Evlād ve ehl ve civārı yüzlerine naẕar itmek gibi. Zīrā müştehī emrede ve ecnebiyyāta naẕardan haẕer itmek gerekdür.

Ey ʿāşıḳ tefekkür eyle ḥüsnüñ işāretini ki seni ṣūretden sırra [156a] irşād eyledi. Zīrā eger baṣīretüñ küşāde olsa meşhed-i ḥüsn ü cemāl olan ʿālemde cemīʿ-i eşyāya ḥüsn-

---

[266] mütezāyid : İ2 mütezāʾid

[267] olur ve her müştāḳ : A'da yok.

[268] Hüsâmeddîn Ali bin Abdillah, Câmiʿu't-tenzîl ve't-teʾvil (Tefsîrü'l-bitlisî, Dâr el-Kütüb el-İlmiyye, 2020) Erişim tarihi : 05/09/2021, https://books.google.com.tr

i ṣıfāt-ı ilāhiyye olmaḳ üzre naẓar idersin ve her bir naẓaruñ bir ʿibādet-i maḳbūle yerine geçer. Ve zāhidlerüñ bī-fāyide[269] mücāhedeleri gibi mücāhededen ḫalāṣ olursın ve naḳd-i ʿameli kīseñde ḥāżır bulursın. İşte maʿrifet ve müşāhedeñ naẓar ile seni ne dereceye irgürdi ki cemīʿ-i evḳātuñ ʿamele maṣrūf olmış gibi oldı. Ve fi'l-meṣel "Az ḳazan çoḳ yi" didükleri budur ki azda çoḳ[270] bereket bulursın. Ve bir gün ʿömrüñ biñ gün ḳadar memdūd olub sāʾirden ziyāde muʿammer olursın. Feʾfhem cidden!

Ve dimişlerdür ki cennet āṣār-ı viṣālden bir eṣer ve nār ḥarāret-i infiṣālden bir şerāredür.

Pes, bunda viṣāle terġīb ve firāḳdan terhīb vardur. Velākin maḥabbetüñ ibtilāsı çoḳdur; bināʾen ʿalā hāẕā ṣabr lāzımdur. Zīrā maḥabbet daʿvādur ve ibtilā meḥekdür. Anuñçün muḥibb olanlar yanup yaḳılmaḳdan ḫālī degüllerdür. Naẓm:

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

1. Āh kim bu āteş-i şevḳ aldı her yanum benüm
   Yandı biryān oldı ol āteşde cānum[271] benüm
2. İştiyāḳum gide gide oldı ġāyetde füzūn
   Ḳulına ʿarż-ı cemāl itdi o sulṭānum benüm
3. Çün boyandum bu maḥabbet rengine ben serteser
   Ẓulmetüm nūra dönüp şīr oldı hep ḳanum benüm
4. Ḳaṭre iken baḥr olub baḥr iken oldum çün muḥīṭ
   Baḳ ne vech ile temevvüc eyler ʿummānum benüm
5. Ḥaḳḳıyā Ḥaḳ virdügi iḥsānı redd itmez girü
   Tā ezelden böyledür Allāh'a īmānum benüm

فمن قال بخلافه فقد ساوى بين اهل العارية وغيرهم

[269] bī-fāyide : İ2 bī-fāʾide
[270] çoḳ : A bu
[271] cānum : A bu cānum İ2 bu cānum

[Kim aksini söylerse ehl-i âriye ve diğerleri ile eşit olur.]

[156b] "ʿIŞḴ"

ʿIşḳ kesr-i ʿayn ile ifrāṭ-ı maḥabbetdür. Yaʿnī iki rūḥuñ biri birine ziyāde iltifāt ve teʿānuḳıdur. Zīrā "ʿaşeḳa" ḥareket ile ṣarmaşıḳ didükleri otdur. Ve ḥarāret ve bürūdet-i havādan ṣarmaşıḳ ṣolup ḫazān oldığı gibi ʿāşıḳ daḫi şiddet-i maḥabbetden ṣararup solar ve ṣarı çiçege döner. Ve ifrāṭ-ı maḥabbetden fehm olındı ki ʿışḳ āḫir-i merātib-i maḥabbetdür ki maḳām-ı ḳābe ḳavseyndür. Çünki ev ednādan rücūʿ vāḳiʿ ola ol[272] ifrāṭ tedrīc ile zāʾil olmaġa başlar. Ve āḫir maḥabbet-i ḫāliṣa ḳalur. Ve bu mertebede neseb ve iṣneyniyyet ḳalmaz. Yaʿnī ḫalḳiyyet yüzinden belki ḥaḳḳiyyetden nāṣī niseb-i ilāhiyye ḳalur. Ve iṣneyniyyet vücūd-ı mümkinüñ ẓāhirine göre olur. Ve illā ʿālem-i beḳāda fi'l-ḥaḳīḳa iṣneyniyyet olmaz; ʿālem-i fenādaki gibi. Zīrā vücūd Ḥaḳḳ'uñdur muṭlaḳa. Ve ʿışḳı[273] taḥrīk iden istimāʿ-ı eṣvāt-ı ḥasenedür ki ışṭılāḥda aña semāʿ dirler. Ve ney didükleri ālete mübtelā olan daḫi bu maḳāmdan mübtelā olmışdur ki erbāb-ı berāziḫ ḥālidür. Ve anuñ ġāyeti fenā-i muṭlaḳdur. Zīrā ʿālem-i ḥaḳīḳat ḳīl u[274] ḳāl ve ṣīt u ṣadā götürmez. Zīrā erbāb-ı ḥaḳāʾiḳ maʿānīye naẓar iderler eṣvāta degül. Şol cihetden ki ẕevḳ-i maʿnā dāʾimdür; ẕevḳ-i eṣvāt ise inḳıṭāʿ-ı eṣvāt ile münḳatıʿdur. Ve bāḳī fānīden evlādur. Ve ḥadīṣde vārid olan "Eriḥnā Bilāl"[275] ve daḫi "Kellimīnī yā Ḥumeyrā"[276] taḥrīk ve teskīne işāretdür. Velākin ṭarīḳi üzre ḥareketdür. Fe'fhem cidden!

Ve ʿışḳ ḥaḳīḳatde raḳīḳa-i ḳalbiyyedür ki talṭīf-i ʿanāṣır ve ṭabāʾiʿa bāʿiṣdür. Bu cihetden mecāz ḳanṭaratü'l-ḥaḳīḳa olmışdur. Yaʿnī bir kimsede ki ʿışḳ-ı mecāzī ola ve dāʾire-i ʿiffetden çıḳmaya; ol mecāz anı leṭāfet-i ʿışḳ **[157a]** sebebi ile ḥaḳīḳate

---

272 ol : A'da yok.

273 ʿışḳı : A ʿışḳ

274 u : A'da yok.

275 Ebû Dâvud Süleyman bin el-Eşʿas, *Sünen,* (thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid), Beyrut : Mektebetü'l-Asriyye, "Kitâbü'l-edeb", 84

276 Ali el-Kârî, Ebu'l-Hasan Nûrüddîn Ali bin Sultan Muhammed, *Mirkâtü'l-Mefâtîh Şerh-i Mişkâti'l-Mesâbîh,* Beyrut : Dâru'l-fikr, 2002, C. 4, S. 1498, (2195)

döndürür. Ve Mecnūn gibi ʿāşıḳ-ı mecāzī iken ʿāşıḳ-ı ḥaḳīḳi olur ve ʿālem-i ṣūretüñ ḳaydından ḳurtılur. Zīrā ṣıfāt-ı ḥüsnüñ maḳbūle oldıġı ḥüsn ṣıfātı müşāhede iledür. Çünki bu müşāhede olmaya ṣıfāt-ı ḥüsnüñ cümlesi aña ḳayd olur. Bu vecihdendür ki bir maḥbūba naẓar itmek ile bir file naẓar itmek yanında beraber ola. Zīrā ikisi de Ḥaḳ Taʿālā'nuñ cemīl ṣunʿıdur.

Pes, ṣunʿında ṣāniʿa naẓar başḳa ve ṣāniʿdan ẕāhil[277] olup nefs-i ṣunʿa ya şehvet ile veya ġayrı vecih ile naẓar başḳadur. Baḳ imdi ʿāriflerüñ naẓarı ile ġayrılaruñ naẓarı miyānında ne ḳadar tefāvüt vardur. Süʾāl olınursa ki ṣuḥuf-ı ilāhiyye ve kütüb-i semāviyye teġannī ile oḳunduḳça Allāh Taʿālā anı istimāʿ ider. Çünki istimāʿ muḥarrik-i ʿışḳ ola.

Pes, Ḥaḳ Taʿālā'nuñ ʿışḳı ne maʿnāya maḥmūldür. Cevāb budur ki ʿışḳ-ı ilāhī maḥabbet-i müʾekkedeye rāciʿdür. Veyaḫud ʿabd-i ʿāşıḳa göre müşākeleye maḥmūldür. Ve maḥabbet-i müʾekkedenüñ aṣlı maʿrifetdür. Ve maʿrifet müteʾekkid olduḳça maḥabbet daḫi müteʾekkid[278] olur. Ve Ḥaḳḳ'uñ ʿabdi maʿrifeti kemā yenbaġīdür. Zīrā ʿabd anuñ kendi sırrıdur. Velākin ʿabdüñ maḥabbet ve maʿrifeti biḥasebi'l-ʿabddür ki teʿayyününüñ leṭāfet ve keṯāfetine dāʾir ve ḳalbinüñ ṣafvet ve küdūretine nāẓırdur. Bu cihetden hīç bir ferd Allāh Taʿālā'yı künhi üzre bulmamışdur. Ve bulduġı daḫi ḥaḳīḳat-i ilāhiyye mertebesidür ki baʿż-ı levāzımı ile maʿrifete göredür. Ve Rasūlüllāh –ṣallallāhü ʿaleyhi ve sellem- ḳable'n-nübüvve cebel-i Ḥirā'da ʿibādet içün teḫallī itdükde ṭāʾife-i ʿArab "İnne Muḥammeden ʿaşiḳa Rabbeh" didiler. Zīrā ṣūret-i ḥāli ʿışḳ idi; yoḫsa maḥabbet-i mücerrede degül. Sırrı budur ki mertebe-i velāyetüñ nihāyeti fenāfi'llāh **[157b]** Beyāż-ı Ṣaḥīḥ **[158a]** didükleridür ki maḳām-ı nübüvvetüñ bidāyetidür. Ve bu ġāyet ve bidāyete vuṣūle ʿışḳ vesīledür. Zīrā māsivā sözdür. Yaʿnī evṣāf-ı vücūd bāḳiye iken sālik mertebe-i

[277] ẕāhil : A ẕāʾil

[278] olduḳça maḥabbet daḫi müteʾekkid: A'da yok.

velāyete ve derece-i nübüvvete ḳadem başmaz. Ve ṭabʿ u nefs ve[279] cünūdını ḳatl idüp melekūt-ı ḳalb ve ceberūt-ı rūḥı tesḫīr itmedikçe ḳılıçın[280] ʿarşa aşmaz. Çünki Rasūlüllāh'a –ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem- mertebe-i velāyet ve nübüvvet ve risālet ʿale'l-vechi'l-ekmel ʿilm-i ilāhīde müteḳarrar idi. Lā-cerem ḳable'n-nübüvve mübtelā-yı ʿışḳ u şevḳ olup cebel-i Ḥirā'da teḫallī iderlerdi. Ve ḥarāret-i derūn şol ġāyetde idi ki gāhīce bī-iḫtiyār olup kendilerin cebelden aşaġa ṭarḥ itmek ḫāṭırası olurdı. Nitekim kümmel-i evliyānuñ daḫi ḥāl-i ġālibde ḥükmi budur. Ṣoñra ki maḳām-ı fenā tamām olup vaḥy-i ilāhī geldi. Ol eṣnāda Cibrīl –ʿaleyhi's-selām- anları birkaç defʿa kendine żamm idüp şiddet ile ṣıḳdı tā ki aḍlāʿı biri birine tedāḫüle ḳarīb oldı. Ve kendi ḫayātlarından[281] meʾyūs olmaḳ ḥaddine vardılar. Żamm-ı meẕkūrdan ise murād Cibrīl'den aña ifāża-i rūḥāniyyet idi. Nitekim baʿż-ı ekāmil-i nās ceẕbesi ḥālinde murād itdükleri müstaʿidde şiddet ile naẓar iderler veya ḫırḳaların anuñ üzerine ilbās eylerler. Veyāḫud ḳucaḳlayup kendilerine żamm itmek ile sereyān-ı ḥāl ve inkişāf-ı ʿulūma tevessül ḳılurlar. Zīrā vücūd-ı mecẕūb ki sırr-ı ḥāl ile munṣabıġ ve anuñ levniyle mütelevvindür. Mess itdügi maḥalle daḫi eṣeri sārīdür. Ve ḫırḳa daḫi bedene temās ile anda daḫi sırr-ı inṣıbāġ vardur. Anuñçün evliyānuñ kendilerine iżāfeti olan eşyā ile teberrük ve teyemmün eylerler ve münşefiʿ **[158b]** olurlar. Zāhid-i münkirüñ ise ḥāli aña muḫālifdür. Yaʿnī ṣoḥbetinde tenezzül oldıġı gibi kendine mużāf olan ṣiyāb ve edevātı daḫi böyledür. Ḥattā Ebū Yezīd Bisṭāmī -raḥimehullāh-[282] bir gice leẕẕet-i ʿibādet bulmayıcaḳ ḥücresin teftīş eyledi. Meger ki orada bir münkirüñ naʿli veya ʿaṣāsı ḳalmış imiş. Anuñ zehri sereyānı ile ḥücre daḫi zehr-nāk olmış. Ve bi-ḥükmi'l-mücāvere ḥücreden ṣāḥibü'l-ḥücre tecāvüz idüb ḥalāvet-i ṭāʿāt[283] bulmaduġınuñ aṣlı o imiş. Naẓm:

[Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün]

1. Yüzine baḳma münkirüñ zīrā

---

279 ve: İ2'de yok

280 ḳılıçın: A ḳılıcın

281 ḫayātlarından: A ḥayātlarından İ2 ḥayātlarından

282 raḥimehullāh: İ2 ḳuddise sirruḥ

283 ṭāʿāt: A ṭāʿat İ2 ṭāʿat

Zāġ āsā ḳatı nüḥūsetdür

2. Feyż-i āb olmasa bitmez dāne
   Dil-i bī-ʿışḳ pür yübūsetdür

Ve dimişlerdür ki evvelen nūr-ı maḥabbet ve ṣāniyen nār-ı ʿışḳ ve ṣāliṣen ḥarāret-i şehvetdür. Yaʿnī ḥarāret-i şehvet-i ḥaḳīḳiyyedür ki kāmillerüñ vücūdlarında ẓuhūr ider. Bu cihetdendür ki taḳlīl-i ġıdā iderken bile ḳuvvet-i cimāʿıyyeleri sāʾirlerden mużāʿafdur. Zīrā ʿurūḳda olan dem-i fānī yerine nūr-ı bāḳī cereyān ve sereyān idüp ʿālem-i fenāda ʿālem-i beḳānuñ āṣārı ile müntefiʿ olurlar. Buradandur ki cennet-i muʿaccele dirler. Zīrā aḥkām-ı beḳā ẓuhūrında insān-ı kāmil ehl-i cennete döner. Ve bu cihetden beden daḫi baʿde'l-mevt münḥal olmaz. Zīrā ervāḥ ʿālem-i beḳādan oldığı gibi ecsād-ı kümmel daḫi ervāḥ-ı bāḳiyyeye inżimām berekātı ile beḳā-i ebedī bulup çürimez ve neşʾe-i uḫrāda olan intişāları ecsād-ı sābıḳa ile olur. Ve bu maʿnāda kendilerine ziyāde taʿẓīm ve ḥāl ve şānlarını tebcīl ve tefḫīm vardur. Ve sāʾirlere daḫi ʿibretdür; tā ki saʿy ü ictihād idüp anlaruñ aḥvāl-i seniyyelerine nāʾil olalar. Ve anlaruñ bulduḳları derecāt-ı ʿāliyye ve maḳāmāt-ı maʿneviyyeyi anlar daḫi [159a] bulalar. Ve ʿışḳ insānuñ ḳalbī ḥālidür. Nitekim dimişlerdür ki "El-ʿışḳu ṭāʾirun lā yeltaḳıṭ illā ḥabbete'l-ḳalbi " Yaʿnī ḳalb ḥabbeye yaʿnī ṣanevber dānesine beñzer. Ve dāne ġıdā-i mürġdür ve ḳalb dānesi ġıdā-i ʿışḳdur. Ve şāhīn mürdeye naẓar itmeyüp ancaḳ zindeyi şikār itdügi gibi ʿışḳ daḫi ḳalb-i ḳābili şikār eyler. Ve ḳābil ḳıllet üzerine olmaġla lā-cerem ehl-i ʿışḳ daḫi ʿālemde kem-yābdur. Egerçi ki ebu'l-beşer Ādem'üñ -ʿaleyhi's-selām-[284] arża hübūṭı ibtilā-yı ʿışḳ içün idi. Ve anuñla melāʾikeden mufażżal oldı. Zīrā Ādem ʿanāṣır-ı ġalīẓadan mürekkebdür. Ve ḥaṭab-ı ġalīẓi [285] iḫrāḳa[286] āteş-i şedīd lāzım oldığı gibi ʿanāṣırı talṭīf ve ṭabāʾiʿi tenvīre daḫi ʿışḳ-ı ḳavī lāzım geldi. Melāʾike ise nūr-ı laṭīfden maṭbūʿ olmaġla yalıñuz nūr-ı maḥabbet üzerine ḳarār ḳıldılar. Zīrā nūrda iḫrāḳa sezā nesne yoḳdur.

[284] -ʿaleyhi's-selām- : İ2' de yok
[285] ḥaṭab-ı ġalīẓi: A ḫaṭab-ı ġalīẓi İ2 ḫaṭab-ı ġalīẓi
[286] iḫrāḳa: İ2 iḫrāḳa

Süʾāl olınursa ki bu ṣuretde Ādem ve melāʾike ġāyetde berāber oldılar. Zīrā maḳṣūd-ı Ādem nūra irişmekdür; nārda ḳalmaḳ degül. Bu cihetden "Ve'cʿalnī nūran" vārid oldı. Cevāb budur ki ʿışḳ ile ibtilāda esmā-i celāliyyenüñ ẓuhūrı vardur. Maḥabbet […] ise bu maʿnā mefḳūddur.

Pes, ẕü'l-cenāḥāyn olan ehl-i cenāḥ vāḥidden efḍaldür. Süʾāl olınursa ki ya Ādem mübtelā-yı ʿışḳ olıcaḳ bu maʿnā ẕürriyyetinüñ cemīʿ-i efrādına niçün[287] sārī olmadı. Cevāb budur ki sārī oldığı muḳarrerdür. Zīrā bu ʿālemüñ sebeb-i ḥudūṯi maḥabbet-i ẕātiyye ve ʿışḳ-ı ilāhīdür. Ve Ādem'e nefḫ-i rūḥ itmek bu maʿnādandur. Velākin ekṯer-i evlādda ġavāşī-i beşeriyye ve mevāniʿ-i ṭabīʿiyye biʾl-fiʿl ẓuhūr-ı ʿışḳa ḥāʾil olup cāmid ü ḫāmid ḳaldılar ve aṣla meyl ve inciẕābdan maḥrūm ve memnūʿ oldılar.

[159b] El-ḥāṣıl Ādem bir ḳālıb idi ki feyż-i ʿışḳ aña rīḫte oldı. Tā ki esmā-i cemāliyye ve celāliyyeye maẓhar olub "ḫaleḳtühū biyedeyye" sırrı anuñ āyīnesinde ṣūret bula. Ve bu iki maʿnāyı cemʿ ile ehl-i kemāl ola. Ve maẓhar-ı tām olmaġiçün ġayrı maḫlūḳ īcādına ḥācet ḳalmaya. Nitekim Ādem'den muḳaddem iḫtirāʿ olınan mümkināt ile ẓuhūr-ı esmā ve ṣıfāt tām olmadı. Ve tecellī-i kāmil henüz yerin bulmadı. Ve Ādem'üñ ibdāʿıyla "Leyse fi'l-imkān ebdeʿa mimmā kān" dinildi. Ve ḳālıb-ı ʿālem rūḥını buldı. Ve bir beden iki rūḥa muḥtāc olmadı. Buradandur ki bir beldede ḫalīfe ancaḳ bir olur. Ve eḳālīm-i sebʿada sulṭān-ı aʿẓam daḫi böyledür. İşte biʾl-fiʿl kemāl ẓuhūr-ı Ādem'e maḫṣūṣ[288] olup ferişteh yalıñuz cenāḥ-ı cemāl ve dīv yalıñuz cenāḥ-ı celāl üzerine ḳalup sāʾir eşyā daḫi hemān tesbīḥ ve taḥmīde meşġūl olup sāʾir kemālātdan ḫālī ḳaldılar. Yaʿnī biʾl-fiʿl eṯer-i kemāl bulmadılar. Egerçi bu ʿālemüñ her ẕerresinde mihr-i diraḫşān münderec ve her ḳaṭresinde deryā-yı ʿummān mündemicdür. Ve cemīʿ-i eşyā tecellī-i rūḥ-ı ẕātīde berāberdür. Ve "ḳul küllü

[287] niçün: İ2 nice
[288] maḫṣūṣ: A maḥṣūṣ

yaʿmelü ʿalā şākiletih ”[289]sırrı üzerine ʿālem ve[290] Ādem esmā ve ṣıfātı müştemildür. Bu cihetdendür ki[291] baʿż-ı aḥcār Rasūlüllāh ile -ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem- tekellüm eyledi. Ve baʿż-ı ḥaṣubādan kelime-i şehādet ṣādır oldı. Ve Cebel-i Uḥud ḥaḳḳında buyurdılar ki “Uḥud yüḥibbünā ve nüḥibbüh.”[292] Yaʿnī cebel ṣūretā cāmid ve bī-rūḥ iken maḥabbet ile mevṣūf oldı. Maḥabbet ise ẕī-rūḥ ve ʿuḳalā şānındandur. Zīrā ẕī-rūḥ gibi feraḥından ihtizāz eyledi. Ve Rasūlüllāh’uñ maḳdemi ile şeref-yāb oldıġından rūḥ-ı ẕātīsi ile ẓāhir oldı. Ve sāʾir mevcūdātı daḫi dünyā ve āḫiretde aña ḳıyās eyle. Ve bu maʿnāda inkāra düşme. Zīrā ḥaḳāʾiḳdan ġāfil ve esrāra **[160a]** cāhil olduġuñdan māʿadā nüṣūṣ-ı ḳaṭʿiyyeyi redd ile daḫi kāfir olursın. Zīrā teʾvīle ḥācet yoḳdur. Ve şunuñ ʿaḳl-ı müheẕẕebi var; ẓāhiri üzerine cereyān ider. Ve anuñ ki keşf-i tāmmı var; kelām-ı eşyāyı kendi ḳulaġı ile işidür.

Pes, ne cāy-ı teʾvīl ve inkārdur. Ve biz bu maḳūle aḥvāli yaʿnī baṭnuñ tevḥīdini ve eşyānuñ tesbīḥini ḥiss-i semʿ ile yaḳaẓada idrāk itmişüzdür. Bize göre maḥall-i şübhe degüldür. Eger senüñ şübheñ var ise ve ḳalbüñ tereddüde yār ise yüri sālik ol ve ḳalbüñde neşve-i ʿışḳ bul. Naẓm:

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün]

1. Nār-ı ʿışḳuñda göñül sūzānuñ olmışdur senüñ
   Bu ḥarāretden ciger büryānuñ olmışdur senüñ
2. Ṭıfl-ı dil bu dār-ı ġurbetde yetīmüñdür ebed
   Anuñ içün dāʿimā giryānuñ olmışdur senüñ
3. Çün neyistān-ı ezelden ney gibi oldı cüdā
   Derd-i hicrānuñ ile nālān[293] olmışdur senüñ
4. Ḳıl ʿimāret dest-i luṭf ile vücūdum şehrini

---

[289] “De ki: Herkes kendi yapısına uygun işler görür…”İsra suresi 84. ayet

[290] ve: A’da yok.

[291] ki: İ2’de yok

[292] Müslim, Ebu’l-Hüseyn Müslim b. el-Haccac b. Müslim el-Kuşeyrî, *Sahîh-i Müslim*, (thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî), Beyrut: Dârü’l-İhyâʾi’t-Türâsi’l-Arabî, “Kitâbü’l-hac”, 1393.

[293] nālān: A nālānuñ İ2 nālānuñ

Nice bir ḳahruñ ile vīrānuñ olmışdur senüñ

5. ʿIşḳuñ ile yu vücūdum ẕenbini ẓerre ḳoma
   Ṣad hezārān mücrime ġufrānuñ olmışdur senüñ
6. Ceẕbe-i ʿışḳ ile irmek bār-gāh-ı ḳurbuña
   Şeyḫ Ḥaḳḳī'ya ʿaẓīm iḥsānuñ olmışdur senüñ

Naẓm:

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün]

1. Micmer-i cānumda ʿışḳ u şevḳdür aḫker gibi
   Bu dilüm ol aḫker üstünde düter ʿanber gibi
2. Kūh-ı tende kāndur gūyā derūn-ı ehl-i dil
   Işḳ-ı Ḥaḳḳ anda olupdur ḳıymetī cevher gibi
3. Māsivāyı itmede her vech ile zīr ü zeber
   Ḳuvvet-i ser-pençe-i ʿışḳ oldı şīr-i ner gibi
4. ʿIşḳdur kim gülşen-i cānı ider seyr āb-ı feyż
   Açılur rūy-ı tecellī anda verd-i ter gibi
5. Ḥaḳḳıyā ʿışḳuñ hevāsından **[160b]** gözüm pür āb olup
   Merdüm-i çeşmüm ḳalıpdur anda nīlūfer gibi

ورد اثناء هذا التحرير قوله تعالى ما عندكم ينفد و ماعندكم ينفد وما عندالله باق اى ما عندكم من العلوم الكسبية والارزاق الجسمانية والاعمال البدنية يفنى و ينتهى وما عند الله من العلوم الوهبية والاغدية الروحانية والمثوبات الاخروية باق لا زوال له ولا نفاد و فيه تنبيه على طلب الباقى و ترغيب فيه فان الزائل كالمعدوم ففرق بين علم و علم وعمل و عمل و رزق و رزق الا ترى ان العلم الاهى هو من علم الله و ان العمل بالله هو من عمل الله و ان الغداء اروحانى هو من حقائق الاسم القيوم وفي الحديث ايكم مثلى ابيت عند ربى يطعمنى و يسقينى فليس المطعم والساقى اذا كان هو الله تعالى كالمطعم والساقى اذا كان هو العبد قال تعالى و سقيهم ربهم شرابا طهورا فاضاف السقى الى نفسه لان التجليات و الاذواق الذاتية ليست بوساطة الا سماء والصفا ولذا اغتبط بها المقربون **ثم** ورد قوله تعالى يا عباد لا خوف عليكم اليوم و لا انتم تحزنون والاضافة فى يا عبادى للتشريف لما يقتضيه ما بعده من نفى الخوف والحزن و قد سبق ان متعلق الخوف هو حال المستقبل و متعلق الحزن هو حال الماضى ولا شك ان الخواص لا خوف عليهم لانهم وصلوا الى غاية لا غاية وراءها والخوف انما يطرا من استقبال البرازخ والوقوف فى اثناء

الطريق وكذا لا حزن لهم اذ لم يفت عنهم شئ فيما مضى فهم عند المنزل سالمون وبكل المطالب
غانمون اللهم اجعلنا منهم بحرمة ختم الانبياء و بجاه ختم الاولياء

[Bu tahrîr esnasında Allah Teâlâ'nın : "Sizin yanınızdaki tükenir, Allah katında olan ise kalıcıdır.[294] *kavli vârid oldu. Yani sizdeki kesbî ilimler, cismânî rızıklar ve bedenî ameller biter ve tükenir. Allah katındaki vehbî ilimler, rûhânî gıdâlar, uhrevî mükâfâtlar ise kalıcıdır, bitmezler ve tükenmezler. Burada Bâkî olanın istenmesine yönelik ikaz ve istek uyandırma vardır. Çünkü geçici olan şey yok gibidir. İlimle ilim, amelle amel, rızıkla rızık arasında fark vardır dediğimizde İlâhî ilmin Allah'ın ilmi, Allah'ın adıyla amel etmenin Allah'ın ameli, ruhanî gıdanın da Kayyûm isminin hakikatlerinden olduğunun anlaşılması gerektiğini görmüyor musun? Ve hadîste gelir: Hanginiz benim gibidir, Rabb'im beni yediren ve içirendir.Yediren*[295] *ve içiren Allah olduğuna göre bu kulun yedirmesi ve içirmesi gibi değildir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: Rableri onlara tertemiz bir içecek içirir. İçirmek (saky) kelimesini kendi zâtına izâfe etmiştir. Çünkü tecellîler ve kişisel zevkler esmâlar ve sıfatlar dolayısıyla değildir. Bu yüzden bunu elde edenler çok sevinmiştir. Sonra Allah Teâlâ'nın şu kavli vârid olmuştur: "Ey kullarım, bugün size korku yoktur, siz üzülmeyeceksiniz de!"*[296] *Kullarımdaki izâfet Allah Teâlâ'nın onlardan korkuyu ve üzüntüyü kaldıran bir teşrîfidir. Korkunun gelecek zamanla üzüntünün de geçmiş zamanla alakalı olduğu daha önce geçmişti. Şüphesiz havâs için korku yoktur; çünkü onlar kendisinden sonra başka bir gâyenin olmadığı yegane gâyeye ulaşmıştır. Korku berzahta olacak olanlardan ya da yolda duraklamaktan dolayıdır. Aynı şekilde onlar için üzüntü de yoktur; çünkü onlar hiçbir şey kaybetmemiştir. Menzilde sağ salim bulunmaktadırlar ve istedikleri her şeyi elde etmişlerdir. Allah'ım enbiyâ ve evliyânın sonuncusu hürmetine bizi onlardan eyle!]*

[161a] Naẓm:

[Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün]

---

294 "Sizin yanınızdaki tükenir, Allah katında olan ise kalıcıdır. " Nahl suresi 96. ayet

295 Buhârî, "Kitâbü'l-hudûd", 44

296 "Ey kullarım, bugün size korku yoktur, siz üzülmeyeceksiniz de." Zuhruf suresi 68. ayet

1. Gel ey ṭıfl-ı ṭarīḳat şīr-i feyż iç ḳanı neylersin
   Bu şīri nūş ḳılmazsuñ ten içre cānı neylersin
2. Gözüñ ḫūn-ı cigerle sāġar-ı lebrīz ḳıl yoḫsa
   Ḳızıl ḳan itmege baġruñ mey-i rümmānı neylersin
3. Açılsun ebr-i ġuṣṣa āf-tāb-ı cānuñ üstünden
   Gider mirʾāt-ı dilden jeng-i ġayrı anı neylersin
4. Seni Yūsuf gibi ya çāha ṭarḥ eyler ya zindāna
   Bilürsin[297] bī-vefādur ṣoḥbet-i iḫvānı neylersin
5. Seni teşrīf ider herbir nefes ʿabdī diyü Allāh
   Saña yetmez mi bu ġayrı ʿulüvv-i şānı neylersin
6. Muḳaddem pīr-i irşād iste Ḥaḳ'dan Şeyḫ Ḥaḳḳī-veş
   Düşünce berzaḫa āḫir ḳurı efġānı neylersin

"ḲURB"

Maʿlūm ola ki ḳurb u buʿud maʿāni-i müteḳābiledendür ki zamān ve mekān ve ġayrıda istiʿmāl olınur. Ve Ḥaḳḳ'a göre ḳurb u buʿud yoḳdur. Zīrā Ḥaḳ ʿabde göre bī-perdedür.

Pes, Ḥaḳḳ'uñ ʿabde ḳurbı ifḍāl ve īṣāl-i feyż iledür. Nitekim maʿiyyeti ʿāmme-i ḫalḳa göre ʿilm ü[298] lüṭf iledür. Ve ḫāṣṣaya mübāsaṭa ve üns iledür. Ve aṣfiyāya tevellī iledür. Kemā ḳāl "Ve hüve yetevelle'ṣ-ṣāliḥīn." Ve enbiyāya teʾyīd-i daʿvā iledür. Tā ki ümem üzerine iḳāmet-i ḥüccet ideler. Feʾemmā nefs-i ẕāta göre maʿiyyet olmaz. Zīrā ẕāt-ı Ḥaḳ mechūldür. Mechūl nesnenüñ ise nisbet-i maʿiyyeti maʿlūm degüldür.

El-ḥāṣıl maʿiyyet-i ẕātiyye didükleri nisbet-i irtibāṭiyyedür ki vaṣf ile mevṣūf ve taʿayyün ile müteʿayyin arasında vāḳiʿdür. Sulṭān-ı aʿzam ile raʿiyyet miyānında

[297] bilürsin: A bilirsin
[298] ü: A'da yok.

olan nisbet-i irtibāṭiyye gibi. Maʿa hāẕā sulṭān-ı nefs raʿiyyet ve raʿiyyet[299] daḫi nefs-i sulṭān degüldür. Ve mertebe-i ulūhiyyetde ilāh ve meʾlūh daḫi böyledür. [161b] Ve ʿilm-i ilāhī didükleri nisbet-i meẕkūreyi bilmekdür ki cemīʿ-i esmā ve ṣıfātuñ ʿilmi anda mündericdür.

Pes, beyneʾẕ-ẕāteyn ḥulūl ve ittiḥāda ḳaʾil olmaḳ ifrāṭ ve biʾl-külliyye mübāyenet ve teʿaddüd-i vücūda ẕāhib olmaḳ tefrīṭdür. Ve bu nisbet cihetiyle Ḥaḳḳ'uñ kemāl-i ẓuhūrı vardur. Velākin kemāl-i ẓuhūrıyla muḫtecibdür. ʿAyn-ı ḫuffāşdan ḍavʾ-ı şemsin muḫtecib oldığı gibi. Ve bir daḫi ḳurb müfriṭ cihetiyle muḫtecibdür. Hevānuñ aʿyün-i nāẕırīnden iḫticābı gibi. Zīrā hevānuñ aʿyüna mülābese-i tāmmesi vardur. Bu ṣūretde merdüm-i çeşme mülābis olan nesneyi çeşm niçe müṭālaʿa ider ki mütālaʿa ve müşāhede fiʾl-cümle ḳurb ve fiʾl-cümle buʿda mevḳūfdur. Āyīne-i ḥāli gibi ki çeşme ittiṣāli māniʿ-i rüʾyet-i ṣūretdür. Naẓm:

[Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün]

1. Gözüñ yum cevher almaḳ ister iseñ işbu deryādan
   Gözüñ aç şemsi görmek ger murāduñsa bu ṣaḥrādan
2. Ẓuhūrı gözlere girmiş yine yoḳ anı bir görmiş
   Bu sırra var mı hīç irmiş ṭuyub bir nükte maʿnādan
3. Ne maʿnādur bu maʿnā kim ḥicāb olmış aña elfāẓ
   Seçilmez aġ olan gerçi niḳāb olmazsa ḳaradan
4. Ruḫ-ı maḥbūba āyīne olıpdur noḳta-i sevdā
   Daḫi āyīneye āyīnedür üsrüb muṭallādan
5. Severseñ[300] cānı sev ammā görürseñ heykeli seyr it
   Yüzine muṣḥafuñ baḳ ger dilerseñ sırr-ı "meṣnā"dan
6. Eger dervīş iseñ şeyḫi gözet bu ḫırḳadan Ḥaḳḳī
   Ki biñ[301] pāredür ḫırḳa bugün esmā-i ḥüsnādan

[299] ve raʿiyyet: A'da yok.
[300] severseñ: A seversen

Mervīdür ki Ḥażret-i Mūsā ʿaleyhi's-selām münācāt idüb Yā Rabbi ḳarīb misin ki saña münācāt ideyim ve ḫafḍ-ı ṣavt[302] eyleyeyim ki ʿinde'l-mülūk refʿ-i ṣavt itmek terk-i edebdür. Veya baʿīd misin ki **[162a]** saña münādāt ve refʿ-i ṣavt ideyim ve kelāmumı işitdüreyim didikde cevāb-ı ilāhī geldi ki "Yā Mūsā baʿīd olsam baña nihāyet bulamazsın. Zīrā ġāyetüm yoḳdur." Ve eger ḳarīb olsam baña ṭāḳat getüremezsin ve ṣohbetüme ḳudret bulmazsın. Hemān ki baña ḳaṣd idesin beni bulursın. Zīrā benüm içün eyne ve mekān yoḳdur. Süʾāl olınursa ki bu kelām "Feʾeynemā tüvellū feṯemme vechüʾl-lāh"[303] mażmūnına muḫālifdür. Zīrā bunda eyniyyeti taʿmīm vāḳiʿ olmışdur. Cevāb budur ki cemīʿ-i eyniyyāta tecellī vāḳiʿ oldığı muḳarrerdür. Velākin ʿumūm üzre olmaḳ ḳaydı refʿ ider. Ṭavāf cihet-i muʿayyineyi refʿ itdigi[304] gibi. Anuñçün Ḥaḳḳ'a vech-i muṭlaḳdan teveccüh gerekdür. Tā ki taḳyīdden ḫalāṣ ola. Zīrā taḳyīdde tecsīm maʿnāsı vardur ki ilḥāddandur. Yaʿnī taḳyīd ṣıfāt-ı ecsāmdandur.

Pes, ḥaḳḳı taḳyīd itmek olmaz. Ḍavʾ-ı şemsi dār-ı vāḥide ile taḳyīd itmek olmadığı gibi. Zīrā muḥīṭdür muḥāṭ degüldür. Bu ṣūretde Ḥaḳḳ içün eyn-i maḫṣūṣ yoḳdur. Bināʾen ʿalā hāẕā anı nerede bulayım diyen ḳaṣıd ile ve ṭaleb-i muṭlaḳ ile bulur. Anuñçün ehl-i arż ü semā ḥayretdedür. Feʾfhem cidden!

Ve ʿabdüñ Ḥaḳḳ'a ḳurbı ṣıfāt-ı ilāhiyye ile ittiṣāfdadur; yaʿnī bi-ḥasebi'l-ʿabd[305] yoḫsa bi-ḥasebi'l-Ḥaḳḳ degül. Zīrā bi-ḥasebi'l-Ḥaḳḳ ittiṣāfa abdüñ vüsʿati yoḳdur. Yaʿnī ḥicāb teʿayyün ile maḥcūb oldığından ḳayda düşmüşdür. Ḥaḳ ve ṣıfātı ise muṭlaḳdur.

---

[301] biñ: A biñ bir İ2 biñ bir

[302] ḫafḍ-ı ṣavt : A ḥafḍ-ı ṣavt

[303] "…Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü işte oradadır…" Bakara suresi 115. ayet

[304] itdigi: İ2 itdügi

[305] bi-ḥasebi'l-ʿabd: A'da yok.

Pes, loḳma-ı Anḳā ḥavṣala-ı ʿuṣfūra ṣıġmaz. Ve ḳaṣʿa-ı kebīre ḳaṣʿa-ı ṣaġīreye girmez didükleri budur. Faʿrifhü. Ve ol ṣıfāt-ı ḥikmet ve ʿilm ü ḥilm ü raḥmet ve emṯāli gibidür ki bunlarla ittiṣāf evsāḫ-ı cehl ü ṭayş ü ġaḍab ve intiḳāmı izāle ider. Ve bu maḳūle maʿāni ile olan ḳurba ḳurb-ı rūḥānī dirler. Ḳurb-ı bedenī ve cismānī degül.

[162b] Süʾāl olınursa ki ġaḍab ve intiḳām ṣıfāt-ı ilāhiyyedendür; pes bu maḳūleleri izāle itmek ne vecihle ṣaḥīḥ olur. Cevāb budur ki izāle olınan ṣıfāt-ı ʿabdiyye-i nefsāniyyedür. Yoḫsa ṣıfāt-ı ḥaḳḳiyye-i raḥmāniyye degül. Zīrā insān-ı kāmil odur[306] kim cemīʿ-i ṣıfāt-ı ilāhiyye ile muttaṣıf ola ve maḳāmına göre her ṣıfat ile ḳıyām bula. Nitekim Rasūlüllāh'uñ -ṣallallāhü ʿaleyhi ve sellem- mebʿūṯün bi's-seyf oldıġı raḥmet-i ʿāmme olmasını münāfī olmadı. Anuñçün aṣḥābdan seyyāfları daḫi var idi ki ḥālā ehl-i ʿurf ʿindinde aña cellād dirler. Belki bu ümmetüñ ḫaṣāʾiṣinden ve tamām-ı mekārimindendür ki ṣıfāt-ı redd ile ṣıfāt-ı ḥamīdeye münḳalibe olur. Meṯelā ḥased ki ṣıfāt-ı meẕmūmedendür; ʿilm-i nāfiʿa ve māl-i ṣāliḥa taʿallüḳ idicek memdūḥ olur ve ʿalā haẕā.

Pes, Ḥaḳḳ'a ḳurb odur ki esbāb-ı saʿādete teşebbüṯ eyleye ve ferāʾiżde ihtimām ve nevāfil-i ṭāʿātde iḫtiyāṭ-ı tām üzerine ola. Ve ʿinde'l-ḳavm ḳurb ikidür ki; biri ḳurb-i nevāfil ve biri daḫi ḳurb-i ferāʾiżdür. Ve bunlaruñ ḥaḳḳında āṯār-ı ṣaḥīḥa vardur. Nitekim gelür: Men taḳarrabe minnî şibran taḳarrabtü minhü ẕirāʿan.[307] Yaʿnī taḳvā ve ʿamel-i ṣāliḥ ve sülūk ile taḳarrüb-i ḳalīl ile taḳarrüb idene Allāh Taʿālā feyż ve iḥsānıyla taḳarrüb-i keṯīr ile taḳarrüb ider. Ve yine gelür: " Mā taḳarrabe ileyye abdī bi-miṯli edāʾi mā iftarażtü ʿaleyhi ve innehū liyeteḳarrabe ileyye baʿde ẕālike bi'n-

[306] odur: A oldur
[307] Müslim, "Kitâbü'z-zikr ve'd-duâ ve't-tevbe ve'l-istiğfâr", 2687

nevāfil ḥattā uḥibbuh."[308] Ve yine ḥadīṯ-i ḳudsīde gelür: "Lā yezālü ʿabdī yetaḳarrabu ileyye bi'n-nevāfili ḥattā uḥibbehū feʾiẕā aḥbabtuhū küntü semʿahū ve baṣarahū." [309] İşte bunlar ḳurb-i nevāfil ḥaḳḳındadur. Gerek nevāfil-i ṣalāt olsun ve gerek ġayrı olsun. Zīrā nevāfilüñ ṣalāta ve ṣıyāma ve ṣadaḳaya ve ḥacca ve emṯāline iḫtiṣāṣı yoḳdur. Belki ferāʾiżden māʿadā meşrūʿātüñ cümlesi nevāfilde dāḫildür. Ḥattā nāfile-i nikāḥ daḫi andandur. Ve nāfile **[163a]** muṭlaḳā ʿabdüñ Allāh Taʿālā'ya hediyyesidür. Anuñçün iḥsān ve taṭyīb ile emr olınmışdur. Yaʿnī mülūk ve ekābire iʿṭā olınan hediyyede ihtimām olındığı gibi melikü'l-mülūk olan Ḥaḳḳ'uñ hediyyesinde ziyāde ihtimām lāzımdur. Meṯelā namāzı şurūṭ-ı ẓāhire ve bāṭınası ile ḳılmaḳ ve ṣadaḳada mālüñ iyüsin virmek ve emṯāli gibi. Anuñçün fuḳarāyı taḥḳīr ve aġniyāyı taʿẓīm idenler ḳıyāmetde ziyāde ṭaʿn ve teşnīʿ olınalar gerekdür. Zīrā ekābire māllarınuñ aʿlāsından ve keṯīrinden virdiler. Fuḳarāya ise tenezzül itmedikleri köhne libāsları ilbās itdiler. Ve iltifāt eylemedikleri[310] baḳiyye-i ṭaʿāmı yedirdiler. Ve ʿalā haẕā ve Ṣaḥīḥ-i Buḫārī'de gelür ki Rasūlüllāh -ṣallallāhü ʿaleyhi ve sellem- teheccüde ḳıyāmlarında sekiz rekʿat nāfile ḳılurlardı ki anuñ ḥüsn ü ṭūli vaṣf olınmazdı. Ve Mekke-i Mükerreme'de bir sāʾil bir ġanīden "şeyʾen lillāh" didikde ġanī daḫi kīsesin çıḳardı ve ḳarışdırup[311] bir ednā ḳurāża-i zer bulup virdi. Ve orada evliyādan bir kimse ḥāżır idi. Bu vażʿı görüp tebessüm itdi. Ve defʿ itdügi ḳurāża ile ʿindellāh ḥālinüñ ḥaḳāret ve denāʾetine işāret eyledi didi. Zīrā ḥaḳīrden ḥaḳīr ṣādır olur. Eger iyüsinden ve aʿlāsından vireydi ʿulüvv-i şānına delālet iderdi. Ve ḳurb-i ferāʾiż ḥaḳḳında ḥadīṯ-i nebevīde gelür: "Ḳāle'llāh ʿalā lisānı ʿabdeh. Semiʿa'llāhü limen ḥamideh."[312] Yaʿnī imām semiʿa'llāhü limen ḥamideh didügi lisān-ı ḥaḳdandur. Anuñçün cemāʿat "Allahümme rabbenā leke'l-ḥamd[313]" diyü

---

[308] Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâliḳ el-Bezzâr el-Basrî, *el-Müsnedü'l-kebîr ve el-Baḥrü'z-zehhâr,* (thk. Mahfûz Rahman Zeynullah) : Mektebetü'l-Ulûm Ve'l-Hüküm, Medine, 1988-2009, C. 15, s. 270, (8750).

[309] Buhârî, "Kitâbü'r-rikâk", 38

[310] eylemedikleri: A eylemediḳleri

[311] ḳarışdırup: İ2 ḳarışdurup

[312] Müslim, "Kitâbü's-salât", 404

[313] leke'l-ḥamd: A ve leke'l-ḥamd İ2 ve leke'l-ḥamd

muḳābele iderler. Zīrā imām Ḥaḳḳ'uñ tercemānıdur. Bu sebebden ḥīn-i tilāvetde cemāʿate sükūt düşer. Ve belki imām maẓhar-ı Ḥaḳ ve cemāʿat maẓāhir-i esmā ve ṣıfātdur. Anuñçün eʾimme-i dīn muṭlaḳā taʿẓīm olınurlar. Ve[314] bu taḳrīrden ḳurb-i nevāfil ile ḳurb-i ferāʾiż arasında farḳ ẓāhir oldı. Yaʿnī ḳurb-i nevāfil [163b] odur ki vücūd-ı Ḥaḳ ṣıfāt-ı ʿabde mirʾāt ve aḥvāline maẓhar ola. Ve ḳurb-i ferāʾiż odur ki ṣıfāt ve aḥvāl ʿabd-i ẕāt-ı Ḥaḳḳ'a mirʾāt ve vücūduna maẓhar ola.

Pes, ṣūret-i evvelīde[315] ẓāhir ve meşhūd ʿabd ve ṣānīde Ḥaḳdur. Ve bu iki dāʾire ile sülūk-i ʿabd tamām olur. Zīrā maḳām-ı ḳurb maḳām-ı "Ḳābe Ḳavseyndür" ki dāʾirenüñ ḳuṭrlarını taḳsīm iden ḫaṭ ḳadardur. Çünki Ev Ednā mertebesinde ʿayn-ı Ḥaḳ ẓāhir ve ḳavs-i imkān ile ḳavs-i vücūb bir ola; ḫaṭṭ-ı mütevehhim zāʾil olur ve dāʾire ancaḳ dāʾire-i vücūb olmaḳ üzre ḳalur. Zīrā imkān-ı vücūbda müstehlekdür. Ve bu mertebeye ṭavr-ı insānīde kemāl-i ilāhī dirler. Ve baʿdehü yaʿnī ev ednādan ḳābe ḳavseyne rücūʿ idüp ʿālem-i beḳāya döndükde ṭavr-ı ilāhīde kemāl-i insānī ẓāhir olur. Ve bunuñla insān-ı kāmil ekmeliyyet mertebesin bulur ki irşād ve daʿvet bu mertebeye menūṭdur. Ve ʿurūca taḥlīl dirler ki evṣāfuñ cümlesinden inḥilāl ve ḥucb-i ẓulmāniyye ve nūrāniyyenüñ cemīʿinden insilāḫ ile ḥāṣıl olur. Anuñçün vaṭan-ı aṣlīye rücūʿ itmek ziyāde ṣaʿbdur. Yaʿnī berāzıḫı keşretde olmaġla mürşid-i kāmile ve müddet-i ṭavīleye muḥtācdur. Ve baʿde'l-vuṣūl ʿavdet ve ṣıfāt-ı ilāhiyye ile telebbüs itmek āsāndur. Ve bu maḳāmātda "Ve hüve maʿaküm eynemā küntüm"[316] sırrı ẓāhir olur. Zīrā Ḥaḳḳ'uñ ḳurb u maʿiyyeti gerçi ʿāmdur; gerek ʿabd saʿīd olsun ve gerek şaḳī olsun. Velākin ʿabdüñ bu maʿnāyı müşāhedesi olmayıcaḳ ḳāʾide nedür ki Ḥaḳ bā ʿabd ve ʿabd bī-Ḥaḳdur. Bu maʿnādandur ki Ḥaḳ ʿabde müştāḳdur. Yaʿnī kendi ʿabdini müşāhede itdügi gibi ʿabd daḫi aña ol vecih ile vāṣıl olmasına müştāḳdur.

[314] ve: A'da yok.
[315] ṣūret-i evvelīde: İ2 ṣūret-i ūlāda
[316] "…Nerede olsanız, O sizinle beraberdir…" Hadîd suresi 4. ayet

Pes, Ḥaḳ saña nezdīk ve sen Haḳdan dūr olmaḳ ʿacībdür. Ve maḥbūb ḥāżır olup sen andan aʿmā olmaḳ **[164a]** ne sebebdür. Naẓm:

[Fāʾilātün Fāʾilātün Fāʾilātün Fāʾilün]

1. Ṣūret-i Ḥaḳ görmek isterseñ eger mirʾāta baḳ
   Gör ne vech ile tecellī eylemişdür saña Ḥaḳ
2. Sen Ḥaḳḳ'a[317] āyīne iken böyle aʿmāsın neden
   Yoḳ mıdur çeşm-i dilüñde nūrdan ẕerre şafaḳ
3. Cismi ḳo cāna iriş cānı bıraḳ sırra yüri
   Birliġe ir olma hem-çün "ḳābe ḳavseyn" iki şaḳ
4. Ḳurb u buʿduñ nisbetinden olagör fānī bugün
   ʿİlm-i ʿayne'l-ʿaynden oḳı bu mektebde sebaḳ
5. Bu vücūd oldı kitāb-ı müsteṭāb-ı ẕāt-ı hū
   Naḳş olındı nūr-ı merşūş üstine hem-çün varaḳ
6. Ḥaḳḳıyā ḳandan ṭoġar[318] ḳanda ġurūb eyler vücūd
   Künhi üzre kim bilür anı meger Rabb'ül-Felaḳ

بعد الانتباه و ما اوجب عليكم فخذوه يعنى ما اوجبه الله عليكم و كتبه من الاحكام فاعملوا به و كذا ما اوجبه النبى من السنن قولا كان او فعلا فان قوله و فعله من قبيل الايجاد على الامة ليعملو ايهما و يسعدوا ؟ بالدرجات العالية كيف و قد ندب الى المندوبات و الاطاعة واجبة اى على الذين التزمو؟اطاعته فى كل طاعة و كذا ما اوجبه الولى من النوافل مطلقا فانه من حيث فنائه و بقائه لا يقول الاالحق ولا يعمل الا بالحق فمن قلده و دخل تحت مبايعته فقد التزم طاعته و من ثم يهتم عند الخواص بكل من السنن والنوافل كما يهتم بالفرائض لان الامر واحد لا يتعدد والاطاعة انما هى لاولى الامر لا لغيرهم فعليك بالعناية لهذا الشان العظيم فان الرخصة للعوام عزيمة لك و من اجتهد فى سير الليل فقد حمد عند الصباح و وصل الى المنزل قبل الرواح و استغنى بالاصباح **[164b]** عن المشعل والمصباح

[İntibâh'tan sonra vārid oldu: "Emrettiğini alın ve uygulayın." Yani Allah'ın size emrettikleri ve size koyduğu hükümler ile amel edin. Aynı şekilde Hz. Peygamber'in

[317] Sen Ḥaḳḳ'a: İ2 Ḥaḳḳ'a sen
[318] ṭoġar: İ2 doġar

(s.a.v) söz olarak ya da davranış olarak emrettikleri ile de amel edin. Onun sözü ve davranışı ümmet için amel etmeleri ve yüksek dereceler kazanarak mutlu olmaları için yükümlülük kabilindendir. Nasıl ki mensuplarla görevlendirmiştir. Ve tâat vâciptir. Yani onun her bir tâatini sürdürenler üzerine. Aynı şekilde velîlerin nâfilelerden yükümlü tuttukları ile de amel edin. Çünkü onlar fenâ ve bekâsı açısından haktan başka bir şey söylemez ve haktan başka bir şeyle amel etmez. Kim onu taklit ve takip ederse tâatini sürdürmüş olur. Bu yüzden havâs farzlara dikkat ettiği gibi bütün sünnetlere ve nâfilelere de dikkat eder. Çünkü emir bir tanedir. Tâat de birden fazla değildir. Çünkü o veliyyü'l-emre ya da başkasına göre değildir. Bu önemli hususa dikkat etmen gerekir. Ruhsat avam içindir, sana düşen azîmettir. Gece ilerlemeye devam eden sabah hamdeder. Menzile erkenden ulaşır. Sabahın gelişinden sonra ***[164b]*** *meşale ve lambaya ihtiyaç duymaz.]*

[Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün]

Naẓm:

1. Bāġ-ı ʿömrüñ ṣolmadan ey bülbül-i dil gül ḳopar
   ʿĀlem-i bālāya aç ḳudsīler ile bāl ü per
2. ʿArş-ı aʿlādur vücūd-ı ādem-i kāmil bugün
   Başı ʿarşa irişür her kim anuñ pāyın öper
3. Nuṣret isterseñ eger bu düşmen-i nefs üstine
   Çek ḳılıcın ictihāduñ eyle tevḥīdi siper

4. Gülşen-i aḥvālüñi sīr-āb eyle feyż ile
   Evliyādan al nefes kim cānuña ol ṣu seper
5. Kim ki gūş itmez bugün mürşid sözin bin cān ile
   Kendi kendi ile āḫir gide gide yol ṣapar
6. Ḳalb-i kāmil Ḥaḳḳıyā ḥürmetlüdür çün Kaʿbe'den
   Ẕī saʿādet aña kim dest-i keremle dil yapar

"FENĀʾ"

Fenā oldur[319] ki rüsūm ve evṣāf-ı ʿabd keṯret-i riyāżet ile zāʾil ve müżmaḥil ola. Ve bir daḫi budur ki baḥr-i müşāhededе müstaġraḳ olup mülk ve[320] melekūtı iḥsās ve idrāk itmeye ve ʿayn-ı ẕāt-ı eḥadiyyede müstehlik ola. Ve bu mertebe faḳr-ı ḥaḳīḳi ile ḥāṣıl olur ki māsivādan bi'l-külliyye boşalmaḳdur. Nitekim meşāyıḫ – ḳaddese'llāhü esrārahüm- buyurmışlardur ki "El-faḳr sevādü'l-vech fi'd-dāreyn." Zīrā sevād ile murād fenādur. İşte bu maʿnā Ḥaḳ'dan ẕāt-ı Ḥaḳḳ'ı ṭaleb idenlerüñ ḥālidür. Ve bunuñ muḳābili beyāżü'l-vech olanlardur ki cāhları bāḳī olmaġla ġınā bulmışlardur. Ve bu maʿnā Ḥaḳ'dan kevneyni ṭaleb idenlerüñ ḥālidür.

Pes, bunlara göre "El-ġınā beyāżü'l-vech fi'd-dāreyn" dinilür ve sevād faḳr-ı siyādetden meʾḫūẕdür; Ḥacer-i Esved gibi. Ve daḫi ḥadīṯde gelür: "Sevdāʾü velūdun ḫayrun min ḥasnāʾe aḳīm"[321] Yaʿnī velūduñ ʿaḳīm üzerine fażl ve rüchānı vardur. Zīrā velūdde sırr-ı ilāhī vardur ki Allāh Taʿālā [165a] mebde-i eşyādur. ʿAḳl-ı evvel mebde-i merātib ve Ādem mebde-i insān oldığı gibi.

Pes, şol kimse ki ya ẓāhirde veya bāṭında mebde-i silsile olmaya; ʿaḳīmdür. Ve bu maʿnā nikāh-ı ṣaḥīḥ üzerine mebnīdür. Zīrā veled-i zināya ẕürriyyet dimezler. Ve keẕālik bir sālik ki bir ṣāḥib-i nefisden aḫẕ-i ṭarīḳat itmeye andan silsileʾ-i maʿneviyye gelmez; gerekse ẓāhirde biñ ḫalīfesi olsun. Egerçi maġrūrlar bu maʿnādan ġāfillerdür. Anuñçün ḥāṭib-i leyl[322] gibi çūr-çūb divşürüb yoḳ yere tekṣīr-i sevād iderler. Ve fenāʾ-i ḥaḳīḳī ʿalāmeti oldur ki [323] ʿabd kendi fiʿlinden fenā bulur. Yaʿnī gerçi kendinden niçe efʿāl ṣādır[324] olur. Feʾemmā ol efʿāl ile ḳāʾim olan ḥaḳdur. Ve kendi andan bī-şuʿūrdur. Zīrā fiʿl ḥaḳḳa ālet gibidür. Şuʿūr ise

[319] oldur: A odur İ2 odur
[320] ve: A'da yok.
[321] Taberânî, Ebü'l-Kāsım Süleymân b. Ahmed, *Muʿcemü'l-Kebīr,* (thk. Hamdî Abdülmecîd es-Selefî), Kahire : Mektebetü İbn-i Teymiyye, 1994, C. 19, S.416, (1004).
[322] ḥāṭib-i leyl: İ2 ḫāṭib-i leyl
[323] oldur ki: A odur ki
[324] ṣādır: İ2 ṣādıra

ṣāniʿ üñdür; āletüñ degül. Ve bundan cebr lāzım gelmez. Zīrā maḥall-i keyānī bāḳīdür ki maḥall-i kesbdür. Ve ḥālet-i fenā lā nūr ve lā ẓulmetdür. Yaʿnī ne ẓulmete muḳābil olan nūrdur ve ne ḫod nūra muḳābil olan ẓulmetdür. Zīrā ol ḥāletde nisbet yoḳdur. Leyleʾ-i ḳadr gibi ki anuñ nūrı nūru'l-envārdur. Yaʿnī mebde-i cemīʿ-i envār olan nūrdur. Ve anda ẓulmete muḳābele nisbeti yoḳdur.

Pes, ne keyfiyyet üzre[325] nūr oldıġı ḳıyās götürmez. Nitekim vaḥdet-i Ḥaḳ daḫi böyledür ki keṯret muḳābelesinde degüldür. El-ḥāṣıl ḍavʾ-ı ḥaḳīkī ve ẓıll-i ḥaḳīḳīnüñ żıddı yoḳdur. Zīrā aṣlü'l-eḍvāʾ ve'ẓ-ẓılāldür. Bu mertebedendür ki Rasūlüllāh'uñ -ṣallallāhü ʿaleyhi ve sellem- sāyeleri yoġ idi. Zīrā vücūd-ı şerīfleri tecellī-i ẕātīye maẓhar idi.

Pes, ḳameruñ miṯli olmadıġı gibi anuñ daḫi ẓılli yoġ idi ve illā ṣuretā miṯli. Yaʿnī ẕü'l-ẓıll ile berāber olmaḳ lāzım gelürdi. Fe'fhem cidden! [165b] Naẓm:

[Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün]

1. Serīr-i sırruma nāzil ola çünkim o şāhenşāh
   Bulur cān u göñül anuñ tecellīsinden ʿālī cāh
2. Çıḳarmaz rāhını ser-menzil-i maḳṣūda āḫir-kār
   Fenāya irmeyen sālik ne bilür ḳandadur dergāh
3. Bugün āb-ı hayāt-ı feyżle zinde olan ʿāşıḳ
   Yarın bezm-i şuhūdda[326] cümleden evvel bulur şeh-rāh
4. Şunuñ kim nefsi mürde ḳalbi zinde ola dünyāda
   Mezārı üstine anuñ iner nūr-ı Ḫudā'dan māh
5. Ḳoma bārūy u burc-ı cism[327] ü cānuñdan eṯer hergiz
   Ḫarāb-ābād olmazsañ ʿimāret eylemez Allāh
6. Bu yolda iftiḳār-ı Şeyḫ Ḥaḳḳī ġāyete irdi

[325] üzre: İ2 üzerine
[326] şuhūdda: A şuhūda İ2 şuhūda
[327] burc-ı cism: i2 burc u cism

Bu deñlü bī-vücūd iken nedür bu tāb-ı dil bu āh

Naẓm:

[7'li Hece Ölçüsü]

1. Yā ʿ Afüvvü yā Ġafūr
   Baḳma cürm ü ḫaṭāya
   Yā Ġaniyyü yā Şekūr
   Maẓhar eyle ʿaṭāya
2. ʿİlm it vücūdumuzı
   ʿAyn it şuhūdumuzı
   Ḥaḳ it sücūdumuzı
   İrgür bizi fenāya
3. Seyr idelüm eşyāyı
   Keşf idelüm esmāyı
   Görelüm müsemmāyı
   Yol vire bize liḳāya
4. Nūr-ı ẕātı lāmiʿ ḳıl
   İsmümüzi cāmiʿ ḳıl
   Raḥmetüñi vāsiʿ ḳıl
   İrişdürüp rıżāya
5. Ḥaḳḳī ḳuluñ nūr eyle
   Sırrında ẓuhūr eyle
   Küdūreti[328] dūr eyle
   Vāṣıl ola ṣafāya

"VİṢĀL"

Maʿlūm ola ki insān eḥadiyyet-i ẕātiyye mertebesinde ʿayne'l-cemʿde iken tecellîyāt-ı muḫtelife ile merātib-i ṣıfāt ve efʿāl ve āṩāra tenezzül idüp ʿanāṣıra hübūṭ itdi. Ve cemʿi farḳa mübeddel oldı. Ve mertebe-i eḥadiyyetde iken vaṣl ü faṣl iʿtibār

[328] Küdūreti: İ2 Küdūrātı

olınmazdı. Mertebe-i ervāḥda īmān ve küfür iʿtibār [166a] olınmadığı gibi. Zīrā ol mertebede neseb ve iżāfāt yoḳdur. Anuñçün dimişlerdür ki "El-vāḥidü lā yeṣdüru ʿanhü illa'l-vāhid." Yaʿnī Allāh Taʿālā eḥadiyyeti mertebesinde neseb iʿtibār olınmayıcak, andan ṣādır olan ancaḳ vāḥiddür ki vücūd-ı ʿām didükleridür. Yaʿnī tecellī-i vücūd ki māhiyyāt-ı mümkināt üzerine ifāża olınmışdur. Ve çünki neseb iʿtibār olına vāḥidden keṯīr ṣādır olmaḳ cāʾiz olur. Noḳṭadan muḥīṭa ḫāric olan ḫuṭūṭ-ı muḫtelife gibi ki her biri muḥīṭda bir noḳṭaya müntehī olur. Ve bu ḫuṭūṭ ve nuḳāṭuñ keṯretinden noḳṭa-i merkeze teʿaddüd ve tekeṯṯür gelmez. El-ḥāṣıl insān eḥadiyyet-i ẕātiyyeden mefṣūl olup mertebe-i insāna gelince devr-i eṭvār eyledi. Ve her ṭūr bir faṣl iʿtibār olındı. Zīrā anuñ ḥicābıyla muḥtecib oldı. Ve çün tūr-ı āḫirden maḳām-ı evvele ḥareket eyledi ki; aña sülūk dirler. Zīrā sülūk meşy ve ḥareketdür ve yola gitmekdür. Ve her ṭūra ki teraḳḳī eyledi. Bir dürlü vaṣl buldı. Tā ki aṣla vuṣūlde ḥareketi sükūna mübeddel oldı. Seylüñ deryāya vuṣūlde ḥāli gibi.

Pes, bu maḳūle ehl-i vuṣūle ehl-i sülūk dimek mā mażā iʿtibārıyladur. Ve bundan fehm olındı ki nüzūlde her ṭūr bir faṣldur. Zīrā sırr-ı insān tenezzüldedür. Ve ʿurūcda her ṭūr bir vaṣldur. Zīrā sırr-ı insān teraḳḳīdedür. Ve ġāyetü'l-ġāyāt ʿayn-ı eḥadiyyetde istihlākdür. İşte vaṣl didükleri faṣl iʿtibārıyladur. Ve illā lā faṣl ve lā vaṣldur. Ve Ḥaḳ Taʿālī'nüñ[329] eşyāya ḳayyūmiyyeti vaṣldur. Ve aḥvāl-i keṯretden tenezzühi faṣldur ki bu cihetden eşyāya taʿallüḳı yoḳdur. Belki taʿallüḳı tecellī ve ḳayyūmiyyet ḥasebiyledür. Yaʿnī cemīʿ-i mümkinātuñ ḳıyāmı rūh-ı ẕātī iledür. Şöyle ki eger bu rūḥ olmasa ḳālıb [166b] mücerred ḳalur ve ʿadem-i aṣlīye döner. Ve bu rūḥuñ āṯārını ehl-i mükāşefe olanlar müşāhede iderler; ġayrılar degül. Zīrā anlar aṣıl tecellīyi idrāk itmişlerdür. Şol cihetden ki anlaruñ üç ḥāli vardur. Evvelkisi maḥvdur ki kendi fiʿillerini efʿāl-i Ḥaḳ'da ifnā itmişlerdür ki her fiʿli fiʿl-i Ḥaḳḳ olmaḳ üzre müşāhede iderler. Ve ikincisi ṭamsdur ki kendi ṣıfatlarını ṣıfāt-ı Ḥaḳ'da ifnā eylemişlerdür ki her ṣıfatı ṣıfat-ı Ḥaḳḳ olmaḳ üzre görürler. Ve üçüncisi maḥḳdur ki

[329] Ḥaḳ Taʿālī'nüñ: A Ḥaḳ Taʿālā'nuñ İ2 Ḥaḳ Taʿālā'nuñ

kendi ẕātlarını ẕāt-ı Ḥaḳ'da ifnā itmişlerdür ki ʿālem-i vücūdda ancaḳ vücūd-ı Ḥaḳḳ'ı müşāhede iderler. Ve lā mevcūde illallāh dirler ki tevḥīd-i ḫaḳīḳīdür. Ve bu mertebede tevḥīdde ḳarār ve sükūn ḥāṣıl olur. Nitekim laṭīfe idüb dirler "Eṣ-ṣūfī men lā meẕhebe lehū." Nitekim Kaʿbe'ye vāṣıl olanuñ sülūki tamām olup anuñ içün ġayrı meẕheb ve meslek ḳalmaz. Ve Ḥaḳḳ'a ittiṣāl didükleri budur ki ʿabd kendi ʿaynını vücūd-ı eḥadīye muttaṣıl mülāḥaẓa eyleye ve kendi vücūdını kendine iżāfet ile taḳyīd eylemeye. Belki meded-i vücūd ve nefes-i raḥmānīnüñ kendine ʿale'd-devām ittiṣāline naẓar eyleye.

Pes, bu vecihle Ḥaḳla mevcūd oldıġın bilür ve kendinden naẓarı ḳaṭʿ idüp şirkden ḫalāṣ olur. Ve infiṣāl didükleri ittiṣāl-i meẕkūruñ muḳābilidür ki meded-i vücūduñ ittiṣālinden ġafletdür. ʿAvām ḥāli gibi ki ḳandan geldiler ve ḳanda giderler bilmezler. Egerçi Ḥaḳḳuñ anlardan infiṣāli yoḳdur. Nitekim ḳayyūmiyyetden ẓāhirdür. Süʾāl olınursa ki insān daḫi sırr-ı ḳayyūmiyyet ile muttaṣıf olur mı? Cevāb budur ki ḳayyūmla ittiṣāfı sāʾir ṣıfāt-ı ilāhiyye ile ittiṣāfı gibidür. Şu ḳadar vardur ki ḳayyūmiyyetde sırr-ı ulūhiyyet vardur. Ve insān-ı kāmil ġıdā-i kāʾinātdur ki her mevcūd **[167a]** kendine münāsib olan ġıdā ile nice ḳāʾim ise insān ile daḫi öyle ḳāʾimdür. Zīrā eger ġıdā-i cismānī ve eger ġıdā-i rūḥāniyyedür; bu ikisi ism-i ḳayyūmuñ sedenesindür[330]. Belki ġıdā-i rūḥānī maḫdūmdur ki ġıdā-i cismānī aña ḫidmet ider. Şol maʿnādan ki ġıdā-i rūḥānī ʿayn-ı rūḥdur ki ibtidā-i bedenüñ ḳıvāmı aña menūṭdur. Egerçi sebeb-i beḳā olmaḳda ikisinüñ daḫi daḫli vardur. Velākin feyż ile āb ve ʿilm ü maʿrifet ile şarāb bir midür? El-ḥāṣıl insān rūḥ-ı ʿālemdür. Ve bī-rūḥ cesed olmadıġı gibi bī-ādem daḫi ʿālem olmaz.

Pes, māhī deryādan aḫẕ-i feyż-i beḳā itdügi gibi ʿālem daḫi ādem ile böyledür. Ve dimişlerdür ki Ḥaḳḳ'a viṣālüñ maʿnāsı Ḥaḳḳ'a ʿilmdür.

[330] sedenesindür: A sedenesinden

Pes, ʿilm-i ilāhī ne ḳadar efzūn olursa ḳurb ü vaṣl daḫi ol ḳadar ziyāde olur. Zīrā muḥibbüñ maḥbūbuñ ḥüsnini ve kemālātını ʿilimden maḥbūba maḥabbet ḥāṣıl olur. Ve ʿilm kemāl bulduḳca maḥabbet daḫi kemāl bulup āḫir bu rābıṭa ve ceẕbe ile viṣāl ḥāṣıl olur ki fenā fi'llāhdur ki āḫir-i derecāt sülūkdür. Baʿdehü beḳā bi'llāha irtidādda ʿayn-ı faṣılda bir güne vaṣl daḫi vücūda gelüp anuñla iltiẕāẕda bāḳī ḳalur. Ve dimişlerdür ki vaṣl enfās-ı māżīyyeyi idrākdür. Yaʿnī fevt olan nesneleri tedārük-i ilāhīdür. Nitekim Ḳur'ān'da gelür: " Fe ülāʾike yubeddilullāhi seyyiʾātihim ḥasenāt."[331] Yaʿnī şol kimseler ki irtikāb-ı seyyiʾāt ile iżāʿat-i sermāye-i ʿömr itmişler ve enfāsı isrāf itmek ile faṣl ü firāḳ bulmışlardur. Āḫir Allāh Taʿālā anlaruñ seyyiʾātını ḥasenāta tebdil ile ḥāllerin tedārük itdi. Ve faṣl ü firāḳların vaṣl ü ictimāʿa taḥvīl eyledi. Egerçi bu maʿnā herkese müyesser degüldür; belki nādir vāḳiʿ olur. Bu cihetden sālike lāzımdur ki mevāżıʿ-ı [167b] ḫaṭar ve zelelden ḥaẕer eyleye. Zīrā belki aʿmāl ve aḥvālinden dest-gīr bulunmaya.

Baʿde-ẕā bu maḳāmda niceleri ilḥāda düşerler. Zīrā vaṣl u faṣlı beyne'n-nās müteʿārif olan vaṣl u faṣla ḳıyās iderler. Bu ise ṣaḥīḥ degüldür. Belki Ḥaḳ'dan faṣl-ı iḫticāb ve vaṣl-ı inkişāf iledür ki ḥaḳīḳati Ḥaḳḳ'uñ kendine ʿayn-ı cemʿde vaṣlıdur. Nitekim maʿiyyeti şeyʾüñ kendi nefsine olan maʿiyyetidür. Zīrā nūr ẓulmet ile maʿiyyet ve Ḥaḳ ḫalḳ ile ṣoḥbet itmez. Belki ẓulmet ve ḫalḳ didükleri bir ālāy ʿavārıżdur. Ve ʿavārıż maʿdūmātdur.

Pes, ẓuhūr ve iḫticāb Ḥaḳḳuñdur. Naẕar eyle vech-i ʿarża ki ṭulūʿ-ı şemsde üzerinde olan cemīʿ-i maḫlūḳāt mütebeyyen olur. Ve ġurūbda ḥāli üzerine şöyle mestūr ḳalur. İşte nūr-ı mufāż ile ẓulmet-i māhiyyāt daḫi böyledür. Ve Ḥaḳḳ'uñ iḫticābı bi'n-nisbetedür. Ẕātınuñ ṣıfāt ile iḫticābıdur. ʿArūsuñ ḳınāʿla iḫticābı gibi. Ve illā Ḥaḳ'dan aẓhar nesne yoḳdur. Nitekim kenz-i maḫfī olub ḫalḳı ḫalḳ itdüginden aḫbārı aña dāldür. Fe'fhem. Naẓm:

[331] "…Allah işte onların kötülüklerini iyiliklere çevirir..." Furkân suresi 70. ayet

[Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün]

1. İlāhī şerbet-i vaṣluñ içür bu cān-ı müştāḳa
   Niçe bir nār-ı hicrānuñ dil ü cān u ciger yaḳa
2. Göñül pervāne-i şemʿ-i cemālüñdür yanar dāʾim
   Ṭayanmaz cān pür-tāb-ı şuʿāʿ-ı nūr-ı berrāḳa
3. Boyanmışdur ḫayālüñ rengine mānend berg-i gül
   Virür būy-ı fenā āhı meşām-ı cān-ı ʿuşşāḳa
4. Firāz-ı ʿarş-ı vaṣluñdur murādı yoḫsa ʿālemde
   Ne enfüsde ḳarār eyler ne ḫod meyl ider āfāḳa
5. Kitāb-ı ʿışḳdan her kim ki ders almaḳ murād eyler
   Gözetmez lafẓı vü maʿnāyı baḳmaz rūy-ı evrāḳa
6. Ḳuyudur bu ḳuyūd-ı māsivā cān u dile yā Rabb
   Düşürme Ḥaḳḳī'yi ḳayda irişdür anı ıṭlāḳa

"ÜNS"

[168a] Üns dehşet ve vaḥşeti refʿ itmekdür. Yaʿnī Ḥazret-i İlāhiyyenüñ müşāhede-i cemālinden ḳalbde ḥāṣıl olan eṣerdür. Ve insāna insān didükleri her ülfet itdügi nesne ile müsteʾnis olduġındur. Veyaḫud ünsi birbiriyledür. Anuñçün dimişlerdür ki insān medenī biʾṭṭabʿdur ki ḳıvāmları birbiriyledür. Zīrā yalıñuz bir ferd cemīʿ-i esbāb ile ḳāʾim olmaḳ mümkin degüldür. Bu cihetden ḥadīṣde gelür ki "İḫtilāfü ümmetī raḥmetün."[332] Maḳṣūd aḥkāmda veyā ḥarf u ṣanāʾiʿda iḫtilāfdur. Aḥkāmda iḫtilāf ehl-i ictihāduñ edilleye bināʾen baʿz-ı aḥkām-ı meşrūʿada iḫtilāflarına dāʾirdür. Egerçi ḥükm-i meşrūʿ ʿindeʾllāh birdür. Nitekim maḥallinde mübeyyendür. Ve insān birbiriyle[333] müsteʾnis olmaḳ ya ṭabīʿī veya rūḥānīdür. Ṭabīʿī bisyār olur. Zīrā şehevātda iştirāk ġālibdür.

[332] Ahmed bin Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, *Müsnedü'l-İmam Ahmed bin Hanbel*, (thk. Şuayb el-Arnaût, Adil Mürşid vd.), Müessesetü'r-Risâle, 2001, C. 30, s. 391.

[333] birbiriyle: A'da yok.(üzeri çizilmiş)

Pes, herkes kendi cinsine münceẕib olur. Rūḥānī ḳalīldür ki tecerrüd ehlinde vāḳiʿdür. Ve üns ki rūḥānī ola būy-i Ḥaḳḳ istişmām itmekden nāşīdür. Çünki beyne'llāh ve beyne'l-ʿabd ḥicāblar münḫariḳ[334] ola. Bu maʿnā ḥavāle-i gülşende ḫārdan dīvāruñ muḥteriḳ olmasına beñzer. Yaʿnī ol ḫār muḥteriḳ ve ḥicābiyyeti zāʾil olsa meşāma būy-ı gülşen vāṣıl olup üns-i rūḥānī ḥāṣıl oldığı gibi sürādiḳāt-ı ḥucbüñ inkişāf ve irtifāʿıyla daḫi būy-i vaṣl istişmām olınup üns-i ilāhī ḥuṣūle gelür.

Pes, ol ḥicāblar berāziḫ ve esbāb-ı vaḥşetdür. Anuñçün baḳiyye-i nefs oldıḳca sālik eṣer-i ġaḍabdan ḫalāṣ olmaz. Ve Ḥaḳ ile ünsi vaḥşeti defʿ miḳdārı olur. Ve żıdduñ beḳāsıyla żıdd-ı āḫara yer ḳalmaz. Faʿrifhü.

Ve bālāda mürūr itdi ki ṭāʾife-i ṣūfiyyenüñ evāʾil-i sülūkda biri **[168b]** birileriyle müsteʾnis olduḳları eyü maʿnā degüldür. Zīrā Ḥaḳ'dan tevaḥḥuṣa bāʿiṣdür. Ve sālik nāfir ve menfūr olmadıḳca Ḥaḳ ile müsteʾnis olmaz. Ve maḳām-ı vaṣl ve cāy-ı ṣoḥbet bulmaz. Bu sebebdendür ki erbāb-ı ḥāl tenhāları iḫtiyār iderler. Ve gāh olur ki ṭāġ başında maġāralara giderler. İşte bundan maḳṣūd taʿalluḳ-ı māsivādan münḳatıʿ olmaḳdur. Ve bunuñ ẓāhiri ḫalḳdan Ḥaḳḳ'a firārdur. Velākin bāṭını Ḥaḳ'dan Ḥaḳḳ'a rücūʿdur. Zīrā Ḥaḳ senüñle biledür; gerek tenhāda vaḥdetde ve gerek ḫalḳ içre keṣretde. Bu cihetden firār ila'llāh maʿnāsını cehlden ʿilme firār ile tefsīr eylediler. Zīrā kimden kime firār idersen el-ḥāṣıl ortada ḥāʾil olan ġaflet didükleri maʿnādur. Velākin gerçi ġaflet bir lafıẓdur; feʾemmā cemīʿ-i ḥucb-ı ẓulmāniyye ve nūrāniyyeyi müştemildür. Ve inḳıṭāʿ-ı ṣūrī inḳıṭāʿ-ı maʿnevīye vesīledür. Ve şol ki nās ile iḫtilāṭ idüp ben deryāyam müteġayyer olamam dir ve keṣretde vaḥdet daʿvāsın eyler. Kelāmı kiẓb-i maḥżdur. Zīrā mübtedīye iḫtilāṭ ḳayusı degüldür. Ve müntehī daḫi Ḥaḳ ile müsteʾnis oldığı aṣlā keṣrete naẓar itmez. Meger ki daʿvet ve irşād-ı nās ile meʾmūr ola. Naẓar eyle ki Rasūlullāh –ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem- kimseyi ḫalīl ve ṣadīḳ ittiḫāẕ itmedi. Belki uḫuvvet ve ṣadāḳat-ı dīnīyye ile iktifā eyledi ki muḳteżāsı

[334] münḫariḳ: A münḥarik

“Vetevāṣav bi’l-ḥaḳḳı vetevāṣav bi’ṣ-ṣabr” mūcibince tevāṣīdür. Ve mürīd ve şeyḫ arasında cārī olan ḥāl daḫi budur. Ḥattā mürīd şeyḫ ile bile müsteʾnis olmamaḳ gerekdür. Mādem ki bāṭını taʿallükātdan ḫalāṣ olmamışdur. Velākin şeyḫe maḥabbet vesīle-i Ḥaḳḳ oldığı cihetden[335] Rasūlüllāh’a ve belki Allāh’a maḥabbetdür. Ve ḥubb-i Ḥaḳ ġālib olduḳda[336] **[169a]** cümle maḥabbetler bir olur. Ḳaṭreler deryāyla mütteḥid olduḳları gibi. Feʿemmā buraları temyīz itmek güçdür. Ve dimişlerdür ki şeyḫ maṭlūb ve mürīd ṭālibdür.

Pes, ḥareket ṭālib ṭarafındandur. Nitekim seyl deryāya vāṣıl olınca ḥareket ider. Maʿa haẕā deryā sākitdür. Anuñçün sālik didiler. Zīrā maʿnāda cānib-i Ḥaḳḳ’a ḥareket itdügi gibi, ṣūretde daḫi āsitāne-i şeyḫe tereddüd ider. Zīrā şeyḫuñ āsitānesi āsitāne-i Ḳaʿbe’dür. Ve ḳalb-i şeyḫ ḥarem-i muḥteremdür. Ve feyżi Zemzemdür ve yemīni Ḥacer-i Esved belki yemīn-i nebevī ve yemīnullāhdur. Veʿalā haẕā ne ḳadar şeʿāʾir-i ẓāhire-i muḥtereme var ise insān-ı kāmilde daḫi bulınur. Ve ḥurumāt-ı ilāhiyyeyi taʿẓīm itmeyen felāḥ bulmaz. Naẓm:

[Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün]

1. Bu ġurbetde vaṭan ṭutma işit firrū ilā’llāhi
   İrişdür menzil-i vaṣla eger sālik iseñ rāhı
2. Bu gülzār-ı fenānuñ gel gülünden bülbülünden geç
   Bu deştüñ[337] lālesine sünbüline eyleme āh
3. Bu dünyā vaḥşet-ābād olduġın[338] bilmez misin ey dil
   Neden üns olduñ anuñla düşüp sevdāya nāgāhī
4. Senüñ hem ṣoḥbetüñ ḥaḳdur ki ol maḥbūb-ı muṭlaḳdur
   Naẓar ḳılma pes aġyāra ḳul iseñ bekle dergāhı
5. Eger dervīş iseñ sulṭān-ı maʿnā olduġuñ fehm it

[335] oldığı cihetdür: A’da yok.(üzeri çizilmiş)
[336] oldıḳda: İ2 oldıḳca
[337] deştüñ: A dostuñ
[338] olduġın: A oldığın

Bu sulṭānlıḳ saña yeġdür cihānuñ olmadan şāhı

6. Yüri deryā-yı feyż-i bī-kenāra ṭala gör Ḥaḳḳī

Ki bilmez işbu deryā-yı muḥīṭuñ ḳaʿrını māhī

ناجيت الله تعالى فى ان يفتح لى فتحا جديدا فورد قوله تعالي يبتغون فضلا من ربهم اى علما الهيا جديرا بان يكون فى القلب لان فيض الربوبية لا يكون الا على الوجه الاكمل لانه الفضل والفضل من الملوك لايكون الاكذلك [169b] فكيف من ملك الملوك فكانت هذه الاية من الفتوحات الالهية لان المحرك فى انتغاء الفضل انما هو الحق تعالى و من شانه ان يعطى العبد ما حركه اليه من الطلب على ان ورود هذه الاية من الوجه الخاص انبساط الحق مع العبد و يكفى شرفا له لانه نزول اليه كنزول السلطان الى دار الفقير **ثم** قال وهو الذى جعل اليل لباسا اى جعل ليل الشيخ البشرى كاللباس للستر فانه يستر الروح وضوؤه الذى هو المعاملة الاهية فى التجلى والاضافة فكان باطن الحق مستورا بظاهر العبد لان الظاهر خلق والباطن حق هذا هو المناسب لظاهر الاية والا فالاظهران العبد مستور بالله تعالى لان الظهور انما هو للحق كما دل عليه قوله تعالى كنت كنزا مخفيا فخلقت الخلق لان العبد ممكن والممكن معدوم والمعدوملا موجود له وانما الظهور للوجود لا للعدم ولا وجود الالله فاعرف جدا **ثم** قال والنوم سباتا اى قطعا عن الا حساس ليسترح البدن و يذهب التعب الطبيعى وحقيقته انقطاع الارواح عن مزاولة الاجسام والتراقى الى عالم المعانى اما بالنوم او بالانسلاخ وكلاهما مشترك فى انقطاع ضوء الروح عن ظاهر الجسد بخلاف الموت الطبيعى ولذاجعل النوم اخ الموت لاعينه لانه فرق ما بينهما كالفرق بين الاخوين و ان كانا متشابهين فى الجملة ثم ان اليقظة من قبيل النوم ايضا لما اشار اليه قوله تعالى و من اياته منامكم باليل والنهار فدل على ان اولياء الله غايبون عن الدنيا وجميع ماسوى الله تعالى ليلا ونهارا كما قال وتحسبهم ايقاظا وهم رقود اى هم راقدون و ان كانو ايقاظا و ليست الراحة الا فى الرقود فارقد تسترح **ثم** قال وجعل النهار نشورا وهو الحياة الصورية كما ان [170a]عالم الصفات هو الحياة المعنوية للحركات المعنوية فيها ولو لم يؤخذ بالاسماء والصفات لما كانت للذات الاحدية حركة و توجه معنوى الى عالم الايجاد ولذا ليس فى العالم ضلع راقد لان اثر المتحرك الحركة فظهر ان الله تعالى احيى الاسماء والصفات بالتوجه الى العالم المذكور وانه تعالى جعل العود الى مقام قاب قوسين الصفات من قبيل النشور اذ لو لا ذلك لم يكن حس وحركة واثر حيوة اصلا لان مقام اوادنى مقام الاستهلاك فى الذات الاحدية والهالك لا حراك يه و من ثم عاد االنبى صلى الله عليه و سلم ليلة المعراج الى السدرة وهى سدرة الكثرة ولذا راى جبريل هناك على صورة الاصلية ولم يغش عليه لانها كثرة متوسطة بين الحجاب والكشف ولها برزخية بين الوجوب والامكان وهى مقام جبريل لان الوحى انما هو لدعوة اهل الكثرة الى الذات الاحدية فكثرة الجناح اشارة الى كثرة القوة من حيث كثرة العلوم المفاضة على القلب النبوى و على قلوب الامة ولاغشى فى عالم البرزخ لانه اما فى عالم الوجوب من حيث التجرد عن الاكوان و اما فى عالم الاكوان من حيث التلبس بها كما وقع فى جبل حراء والحاصل ان الغشى اما بالاستهلاك بالتجلى الذاتى وسطوته واما من عدم تحمل البشرية ما هو خارج عن حكم الكون الا ترى ان جبريل كان قد يتمثل فى الصورة البشرية وهو اهون حالات الوحى اذ لا انفعال فى الاخذ من جانب البشرية و اما اذا جاء فى صورة صلصلة الجرس على الحجر الاملس فكان ينقبض الروح النبوى و يؤخذ

عن الحس ويعرق عرقا شديدا لانه خلاف المالوف ولذا كان من اصعب حالات الوحى ثم ان الوحى **[170b]** هو الروح ولذاكان يحبئ مع الروح و مبنى الروح على الجسد الميت فمن لم يمت عن حكم جسده و طبيعته فلا روح له ولا حيوة فالاول كالموت الطبيعى والثانى كالنشور الجسمانى يوم القيمة اوالاول كالنوم فى اليل والمثانى كالنشور فى النهار و بعض حقائق هذه الاية فى اول كتابنا المسمى بالحق الصريح والكشف الصحيح فليطلب هنالك والله العليم الخبير و ليس للعبد من علمه الا القليل اليسير

[Allah'tan bana yeni bir kapı açmasını istedim. Bunun üzerine Allah Teâlâ'nın '...Rabb'lerinin lütfunu dileyerek...'[339] sözü vârid oldu. Yani; kalpte olmaya layık ilâhî ilim. Çünkü rubûbiyetin bol bol olması ve taşması sadece ekmel vecihle olur. Çünkü o lütuftur ve lütuf sultanlardan gelir ve bol bol gelir, ***[169b]*** *peki ya sultanların sultanı? Bu âyet ilâhî fütûhâttandır. Çünkü fazilet arayışındaki muharrik Hak Teâlâ'dır. Ve kuluna, taleplerini vermek onun şânındandır. Bu âyetin bu mânâda gelişi Hakk'ın kuluna olan yakınlığına delâlet eder. Ona şeref olarak yeter. Çünkü bu ona nüzûlüdür ki bir Sultanın fakirin evine gitmesi gibidir. Sonra "O, geceyi size bir örtü kılandır"[340] demiştir. Yani insan siluetine geceyi örtünmek için elbise gibi kıldı. Zîrâ o ruhu örter. Ve onun ışığı tecellîdeki ve izâfetteki ilâhî muameledir. Hakk'ın bâtını kulun zâhiri ile örtülüdür. Çünkü zâhir olan yaratılmış, bâtın olan ise Hak'tır. Bu âyetin zâhirine uygun olan budur. Yoksa en zâhir olan kulun Allah ile mestûr olmasıdır. Çünkü zâhir olmak Hak içindir ki bu konuda Allah Teâlâ: "Gizli bir hazineydim, halkı yarattım." demiştir. Çünkü kul mümkün varlıktır. Ve mümkün olan ise ma'dûmdur. Ve ma'dûmun varlığı yoktur. Ve zâhir olmak varlık içindir, yokluk için değil. Ve Allah'tan başkasının varlığı yoktur. Bunu iyi bil.*

Sonra uykuyu, bir dinlenme zamanı olarak yarattığını söylemiştir. Yani hissin ortadan kalkması. Bedenin dinlenmesi ve tabîî yorgunluğun gitmesi için. Bunun açıklaması ise, rûhların cisimlerde bulunmasının sona ermesi ve mânâ âlemine yükselmedir. Bu ya uykuyla ya da maddeden sıyrılmakla olur. İkisi de rûhun ışığının bedenin zâhirinden ayrılması anlamındadır. Bu tabîî ölümün tam tersidir. Yaratan bu yüzden uykuyu ölümün kardeşi kılmıştır, aynısı değil. Her ne kadar ikisi birbirine benziyor olsa da, ikisini iki kardeşin farklı olması gibi ayırmıştır. Ayrıca yakaza uyku kabîlindendir. Allah Teâlâ'nın işaret ettiği gibi: "Geceleyin uyumanız ve gündüzün

[339] "…Rab'lerinden bol nimet ve hoşnutluk (lütuf) isteyerek…" Mâide suresi 2. ayet
[340] "O, geceyi size bir örtü yapandır." Furkân suresi 47. ayet

onun lütfundan istemeniz de O'nun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir"[341] *Ve velîlerin dünyadan ve Allah dışındaki her şeyden uzak olduğuna işaret etmiştir. Aynı şekilde: "Uykuda oldukları halde sen onları uyanık sanırsın..."*[342] *Yani onlar, uyanık olsalar bile uykudadırlar. Ve istirahat sadece uykudadır. Uyu, dinlenirsin. Sonra "...gündüzü de, adeta yeni bir hayat olarak halk etti."*[343] *demiştir. Ve o görünen hayattır.* ***[170a]*** *Aynı şekilde sıfat âlemi manevî hayattır. Eğer isimler ve sıfatlarla gerçekleşmeseydi, Zât-ı Ehadî'nin hareketi ve vücût âlemine manevî teveccühü olmazdı. Bu yüzden âlemde sabit bir şey yoktur. Çünkü hareket edenin belirtisi harekettir. Ve zahir olmuştur ki Allah Teâlâ'nın isimleri ve sıfatları bu âleme teveccüh ederek hayat vermiştir.*

وأنه تعالى جعل العود إلى مقام قاب قوسين الصفات من قبيل النشور،

Bu olmasaydı, his, hareket ve hayat belirtisi olmazdı. Çünkü ednâ makamı, Zât-ı Ehadiyye'de istihlâk makâmıdır. Ve ölünün hareketi olmaz. Ayrıca Nebi -sallallahü aleyi ve selem- Miraç gecesi Sidre'ye çıkmıştır. Ve o kesret sidresidir. Bu yüzden orada Cibrîl'i asıl sûretinde görmüş ve bayılmamıştır. Çünkü o hicap ve keşf arasındaki kesrettir. Ve onun vücûb ile imkân arasında berzahı vardır. Ve o Cibrîl makamıdır. Çünkü vahiy kesret ehlini Zât-ı Ehadiyye'ye davettir. Kanatlarının çok olması kuvvetinin çok olmasına işaret eder. Hz. Peygamber'in kalbine ve ümmetin kalbine lutfedilmiş ilimler vardır. Berzah âleminde bayılma yoktur. Çünkü bayılma ya vücûb âleminde varlıktan soyutlanma şeklinde ya da varlık âleminde ona bürünmesidir. Hirâ dağında olduğu gibi. Velhasıl bayılma hem Zatî tecellî ve onun gücü karşısında tükenmekle hem de varlık dışından olana beşerin dayanamamasından dolayı olur. Cibrîl'in insan sûretine büründüğünü görmüyor musun? Ki bu vahiy hallerinin en kolayıdır. Öyleyse burada beşerî açıdan bir teessür yoktur. Ancak eğer, pürüzsüz bir taştan gelen çınlama sesine benzerse, o durumda Hz. Peygamber'in rûhu sıkışıyor ve hissetmiyordu. Ve çok fazla terliyordu. Çünkü bu alışılmışın dışındaydı ve vahiy hallerinin en zorlarındandı. Sonra şüphesiz vahiy ***[170b]*** *o ruhtur ve bu yüzden o ruhla birlikte gelir. Ruh ölü beden üzerine inşa edilmiştir. Vücudunun hükmünden ve doğasından dolayı ölmeyenin rûhu ve hayâtı*

---

[341] "Geceleyin uyumanız ve gündüzün onun lütfundan istemeniz de O'nun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir…" Rûm suresi 23. ayet

[342] "Uykuda oldukları halde sen onları uyanık sanırsın… " Kehf suresi 18. ayet

[343] "…gündüzü de hareket ve çalışma vakti yapandır." Furkân suresi 47. ayet

yoktur. Birincisi doğal ölüm gibidir ikincisi ise kıyâmet günü cismânî diriliş gibidir. Ya da birincisi gece uyumak ikincisi ise gündüz kalkmak gibidir. Ve bu âyetin bazı hakikatleri 'El-Hakku's Sarîh ve'l Keşf'üs- Sahîh' adlı kitabımızın başındadır; oradan alınabilir. Allah her şeyi bilendir ve her şeyden haberdar olandır. Kulları ise onun ilminden çok az kısmını bilir.]

Naẓm:

[Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün]

1. ʿİlim bir feyżdür rūḥ'ül-ḥayāt-ı cāvidānīdür
   Ḳamu ecsād-ı erbāb-ı kemālüñ cān-ı cānıdur
2. Zemīn-i cism-i süflīde ṭalebkār olma bu feyże
   Ki erbāb-ı dile bu feyż sırr-ı āsmānīdür
3. Bunı işrāḳiyān-ı ehl-i dil dilden dile söyler
   Ki zīrā lafẓa sıġmaz özge esrār u maʿānīdür
4. Bu ders-i ʿışḳa gel Ümmü'l-Kitāb'uñ bundadur sırrı
   Egerçi derd-i ʿışḳ insāna Ḥaḳḳ'uñ imtiḥānıdur
5. Nedür ʿālemde İsrāfīl-i vaḳt insān-ı kāmildür
   Ki nefḫı[344] bāʿiṯ-i iḥyā-yı ḳalb-i ʿāṣıḳānīdür
6. Mürīd ol ʿilm ü ʿirfān ister iseñ şeyḫ Ḥaḳḳī'ya
   Ki Ḥaḳ'dan ders almış ḫalḳuñ üstāẕ-ı zamānıdur

"ÜLFET"

Ülfet iltiyām ile olan ictimāʿa dirler. Zīrā her ictimāʿda iltiyām ve ittiṣāl ve tenāsüb olmaz.

Pes, muḫīṭ[345] olan nesnenüñ eczāsı müctemiʿ ve mülteʾimdür. Ḳable'l-ḫiyāṭa ise mülteʾim degüldür. Belki teferruḳ ve infiṣāl üzerinedür. Ve elif ki lāmuñ sükūnıyla ʿaded-i maḫṣūṣdur. Vech-i tesmiye budur ki aʿdād anda müʾellefedür. Zīrā aʿdād ki üḥād ve ʿaşerāt ve miʾāt ve ülūfdür; elife bāliġa olduḳda müʾtelife olur. Ve bir yere

[344] nefḫı: A nefḫ
[345] muḫīṭ : A muḥīṭ

gelür. Ve elifden ṣoñrası tekrār ḳabīlinden olur. Ve elif ki lāmuñ [171a] kesresiyle ḥurūf-ı teheccīnüñ evvelidür. Vech-i tesmiye mebde-i niẓām olduġıdur. Ve Ḳur'ān'da müellefe şol ṭā'ifedür ki ḳalbleri İslām üzerine te'līf olınmışdur. Ya'nī anlara ṣadaḳa virmek ya İslām üzerine taḳrīr veya islāma taḥrīż veya şerlerinden ḫavf içündür. Nitekim Ḳur'ān'da gelür "İnnema'ṣṣadaḳātü li'l-fuḳarāi ve'l-mesākīni ve'l-'āmilīne 'aleynā ve'l-mü'ellefātü ḳulūbühüm."[346] Burada ṣadaḳadan murād māl-i zekātdur. Ya'nī zekāt diyü aḫẕ olınup maṣārifine ṣarf olınan māldur. Ve mü'ellefeye zekātdan ġayrı meġānimden daḫi i'tā olınurdı. Nitekim esḫa'l-kā'ināt ecved-i'l-mevcūdāt –ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem- Ḥażretleri ġanā'im-i Ṭā'if'den Ebū Süfyān'a ve oġullarına yüzer deve virdiler. Ma'a hāẕā ḥaḳları degül idi. Belki mücerred te'līf içün def' olındı. Ve ḳılıcından ḳan ṭamlayanlara onar yigirmişer deve virildi. Zīrā īmānlarında rāsiḫ idiler. Ḥattā ba'ż-ı 'adem-i rüsūḫ maẓannası olanlara ziyāde virildikde ḳabūl itmediler. Ve bizüm īmānumız rāsiḫdur; ḥāşā tezelzülden didiler –raḍiyallāhu ta'ālā 'anhüm-. Naẓm:

1. Özge īmān-ı 'āşıḳ bī-şek
   İşte īmān olınca böyle gerek
2. Cān atar mı göre Ḥaḳḳ'a zāhid
   Kendini yā gibi ṭūtar çekerek

Ba'de-ẕā burada ülfetden murād Ḥaḳ ile ülfet ve ictimā'dur. Ya'nī ta'allüḳāt-ı müteferriḳasını perīşān idüp mecmū'ul-ḫāṭır olmaḳdur. Ḥattā vaṣāyā-yı nebevīyyede gelür ki "Āḫirete mecmū' oldıġuñuz ḥālde gidiñüz perīşān gitmeñüz." Ya'nī ta'allüḳātuñızı ta'allüḳ-ı vāḥid idiñüz. Ve dünyādan ülfet ve üns-i Ḥaḳ ile gidiñüz. Bundan maḳṣūd sū-i ḫātimeden taḥẕīrdür. Zīrā sū'i ḫātime iki vecih iledür: Biri oldur ki [171b] libās-ı īmāndan bi'l-külliye münseliḫ olup riḥlet itmekdür ki bu ḥāle

[346] "Sadakalar (zekatlar), Allah'tan bir farz olarak ancak fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, kalpleri İslam'a ısındırılacak olanlar içindir… " Tevbe suresi 60. ayet

vaḫşet-i kübrā dirler. Neʿūẕü billāh. Zīrā kāfir maẓhar-ı ġażab-ı muṭlaḳdur ki raḥmete muḳābildür. Ve biri daḫi ḥicāb-ı taʿallüḳ ile intiḳāldür. Gerekse īmān üzerine maḳbūż olsun. Ve bu ḥāle vaḫşet-i suġrā dirler. Zīrā maḥcūb maẓhar-ı ġażab-ı muḳayyeddür ki fi'l-cümle raḥmeti münāfī degüldür. Velākin ġażabı miḳdārı vaḫşet içindedür.

Pes, baḳiyyeʾi nefsden ḫalāṣ olanlara aṣlā vaḫşet yoḳdur. Belki anlaruñ ḫātimeleri ḥüsn-i ḫātime-i muṭlaḳadur. Ve bu maʿnā ki Ḥaḳ ile ülfet ve defʿ-i ʿalāʾiḳ ve ʿavāʾiḳdür; insān-ı kāmil [347] ile ülfete mevḳūfdur. Meger ki Ḥaḳ Taʿālā'dan bilā-vāsıṭa aḫẕ itmege müstaʿidd ola. Velākin bu maʿnā enderdür. Nitekim ṣoḥbet-i rūḥāniyye ile aḫẕ itmek nādir ve ṣoḥbet-i cismāniyyeden istifāde keṣīrdür. Anuñçün ekṣer-i süllāk mürşid-i kāmil arayu gezerler. Ve aḳṭār-ı arża seyāḥat iderler. Ve ḳısm-ı evvelden olanlara yetīm dirler. Zīrā kimsenüñ ḥaḍānesinde terbiyye bulmamışlardur. Ve bu mertebeye işāret idüp ḥadīṣde gelür: "Küntü yetīmen fi'ṣ-ṣıġar ve ġarīben fi'l-kiber."[348] Yaʿnī ṣıġarda yetīmden murād ẓāhiren Ebū Ṭālib ḥaḍānesinde ve bāṭınen mürebbīsi Ḥaḳ olduġıdur[349]. Ve kiberde ġurbetden maḳṣūd ẓāhiren Mekke'den Medīne'ye hicret ve bāṭınen maḳām-ı ʿindiyyetde olduġıdur[350]. Ki ġurbet-i ilāhiyye-i kübrā-yı maġbūṭadur. Fe[351] ṭūbā li'l-ġurabāʾi. Ve kelām-ı Murteżā'da –kerramellāhü vecheh- gelür ki "Şarṭu'l-ülfet terkü'l-külfet." Yaʿnī tekellüf ile ülfet olmaz. Belki nefsi ve aġrāżı ve iʿtibārāt-ı ʿörfiyye ve ʿādiyyeyi terk ile olur. Ḫuṣūṣan ki bāb-ı mürşide müteredded olanlarda tekellüf ziyāde meẕmūmdur. Nitekim ḥadīṣde gelür **[172a]** "Ene ve atḳıyāü ümmetī barāʾün mine't-tekellüf."[352] Ḥattā duʿāda secʿ [353] daḫi tekellüfdendür. Meger ki bilā-tekellüf vārid ola. Nitekim

---

[347] insān-ı kāmil: A in kāmil

[348] Taradığımız kaynaklarda bu hadîse rastlanmamıştır.

[349] olduġıdur: İ2 oldıġıdur

[350] olduġıdur: İ2 oldıġıdur

[351] Fe: İ2 Ve

[352] Aclûnî, İsmail bin Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ*, (thk. Abdülhamid bin Ahmed Hindâvî), Beyrut: Mektebetü'l-Asriyye, 2000, C. 1, S. 233, (621)

[353] secʿ: A şebḥ

cenāb-ı nübüvvetden daḫi secʿ[354] ṣādır olmışdur. “Ene’n-nebiyyü lā-keẕib, ene ibnü ʿAbdi’l-müṭṭalib.”[355] Ve daḫi “Allāhümme lā ʿayşe illā ʿayşü’l-āḫirah, fe-ekrim el-enṣāra ve’l-mühācirah”[356] ve emṡāli gibi. Ve ülfet ve ṣoḥbet ve üns ve vaḥşetüñ tefāṣili çoḳdur. Ve mübtedī ile müntehīnüñ daḫi farḳı vardur. Zīrā mübtedī her çend terk-i ülfet ve ḫalḳdan ʿuzlet itse daḫi ṣoḥbet-i mürşidi terk idemez. Ve illā żāyiʿ olur. Zīrā terbiye-i mürşid-i kāmil ṭıfla terbiye-i şīr gibidür. Pes, ḳable’l-vaḳt fiṭām olmaz. Nitekim işāret-i Ḳur’ān’da gelür: “Ve ezvācühü ümmeḥātühüm.”[357] Yaʿnī nüfūs-ı ṭāhire-i kāmile aṭfāl mertebesinde olan nāḳışlaruñ mertebeleridür. Ve anlara ümmehāt-ı ḥaḳīḳiyye dirler. Ve ʿAbdullāh bin Mübārek -raḥimehüllāh- kitāblarıyla mücālese ider ve dirdi ki “Bu kitāblar ile mücālese itmek Allāh Taʿālā ve melāʾike ve enbiyāʾ ve ḫulefāʾ ve ʿulemāʾ ve evliyā ve şühedāʾ ile mücālesedür.” İşte bu kelāma maġrūr olmayasın. Zīrā anuñ ol kitāblar ile ülfet ve mücālese itdügi Ḥaḳ’dan ders aldıḳdan ṣoñradur. Ve illā mübtedīye ʿilm-i ḥālden ṣoñra lāzım olan işṭiġāl-i ẕikrdür. Meger ki mürşid bulınmadığı yerde kütüb-i meşāyıḫa naẕar ide. Ve müṭālaʿasından teraḳḳiyāt bula. Ve Ḥātemü’l-Eṣam’dan [358] -raḥimehullāh- daḫi mervīdür ki dimişdür: Kendi ḫāneñe mülāzemet eyle. Eger ṣāḥib dilerseñ Allāh Taʿālā kāfīdür. Zīrā herkesde sırr-ı maʿiyyet vardur. Ve eger refīḳ dilerseñ yanuñdaġı melāʾike besdür. Ve Ḳurʾān saña üns olmaġa yeter. Ve mevti ẕikr eyle ki vāʿiẓdür. Nitekim Ḥazret-i ʿÖmer’üñ –raḍiyallāhu ʿanh- ḫatminde naḳş olınmış [172b] idi ki “Kefā bi’l-mevti vāʿiẓan Yā ʿÖmer !” El-ḥāṣıl ḫalvet ve ʿuzlet şerāʿiṭ-i ṭarīḳatdendür. Megerki ülfeti mürebbī olan şeyḫ ile ola. Zīrā sālik olan kimse ḥāl-i sülūkda kendi şeyḫinden ġayrı meşāyıḫ ile ṣoḥbet itmek memnūʿdur. Ve ġayrı evḳātda daḫi bi-ṭarīḳi’t-teyemmün ziyāret ider. Ve illā lisān-ı Türkde meṡel-i meşhūrdur ki dirler “Çatal ḳazıḳ yere batmaz.” ve “İki sarıḳlu bir evde olmaz.” Feʾfhem cidden! Naẕm:

---

[354] secʿ: A şebḥ

[355] Buhârî, “Kitâbü’l-cihâd ve’s-siyer”, 52

[356] Buhârî, “Kitâbü’l-cihâd ve’s-siyer ”, 109

[357] “Onun eşleri de mü’minlerin analarıdır.” Ahzâb suresi 6. ayet

[358] Ḥātemü’l-Eṣam’dan: A Ḫātemü’l- Eṣam’dan

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

1. İrmege ser-menzile bir mürşidi arayı gör
   Ṭoġrı yoldan çıḳma ammā kim ḳamu ārāyı gör
2. Ẓāhir ü maẓhar nedür farḳ eylerseñ sālikā
   Mürşid-i kāmil yüzinden ol cihān-ārāyı gör
3. Cemʿ u farḳuñ sırrını deryāda vü ṣaḥrāda bul
   Bilmege bu cism ü cānı aġla ḳarayı gör
4. Ġayret-i merdāne ḳıl olma zebūn-ı māsivā
   ʿİbret isterseñ eger İskender-i dārāyı gör
5. Ṣāġ u sālim ṣanduġuñ mecrūḥdur eyle naẓar
   Ḳalbinüñ her cānibinde nice biñ yāreyi gör
6. Ḥaḳḳıyā ülfet tamām oldı cihānda ḫalḳla
   Ḥaḳḳ'a baḳ şimdengeri orayı ḳo[359] burayı gör

"ṢIDḲ"

Ṣıdḳ vāḳıʿa muṭābaḳatı olan ḫaberdür. Kiẕb anuñ ḫilāfıdur. Ve ṣıdḳuñ aʿlāsı mevāṭın-ı helākde ḳavl-i Haḳdur. Nitekim ḥadīṣde gelür: "Efḍalü'l-cihādi kelimetü ḥaḳḳın ʿinde sulṭānin cāʾirin."[360] Ve İmām Ḳuşeyrī dimişdür ki: "Ṣıdḳ odur ki aḥvālüñde şevb ve iʿtiḳāduñda rayb ve aʿmālüñde[361] ʿayb olmaya." Yaʿnī ṣıfāṭ-ı nefsāniyyeden ḫalāṣ olmadıḳca ṣādıḳ olmaz. Nitekim şevb-i ġayriyyetden pāk olmadıḳca ṣıddīḳ dinilmez. Ve ṣıdḳda muṭlaḳā ṣuʿūbet olmaġla ṣıdḳ dinildi. Zīrā ṣıdḳ kesr ile [173a] şiddet maʿnāsına gelür. Anuñçün ṣadaḳa dirler. Zīrā nefs şuḥḥ u buḫl üzerine mecbūl oldıġından ṣadaḳa virmek aña güç gelür. Ve ḫātūnlaruñ mehirlerine ṣıdāḳ[362] didükleri daḫi buradandur; yaʿnī ṣıdāḳ[363] māl olmaġla. Nitekim Ḳurʾān'da

[359] ḳo: İ2'de yok.
[360] Taberânî, C. 8, s.282, (8081)
[361] aʿmālüñde: A aʿmālinde
[362] ṣıdāḳ: A ṣadāḳ İ2 ṣadāḳ
[363] ṣıdāḳ: İ2 ṣadāḳ

gelür: “En tebteġū bi-emvāliküm” anı ḫātūnlara[364] beẕl itmekde nefse şiddet ve dīnde ṣıdḳına delīl vardur. Ve dimişlerdür ki ṣıddīḳ odur ki lisānıyla iẓhār itdügi nesneyi ḳalbiyle ve ʿamel[365] ile taḥḳīḳ eyleye. Nitekim Ḥażret-i Ebī Bekr –raḍıyallāhu ʿanh- ṣıdḳda mübālaġa ehli olduġından ṣıddīḳ dinildi. Ve bu maʿnādan yaʿnī ḳavlen ve fiʿlen ve iʿtiḳāden ṣıdḳ-ı zāyidi olduġından Cenāb-ı Nübüvvet ile münāsebet-i şedīde-i maʿneviyye taḥṣīl eyledi. Anuñçün Ḳurʾān’da nübüvvet ile ṣıddīḳıyyetüñ arasında farḳ yoḳdur. Nitekim gelür: “Feʾülāʾike meʿalleẕīne enʿamallāhu ʿaleyhim mineʾn-nebiyyīne veʾṣ-ṣıddīḳīn.”[366] Egerçi baʿż-ı kibār buyurmışlardur ki “Nübüvvet ile ṣıddīḳıyyet arasında maḳām-ı ḳurb vardur.” Ḳavseyni farḳ eyleyen ḫaṭṭ-ı memdūd gibi. Ve ḥadīṯde gelür ki “Küntü ene ve Ebū Bekr keferasiyyin rihān fe lev sebeḳanī leʾemāntü velākin sebaḳtühu feʾāmene bī ”[367] Ve bu maḳūle kelām ferzendleri İbrahīm[368] –raḍıyallāhu ʿanh- ḥaḳḳında daḫi vārid olmışdur. Yaʿnī buyurmışlardur ki “Eger oġlum İbrahīm[369] ḥayātda olaydı benden ṣoñra nebī olurdı.” Ve Ḥażret-i ʿÖmer ḥaḳḳında daḫi dinilmişdür ki “Eger ben gelmeyeydim Yā ʿÖmer sen benüm yerüme peyġamber olur[370].” Velākin ḳażiyye-i şarṭıyye-i ṣıḥḥat vuḳūʿ iḳtiżā itmemekle ḫatmiyyetini münāfī olmadı. Ve ʿÖmer daḫi nebī olmaḳ lāzım gelmedi; Ebū Bekir gibi. Velākin Ebū Bekir ile ʿÖmer’üñ ḥadīṯleri miyānında ẓāhirde taʿāruż vardur. Meger böyle tevfīḳ olına ki ʿÖmer’üñ nübüvveti baʿdiyyet-i müteʾaḫḫaraya **[173b]** maḥmūldür; tertīb-i ḫilāfet üzre. Yaʿnī ibtidā Ebū Bekir ve baʿdehū ʿÖmer ḫalīfe oldıġı gibi ibtidā Ebū Bekir ve baʿdehū ʿÖmer nebī olurdı. Zīrā bu ṣūretde İbrahīm’e[371] vücūd yoḳdur. Belki İbrahīm’üñ[372] nübüvveti vālid-i mācidinüñ bi’l-fiʿl

[364] ḫātūnlara: A ḥātūnlara
[365] ʿamel: İ2 ʿameli
[366] Nisâ suresi, 69. ayet
[367] Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*, C. 2, S. 516
[368] İbrahīm: A İbrāhīm İ2 İbrāhīm
[369] İbrahīm: A İbrāhīm İ2 İbrāhīm
[370] olur: İ2 olurduñ
[371] İbrahīm’e: A İbrāhīm’e İ2 İbrāhīm’e
[372] İbrahīm’üñ: A İbrāhīm’üñ İ2 İbrāhīm’üñ

nübüvvetine ve kendinüñ anlardan ṣoñra ḥayātına menūṭdur. Pes, vücūd-ı rasūl farż olunmasa vücūd-ı İbrahīm[373] daḫi farż olunmaz.

Ve bundan ẓāhir oldı ki evliyānuñ ġāyet-i merātibi ṣıddīḳiyyetdür. Ve velī bi'l-fiʿl nebiyy-i ʿörfī olmaz. Ve sebeb-i ṣıddīḳiyyet ṣıdḳ-ı muṭlaḳdur. Ve her ḥālde istiḳāmetdür. Nitekim Yūnus Emre –ḳuddise sırruh- arḳasıyla ṭaġdan ḥaṭab[374] ṭaşırdı. Ve eğri odun yüklenmez hep ṭoġrusın[375] alurdı. Şeyḫi aña vechinden süʾāl idicek bu ḳapuya egrilik ṣıġmaz diyü cevāb virdikde şeyḫ daḫi aña "Söyle Yūnus'um söyle" dimesiyle dem yerin bulup Yūnus'uñ bu ḳadar kelimāt-ı ʿirfāniyye söylemesine bāʿiṣ oldı. Ve ol kelimāt beyne'l-kümmel maḳbūledür. Zīrā kemālden nāṣīdür ki erbābı[376] bilür. Yoḫsa cemāl ve celāl ile muḫteliṭ degüldür; erbāb-ı berāziḫ maḳālātı gibi. Ve ṣıdḳ u istiḳāmetde kelām çoḳdur. Hemān vücūdı her yüzden kiẕbden taḫlīṣ[377] itmek gerekdür. Ve illā "illā ʿibāda'llāhi'l-muḫleṣīn" zümresinden olmaz. Ve dest-i şeyṭān-ı racīm ve ḫaṭar-ı ʿaẓīmde ḳalur. Naẓm:

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

1. Ṣıdḳ ile ṭutmaḳ gerek mürşid elin
   Tā bula sālik olan Mevlā yolın[378]
2. Münḥarif ola ṭarīḳ-i rāstdan
   Kaʿbe'ye yüz ṭut bıraḳ ṣaġ u ṣolın
3. Ṣıdḳ içinde buldı sālikler necāt
   Gördiler gide gide vuṣlat ilin
4. Māsivāyı gel dimāġuñdan çıḳar
   Şemm iderseñ[379] eger maʿnā gülin[380]

---

[373] İbrahīm: A İbrāhīm i2 İbrāhīm
[374] ḥaṭab: A ḫaṭab İ2 ḫaṭab
[375] ṭoġrusın: A ṭorısın İ2 ṭoġrısın
[376] erbābı: A ebābı
[377] taḫlīṣ: A taḫlīs
[378] yolın: A yolun

5. Pīr ü ehl-i hevā olup kişi
   Bāde virmez ʿömr içinde ḥāşılın
6. [174a] Cevher-i şıdḳı çü virdi ḳalbine
   Ḥaḳḳ iżāʿat eylemez Ḥaḳḳī ḳulın

“ḪULŪṢ”

Ḫulūṣ bir nesne şevbinden ṣāfī olmaḳdur. Yaʿnī bir nesnede ki şevb olup andan pāk olsa aña ḫāliṣ ve ol fiʿle yaʿnī anı pāk ḳılmaġa iḫlāṣ ve ṣāḥibine muḫliṣ dirler. Ve gāh olur ki şevbi olmayana daḫi ḫāliṣ dirler ki nitekim Ḳurʾān’da gelür: “Min beyni ferṯin ve demin lebenen ḫālişan.”[381] Zīrā leben aṣlından ḫālişdür. Yoḫsa ferṯüñ rāyiḥāsı ve demüñ levni ḳarışdıḳdan ṣoñra taṣfiye olınmamışdur; egerçi ki iki murdāruñ arasından süzilüp gelür. Zīrā mecrāsı başḳadur. Bu cihetden iki ṭarafa ittiṣālinden hemcivārınuñ eṯeri aña sārī olmaz. Baʿz-ı ṣüleḥānuñ fāsıḳ olan ebeveynden ẓuhūrı gibi. Ve bundan fehm olındı ki insānuñ ḥāli iki vecihledür. Biri budur ki umūr-ı beşeriyyeye mülābese ile ṣafā-i bāṭınını tekdīr itmişdür. Bu cihetden taṣfiyeye muḥtācdur. Ve süllāküñ ekṯeri bu ḳabīldendür. Anuñçün mürşid-i kāmile şiddet-i iḥtiyācları vardur. Ve bunlar maḥrūmu’l-bidāye ve merzūḳu’n-nihāyedür. Ve biri daḫi budur ki ṣafā-i fıṭratı üzerine bāḳīdür. Ve bunlar eḳall-i ḳalīldür. Ve bunlara maḫdūm[382] ve merzūḳu’l-bidāye ve’n-nihāye dirler. Egerçi bunlar daḫi fi’l-cümle mürşid-i kāmile muḥtāclardur. Zīrā yalıñuz ṣafvet-i ḳalb kifāyet itmez. Şol cihetdeñ ki ḥicāb-ı ẓulmānī ile maḥcūb degül ise daḫi ḥicāb-ı nūrānī bāḳīdür. Ve bu iki ḥicābdan güẕer itmedikçe Ḥaḳḳ’a Ḥaḳḳ üzre vuṣūl mümkin degüldür. Pes, terbiyye ile niceler ḫāliṣ iken aḫlaṣ olurlar. Faʿrifhü!

---

379 iderseñ: A idem dirseñ İ2 idem dirseñ
380 gülin: A gülün
381 “…Onların karınlarındaki fışkı ile kan arasından (süzülen)…” Nahl suresi 66. ayet
382 maḫdūm: A maḥdūm

[174b]Ve bu ḳabīldendür Ḥażret-i ʿAlī ve İmām Caʿfer-i Ṣādıḳ ve Sehl bin ʿAbdullāh et-Tüsterī ve Şeyḫ Muḥyiddīn el-ʿArabī[383] ve Şeyḫ ʿAbdü'l-ḳādir el-Ceylānī ve emṡāli –raḍiyallāhü ʿanhüm- ve seyyidü'ṭ-ṭāʾife Cüneyd-i Baġdādī – ḳuddise sirruh[384]- buyurmışdur ki "İḫlāṣ beyne'llāh ve beyne'l-ʿabd bir sırr-ı ʿaẓīmdür ki anı melek bilmez ki kitābet eyleye ve şeyṭān bilmez ki ifsād eyleye. Ve hevā bilmez ki Ḥaḳ'dan imāle eyleye. "

Pes, iḫlāṣ ehlinde ẕerre ḳadar riyā olmaz. Zīrā riyā cānib-i ḫalḳı mülāḥaẓa ve iḫlāṣ ṭaraf-ı Ḥaḳḳ'ı müşāhede ile olur. Ve Ḳurʾān'da gelür: "Ve naḥnü lehū muḫleṣūñ."[385] Yaʿnī ehl-i İslām'uñ iḫlāṣı odur ki Yehūd iddiʿā itdügi teşbīhden ve Naṣārā ḳāʾil oldıġı teṡlīṡden teberrā ideler. Ve belki māsivānuñ cümlesinden teʿarrā ḳılalar. Ve āyīne-i vücūdda Ḥaḳ'dan ġayrı ṣūret göstermeyeler. Naẓm:

[Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün]

1. Eger bulduñsa kān-ı cān u dilde cevher-i iḫlāṣ
   Saña müjde ki olduñ evliyā içinde ḫāṣu'l-ḫāṣ[386]
2. Dür-i deryā-yı vaḥdetdür bilürseñ işbu iḫlāṣı
   Ser ü pāyi bir idüp olagör bu ḳulzüme ġavvāṣ
3. Bu ḥāli bilmez ehl-i ḳāl olan ṣorma anı bundan
   Ne bilsün ders-i ʿışḳı ebcedi fehm itmeyen eşḫāṣ
4. Bu dār içre ṣalınmaz degme kes olmazsa ger Ḥallāc
   Ki bunda ʿışḳ-bāzān-ı ilāhīdür olan raḳḳāṣ
5. Yed-i ġayretle dāmān-ı nübüvvet ṭutagör Ḥaḳḳī
   Saʿādetle mübeşşer olasın çün Saʿd bin Vaḳḳās

ورد بعد الانتباه قوله تعالى قال يا ابت افعل ما تؤمر ستجدنى ان شاء الله من الصابرين* قوله يا ابت افعل ما تؤمر تسليم للامر الذى هو الذبح وما بعده من قبيل التاكيد لان التسليم ينافى الجزع والمعنى انى مستسلم للامر الذى امرت به لا جزع لى فيه اصلا لانك قد قلت اسلمت لرب العالمين و انا سلالة المستسلم 175

[383] el-ʿArabī: A ʿArabī
[384] ḳuddise sirruh: İ2'de yok.
[385] "…Biz ona gönülden bağlanmış kimseleriz." Bakara suresi 139. ayet
[386] ḫāṣu'l-ḫāṣ: A ḥāṣu'l-ḫāṣ

لربه فمن شانى اخذ طريق الاب في الاستسلام لان الولد سر ابيه على ان الامر ليس من امرك بل من امر الله كما قال الخضر وما فعلته عن امرى فاذا لا استسلام الا الله الامر المطاع

[İntibâh'tan sonra Allah Teâlâ'nın "Babacığım! Emrolunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın."[387] kavli vârid oldu. Babacığım emrolunduğun şeyi yap demesi teslim olmaktır ki o 'zebh' kurban etmektir. Ondan sonrası ise te'kîd kabilindendir. Çünkü teslimiyet sabırsızlık ile bağdaşmaz. Ve mânâ: "Ben ***[175a]****emrolunduğun işe teslim oldum ve endişem yok. Çünkü sen 'Âlemlerin Rabb'ine teslim oldum."[388] dedin ve ben Rabb'ine teslim olanın soyundanım. Benim teslimiyette babanın izini takip etmem gerekir. Çünkü çocuk babasının terbiyesinin yansımasıdır. Diğer bir taraftan bu emir senin emrin değil Allah'ın emridir. Emrettiklerimden yaptığını getir demesi gibidir. Öyleyse Allah'tan başkasına teslim olmamak ve itaat etmek emirdir ."]*

Naẓm:

[11'li hece ölçüsü]

1. Boyun virdüm ben Allāh'uñ emrine
   Fermāna yatana ṣalādur ṣalā
   Kimse ṭoymaz bu dünyānuñ ʿömrine
   Ḥaḳḳ'a giden cāna ṣalādur ṣalā
2. ʿÖmr baġçesine ḫazān irmeden
   Defter-i aʿmāli ecel dürmeden
   Emr olup bu beden ḳabre girmeden
   Daʿvet-i Raḥmān'a ṣalādur ṣalā
3. Cism ü cānı virüp fenā yolına
   Düşelüm gidelüm cānān iline
   Açmış cemālini Mevlā ḳulına
   Bugün bu seyrāna ṣalādur ṣalā

[387] "…"Babacığım, emrolunduğun şeyi yap. İnşaallah beni sabredenlerden bulacaksın" dedi." Sâffât suresi 102. ayet

[388] " 'Âlemlerin Rabbine teslim oldum.'"Bakara suresi 131. ayet

4. Gülzār-ı fenāya beḳā olur mı
   Bu nefs bu ḳafes böyle ḳalur mı
   Nefsini bilmeyen Ḥaḳḳ'ı bulur mı
   Bu ʿilm ü ʿirfāna ṣalādur ṣalā
5. Ḥaḳḳ'a yüz ṭutmaġa abdest alsunlar
   Ḥaḳḳ ile dāʾimā ḳāʾim olsunlar
   Gelüb Ḥaḳḳī namāzını ḳılsunlar
   Cümle iḫvāna ṣalādur ṣalā

ورد قوله تعالى فمن يؤمن بربه فلا يخاف بخسا ولا رهقا الايمان اما حجابى فجزاؤه الجنة فصاحبه لا يخاف بخسا اى نقصا فى الجزاء كقوله تعالى لا يلتكم من اعمالكم شيئا ولا رهقا اى ركوب الشر لان اهل الخير لا يجازى بالشر كقوله ولا يظلم ربك احدا و اما عيانى فجزؤه الرؤية فصاحبه لايخاف بخسا اى نقصا فى العلوم الكشفية ولارهقا اى ذلة بالاحتجاب عن الله و عن العلم الالهى لان الله لا يخلف الميعاد **[175b]** وكذا لايسترد عطاءه لانه صفة الباخل

[Allah Teâlâ'nın: "Kim Rabbine inanırsa, artık ne hakkının eksik verilmesinden, ne de haksızlığa uğramaktan korkar."[389] *sözü vârid olmuştur. İman hicâbîdir ve karşılığı cennettir. Sahibi de mükâfatın azalmasından korkmaz. Tıpkı Allah Teâlâ'nın şu sözünde vârid olduğu gibi: "Allah yaptığınız hiçbir şeyi boşa çıkarmaz."*[390] *'Ve lâ rahekan' :Yani kötülüğe düşmekten. Çünkü hayır ehli şer ile cezalandırılmaz. Allah Teâlâ'nın şu kavlinde işâret ettiği gibi : "…Rabbin kimseye zulmetmez."*[391] *Ya da ayânîdir. (iman) Onun karşılığı da ru'yettir. Onun sahibi keşfî ilimlerde noksanlıktan korkmaz. Kötülükten yani Allah'tan mahrûm olmak ve ilâhî ilme ulaşmama zilletinden de korkmaz. Çünkü Allah vaadinden dönmez.* ***[175b]*** *Aynı şekilde onun verdiği şey geri alınmaz. Çünkü bu cimrinin sıfatıdır.(özelliğidir)*

Naẓm:

[Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün]

---

389 "…Kim Rabbine inanırsa, artık ne hakkının eksik verilmesinden, ne de haksızlığa uğramaktan korkar." Cin suresi 13. ayet

390 "…(Eğer Allah'a ve Peygamberine itaat ederseniz) yaptıklarınızdan hiçbir şeyi eksiltmez..." Hucurât suresi 14. ayet

391 "…Senin Rabbin hiç kimseye zulmetmez." Kehf suresi 49. ayet

(Fāʿilātün) (Faʿlün)

1. Sidre-vār ise eger imānuñ
   İrişür ʿarşa dek ser-i cānuñ
2. Bu şehādetde ġaybı neylersin
   Gözüñ aç ḳarşudadur cānānuñ
3. Olma dīvāne bu dīvān içre
   Edebin gözle bezm-i sulṭānuñ
4. Ḳāf'dan Ḳāf'a ḥükm ider Ādem
   Bulsa ger sırrını Süleymān'uñ
5. ʿArş u kürsī ḳalur alçaḳlarda
   Seyrine nisbet ile insānuñ
6. Ḥaḳḳıyā ṣūret-i Ḥaḳdur ʿālem
   Sendedür sırrı velī Raḥmān'uñ

"YAḲĪN"

Maʿlūm ola ki yaḳīn didükleri, ʿilmüñ nefs-i insānda istiḳrārundan ʿibāretdür. Yaʿnī ʿilm rāsiḫ olmadıḳca aña yaḳīn dinilmez. Ve rāsiḫ olmaġa şek ve şübhe bi'l-külliyye müntefī olmaġa muḥtācdur.

Pes, ʿulūm-ı żarūriyye[392] maḳūlesine yaḳīn dinilmez. Zīrā maḥall-i şübhe degüldür. Meṣelā bir kimse "Semāʾ[393] fevḳimde olduġına yaḳīnüm oldı ve anuñ böyle oldıġını[394] yaḳīnen bildüm" dimek ṣaḥīḥ degüldür. Zīrā āsumānuñ fevḳiyyeti maḥsūs ve aña ʿilm żarūrīdür. Ve keẕālik Allāh Taʿālī'nüñ[395] ʿilmi daḫi yaḳīn ile mevṣūf olmaz. Fiʿli ittiṣāfı ile mevṣūf olmadıġı gibi. Yaʿnī Allāh Taʿālī'nüñ[396] fiʿli keyfe-mā ittifaḳ maḳūlesi degüldür. Belki muḳaddem ʿilm muḫīṭ-i kāmili üzerine mebnīdür. Ve keẕālik maʿlūmı olan nesne maḥall-i iştibāh degüldür. Belki ezelen ve ebeden

[392] ẓarūriyye:A harūriyye
[393] Semāʾ : A Semā
[394] oldıġını: A olduġını İ2 olduġını
[395] Allāh Taʿālī'nüñ: A Allāh Taʿālā'nuñ İ2 Allāh Taʿālā'nuñ
[396] Allāh Taʿālī'nüñ: A Allāh Taʿālā'nuñ İ2 Allāh Taʿālā'nuñ

eşyāya ʿilmi taʿallūḳ itdügi gibi cemīʿ-i kāʾināt anuñ meşhūdıdur. Zīrā aña nisbet ile ġayb ve şehādet dinilmez; belki ʿālemü'l-ġaybi ve'ş-şehādeh dinilür. El-ḥāṣıl bize ġāyb olan nesne aña şehādetdür. Zīrā biz Ḥaḳḳ ile ḳāʾim olduġumuz gibi ol ġayb olan nesne daḫi Haḳ ile ḳāʾimdür. Bu cihetden cemīʿ-i eşyā Ḥaḳḳ'uñ maʿlūm ve meşhūdıdur. Meṣelā güneşe göre **[176a]** cümle-i aḳṭār arżda aḍvā-i güneşüñ meşhūdıdur. Zīrā güneşüñ āṣārıdur; egerçi bize göre ġāyibdür[397]. Zīrā bizüm meşhūdumuz olan ḫānemüz penceresinden içerüye düḫūl iden ḍavʾdur faḳaṭ. Feʾfhem cidden!

Pes, ʿilme'l-yaḳīn didükleri insāna göredür. Bu ṣūretde ʿilmüñ yaḳīne iżāfeti ʿāmmuñ ḫāṣṣa iżāfeti ḳabīlindendür; Beled-i Baġdād gibi. Ve bundan mefhūm olur ki baʿż-ı ʿulūm-ı yaḳīni müştemil olmaġla [398]ظنن ḳalur. Ve aña[399] fi'l-ḥaḳīḳa ʿilm dinilmez; egerçi ehl-i ʿörf ʿilm iṭlāḳ iderlerse de. Ve bi'l-farż ḥālde ḳaṭʿī olsa daḫi mālde ẓānnīdür. Nitekim kendi nefsine münāḳaża idenlerüñ ḥālinden ẓāhirdür ki bir nesneyi naẓar ve istidlāl ile iṣbātdan ṣoñra baʿde zamān ʿadem-i ṣıḥḥati ẓāhir olup ḥükm-i āḫire ʿudūl ider; müctehid gibi. Ve Faḫr-i Rāzī'den ve ġayrıdan daḫi bu maḳūle çoḳ nesneler meʾṣūrdur. Anuñçün "ʿAleyküm bidīni'l-ʿacāʾiz" dinildi.

Pes, ʿilm-i yaḳīnī odur ki bi-ḥasebi'n-naẓar ve'l-istidlāl ḳalbde rāsiḫ ola ve anuñ üzerine ḳarār bula. Ve ʿayne'l-yaḳīn daḫi böyledür. Yaʿnī her ʿayn rāsiḫ olmaz. Meṣelā bir şehri ıraḳdan görmek gibi. Ve Ḥaḳḳ'al-yaḳīn daḫi aña ḳıyās olına. Bu cihetden her keşfe iʿtibār itmediler. Meger ki ṣāḥibi rāsiḫīnden ola. Nitekim Ḳur'ān'da gelür. "ve'r-rāsiḫūne fi'l-ʿilm."[400] Yaʿnī müteşābihüñ teʾvīlini Allāh Taʿālā bilür. Ve daḫi Ḥaḳḳ'uñ taʿlīm eyledigi rāsiḫler bilürler. Zīrā keşf-i ṣaḥīḥ ʿilm-i żarūrī gibi şübhe götürmez. İşte bu maʿnā veʾl-ʿilm lafẓı üzerine vaḳf olındıġı

[397] ġāyibdür: A ġāʾibdür İ2 ġāyibdür
[398] ظنن : A ظننى İ2 ظنى
[399] aña: A ana
[400] "…İlimde derinleşmiş olanlar…"Âl-i İmrân suresi 7. ayet

ṣūretdedür. Ve eger celāle üzerine vaḳf olınup veʾr-rāsiḫūn ile ibtidā olınursa ʿilmde rüsūḫ īmānda rüsūḫı daḫi müstelzim olur. Yaʿnī anlaruñ ʿilmleri maḥall-i tereddüd olmadığı gibi ʿilm-i ḳaṭʿī üzerine mübtenī olan [176b] īmān-ı yaḳīnī daḫi böyledür. Anuñçün Ḳurʾān'da gelür: "ve bi'l-āḫirati hüm yūḳınūn."[401] Yaʿnī eger āḫirete ve eger āḫireti ḫalḳ iden evvel ve āḫire īmān-ı yaḳīnī gerekdür. Yoḫsa muṭlaḳ īmān ekṣer-i mü'minīnde daḫi bulınur. Velākin yaḳīn mertebesinde olmadığından niceleri mürted olmışlardur. Anuñçün duʿā-i nebevīde gelür: "Allāhümme innī esʾelüke īmānen yubāşiru ḳalbī ve yaḳīnen leyse baʿdehü küfr."[402] Yaʿnī nice żaʿf-ı yaḳīn ehli vardur ki īmān ḳalblerinüñ bāṭınına mübāşeret itmedüginden mürted olurlar. Ḳuvvet-i yaḳīn ehli ise böyle degüldür. Güş itmedik mi ümem-i sālifede gelenleri ki nicelerinüñ laḥmlarını demir ṭaraḳlar ile taḳṭīʿ ve nicelerini āteşe ilḳā ve nicelerini daḫi ġayrı vecih ile taʿẕīb itdiler ki bu maḳūleye fitne-i dīn dirler. Feʾemmā teʾṣīr itmedi. Zīrā īmānlarında rāsiḫ idiler. Bilāl-i Ḥabeşī –raḍiyallāhu ʿanh- gibi ki Baṭḥā'da ḥarāret-i şemsde taʿẕīb olınurdı. Şöyle ki laḥmı kebāb oldığından ġayrı cigeri daḫi biryān olurdı. Ve ol eṣnāda Allāhu Eḥad dimekden ġayrı sözi yoḳ idi. Anuñçün dīnde reʾīs oldı. Zīrā zamānında reʾīsü'l-ebdāl idi. Ve sāʾir ḫavāṣṣ-ı nāsı aña ḳıyās eyle. Anuñçün vārid oldı ki "Eşeddü'l-belāʾ ʿale'l-enbiyāʾ ṣümme'l-emṣel fe'l-emṣel."[403] Pes, pūte-i miḫnetde ḳāl olmayan kimse ehl-i ḥāl olmaz.

Ve Ḳurʾān'da gelür: "Vaʿbüd Rabbeke ḥattā yeʾtiyeke'l-yaḳīn."[404] Burada yaḳīn mevtdür; gerek irādī ve gerek iżṭırārī. Zīrā mevt emr-i müteyaḳḳındur ki kimsenüñ anda şübhesi yoḳdur. Ve keẕālik mevt ile umūr-ı āḫiret münkeşife olup inkār ve iştibāh olınan nesneler yaḳīn mertebesine gelür. Nitekim āyet-i uḫrādan ziyāde rūşendür ki bi-ṭarīḳı'l-ḥikāye gelür: "Ve künnā nükeẕẕibü bi-yevmi'd-dīn ḥattā eteynā'l-yaḳīñ." Zīrā rūḥ-ı meyyit [177a] berzaḫa intiḳāl ider. Berzaḫ ise yevm-i dīne

[401] "…Ahirete de kesin olarak inanırlar." Bakara suresi 4. ayet
[402] Taradığımız kaynaklarda bu hadîse rastlanmamıştır.
[403] Buhârî, "Kitâbü'l-merza", 3 : "Eşeddü'n-nâsi belâʾen el-enbiyâʾü sümme'l-emsel fe'l-emsel"
[404] "…Sana ölüm gelinceye kadar Rabbine ibadet et." Hicr suresi 99. ayet

muttaṣıldur. Nitekim eṣerde gelür ki "Men māte feḳād ḳāmet ḳıyāmetüh."[405] Ve bir daḫi budur ki yaḳīn ile murād ġāyetü'l-yaḳīndür ki yaḳīn-i muṭlaḳdur. Ve bu maʿnā nefs-i muṭmaʾinnenüñ avāḫir-i ḥālidür. Ve ʿibādet-i şerʿiyye bu maḳūle ḥāle vesīledür. Ve ʿibādet gerek tevessül ve gerek teşekkür içündür. Allāh Taʿālā'yı iʿẓām ve iclāldür. Anuñçün mevt ile müntehī olur mevtden evvel degül.

Pes, Işıḳlar'uñ "ʿİbādet mertebe-i yaḳīn ve iṭmiʾnāna dekdür ṣoñra lāzum degüldür." didükleri bāṭıldur. Maʿa haẕā bu mavṭında kāmil nāḳışa mülḥıḳdur. Nāḳışa ise ʿibādet-i münḳaṭıʿa yoḳdur. Zīrā ehl-i berzaḫdur. Cennetde ise ʿaksdür. Yaʿnī nāḳış kāmile mülḥıḳdur. Anuñçün cenābet ve ġusl ve emṣāli nesneler cennetde olmaz. El-ḥāṣıl kāmil olan kimse dünyāda nāḳış gibi taʿabbüd itmekden ve aḥkām-ı şerʿiyyeyi gözetmekden ḥālī degüldür. Zīrā mavṭın-ı teklīfdedür. Egerçi ki sırrı muṭahhar ve bedeni ẓāhiren ve bāṭınen münaḳḳīdür. Naẕar eyle ki Rasūlüllāh'dan –ṣallallāhü ʿaleyhi ve sellem- aṭyeb ve aṭher kimse yoġiken yine ġusl iderlerdi. Ve namāzda ṭūl-i ḳıyāmdan ḳadem-i mübārekeleri teverrüm itmişdi. Bināʾen ʿalā haẕā ümūr-ı muḥkemeyi teʾvīl itmek küfr-i maḥżdur. İşte bu taḳrīrden fehm olındı ki meşaḳḳat-i teklīf muṭmaʾinne āḫirine dekdür. Ve baʿde teklīf yine ke'l-evveldür. Velākin meşaḳḳati yoḳdur. Zīrā müşāhede mertebesinde taʿb-ı teklīf olmaz. Belki cemīʿ-i aḥvāl-i ehl-i cennet ḥāli gibi teleẕẕüẕ-i maḥż olur. Ve bu mertebe şerḥ-i ṣadra mevḳūfdur ki dem-i ḥayvānīnüñ ḥükmini izāledür. Belki ʿalaḳanuñ kendini bile izāle itmek cāʾizdür. Rasūlüllāh'a vāḳiʿ oldıġı gibi. Zīrā ʿalaḳa-i meẕkūre maġmez ve ḥaẕẕ-ı şeyṭāndur. Ve baʿżılarına [177b] ḳayʾ ġalebe idüp ḥarāret-i bāṭınadan muḫteriḳ olan demi ḳayʾ iderler. Nitekim şeyḫüm Seyyidü'l-Aḳṭāba –ḳuddise sırruh- vāḳiʿ olmışdur. Ve bu şerḥden ṣoñra küdūret-i ṭabīʿiyye bi'l-külliyye zāʾil olur. Allāhümme elḥiḳnā bi-ehli şerḥi'ṣ-ṣudūr[406] v'aḫşürnā maʿa ehli'l-ḳader. Ve nevvirnā

[405] Begavî, Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ' , *Şerhu's-Sünne*, (thk. Züheyr eş-Şâvîş, Şuayb el-Arnaût): Mektebü'l-İslâmî, 1983, C. 15, S. 97.

[406] bi-ehli'ş-şerḥi'ṣ-ṣudūr: A bi-ehli'ş-şerḥi'ṣ-ṣadr İ2 bi-ehli şerḥi'ṣ-ṣadr

ke-vechi'l-ḳamer leyleti'l-bedr bi-ḥürmeti'l-ḫatmi'l-muṭlaḳ ve bi-cāhi'l-veliyyi'l-Ḥaḳ. Naẓm:

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

1. Ey bu gönlüm ḫānesin ʿışḳ ile maʿmūr eyleyen
   Pertev-i şemʿ-i tecellī [407] ile pür-nūr eyleyen
2. Āfitāb-ı rūz-ı vaṣlın tāb-baḫş-ı cān idüp
   Ẓulmet-i hicri şeb-i deycūr-veş dūr eyleyen
3. Ẕeyl-i raḥmetden çeküp perde dil ü cān üstine
   Refʿ idüp şirk-i vücūdı ẕenbi maġfūr eyleyen
4. Ecrini idüp ziyāde ruʾyet-i dīdār ile
   Saʿyini beytü'l-ḥarām-ı dilde meşkūr eyleyen
5. Cemʿ içinde Ḥaḳḳīʾi farḳ eyleyüp Ḥallāc'dan
   Daʿvi-i sırr-ı ene'l-Ḥaḳḳ üzre Manṣūr eyleyen

Naẓm:

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

1. Cennet-i Firdevs'e beñzer dilde gülzār-ı yaḳīn
   Cān meşāmına irişür būy-ı ezhār-ı yaḳīn
2. Bir neminden biñ nemā ḥāṣıl olur bāġ-ı dile
   Olsa ger cārī derūna feyż-i enhār-ı yaḳīn
3. Nefs-i sālik muṭmaʾinne menziline irmese
   Ġāyete irmez bu yolda seyr-i eṭvār-ı yaḳīn
4. Cevher-i tevḥīdi ḥıfẓ eyle ġubār-ı şirkden
   Āyineñde[408] ẓāhir olsun dirseñ āṣār-ı yaḳīn
5. Ḥaḳḳıyā vehm ü ḫayāl irmez bu maʿnā gencine
   Ehl-i dilden ġayrı kimse bilmez[409] esrār-ı yaḳīn

---

[407] pertev-i şemʿ-i tecellī: A pertevi şemʿ-i tecellī
[408] Āyineñde: İ2 Āyīneñde

Baʿde-ẕā bu maḥalle gelince mültezem olan yigirmi sekiz menzil ki şerḥ ü tafṣīl olındı. Eẕvāḳ-ı süllāke göre muḫtelifdür. Zīrā egerçi ḳamer birdür; velākin kevākib çoḳdur. Ve her kevkebüñ bir dürlü seyri oldıġı[410] gibi her ḳalbüñ daḫi bir nevʿ-i ḥareket ve devri vardur. [178a] Zīrā meşāribde tefāvüt ve süyūrde tebāyün olmaḳ şuʾūn-ı ẕātiyyeye rāciʿdür ki istiʿdādātda cüʿl[411] yoḳdur; egerçi ġāyet ve bidāyet birdür. Yaʿnī cemīʿ-i ʿālem mebde-i evvelden gelüp yine aña rāciʿ olmaḳdadur; egerçi baʿżınuñ rücūʿı imtiḥān-ı ʿaẓīmden ṣoñradur. Ve imtiḥāndan ḳaṭʿ-ı naẓar her vuṣūl daḫi bir degüldür. Belki herkesüñ ġāyete vuṣūli istiʿdādına göredür. Nitekim dünyāda sulṭān-ı aʿẓamı müşāhede idenler kimi dūrdan ve kimi nezdīkden[412] müşāhede iderler. Ve ḳarīb olanlaruñ daḫi dīdelerinüñ ḳuvvet ve żaʿfına göre tefāvütleri vardur.

Pes, her çeşm ü müşāhede bir olmadıġı gibi her vuṣūl daḫi bir degüldür. Bu cihetden kimi tevḥīd efʿālde ve kimi ṣıfātda ve kimi ẕātda ḳalur. Ve her ẕāt ehli daḫi tecellî-i berḳīye nāʾil olmaz. El-ḥāṣıl maʿnā-yı meẕkūra bināʾen baʿż-ı menāzile daḫi işāret lāzım geldi. Tā ki fāʾide-i mütekeşşire ve menfaʿat-i müteveffire ola.

Ve'l-imdādü minallāhil-ġayyāżü'l-cevād. Bi-şefāʿati'l-ḫatmi ve ālihi'l-emcād. Ve ol menāzildendür:

"ḤİLM"

Ve ḥilm odur ki bir mücrimi cürmi ḥālinde muʾāḫaẕeye ḳādir iken ḥāli üzerine terk idüp mükāfātı teʾḫīr itmekdür.

Pes, ḥalīm aña dirler ki ḳudret var iken ve māniʿ yoġ iken muʾāḫaẕede taʿcīl itmeye. Ve ṣabūr ile ḥalīmüñ farḳı budur ki ṣabūrda baʿd-ı zamān muʾāḫaẕe iḥtimāli

---

409 kimse bilmez: İ2 bilmez kimse
410 oldıġı: A olduġı İ2 olduġı
411 cüʿl: A caʿl
412 nezdīkden: A nezdikden

ġālibdür. Ḥalīmde ise ʿadem-i muʿāḫaẕe rāciḥdür. Meṣelā bir mücrim baʿż-ı evḳāt-ı fāżılada vefāt eylese ḥürmet-i vaḳt içün süʾāl-i ḳabr andan merfūʿ olur. Feʾemmā müḍiyy-i vaḳtinden ṣoñra muḳteżā-yı ḥilm budur ki bi'l-külliyye süʾāl-i meẕkūr terk olına. Ve muḥāsebe-i nefsi rūz-ı ḳıyāmete teʾḫīr olına. [178b] Ve bundan fehm olındı ki ḥilm gerçi keyfiyyāt-ı nefsāniyyedendür. Feʾemmā Ḥaḳ Taʿālā'ya nisbet ile terk-i muʿāḫaẕe maʿnāsına meʾḫūẕdür. Raḥmet gibi ki infiʿāl-i nefsānīdür. Ḥaḳḳ'a göre īṣāl-i niʿmet murāddur. Ve ġażab ki berāy-ı intiḳām ḫūn-ı cigerüñ ġaleyānıdur. Haḳḳ'a iżāfet ile maġḍūbun ʿaleyh olan kimsenüñ mücāzātı gibi cezāʾ itmekdür. Ve sāʾir nüʿut-ı kevniyye ki Ḥaḳ Taʿālā'ya isnād olınur; aña ḳıyās olına. Egerçi baʿż-ı ṣıfātı teʾvīl itmeyüp ḥāli üzerine ibḳā ve ʿilmini Ḥaḳḳ'a tefvīż itmek daḫi ḳavāʿid-i ehl-i ḥaḳāʾiḳdandur. Ve eṣerde gelür ki "Kāde'l-ḥalīm yekūnü nebiyyen."[413] Ya'nī nefsi heyecān-ı ġażabdan żabṭ iden kimse mertebe-i nübüvvete ḳarīb olur. Zīrā kemāl-i ḥilm ṣıfāt-ı enbiyādandur. Anuñçün ümmetlerinüñ eẕā ve cefāsına ṣabr iderler. Ve muʿāḫeẕeden iġmāż eylerler. Ve muʿāḫeẕe degül belki hidāyet ile duʿā ḳılurlar. Nitekim duʿā-i nebevīde gelür: "Allāhümmeʾhdi ḳavmī. Feʾinnehüm lā yaʿlemūn."[414] Ve dimişlerdür ki "El-ḥilmü ḥicābü'l-āfāt." Yaʿnī ḥilm āfāt-ı āfāḳıyyeden perdedür ki niceler ḥilm ile necāt buldılar. Ve niceler daḫi ʿacele ve ġażab ile helāk oldılar. Lā-siyyemā ġażab ṣıfāt-ı sebʿ-i ẕemīmedendür ki ebvāb-ı sebʿa-i nāruñ biridür. Ve ḥilm aḫlāk-ı ḥasenenüñ milḥidür ki bī-milḥ ṭaʿāmda leẕẕet olmadıġı gibi bī-ḥilm daḫi aḫlāḳda ḥalāvet yoḳdur. Ve ḥilm ü milḥ ʿaks-i müstevī düşdikleri daḫi bedāʾiʿdandur. "Küllün fī felek" gibi. Ve Eflāṭūn-ı ilāhī dimişdür ki saṭvet ü baṭşa ḳādir olmayana ḥalīm dimezler. Nitekim zāhid baʿde'l-ḳudret tārik-i dünyā olan kimseye dirler. Yoḫsa bulmadıġı nesneyi nice terk ider ve zāhid olur. Ve bunuñ naẕīri ġazādur. Yaʿnī bir kimse kāfir-i zindeyi ḳatl ile ġāzī olur. Yoḫsa

---

413 Ebû İbrâhîm İzzüddîn Muhammed b. el-İmâm el-Mütevekkil-Alellâh İsmâîl es-San'ânî, *et-Tenvîr Şerhu Câmi'i's-Sağîr,* (thk. Muhammed İshak Muhammed İbrahim): Mektebetü Dâri'l-İslam, 2011, C.8, S. 115, (6180) "Kâde'l-halîm en yekûne nebiyyen"

414 Ebû Abdillâh Ziyâüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Ahmed el-Makdisî es-Sa'dî, *el-Eḥâdîs ü'l-muḫtâre mimmâ lem yuḫrichü'l-Buḫârî ve Müslim fî Ṣaḥîḥayhimâ,* (thk. Abdülmelik b. Abdullah b. Dehîş) : دار خضر للطباعة والنشر والتوزيع , 2000, C. 10, S. 14

mürdeyi degül. **[179a]** Ve bir kimseye ḳuvvet ve şehveti[415] var iken terk-i zinā itdi dinilür. Yoḫsa ʿamel-mānde olduḳda degül. Anuñçün Allāh Taʿālā tārikü'ş-şehvet olan şābbuñ ḥāli ile beyne'l-melāʾike mübāhāt ider. Zīrā muḳteżā-yı şehveti liʾeclillāh terk ider. Yoḫsa ḳādir olmadıġından degül. Ve ʿalā hāẕā her nesnenüñ kemāli vaḳtine göredür. Faʿrif! Naẓm:

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

1. Yā ʿibāda'llāh yā ehli'ṣ-ṣalāḥ
   Cāhidū fi'l-lāh in tebġu'l-felāḥ
2. Mürde olmazsa ṣıfāt-ı nefs-i bed[416]
   Dil nice zinde olup bula necāḥ
3. Şeb içinde idegör seyr-i serīʿ [417]
   Tā ki maḥmūd olasın ʿinde'ṣ-ṣabāḥ

4. Leyse li'l-insānı illā mā seʿā
   Faʿbüdu'llāḥe ġudüvven ve'r-ravāḥ
5. Bulmadı feyż-i ilāhīden eṣer
   Gelmeyince ḳalb-i ʿabde inşirāḥ
6. Ḥaḳḳıyā murġ-i dile ʿışḳ ile şevḳ
   Oldı Ḥaḳḳ'a uçmaġa iki cenāḥ

"ẔÜLL"

Ẕüll ẕāl-i muʿcemenüñ ḍammıyla ḳahrdan nāşī olan maʿnādur. Ẕillet daḫi kesr ile böyledür ki heyyin olmaḳdur. Feʿemmā ẕill kesr ile taṣaʿʿub ve şimāsdan[418] ṣoñra olan ḥāletdür. Meṣelā bir feres kimseyi arḳasına bindirmeyüp ṣoñra ẕelūl olsa anuñ ḥāline ẕill dirler.

---

[415] ḳuvvet ve şehveti: A ḳuvvet-i şehveti i2 ḳuvvet-i şehveti
[416] bed: A büd
[417] seyr-i serīʿ: seyri serīʿ
[418] şimāsdan: A simāsdan

Pes, ẕelūlüñ muḳābili ṣaʿb olur. Ẕüllüñ ḍamm ile ʿizz oldığı gibi. Ve Ḳur'ān'da vālideyn ḥaḳḳında[419] gelür: "Vaʿḫfiḍ lehümā cenāḥa'ẕ-ẕülli mine'r-raḥmeti."[420]

Pes, burada ẕüll eger ḍamm ile ḳırāʾat olınursa maʿnā dimek olur ki sen ebeveynüñ içün maḳhūr gibi ol ve o vecih ile muʿāmele eyle. Ve eger kesr ile ḳırāʾat olınursa ebeveynüñe mülāyenet ve inḳiyād eyle dimek olur. Ve ḥadīṯde gelür ki: Müʾmin heyyin leyyindür. Şol enfinde olan ḥalḳadan[421] müştekī olan deve **[179b]** gibi ki eger ṭaş üzerineināḫa olınsa daḫi muḫālefet itmez ve inḳiyād gösterür. Nitekim Ḳurʾān'da gelür: "Eẕilletin ʿale'l-müʾminīne eʿızzetin ʿale'l-kāfirīn[422]" [423] Maḳṣūd müʾmin olan kimse mücānisi olan müʾmine ẕillet ve rıfḳ ile olan muʿāmelesin beyāndur. Gūyā ki elinde maḳhūrdur. Maʿa hāẕā taḥt-ı ḳahrında degüldür. Belki ḥaḳīḳat-i īmānı iḳtiżā itdügi vecih ile muʿāmeledür. Anuñçün kāfir üzerine ʿazīz ve ġālibdür. Ve şiddet ile muʿāmele idicidür; egerçi üzerine ḥākim degüldür. Feʾemmā kāfirüñ fī nefsi'l-emr ḥaḳāreti şiddet ile muʿāmeleyi mūcibdür; egerçi kendini ʿazīz ṭutarsa daḫi. Nitekim Ḳurʾān'da gelür: "Ve lillāhiʾl-ʿizzetü ve li rasūlihi ve lilmüʾminīn."[424] Yaʿnī münāfıḳlar ki kendilerin ʿazīz ve müʾminleri ẕelīl ʿadd iderlerdi. Allāh Taʿālā ʿaks idüp ʿizzeti müʾminler içün iṯbāt eyledi. Zīrā müʾminler ʿizzet-i ilāhiyyenüñ maẓharlarıdur. Anuñçün bilādı fetḥ itdiler. Ve küffārı maḳhūr ve ẕelīl eylediler. Nitekim ẕilletleri ḥaḳḳında gelür: "Ḥattā yuʿṭu'l-cizyete ʿan yedin ve hüm ṣāġirūn."[425] Ve müʾminlerüñ ʿizzetlerinden biri budur ki Necāşī ki Melik-i Ḥabeşe idi. Kemer-bend-i İslām olmazdan muḳaddem Ḳayṣer'e ḫarāc virürdi. Ṣoñra bir aḳçe virmedi. Ve Ḳayṣer daḫi aña ẓafer bulmadı. İşte ẕillet-i müʾmin bir maʿnādur ki

---

[419] ḥaḳḳında: İ2'de yok

[420] "Onlara merhamet ederek tevazu kanadını indir…" İsrâ suresi 24. ayet

[421] ḥalḳadan: A ḫalḳadan İ2 ḫalḳadan

[422] kāfirīn: A'da yok

[423] "Onlar mü'minlere karşı alçak gönüllü, kafirlere karşı güçlü ve onurludurlar." Mâide suresi 54. ayet

[424] "Halbuki asıl üstünlük, ancak Allah'ın, Peygamberinin ve mü'minlerindir. Fakat münafıklar (bunu) bilmezler." Münâfikûn suresi 8. ayet

[425] "…küçülerek (boyun eğerek) kendi elleriyle cizyeyi verinceye kadar savaşın." Tevbe suresi 29. ayet

kendi nefsine vücūd virmemekden nāşīdür. Anuñçün Ḥażret-i ʿĪsā'ya -ʿaleyhi'sselām- süʾāl idüp eşref-i nās kimdür didüklerinde iki eline iki ḳabża türāb alup şu ikisinüñ ḳanġisi eşrefdür didi. Ve yere ṭarḥ eyledi. Yaʿnī benī Ādem aşılda türābdan maḫlūḳ olmaġla bu cihetden biri birinüñ üzerine tefāvüti yoḳdur. Belki "İnne ekrameküm ʿindellāhi etḳāküm"[426] mūcibince ekrem ve eşref-i nās ittiḳā olanlardur ki ẓāhirleri maʿāṣīden ve bāṭınları taʿallüḳātdan muṭahhardur.

[180a] Pes, bu maʿnā olmayıcaḳ nesebde Hāşimī olsa daḫi fāʾide itmez. Bu yüzden müʾmine lāzımdur ki dāʾimā ẕillet ve inkisār üzerine ola ve ʿizzet-i nefs nedür bilmeye. Belki kemālāt-ı ilāhiyyeyi Ḥaḳḳ'a nisbet eyleye. Ve kendinde bi-ṭarīḳı'l-ʿāriye olduġın bile. Anuñçün baʿż-ı küberā buyurmışlardur ki: "Ḫüz mā lek ve rudde mā leh." Yaʿnī ey ʿubūdiyyet ve ẕillet ile muttaşıf olan kimse sen kendi nüʿūt-ı kevniyyeñe naẓar eyle; faḳr ve ʿacz ve żaʿf ve emsāli gibi. Ve ġınā ve ḳudret ve ḳuvvet[427] ve naẓāʾirini Ḥaḳḳ'a ircāʿ eyle. Zīrā ṣıfāt-ı evvelīde[428] sen aṣīlsin, ṣıfāt-ı ṯāniyede Haḳḳ aṣīl oldıġı[429] gibi. Ve Ḥaḳ senüñ maḳāmuña[430] tenezzül eyleye. Daḫi yine ʿizzet ve kibriyā anuñ ve ẕillet ve iḫtiḳār senüñdür. Meṯelā sulṭān-ı aʿẓam bir dihḳānī ḫānesine nüzūl eylese. Ol dihḳānī andan şeref-i ẕātī bulmaz. Belki şeref-i ẕātī sulṭānuñ ve şeref-i ʿāriżī diḫḳānīnüñdür. Çünki şeref-i ʿāriżī sulṭānuñ naẓarından geldi. Pes, şeref fi'l-ḥaḳīḳa sulṭānuñdur. Feʾfhem cidden! Naẓm:

[11'li hece ülçüsü]

1. Baḳmayalum ʿizz u şān-ı dünyāya
   Gel senüñle dervīş olalum göñül
   Geyelüm[431] ḫırḳā-i faḳr u fenāya
   Gel senüñle dervīş olalum göñül

[426] "…Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır…" Hucurât suresi 13. ayet
[427] ḳudret ve ḳuvvet: İ2 ḳuvvet ve ḳudret
[428] ṣıfāt-ı evvelīde: İ2 ṣıfāt-ı ūlāda
[429] oldıġı: A olduġı
[430] maḳāmuña: İ2 maḳāmına
[431] Geyelüm: A girelüm İ2 gire

2. Dünyā nedür oġlan oyuncaġıdur
Şāha vü gedāya ġam ocaġıdur
Tedārük zamānı furṣat çaġıdur
Gel senüñle dervīş olalum göñül

3. Bu yolda ḫāk-sār[432] olmayan kişi
Āh u efġān olur ʿāḳıbet işi
Ḥaḳ Taʿālā sever gerçek dervīşi
Gel senüñle dervīş olalum göñül

4. Atladı āteş-i miḫnete Ḫalīl
Boyun virdi Ḥaḳḳ emrine İsmāʿīl
Biz de ser ü cānı eyleyüp sebīl
Gel senüñle dervīş olalum göñül

5. Naẓar eyle İbn-i Edhem ne'yledi
Faḳr u fenā deryāsını boyladı
Şeyḫ Ḥaḳḳī Ḥaḳḳ içün ḥaḳ söyledi
Gel senüñle dervīş olalum göñül

[180b]

اللهم احينى مسكينا و امتنى مسكينا واحشرنى فى زمرة المساكين بجاه النبى الامين امين يا رب العالمين

ورد اثناء هذا قوله تعالى ان الذين امنوا و عملوا الصالحات كانت لهم جنات الفردوس نزلا اى امنوا ايمانا عيانيا وعملوا الصالحات كلها بالحق لا بالنفس فان جنات الفردوس اعلى الجنان و اوسطها فلا ينالها الاالخواص و هم من ذكرنا والكلية فى الصالحات مستفادة من اللام وذلك ان الايمان انما يكمل بالعيان و طريقه العمل بالشعب كلها فمن كانت شجرة ايمانه و توحيده كما قال سبحانه اصلها ثابت و فرعها فى السماء فهو الخاص المقرب عند الله و له المقام العالى لان العندية تستلزم الدرجات العالية **و رايت** بعد الانتباه ان بعض الاعمال الصالحة يغشاه نور شعشعانى و يغلب عليه حبيث لا يرى العمل و انما المرئ هو النور فيكون قوة النور بحسب قوة العمل و كذا ضعفه و ظهر من هذا ان بعض الا نوار يتولد من الاعمال الصالحة فقد يرى النور فى المكان الذى يعبد فيه وهو نور العمل و منه يظهر سر ان بعض القبور سيطع منه الانوار

*[**[180b]** Allah'ım Nebî el-Emîn hürmetine beni miskin olarak yaşat, miskin olarak öldür, miskinlerin zümresinde haşr eyle. Âmîn yâ Rabbe'l-âlemîn. Bu esnâda şu âyet*

[432] ḫāk-sār: A ḥāk-sār

vârid oldu: "İman edip salih ameller işleyenlere Firdevs cennetleri vardır."[433] *Firdevs cennetleri, cennetlerin en yükseği ve ortasıdır. Havâstan başka kimse ona erişemez. Ve onlar zikrettiğimiz kişilerdir. Salih amellerin tamamı lâm-ı tarif sebebiyle anlaşılmıştır. İman ayân ile kâmil olur ve onun yolu amelin her bir parçasıyladır. Kimin iman ve tevhid ağacı, Allah Teâlâ'nın "Kökü sabit dalları göktedir."*[434] *şeklinde buyurduğu gibiyse, o Allah katında havâstır ve onun için yüksek bir makam vardır. Çünkü Allah katı yüksek dereceleri gerektirir.*

İntibâhtan sonra gördüm ki salih amelleri parıltılı bir nur kaplıyor. Öyle ki amel görünmeyecek kadar ağır basıyor. Görünen sadece nur oluyor. Nurun kuvveti ise amelin kuvvetine ya da zayıflığına göre oluyor. Buradan anlaşılmıştır ki bazı nûrlar bazı salih amellerden doğar. Ve nur, ibâdet edilen yerde görülebilir ki bu amelin nurudur. Bundan da iki sır ortaya çıkar. Bazı kabirlerden de nurlar yayılır.]

Naẓm:

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

1. Yā ilāhī nūr-ı ẕātuñla tecellī ḳıl dile
   Tā ki feyż-i nūruñ ile çeşm-i cānum açıla
2. Secde-i dergāhuñ eyler dāʾimā bu cism ü cān
   Ḳāʾim olmaḳ ʿışḳına sırr-ı fenā fi'llāh ile
3. Bezm-i vaḥdetde içür yek cürʿa-i cām-ı ṣafā
   Tā geçe kendinden ʿāşıḳ neşve-i tevḥīd ile
4. Cümle-i esmā egerçi ẕātuña miḥrābdur
   Ẕī saʿādet kim namāzı vech-i küllīden ḳıla
5. Yā Ḳarībü yā Mücībü yā Semīʿu yā Baṣīr
   Ḥaḳḳi-i muḥtāca eyle feyż-i raḥmetle ṣıla
   "REʾFET"

---

[433] "Şüphesiz, inanıp yararlı işler yapanlara gelince onlar için, Firdevs cennetleri bir konaktır." Kehf suresi 107. ayet

[434] "…(Güzel bir söz), kökü sağlam, dalları göğe yükselen bir ağaç gibidir." İbrâhîm suresi 24. ayet

Reʾfet ʿulemā-i ẓāhir ʿindinde şiddet-i raḥmetdür. Ve raḥmet eger ṣıfāt-ı fiʿlden olursa īṣālü'l-ḫayr ve defʿü'ş-şer maʿnāsına olur. Ve eger ṣıfāt-ı ẕātdan olursa irādet-i [181a] īṣālü'l-ḫayr ve defʿü'ş-şer dimek olur. Ve ḥaḳīḳati ehl-i īmāna kemālāt-ı maʿneviyyeyi ifāżadur; maʿrifet ve tevḥīd gibi. Ve ʿulemā-i bāṭın dimişlerdür ki reʾfet maḳlūbdür. Yaʿnī reʾf rifāʾden[435] maḳlūbdür ki refʾ bir münḫariḳ nesneyi ḫiyāṭat ve ıṣlāḥ ile mülteʾim ḳılmaḳdur. Allāh Taʿālī'nüñ daḫi Raʾūf oldıġı raḥmetinüñ āṣārındandur ki ʿibāduñ dinlerinde fāsid olan umūrını sebeb-i ṣalāh olan esbābı telḳīn ile ıṣlāḥ eyler. Nitekim vāʿiẓa nāṣiḥ ve tevbeye daḫi naṣūḥ[436] didükleri umūr-ı dīnde vāḳiʿ olan perīşānlıġı cemʿ itdükleri içündür. Ve Rasūlüllāh –ṣallāllāhu ʿaleyhi ve sellem- daḫi[437] raʾūf raḥīm ile vaṣf olındı. Ve raʾūfuñ taḳdīm ḳılındıġı netīceye ihtimām içündür. Yaʿnī Cenāb-ı Nübüvvet raḥmet-i külliyye-i ilāhiyye olmaḳ ḥasebiyle ḫalḳuñ umūr-ı dīniyyesin ıṣlāḥ eyledi. Belki umūr-ı dünyeviyyeye daḫi niẓām-ı tām virdi. Ve Ḳurʾān'da ge'ür: "Ve lā tüfsidū fi'l-arżı baʿde ıṣlāḥihā."[438] Yaʿnī vech-i ʿarż ve aḥvāl-i ʿibād şerʿ ile ve lisān-ı nübüvvet ile ıṣlāḥ olınup ʿaḳayid ve aʿmāl[439] ve aḥvāl-i ʿibād niẓām bulduḳdan ṣoñra ḫilāfına ẕāhib olup ifsāddan ḥaẕer idiñüz. El-ḥāṣıl Cenāb-ı Risālet ki maẓhar-ı ṣıfāt-ı Ḥaḳdur. Ḥaḳḳ'uñ raʾufiyyeti sırrıyla ḳāʾimdür. Ve şān-ı ʿālīsi dāʾimā reʾfet ve raḥmetdür.

Pes, vereṣe ki maẓāhir-i evṣāf-ı nebeviyyedür; anlara daḫi lāzum olan enfüs ve āfāḳı mürāʿāt ve umūr-ı dīniyye ve dünyeviyyeyi muḥāfaẓa ve dāʾire-i ʿālem-i īcādı murāḳabedür. Ve bu maʿnā mefḳūd olsa menāzil-i ḳalbiyyeden biri müntaḳış olmaġla ḳamer-i ḳalb daḫi devrine[440] niẓām viremez ve yigirmi sekiz menzilüñ her birine kemā yenbaġī giremez. Ve ḫāricde ḳalmaġ ile āvāre olur[441].

---

[435] rifāʾden: A rafāʾden
[436] naṣūḥ: A'da yok.
[437] daḫi: A'da yok.
[438] "Düzene sokulduktan sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın…" Aʿrâf suresi 56. ayet
[439] ʿaḳāyid ve aʿmāl: A ʿaḳāʾid-i aʿmāl İ2 ʿaḳāʾid ve aʿmāl
[440] devrine: A devrüne
[441] olur: A olub

Pes, merkez-i vaṣl Ḥaḳḳ'ı ḳanda bulur. Vallāhü'l-Hādī. [181b] Naẓm:

[Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün]

(Fāʿilātün) (Faʿlün)

1. Ey Raʾūfu Raḥīm olan Mevlā
   V'ey Ġaniyyü Kerīm olan Mevlā
2. Sofra-i raḥmetüñ nevālesine
   Cemʿ olur cümle[442] ednā aʿlā
3. Kimine ṣaff-i niʿāl oldı maḳām
   Kimi ṣadr içre oturur bālā
4. Ḥikmetüñ ḳıldı ʿālemi tertīb
   Ḳalmadı bir ḳuṣūr yer aṣlā
5. Ḳanmaz āb-ı zülāl-i feyżüñe dil
   Kim şükürden olıpdurur aḥlā
6. Yüzüñi görmege ṭoymaz gözler
   Gerçi[443] ġāyetde olıpdur eclā

7. Sāʾilüñdür ḳapuñda Ḥaḳḳī ḳul
   Cümleden sensin ʿaṭāya evlā

"ẒAMĀʾ"

ʿAṭaş didükleridür ki cisme fiḳdān-ı ābdan ve cāna inḳıṭāʿ-ı feyżden gelür. Veyāḫud āb u feyżi bulur, feʿemmā ḳanmaḳ mertebesinde olmaz. Anuñçün dimişlerdür ki **beyt:**

شربت الحب كاسا بعد كاس* فما نفد الشراب ولارويت

*[Aşkı kadeh kadeh içtim * Ne aşk bitti ne de ben doydum]*

[442] cümle: A cümleten
[443] gerçi: A ger

Ve bunuñ aṣlı budur ki ḳanmaḳ ḳıllet-i istiʿdāddan nāşīdür. Pes, şunuñ ki ḳābiliyyeti kemāl üzerinedür; ebedī ḳanmaz. Zīrā Allāh Taʿālā Feyyāżdur ki sāʾir ṣıfāt-ı ʿulyāsı gibi feyyāżiyyeti daḫi munḳaṭıʿa ve maḥdūde degüldür. Bu cihetden ben ḳandum diyen ṣıfat-ı ilāhiyyeyi ḥaṣr itmiş olur. Ve belki Ḥaḳḳ'ı ʿacze nisbet ile küfür mertebesin bulur. Ve bu maḳāmdandur ki seyr fillāha nihāyet yoḳdur. Ve feyż didükleri aṣılda tecellî-i cenbiyye-i ẕātī ve ṣıfātīdür. Velākin āṯārı olan ʿulūm ve maʿārifüñ ḳalbe inṣıbāb ve feyeżānı iʿtibārıyla feyż dinildi. Ve bunda fi'l-ḥaḳīḳa feyżi āba teşbīh vardur. Zīrā āb ile cesed zinde oldıġı gibi feyż ile daḫi rūḥ ḥayāt bulur. Pes, feyż rūḥu'r-rūḥ olur. Nitekim Ḳurʾān'da gelür: "Yülḳı'r-rūḥa min emrihi [182a] ʿalā men yeşāʾi min ʿibādih."[444] Yaʿnī vaḥy ve ilḥāma rūḥ ıṭlāḳ olındı. Zīrā rūḥ sebeb-i ḥayāt-ı cism oldıġı gibi vaḥy ve ilḥām daḫi bāʿiṯ-i ḥayāt-ı cāndur. Ve ṣīġa-i mużāriʿ ki yelḳādur. Feyż ilhāmuñ ʿadem-i ʿinḳıṭāʿına işāretdür. Zīrā sırr-ı velāyet bāḳīdür; Ḥaḳḳ-ı Bāḳī gibi. Anuñçün Ḥaḳ Taʿālā'ya Velī dinildi. Nitekim gelür: "Vallāhü veliyyü'l-mütteḳīn."[445] Nebī ıṭlāḳ olınmadı. Maʿa hāẕā Allāh Taʿālā münbiʾ ve muḫbirdür. Nitekim gelür: "Velā yünebbiʾüke miṯlü ḫabīr."[446] Ve yine gelür: "Ḳāle nebbeʾeniye'l-ʿalīmü'l-ḫabīr.[447]" Zīrā nübüvvet-i ʿörfiyye munḳaṭıʿadur. Ve muṭlaḳ enbāʾuñ[448] beḳāsı lafẓ-ı meẕkūruñ ṣıḥḥat-i ıṭlāḳını müstelzem degüldür. Ve baʿżılar ki evliyāya enbiyā ıṭlāḳ iderler. Ḥaḳīḳat ḥasebiyledür. Yoḫsa ʿörf-i şerʿ ḥasebiyle degül. Ve bu ıṭlāḳuñ daḫi başḳa şarṭ u ḳaydı vardur ki ehline maʿlūmdur. Anı bilmeyen her velīye nebī ıṭlāḳ ider. El-ḥāṣıl Ḥaḳḳ'a ıṭlāḳ nübüvvet-i ṣaḥīḥ olmayıcaḳ baʿdeʾn-nübüvve gelen evliyāya daḫi[449]

---

[444] " …İrâdesiyle ilgili vahyi kullarından dilediğine, kendi indirir. " Mü'min suresi, 15. ayet

[445] "…Allah ise kendisine karşı gelmekten sakınanların dostudur." Câsiye suresi, 19. ayet

[446] "...Bunları sana hiç kimse, hakkıyla haberdar olan (Allah) gibi haber veremez. " Fâtır suresi, 14. ayet

[447] " "Bunu bana, hakkıyla bilen ve hakkıyla haberdar olan Allah haber verdi" dedi. " Tahrîm suresi, 3. ayet

[448] enbāʾuñ: İ2 ibnāʿuñ

[449] daḫi: A'da yok.

ıṭlāḳ olınmaz. Ve illā ḫalṭ-ı merātib gelür. Ve icmāʿı daḫi ḫarḳ[450] itmek iḳtiżā ider. Ve ḫalṭ-ı meẕāhib cāʾiz olmadıġı gibi ḫalṭ-ı merātib daḫi cāʾiz degüldür. Zīrā her mertebenüñ ehli birbirinden mertebe ile mütemeyyizdür. Yaʿnī nebī nübüvvet ile evliyādan ve velī daḫi[451] velāyet ile ʿavāmm-ı nāsdan müteşaḫḫaṣdur. Nitekim rusül ve enbiyā ve evliyā aralarında daḫi baʿż-ı ṣıfāt ile temeyyüz vardur. Ḫalīl ve kelīm ve ḥabīb ve emṣāli gibi. Ḫuṣūṣan ki mīzān-ı ḥālde min külli'l-vücūh iʿtidāl Cenāb-ı Nübüvvete maḫṣūṣdur.

Pes, sāʾirlerüñ kimi cemāl ve kimi celāl ve kimi basṭ ve kimi ḳabż ve kimi üns ve kimi heybet ve kimi daḫi ġayrı evṣāf ile biribirlerinde[452] temāyüz bulurlar. Naẕar eyle Ḥażret-i Yaḥyā'ya -ʿaleyhiʾs-selām- ki hergiz gülmedi. Ve teʾemmül eyle ḥāl-i ʿĪsā'yı ki -ʿaleyhiʾs-selām- dāʾim inbisāṭ üzerine idi. Pes, Yaḥyā nevḥayı Ḥażret-i Nūḥ'dan aldı. Ve ʿĪsā cemāli Ḥabīb'den [182b] istifāde eyledi. Zīrā Ḥabīb'üñ oġlıdur. Şol maʿnādan ki vālidesi Meryem cennetde Ḥabīb'e tezvīc olınsa gerekdür. Ve bu maʿnādan āḫir zamānda ḫilāfet-i muṭlaḳayı ḫatm idüp şerʿ-i nebevīde muḳtedī olacaḳdur. Ḫilāfet ise enbiyānuñ fi'l-ḥaḳīḳa evlādına intiḳāl ider. Feʾfhem cidden! Ve Ḥażret-i Yaʿḳūb'uñ ḫilāfeti Yūsuf'a -ʿaleyhime's-selām- intiḳāl itmek ile sāʾir evlādı mertebe-i velāyetde güẕer itdiler. Ve anlaruñ silsileleri daḫi "keddi ve ʿanā" üzerine üç dört yüz sene ḳadar Firʿavn elinde esīr oldılar. Zīrā cedleri ki iḫvān-ı Yūsuf'dur; Yūsuf'ı cāha ṭarḥ idüb bilāḫare beyʿ olınmaġa[453] ve ḥabs-i zindān çekmeġe vesīle olmışlardı.

Pes, bi-ṭarīḳ'il-ḥikmet maʿnā-yı meẕkūr anlara cezā-i vifāḳ vāḳiʿ oldı. Nitekim İmām ʿAlī ve Ḥasan ve Ḥüseyin -raḍiyallāhü ʿanhüm- Ḥażerātına rütbe-i ḫilāfetde nizāʿ ve muʿāraża itdüklerinden silsile-i Muʿāviye daḫi şecere-i ʿadlden ber-ḫordār olmayub

[450] ḫarḳ: İ2 ḥarḳ
[451] daḫi: İ2'de yok.
[452] biribirlerinde: A biribirlerinden İ2 biribirlerinden
[453] olınmaġa: A olınmaġla

bilāḫare munḳarıż oldılar. Ve seyf-i Ebī Müslim ile emr-i imāmet aḥibba-i ḥabībe intiḳāl eyledi. Faʿrifhü! Naẓm:

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

1. Teşne-i feyż-i ʿaṭā olduñsa ey dil gel beri
   ʿIşḳ ile nūş idelüm bezm-i ṣafāda Kevs̱er'i
2. Ol ḳadardur tāb-ı dil kim olmazam sīr-āb hīç
   Ḳanmazam hergiz eger nūş eylesem deryāları
3. Cām-ı Cem ṭursun ki ʿāşıḳ feyże ḳanmaz tā-ebed
   Kāse-i gerdūn olursa fi'l-ḥaḳīḳa sāġarı
4. Meclis-i feyżüñ nedīmi ʿāşıḳ-ı bī-dil dürür
   Pāy-bend-i zühd olan girmez bu derden içeri
5. Bezm-i ʿālemde biziz çün ḳābil[454] Ādem ṣun bize
   Bādeyi kim ne melek nūş eyler anı ne perī
6. Feyż-i Ḥaḳdur her sözüñ ey Şeyḫ Ḥaḳḳī şübhesiz
   Ḳıymet ü ḳadrün bilür var ise ger bir Ḥaḳḳ eri

"NŪR"

Nūr Allāh Taʿālī'nüñ ism-i ẓāhir ile tecellīsidür. Yaʿnī ṣuver-i ekvānda **[183a]** olan vücūd-ı ẓāhirdür. Ve daḫi şol keşf ki andan ṣoñra bir daḫi istitār olmaya; aña ṣıdḳ-ı nūr ve illā kiẕb-i nūr dirler. Berḳ-i mümṭır gibi ki berḳ-i ṣādıḳdur. Ve illā berḳ-i kāẕibdür ki aña ḫulleb dirler. Sükker vezni üzre ki eyyām-ı ṣayfda ḥarāret-i havādan ufḳ-ı semāda çoḳ görinür. Nitekim baʿż-ı ʿuşşāḳ dimişdür. **Beyt:**

كل الذى يرجونوالك امطروا*ماكان برقك خلبا الامعى

*[Senden bir şeyler uman herkese yağdırıldı * Bana sadece şimşeklerin geldi]*

El-ḥāṣıl sālik maḳām-ı cemʿa irdikde bir daḫi aña ḫafā ḳalmaz. Ve illā tecellī ve istitār[455] taʿāḳub itmekden ḫālī olmaz. Anuñçün dimişlerdür ki: "Müşāhedetü'l-ebrār

[454] ḳābil: A ḳāʾil

beyne't-tecellī ve'l-istitār[456]." Yaʿnī bu beyniyyet müşāhede-i ebrāra nisbet olındı. Zīrā muḳarrabīn içün iḫfāʾ[457] ve istitār yoḳdur. Nitekim ḥadīṯde gelür: "Ṣınıfün min ehli'l-cenneti lā yestetiru'r-rabbü ʿanhüm."[458] Ve cemʿ-i eḥadī didükleri farḳ ve tafṣīle muḳābil olan mertebedür. Ve cemʿ-i iḥāṭī cemʿul-cemʿdur. Yaʿnī beyne'l-vaḥdet ve'l-keṯret cemīʿ-i müteḳābilāt ile menʿūt olan mertebedür. Ve insān-ı kāmil ḥażret-i ḥaḳḳıyye-i vücūbiyye ve ḥażret-i ḫalḳıyye-i imkāniyye miyānını cemʿ-i iḥāṭī ile cemʿ itmişdür ki şühūdda mertebe-i istiġrāḳdur. Ve nūr'un-nūr Ḥaḳ Taʿālīdür[459]. Yaʿnī Ḥaḳ Taʿālā'ya ki vücūd-ı Ḥaḳ'dur; nūr ıṭlāḳ olındığı kendi nefsinde ẓuhūrı ve ʿilm ü ʿaynde ġayrı iẓhārı iʿtibārıyladur. Ve ehl-i ẓāhir nūra ʿarażdur didükleri içün Allāh Taʿālā üzerine ıṭlāḳ itmeyüp "Allāhü nūru's-semāvāti ve'l-arż."[460] āyetinde nūrı münevvir ile tefsīr eylediler. Velākin ehl-i ḥaḳīḳat dirler ki: "En-nūr lā yüdrik ve yüdrak bih." Bu tefsīr üzre Ḥaḳḳ'a nūr ıṭlāḳı ṣaḥīḥ olur. Bu maʿnādandur ki ḥadīṯde gelür: "Nūrun ennī erāhü."[461] Yaʿnī Allāh Taʿālā ẕāt-ı mücerredesi iʿtibārıyla idrāk olınmaz. Anuñçün ʿilm bi'ẕ-ẕāta ẓulmet (183b) didiler. Zīrā ẕātı ẕātdan ġāyrı bir ferd bilmez. Ve vārid-i ḳalbe nūr didiler ki ḳalbden ẓulmet-i kevni izāle ider. Ve nefs-i külliyyeye yāḳūte-i ḥamrāʾ didiler. Zīrā nūriyyeti cisme taʿalluḳ-ı ẓulmet ile mümtezicdür. Ve ʿaḳl-ı evvele dürre-i beyżā didiler. Zīrā imtizāc-i meẕkūrdan biridür. El-ḥāṣıl nūr bir nesnedür ki zücāceye ʿaks itdükde zücācenüñ levniyle mütelevvin olup idrāk olınur. Pes, anuñ fi'l-ḥaḳīḳa levni yoḳdur. Belki maṭraḥınuñ

---

455 istitār: A'da mürekkep dağılması nedeniyle okunmuyor.

456 tecellī ve'l-istitār: A'da mürekkep dağılması nedeniyle okunmuyor.

457 iḫfāʾ: A'da mürekkep dağılması nedeniyle okunmuyor. İ2 ḫafā

458 İbn Acîbe, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Mehdî el-Hasenî eş-Şâzelî, *el-Baḥrü'l-medîd fî tefsîri'l-Ḳurʾâni'l-mecîd,* (thk. Ahmed el-Kuraşî Reslân), Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2002, C.2 S.154
Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, el-Câmiʿu's-ṣaḥîḥ, nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr (b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001), "Menâḳıb", 24 (No. 3437)

459 Ḥaḳ Taʿālīdur: İ2 Ḥaḳ Taʿālādur

460 Nûr Suresi, 35. ayet

461 Müslim, "Kitâbü'l-Îmân", 178

levni ile mütelevvin olup[462] āb gibi. Ve nūra żiyā dimek cisme taʿalluḳı ḥasebiyledür; żiyā-ı şems gibi.

Pes, cemīʿ-i eşyā nūr-ı Ḥaḳ'la idrāk olınur. Feʾemmā nefs-i Ḥaḳ bāṭını ve tecerrüdi ḥasebiyle idrāk olınmaz. Belki esmā ve ṣıfāta dāʾir olan ẓāhir-i vücūd iʿtibārıyla idrāk olınur. Naẓar eyle ki şemsüñ nūrı ḳamerden idrāk olınur ki ḳamere taʿalluḳı iʿtibārıyla nūr ġayr-ı şaʿşaʿānīdür. Feʾemmā nefs-i şemsde idrāk olınmaz. Zīrā nūr şaʿşaʿānīdür. Çünki nūr-ı Ẕāt cirm-i şemse taʿalluḳ itdi, aña żiyā dinildi. Ve çünki ḳamere ʿaks itdi, aña nūr dinildi. Zīrā cirm-i ḳamer āyīne gibidür ki vücūdı ṣūret-i maḥżadur. Yaʿnī āyīneden ne vecih ile ṣūret görinürse ki āyīne vesāṭatiyledür; egerçi nefs-i āyīne merʾī degüldür. Ḳurṣ-ı ḳamerden daḫi nūr-ı şems ol vecih ile görinür. Bu cihetden dimişlerdür ki: "Men raʾel-ḥaḳḳa feḳād raʾā nefsehü." Yaʿnī ben Ḥaḳḳ'ı gördüm diyen kendi nefsini görmekden ḫaber virür. Egerçi nefsü'l-emr ne idügin bilmez. Vechi budur ki Ḥaḳḳ anuñ ʿaynıdur. Ve kendi ol ʿayne mirʾātdür. Yaʿnī imkānı cihetinden ki aña rütbe-i maẓhariyyet ve ridāüʾl-kibriyā dirler.

Pes, fi'l-ḥaḳīḳa ẓāhir ve maẓhar-ı emr-i vāḥid iken vücūd-ı kevnī taʿaddüd gösterüp maḥall-i kiyānīye maẓhar dinildi. Anuñçün dimişlerdür ki "Ente mirʾātühü." **[184a]** Yaʿnī sen Ḥaḳḳ'a āyīnesün "Ve hüve mirʾātü aḥvālik." Ḥaḳ Taʿālā daḫi senüñ aḥvālüñe āyīnedür. Yaʿnī eger sen Ḥaḳḳ ile ḳıyām bulmasañ senden aḥvāl-i muḫtelife ẓuhūr itmezdi. Zīrā cemād min hayṣü hüve cemādda cān olmayıcaḳ ki mebde-i ḥiss ü ḥareketdür. Aḥvāl nereden ḥuṣūle gelür ve rūḥ-ı müdebbir daḫi olmasa nefs-i ḥayevāniyye ve ḥareket ve ḥiss-i vücūd bulmaz.

Pes, cümle-i aḥvāl ve efʿālüñ mebdeʾi Allāh Taʿālā olmış olur. Ve bu maʿnā şol beyāż-ı varaḳ üzerine vażʿolınan noḳṭa gibi oldı ki ol noḳṭanuñ altında aḳ noḳṭa müteʿayyendür ki aña Nūr-ı İlāhī dirler. Ve ol noḳṭa-i siyāh ʿālemdür ki ol aḳ

[462] olub: A olur

noḳṭanuñ taʿayyüni ol noḳṭa-i siyāh iledür. Ve ol noḳṭa-i siyāhuñ ẓuhūrı ol aḳ noḳṭa iledür. Zīrā eger ol noḳṭa-i beyzānuñ maḥalliyyeti olmasa noḳṭa-i sevdāya vücūd nereden gelürdi. Bu maʿnādan Ḥaḳḳ'uñ daḫi ẓuhūrı ʿālem iledür. Ve ʿālemüñ vücūdı Ḥaḳ ile ḳāʾimdür. Gel imdi bu esrārı bir ḫoş fehm eyle ve nūr-ı ʿaḳıl ile cānuñı münevver ḳıl tā ki mertebe-i ulūhiyyeti bilesin. Ve Ḥaḳḳ ḥaḳḳında vācib ve muḥāli bir ḫoş idrāk ḳılasın. Ve keẕālik nūr-ı īmān ile daḫi tenvīr eyle. Tā ki Ḥaḳḳ'ı inkār itmeyesin. Ve kendi nefsine nisbet itdügi nüʿūta ʿārif olasın. Naẓm:

[Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün]

1. Gelüñ ẕikr idelüm cān (u) göñülden Rabb-i aʿlāyı
   İrüp meẕkūre idrāk idelüm tā sırr-ı Mevlāyı
2. Cünūn-ı ʿışḳ ile mecnūn olup Ḳaysı gör āḫir-kār
   Vücūdı içre buldı sırr ile maʿşūḳı Leylāyı
3. Vücūduñ sür yire seylāb-veş ḳaṣduñ çü deryādur
   Yüri Ceyḥūn olup aḳsun gözüñden yaş çaġlayı
4. Gezer ṣaḥrāyı Mecnūn ṭaġlar başın[463] ṭutar Ferhād
   Yanar Şīrīn içün cān u ciger ṭaġlayı ṭaġlayı
5. Kebāb [184b] olmazsa nār-ı ʿışḳa bir cān u göñül bunda
   Hele görsün yarın maḥşerde ḥasretlerle veylāyı
6. Ne güldi ne güler Ḥaḳḳī bu mātem-ḫānede āḫir
   Gider bu dār-ı dünyādan yine ʿuḳbāya aġlayı

"VİLĀYET"

Vilāyet kesr ile ḥākim maʿnāsına olan velīnüñ maṣdarı; velāyet ise feṭḥ ile ṣadīḳ maʿnāsına olan velānuñ maṣdarıdur.

Pes, vilāyet kesr ile bir kimsenüñ ġayr üzerine kelāmı nāfiẕ olmaḳdur; gerek ol ġayr anı ḳabūl eylesün ve gerek ebā itsün. Ve nuṣret maʿnāsına daḫi gelür. Velākin ʿāmmü'l-müteʿallaḳdur. Yaʿnī nuṣreti gerek lillāh ve gerek ḥamiyyet ve ʿaṣabiyyet

[463] baş: A başın

ṭarīḳıyle olsun. Ve dimişlerdür ki vilāyet velīdendür; ḳurb maʿñāsına. Anuñçün ḥabībe velī dirler. Zīrā muḥibbe ḳarībdür. Ve her ḳarīb naṣīr olmaz. Yaʿnī gāh olur ki ḳarīb maʿnāsına olan velī nuṣretden żaʿīf olur ve gāh olur ki naṣīr daḫi manṣūrdan ecnebī olur. Bu cihetden aralarında ʿumūm ve[464] ḫuṣūṣ min vech bulınur. Ve velāyet ıṣṭılāḥ-ı ehl-i taṣavvufda Ḥaḳḳ'a ḳurbdur. Muṭlaḳā ve velāyet-i ḫāṣṣa fenā fiʾllāhdur. Yaʿnī sāliküñ ẕāt ve ṣıfāt ve efʿāli ẕāt ve ṣıfāt ve efʿāl-i Ḥaḳ'da fenā bulmaḳ ve müstehlek olmaḳdur.

Pes, veliyy-i ʿörfī odur ki fānī fi'llāh, ḳāʾim bi'llāh, ẓāhir biʾesmāʾillāh ve ṣıfātuʾllāh ola. El-ḥāṣıl veliyy-i faʿīl bi maʿnā'l-mefʿūldür. Yaʿnī şol kimsedür ki Ḥaḳḳ Taʿālī'nüñ iḥsān ve ifḍāli anuñ üzerine tevālī eyleye. Ve Ḥaḳḳ anuñ emrine tevellā ide. Bir vecih ile ki anı maʿṣiyetden ḥıfẓ idüp kendi nefsiyle taḫliye itmek ile ḫıẕlāna düşürmeye. Tā ki anı meblaġ-ı ricāle īṣāl eyleye. Ve maḳām-ı ḳurbda kendi nefsinden bile fānīfile ve telvīnden **[185a]** taḫlīṣ idüp temkīne irgüre ki bu cümleye tevellī dirler. Ḳāleʾllāhu Taʿālā "Ve hüve yetevelle'ṣ-ṣāliḥīn."[465] Yaʿnī ṣāliḥlerüñ zimām-ı emri yed-i ḳudretdedür ki anları ne vecih ile dilerse dergāh-ı ḳurbe ceẕb ider. Egerçi ḳurb u vuṣūl herkesüñ istiʿdādı miḳdārıdur. Çünki ʿabd mertebe-i fenāya ire; taṣarruf-ı muṭlaḳ Ḥaḳ Taʿālā'nuñ olduġın keşf ider ve bī-taṣarruf ḳalur; eger kendi yüzünden taṣarruf ẓuhūr iderse de. Zīrā ol taṣarruf Ḥaḳḳ iledür; nefs ile degüldür. Belki mutaṣarrıf Ḥaḳ'dur ve nefs bi'l-külliyye zāʾildür. Nitekim Ḥaḳḳ ile yaʿnī ḥużūr ile tevḥīd itmek tevḥīd-i Ḥaḳ gibi degüldür. Feʾfhem cidden!

Ve bundan fehm olındı ki bir kimsede taṣarruf-ı bāṭın olmayıcaḳ taṣarruf-ı ẓāhir daḫi olmaz. Nitekim faḳr-ı ḥaḳīḳīde bi-ḥasebi'l-ġālib faḳr-ı ṣuverī daḫi vardur. Tā ki iftiḳār kemāl üzre ola. Ve bundandur ki ekṣer-i evliyā ġınāyı ḳabūl itmediler ve ġanī olsalar daḫi beẕl itdiler. Ve taṣarruf-ı ẓāhire daḫi el urmadılar. Nitekim dimişlerdür ki

[464] ve: A'da yok.
[465] "…O (Allah), bütün salihlere velîlik eder."A'râf suresi 196. ayet

“itteḳū’l-vāvāt.” Yaʿnī şol kelimāt ki ibtidāları vāvdur: Anlaruñ medlūlātından ḥaẕer idiñüz: Velāyet, vezāret, veṣāyet, vekālet-i vedīʿa gibi. Zīrā egerçi[466] ġayruñ maṣlaḥatında bulınmaḳ ḫoşdur; feʾemmā ekṣer-i nās ʿuhde-i ḫiẕmetden[467] çıḳmayup cāh-ı ẓulm ü taʿaddīye düşerler. Anuñçün gelür: “El-ʿırāfetü ḥaḳḳ velākin el-ʿurafāü fi´nnār.” Yaʿnī ḫalḳuñ umūrına niẓām virmek içün bir ḳayyım ve reʾīs lāzım iken müteḳallid-i riyāset olanlaruñ ekṣeri ehl-i nār oldılar. Zīrā istiḳāmet gerekdür ki ifrāṭ ve tefrīṭden ḥaẕerdür. Çünki inḥirāf vāḳiʿ ola ḍāll olur ve giderek muḍill daḫi olup “zidnā hüm ʿaẕāben fevḳa’l-ʿaẕābi”[468] varṭasına düşer.

Pes, bir kimse kendi cerāḥatin[469] ıṣlāḥ itmeden[470] ġayruñ muʿālecesine mübāşeret itmek kendi marażını müştedd ḳılmaḳ ve ḥāline cāhil **[185b]** olmaḳdur. İşte meşāyıḫ-ı ṭarīḳat ve pīrān-ı ḥaḳīḳatüñ fetvā ve każā ve tedrīs ve emṣālini[471] ḳabūl itmediklerinüñ aṣlı maʿnā-yı meẕkūrdur. Ḫuṣūṣan ki bizim aʿṣārumızda o maḳūle nesneler riyāsātdan ʿadd olınur. Dervīşlik ile riyāset ise bir yerde müctemiʿ olmaz. Zīrā dervīşligüñ muḳteżāsı tevāżuʿ ve riyāsetüñ ḥükmi kibirdür.

Süʾāl olınursa ki bu dünyāda ḳuṭb-ı ẓāhir ve bāṭın olanlar ne vecih ile taṣarruf ḳabūl itdiler; ḫulefā-i erbaʿa ve sāʾir eʾimme-i iṯnā ʿaşar gibi. Cevāb budur ki; taḥmīl-i emānet cebr-i Ḥaḳḳ’a mużāf olıcaḳ söz ḳalmaz. Ḫuṣūsan ki tezkiye-i nefs idene taṣarruf ve ʿadem-i taṣarruf birdür. Zīrā deryā olan müteġayyir olmaz. Velākin taḫyīrde terk evlādur. Zīrā imtiḥān ve mekrden ḫālī degüldür. Naẕar eyle ki Ādem’üñ -ʿaleyhisselām- ḫilāfeti taʿyīn-i ilāhī iledür. Anuñçün ḥaml-i emānete ḳādir oldı. Eger kendi ṭalebi ile olaydı emr-i müşkil olurdı. Ve taḫyīr daḫi böyledür ki anda ḥareket-i nefsāniyye vardur. Ve Cenāb-ı Nübüvvet ki istiḳāmet ile meʾmūr idi. Kemā

---

[466] egerçi: A eger
[467] ʿuhde-i ḫiẕmetden: İ2 ʿuhde-i ḫiẕmetden
[468] “…azaplarının üstüne azap ekleriz. ” Nahl suresi 88. ayet
[469] cerāḥatin: A cerāḥatüñ
[470] itmeden: A itmedeñ
[471] emṣālini: A emṣāli

yenbaġī ḥükmini virdi. Zīrā tevfīḳ ve teʾyīde muḳārin idi. Ve böyle iken ṣūret-i salṭanata iltifāt itmedi. Egerçi ʿÖmereyn ḥażretlerini vezīr ittiḫāẕ eyledi.

Pes, sırr-ı ḫilāfet bulındığı yerde ṣūrete naẓar olınmaz. Naẓar eyle ki iksīre mālik olanlaruñ ekṣeri külḫanda faḳr u fenā iḫtiyār idüp mestūr oturdılar. Ve ʿilmlerinüñ evrāḳın defn eylediler. Ve ʿacūz-ı dehre naẓar ṣalmayup māsivādan gözlerin yumdılar. Ve Ġaniyyü Muṭlaḳ'uñ dergāhına iftiḳār gösterdiler. Zīrā öyle ġanīnüñ faḳīri olmaḳ ġınā kāfīdür. Ḥayf ki[472] ʿömr-i nāzenīn ḥiẕmet-i aġyārda[473] güẕer eyleye. Ve ʿāḳil, mest-i mey-i ġaflet olup arż u semā ve yemīñ ü yesārın bilmeye. Ve minallāhi'l-ʿavn ve't-tevfīḳ. [186a] Naẓm:

[Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün]

1. Ḫudādur maṭlab-ı aʿlā-yı ʿāşıḳ
   Ḫudādur maḳṣad-ı aḳṣā-yı ṣādıḳ
2. Çekerler ʿāḳıbet zencīr-i ḳahra
   Eger bilmezse luṭfı ʿabd-i ābıḳ
3. Ḳomazlar şāh eylerler gedāyı
   Eger oldı ise iḥsāna lāyıḳ
4. Ciger ḳan olmaḳ ister evvel ādem
   Ki tā āḫir-dem ola misk-i fāʾiḳ
5. Yüri ʿabd ol taṣarruf semtini ḳo
   Bilür zīrā işin Rabbü'l-ḫalāʾiḳ
6. Muṭīʿ ol Ḥaḳḳıyā fermān-ı Ḥaḳḳ'a
   Muḫālif ola ṭabʿa ger muvāfıḳ[474]

"HİDĀYET"

[472] ḫayf ki: A ḫayf ki
[473] ḥiẕmet-i aġyārda: A ḫiẕmet-i aġyārda
[474] Muḫālif ola ṭabʿa ger muvāfıḳ: İ2 Muḫālif ola ger ṭabʿa muṭābıḳ

Maʿlūm ola ki hidāyet-i ilāhiyye envāʿ üzerinedür; merātib gibi. Zīrā mertebe-i īmān, mertebe-i velāyet, mertebe-i nübüvvet, mertebe-i risālet dinilür.

Pes, mertebe-i īmāna olan hidāyete hidāyet-i ʿāmme ve mertebe-i vilāyete ve ġayrıya olan hidāyete hidāyet-i ḫāṣṣa dirler. Ve bir kimse müstaʿidd olıcaḳ merātib-i hidāyetde teraḳḳīden ḫālī olmaz. Ḳāle Taʿālā: "Velleẕīne'htedev zādehum hüdā." [475] Ve buña[476] müteʿallıḳ daḫi Ḳurʾān'da āyet-i keṯīre vardur. Ve hüdā-yı maḫṣūṣdandur[477] ki ḳalb-i ʿārif mevhibe-i ʿilmi Allāh Taʿālī'den[478] vicdān eyleye. Yaʿnī ʿilm-i vehbī ehli ola. Ve ʿilmi mütezāyid[479] olmaḳdan ḫālī olmaya. Zīrā ticāretde sūd olmayıcaḳ bi'l-āḫire biḍāʿa daḫi telef olur.

Pes, saʿy idüp ehl-i teʾyīd olmaḳ gerekdür. Ve dimişlerdür ki hedā fi'l-ḥaḳīḳa bir nūrdur ki Allāh Taʿālā anı ḳulūb-ı enbiyā ve evliyāya ḳaẕf ider. Tā ki kendi cenābına mühtedī olalar. Ve ṣūretde enbiyā ve mürselīn ve ʿulemā sāde ve meşāyıḫ ḳāddedür. Zīrā hidāyet bi-ḥasebi'l-ġālib vāsıṭa-i mevḳūfdur. Ve Ḳurʾān'da gelür: "İhbiṭū minhā cemīʿan feʾimmā yeʾtiyenneküm minnî hüden fe men tebiʿa hüdâye felā ḫavfün ʿaleyhim velā hüm yaḥzenūn."[480] Ve bundan fehm olınur ki her ʿaṣırda ehl-i [186b] hüdā mebʿūṯdür. Ve anlar enbiyānuñ veraṯesidür. Ve anlaruñ ʿulūmı ʿulūm-ı ilāhiyyedür ki mezāyā-yı Kurʾān'dan söylerler ve ḫalḳı buṭūn-ı Furḳān'a[481] irşād eylerler. Bu cihetden anlara mütābeʿat ve mübāyaʿa idenler felāḥ-ı muṭlaḳ bulurlar. Ve iki ʿālemde ḫavāṣṣ-ı nāsdan olurlar. İşte ervāḥuñ aʿlā-yı ʿilliyyīn-i ḳurbdan esfel-i sāfilīn-i buʿda hübūṭlarında fāʾide-i ʿaẕīme hüdā-yı meẕkūrı taḫṣīldür. Zīrā

[475] "Hidayete erenlere gelince, Allah onların hidayetini artırır... " Muhammed suresi, 17. ayet
[476] buña: A buna
[477] maḫṣūṣdandur: A maḫṣūṣdandur
[478] Allāh Taʿālī'den: A Allāh Taʿālā'dan İ2 Allāh Taʿālā'dan
[479] mütezāyid: İ2 mütezāʾid
[480] " "İnin oradan (cennetten) hepiniz. Tarafımdan size bir yol gösterici (peygamber) gelir de kim ona uyarsa, onlar için herhangi bir korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir" dedik." Bakara suresi 38. ayet
[481] buṭūn-ı Furḳān'a: i2 buṭūn-ı Furān'a

tecellîyāt-ı şuhūdiyye tecellîyāt-ı vücūdiyyenüñ netāʾicidür. Bu cihetden ḥaḳāʾiḳ-i imkāniyyenüñ vücūdı ve ḥāḳīḳat-i insāniyyenüñ aḥkām-ı ḥaḳāʾiḳa tenezzüli maḥż-ı hüdā-yı ilāhī ve lüṭf-ı nāmütenāhīdür. Zīrā bu tenezzül olmasa ḥaḳīḳat-i insāniyye ḥaḳīḳat-i sāẕece ḳalurdı. Şol mīve gibi ki sāyede ḥāṣıl olmışdur; anuñ ise leẕẕeti olmaz. Bu yüzden ʿārifler Ḥaḳ Taʿālī'den[482] leẕẕet-i naẓar istediler. Yaʿnī ʿālem-i cemʿa duḫūllerinden ṣoñra ʿālem-i farḳa nüzūl itmege meyl eylediler. Tā ki cemʿu'l-cemʿ ehli olup "ḳābe ḳavseyni ev ednā" mertebelerinüñ mecmūʿıyla ḳāʾim olalar. Ve baḥr-ı vaḥdet ve keṣreti muḥīṭ olup istiġrāḳ-ı tām bulalar. Ve her naẓar itdükleri isimden ve vāḳıf olduḳları ṣıfatdan bir leẕẕet alalar[483]. Ve maḳām-ı ṣıddīḳıyyetde ḳarār ḳılalar. Fe'fhem cidden! Naẓar eyle ki bir ḫānede yalıñuz ḫalvetde[484] olmaḳda ṣafā ve leẕẕet olmaz. Belki ṣafā ve leẕẕet ʿarūs ile ḫalvetdedür. Pes, eger sen vech-i Ḥaḳḳ'a mühtedī olduñsa saña ḫalvet olmaz. Zīrā cemīʿ-i esmā ve ṣıfāt yüzlerine nāẓırsan ve eger mühtedī olmaduñsa ḫalvet ve celvetde olsañ nedür fāyide[485] ki aʿmāya beñzersin. Ve aʿmāya gün ve gece berāber oldıġı gibi maḥcūba daḫi tecellī ve istitār berāberdür.

Pes, yüri istitārı tecellīye taḥvīl eyle. Bir daḫi neḥāruña leyl gelmesün ve maşrıḳuñ maġrib [187a] olmasun.[486] Tefekkür eyle Ḳurʾān'da āyet-i İbrahīm'i[487] ki –ʿaleyhi's-selām-. İbrahīm[488] nice āfil ve ġārib olandan yüz çevirdi. Ve tecellī-i kevkeb-i ʿaḳl ve ḳamer-i ḳalb ve şems-i rūḥa iltifāt itmeyüp sırr[489] ile Ḥaḳḳ'a teveccüh-i küllī eyledi. Kemā ḳāle Taʿālā ḥikāyeten ʿanh "İnnī veccehtü vechiye lilleẕī faṭara's- semāvāti vel arḍa ḥanīfen ve mā ene mine'l müşrikīn."[490] Yaʿnī sümūt-ı ervāḥ[491] ve arż-ı

---

[482] Ḥaḳ Taʿālī'den: A Ḥaḳ Taʿālā'dan İ2 Ḥaḳ Taʿālā'dan

[483] Ve her naẓar itdükleri isimden ve vāḳıf olduḳları ṣıfatdan bir leẕẕet alalar: İ2'de yok.

[484] ḫalvetde: A ḫalvet İ2 ḫalvet

[485] fāyide: İ2 fāʾide

[486] olmasun: A olmasuñ

[487] İbrahīm'i: A İbrāhīm'i İ2 İbrāhīm'i

[488] İbrahīm: A İbrāhīm

[489] sırr: A sırrı

[490] " "Ben hakka yönelen birisi olarak yüzümü, gökleri ve yeri yaratana döndürdüm. Ben Allah'a ortak koşanlardan değilim." " En'âm suresi 79. ayet

eşbāḥda ne ḳadar taʿalluḳa ṣāliḥ nesne var ise anlardan birine taʿalluḳ göstermek şirk-i maḥżdur. Eger ẓāhiren ki ehl-i şirküñ aṣnāmdan ve nücūmdan ve ġayrıdan maʿbūdları ve ʿibādetleri gibi. Ve eger bāṭınen ki ehl-i sülūküñ ḥaḳāʾiḳ-i ʿālemden bir nesneyi maḳṣūd idinmeleri gibi.

Pes, bu muteʿallaḳāt fī nefsi'l-emr Ḥaḳdur ki maẓāhir-i esmā ve ṣıfātdur. Velākin taʿalluḳı bāṭıldur ki esmā ve ṣıfāt veṣāʾil-i ẕātdur. Yoḫsa maḳāṣıd degüldür. Bu cihetden sālike vācib oldı ki şirk-i ẓāhir ve şirk-i bāṭından biri olup vücūdını Ḥaḳ'da ifnā eyleye. Ve ḥaḳḳ-ı şarīḥden ġayrı aña maṭlūb ḳalmaya. Ve belki ṭalebden daḫi fenā bulup ḥarekātı Ḥaḳḳ'a teslīm ide. Ve daḫi "İnne'd-dīne ʿindallāhil islām"[492] sırrınuñ ṭarīḳına gide. Zīrā Haḳ her nāṣiyeyi ceẕb itmekdedür. Eger bu hidāyet-i muṭlaḳa ile hidāyet-i muḳāyyede daḫi buldıysa ḍalāli ḥayret oldı. Ve ḥayret içinde üns buldı ve ıżṭırābdan ḳurtıldı. Ve bu hidāyātuñ daḫi aṣlı ʿālem-i ʿilme rāciʿ ve istiʿdād-ı ġayr-ı mecʿūle[493] tābiʿdür. Ve şunuñ ki feyż-i muḳaddesde eṣer-i saʿādeti ẓuhūr eyledi, secde-i şükr eylesün. Zīrā bu maʿnā feyż-i aḳdese nāẓır ve feyż-i aḳdes daḫi şuʾūnāt-ı ġaybiyyenüñ aḥvāline dāʾirdür.

قبل من قبل لا لعلة و رد من رد لا لعلة - قل فلله الحجة البالغة فلو شاء لهديكم اجمعين - اى لكنه لم يشاء فلم يهد لم يكن **[187b]**

فى ذلك ظلم لاحد فانه الخلاق فلا يظهر من الكيس الا ما فيه من الفلس الاحمر او الذهب الاحمر فمن وجد الذهب فليحمد الله و من وجد الفلس فلا يلومن الا نفسه

[Kabul eden bir sebepten dolayı kabul etmemiş, reddeden de bir sebepten dolayı reddetmemiştir. "De ki: Kesin delil ancak Allah'ındır. Allah dileseydi elbette hepinizi doğru yola iletirdi."[494] Ancak o dilemedi ve hidayet etmedi. ***[187b]*** *Bunda kimseye bir zulüm yoktur. Nitekim yaratan odur. Keseden ancak içinde olan şey*

---

[491] sümūt-ı ervāḥ: A semavāt-ı ervāḥ İ2 semavāt-ı ervāḥ

[492] "Şüphesiz Allah katında din İslam'dır…" Âl-i İmrân suresi 19. ayet

[493] istiʿdād-ı ġayr-ı mecʿūle: A istiʿdād-ı ġayra mecʿūle

[494] "De ki: "En üstün delil yalnızca Allah'ındır. O, dileseydi elbette sizin hepinizi doğru yola iletirdi."" En'âm suresi 149. ayet

çıkarılır. Ya kırmızı bir kuruş çıkarılır ya da kırmızı bir altın. Kim altını bulursa Allah'a hamd etsin. Kuruşu bulan da kendinden başkasını kınamasın.]

Naẓm:

[Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün]

1. Vücūduñ kūh-ı Ḳāf ü anda dil Sīmurġ-ı ʿAnḳādur
   Niçün var ismi yoḳ cismi anı fikr it ne maʿnādur
2. Yüzüñden[495] oḳınur muṣḥaf saṭırlar anda var ṣaf ṣaf
   Hüdā erbābına cehr ü ḍalāl ehline aḫfādur
3. İki gīsū iki yüzden ḥicāb-ı ġaybdur ammā
   Şehādet eylerim çeşm-i siyāhuñ nūr-ı eclādur
4. Ṣafā āyīnesidür gerçi vardur ruḫlaruñda ḫāl
   Ki noḳṭa ṣūret-i pākīze-i esmā-i ḥüsnādur
5. ʿAceb iksīrdür eczā-i ʿālem ḳadrini bilseñ
   Ki her bir ẕerresi ṣad āftāb-ı ʿālem-ārādur
6. Midāduñ Ḥaḳḳıyā naḳş-ı ilāhīdür bu evrāḳa
   Sözüñ tefsīr-i Ḳurʾān-ı ʿAẓīmü'ş-şān-ı Mevlādur

"İDLĀL"

Dāl mühmele ile nāzlanmaḳ didükleridür ki nāz itdügi kimseye ṣūretā muḫālefet gibi vaż' gösterür. Feʾemmā fi'l-ḥaḳīḳa murādı muḫālefet degüldür; belki kemāl-i üns ü inbisāṭından mülāṭafedür. Ve bunuñ daḫi erbābı vardur. Benī İsrāʾīl arasında Berḫ-i Esved[496] gibi ki Ḥażret-i Mūsā -ʿaleyhi's-selām- aña Ḥaḳḳ ile inbisāṭından ötüri ʿitāb itmek murād eyledikde Ḥaḳ Taʿālā anı menʿ eyledi. Zīrā herkesüñ Ḥaḳḳ'a bir vech-i ḫāṣṣı vardur ki ol vecihden Ḥaḳḳ ile muʿāmele ider. Ve baʿżılarına küfür olan muʿāmele baʿżılarına küfür olmaz; belki īmān olur. Pes, anuñ ḥāline vāḳıf olmayan kimse anı ikfār ider. Nitekim Ḥabīb-i ʿAcemī Ḳurʾān'da laḥn iderdi. Bir vecih ile ki ġayrılara göre ol laḥn ifsād-ı ṣalāt eylerdi. Feʾemmā ʿindallāh aña göre maḳbūl idi.

[495] yüzüñden: A yüzünden
[496] Berḫ-i Esved: A Bürḫ-i Esved

Ḥattā Ḥasan-ı Baṣrī [188a] bir kerre aḫşam namāzında aña[497] iḳtidā idüp Ḥabīb laḥn idicek Ḥasan namāzını bozub gitdi ve ol gice Hasan'a vāḳıʿasında didiler ki ʿömrüñde bir ʿibādet-i maḳbūle var idi ol daḫi naṣīb olmadı. Ve Bilāl-i Ḥabeşī – raḍiyallāhu ʿanh- eşhedü kelimesinde şīn-i muʿcemeyi sīn oḳurdı. Ve anuñ sīni Allāh Taʿālā'ya ġayruñ şīninden eḥabb idi. İşte mertebe-i nāzuñ baʿż-ı āṣārı budur ki ẕikr olındı. Feʾemmā bir kimse ki bu mertebenüñ ṣāḥibi olmaya aña nāz itmek ve laḥn eylemek düşmez. Belki niyāz ve ıṣlāḥ-ı lisān itmek düşer. Bu cihetden sālike daḫl olınur; mecẕūba degül. Belki mecẕūb iḫtirām olınur. Egerçi fī nefsi'l-emr iḳtidāya ṣāliḥ degüldür. Zīrā bī-şuʿūrdur. Ve aña ġunc u delāl ġālibdür.

Pes, ʿuḳalādan olup dāʾire-i niyāzda olanuñ anuñla mücāneseti olmaz. Ve mücāneset olmadıġı yerde aḫẕ-i feyż itmek müteyessir olmaz. Belki müteʿaẕẕir olur. Bu cihetden enbiyā –ʿaleyhimü's-selām- beşerden ve hem kendilerinüñ[498] ḳavmi lisānı üzerine baʿṣ olındılar. Zīrā melek baʿṣ olınsa yine racül ṣūretine duḫūl itmelüdür. Nitekim Cibrīl ṣūret-i Dıḥye'de ẓuhūr ider ve ilḳā-i vaḥy eylerdi. Kemā ḳāle Taʿālā "Ve lev ceʿalnāhü meleken leceʿalnāhü racülen."[499] Ḫuṣūṣan ki ṣūret-i melekiyyeyi müşāhedeye herkesde ḳudret yoḳdur. Belki gördigi gibi zehre-çāk ve helāk olur; ya kemāl-i ḥüsnünden veya ġayrı maʿnādan ötüri. Feʾemmā cehele-i ḳavm bu maʿnādan ẕāhil olup kendilerini müşāhede-i meleke maḥal görürlerdi. Ve bi-ḥasebi'z-zuʿm maḳām-ı istiʿdādda ṭururlardı.

Pes, vāsıṭaya şükr lāzım geldi. Zīrā vāsıṭa Ḥaḳ'dan ve melekden istifāża ve ḫalḳa ifāża [188b] ider. Nebī ve velī gibi. Yaʿnī her nebīnüñ ümmeti aḫẕ-i feyż itmekde nebīye muḥtāc olduḳları gibi her velīnüñ ḳavmi daḫi velīye muḥtāclardur. Feʾemmā

[497] aña: A'da yok
[498] kendilerinüñ: İ2 kendi
[499] "Eğer onu (Peygamberi) bir melek kılsaydık yine onu bir adam (sûretinde) yapardık …" En'âm suresi 9. ayet

cāhil olanlar ḳıyās iderler ki velīye żarūret[500] yoḳdur. Belki kitāblardan aḫẕ itdükleri anlara kifāyet ider. Ṣanurlar ve bilmezler ki kitāb mürşid-i ṣāmit ve velī mürşid-i nāṭıḳdur. Ve ehl-i ẓāhir ne ḳadar kitābdan nuṭḳ itseler yine kitāb bikrdür. Zīrā ẓevāhirden söylerler ve anuñ ile ḳufl-ı bāṭın feṭḥ olmaz.

Pes, feṭḥ-i bāṭın içün bir fettāḥ lāzımdur ki velīdür. Zīrā Allāh Taʿālā aña peyġambere mutābaʿat sebebiyle ʿulūm-ı bāṭınayı feṭḥ itmişdür. Ol daḫi müstaʿidlere istiʿdādları ḳadar feṭḥ ve neşr ider. Sulṭān-ı aʿẓamuñ ehl-i dīvānı gibi ki herkes mertebesine göre beyt-i mālden ʿulūfe aḫẕ ider. Ve bunlar sulṭāna mutābaʿat itmedikçe vaẓīfeye mālik olmadıḳları gibi müstaʿidler daḫi ḫalīfe-i bāṭına mübāyaʿa itmedikçe[501] esrāra vāḳıf olmazlar. İşte vāsıṭanuñ sırrı bulındı. Naẓar eyle aʿżāda olan ġudrūfa ve ḳuvāda olan ḳalbe ve rūḥ-ı ḥayvānīye ki ne vecih ile vāsıṭa ve aʿrāf ḫalḳ olınmışlardur ki ġudrūf beyne'l-laḥm ve'l-ʿaẓm ve ḳalb ve rūḥ-ı ḥayvānī beyne'l-cesed ve'r-rūḥ tavassuṭ itmişlerdür.

Pes, ʿālem-i āfāḳ ve enfüs vāsıṭadan ḫālī degüldür. Ve şol nesne ki vāsıṭadur anuñ bir yüzi ʿulvīye ve bir yüzi daḫi süflīyedür. Ve bundan fehm olındı ki nüfūs-ı ḳudsiyye ervāḥa mülḥıḳdur. Egerçi ʿālem-i ecsāma daḫi taʿallüḳı vardur ve ervāḥa taʿallüḳına göre maẓhar-ı ulūḥiyyetdür ki mebde-i teʾs̱īrdür. Ve ecsāma taʿallüḳına göre maẓhar-ı rubūbiyyetdür ki bāʿiṣ-i teʾes̱sürdür. Zīrā her merbūb vāsıṭadan müteʾes̱sirdür; vāsıṭā mā-fevḳından müteʾes̱sir oldıġı gibi. Ve raḍīʿı olan ḫātunlaruñ **[189a]** memeleri daḫi böyledür ki maẓhar-ı rubūbiyetdür. Ciger maẓhar-ı ulūhiyyet oldıġı gibi. Veyāḫud s̱edy-i eymen maẓhar-ı celāle ve s̱edy-i eyser maẓhar-ı ism-i Rabdur. Zīrā her nesnenüñ ṣaġ ṭarafı ṣolına ḥākimdür. Ve kāfirlerüñ nāra düḫūlleri celāleden ve müʾminlerüñ cennete düḫūlleri ism-i Rab'dendür. Ve ikisi daḫi maḳāmlarında muḫalledlerdür. Zīrā ẕikr olınan iki ismüñ imdādı dāʾimdür. Ve baʿż-ı ʿuṣātüñ

[500] żarūret: İ2 żarūretleri
[501] vaẓīfeye mālik olmadıḳları gibi müstaʿidler daḫi ḫalīfe-i bāṭına mübāyaʿa itmedikçe : İ1'de yok

nārdan yedi biñ yılda ḫurūcı devr-i sünbüleye nāẓırdur. Veyāḫud sebʿ ṭıbāḳ arża dāʾirdür ki keṣīf ve ẓulmānīdür. Eger īmān ve ʿamel-i ṣāliḥ ile sebʿ ṭıbāḳ sümūtı[502] güzer ideydi ẓulmānī ve nūrānī ḥicāblardan ḫalāṣ olurdı. Ve aṣlā cehennem yüzin[503] görmezdi. Bu cihetden her ṭabaḳanuñ keṣāfetini defʿ içün biñ sene maḥbūs oldı. Zīrā her yevm ʿindallāh elf senedür. Anuñçün devr-i sünbüle āḫiret cumʿalarından bir cumʿadur. Naẓm:

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

1. Ey göñül ḫūba düşer ʿālemde nāz
   ʿĀşıḳ iseñ sen aña eyle niyāz
2. Bülbülüñ maḳṣūdı[504] güldür nāleden
   Gāh ʿIrāḳ eyler maḳāmın geh Ḥicāz
3. Baḳma lüṭf u ḳahra bir ḥāl üzre ol
   Baḳ ne yüzden serv olupdur ser-firāz
4. Sāyesinde olagör ehl-i dilüñ
   Ḳadrüñ ʿālī ola vü ʿömrüñ dırāz
5. Ser virür sırr-ı īlāhī ʿışḳına
   Kim ki çün Manṣūr ola ʿışḳ-bāz
6. Ser gider sırr-ı Ḫudā gelmez dile
   Eylemez insān-ı kāmil keşf-i rāz
7. Çoḳ belā çekdük bu yolda Ḥaḳḳıyā
   Görme zinhār işbu feyż-i Haḳḳ'ı az

[189b] "SÜʾĀL – İCĀBET"

Süʾālden murād süʾāl-i istiʿṭāʾīdür; süʾāl-i istiftāʾī degül. Nitekim Ḳurʾān'da gelür: "Ve ātāküm min külli mā seʾeltümūh"[505]. Yaʿnī her nesne ki lisān-ı istiʿdād ile mesʾūldür; icābet olınmışdur. Ve süʾāl envāʿ-ı muḫtelifedür ki insān her ne maḳūle

[502] sümūtı: A semāvātı İ2 semāvātı
[503] yüzin: A yüzüñ İ2 yüzüñ
[504] maḳṣūdı: A maḳṣūd
[505] "O, İstediğiniz şeylerin hepsinden size verdi..." İbrâhîm suresi 34. ayet

ḥāl ile müteḥaḳḳıḳ ve her ne maḳāmda müsteḳır ise süʾāl aña rāciʿdür. Yaʿnī herkes ḥāl ve maḳāmına göre nefsine ilḳā olındıġı vecih ile süʾāl ve mertebesini tecāvüz itmez. Zīrā tecāvüz ideyim dise daḫi istiḥżār idemez. Meger ki vech-i küllī ve[506] maḳām-ı ıṭlāḳdan teveccühe ḳādir ola ki anuñ istiḥżārı sāʾirlerden eʿamdur. Ve süʾāl-i istiʿdādī didükleri süʾāl-i ẕātdur. Esmā-i ilāhiyyenüñ süʾāli gibi ki ẕātdan ẓuhūr-ı kemālāt ṭaleb itdiler. Ve anlaruñ lisānlarına lisān-ı ẕāt dirler. Ve keẕālik aʿyān-ı ṣābitenüñ vücūdāt-ı ḫāriciyye istedikleri gibi. Ve bu süʾālüñ icābeti icābet-i ẕātiyyedür ki süʾālden taʾaḫḫür itmez. Belki süʾāl ve icābet maʿiyyet üzerinedür. Şol cihetden ki mertebe-i ẕātda ẕāt ve esmānuñ biribirinden temāyüzi yoḳ ve merātibde iḫtilāf mefḳūddur.

Ve bir süʾāl daḫi vardur ki aña süʾāl-i ḥālī dirler. Yaʿnī lisān-ı ḥāl ile süʾāldür. Faḳīruñ ṭaleb-i dünyā içün ḥużūr-ı ġanīde ḳıyāmı gibi. Anuñçün meşhūrdur ki dirler: "Lisānü'l-ḥāl enṭaḳ min-lisāni'l-maḳāl." Yaʿnī bir nesneyi lisān-ı ḳāl ile ṭaleb itmekden lisān-ı ḥāl ile ṭaleb itmek evlādur. Zīrā lisān-ı ḥālüñ delālet ve teʾṣīri lisān-ı ḳālden ziyādedür. Anuñçün ḥadīṣde gelür: "Ṣallū kemā raʾeytümūnī uṣallī."[507] Yaʿnī keyfiyyet-i ṣalātumı muṭālaʿa idüp aña göre iḳāmet-i ṣalāt idiñüz ki anuñ ẕihniñüzde rusūḫı [190a] lisān ile taʿlīmüñ rusūḫından ziyādedür. Bu ḫod ẓāhirīdür. Zīrā bāṭınına kimse ḳarışmaz. Ve taʿlīm olınmaḳ daḫi müfīd degüldür. Zīrā ẕevḳ-i ḥāl lisāna gelmez. Ve ḳalem ile taḥrīr olınmaz. İşte ḥāl ve fiʿlüñ teʾṣīri teʾṣīr-i ḳavlden ezīddür. Ve istiʿdād ziyāde ḫafī ve ġāmiḍ olmaġla ṣāḥib-i istiʿdāduñ aña şuʿūrı yoḳdur. Velākin ḥāle şuʿūrı vardur. Zīrā ẓāhirde süʾāle bāʿiṣ olan ḥāldür.

Ve bir süʾāl daḫi vardur ki aña süʾāl-i mertebī dirler. Yaʿnī bir kimse her ne mertebede bulındı ise ol mertebenüñ lisānıyla süʾāldür. Meṣelā ḳāḍīʿaskerüñ mertebesi fetvā ṭaleb ider. Zīrā ʿörfde fetvā ḳażādan aʿlādur. Lisān mertebe ise aʿlāyı

[506] ve: A'da yok

[507] Dârekutnî, Ebü'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed, *Sünenü'd-Dārekutnī,* (thk. Şuayb el-Arnâût), Beyrut: Müesesetü'r-Risâle, 2004, C. 2, S. 10, (1069)

ister veyāḫud oldıġı mertebenüñ ṣebātını diler; mertebe-i fetvā ve vezāret ve salṭanat gibi. Zīrā derecelerinde bunlardan[508] aʿlā yoḳdur ki maṭlūb ola.

Ve bir süʾāl daḫi vardur ki aña süʾāl-i rūḥānī dirler. Yaʿnī lisān-ı rūḥ ile süʾāldür ki ya ʿilme veya ʿayna taʿalluḳ ider. Meṣelā süʾāl vaḳtinde veyaḫud baʿdehu muḥtāc oldıġı ʿilmi ṭaleb ider. Zīrā ʿilm anuñ ġıdāsıdur ki ḥayvān ve nefs-i nebātiyye ṭaleb-i rızḳ ve ġıdā itdügi gibi ol daḫi ṭaleb-i ʿilm ve maʿrifet eyler. Veyāḫud bir mertebenüñ ʿaynını süʾāl ider. Zīrā ʿilm başḳa ve ʿayn ve müşāhede başḳadur. Meṣelā bir kimse fenā ve beḳā ve sāʾir maḳāmāt ne idügin bilür; velākin ẕevḳ ile aña vāṣıl olmamışdur. ʿAsel ve ḥelvā dimekden ise ağız ṭatlu olmaz. Belki bi'l-fiʿl ṭatmaḳ gerekdür. Ey niceler ruhbān gibi riyāżetler itdiler ve çileler çekdiler. Velākin[509] maḳām-ı ʿışḳ u maḥabbete vażʿ-ı ḳadem itmediler. Ve meẕāḳ-ı vecd ve ḥāletden bir nesne ṭatmadılar. Pes, ḳurı zaḥmetden fāʾide nedür?

[190b] Ve bir süʾāl daḫi vardur ki aña süʾāl-i ṭabīʿī-i mizācī dirler ki lisān-ı mizāc ile süʾāldür. Tā ki mizāc iʿvicāc ve inḥirāfdan maṣūn ve iʿtidāl ve istiḳāmete maḳrūn olup terkīb-i vücūd ḫalelden ḫalāṣ ola ve niẓām ve ḳuvvet bula. Ve mizāc didükleri ṭabāʾiʿ-ı erbaʿuñ biribiriyle imtizācından nāşī olan keyfiyyetdür ki beden ve bünye anuñ üzerine terkīb olınmışdur. Ve imtizāc meẕkūr fiʿl ve infiʿāl ile ṣırāfet-i aṣliyyeden nüzūl ve taġayyür iledür. Ve illā umūr-ı müteżādde bir yerde cemʿ[510] olmaz. Naẓar eyle ki ḥūr-i ʿīn nūrdan maḫlūḳa iken keyfiyyet-i maḫṣūṣa[511] ile istimtāʿı ḳabūl ider. Ve iblīsüñ aṣlı nār iken yine nār ile iḫtirāḳı ḳabūl eyler. Zīrā aṣl-ı nāriyyetden taġyīr olınup mizāc-ı maḫṣūṣ ile tekeyyüf eylemişdür. Ve aṣlına naẓar ile ekṣer-i aẕābı zemherīr ile olacaḳdur.

[508] bunlardan: A bunlar
[509] velākin: A ve velākin
[510] cemʿ: A müctemiʿ İ2 müctemiʿ
[511] maḫṣūṣa: A maḥṣūṣa

Ve bir süʾāl daḫi vardur ki aña süʾāl-i ṭabīʿī-i ʿunṣurī dirler. Tā ki ʿanāṣıruñ her biri ġālib ve maġlūb olmayup müsāvāt üzerine ḳala ki ol müsāvāta ʿadl dirler. Nitekim ḥadīṯde gelür: "Bi'l-ʿadli ḳāmeti's-semāvāti ve'l-arż."[512] Yaʿnī ecrām-ı ʿulviyye ve süfliyyenüñ eczāsı taʿdīl olınmaġla ḳıvām buldığı gibi semāvāt-ı ervāḥ ve arāżī-i ecsām daḫi böyledür. El-ḥāṣıl bedende taʿdīl bāʿiṯ-i ḳıvām-ı beden olmayıcak rūḥda ve ḥālde daḫi böyledür. Anuñçün ḥāl-i ġālib[513] ehlinüñ ḥāli perīşāndur. Ve rūḥ ifrāṭ ile munḳabıż olsa sebeb-i müfāraḳat-ı bedendür. Ve inbisāṭ-ı zāyid daḫi baṭar ve ḫiffete ḥāmil olup **[191a]** cünūn[514] gibi ḥālet īrāṯ ider. Ve bu sebebdendür ki beyne'l-ḫalḳ daḫi ism-i ʿAdl'üñ cereyānı lāzımdur. Tā ki aḥvāl-i nās ifrāṭ ve tefrīṭden maṣūn ola. Anuñçün Allāh Taʿālā istiḳāmet ile emr eyledi ki murād istiḳāmet-i iʿtidāliyyedür. Ḥattā mezīd-i cehr iḳtiżā itmeyen yerde beyne'l-cehr ve'l-iḫfā oḳumaḳ ve söylemek gerekdür. Ve isrāf ve taḳtīr ve tehevvür ve cübn ve emṯāli daḫi aña ḳıyās olına.

Ve Ḥaḳ Taʿālī'nüñ[515] yedi ʿaded ṣıfatı vardur ki; Ḥayāt ve ʿİlm ve İrādet ve Ḳudret ve Semʿ ve Baṣar ve Kelāmdur. Ve baʿżılar Semʿ ve Baṣar yerine ism-i Cevād ve Muḳsit'uñ eṯeri olan cūd ve iḳsāṭı vażʿ itmişlerdür ki iḳsāṭ ʿadl dimekdür. Nitekim Ḳurʾān'da gelür: "İnnallāhe yuḥibbü'l-muḳsiṭīn."[516] Zīrā Allāh Taʿālā ṣıfat-ı cūd ile ʿayn-ı minnetden kāʾinātı īcād eylemiş ve ism-i Muḳsiṭ ve ʿAdl ile ʿāleme niẓām-ı tām virmişdür. Bu cihetden herkesüñ şehr-i vücūdında ẕikr olınan ṣıfāt-ı sebʿuñ eṯeri lāzımdur. Tā ki maʿmūr ola; ve illā ḫarābdur. Ve Ḳurʾān'da gelür: "İʿdilū hüve aḳrabu li'ttaḳvā."[517] Yaʿnī taḳvā-yı ḥaḳīḳīye mevṣil olan esbāb çoḳdur. Velākin ʿadl beyne'l-aḥvāl cümleden aḳrebdür. Ve kāfirüñ küfri cihetinden ʿadli yoḳdur. Zīrā küfr

---

[512] Râgıb el-İsfahânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyn b. Muhammed b. el-Mufaddal, *el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân,* (thk. Safvan Adnan Davudî), Dımaşk / Beyrut: Dârü'l-Kalem, Dârü'ş-Şâmiye, h. 1412/1991, S. 551

[513] ḥāl-i ġālib: A ḫāl-i ġālib

[514] cünūn: İ2 mecnūn

[515] Ḥaḳ Taʿālī'nüñ: A Ḥaḳ Taʿālā'nuñ İ2 Ḥaḳ Taʿālā'nuñ

[516] "…Çünkü Allah, âdaletli davrananları sever. " Hucurât suresi 9. ayet

[517] "…Adil olun. Bu, Allah'a karşı gelmekten sakınmaya daha yakındır..." Māide suresi 8. ayet

ü şirk ẓulm-i ʿaẓīmdür. Velākin riʿāyet-i ḥuḳūḳ ve muḥāfaẓa-i aḥvāl itdügiçün ʿādil dinilür. Zīrā bu muʿāmele beynehu ve beyne'l-ḫalḳdur. Yoḫsa beynehu ve beyne'llāh degüldür. Nitekim ḥādīṯde gelür: "Vulidtü fī zemeni'l-mülki'l-ʿādil."[518] Maḳṣūd kisrā yaʿnī Enūşirvāndur ki mebde-i nūr-ı vücūd ve maṭlaʿ-ı āfitāb-ı cūd olan Cenāb-ı Nübüvvetüñ –ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem- vilādetleri anuñ zamānında vāḳiʿ olmaġla pertev-i ʿadlinden eṯer ʿaks eyleyüp ol daḫi ʿadl ile ḳıyām içün nāʾib-i Ḥaḳḳ oldı. **[191b]** Ve bu hadīṯ müştemil oldıġı ʿadli ehl-i ḥadīṯ taʿaḳḳul ve derk idemediklerinden mevżūʿiyyetine ẕāhib olmışlardur. Ve bunuñ emṯālinde daḫi ʿādetleri budur. Feʾemmā biz bu maḳūle mevāżıʿda kibār-ı muḥaḳḳiḳīnuñ keşf-i ṣaḥīḥına istinād iderüz. Ve ġayr-ı ṣaḥīḥdür diyenlere ʿadem-i żabṭ u sū-i fehm isnād eyleriz. Zīrā şunuñ ki ṭabʿ u mizācı talṭīf olınmamışdur ve leṭāfet-i ṭābʿ u mizāc ile ḥāli taʿdīl ḳılınmamışdur; ʿaḳlı daḫi müheẕẕeb ve muḳaddes degüldür.

Ve ʿaḳl-ı ḳudsī veya keşf-i ṣarīḥ olmadıḳca ḥaḳāʾiḳ idrāk olınmaz. "Ve men ḳāle bi'l-ʿaḳli'l-ḳaṣīr feḳād ḍarabe'l-ḥadīde'l-bārid." Ve dimişlerdür ki insān ʿālim olmazsa bārī ʿāḳil gerekdür. Ve sālik oldıġı ṣūretde kāmil gerekdür ki nefsini ʿālimden tekmīl eyleye ve mükemmil gerekdür ki ʿālimi kendi nefsinden tekmīl ide. Ve kemālüñ żıddı noḳṣāndur. Pes, nāḳışdan ḥāṣıl olan eṯer daḫi nāḳışdur. Anuñçün ʿaḳl-ı ḳāṣır ehline ve erbāb-ı hevāya muḳārenet idenlerde eṯer-i kemāl ve hüdā olmaz.

Ve dimişlerdür ki esmā-i ilāhiyye-i aṣliyye dörtdür ki Ḥayāt ve ʿİlm ve İrādet ve Ḳudretdür. Ve ḥaḳāʾiḳ-i ṭabīʿiyye daḫi dörtdür ki ḥarāret ve burūdet ve ruṭūbet ve yübūsetdür. Ve ʿanāṣır-ı terkībiyye daḫi dörtdür ki nār ve hevā ve mā ve türābdur. Ve aḫlāṭ-ı insāniyye-i mizāciyye daḫi dörtdür ki sevdā ve ṣafrā ve balġam ve

[518] Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhakî, *Şuʿabü'l-Îmân*, (thk. Abdülali Abdülhamîd Hâmid), Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, Bombay: Dârü's-Selefiye, 2003, C.7, S. 167, (Hadîs No: 4830)

demdür. Ve ervāḥ beşdür ki rūḥ-ı ḥayvānī ve ḫayālī[519] ve fikrī ve ʿaḳlī ve ḳudsīdür. Ve īmān daḫi beşdür; īmān-ı taḳlīddür ki ʿavām içündür ve īmān-ı ʿilimdür ki ehl-i delīl içündür ve īmān-ı ʿayndur ki ehl-i müşāhede içündür ve īmān-ı Ḥaḳdur ki ʿārifler içündür ve īmān-ı ḥaḳīḳatdur ki vāḳıflar içündür. Ve bir īmān daḫi vardur ki [192a] aña īmān-ı ḥaḳīḳatü'l-ḥaḳīḳa dirler ki īmān-ı enbiyā ve mürselīndür. Ve anı kendileri bilürler faḳaṭ. Zīrā anlaruñ ẕevḳinden sāʾirleri[520] bī-çāşnīdür. Ve envār sekizdür ki hilāl ve ḳamer ve bedr ve kevkeb ve nār ve şems ve sirāc ve berḳdur. Ve aʿḍā daḫi sekizdür ki ʿaded-i cināna tābiʿdür. Ḳalb ve semʿ ve başar ve lisān ve yed ve baṭn ve ferc ve ricldür. Ve ebvāb-ı cehennem yedi oldığı ṣıfāt-ı sebʿ-i nefse nāẓırdur ki kibr ve riyā ve ḥased ve ġażab ve ʿucb ve ḥubb-ı māl ve ḥubb-ı cāhdur. Nitekim merātib-i nefs daḫi yedidür ki emmāre ve levvāme ve mülhime ve muṭmaʾinne ve rāḍıye ve merḍıyye ve ṣāfiyyedür. Ve aṣnāf-ı māsivāllāh ṭoḳuzdur ki melek ve felek ve kevkeb ve ṭabīʿat ve ʿunṣur ve maʿdin ve nebāt ve ḥayvān ve insāndur ki mürettebdür. Ve sālik bu ṭoḳuz taʿayyünüñ berzaḫından ḫalāṣ olmadıḳca ve niḳābını keşf itmedikçe ve çenberinden geçmedikçe vaṭan-ı vaṣla ve aṣla varmaz. Ve maḥbūb-ı ḥaḳīḳī yüzin[521] görmez. Ve ʿuḳūl ondur ki ʿuḳūl-i ʿaşere dimek ile meşhūrdur. Evvelkisi ʿaḳl-ı evveldür ki evvel mā ḫaleḳallāhdur. Ve andan eflāk-i tisʿaya taʿalluḳ iden ʿuḳūl-i tisʿadur. Ve ʿaḳl-ı evvel mebde-i küll olmaġla cemīʿ-i ʿuḳūlüñ teşevvuḳı añadur. Ve ʿaḳl-ı evvele ʿaḳl-ı kül ve ʿaḳl-ı eflāke ʿaḳl-ı evsaṭ ve ʿaḳl-ı insāna ʿaḳl-ı aḫyer dimişlerdür. Ve Rasūlüllāh'uñ –ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām- taʿayyün-i laṭīfleri cümle taʿayyünāt ve aṭvār ile devr eylemişdür. Tā ki mertebe-i insāna gelüp taʿayyün-i ḫāricī ve küllī ile taʿayyün bulmışdur. Ve bu taʿayyünāt aña perde olmamışdur. Zīrā cümlesi kendi taʿayyüni cüzʾiyyātındandur; evlād ve evlād-ı evlād[522] gibi. Anuñçün Ḥaḳḳ'a rucūʿı sāʾirlerden ekmeldür. Ve kelime-i tevḥīd aṣılda birdür ki "Lā ilāhe illallāh"dur. Ṣonra celāle ʿaḳl-ı evvel

[519] ḫayālī: A ḥayālī
[520] sāʾirleri: A sāʾirler İ2 sāʾirler
[521] yüzin: A yüzüñ
[522] evlād: A evlādı

ṣūretinde temeşşül itmekle Muḥammed Rasūlüllāh dinildi. Ve iki kelimenüñ daḫi ḥurūfı on ikişer olmaġla [192b] tevḥīd on iki bāb oldı. Zīrā her bir ḥarf uṣūl-i işnā ʿaşerden bir aṣla rāciʿdür. Ve her aṣl yüz ismi müştemildür ki bu yüzden biñ iki yüz olur. Belki biñ ismi ḥāvīdür ki bu cihetden on iki biñ olur. Anuñçün esmāyı on ikiye tenzīl idüp on ikiyi daḫi iki ḳısım idüp yedisin esmā-i fenāʾiyye ve beşin[523] esmā-i beḳāʾiyye ḳıldılar. Nitekim ehline maʿlūmdur. Ve bu esmānuñ cümlesi ekvāna nāẓırdur.

Pes, bu ebvābdan bi-ṭarīḳı'l-mükāşefe ve'l-müşāhede ve'l-muʿāyene düḫūl itmedikçe ṣadr-ı eḥadiyyetde vech-i müsemmā cilve-ger olmaz. Vāy ol sālike ki ḥaḳāyıḳ-ı eşyādan[524] bir ḥaḳīḳatde vuḳūf eyleye ve māverāsına vāḳıf olmaya. Ve cehl ü ġafletde ḳala. Naẓm:

5'li Hece Ölçüsü

1. ʿIşḳ u şevḳ ile
   Gel hū diyelüm
   Ṣıdḳ u ẕevḳ ile
   Gel hū diyelüm
2. Ey Allāh ḳulı
   Ḳo ṣaġ u ṣolı
   Ẕikirdür yolı
   Gel hū diyelüm
3. Ḥalḳaya[525] girüp
   Birliġe irüp
   Virdimüz sürüp
   Gel hū diyelüm

[523] beşin: A sin
[524] ḥaḳāyıḳ-ı eşyādan: A ḥaḳāʿiḳ-ı eşyādan İ2 ḥaḳāʿiḳ-ı eşyādan
[525] ḥalḳaya: A ḫalḳaya İ2 ḫalḳaya

4. Her yüzde yā hū
   Görinür ol hū
   Ol yüze ḳarşu
   Gel hū diyelüm
5. Hādadür felek
   Hūdadur melek
   Ḥaḳḳī ḥaşre dek
   Gel hū diyelüm

Naẓm:

[Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün]

1. Bulanlar enfüs ü āfāḳda esbāb-ı tevḥīdi
   Açarlar lā-cerem bir gün olur ebvāb-ı tevḥīdi
2. Ser-ā-pā eyleyüp ṭalmazsañ āḫir ḳulzüm-i ʿışḳa
   Eger bilseñ de bulmazsuñ[526] dür-i nā-yāb-ı tevḥīdi
3. Muḳaddem göz yumarsın māsivā-yı Ḥażret-i Haḳ'dan
   Bu meclisde eger gözler iseñ ādāb-ı tevḥīdi
4. N'ola ḳālū belā sırrından olsa ʿāḳıbet maḥrūm
   Bugün nefse uyup inkār iden erbāb-ı tevḥīdi
5. Yüzerler ehl-i dil mürġ-āb-veş deryā-yı maʿnāda
   [193a] Fenāda kimse bilmez ḥālet-i ġarḳ-āb-ı tevḥīdi
6. Dil-i sūzān-ı ʿāşıḳ Ḥaḳḳıyā hergiz götürmez tāb
   Yanar elbette[527] cān içre bulanlar tāb-ı tevḥīdi

Naẓm:

[Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün]

(Fāʿilātün) (Fāʿlün)

---

[526] bulmazsuñ: A bulmazsın
[527] elbette: İ2 elbetde

[Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün]

(Fāʿilātün) (Faʿlün)

1. Micmer-i cān ʿāşıḳ içre düter
   ʿAnber-i lā ilāhe illallāh
   Emr-i Ḥaḳḳ ile kān-ı dilde biter
   Cevher-i lā ilāhe illallāh
2. Bitse arż-ı derūnda iḫlāṣ
   Mīvesi olur anuñ ḫāṣu'l-ḫāṣ
   Şerr-i şirkden olur elbette[528] ḫalāṣ
   Maẓhar-ı lā ilāhe illallāh
3. Nedür ʿālemde sīne-i ādem
   Ṣūret-i Muṣḥaf-ı esrār-ı ḳıdem
   Ḫāṭıruñdan çıḳarma ḳıl her dem
   Ezber-i lā ilāhe illallāh
4. On sekiz biñ cihāna bir ḫoş baḳ
   Gūyiyā oldı mescid-i muṭlaḳ
   Vardur anda berāy-ı ḫuṭbe-i Ḥaḳ
   Minber-i lā ilāhe illallāh
5. Cümle eẕkāra Ḥaḳḳıyā serdür
   Belki serlerde çü tāc-ı zerdür
   Dil ü cān üstine ser-ā-serdür
   Zebūr-ı lā ilāhe illallāh

[ON BEŞ SENEDEN ṢOÑRA ḤÜSN-İ YŪSUF BİZE İNTİḲĀL EYLEDİ]

Yevm-i Erbaʿā' ṣabāḥında bu ʿibāret-i Türkiyye bilā-iḫtiyār vāḳiʿ oldı ki "On beş seneden ṣoñra ḥüsn-i Yūsuf bize intiḳāl eyledi."

[528] elbette: İ2 elbetde

Bunda iki iḥtimāl vardur: Biri budur ki; on beş yaşından ṣoñra dimek ola. Pes, maʿnā bu olur ki Yūsuf –ʿaleyhi'sselām – bu ʿālemde ḥüsn ile ne vech ile mümtāz ve[529] meşhūr olduysa sen daḫi ṣūret ve sırr-ı ḥüsn ile meşhūr olduñ. Nitekim ḥadīṯde gelür: "Mā baʿaṯel'llāh rasūlen illā kāne ḥasenü'l-vech ḥasenü'l-ism ḥasenü'ṣ-ṣavt."[530] Ve bu mertebenüñ āṯārındandur ki ḳable'l-bülūġ meclis-i vaʿẓa culūs müyesser olmışdur.

Ve biri daḫi budur ki; devr-i sünbüle güyā bir şehrde ki otuz veya yigirmi ṭoḳuz gündür. **[193b]** Devr-i ḳamerdür gibidür ki[531] nıṣfı ẓuhūr ve nıṣfı ḫafā üzerinedür. Ve ẓuhūrı ümem-i ḫāliye ḥāline[532] işāretdür ki anlaruñ kemālātı ism-i ẓāhire dāʾirdür. Ve ḫafāsı bu ümmet-i merḥūme şānına remzdür ki bunlaruñ kemālātı ism-i bāṭına nāẓırdur. Anuñçün muʿcize-i ġālibe Ḳurʾān-ı ʿAẓīmdür ki naẓm u maʿnāsıyla belīġ ve muʿcizdür. Ve ism-i bāṭından bī-ḥiṣṣe olanlar kemālāt-ı maʿneviyyeden ḥaẓẓ-ı cüzʾī almışlardur[533]. Ve derece-i ʿulyā-yı maʿrifetden inḥiṭāṭ bulmışlardur.

Pes, gūyā ḥüsn ü cemāl didükleri maʿnā iki ḳısımdur ki bir ḳısmı ḥüsn-i ẓāhirdür ki ḳurūn-ı ūlāya naṣīb olmış. Ve bir ḳısmı daḫi ḥüsn-i bāṭındur ki ḳarn-ı aḫīr anuñla imtiyāz bulmışdur. Bu cihetden elf sene ki devr-i Muḥammedīdür aña devr-i ḳamer didiler ki devr-i ḳalbdür. Zīrā ibtidādan daḫi aḳl-ı evvel ḳalb-i ʿālem idi. Āḫir yine mezīd-i kemāl devr-i ḳamerde ẓuhūr itdi. Ve ol kemāl[534] ehline göre ẓāhir ve ġayrılara göre bāṭındur.

---

529 mümtāz ve: İ1 ve A'da yok.

530 TİRMİZÎ, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî, *eş-Şemâ'ilü'n-Nebeviyye ve'l-Hasâ'ilü'l-Mustafaviyye,* (thk.Seyyid bin Abbas el-Celîmî), Mekke: el- Mektebetü't-Ticâriyye, 1993, S. 261, (321) « مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا إِلَّا حَسَنَ الْوَجْهِ، حَسَنَ الصَّوْتِ، وَكَانَ نَبِيُّكُمْ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَسَنَ الْوَجْهِ، حَسَنَ الصَّوْتِ، وَكَانَ لَا يُرَجِّعُ»

531 Devr-i ḳamerdür gibidür ki: İ2 Devr-i ḳamer gibidür

532 ḥāline: A ḫāline

533 almışlardur: A almışlar

534 kemāl: İ2'de yok

Naẓar eyle ki bu ḳadar kerāmet-i ʿilmiyye ki erbāb-ı ḥālden ṣādır olur; erbāb-ı ẓāhirüñ gözlerine girmez. Zīrā naẓarları ḥisse maḳṣūrdur. Feʾemmā erbāb-ı bāṭın ḳadar kelām ve rütbe-i maʿrifeti bilürler ve istiʿdādlarına göre raġbet ḳılurlar ve müntefiʿ olurlar. Ve bu maḳūle maʿnā anlara kerāmet-i kevniyyeden efḍal gelür. Zīrā kerāmet-i kevniyyenüñ beḳāsı yoḳdur ki bi ḥasebi'l-ḥāl vāḳiʿ olur ve zevāl bulur. Kerāmet-i ʿilmiyye ise maġz-ı Ḳurʾāndur ki ʿalā-merri'z-zamān ṣafaḥāt-ı dehrde bāḳī ḳalur. Ḫuṣūṣan ki bu ʿilm ʿubūdiyyeti münāfī degüldür. Ḫavārıḳ-ı ʿādāt ise ṣāḥibini rubūbiyyete çeker. Ve ḫalḳuñ ḍalāline bāʿiṣ olur. Bu cihetden vārid olmışdur ki Rabb-i ʿabd olma belki ʿabd-i Rabb ol. Zīrā her ne ḳadar ḫalīfe-i Ḥaḳḳ olsañ [194a] daḫi kendi nefsüñ ḥasebiyle ḫalīfesin; yoḫsa Ḥaḳḳ'uñ ḥasebiyle degül. Ve eṣeri budur ki bi-ḥasebi nefsih ḫalīfe olan kimse ʿaczden ḫālī[535] degüldür ki her muṭālebe olınan nesnenüñ ʿuhdesinden gelemez. Ve cemīʿ-i merātibde emr-i vücūdı kemā hüve Ḥaḳḳ'a muḥāfaẓa ḳılamaz. Zīrā sine ve nevmden ḫālī degüldür. Vaṣf-ı Ḥaḳda ise gelür: "Lā teʾḫuẕuhü sinetün ve lā nevm. "[536] Süʾāl olınursa her ne ki vaṣf-ı Ḥaḳdur vaṣf-ı ʿabd daḫi olmaġa ṣāliḥdur. Bu sebebdendür ki İdrīs –ʿaleyhi's-selām- taḳlīl-i ġıdā ve teşdīd-i riyāżatdan nāşī on altı sene ḳadar zamān anı sine ve nevm aḫẕ itmedi. Ve ekl ü şürb eylemedi tā ki ḳuṭb-ı eflāk olan felek-i rābiʿa merfūʿ oldı ki felek-i şemsdür. Cevāb budur ki bu derece daḫi insānuñ ḥaddine göredür.

Pes, ṣıfāt-ı ilāhiyye ẕātiyye ve ṣıfāṭ-ı ḫalḳıyye ʿārıżiyyedür. El-ḥāṣıl mādāmki maḫlūḳda cihet-i kiyāniyye vardur; her vaṣıfda ḍīḳden ḫālī degüldür. Allāh Taʿālā ise Vāsiʿun ʿAlīmdür. Ve bundan ẓāhir oldı ki kemāl Ḥaḳḳ'uñ vaṣf-ı ẕātīsi ve noḳsān daḫi ʿabdüñ vaṣf-ı ẕātīsidür[537]. Ve daʿvā-yı kemāl itmek memnūʿdur. Zīrā elbise-i ʿāriyye ile tezeyyün ve tecemmül iden kimseye iftiḫār ve ġunc u delāl[538] düşmez. Ve

[535] ḫālī: A ḥālī
[536] "…Onu ne bir uyuklama tutabilir, ne de bir uyku..." Bakara suresi 255. ayet
[537] ẕātīsidür: A ẕātīsüdür
[538] delāl: A dilāl

bu maʿnāya remz içün ḥadīṯde gelür ki: “Ene seyyidü veledi Ādem ve lā faḫr.”[539] Yaʿnī siyādet kiʿaṭā-i ilāhīdür. Anuñla faḫr itmek muʿṭī müşāhedesiyledür. Ve illā iftiḫār-ı aṣlī ve ẕātī ʿubūdiyyetledür. Bu cihetden cenāb-ı nübüvvet teʾeddüb idüp siyādetden iḫbār eyledi. Feʾemmā daʿvī eylemedi.

Pes, ümmetinden her kim ki varṭa-ı daʿvāya düşdi, terk-i edeb eyledi. Zīrā edebde metbūʿına muḫalefet ḳıldı. Faʿlem ẕālik! [194b] Naẓm:

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(Faʿlün)

1. Rūy-ı Yūsuf āyine-veş buldı ḫoş ḥüsn ü cilā[540]
   Ol yüzi seyr itmege var ise çeşmüñ e’ṣ-ṣalā
2. Cān yüzin görmek müyesser olmaz āḫir bu göz
   Bulmasa mirʾātı cism-i tīreden anuñ ṭılā
3. Meşhed-i ḥüsn içre olmaz her ṣafā ammā dile
   Çekdi Yūsuf işbu vech ile belā-ender-belā
4. Çün belā-i ʿışḳdan oldı hübūṭı Ādemüñ
   Ṭoldı derd ü miḥnet-i dehr ile vādī-i velā
5. Ḥaḳḳıyā Ḥaḳ’da fenā bul lüṭf u ḳahra baḳma kim
   ʿÖmr irer encāma vü bulmaz nihāyet ibtilā

[DAʿVĀ-YI ḤALLĀC]

Maʿlūm ola ki bir pādişāh bir ḳulına cemīʿ-i ḫazāʾinini teslīm idüp cümletü’l-mülk ehli eylese ol ḳul ʿubūdiyyet-i aṣlıyyesine baḳup yine pādişāh ḫiẕmetinde ke’l-evvel ḳāʾim olmaḳ gerekdür. Tā ki ʿuhde-i şükürden bīrūn ola. Ve eger ben sulṭān oldum diyü salṭanat daʿvāsına düşerse āḫir ḳatl olınur. Zīrā mertebe-i ʿubūdiyyet ve mertebe-i salṭanatı biri birine ḫalṭ idüp kendi ḥaddin fehm itmemiş olur. Ḳul ise min-

[539] İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî, es-Sünen, (thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkī) : Dâr İhyâ el-Kütüb el-Arabî, “Kitâbü’z-Zühd”, 37, (Hadîs no:4308)

[540] cilā: A cemāl

ḥayṣü hüve sulṭān olmaḳ iḥtimāli yoḳdur. İşte bu miṣāl şol ehl-i cemʿ ḥaḳḳındadur ki vücūd-ı imkānī faḳrından ḫalāṣ olup Rabb-i Ġanī'nüñ tecellīsine maẓhar olduḳdan soñra daʿvā-yı rubūbiyyete düşe ve kendi ʿubūdiyyetin nisyān idüp kendini Ḥaḳ yerine ḳoya ve maẓhar oldıġı[541] esmā-i ilāhiyye kendinde bi ṭarīḳı't-tecellī olduġın bilmeye.

Pes, bu maḳūlenüñ bāṭını maḥfūẓ olmadıġı gibi ẓāhiri daḫi maḥfūẓ degüldür. Nitekim daʿvā-yı ene'l-Ḥaḳḳ eyleyen Manṣūr'uñ ḥālinden maʿlūmdur. El-ḥāṣıl velīyy-i maḥfūẓ odur ki ḥālet-i cemʿda daḫi farḳı elden ḳomaya. Ve ene'l-ʿabd dimekden ḫālī olmaya. Nitekim **[195a]** kümmel-i evliyā bu ḥāl üzerine mürūr itdiler. Ve ṣaṭaḥ ve daʿvādan maṣūn oldılar. Ve şeyḫim Seyyidü'l-aḳṭāb Seyyid Fażlī-i ilāhīden –ḳuddise sırruh- mesmūʿumdur ki buyurmışdur: "Ḥāl-i fenāda ġaleyān üzerine[542] iken bu maʿnā yaʿnī daʿvā[543] ḳalbüme mürūr eyleyüp ṭarfetü'l-ʿaynde yine zāʾil oldı." El-ḥāṣıl tecellī-i vaḥdetde daʿvā-yı rubūbiyyetden maṣūn olduḳların[544] beyānıdur. Zīrā bir emr ki ṭarfetü'l-ʿaynde gelüp güẕer eyleye. Ve bir daḫi ʿavdet eylemeye. Anuñ içün vücūd olmaz ve ṣübūtı olmayan nesnede daḫi[545] daʿvā bulınmaz. Ve Ḳurʾān'da gelür: "Limeni'l-mülkü'l-yevm. Lillāhi'l-Vāḥidi'l-Ḳahhār."[546] Yaʿnī tecellī-i vaḥdet māsivāyı maḫhūr itdükde nefs-i insān daḫi mütelāşī olur. Zīrā ol daḫi māsivādandur ve fenā-i küllīde vücūd-ı Ḥaḳ'dan ġayrı nesne ḳalmaz. Ve mülk Ḥaḳḳ'uñ olduġı[547] ṣābit olur. Zīrā vücūd kimüñ ise mülk daḫi anuñdur.

---

[541] oldıġı: A olduġı
[542] üzerine: A üzerine (ze'nin noktası unutulmuş)
[543] daʿvā ḳalbüme: A daʿvā-yı ḳalbüme
[544] olduḳların: A olduḳlarından
[545] daḫi: İ2'de yok
[546] "…Bugün mülk (hükümranlık) kimindir? Tek olan, her şeyi kudret ve hâkimiyeti altında tutan Allah'ındır." Mü'min suresi 16. ayet
[547] olduġı: İ2 oldıġı

Pes, bī-vücūda daʿvā-yı mülk itmek ṣaḥīḥ olmaz. Ve anuñ ki fenāsı tām ve istihlākı külliyet üzerine degüldür; daʿvāya düşer. Naẓar eyle ki meyyitden āvāz gelmez. Feʾemmā ḫasteden[548] gelür. Zīrā henüz eṣer-i ḥayāṭ vardur. Bu cihetden gerekdür ki nefs bi'l-külliye mürde ve ḳalb zinde ola ki anuñ ḥayātı ḥayāt-ı Ḥaḳḳ ile ḳāʾimdür.

Pes, ḥayāt birdür ki ḥayāt-ı Ḥaḳdur. Zīrā nefḫ-i rūḥ idüp kendi rūḫından[549] rūḥ virmişdür. Süʾāl olınursa[550] ki çünki ḥayāt Ḥaḳḳuñdur. Daʿvā daḫi Ḥaḳḳuñdur. Ve Ḥaḳ şecereden "innī ena'llāh" diyücek insān-ı kāmilden daḫi "ene'l-Ḥaḳ" dir. Nitekim ḳurb-ı ferāʾizde imāmuñ semiʿallāhu limen ḥamideh didügi ẓāhirde imām aġzından ve ḥaḳīḳatde Ḥaḳ lisānındandur. Cevāb budur ki ʿabd her ne ḳadar ıṭlāḳa irse yine muḳayyeddür. **[195b]** Nitekim bālāda taḥḳīḳ olınmışdur. Ve lisān-ı imāmuñ tercümānı[551] Ḥaḳḳ olduġından iḫbār olınmaḳ daʿvāyı müstelzim degüldür.

Pes, nefsü'l-emr ne olduġın bilüp sükūt itmek gerekdür. Zīrā sırr-ı ilāḥī nuṭḳa gelse maḥall-i ḳayddan ḥaḳīḳat-i ıṭlāḳ herkesüñ fehmine sıġmayup iḫtilāl-i ʿaẓīm lāzım gelür. Daʿvā-yı Ḥallāc'da oldıġı gibi. Bu cihetden murāʿāt-ı edeb ve muḥāfaẓa-i ẓāhir lāzımdur. Anuñçün ehl-i bāṭın dirler ki esrār-ı bāṭınaya vāḳıf dimekdür. Ve şol ki ism-i bāṭın taḥtındadur; ẓāhir ve bāṭını maḳāmında riʿāyet eyleyüp bāṭını ẓāhire çıḳarmamaḳ gerekdür. Belki ẓāhirde yalıñuz ẓāhir isminüñ aḥkāmını icrā itmek gerekdür. Ve ẓāhiri daḫi bāṭına idḫāl eylemek cāʾiz degüldür. Işıḳlar ḥāli gibi ki libās-ı ʿubūdiyyeti üzerlerinden ḫalʿ itmişlerdür[552]. Ve teʾvīlāt-ı fāside semtine düşmişlerdür. Ve bunlaruñ ḥāli[553] ḥaşr-i cismānīyi inkāra müʾeddī olur. Anuñçün kāfir olurlar. Zīrā ḥāşr-i cismānī mükāfāṭ ve mücāzāt içündür. Tā ki aʿmāl-i ḳālibiyye ḫayran ve şerren ism-i ʿadl ile muḳābele olına. Ve ẓulm-i enfüsī ve āfāḳī ism-i

[548] ḫasteden: A ḥasteden İ2 ḥasteden
[549] rūḫından: A rūḥından İ2 rūḥından
[550] olınursa: olınur
[551] tercümānı: tercümān
[552] itmişlerdür: A itmişler İ2 itmişler
[553] ḥāli: A ḫāli

Müntaḳım'e havāle ḳılına. Zīrā ʿālem iki nesneden ʿibāretdür ki[554] biri cism ve biri daḫi rūḥdur. Ve bunlaruñ imtizācından nāşī olan efʿāl içün netāʾic ẓuhūr itmek Ḥakīm ismine ḥavāledür. Bu cihetden bātıniyye didükleri ṭāʾife esmā-i ilāhiyyenüñ aḥkāmını ve aʿmāl-i zāhire ve aḥvāl-i bāṭınanuñ ḥaḳāʾiḳ ve netāʾicini inkār eylemişlerdür. Ḫuṣūṣan[555] ki esmā Ḳurʾān'dandur. Ve inkār-ı Ḳurʾān ve tekẕīb-i aḥkām küfr-i maḥż ve cehl-i ṣarīḥdür. Zīrā Allāh Taʿalā nefsü'l-emr olan maʿnāyı Ḳurʾān ile iṯbāt itmişdür. Ve ṣuver-i ḥüsniyye ve ḥaḳāʾiḳ-ı maʿneviyye ḳomışdur. Ve dünyā ve āḫiret dimişdür. [196a] Ve ḥālā āḫireti ḳalb-i dünyā eylemişdür. Ve yevm-i ḥaşrde ḳalb ḳālıb[556] ṣūretine girecekdür; eger leṭāfetde ve eger keṯāfetde. Ve leṭāfet ehl-i saʿādetüñdür ki bu maʿnādan ötüri müşāhede-i Ḥaḳḳ'a ḳādir olurlar; dünyāda ḳalb ile ḳādir olduḳları gibi. Ve keṯāfet ehl-i şeḳāvetüñdür ki bu cihetden kāfirüñ bir ḍırsı cebel-i Uḥud ḳadar ve bedeni üç günlük mesāfe miḳdārı olsa gerekdür. Süʾāl olınursa ki āḫiret dünyānuñ ḳalbi olmaḳ ilḥāddur. Zīrā vücūd-ı ḥissīsini inkāra müʾeddīdür. Maʿa hāẕā cennet ḥālā maḫlūḳdur ki cihet-i ʿulvīdedür. Ve cehennem daḫi ḥālā maḫlūḳdur ki cānib-i süflīdedür. Cevāb budur ki āḫiretüñ ḳalb olduġı[557] kemāl-i leṭāfetine dāʾirdür. Gūyā cesed ve rūḥ nice ise dünyā ve āḫiret daḫi böyledür. Ve dünyā vech-i āḫiret üzerine ḥicāb-ı ẓulmānī olmışdur; cesed ḳalb ve rūḥ üzerine ḥicāb oldıġı gibi. Ve ḥicābdan muḥtecibüñ ʿademi lāzım gelmez. Meger ki ḥissi ġālib olanlaruñ vehimlerine göre ola.

Ve bu taḳrīrden fehm olındı ki ʿarş ve kürsī ʿālem-i ṭabīʿat-ı laṭīfeden ve māʿadāsı ʿālem-i ṭabīʿat-ı keṯīfedendür[558]. Ve laṭīfe[559] helāk yoḳdur. Belki ġayra göre iḫticāb vardur. Bu cihetden maḥcūblar bu ʿālem-i ḥissüñ māverāsını görmediler. Mükāşifler ise ʿarş ve kürsīye naẕar ṣaldılar. Naẕar eyle ki Rasūlüllāh'a –ṣallallāhu ʿaleyhi ve

[554] ki: İ2'de yok
[555] ḫuṣūṣan: A ḥuṣūṣan
[556] ḳālıb: A ḳāleb
[557] olduġı: İ2 oldıġı
[558] keṯīfedendür: A keṯīfe
[559] Ve laṭīfe: A helāk

sellem- cennet temeşşül iderdi. Ve belki dīde-i ḥaḳ-bīnlerinde ol ḳadar ḥiddet ve ḳuvvet vardı ki[560] sebʿ-ı ṭıbāḳdan tīr-i pertāb gibi geçerdi. Aña nesne ḥāʾil olmazdı. Ve meşārıḳ ve maġārib miyānı daḫi böyle idi. Zīrā ḳalbde perde ḳalmayıcaḳ ḳālıbda daḫi ḥicāb ḳalmaz. Leyle-i miʿrāc ṣabāḥında Mescid-i Aḳṣā'yı müşāhedeleri ve Mescid-i Ḳubā'yı binā **[196b]** ve vażʿ-ı miḥrābda Ḥażret-i Kaʿbe'yi müṭālaʿaları ve emṣāli aña ḳıyās olına. Ve dimişlerdür ki miḥrāb-ı Mescid-i Nebevī ve miḥrāb-ı Ḳubā mīzāb-ı ẕehebe ṭoġrıdur[561]. Anuñçün bu cihet sāʾirden efḍaldür. Zīrā Cenāb-ı Nebevī'nüñ evāḫir-i ḥālinde teveccüh itdügi ṭarafdur. Ve Ḥarem-i Şerīf'de olan maḥfil-i Ḥanefī daḫi mīzāb-ı meẕkūre muḳābil olmaġla sāʾir maḥāfil üzerine tercīḥ olınmışdur. Egerçi Kaʿbe'de[562] cihet dimek iʿtibārīdür. Zīrā "Feʾeynemā tuvellū feṣemme vechullāh."[563] sırrına maẓhardur. Anuñçün sāʾir ʿibādāt üzerine ṭavāf tercīḥ olındı. Zīrā ṭavāf ıṭlāḳa ve sāʾiri meṣelā namāz gibi taḳyīde dāʾirdür. Yaʿnī namāzuñ ẓāhiri muḳayyed ve bāṭını muṭlaḳdur. Ṭavāfuñ ise ẓāhir ve bāṭını muṭlaḳdur. Ve bundan ẓāhir olur ki ʿālem-i ṣūret ḳayddan ḫālī degüldür. Maʿnā ise muṭlaḳdur. Anuñçün teveccüh-i muṭlaḳ ḳalbüñ şānıdur. Zīrā ḳalb melekūt-ı muṭlaḳdandur. Bu sebebden ehl-i melekūt olan ervāḥa taḥayyüz ve ḳayd yoḳdur. Sāʾir melāʾike ise dāʾire-i ḥayyizdedür ki ʿarşdur. Bu cihetden ervāḥ-ı ʿāliye-i […] māʿadāsı cism-i laṭīfe girmişlerdür. Egerçi rūḥāniyetleri ġālibdür. Anuñçün anlaruñ mevtleri ġaşy iledür. Ve ṣevāb-ı cismānī ve naʿīm-i cinānīye daḫi iḫtiyācları yoḳdur. Nitekim ehline maʿlūmdur. Ve bu cihetden müşāhedeleri sādedür. Zīrā sāde rūḥdan müşāhede iderler. Kemālāt-ı cismāniyye ve rūḥaniyye ile mümtezic olan ḥaḳīḳat-i cāmiʿadan degül. Ekāmil-i nās ise cemāl ve celāl āyīnesinden görürler. Ve teveccühāt-ı maḫṣūṣanuñ[564] eḥadiyyetinden seyr iderler. Anuñçün kemālde sāʾir maḫlūḳāt üzerine tercīḥ olınmışlar. Ve cümle-i mevcūdātdan efḍal ve ekmel **[197a]** ḳılınmışlardur. Naẓm:

---

[560] vardı ki: A var idi ki İ2 var idi ki

[561] ṭoġrıdur: İ2 doġrıdur

[562] Kaʿbe'de: A Kaʿbe

[563] "…Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü işte oradadır..." Bakara suresi, 115. ayet

[564] maḫṣūṣanuñ: maḫṣūṣanuñ

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(Faʿlün)

1. Bir naẓar eylerse ger cān u dile cānānumız
   Maḥż-ı nūr ola ruḫ-ı āyīne-i imkānumız[565]
2. Ṣūret-i Raḥmān'a olduḳ çünki mirʾāt-ı cilā
   Ḳul yüzinden ẓāhir oldı Ḥażret-i Sulṭānumız
3. Cismümiz olmaz tecellī-i dile hergiz ḥicāb
   Dest-i ḳudret refʿ idübdür perde-i ekvānumız
4. Ġonca-i irfānumız ehl-i fenāya virdi bū
   Berg-i zerde döndi gerçi ṣūret-i ebdānumız
5. Bu sipihri döndüren feyż-i nefesdür Ḥaḳḳıyā
   Dāʾim imdād-ı nefesden devr ider devrānumız

[ZEMĪN İLE FELEK-İ SĀDİSÜÑ MİYĀNI]

Baʿde-ẕā bu maḥalle gelince ḳamer-i ḳalbüñ baʿż-ı menāzil-i ittifāḳıyye ve iḫtilāfiyyesine işāret olındı. Egerçi bi-ḥasebi'l-aḥvāl ve'l-eşḫāṣ menāzil çoḳ ve telvīnāt-ı maḳbūle-i ḳalb ḥadden artuḳdur. Zīrā ḳalb-i insān ḳamer gibi serīʿu'l-ḥarekedür. Anuñçün Ebu'l-beşer Ādem –ʿaleyhi's-selām- ḥażretlerinüñ rūḥāniyetleri felek-i ḳamerde müteḥayyizdür. Egerçi fi'l-ḥaḳīḳa ervāḥa taḥayyüz yoḳdur. Belki baʿż-ı aḥvāl ḥasebiyle aḥyāzda temeṣṣül iderler. Anuñçün leyle-i miʿrācda rūḥ-ı Mūsevī felek-i sādisde merʾī oldı. Maʿa hāẕā ḳabrlerinde namāz ḳılurlardı. Zemīn ile felek-i sādisüñ miyānı ise birkaç biñ yıllıḳ mesāfedür.

Pes, bundan mefhūm oldı ki ervāḥ içün taḥayyüz yoḳdur. Belki mütaḥayyiz ṣūretinde görindigi ecsām ve[566] aḥvāle nāẓırdur. Zīrā ecsām mütaḥayyizedür ve aḥvāl daḫi ecsāma tābiʿdür. Ve bu maʿnādandur ki ḳubūrda mevtāya selām virürler. Maʿa hāẕā ervāh-ı süʿadā ʿilliyyīndedür. Yaʿnī ya maḳāmāt-ı ʿarşiyyede veyā maḳām-ı

[565] ruḫ-ı āyīne-i imkānumuz: rūḥ-ı āyīne-i imkānumuz
[566] ve: A'da yok

ervāḥdadur. Zīrā nice ervāḥ-ı ḳudsiyye vardur ki ḳalem-i aʿlā maḳāmına dek ʿurūc ider. Ve anuñ ḥālini ancaḳ Allāh Taʿālā bilür. [197b] Naẓm:

[Müstefʿilün Müstefʿilün]

1. Devr-i ḳamerdür devrimiz
   Devrān iderseñ gel beri
   Evc-i ʿalādur Ṭūr'ımız
   Ṭayrān iderseñ gel beri
2. Lüṭf eyleyüp Raḥmānumız
   Açdı bizüm meydānumız
   Sırr eyledi seyrānumız
   Seyrān iderseñ gel beri
3. Gūş it o maḥbūbuñ yüzin[567]
   Ḳanda ise ara yüzin
   Dīdār ile bu cān gözin
   Ḥayrān iderseñ gel beri

4. Pür-ḫūn olup cān u ciger
   Maʿşūḳa ʿāşıḳ baş eger
   (198a)Sırr-ı ene'l-Ḥaḳḳ'ı añar
   İẕʿān iderseñ gel beri
   Manṣūr-veş başuñ eger
   Ġalṭān iderseñ gel beri

5. Ṭard eyleyüp şeyṭānuñı
   Muḥkem ḳılup īmānuñı
   Ḥaḳḳī gibi ger cānuñı
   Ḳurbān iderseñ gel beri

[567] yüzin: İ2 sözin

“İTTİḤĀD”

İttiḥād ile ittiṣālüñ farḳı budur ki ittiṣālde ʿayn-ı ʿabd-i melḥūẓadur, ittiḥādde degül. Zīrā burada ittiḥād ile murād iki şeyüñ şey-i vāḥid olması degüldür. Belki vücūd-ı ʿabdüñ bi’l-külliyye fenāsı ve vücūd-ı Ḥaḳ ile ḳıyāmıdur. Yaʿnī vücūd didükleri vücūd-ı Ḥaḳdur ki ʿabd anuñ ile ḳāʾimdür. Yoḫsa ʿabdüñ başḳa vücūdı yoḳdur. Şol cihetden ki kendi nefsinde maʿdūmdur. Belki mevcūd olan Ḥaḳdur ki ʿabd anuñ ile ḳāʾimdür.

Pes, ʿabd içün vücūd-ı ḫāṣ vardur ki vücūd-ı Ḥaḳ ile mütteḥid oldı dimek küfürdür. Zīrā bu ittiḥād muḥāldür. Ḥulūl gibi ki ābuñ göze ḥulūlidür. Zīrā Ḥaḳḳ’uñ bu maḳūle ḥulūl ile vücūd-ı ʿabde ḥulūli daḫi mümteniʿdür. El-ḥāṣıl Ḥaḳ ile Ḥaḳ olmaḳ ve cemīʿ-i eşyā Ḥaḳ ile ḳıyām bulmaḳ didükleri, vücūd-ı mümkin bi-nefsihi istimsāk itmeyüp sereyān-ı nūr-ı ilāhī ile ḥayāt bulmaḳ ve ġāyetde daḫi mülāḥaẓa-i imkāndan ḫalāṣ olup aṣl olan ʿayna rücūʿ itmek ve müşāhede-i vaḥdet eylemekdür. Velākin erbāb-ı ẓāhir ve mutaṣavvifeden niceleri burada ilḥāda düşdiler ki ehl-i ẓāhir vücūd-ı ʿabd ile vücūd-ı Ḥaḳ arasında mübāyenet-i külliye vardur didiler. Ve fi’l-ḥaḳīḳa taʿaddüd-i vücūda ẕāhib oldılar. Ve ekṡer-i mutaṣavvife daḫi iki ẕātuñ biri birine ḥulūlini[568] tevehhüm eylediler. Ve vücūd-ı ʿabd-i mümkin vücūd-ı Ḥaḳḳ-ı vācibe istiḥāle ve inḳılāb ider ṣandılar. Ve bu maḳūleler ḳıyāmetde meflūc gibi māʾil gelseler gerekdür. Zīrā sedāddan munḥariflerdür. [198b] Ve bu maḳām bir miḳdār bālāda tafṣīl olınmışdur. Ve bu ilḥāddan ḫalāṣ olmaġa dāmān-ı insān-ı kāmile teşebbüṡ itmek ve ṣoḥbetine mülāzemet eylemek gerekdür. Zīrā insān-ı kāmilden telḳīn olmadıḳça Ḥaḳ-şinās olmaḳ müşkildür. Meger ki ziyāde istiʿdāddan nāşī bilā vāsıṭa Allāh Taʿālī’den[569] istifāża eyleye. Ve bu maḳūleler kem-yābdur. Zīrā ekṡer-i nāsuñ ḥiss ile ülfeti ġālib olmaġla ṣoḥbet-i cismāniyyeye muḥtācdur. Ve ṣoḥbet-i cismāniyye bulındığı ṣūretde daḫi istiʿdādāt tefāvüt üzerinedür ki kimi sürʿat ile

[568] ḥulūlini: A ḥulūlüni
[569] Allāh Taʿālī’den: İ2 Allāh Taʿālā’dan

intiḳāl ider ve kimi müddet-i ṭāvīleye muḥtāc olur. Ve bu maʿnā daḫi ḥicābuñ leṭāfet ve keṯāfetinden gelür.

Pes, ḥicābı laṭīf olanuñ aḥkām-ı vücūbı ve keṯīf olanuñ aḥkām-ı imkānı ġālib olur. Ve ġalebe-i imkān daḫi ʿālem-i mevālīd ve ʿanāṣıra mürūrda baʿż-ı fesādātdan ṭārī olur. Ve cümlenüñ[570] aṣlı ḥükm-i ezel[571] ve ḳażā-i sābıḳdur ki taġyīri muḥāldür. Ve aḥkām-ı imkān didükleri ḥaḳāʾiḳ-ı ḳābilede taʿaḳḳul olınan teʾeṯṯürāt ve aḥkām-ı vücūb didükleri esmā-i fāʿilede taʿaḳḳul olınan teʾṯīrātdur. Ve esmā-i aṣliyyede derece-i ẕükūret vardur. Anuñçün esmāsı külliyye ve ẕātiyye olanlaruñ ʿālem-i ġayba inciẕābları ḳavīdür. Zīrā esmā ceẕẕābdur. Ve maḥalde daḫi şurūṭ ve ḳuyūduñ ictimāʿı cihetinden ziyāde ḳābiliyyet vardur.

Pes, insān ile ḥayvānuñ farḳı olduġı gibi[572] insān ile insānuñ daḫi farḳı vardur. Ve insān-ı ḥaḳīḳi yanında sāʾirler insān-ı ḥayvānīdür ki nıṣf ṣūret ile ḳāʾimdür, meyyit gibi. Yaʿnī insān-ı ḥayvānī ṣūret-i ilāhiyye ile bi-tamāmihā ḳāʾim olmamışdur ki ḥayāt-ı ḥaḳīḳiyyesi yoḳdur. Meyyitüñ ḥayāt-ı ḥissiyyesi olmadıġı gibi. **[199a]** Anuñçün ʿālim ile cāhil denk olmaz. Zīrā cehl cāhili meyyit gibi ḳılmışdur. Ḳāle Taʿālā "Ḳul hel yestevilleẕīne yaʿlemūne velleẕīne lā yaʿlemūn."[573] Ve bu maḳāmdandur ki cāhil ʿālime telḳīn itdükde taʿaccüb idüp sübḥānallāh mürde zindeye nice telḳīn ider dimişlerdür. Zīrā ḳalbi ḥayy olan meyyit mürde ise de ḥükmen zindedür. Ve ḳalbi mürde olan zinde ise de fi'l-ḥaḳīḳa meyyitdür. Naẓm:

[Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün]

(Fāʿilātün) (Faʿlün)

1. Ṭutagör ʿāḳil iseñ kāmil-i insān etegin
   Ḳoma elden ebedī ṣūret-i Raḥmān etegin

---

[570] cümlenüñ: İ2 bu cümlenüñ
[571] ḥükm-i ezel: İ2 ḥükm-i ezelī
[572] olduġı gibi: İ2 oldıġı gibi
[573] "…De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"…" Zümer suresi 9. ayet

2. Cān ile[574] kim ki ṭutar destini erbāb-ı dilüñ
   Getürür bir gün ele sevdügi cānān etegin
3. Kimi Maḥmūd gibi pāy-ı Āyāz'ı [575]gözedür
   Kimi çün bende ṭutar ṣıdḳ ile sulṭān etegin
4. Münkiri mürşid idinme ki ḳalursın yolda
   Tutma kāfir elini gözle Müselmān etegin
5. Ḥaḳḳıyā ġayret-i Ḥaḳ şöyle gerek ʿāşıḳda
   Çeke ʿālemden elin silke dil ü cān etegin

Maʿlūm ola ki insān-ı kāmil didükleri ḥaḳāʾiḳ-ı ilāhiyye ve kevniyyeyi bi'l-fiʿl cāmiʿ ve ʿālem-i enfüs ve āfāḳı biri birine taṭbīḳa ḳādir ola. İşte bu bir kitāb-ı kerīmdür ki anuñ esrārını ḥucb-i ẓulmāniyyeden muṭahhar olanlar idrāk iderler. Ehl-i ḥicāba anları ve rāzlarını bilmege ṭarīḳ yoḳdur. Meger ki elvāṣ-ı taʿalluḳātdan muṭahhar olalar. Ve taṭhīr iden fi'l-ḥaḳīḳa gerçi Allāh Taʿālī'dür[576]; feʾemmā insān-ı kāmil maẓhar-ı rubūbiyyet olmaġla yine[577] terbiyyesine menūṭdur. Ve sülūküñ evveli iʿtiḳād-ı pāk ve andan ʿamel-i ṣāliḥdür. Anuñçün aʿmāl-i şerʿiyye üzerine mebnī olmayan maʿārife maʿārif-i şeyṭāniyye[578] dimişlerdür.

"LEYLE-İ CUMʿA BAʿDE'L-İNTİBĀH ḲĪLE LĪ HĀẒA'L-MIṢRĀʿI'T-TÜRKİYY"

[199b] Mıṣrāʿ: "Kim ġınāyıla ġanī olmaz ġanī."

Maʿlūm ola ki bu kelām-ı maʿnīdāruñ bir manṭūḳı ve üç medlūli vardur. Manṭūḳı ẕikr olınandur. Ve anuñ maʿnāsı budur ki bir kimse evvelden nişāba mālik olup ġanī olduḳdan ṣoñra tekrār bir nişāba daḫi mālik olup mālı mużāʿaf olmaġla ġanī dinilmez. Belki yine evvelki ġınā ile ġanīdür. El-ḥāṣıl ġaniyy-i evvel ke'l-evvel ġanīdür ki aña ṣoñradan ġanī oldı dinilmez. Nitekim eban ʿan-ced ġanīler vardur ki

[574] Cān ile: A Cān ki
[575] pāy-ı Āyāz'ı: İ2 pāy-ı ezāy
[576] Allāh Taʿālī'dür: İ2 Allāh Taʿālā'dur
[577] yine: A yine anuñ
[578] maʿārif-i şeyṭāniyye: A şeyṭāniyye

anlaruñ ġınāları ġınā-i ẕātī[579] ḥükmindedür. Ve hiçbir kimse anlara devleti ṣoñradan bulmışlardur[580] diyemez. İşte bunda remz vardur ki Allāh Taʿālā'nuñ ġınāsı ẕātīdür. Yoḫsa ʿāriżī degüldür. Zīrā cemīʿ-i kāʾināta beẕl ü cūd itdükden ṣoñra levāzım-ı vücūdātı daḫi iʿṭā itmişdür. Ḥattā ḫalḳuñ sebeb-i ġınāsı olan umūrı īcād eylemiş ve cevāhir içün ṭaġlar[581] ve kānlar düzmiş ve maʿdeniyyāt iẓhār itmişdür ki insān-ı ʿāḳil anı idrākden ḳāṣırdur.

Pes, Ḥaḳ Taʿālā ġaniyy-i muṭlaḳdur ki hiçbir nesneye iḥtiyācı yoḳdur. Ve iḥtiyāc ve emṣāli ṣıfatlarından müberrādur. Belki cemīʿ-i mevcūduñ aña iḥtiyāc ve żarūrī[582] vardur. Nitekim ṣamediyyet ile ẕātını vaṣf eylemişdür. Zīrā maṣmūdun ileyh yaʿnī muḥtācun ileyh ve ġanī biʾẕẕātdur. Ḥattā selāṭīn ve mülūk bile bu ḳadar ḫazāʾin ile yine muḥtāclardur. Zīrā Ḥaḳ Taʿālī'nüñ[583] ḫazāʾine iḥtiyācı yoḳdur. Belki ḫazāʾin-i semāvāt ve arżı o ḫalḳ eylemişdür. Mülūk ise böyle degüldür. Belki anlar ḫazīnelerini [200a] Ḥaḳḳ'uñ ḫazāʾininden cemʿ iderler. Ve aña muḥtāc olurlar. Ve nefād bulsa żarūret çekerler. Ḥattā ʿilm-i iksīre mālik olsalar daḫi żarūretden ḫalāṣ olmazlar. Zīrā ol ʿilmi taʿlīm iden daḫi Ḥaḳdur.

Pes, müteʿallimüñ ol ʿilmde Ḥaḳḳ'uñ taʿlīm ve telḳīnine żarūreti vardur. İşte Ḥaḳ Taʿālī'nüñ[584] ġanī ve cevād olduġı maʿnā-yı meẕkūrdandur. Süʾāl olınursa ki ġınā-yı muṭlaḳuñ ḥükmi bu idi ki herkes ġınā-yı tām[585] bula. Ve ʿālemde faḳīr nāmına kimse ḳalmaya. Maʿa hāẕā ekṣer-i nās fuḳarā ve ehl-i żarūretdür ki maʿāşlarını kedd-i yemīn ve ʿırḳ-ı cebīn ile taḥṣīl iderler. Cevāb budur ki muḳaddemen bildüñ ki saña beẕl ü cūd iden Allāh Taʿālīdür[586].

---

[579] ġınā-i ẕātī: A ẕātī
[580] bulmışlardur: A bulmışdur
[581] ṭaġlar: İ2 daġlar
[582] żarūrī: A żarūreti İ2 żarūreti
[583] Ḥaḳ Taʿālī'nüñ: İ2 Ḥaḳ Taʿālā
[584] Haḳ Taʿālī'nüñ: İ2 Haḳ Taʿālā'nuñ
[585] ġınā-yı tām: İ2 ġınā-i tām
[586] Allāh Taʿālīdür: İ2 Allāh Taʿālādur

Pes, bu[587] ḫuṣūṣda saña niʿmet-i ʿaẕīmesi vardur ki seni zindān-ı ʿademden ʿarṣa-i vücūda çıḳardı. Ve nūr-ı vücūd ile ẓulmet-i ʿademi izāle eyledi. Ve sen henüz Ādem'üñ ẓahrında iken ḥirfetleri ve ṣanʿatları Ādem'e taʿlīm eyledi. Ve kesb-i rızḳa anı medār ḳıldı. Bu daḫi Ḥaḳḳ'uñ saña bir başḳa niʿmeti oldı. Ve çünki sen bu ʿāleme ʿibādet ve maʿrifet içün geldüñ. Bunuñ māʿadāsı saña bi'l-ʿārıż lāzım geldi; bi'ẕ-ẕāt degül. Ve şol ʿibādet ve maʿrifet ki maḳṣūd bi'ẕ-ẕātdur, rızḳ-ı ḳalīl ile ḳıyām bulur; ziyādece māla żarūret ḳalmaz. Zīrā māl-ı zāʾidden ṭuġyān ḥāṣıl olur. Ve ṭaġı ve bāġı olan kimse ʿibādet ve maʿrifetden bī-ḫaber ve ʿāṭıl ḳalur. Maʿa hāẕā esmā-i ilāhiyye ḫalḳuñ aḥvālde tefāvütlerini iḳtiżā ider. Zīrā cümlesi reʾīs ve ġanī olsa merʾūs ve faḳīr ḳalmaz. [200b] Ve keẕālik cümlesi merʾūs ve faḳīr olsa reʾīs ve ġanī dinilmez. Ve niseb ve iżāfāt vücūd bulmaz. Mertebe-i ulūhiyyet ise nisbet ve iżāfātdan ʿibāretdür. Nitekim ehline maʿlūmdur. Tefekkür eyle ki faḳīr olan kimse ġanīnüñ āyīnesidür. Zīrā vücūd muḥtāc olmasa ġınā ve cūd ṣıfatları vücūd bulmaz. Ve keẕālik müteʿallim olmasa hīç kimseye ʿālim ve muʿallim dinilmez. Zīrā ʿālimüñ ʿālim oldıġı[588] ifāża-i ʿilm ile maʿlūm olur; müʾminüñ īmānı iḳrār ile ẓāhir oldıġı gibi. Ve bu iżāfāt ki vardur cennetde bile cārīdür. Zīrā ehl-i cennetüñ cümlesi gerçi mülūk ḥükmindedür. Anuñçün nāme-i ilāhīde mine'l-meliki'l-ḥayyi'l-bāḳī ile'l-meliki'l-ḥayyi'l-bāḳī yazılur. Velākin derecāt-ı muḫtelife ḥasebiyle biri birine iżāfetleri vardur. Anuñçün baʿz-ı[589] derecāt-ı ʿāliye vardur ki derecāt-ı sāfile ehli anı yerden gökde yıldız gibi görürler. İşte bu tefāvüt aʿmāl-i şerʿiyye ve maʿārif-i merʿiyye ile ḥāṣıl olur. Gel imdi kesbüñi aña ṣarf eyle ve rızḳ-ı maʿnevīyi ziyāde ḳılmaġa saʿy it ki bu rızḳuñ ḳalīli ile bile ġanīsin; fe keyfe ki keṣīri ile. Nitekim rızḳ-ı ṣuverīnüñ keṣretinden fi'l-ḥaḳīḳa insān ġanī olmaz. Belki faḳrı ziyāde olur. Şol sebebden ki keṣīrü'r-rızḳ olanuñ ekṣeri ḥarīṣdur. Ve ḥarīṣuñ gözini ṭopraḳ ṭoldurur[590].

[587] bu: A'da yok
[588] oldıġı: A olduġı
[589] derecāt-ı muḫtelife ḥasebiyle biri birine iżāfetleri vardur. Anuñçün baʿz-ı: A'da yok
[590] ṭoldurur: İ2 doldurur

Bu cihetden ḳanāʿat ve ġınā-yı ḳalb ehli faḳīr ise de ġanīdür. Ve bir kimse ʿilm-i nāfiʿa maẓhar olup anuñla ġanī oldığın bilmek gerekdür. Zīrā ʿilm ṣıfat-ı şerīfe-i ilāhiyyedür. Ve ṣıfat-ı ilāhiyye ile muttaṣıf [201a] olan kimse faḳīr olmaz. Nitekim muttaṣıf olmıyan ġanī ise daḫi faḳīr olur. Zīrā rūḥuñ bu ʿālem-i süflīye hübūṭından maḳṣūd nuʿūt-ı kevniyye ile ittiṣāfı degüldür. Belki nuʿūt-ı ilāhiyye ile ittiṣāfıdur. Anuñçün dirler ki ṭavr-ı insānīde kemāl-i ilāhī ve ṭavr-ı ilāhīde kemāl-i insānī lāzımdur ki gāh maʿāddan mebdeʾe ʿurūc ve gāh mebdeʾden maʿāda nüzūl vāḳiʿ olur. Ve Ḥaḳ ile seyr ü ṭayr vücūd bulur. Feʾfhem cidden! Naẓm:

[Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün]

(Fāʿilātün) (Faʿlün)

[Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün]

(Fāʿilātün) (Faʿlün)

1. Ey ġaniyy ü[591] kerīm Rabb-i Cevād
   ʿAbd-i muḥtāca eylegil imdād
2. Bārgāhuñda ḳul olan Ādem
   Cümle ekvāndan olur āzād
3. Feyż-i lüṭfuñ ki ḫān-ı yaġmādur
   Bu ḳadar bezl ile dükenmez zād

4. Kibriyāña naẓar olınsa eger
   Şāhlar emrüñe ʿabd-i münḳād
5. Ḳāf-ı ḳudretdedür bu cümle bilād
   Feyż-i ḥikmetdedür cemīʿ-i ʿibād
6. Yā veliyyü'r-reşād ve't-tevfīḳ
   Eyle Ḥaḳḳīʾi vaṣluña irşād

"MEDLŪL-İ EVVEL"

Ve medlūl-i evvel, budur ki **(mışrāʿ)**[592] : "Kim faḳīr olsa faḳīr olmaz faḳīr."

[591] ü: A'da yok. İ2'de yok.

Yaʿnī her kim ki bi’ẕ-ẕāt faḳīr olsa bir daḫi faḳīr olmaz. Belki faḳr-ı evvel üzerine faḳīrdür. Ḥattā ġanī olsa daḫi faḳīrdür. Vekeẕālik ġınādan ṣoñra faḳīr olsa daḫi yine faḳr-ı evvelden ḥāli müteġayyir degüldür. Belki teġayyür buldı dimek birkaç gün ġınā-yı ṣuverīye göredür. Ġınā-yı ṣuverī ise faḳr-ı evvelden anuñ ḥālini taġyīr itmez. Belki ġaniyy-i ṣuverī olsa daḫi yine faḳīr-i maʿnevīdür. Zīrā vücūd-ı imkānīden ḫalāṣ olmamışdur. Yaʿnī imkān ki mümkinüñ vaṣf-ı ẕātīsidür. Sebeb-i iftiḳārdur ki müfīżü’l-ḫayr ve’l-cūduñ ifāża-i vücūdıyla **[201b]** vücūd bulmışdur. Yoḫsa fī nefsi’l-emr maʿdūm ve müfteḳirdür.

Pes, bunda işāret vardur ki ʿadem-i aṣlı ve iftiḳār-ı ẕātīsine naẓar ide. Ve kendini bi’l-fiʿl şemm-i rāʾiḥa-i vücūd itmemiş bile. Ve faḳīr ve maʿdūma daʿvā-yı ṣaḥīḥ olmaduġın[593] fehm eyleye. Ve kemālātı Ḥaḳḳ’a ircāʿ ide. Ve ġanī olursa Rabbü’l-ʿālemīnüñ feyżi ile ġanī olduġına[594] vāḳıf ola. Nitekim şeyḫum Seyyid Fażlī-i İlāhī -ḳuddise sirruh- kelimātında gelür:

كن فقيرا بفقر هو اصل كل فقر ولا اصل له اصلا تكن غنيا يعنى هو اصل كل غنى ولا اصل له اصلا

[Aslı olmayan ve her şeyin aslı olan bir fakirlikle fakir ol. Öyle yaparsan zengin olursun. Yani fakirlik her zenginliğin esasıdır, fakirliğin ise bir esası yoktur.]

Yaʿnī faḳr-ı ḥaḳīḳī faḳr-ı ʿabddür ki māsivādan bi’l-küllīyye ḫālī olmaḳdur. Ve ġınā-yı ḥaḳīḳī ġınā-yı Mevlādur ki ʿabde ġınā andan müstefāżdur. Yaʿnī ʿabd ki vücūd-ı mecāzīden boşalmış ve Ḥaḳḳa virecegin virmişdür. Ḥaḳ Taʿālā daḫi bu muḳābelede aña vücūd-ı ḥaḳīḳī virmişdür ki ʿabd daḫi vücūd-ı ḥaḳīḳīnüñ ġınāsıyla ġanī olmış ve bi’l-külliyye faḳrdan ḳurtılmışdur; gerçi ẓāhirde faḳīr ise de. Nitekim iksir ile nuḥāsuñ vaṣfı vaṣf-ı ẕehebe munḳalib olsa ol ẕeheb bir daḫi nuḥās olmaz. Ve şol kimse ki yetmiş seneden ṣoñra vaṣf-ı evvele döner dimişdür, ḥaḳāʾiḳdan ġāfil ve

---

592 mışrāʿ: İ2’de yok

593 olmaduġın: A olmadığın İ2 olmadığın

594 olduġına: İ2 oldığına

nefsü'l-emre cāhildür. Ebū ʿAliyy-i Sīnā gibi. Nitekim kelimāt-ı meşāyıḫda gelür: "El-fānī lā yerüddü ilā evṣāfih." Yaʿnī fānī fi'llāh olan kimse evṣāf-ı nefse merdūd olmaz. Ve illā'llāhi Taʿālā ʿaṭāsından rücūʿ lāzım gelür. Ve bundan fehm olınur ki baʿż-ı enbiyādan ki baʿż-ı zelle ṣudūrı ile nübüvvet istirdād olınmışdur **[202a]** dinilür. Ve kitāblara yazanlar ġalaṭ-ı maḫż itmişlerdür. Zīrā selb-i nübüvvet ile taḫvīf ve ʿitāb olındıḳları bi'l-fiʿl selbi iḳtiżā itmez. Nitekim Hażret-i ʿÜzeyir –ʿaleyhi's-selām- ḳażā ve ḳaderden ikṣār-ı süʾāl itdükde Yā ʿÜzeyir eger[595] bir daḫi bu maḳūle nesneden süʾāl iderseñ senüñ ismüñi[596] dīvān-ı nübüvvetden maḥv iderüm diyü buyurmışdur. Maʿa hāẕā bu maḳūle kelimāt teʾvīl üzerine mebnīdür ki erbābı bilür. Meṣelā dimek olur ki Yā ʿÜzeyir sen ki maḳām-ı nübüvvetdesin[597], süʾāl itdügüñ nesne maḳāmuña münāsib degüldür. Belki maḳām-ı velāyete münāsibdür. Zīrā maḳām-ı nübüvvet maḳām-ı aḥkām ve maḳām-ı velāyet maḳām-ı ḥikmetdür. Ve ehl-i aḥkām olanlara kelām-ı ḥikmet münāsib degüldür ki sebeb-i iḫtilāldür. Bu cihetden mesʾūlüñ olan maʿnā maḳām-ı velāyete nüzūle muḥtācdur. Nebīnüñ nübüvveti ise velāyetüñ fevḳindedür ki teşrīfātdandur. Nitekim mertebe-i risālet daḫi mertebe-i nübüvvetüñ fevḳindedür ki iḫtiṣāṣātdandur[598].

Pes, baʿż-ı şerāiʿ gerçi[599] mensūḫ olur. Feʾemmā şāriʿuñ vaṣfı menzūʿ olmaz. Yaʿnī Allāh Taʿālā ʿabde ilbās itdügi ḫilʿat-ı teşrīfi nezʿ itmez. Ve ʿabd daḫi yā Rabbi bunı benüm üzerimden ḫalʿ eyle dimek daḫi dürüst degüldür. Anuñçün Ḥażret-i nübüvvetden –ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem- Ḥażret-i ʿOṣmān'a –raḍiyallāhu ʿanh- vārid oldı ki:

يا عثمان لا تنزع قميصا البسك الله

[595] eger: A'da yok
[596] ismüñi: A ismini İ2 ismini
[597] nübüvvetdesin: A nübüvvetdesüñ
[598] iḫtiṣāṣātdandur: İ2 iḫtiṣāṣātdur
[599] gerçi: A ger

[Ey Osman, Allah'ın sana giydirdiği gömleği sırtından çıkarma.][600]

Bu cihetden her-çend ki ġulġule-i maʿhūdede nezʿ-i ḫilāfet ile ilḥāḥ itdiler. Ḥażret-i ʿOṯmān[601] muḳteżā-yı kelām-ı meẕkūr üzre vücūd virmedi. Ve ḫilāfetden fāriġ olmadı. Tā ki anuñ üzerine **[202b]** istişhād olındı. Ve Hārūt ve Mārūt ḥaḳḳında daḫi maʿṣiyet itdi didükleri iftirā-i maḥż ve tekẕīb-i Ḳurʾāndur. Ḳāle'llāh Taʿālā "Lā yaʿṣūnallāhe mā emerahüm."[602] Yaʿnī melāʾike nūrdan maṭbūʿ olmaġla ʿisyān itmek anlaruñ şānlarından degüldür.

Pes, muṭīʿ-i muḥaḳḳıḳ ʿāṣī ve fāsıḳ olmaz. Yaʿnī muṭīʿuñ fāsıḳ oldığı muḳallede göredür. Ve şol ki muḥaḳḳaḳdur ki cemīʿ-i merātibi ḳaṭʿ itmiş ve mertebe-i ẕāta irmişdür. Mürtedd olmaz imkān var ise daḫi. Zīrā imtināʿ bi'-ġayr daḫi vardur ki ḥıfẓ ve[603] ʿismet-i ilāhīdür. El-ḥāṣıl imkāndan bi'l-fiʿl vücūd lāzım gelmez. Ve vücūd-ı ḫāricī ṣūretinde daḫi مؤلدر Nitekim ḫavāṣṣuñ maʿṣiyeti ḫuṣūṣunda mürūr itdi. Naẓm:

[Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün]

(Faʿlün)

1. Şu ehl-i dīde ki gördi hilāl-i bayramı
   Sürūr-ı ʿīd ile āḫir unutdı aḫşamı
2. Çıḳan bu ẓulmet-i tenden irişdi nūr-ı dile
   Geçürdi ẕevḳ ile āḫir cemīʿ-i eyyāmı
3. Serīr-i devlet ü tāc u ḳabā-yı şāhı nider
   Bu bezm-i faḳr u fenāda içen ṭolu[604] cāmı

---

[600] Hadîs aynı mânâya gelecek şekilde İbn Mace'nin Sünen'inde geçiyor : " يَا عُثْمَانُ، إِنْ وَلَّاكَ اللَّهُ هَذَا الْأَمْرَ يَوْمًا، فَأَرَادَكَ الْمُنَافِقُونَ أَنْ تَخْلَعَ قَمِيصَكَ الَّذِي قَمَّصَكَ اللَّهُ، فَلَا تَخْلَعْهُ " İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî, es-Sünen, (thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkī) : Dâr İhyâ el-Kütüb el-Arabî, "İftitâhu'l-Kitâb Fi'l-Îmân Ve Fezâili's-Sahâbeti Ve'l-İlm", 11, "Fazlu Osman Radiyallahu anh" (Hadîs no:112)

[601] Ḥażret-i ʿOṯmān: A ʿOṯmān

[602] "…Allah'ın kendilerine verdiği emirlere karşı gelmeyen…" Tahrîm suresi 6. ayet

[603] ve: A'da yok

[604] ṭolu: A ṭolı

4. Bilen bu sırrı lisāna getürmedi aṣlā
   Ki ḳışrı içre nihān itdi lübb-i bādāmı
5. Nedür bu noḳṭa vü bu zīr-i noḳṭada noḳṭa
   Neden bir oldı bu maʿnā vü lafẓınuñ nāmı
6. Cemāl-i Yūsufʾa baḳ bir de vech-i emlaḥı gör
   Semenle görme berāber yüri gül-endāmı
7. Ḥarām olduġını[605] bildi Ḥaḳḳī dāreynüñ
   Cenāb-ı Ḥaḳḳʾa ḳuşandı bu yolda iḥrāmı

[MEDLŪL-İ ṢĀNĪ]

Ve medlūl-i ṣānī budur ki **(mışrāʿ): "**Kim faḳīr olsa ġanī olmaz faḳīr."

Yaʿnī her kim ki faḳr-ı aṣlī ile faḳīr olsa ġınā-yı aṣlī ile ġanī olmaz. Zīrā iki żıd bir yerde müctemiʿ olmaḳ lāzım gelür. Velākin ġınā-yı **[203a]** ʿāriżī ile ġanī olur. Zīrā ẕātī ile ʿāriżī arasında münāfāṭ yoḳdur. Nitekim sulṭān raʿiyyete göre ġanī ve Ḥaḳḳʾa nisbet ile faḳīrdür. Zīrā sulṭān ise deʿabddür. ʿAbd ise mā-meleki[606] ile mālikiñdür. Ḥaḳḳ ise mālik-i ḥaḳīḳīdür. Nitekim Ḳurʾān'da gelür: "İn küllü men fi's-semāvāti ve'l-arżi illā āti'r-raḥmāni ʿabdā "[607]

Pes, ḳuṭbü'l-aḳṭāb ve sulṭānü'l-aʿẓamuñ ṣūret-i raḥmāniyye üzerine olduḳları ʿubūdiyyetlerine māniʿ degüldür. Velākin ism-i ẕātī ve küllīlerine naẓar ile sāʾirlerüñ anlara nisbeti nehrüñ deryāya ve nücūmuñ şems ü ḳamere nisbeti gibidür. İşte bir aṣıldan neşʾet itmek her vecih ile müsāvāt iḳtiżā eylemez. Ve bunuñ emṣilesine nihāyet yoḳdur. Teʾemmül eyle tā ki enfüs ve āfāḳda bulasın ve rabb ve[608] merbūbı bilesin. Ve insān-ı kāmil olasın. El-ḥāṣıl mışrāʿ-ı meẕkūrda ḥüsn-i edebe taḥrīż vardur. Zīrā ġınā-yı ḥaḳīḳī Ḥaḳḳuñ olmayıcaḳ ʿabde daʿvā-yı ġınā düşmez. Şol

[605] oldugını: İ2 oldığını
[606] mā-meleki: mā A'da yok
[607] "Göklerdeki ve yerdeki herkes Rahman'a kul olarak gelecektir." Meryem suresi 93. ayet
[608] ve: A'da yok

vecihden ki aṣlı degüldür. Nitekim müsteʿīr-i libās müstear ile iftiḫār itmez. Zīrā ʿāriyyedür ki kendine melābisesi iżāfīdür. Ve bir ḫizānenüñ miftāḥı elde bulınup emānetkār olmaġla nefs-i ḫizāne ve mā fīhā kendinüñ olmaġa müstelzem olmaz.

Gel imdi cemīʿ-i kemālāt-ı ilāhiyyeyi Ḥaḳḳ'a nisbet eyle. Ve kendüñi ortadan refʿ eyle. Ve ḥaddüñ üzre[609] ḳarār it ki ẕell ü faḳr u ʿacz ü żaʿf u ʿubūdiyyet ve emṡālidür. Ve nuʿūt-ı ilāhiyyeyi daʿvāya tecāvüz eyleme. Egerçi Ḥaḳ Taʿālā saña anuñla tecellī ide. Ḥayāt ki ḥayāt-ı Ḥaḳḳ ile ḳāʾim olasın ve cemīʿ-i eşyāda sırr-ı ḥayātı mükāşefe ḳılasın. Ve ʿilm ki ẕāt-ı ṣıfāt ve efʿāl ve āṡār-ı Ḥaḳḳ'a **[203b]** taʿallüḳ iden ʿulūm-ı ḥaḳīḳiyye ki Ḥaḳ Taʿālā saña taʿlīm eylemişdür. Ve cümle-i eşyāda ṣıfat-ı ʿilmiyye bulınduġın taʿrīf ḳılmışdur. Ve sen daḫi bu taʿlīm ve taʿrīf ile "Ve in min şeyʾin illā yüsebbiḥu biḥamdih"[610] sırrını[611] bildüñ. Zīrā ḫāliḳına ʿilmi olmayan eşyā ḫāliḳı ne vecihle tenzīh eyler ve aña ḥamd ider. Ve tenzīhleri budur ki ḫāliḳı ʿaczden o evṣāf-ı kevniyyeden tebriʾe ve ḥulūl ve ittiḥāddan tebʿīddür. Ve taḥmīdleri budur ki niʿmet-i vücūd ile münʿim olmışlar ve cümle mā ḫaleḳa leh ihtidā bulmışlardur. Ve irādet ve ḳudret ve semʿ ve baṣar ve kelām daḫi böyledür.

Naẓar eyle ki irādeti ṣıfatından baʿżayı Nemrūd'a ve ʿaskerine irsāl itdi. Ve anlara ne mertebe ḳudret virdi ki bu ḳadar żaʿaf-ı vücūd ile düşmen-i ḳavīnüñ ḥaḳḳından geldiler. Ve cemīʿ-i eşyā ʿālem-i ʿademde iken kün ḫiṭābını işitdiler. Zīrā ʿilm-i ilāhīde ṣübūtları var idi. Ve Ādem'üñ ḥīn-i nefḫ-ı rūhda naẓarı cesedine taʿalluḳ itdügi gibi anlaruñ daḫi taʿalluḳ itdi. Ve ḥacer ve şecer ve ḥayvāndan kelām ṣādır oldı. Zīrā kelām-ı Ḥaḳḳ'ı gūş itmek kelām-ı Ḥaḳ gibi kelām itmegi müstelzemdür. Şol cihetden ki ṣunʿ-ı bārīdür ve ṣāniʿuñ cemīʿ-i ṣıfātı ṣunʿında mündericdür. Ve şol yerde ki bir ṣıfat-ı ilāhiyye bulına cemīʿ-i ṣıfāt daḫi bulınur. Ve illā naḳṣ u ʿacz lāzım gelür. Ve bu tecellî-i ʿāmda cümle-i eşyā müşterekdür. Velākin kiminde baʿż-ı āṡār

[609] üzre: A üzerine
[610] "…Her şey O'nu hamd ile tespih eder…" İsrā suresi 44. ayet
[611] sırrını: A sırruñı

ve kiminde küll-i āṣār ẓuhūrı ile tefāvüt üzre olmışlardur. Anuñçün insān ile ḥayvān ve ḥayvān ile nebāt ve nebāt ile cemād mertebede bir degüllerdür. Ve bundan ṣūret-i ḥasenenüñ sāʾir ṣuver üzerine [204a] rücḥānı fehm olınur. Nitekim insānı ṣūret-i ilāhiyye üzerine ḫalḳ itdi. Ve aḥsen-i taḳvīm ile daḫi ḳāʾim ḳıldı ki ṣūret-i ḥasenedür. Egerçi aḥsen-i taḳvīmüñ ṣūret-i ḥaḳīḳiyyeye daḫi şümūli vardur.

Gel imdi āyīneye naẓar eyle kendüñi göresin. Zīrā cemīʿ-i eşyā mürāʾī ve ol mürāʾīde görinen sensin. Ve nefs-i mirʾāt daḫi Ḥaḳḳ'dur. Zīrā vücūdda bāṭıl yoḳdur. Meger ki bāṭıl iżāfī ola. Meẓāhir-i ism-i Muḍil gibi. Zīrā bāṭıl-ı muṭlaḳ mümteniʿātdur ki anuñla tecellī vāḳiʿ olmamışdur. Ve aña esmā-i mümteniʿa dirler. Ve ʿadem-i tecellīden ẓuhūr-ı ʿālem noḳṣān üzerine olmaḳ lāzım gelmez. Nitekim dimişlerdür ki "Leyse fi'l-imkān ebdaʿu mimmā kān." Naẓm:

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

1. Ey yüzüñ ḥüsninde ḥayrāndur[612] melek
   ʿIşḳuñ ile devr ider dāʾim felek
2. Merkez-i arż[613] eyledi cismüñ velī
   Ḳıldı cānuñ ḳubbe-i çarḫa direk
3. Sırr-ı Ḥaḳ ḳıldı tecellī sırruña
   Ḳılmadı ġayrı senüñle müşterek
4. Nār-ı ʿışḳa düş bu sırrı bilmege
   Gözlerüñden yaş aḳup yansun yürek
5. Gerçi her yüzden tecellī var saña
   Herkes ammā ḥaddini bilmek gerek
6. Münkiri söyletme ey Haḳḳī yüri
   Düşmez anuñ aġzına Allāh dimek

[MEDLŪL-İ ṢĀLİṢ]

---

[612] ḥayrāndur: A ḫayrāndur İ2 ḫayrāndur
[613] Merkez-i arż: İ2 Merkez-i ʿarż

Ve medlūl-i ş̱ālīş̱ budur ki **(mıṣrāʿ) "**Kim ġanī olsa faḳīr olmaz ġanī."

Yaʿnī ġanī olan kimse faḳīr ṣūretine girse daḫi faḳīr olmaz. Zīrā ṣūret-i faḳrda olmaḳ fi'l-ḥaḳīḳa ġınāyı münāfī degüldür. Nitekim sulṭān-ı aʿẓam tebdīl-i câme idüp ṣuver-i muḫtelife[614] ḫuṣūṣan fuḳarā şeklinde görinür. Maʿa haẕā fī nefsi'l-emr sulṭāndur. Ve bunda şol **[204b]** ḥadīṣ̱-i ḳudsīye işāret vardur ki gelür : "Yā İbn Ādem mariżtü fe lem taʿudnī. Ḳāle: Yā Rabbi keyfe eʿūdüke ve ente Rabbü'l-ʿālemīn? Ḳāle: Emā ʿalimte enne ʿabdī fülānen mariża fe lem taʿudhu emā ʿalimte enneke lev ʿudtehu leveedtenī ʿındehu? "*[615]*

Yaʿnī Allāh Taʿālā ʿabdi kendi menzilesine tenzīl eyledi. Ve[616] ulü'l-emri vücūb-ı iṭāʿatde tenzīl eyledigi gibi. Ve belki ʿabdi ṣūret-i raḥmāniyye üzerine ḫalḳ itdüginden anuñ marażını kendi marażı ḳıldı. Ve aña mertebe-i ʿamāʾiyye dirler ki Allāh Taʿālā bu mertebede nuʿūt-ı kevniyye ile muttaṣıf olur. Feraḥ ve ḍıḥk ve bükā ve maraż ve emṣāli gibi. Ve bu ittiṣāf anuñ Rabbü'l-ʿālemīn olduġını[617] yaʿnī bi'ẕ-ẕāt ʿālemlerden ġınā ve anlaruñ ṣıfātından tenezzühini münāfī degüldür. Zīrā merātib-i tenezzülāt başḳa ve mertebe-i ġınā ve tenezzüh başḳadur[618].

Pes, geh olur ki sen anuñ ġınāsı mertebesine ṣuʿūd idersin ve anı tenzīh idersin[619]. Ve geh olur ki Ḥaḳ senüñ mertebeñe tenezzül ider ve kendini saña teşbih ider. Buradandur ki āyāt-ı muḥkeme ve āyāt-ı müteşābihe dinilür. Yaʿnī esmā-i ilāhiyye-i ẕātiyye ḥaḳāʾiḳ-ı kevniyyeye taʿallüḳ itmezden evvel muḥkemāt idi. Ve biz ol mertebede maẕāhir-i muḥkemāt idik ki terkībden ʿārī ve mücerred olan ḥurūfa

---

614 muḫtelife: A muḫtelifede
615 Müslim, "Kitâbü'l-Birr ve's-Sılati'l-Ādāb", 2569
616 ve: A'da yok İ2'de yok
617 olduġını: A oldığını İ2 oldığını
618 başḳadur: İ2 başḳa
619 idersin: A eylersin İ2 eylersin

beñzerdik. Ṣoñra ki taʿallüḳ vāḳiʿ oldı müteşābihāt dinildi ve biz daḫi maẓāhir-i teşābühāt olup ḥurūf-ı mürekkebe ṣūretine girdik.

Pes, esmānuñ mertebe-i ṣıfāṭda teşābühi mertebe-i [205a] ẕātda muḥkemiyyetini münāfī degüldür. Ve mertebe-i teşābühde dimişlerdür ki **beyt:**

Ḫaste[620] olmış iñiler Ḳurʾān onın diñiler
Ḫaste[621] olan kendidür kendi Ḳurʾān içinde

Maḳṣūd budur ki ḫaste[622] olan ve ḫaste[623] üzerine Ḳurʾān oḳıyan ve Ḳurʾān ve içinde olan ḥaḳīḳat bir maʿnādur ki ẓāhirde ṣuver-i muḫtelifede görinmişdür. Nitekim es-selāmu ʿaleyke eyyühe'n-nebiyy gelmesinde Nebī - ʿaleyhi'ṣ-ṣalātu ve's-selām - kendine selām virdi. Zīrā murād-ı melekiyyetinden beşeriyyetine ve cemʿinden farḳına selāmdur. Ve ḥadīṯ-i meẕkūruñ mābaʿdinde gelür ki : "Yā İbn Ādem istaṭʿamtüke fe lem tüṭʿımnī. Ḳāle: Yā Rabbi keyfe uṭʿımüke, ve ente Rabbü'l-ʿalemīn? Emā ʿalimte ennehu istaṭʿameke ʿabdī fülānün, fe lem tuṭʿımhu emā ʿalimte enneke lev aṭʿamtehu levecedte ẕālike ʿındī. "[624]

Ve bu maḳāmda İmām Mekkī'nüñ Ḳūtü'l-Ḳulūb'da ḥikāyesi vardur. İḫtiṣār üzre budur ki Allāh Taʿālā Ḥażret-i Mūsā'ya –ʿaleyhi's-selām- vaḥy idüp yā Mūsā fülān gün saña varuram, baña żiyāfet eyle didi. Hażret-i Mūsā daḫi tedārik-i ʿaẓīm üzerine olup Benī İsrāʾīl daḫi müteheyyiʾ oldılar. Ve ol gün geldikde bir pīr-i faḳīr Ḥażret-i Mūsā'ya gelüp şeyʾen lillāh diyücek Mūsā daḫi ʿitāb idüp yüri şimdi anuñ ḳayusı degül Tañrı bize gelecekdür. Bizüm eşġālümüz vardur diyü defʿ itdi. Ve ol gün Tañrı

[620] ḫaste: A ḥaste İ2 ḥaste
[621] ḫaste: A ḥaste İ2 ḥaste
[622] ḫaste: A ḥaste İ2 ḥaste
[623] ḫaste: A ḥaste İ2 ḥaste
[624] Müslim, "Kitâbü'l-Birr ve's-Sılati'l-Ādāb", 2569

gelmeyüp Benī İsrāʾīl daḫi Mūsā'ya bu ḫuṣūṣda ḳīl u[625] ḳāl itdükde Ḥażret-i Mūsā daḫi münācāt idüp Yā Rab gelmeñe vaʿd itmiş iken gelmedüñ. Ve Benī[626] İsrāʾīl arasında ḫacel[627] ḳılduñ. **[205b]** diyücek ḫiṭāb-ı ilāhī vārid oldı ki Yā Mūsā ol gün fülāñ vaḳitde bir pīr gelüp senden şeyʾen lillāh dimiş idi. Ol pīr ṣūretinde gelen ben idüm. Eger aña iṭʿām ideydüñ baña iṭʿām iderdüñ diyü buyurdı. Ve āḫir ḥadīṯde gelür: " Yā İbn Ādem isteyḳaytüke fe lem tesḳınī. Ḳāle: Yā Rabbi keyfe esḳīke ve ente Rabbü'l-ālemīn? Ḳāle: İstesḳāke ʿabdī fülānün fe lem tesḳıhi. Emā inneke lev seḳaytehu levecedte ẕālike ʿındī. "[628]

İşte bu maḳūle müteşābihāt erbāb-ı ẓāhir ʿindinde müʾevveledür ki ʿabdi kendi menzilesine tenzīl ile teşrīfdür. Ve ehl-i ḥaḳāʾiḳ ʿindinde tenezzülāt-ı ilāhiyyedendür. Zīrā cemīʿ-i eşyā tecellîyāt-ı ilāhiyyeyi müştemildür. Nitekim bālāda ḳurb-ı nevāfil ve ḳurb-ı ferāʾiż beyānında baʿż-ı merātib ẕikr olınmışdur. Velākin bu maḳūle maḳāmātda ilḥāddan ḥaẕer eyle ve merātib üzerine ḥareket ḳıl. Tā ki zelleden maṣūn ve maḥfūẓ olasın. Naẓm:

[Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün]

(Fāʿilātün) (Faʿlün)

[Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün]

1. Ey veliyy-i muḳarreb-i dergāh
   Maẓhar-ı sırr-ı seriyy-i Allāh
2. ʿArş u kürsī serīr-i cāhuñ olup
   Kıldı ʿālemlere seni ulu şāh
3. Her nefesde saña biñ bir esmā
   Nice biñ kerre ider nīk-nigāh
4. Şuʿle-i āfitāb-ı nūruñdan

[625] u: A'da yok.
[626] Benī: A'da yok.
[627] ḫacel: A ḥacel
[628] Müslim, "Kitâbü'l-Birr ve's-Sılati'l-Ādāb", 2569

Ṭutılur āsumānda çehre-i māh

5. Ṣad hezārān açılur ġonca-i bāġ
   Nefes-i hūdan eyleseñ bir āh
6. Secde eyler saña ehl-i melekūt
   Vaṣfuñı itmeden ʿāciz efvāh
7. Ḥaḳḳıyā ṭut livā-ı maʿrifeti
   Ola taḥtında saña ḫalḳ sipāh

Leyletü's-sebti baʿde'l-intibāh ḳīle lī bi hāẕihi'l-ʿibāreti't-Türkīyyeti ʿalā mā hüve **[206a]** elʿādetü beynī ve beyna'llāh fī baʿżı'l-evḳāt. "Zemīn nübüvvet ile müzeyyendür." Zemīn ile müzeyyen maḳlūb ḳabīlinden oldıġı ḫafī degüldür. Bu daḫi bu faḳīre vārid olan ġālib-i ʿibārātuñ leṭāʾifindendür ki luṭf-ı maʿānī luṭf-ı elfāẓa muḳārindür. Ve bu maḳūleler ḥadd-i iʿcāza ḳarībdür. Zīrā vārid-i raḥmānīdür; yoḫsa taʿammül-i insānī degüldür. Ve taʿammül ile vāridüñ farḳı kelām-ı nās ile Kurʾān'uñ farḳı gibidür. Ve burada nübüvvet ile murād nübüvvet-i luġavīyyedür; ʿörfiyye degül. Zīrā nübüvvet-i ʿörfiyye bābı mesdūddur. Enbā ʿani'llāh ise ḳıyāmete dek bāḳīdür ki cānib-i velāyete sed yoḳdur. Nitekim bālāda taḥḳīḳ olınmışdur. Ve mertebe-i velāyet sırr-ı nübüvvetdür. Zīrā velīye daḫi Ḳurʾān nāzil olur. Velākin fi'l-ḥaḳīḳa nüzūl-i evvelden ġayrı nüzūl yoḳdur. Ve velīye göre tekerrür-i nüzūl vāḳiʿ olmaḳ maḥżā mezāyā-yı Ḳurʾān'ı tafṣīl ve maḥall-i nüzūli teşrīf içündür ki[629] velī nebīnüñ vāriṣi ve anuñ heyʾeti üzerine ḫalīfesidür. Bu cihetden zemīn dāʾimā sırr-ı nübüvvet ile müzeyyendür. Zīrā vech-i arż ḫalīfeden ḫālī degüldür. İşte şerīʿat-i Muḥammediyye'nüñ mensūḫ olmaduġınuñ sırrı budur. Yaʿnī aḥkām-ı ẓāhire icrā olınduḳca sırr-ı nübüvvet ʿāmme-i ḫalḳ arasındadur. Ve Rasūlüllāh –ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem- ḥayāt-ı dünyeviyye ile ḥayy gibidür. Zīrā vāriṣi anuñ maḳāmına ʿale'l-istimrār ḳāʾimdür. Ve sırr-ı velāyet ḫāṣṣa-i nās içindedür ki aḳṭābdur.

[629] ki: A'da yok

Pes, gūyā Rasūlüllāh ṣūret-i nübüvvet ve sırr-ı velāyet ile ḥālā ümmeti arasında bāḳīdür ve emri cārīdür. Kāle'llāhü Taʿālā "Ve mā ātākümü'r-rasūlü fe ḫuẕūh"[630] Yaʿnī ṭaraf-ı rasūlden vārid olan [206b] aḥkām ile ʿamel lāzım oldıġı[631] gibi vāriṣ-i rasūlden vārid olan ʿilm ü ḥikmeti daḫi aḫẕ itmek lāzımdur. Zīrā vāriṣ tercümān-ı rasūldür. Ve söyledügi maġz-ı Ḳurʾān'dur. Gūyā ki müctehid-i bāṭındur. Yaʿnī müctehid-i ẓāhirüñ istinbāṭātı maʿmūlün bihā oldıġı gibi müctehid-i bāṭınuñ daḫi istiḫrācātı böyledür. Zīrā ikisinüñ daḫi istinādı kitāb ve[632] sünnetedür. Egerçi ḥaḳāʾiḳa göre herkese taṭbīḳi müşkildür. Zīrā ʿaḳlī degüldür; belki keşfīdür. Ve ehl-i keşfe müctehid-i bāṭın didügümiz maḥżā tanẕīr içündür. Yoḫsa umūr-ı keşfiyyede ictihād olmaz. Belki Allāh Taʿālā ṭarafından bilā taʿammül ilḳā olınur. Bu cihetden bunlaruñ küşūfı ḳaṭʿiyyāt ve müctehidüñ ictihādātı ẓanniyyāt ḳabīlindendür. Anuñçün ictihādiyyāt nice yerlerde naḳż olınmışdur. Küşūf-ı kümmel ise muḥkemātdur ki[633] aña teʾvīl ṣıġmaz ve ẓan girmez. Egerçi münkire göre medḫūldür. Zīrā münkir ʿaḳl-ı ḳāṣır göziyle naẕar ider. Eger başīret-i nāfiẕesi ola idi eşyāyı kemā hiye görür ve ḥaḳāʾiḳa kemā yenbaġī vāṣıl olurdı.

Gel imdi bu sırr-ı ilāhīye vāḳıf olmaġa saʿy eyle. Ve kendi nefsüñe[634] ʿucub ve ġurūrı bıraḳ ki sen ne ḳadar ʿālim-i rüsūm olsañ yine erbāb-ı ḥaḳāʾiḳuñ raʿiyyeti gibisin ki ehl-i ḥaḳāʾiḳ selāṭīn-i maʿneviyyedür. Ve raʿiyyete sulṭāna ḳarşu söz söylemek düşmez. Zīrā sulṭānuñ ismi küllī ve raʿiyyetüñ cüzʾīdür. Naẕar eyle şol āyete ki gelür: "yedullāhi fevḳa eydīhim"[635] Ve bir ḫānede ki peder ola ve bir meclisde ki üstāẕ bulına evlāda ve şākirdlere sükūt lāzım olur. Ve illā tārikü'l-edeb silsilesine geçerler. Çünki her ʿaṣırda sırr-ı nübüvvet bāḳīdür; [207a] ol ʿaṣr ehli ol sırruñ ṣāḥibinüñ ḳavmi olurlar ki tābiʿ olanlar ümmet-i icābet ve ebā ve istikbār idenler

[630] "…Peygamber size ne verdiyse onu alın…" Haşr suresi 7. ayet
[631] oldıġı: A olduġı
[632] ve : A'da yok
[633] ki : İ2'de yok
[634] nefsüñe: A nefsine İ2 nefsine
[635] "…Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir… " Fetih suresi 10. ayet

ümmet-i daʿvetden nişān bulurlar. Bu cihetden meşāyıḫ-ı kibāra mübāyaʿa itmek vācibdür. Zīrā bir kimsenüñ ẓāhir-i şerʿa inḳıyād gösterdigi īmān-ı taḳlīdī āşārındandur. Pes, taḥḳīḳ-i īmān muḥaḳḳıḳa mütābaʿat iledür. Bu cihetdendür ki daʿvet ila'llāh ve irşād ila'llāh dirler.

Ve dünyāda muḥaḳḳıḳ olmaḳ zīnet-i arżdur. Ve ẓāhirde zīnet-i arż nice imtiḥān ḳabīlinden ise bāṭında daḫi muḥaḳḳıḳ meḥekdür ki münkirüñ ḳızılı ve muḳırruñ ḫulūşı anuñ ile bellü olur. Ve sırr-ı nübüvvet ehline zīnet ıṭlāḳ olınmaḳ esmā-i ilāhiyyeyi ḥüsn ile vaṣf itmek gibidür. Yaʿnī ḥüsnden murād ḥüsn-i maʿnevī oldıġı gibi ki ḥaḳāʾiḳında aṣlā eṣer-i ḳubḥ yoḳdur. Ve cemīʿ-i müteʿallaḳātı ṣunʿ-ı cemīl-i ilāhīdür. Zīnet ile daḫi murād zīnet-i maʿneviyyedür. Zīrā insān-ı kāmilüñ ʿulūm ve[636] maʿārifi zīnet-i bāṭınadur. Ve belki evrāḳ ve ḳarāṭīs daḫi anuñla müzeyyen ve cemāl-i eyyām bessāmdur. Naẓar eyle ki bir meclisde ʿulemā-i ḥaḳīḳatden[637] bir kimse ḥāżır olsa ol meclis ziyāde revnaḳ ve bahā bulur. Meger ki ehli olan nāmerdler münkir olalar. Zīrā bu ṣūretde ehl-i inkāruñ aña naẓarı Ebū Cehl'üñ Rasūlullāh'a naẓarı gibi olur. Ve Ḳurʾān'da gelür: "ve terāhüm yenẓurūne ileyke ve hüm lā yübṣırūn"[638] Yaʿnī münkir olan baṣīr daḫi olsa aʿmā ḥükmündedür. Zīrā maḳṣūd naẓar-ı bāṭındur, naẓar-ı ẓāhir degül. Egerçi naẓar-ı bāṭın oldıġı yerde naẓar-ı ẓāhir daḫi ḫūbdur. Ve mervīdür ki bir gün Cenāb-ı Nübüvvet rākib-i ḥımār olup aṣḥābdan bir nefer ile baʿż-ı ehl-i nifāḳ meclisine mürūr itdükde [207b] orada bir miḳdār vaḳfe idicek merkeb bevl eyledi. Ve anlar ol maʿnā-yı istiṣḳāl idüp Yā Muḥammed merkebüñi öte ṭut. Zīrā bize eẓiyyet itdi didiler. Gūyā Rasūlüllāh'uñ ol meclisden dūr olduġın istediler ve[639] bilmediler ki eger ol merkebüñ bevlini nūş idelerdi taṣḥīf ile anlara ḳabūle[640] yol olurdı. Nitekim ḥaccām olan Maʿmer dem-i ḥacāmatı bilā

[636] ve: A'da yok
[637] ʿulemā-i ḥaḳīḳatden: A ʿulemā ḥaḳīḳatden
[638] "…Sen onların sana baktıklarını görürsün, halbuki onlar görmezler. "A'râf suresi 198. ayet.
[639] ve: A'da yok.
[640] ḳabūle: A ḳabūl

tavaḳḳuf nūş itdi. Ve bir ḫādime-i beyt bir ḳadeḥ içinde bevl-i nebevī bulub içdi. Ve aña ziyāde ṭatlu geldi. Ve bu ṣūretlerde Cenāb-ı Nebevī anları menʿ eylemedi. Ve şürbleri ḥaḳḳında söz söylemedi. Bu cihetden baʿż-ı eʾimme fużalāt-ı nebeviyyenüñ ṭahāretine ẕāhib oldılar. Zīrā nice ṭāhir olmaya ki ḳalb-i nebevīden eczā-i bāṭına ve aʿżā-i ẓāhireye daḫi ṭahāret sereyān itmişdür. Ve bu bābda ʿāşıḳ ile ġayrınuñ farḳı vardur. Zīrā ʿāşıḳda ḥicāb-ı ṭabʿ yoḳdur ki maḥall-i istiṭābe ve istiḫbāṣdur. Belki mecẕ ü bedr ki maʿşūḳa naẓar-ı baṣīret ile naẓar ider. Bu naẓar ise keṣrete şuʿūr ve keyfiyyāta ıṭlāʿı refʿ ider. Ve maʿşūḳ ile yek-dil ve yek-ten olup meclis-i ṣoḥbete bāb-ı vaḥdetden düḫūl ider. Ve naẓarı kemālden ġayrıya münḥarif ve münṣarif olmaz. Ve şol ki zāhiddür anuñ naẓarı naẓar-ı ehl-i nifāḳ gibidür ki ṭayyibi istiḫbāṣ ider. Zīrā nefsi ḫabāṣetden ḳurtılmamışdur. Ve ḫabīṣi daḫi istiṭābe ider. Zīrā nefsi micmer-i tende nār-ı ʿışḳ ile yanup dütmemişdür. Belki cüʿal didükleri düveyyibe gibi reva ile oynar. Ve belki vücūdı debbāġḫāneye dönmişdür ki kelb-i nefsüñ necāseti aña ḫoş gelür. ʿAceb ḥāldür ki dünyāda ḫabīṣ ve ṭayyibi temyīz ider ḳatı nādir bulınur. Ve ḥabībe sırr-ı taḥbīb-i ṭayyib nedür sāliklerüñ idrākine bile sıġmaz. [208a] Meger ki ṭarīḳında muḥaḳḳiḳ ola.

Ve bu kelāmuñ sırrı budur ki zamānımızda[641] kendilerin sālik zuʿm idenlerüñ ekṣeri ya ilḥādda veya istiṭābe-i ḫabāṣetdedür veyaḫud mecmūʿını ḥāvīdür. Ve zuʿmlarınca teʾlīf-i resāʾil ve kütüb daḫi iderler. Bilmezler ki ilā āḫiri'z-zamān taḫlīd-i kiẕb iderler. Berrānī-i ehl-i iksīr gibi. İşte desāʾis-i nefsāniyyeden ġāfil olanlaruñ ḥālleri budur. Ve bu maḳāmuñ tefāṣīline nihāyet olmaz. Vallāhü'l-Hādī. Naẓm:

[Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün]

1. Gel ey ṣūfī dimāġuñdan çıḳar bu dürlü sevdāyı
   Gider bu ḫalḳ ile dünyā içün beyhūde ġavġāyı
2. Ṭahāret bulmaġ ise bāṭınuñ ḫubṣ-i taʿalluḳdan

[641] zamānımızda: İ2 zamānımız

Ḳoma cān u dilüñde[642] ẕerre deñlü ḥubb-ı dünyāyı

3. Ġubār-ı māsivāyı sil süpür ṣaḥn-ı derūnuñdan
   Ḳoma cārūb-veş elden hemīşe lā vü illāyı
4. Ne ilden geldüġüñ bilmezsin aṣlā bu mıdur ya yol
   Ne ḫod el ṭutmaġa Ḥaḳ'dan gezersin mürşid arayı
5. Bilürsin zīnet-i dildür ʿulūm-ı bāṭına ḥaḳḳā
   Ḥayf Ḥaḳḳī elinden giymez iseñ böyle dībāyı

Naẓm:

[Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün]

1. Ferāġat idelüm dehrüñ gelüñ bāġ u baḥārından
   Çeküp el işbu deştüñ sünbülinden lāle-zārından
2. Saña reng itmesün ey bülbül-i dil reng-i gül āḫir
   Yüri dāmānuñı ḳurtar anuñ bīçāre ḫārından
3. Ṣafā virmez meşām-ı cāna bu būy-ı fenā hergiz
   Ne ḥāṣıldur dıraḫt-ı bī-beḳānuñ berg ü bāruñdan
4. Şeb ü[643] rūzında ʿālem yoḳ belā vü derdi ḥadden çoḳ
   Bu bir deryā-yı miḥnetdür yüri geçme kenārından[644]
5. Bu cān-ı ḫasteye[645] tīmār ider yoḳ mı bu dünyāda
   Ḳalupdur **[208b]** kūşe-i ġamda geçilmez āh u zārından
6. Ṣaḳın aldanma ey Ḥaḳḳī bu nefsüñ āline aṣlā
   Ki Haḳḳī iḫtiyārī belki ola ıżṭırārından[646]

"ÜMENĀ'"

Emīnüñ cemʿidür; ḳaṣr ile. Bunlar melāmiyye ṭāʾifesidür ki bāṭınlarında olan esrārdan ẓāhirlerinde eṣer belürmemişdür. Yaʿnī daʿvādan maḥfūẓlardur. Egerçi nice

---

642 dilüñde: A dilinde
643 ü: A'da yok
644 kenārından: A kenārında
645 ḫasteye: A ḥasteye İ2 ḥasteye
646 ıżṭırārından: İ2 ıżṭırābından

kelimāt-ı irfāniyye taḥrīr ve taḳrīr iderler. Zīrā ifşā-yı rāz[647] itseler ḫıyānet itmiş olurlar. Emānete ise muṭlaḳā ḫıyānet olmaz. Fe keyfe ki emānet ḥaḳḳ ola. Ḳāle Taʿālā "İnnā ʿaraḍne'l-emānete ʿale's-semāvāti ve'l-arḍı ve'l-cibāli fe ebeyne en yaḥmilnehā ve eşfaḳne minhā ve ḥameleha'l-insān"[648] Yaʿnī emānet-i ilāhiyye ki ẓāhirde aḥkām ve bāṭında ḥikemdür. Ehl-i melek ve melekūta ve ḫuṣūṣan melāʾike-i cibāle ki sāʾirlerden aḳvādur ʿarż olındıḳda ol bār-ı girāna insāndan ġayrısı taḥammül itmedi ve üzerine almadı. Belki insān-ı kāmil zīr-i bāra girdi. Zīrā insān-ı nāḳışuñ fi'l-cümle aḥkām ile muʿāmelesi var ise daḫi esrār ile münāsebeti yoḳdur. Ve esrār ile münāsebeti olup ʿuhde-i emānetden gelmeyenler daḫi insān-ı nāḳış ʿıdādından oldılar. Tefekkür eyle ki bir kimseyi bir metāʿa veya bir emr-i ḫafīye[649] emīn ḳılup zinhār bu maʿnādan kimseyi āgāh itmeñ diyü tavṣiye olındıḳdan ṣoñra iẓhār ve ifşā eylese emānetden çıḳar ve ḫāʾin olur. Esrār-ı ilāhiyye ḫod Allāh Taʿālī'nüñ bi'ẕẕāt iḫfāsıyla tavṣiye itdügi emrdür. Pes, anı ifşāya cesāret ḫasāret-i ʿaẓīmedür. Ve ṣaḥābe-i kirāmdan –raḍiyallāhu ʿanhüm- Ebū ʿUbeyde bin el-Cerrāḥ lisān-ı nübüvvetden emānete taḫṣīṣ olındı. Zīrā emānet Ebū ʿUbeyde'nüñ ḥāl-i ġālibi idi. Ḥıfz-ı sırr itmek [209a] Ebū Ḥuẕeyfe'nüñ[650] ḥāl-i ġālibi[651] olduġı (gibi). Ve ḥadīṣde gelür ki "El-ʿulemāʾü ümenāüʾr-rusül, mā lem yuḫāliṭu's-sulṭān."[652] Yaʿnī ʿulemā ḥamele-i esrār –ı rusüldür ki ḫavāṣṣ-ı nāsdur.

Pes, ʿavām ile ṣoḥbet itmek naḳż-ı ʿahde ve ifşā-i rāza[653] sebeb olur. Meger ki muḫālaṭa ṭaraf-ı sultāndan ola; ṭaraf-ı ʿulemādan olmaya. Nitekim muḫālaṭayı ʿulemāya nisbetden ẓāhirdür. Zīrā muḫālaṭa ṭaraf-ı sulṭāndan olıcaḳ ʿulemā mecbūr

---

647 ifşā-yı rāz: A ifşā-i rāz

648 "Şüphesiz biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar onu yüklenmek istemediler, ondan çekindiler. Onu insan yüklendi..."Ahzâb suresi 72. ayet

649 ḫafīye: A ḥafīye

650 Ebū Ḥuẕeyfe'nüñ: A Ebū Ḫuẕeyfe'nüñ

651 ḫāl-i ġālibi: İ2 ḫāl-i ġālibi

652 Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfiî, Sahîh Ve Zayıf el-Cāmiʾu's-Sağîr Ve Ziyādeteh, Mektebetü'ş-Şāmile , (8319), (Baskısı yok, elektronik kitap)

653 ifşā-i rāza: İ2 ifşā-yı rāza

ve hevā-yı nefsden maḥfūẓ olurlar. Ḫilāfında ise bu maʿnā mefḳūddur. Ve dimişlerdür ki bilā daʿvet bāb-ı sulṭāna tereddüd iden cāhildür. Baʿde'd-daʿvet icābet itmeyen ehl-i bidʿat olduġı gibi. Ve veṣāyā-yı Loḳmāniyyede gelür ki "Yā büneyye kün emīnen taʿiş ġaniyyen." Yaʿnī emānet sebeb-i ġınādur. Zīrā emīn her belādan āmindür. Ḫāʾin hālik olduġı[654] gibi.

Pes, şol yerde ki nefs necāt bula bi-ḥasebi'l-ġālib māl daḫi aña tābiʿdür. Ve nefse necāt olmadıġı yerde māla nice necāt olur. El-ḥāṣıl nefs selāmet üzre olup māl helāk olsa daḫi yine ġınā bāḳīdür. Zīrā sebeb-i kesb olan nefs beḳādadur. Ve dimişlerdür ki aḫẕ-i emānete müsāraʿat itme. Belki ʿuhdesinden gelmek ʿasīr olur ve zebān-ı ʿāmmeye düşüp medḫūl ve müttehem olursın. Ve bir kimse senden naṣīḥat istemedikçe[655] fużūlluḳ idüp aña pend vireyim dime. Belki mekr ü ḫıdāʿ ile müttehem olasın. Ve mestūr olan nesneʾi[656] keşf itme. Zīrā ḫubṣ-i ṭabʿ ile maṭʿūn olursın.

Gel imdi cāhil iseñ ʿālim olagör. Ve ʿālim olduḳdan ṣoñra daḫi emīn ol. Ve illā ḫıyānet eşrāṭ-ı sāʿatden olmaġla mülk-i vücūduñ bozılup ḳıyāmetüñ ḳopar ve zaḥmet çekersin. Vallāhu hüve'l-Ḥafīẓ. **[209b]** Naẓm:

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(Faʿlün)

1. Kenz-i maḫfī sırr-ı Ḥaḳdur ṭılsımıdur bu cesed
   Ṭılsımı feṭḥ itmeyince kenzi bulmazsın ebed
2. Cām-ı ʿışḳı nūş ḳılmaḳ herkese olmaz naṣīb
   Olmayınca feyż-i pāk Ḥaḳdan insāna meded
3. Boynuña alduñ emānet bārını çün ey göñül
   Ḳıl taḥammül ger dü-tā olursa da derd ile ḳad

[654] oldugı: A oldığı İ2 oldığı
[655] istemedikçe: A istemedıḳça
[656] nesnei: A nesneyi İ2 nesneyi

4. Sırr-ı mübhemden ḫaber virme ḫıyānetdür ṣoñı
   Aġzuña[657] mühr-i sükūt ur açma gel andan ṣaded
5. Düşmege burc-ı belāya kevkeb-i insān gözet
   Nice bu devrān her şeb ṣabaḥa dek eyler raṣad
6. Setr-i ḥāl it Ḥaḳḳıyā Ḥaḳdan dilerseñ ger ḳabūl
   Ḥıfz-ı sırr-ı sīne eyle urmaya tā dest-i red

Leyle-i eḥadde; resm-i ilāhī ile ḥarf-i "ye" ẓāhir olup ben daḫi heceliyüp "ye" ötürü "yu" didüm. Yaʿnī yu ḳalbüñi aḫlāḳ-ı ẕemīmeden ve ṭabʿuñı şehevātdan ve nefsüñi[658] hevādan.

Pes, ḍamm ile hecelemenüñ sırrı "yu" maʿnāsını ifāde itmek içündür ki lisān-ı ʿArabī'de ġusl ü taṭhīr eyle dimekdür. Egerçi hecede[659] "yu" lafẓı ḳaṣr ile ve işāretde işbāʿ iledür. Naẓar eyle imdi bu remze ki nice remz-i daḳīḳdür. Ve bāṭınuñı ḥarf-i yā sırrına irişdür ve necāset-i maʿnaviyyeden taṭhīr eyle. Zīrā cehl ü ẕemāʾim ve şehvet ve hevā ve emṣāli ile bāṭın-ı insān mütelevviṣ olur. Ve televvüṣ daḫi ḍīḳa müʾeddīdür; gerek ḍīḳ-i dünyā ve gerek ḍīḳ-i dīn. Anuñçün ḥadīṣde gelür ki "Düm ʿale'ṭ-ṭahārati yüvessiʿu ʿaleyke'r-rızḳ."[660] Yaʿnī ṭahāret-i ṣūveriyye ve maʿneviyyeye müdāvemet idenüñ rızḳı muṭlaḳā vāsiʿ olur. Yaʿnī meʿāş da ve meʿād da müżāyaḳa çekmez. Ve dünyālıġı vāfir ve ġıdā-ı rūḥ olan ʿulūm ve maʿārifi mütevāfir **[210a]** olur. Ve bunda işāret vardur ki ḥurūf ve kelimāt-ı ʿArabiyye lisān-ı Fārisī veya Türkī'de ne ile taʿbīr olınursa müʾeddāsı ṣaḥīḥdür. Ḥattā ehl-i taʿbīr lafıẓdan daḫi aḫẕ iderler. Lisānına göre meṣelā menāmda incü görse incinürsin dirler. Ve İmām Mālik'den süʾāl idüp deryā ḫınzīrınuñ laḥmı ḥelāl midür didiler. İmām daḫi cevābda ḥarāmdur didi. Sāʾil daḫi yā neden ḥarām olur ki balıḳ cinsindendür

[657] aġzuña: A aġzına
[658] nefsüñi: A nefsini
[659] hecede: A'da yok
[660] Bursevî, İsmail Hakkî, Rûhu'l-Beyân, Beyrut: Dâru'l-Fikr, c. 1, s. 324

diyücek İmām daḫi ḫınzīr ile taʿbīr itdügüñ sebebden didi. Yaʿnī eger[661] deryā ḫınzīri dimeyüp şol balıḳ ki ḫınzīr ṣūretindedür. Ekli nicedür diyeydi balıḳ ile taʿbīr itdüginden ötüri ḥelāl olurdı. Ve ṣūret-i ḳabīḥada bulındıġı[662] żarar virmezdi.

Pes, ibāretüñ ḥall ü ḥürmetde teʾsīri oldı. Ve erbāb-ı ḥaḳāʾiḳ daḫi bu maʿnā üzerine ittifāḳ itmişlerdür. Ve buradan "Lisānu'l-ḫalḳ lisānu'l-Ḥaḳ" sırrı maʿlūm olur. Ve ḥüsn-i fāl[663] daḫi maʿnā-yı meẕkūre mülḥiḳdür. Ḥattā Rasūlüllāh –ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem- buyurmışlardur ki baña vefd yaʿnī elçi ve vāsıṭa baʿṣ itmelü olsañuz ḥüsnü'l-ism ve ḥüsnü'l-vech olan kimse gönderiñüz. Nitekim Allāh Taʿālā enbiyāyı –ʿaleyhimü's-selām- ḥüsnü'l-ism ve ḥüsnü'l-vech ve ḥüsnü'ṣ-ṣavt ḳılmışdur. Ve Berre ismi ki esmā-i nisādandur, taġyīr olınmışdur. Zīrā gerçi Berre geldi dimek ḫoşdur. Feʾemmā çıḳup gitse Berre gitdi dimek ḫoş degüldür. Zīrā bir lisān-ı ʿArab'da eylükdür. Ve bundan fehm olınur ki bir şehirde manastır maḥallesi veya anuñ emṣāli ḳabīḥ nesne olsa oradan ḥüsnü'l-ism maḥalleye intiḳāl itmek lāzımdur. Zīrā süʾāl idüp ḳanġı maḥallede sākinsiz diseler **[210b]** manastır maḥallesinde sākiniz veyaḫud manastır şehirdeniz[664] dimekde kabīḥ ẓāhir oldıġı ḫafī degüldür. Bu cihetden Tekfurṭaġı Ruscuḳ yazılur. Ve Ḳosṭanṭıniyye İslāmbol diyü tefeʾül itmişlerdür. Veʿalā haẕā tefāṣīl-i maḳāma nihāyet yoḳ ve emṣilesi ḥadden artuḳdur.

Baʿdehu; ṣabāḥa ḳarīb dinildi ki "Ve ceʿalnā'l-mürselīne raḥmeten li'n-nās." Yaʿnī ehl-i risālet ve ehl-i velāyetüñ her biri raḥmet-i ʿāmmedür. Zīrā ehl-i risālet rasūl-i ʿörfī ve ehl-i velāyet rasūl-i lüġavīdür. Nitekim bālāda taḥḳīḳ olınmışdur. Ve rasūl-i luġavī ki vāriṣ-i rasūl-i ʿörfīdür; rasūl-i ʿörfīde dāḫildür. Yaʿnī bi-ṭarīḳi'l-işāre ol daḫi meʾḫūẕ ve muʿteberdür. Bu cihetden her ʿaṣruñ rasūl-i maḫṣūṣı[665] vardur ki vāriṣ-i raṣūldür. Egerçi aña rasūl dinilmez. Belki rasūl-i rasūl dinilür. Zīrā rasūlüñ

[661] eger: A'da yok
[662] bulındıġı: A bulınduġı
[663] fāl: A fāʿil
[664] şehirdeniz: A şehrindeniz İ2 şehrindeniz
[665] rasūl-i maḫṣūṣı: A rasūl-i maḫṣūṣı

ḫalīfesidür. Nitekim Muʿāẕ bin Cebel ve Ebū Mūsā el-Eşʿarī –raḍıyallāhu ʿanhümā- ehl-i Yemen'e taʿlīm-i dīn içün baʿṣ olındılar. Ve anlara rasūl-i rasūlüllāh didiler. Ve rasūl-i rasūl daḫi rasūldür. Egerçi luġavī isede ve bu aʿṣārda bu ıṭlāḳ yoḳdur. Belki şeyḫ ve mürşid dinilür. Zīrā rasūl rasūlüllāh oldıġı ʿavām-ı nāṣ ve belki ʿavām-ı ʿulemā ʿindinde vāżıḥ degüldür. Şol sebebden ki anlar vāsıṭaya naẓar iderler. Ve fülān fülānuñ ḫalīfesidür dirler. Maʿa hāẕā silsile-i ḫilāfet Rasūlüllāha müntehī olıcaḳ fi'l-ḥaḳīḳa ḫalīfe-i rasūl olur ki ḫalīfenüñ ḫalīfesi daḫi ḫalīfedür; ve bu maʿnāya remz ider. Şol kelām meşhūr ki fülān seccāde-i rasūlde oturur dirler. Zīrā ol seccādeye ibtidā Rasūlüllāh ve baʿdehü ḫulefā oturmışlardur.

Pes, ḥaḳīḳatde seccāde **[211a]** Rasūlullāḥuñdur; gerek seccāde-i ṣuveriyye ve gerek maʿneviyye. Ve seccāde-i rasūli ve ḫalīfeʾi[666] çekinmek ve aña başmaḳ yoḳdur didükleri mertebeden ḳaṭʿ-ı naẓardur. Yaʿnī mertebesi olmayan ādem aña vażʿ-ı ḳadem itmez. Yoḫsa her nereye ki Rasūl vażʿ-ı ḳadem itmişdür, aña başmaḳ yoḳdur muṭlaḳā dimek degüldür[667]. Ve illā ḫulefā minber-i Rasūle çıḳmayup ġayrı mevżiʿde ḫitābet itmek lāzım gelürdi. Egerçi ki derece-i ʿulyāya teʾeddüben başmamışlardur. Ve bu sırra dāʾirdür ki baʿż-ı menābire eyyām-ı cumʿada çuḫa ve emṣāli nesneler[668] döşerler. Zīrā ol minber aṣılda maḳām-ı Rasūldür ve Rasūl aña ḥāfī yaʿnī bilā-ḫuf başmışdur.

Pes, bilā-vāsıṭa anuñ başdıġı yere başmaḳ edeb olmayup üzerine perde çekilüp vażʿ-ı ḳadem olındı. İşte ehl-i mertebe[669] ile ġayruñ miyānında farḳ oldıġı ẓāhir oldı. Ve aña naẓīr budur ki Manṣūr-ı Ḥallāc'uñ daʿvāsı ḥaḳḳında ki ḳīl ü ḳāl itmişlerdür; kümmel-i evliyā buyurmışlardur ki eger Manṣūr mürşide muḳārin olaydı ol berzaḫdan ḫalāṣ olurdı. İşte böyle sözi kümmel-i evliyā didügi ṣūretde maḳbūldür ki anlar mertebede

[666] ḫalīfei: A ḫalīfeyi İ2 ḫalīfeyi
[667] degüldür: İ2 degül
[668] nesneler: A nesne İ2 nesne
[669] ehl-i mertebe: A ehil

Manṣūr'uñ fevḳindedür. Ve ʿālī sāfil üzerine ḥākimdür. Feʾemmā mertebede Manṣūr'dan sāfil olana Manṣūr'ı ol maʿnāda cerḥ itmek ṣaḥīḥ degüldür. Zīrā sāfil ʿālī üzerine ḥüküm itmez; meger ki ġayruñ kelāmını ḥikāye ṭarīḳi ile söyleye. Bu daḫi Manṣūr'ı taḥḳīr itmedügi ṣūretdedür. Ve illā ḥikāyesi daḫi maḳbūl degüldür. Zīrā Manṣūr'da ol ḳadar ḳuvvet-i ḥāl var idi ki sindāna yaʿnī demir örse ki ḥaddādlar istiʿmāl iderler başup Allāhu ekber dise ḥadīd-i şedīd ẕevebān ider; ve ṣu gibi aḳar giderdi.

Pes, ṭāʿın daḫi bu ḥāli bulmadıḳca il ḥaḳḳında ne vecihle **[211b]** aġzın açabilür; ve ṭaʿn itmege cürʾet eyler. Zīrā ekṣer-i nās aḍʿaf-ı ḥālden bile bī-ḫaberdür; fekeyfe ki aḳvā-yı ḥāl. Ve bir kimse ʿırż-ı selefī riʿāyet itmese āḫir kendi daḫi taʿyīr olına. Naẓm:

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

1. Pūte-i ʿışḳ içre ḳāl olmazsa ḥāli kim bilür
   Ṭatmadıḳça bir ḳurı ad ile balı kim bilür
2. Şimdiki ḥāl içre ʿaḳluñ var ise[670] ʿışḳa düş
   Māżī vü müstaḳbeli terk it meʾāli kim bilür
3. Gerçi kim Manṣūr dem urdı ene'l Ḥaḳ'dan velī
   Olmayınca ehl-i Ḥaḳ sırr-ı maḳāli kim bilür
4. Dīde-i ʿuşşāḳa ʿālem ser-te-ser Yūsuf gelür
   Olmayınca ehl-i dil ḥüsn ü cemāli kim bilür
5. Cevheri nādāna ʿarż itme ki bilmez ḳadrini
   Kem-ʿayār oldı cihān ehl-i kemāli[671] kim bilür
6. Ehl-i ʿilme Ḥaḳḳıyā ṭaʿn eylemez ʿāḳil olan
   Belki ʿayna irişe[672] anuñ ḫayāli kim bilür

[670] var ise: İ2 var ise ki
[671] ehl-i kemāli: A ehli kemāli İ2 ehli kemāli

Baʿde-ẕā ehl-i risālet ve ehl-i verāṯetüñ raḥmet-i ʿāmme-i ʿālem olduġı merātib-i erbaʿa göredür ki mertebe-i şerīʿat ve mertebe-i ṭarīḳat ve mertebe-i maʿrifet ve mertebe-i ḥaḳīḳatdür. Zīrā ehl-i ʿālem bu dört mertebeye müstaʿid ve ḳābil olmaḳdan ḫālī[673] degüldür. Egerçi her müstaʿidde mecmūʿı bulınmaz. Belki bi'l-fiʿl bulınan ġāliben mertebe-i şerīʿatdür. Ve ṭarīḳatı cemʿ itmek nādir ve maʿrifet ve ḥaḳīḳatı ḍamm itmek daḫi enderdür. Ve ḥaḳīḳat dört ʿaded cidārı müştemil olan sarāy ve ḥiṣār gibidür ki cidār-ı evveli şerīʿat ve ṯānī ṭarīḳat ve ṯāliṯ maʿrifet ve rābiʿ ḥaḳīḳatdür.

Pes, ḥaḳīḳat içerüden içerüdür. Bir meyvenüñ dühni ve bir lebenüñ semni gibi. Zīrā nebātātdan süd ve südden ḳaymaḳ ve ḳaymaḳdan yaġ ḥāṣıl olur. Ve ḳaymaḳ ile yaġ münāsebeti nice ise maʿrifet ile ḥaḳīḳat münāsebeti daḫi öyledür.

Ve şerīʿat [212a] ve ṭarīḳat cenīn ve maʿrifet ve ḥaḳīḳat rūḥ gibidür. Pes, raḥimde beden-i cenīn müstekmil olmadıḳça nefḫ-i rūḥ olmaduġı gibi şerīʿat ve ṭarīḳat daḫi ʿalā-vechi'l-kemāl olmadıḳça feyż-i maʿrifet ve ḥaḳīḳat daḫi tamām olmaz. Ve ʿāmme lisānında olan maʿārife iʿtibār yoḳdur. Zīrā taḳvā ve ʿamel-i ṣāliḥ ve sülūk üzerine mebnī degüldür.

Pes, menzil-i maḳṣūda vuṣūl isteyen kimse yolından gelür. Anuñçün erbāb-ı ḥaḳāʾiḳ buyurmışlardur ki "Men ḍayyeʿa'l-uṣūl ḥurime'l-vuṣūl." Ve bundan fehm olındı ki rasūl ve vāriṯüñ her biri ẕikr olınan dört mertebeye bi'l-fiʿl nāʾildür. Zīrā rasūl ümmetini ve vāriṯ daḫi ḳavmini bu dört mertebeye daʿvet ve irşād eyler. Ve mürşid aḥvāl-i ṭarīḳden ḫaberdār olmadıḳça fi'l-ḥaḳīḳa delīl olmaz. Ve merātib-i erbaʿuñ enfüsde ṣūreti ṭabʿ u nefs ü ḳalb ü rūḥdur. Yaʿnī ṭabīʿat-ı insāniyyenüñ ıṣlāḥı şerīʿat

---

672 irişe: A ireşe
673 ḫālī: A ḥālī

ile ve nefsüñ ṭarīḳat ile ve ḳalbüñ maʿrifet ile ve rūḥuñ ḥaḳīḳat iledür. Zīrā şehvet ve hevā ve cehl ü māsivāya meyl ü iltifātuñ ʿilācı merātib-i meẕkūreye menūṭdur.

Pes, şehevāt-ı ḫasīse ile mübtelī olan kimse erbāb-ı ṭarīḳat dāʾiresinden ḫāricdür. Ve keẕālik hevā ehlinde nūr-ı maʿrifet mefḳūd ve meyl-i māsivā erbābında sırr-ı ḥaḳīḳat nābūddur. Egerçi her ʿaṣırda ehl-i daʿvā bī-şümār[674] ve ehl-i ġurūr bisyārdur. Velākin şehādet-i ḥāl ile ḥāl vāḍıḥ ve herkesüñ cebīninden emri lāyıḥdur. Nitekim lisān-ı Türk'de meṡel-i meşhūrdur ki görinen köye ne ḳulaġuz dirler. Zīrā cāhil ehl-i ḫayr u şerri temyīze ḳādir degül ise de ʿārifler diḳḳat-i idrāk ile mū-şikāflardur. Fa'ḥẕir v'ahciri'd-daʿvā ve ẕer![675] **[212b]** Ve merātib-i meẕkūre Kitābü'n-Necāt nām eṡerimizde mufaṣṣaldur. Naẓm:

[Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün]

1. Şerīʿat nūr-ı eclādur ḥaḳīḳat sırr-ı isnādur
   Ṭarīḳ-i Ḥaḳ'da olmaḳ sālike tevfīḳ-i Mevlādur
2. Bu yolda mürşid-i kāmil sülūk ehline raḥmetdür
   Vuṣūl-i menzil-i maḳṣūd aña merbūṭ-ı maʿnādur
3. Hidāyet Hüdhüd'i hādī olursa ger Süleymān'a
   Getürmek taḫt-ı Belḳīs'ı[676] hemān mevḳūf-ı īmādur
4. Ne bilsün rūḥ-ı fānī ʿālem-i āfāḳ u enfüsden
   Şühūd-ı vech-i Ḥaḳ'da ḥāli[677] çün ġarḳ-āb-ı deryādur
5. Ebed yād olmaḳ isterseñ cihānda ʿāşıḳ ol ʿāşıḳ
   Ki dāʾim söylenen[678] Mecnūn u Ferhād u Züleyḫādur
6. Ne maşrıḳda ḳarār eyle ne maġribde bugün Ḥaḳḳī
   Teveccüh eyle Ḥaḳḳ'a cümleden Ḥaḳ saña evlādur

---

[674] bī-şümār : A bī-şümārdur
[675] Fa'ḥẕir v'ahciri'd-daʿvā ve ẕer! : A Fa'ḫẕir v'aḥciri'd-daʿvā ve ẕer!
[676] taḫt-ı Belḳīs'ı : İ2 taḥt-ı Belḳīs'ı
[677] ḥāli : İ2 ḫāli
[678] söylenen: A söyleyen

Baʿde-ẕā kelām-ı sābıḳda raḥmeten li'n-nās taḫṣīṣ olındı. Maʿa hāẕā ehl-i risālet ve verāṯet[679] ʿāmme-i nāsa hidāyet ve raḥmet oldığı gibi ʿāmme-i ʿālime daḫi faẕl u minnetdür. Zīrā nāsuñ intifāʿı maḳṣūdün bi'ẕ-ẕātdur. Ḥattā teklīfde ins ü cin berāber olup ṯeḳaleyn ıṭlāḳ olınurken aḥkāmda cinn ü nisā-ı inse ve ẕükūra ilḥāḳ olınup ẕikirleri ṭayy olınmışdur. Zīrā ins cinden[680] efḍal ve neşʾe cihetinden ekmeldür; melekden efḍal ve ekmel oldığı gibi. Ve nice feżāʾile iḫtiṣāṣları sebebiyle ẕükūrināṯ üzre ḳavvām ve müreccaḥ oldı.

Pes, şol kemāl ki insüñ ẕükūrına iʿṭā olındı. Cinn ü melek veināṯa iʿṭā olınmadı. Ve ināṯdan gerçi kāmilāt gelmişdür. Feʾemmā imāmet-i ṣuġrā ve kübrā ve ḳuṭbiyyet miṯli ve emṯālinüñ ẕükūra iḫtiṣāṣı ẕükūruñ ehl-i derece-i **[213a]** ʿulyā olduġın işʿār eyler. İşte bundan ẓāhir oldı ki insān-ı kāmilüñ vücūdı sebeb-i beḳā-ı ʿālemdür. Zīrā ġıdā-i kāʾinātdur. Ve ġażab-ı ilāhīnüñ indifāʿına bāʿiṯdür. Ve ẕerrāt-ı ʿālemden bir ẕerre yoḳdur ki insān-ı kāmilüñ berekātından ekābir-i bereket vāṣıl ve bir menfaʿat ḥāṣıl ve bir eṯer-i mülāyim sārī olmaya; gerek agāh ve gerek bī-ḫaber olsun. Meger ki ḳābil-i raḥmet olmayup ġażaba müsteḥıḳ ola. Zīrā memrūru'l-mizāc yaʿnī mizācına mirre ve ṣafrā ġālib olan kimseye ʿaselden fāʾide[681] olmaz. Maʿa hāẕā ʿasel naṣṣ-ı Ḳur'ān ile şifādur. Naẓar eyle ki Rasūlüllāh –ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem- ki raḥmeten li'l-ʿālemīndür, böyle iken Ebū Cehil ve şeyṭān ve emṯāli ol raḥmetden müntefiʿ olmadılar. Ve Deccāl şeḳā-i aṣlı üzerine ḳalup Mehdī ve ʿĪsā'dan müntefiʿ olmasa gerekdür. Ve ʿalā hāẕā dünyāda her ʿaṣırda ḳuṭbı ve Ḫıżır'ı görenler vardur ki mücerred ruʾyetlerinden fāʾidelenmezler[682]. Ve belki niceler anlara eẕiyyet daḫi iderler. Zīrā aʿmā olan ẓulmet ve[683] nūrı seçmez. Ve ʿale'l-ʿumyā ḥareket eyler. Ve bu maḳūle müʾẕīlerüñ cehlleri ʿale'l-fevr ḥulūl-i ġażaba ḥāʾildür. Ve illā bilüp

[679] verāṯet: A vāriṯ
[680] ins cinden: A ins ü cinden
[681] fāʾide : A fayda
[682] fāʾidelenmezler: A faydalanmazlar
[683] ve: A'da yok

eẕiyyet itselerdi ʿuḳūbetleri teʾḫīr olınmaz ve dāreynde mübtelā-yı baṭş olurlardı[684]. Velākin ism-i Ṣabūr ve Ḥalīm'üñ ḥavālesiyle birkaç gün imhāl olınurlar ve āḫir yanlarına ḳalmaz, belāların bulurlar. Zīrā muṭlaḳā eẕiyyet mūcib-i belādur. Fekeyfe ḫavāṣṣ-ı nāsa ola. Naẓm:

[Müfteʿilün Müfteʿilün Fāʿilün]

1. İtme cefā ehl-i dile gel beri
   Ol iki ʿālemde ġażabdan berī
2. Yoḳ mı gözüñ ey yüzi gülmez kişi
   Bir göresin zīştle şol dilberi
3. N'oldı meşāmuñ ki bu meclisdesin
   Ḳoḳmayasın rāyiḥa-i ʿanberi
4. **[213b]** Sen ki dıraḫt-ı dili hedm idesin
   Bulmayasın bir daḫi bār u beri
5. Gör saña bu devr-i felek neyleye
   Ṭavḳ idicek gerdenüñe çenberi
6. Daʿvet-i Ḥaḳḳī'ya icābet iden
   Açdı feżā-yı melekūta peri

ورد لیلة الاثنین فی وصف الحق تعالی قوله **الذی جمع بین الماء و النون** یعنی ان الله تعالی هو الذی جمع بین الماء والحوت فان النون یحبئ بمغی الحوت کما فی قوله تعالی و ذا النون اذ ذهب مغاضبا فان المراد به هو یونس علیه السلم سمی به لانه القی فی بطن الحوت و قد جعل الله الماء للحوت بمنزلة الروح المدبر للانسان لان الانسان کما لا یعیش بمجرد الروح الحیوانی حتی اذا فارقه الروح الانسانی مات فکذا الحوت لا یعیش بمجرد نفسه الحیوانیة حتی اذا خرج من الماء هلك فهواء الماء له بمنزلة هواء البر للانسان فاذا استنشق منه حیی والا انحبس نفسه و مات ولما کان حیوة الحوت بالماء الذی هو اصل الاشیاء و سبب البقاء و اشرف العناصر کان زیادة کبد الحوت اول ما یاکله اهل الجنة قبل دخولها اذ فیه اشعار حیاتهم الابدیة کما ان طحال الثور اول ما یاکله اهل النار قبل دخولها اذ فیه اشعار لسقامهم الابدی لانه بیت الاسقام والامراض و من هنا مدح الله لحم الحوت و وصفه بالطراوة فی قوله و من کل تاکلون لحما طریا لان الطراوة اثر الحیاة القویة کدم یحیی علیه السلام فانه لم یزل یغلی حتی ذبح علیه سبعون الفا من الناس فسکن وذلك ان الغلیان من قوة الحیوة فی یحیی ولذا سمی بیحیی و هو الذی یذبح کبش الموت بین الدارین یوم القیمة ثم ان النون یحبئ بمعنی الدواة

[684] olurlardı: A olurdı

[214a]والمحبرة و هى مجتمع مواد نقوش الحروف والكلمات فاريد به العلم الاجمالى في المرتبة الاحدية كانه نون النقطة و النقطة شئ ذو وضع غير منقسم شبيه المرتبة الاحدية اذ لا قسمة فيها اصلا لان القسمة انما تجئ من النسب والاضافات الاسمائية والصفاتية ولا اسم ولا وصف فى تلك المرتبة فهى مجتمع مواد نقوش العالم فكما ان صور الحروف والكلمات انما ظهرت من المداد المشتمل عليه الدواة فكذا صور الكائنات انما ظهرت من الغيض المنطوى عليه تلك المرتبة فقيل للصور الاولى صورا لفظية قولية وللثانية صورا كونية حقيقية فاذا عرفت هذا فاعلم ان المراد بالماء على هذا التقدير هو الانسان لان معظم عناصره هوالماء فقد جمع الله تعالى بينه و بين سر نقطة الاحدية و هو تجلى الوجه الخاص الذى لا واسطة فيه بينه و بين ربه يعنى انه عبارة عن حصة الانسان من مطلق التجلى الجمعى الذى انما يستند الى الحق المطلق و يرتبط به من حيثية تلك الحصة و معنى الجمع التجلى فيه بذلك السر اذ لم يكن الانسان انسانا الا بعد نفخ الروح فيه فكان مراة للحق بحيث ظهر زجاجة قلبه فى صفاء الماء و فاض عليه نور الحق بان تجلى فيه فازال ظلمات العناصر و كانت العناصر له بمنزلة الاسرب المطلى به ظهر المراة فكانت الظلمة العنصرية قوة لتلا لؤ النور فى مراة القلب ولم يكن هذه الخاصة الا للانسان اذالملك لما كان مطبوعا من النور لم يكن التجلى فيه مفيدا فافهم فاذا وقفت على هذا عرفت سر الجميع بين العوض والمعوض عنه و ذلك ان الله عوض عن عبده مع كون العبد مخلوقا على الصورة الالهية لان[214b] للعبد جهتين جهة الحقيقة الكونية فهو تعالى عوض عنه من الجهة الثانية لا من الجهة الاولى لان عين العبد فى هذه الجهة عين الحق والشئ لا يكون عوضا عن نفسه من حيثية واحدة بل من حيثيتين فاذا لاجمع بين العبد و بين الرب من جهة واحدة لان الاجتماع يقتضى الاثنينية ولاتعدد فى الوجود الا من حيث التوهم بل من جهتين و ذلك جهة الخلق والكسب كما يقول به اهل الشرع والسنة و هو ظاهر الحال الذى يعتنى به فى التكليف لان مداره عليه فلا جبر وفوقه كلام اخر يعرفه اهله ثم ان النون مرتبة الاجمال الاحدى كما ان القلم مرتبة التفصيل الواحدتى ك

ما اشار اليه قوله تعالى ن والقلم و ما يسطرون والسطور هى الصفوف السافلة المسطورة بعد القلم الاعلى اى العقل الاول فالعقل الاول هو اول ما خلق الله و اول من عين لمحراب الايجاد ثم اصطف خلفه ما يليه من المراتب الكلية الى مرتبة الانسان و هى ثمان و عشرون مرتبة كلية عدد منازل القمر و حروف التهجى ولا نهاية الجزئياتها والكمل كلمات الحق تعالى و انفاسه الرحمانية وبعدد كل نفس من هذه الانفاس التى لا تزال صاعدة فى مراتب الزيادة طريق الى الحق تعالى فطرق الله لا غاية و لا حصر لها لان لكل موجود وجها خاصا الى الله ولا نهاية للموجودات والذى يطلب هو هذا الطريق المخصوص لانه لا يطلع ولا يمش عليه السالك الا بعد دهر طويل لكثرة العوائق والعلائق والله هو المطلوب المنتهى كما قال تعالى و ان الى ربك المنتهى فاعرف ايها المبتدى من المبتداء و من المنتهى فاخر الدائرة يلتقى و ينتهى الى اولها والله هو الاول الاخر [215a] منه النزول و اليه الصعود والعبد الكامل جامع للنزول و الصعود لما فيه من عموم الشهود فاعرف قدرك فانك انت الجامع بين الماء اى الحقائق الكونية لان الله جعل من الماء كل شئ حى و لا ميت فى العالم و بين النون اى الحقائق الالهية لان الاسماء والصفات شعب دوحة النون فالنون اصل الشؤن والانسان من حيثية هذا الجمع كتاب جامع فيه جميع الحروف والكلمات والايات والسورای اسرار الكتاب الكونى والتنزيلى فهو النسخة

المسطور فيها العلوم الظاهرة والباطنة فان ملكوت الاكوان بمنزلة العلوم الظاهرة والتى يطلق عليها العلوم الباطنة هى اسرار عالم القدم والوجوب من حيث الاسماء والصفات والذات

[Pazartesi gecesi Hakk'ın vasfı konusunda şu söz vârid oldu: Mâ ile nûn'u cem eden. Yani Allah Teâlâ su ve nûn'u cem edendir. Nûn hût (yunus balığı) mânâsında gelmektedir. Allah Teâlâ'nın şu şekilde buyurması gibi: " Zünnûn'u da (Yunus'u da zikret). O öfkeli bir hâlde geçip gitmişti."[685] Ondan (nûndan) murâd ise Yunus aleyhi's-selâmdır. Yunus balığının karnına koyduğu için onu bu şekilde isimlendirmiştir. İnsan için ruh neyse Allah'ın yunus balığı için yarattığı su odur. Çünkü insan sadece hayvanî ruhla yaşamaz; eğer insanî ruhu kendisinden ayrılırsa insan ölür. Aynı şekilde yunus balığı da sadece hayvanî nefs ile yaşamaz. Sudan çıkarsa ölür. İnsan için karadaki hava ne ise onun için de sudaki hava odur. Onu solursa yaşar, aksi takdirse nefesi hapsolur ve ölür. Oysa yunus balığının yaşamı, her şeyin aslı, hayatta kalma sebebi olan ve elementlerin en şereflisi olan suya bağlıdır. Boğa dalağı cehennem ehlinin cehenneme girmeden önce yedikleri ilk şeydir. Çünkü onun içinde ebedî hastalıklara dair ikaz vardır; çünkü burası hastalık evidir. Nitekim Allah yunus balığının etine övgüde bulunmuş ve: "Siz her birinden taze et yersiniz."[686] buyurmuştur. Çünkü tazelik Yahya aleyhi's-selâmın (kaynayan) kanı gibi güçlü hayatın belirtisidir. Yetmiş bin kişi öldürülünceye kadar kaynamaya devam etmiş sonra dinginleşmiştir. Çünkü galeyân (kaynama) Yahya'nın yaşam gücündendir ve bu yüzden Yahya olarak isimlendirilmiştir. Kıyamet günü cennetle cehennem arasındaki ölüm koçunu kesen odur.

Sonra "nûn" harflerin ve kelimelerin yazım malzemesi olan divit ***[214a]*** *ve hokka anlamlarına gelir. Bundan kasıt birlik makamında icmâlî ilimdir. Sanki o noktanın nûnu gibidir. Ve nokta birlik mertebesine işaret eden bölünmeyen bir şeydir. Aynı şekilde kelimelerin ve harflerin görüntüsü nasıl mürekkeple ortaya çıkıyorsa aynı şekilde varlıkların görüntüsü de feyz-i muntavî ile ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı birinci görüntü için lafzî ve kavlî, ikinci görüntü için kevnî ve hakîkî denmiştir. Bunu öğrenirsen, bil ki sudan murâdın insan olduğu da kolayca takdir edilir. Çünkü suyun bileşenlerinin çoğu sudur. Allah Taâlâ suyu ve birlik noktasının sırrını cem etmiştir.*

---

[685] "Zünnûn'u da hatırla. Hani öfkelenerek (halkından ayrılıp) gitmişti…" Enbiyâ suresi 87. ayet

[686] "…Bununla beraber her birinden taze et yersiniz..." Fâtır suresi 12. ayet

Ki bu onunla Rabbi arasında hiçbir aracı olmayan özel durumun tecellîsidir. Mutlak hakikate dayanan, kolektif mutlak tecellîden insanın da bir payı vardır demektir. İnsan kendine ruh üflenmeden önce insan değildi. O hakikatin aynasıydı ve öyle ki kalbinin aynası suyun saflığında göründü. Hakikatin nuru, onun üzerinde tecellî ederek taştı. Anâsırın karanlığını ortadan kaldırdı. Onun için anâsır aynanın arkasını kaplayan kurşun gibidir. Unsurun karanlığı, kalbin aynasında nuru parlatan güçtür ve bu özellik sadece insana aittir. Nitekim melekler nurdan yaratılmış olduklarından tecellînin onlara bir faydası yoktur. Bunu böylece belleyesin! Eğer bu noktada durursan ivaz ve ivazı veren arasındaki bütün sırları bilirsin. Bu demektir ki kul ilâhî sûrette yaratılmasına rağmen Allah kuluna tazmin eder (karşılık verir). Çünkü **[214b]** *kulun iki yönü vardır: İlâhî hakikat yönü ve kevnî hakikat yönü. Allah Taâlâ ikinci cihete kefildir; birinciye değil. Çünkü bu cihette aynü'l-abd aynü'l-Haktır. Çünkü bir şey bir yönden kendisinin yerini tutan şey olamaz, iki yönden olur. Öyleyse kul ile Rab arasında bir cihetten cemʿ yoktur. Çünkü cemʿ iki farklı taraf gerektirir. Vücutta teaddüd yoktur; ancak tevehhüm vardır. Bu tevehhüm iki cihetten olur: Halk ve kesb. Sünnet ve şerʿ ehlinin söyledikleri gibi. Bu da teklifle itina edilen zâhirü'l-hâl'dir. Çünkü onun üzerine bina edilir, mecburiyet yoktur. Bunun üzerinde ehlinin bildiği başka bir kelâm vardır. Nûn icmâli-ehadî mertebesidir. Kalem'in, birliğin mertebesi olması gibi. Allah bu ayetle şuna işâret etmiştir: " Nûn. Kaleme ve satır satır yazdıklarına andolsun ki…"*[687] *Satırlar kalem-i a'lâdan sonra yazılan süflî saflardır. Yani Allah'ın yarattığı ve icadın mihrabına tayin ettiği ilk akıl. Ondan sonra insanın mertebesine kadar küllî mertebeler sıralanmıştır. Onlar yirmi sekiz küllî mertebedir. Ayın menzilleri sayısınca ve harflerin sayısı kadar parçaları sonsuzdur. Her şey Allah'ın kelimeleri ve rahmanî nefesleridir. Ziyâdet mertebelerinde, artan bu nefeslerin adedince Hak Taâlâ'ya bir yol vardır. Allah'a giden yollar sonsuz ve sınırsızdır. Çünkü her varlığın Allah'a doğru özel bir yolu vardır ve mevcudâtın sonu yoktur. Talep edilen bu özel yol olmalıdır. Çünkü sâlikin, önündeki engellerden dolayı yol kat etmesi uzun zaman alabilir. Nihai hedef Allah Taâlâ'dır. Allah Taâlâ'nın buyurduğu gibi: Elbette son varış Rabb'ine doğrudur. Bunu bil.*

[687] "Nûn. (Ey Muhammed) Andolsun kaleme ve satır satır yazdıklarına" Kalem suresi 1. ayet

Dairenin başı ile sonu birdir. Nitekim Allah Evvel ve Ahirdir. ***[215a]*** *Ondan inilir ona çıkılır. Kâmil kul inmeyi ve çıkmayı cemʿ eder. Çünkü içinde şuhûd vardır; ne mutlu kadrini bilene. Nitekim sen suyu (kevnî hakikatleri) cemʿ edensin. Çünkü Allah bu âlemde her canlıyı sudan yaratmıştır. Ve nûn'u cemʿ edensin yani ilâhî hakikatleri. Çünkü isimler ve sıfatlar nûn'un yeşilliğinin dallarıdır. Nûn her işin aslıdır. İnsan bu cemʿ etme özelliği bakımından bir kitaptır. Bu kitap içinde bütün harfler, kelimeler, ayetler ve sureler cemʿ olmuştur. Yani, kevnî ve tenzilî sırlar ile zahirî ve batinî ilimlerin yazıldığı bir kitaptır. Evrenin dış yüzü zahirî ilimler gibidir. Batınî ilim ise zat, sıfat ve isimler bakımından kıdem ve vücûb âleminin sırlarını ihtiva eder.]*

Naẓm:

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(Faʿlün)

1. Ḳo bu ʿālem ḳaydını gel ʿālem-i ıṭlāḳı gör
   Gözleme ḫalḳ-ı cihānı Ḥażret-i Ḫallāḳ'ı gör
2. Nüsḫa-i enfüsde naḳş-ı Haḳ ḳaṭı icmāldür
   Ḥācetüñ taḥṣīl ise tafṣīl ile[688] āfāḳı gör
3. Rūḥ şeklinde saña gösterdi sırrın ey ʿaceb
   Sendedür var ise bī-şübhe o Ḥayy-ı Bāḳī gör
4. Sırrı keşf itmek seri virmek dürür Manṣūr'a baḳ
   Tīġ-ı ser-tīz-i celāl ile dem-i miḥrāḳı gör
5. Āh kim yanmaḳ da güç nārı söndürmek de güç
   Var mıdur bu āteşi teskīn içün bir sāḳī gör
6. Alma var zāhid elinden şerbet-i şehd ü şeker
   Ḥaḳḳıyā feyż ister iseñ sāġar-ı ʿuşşāḳı gör

   Naẓm:

   [Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Faʿūlün]

   1. Ṣanmañ bizi kim ṣūret-i bī-māye-i cānız

[688] ile: İ2 eyle

Belki dem-i cān baḫş ile ṣan rūḥ-ı cihānız

2. Bizden görinür eyle naẓar ṣūret-i Raḥmān
   Çeşm-i dil-i bī-perdeye[689] mirʾāt-ı zamānız
3. Biz sebʿ-ı meṯānī oḳuruz mekteb-i dilde
   [215b] Ne ṭıfl-ı nev-āmūz gibi ebced-ḫānız
4. Biz zühd ü ṣalāḥı reh-i ʿışḳ içre yitürdük
   Çü bende-i faẓl u kerem ṣāh-ı ṣehānız
5. Ṣıfırü'l-yed iseñ lüṭfı çoḳ Allāh-ı Kerīm'üñ
   Ḥaḳḳī Ḥaḳḳ'uñ iḥsānına her dem nikrānız

ثم انه يجوز ان يكون قوله الذى جمع بين الماء والنون فى وصف هذا الفقير على ان يكون المراد بالماء العلم وبالنون اى الحوت العمل فان العلم فيض الهى هو سبب حيوة القلوب والارواح كما ان الماء باعث حيوة النفوس والاجسام و فيه اشارة الى ان العمل المقبول هو المقارن للعلم الشرعى فانه ما لم يكن على نهج الشرع والسنة لا يعتد به و من ثم قيل شمة من العلم خير من كثير من العمل اى من العمل الذى ليس بمبنى على العلم كاعمال الاميين الذين لم يكن عندهم علم الحال فظنوا انهم على هدى من ربهم واولئك هم الضالون و يجوز ان يكون المراد الجمع بين العلمين الظاهر والباطن على ان يكون المراد بالماء العلم الظاهر و بالنون اى مرتبة الذات الاحدية العلم الباطن فان الجمع بينهما كمال اتى كمال و عليه اكثر الاكابر بل المشاهير هم الجامعون بينهما كالشيخ محى الدين العربى و ابنه صدرالدين القنوى و الحكيم الترمدى و نجم الدين الكبرى و نجم الدين دايه و عبد القادر الكيلانى و شهاب الدين السهروردى و القشيرى و الغزالى و الشيخ محمود الهدايى و سيد الاقطاب الفضلى الالهى و غيرهم قدس الله اسرارهم و ليس مرادنا من العلم الظاهر الا العلم المتعلق بالاحكام الالهية المستنبطة من الكتاب و السنة و بما يفيد الاعتقادات الحقة اذ غير ذلك لايطلق عليه العلم الا **[216a]** ما كان من الوسائل كعلم اللغة و النحو و البيان و غيرها

[Bu fakirin vasfı, su ve nûn'un bir arada yer aldığı sözdür ki su'dan murâd ilim, nûn'dan murâd hût ve ameldir. Zîrâ ilim feyz-i ilâhîdir ki kalplerin ve ruhların hayat sebebidir. Tıpkı suyun, nefis ve bedenler için hayat sebebi olduğu gibi. Ve bunda, makbul amelin şer'î ilimle karşılaştırılmasına işaret vardır. Şer'î yönteme ve sünnete aykırı olan geçerli değildir. Sonra denilmiştir ki az bir ilim çok amelden daha hayırlıdır. Yani, ilme dayalı olmayan amelden daha hayırlıdır. İlme dayalı olmayan amel, hâl ilmi olmayan ümmîlerin amelleri gibidir. Ve onlar hidayette olduklarını

[689] çeşm-i dil-i bī-perdeye: A çeşm-i dil-i perdeye

zannetmişlerdir; fakat onlar dalâlete sapmışlardır. Ve cem'le zahirî ve batinî ilmin bir araya getirilmesi kast ediliyor olabilir. Mâdan (su) murâdın zahirî ilim olması nûndan murâdın batınî ilmin mertebesi olan zât-ı ehadî olması böyle anlaşılmalıdır. O ikisinin cemʿ edilmesi kemâlden sonra bir kemâlin daha olmasındandır. Bu ikisini cemʿ eden pek çok büyük hatta meşhur kişiler vardır. Şeyh Muhyiddin el-Arabî, oğlu Sadreddin Konevî Hakîm, Necmeddin el- Kübra, Necmeddin Dâye, Abdulkadir Geylanî, Şihabuddin Sühreverdî, El- Kuşeyrî, Gazzalî, Şeyh Mahmud Hüdayî ve Seyyidü'l-Aktab Fazlî-i İlâhî ve diğerleri gibi –Kaddesa'llahü esrârahüm-. Zahirî ilimden murâdımız kitap ve sünnetten çıkarılan ve ilâhî ahkâmla alâkalı olan ilimdir. Ve bu, gerçek inançlara faydalı olan ilimden başkası değildir. Bunun dışındakilere ilim denmez; ***[216a]*** *dil, nahiv, beyan ve bunun gibi alet ilimleri hariç.]*

Naẓm:

[Müfteʿilün Müfteʿilün Fāʿilün]

1. Olmasa ger bir kişide ʿilm-i ḥāl
   Cümle işi güci olur heb vebāl
2. ʿİlm ile maḳbūl olur çünki ʿamel
   Eyleme ḥaḳḳında anuñ ḳīl ü ḳāl[690]
3. Uçmaġa ḥāżırlanan ādem bugün
   ʿİlm ü ʿamelden ṭaḳınur per ü bāl
4. ʿİlm ü ʿamel ṣan şecer ü mīvedür
   Olmasa bu iki bulınmaz kemāl
5. Ekmel olur ʿilm-i ḥaḳīḳat bilen
   Vaṣl-ı Ḫudādur aña zīrā meʾāl
6. Ẓāhiri taḥṣīl idicek eylegil
   Medreseden ḫāniḳaha intiḳāl
7. Bir sefer it ʿālem-i maʿnāya kim

[690] ḳīl ü ḳāl: A ḳīl ḳāl

Cānuñ eger ister ise anda ḳal

8. Aç gözini vech-i ilāhīye baḳ
   Ola sivā ʿaynuña ʿayn-ı ḫayāl
9. Maʿnī yüzüñ lafẓuñ aña ḫāldur
   Lafẓ durur maʿnāya elbette[691] dāl
10. Gerçi mecāz oldı bu ṣūret ḳamu
    Ṣūreti ḳo dersi ḥaḳīḳatden al
11. Gerçi gözüñ var velī bī-āyine
    Yüzüñi görmek ola mı iḥtimāl
12. Ehl-i baṣīret olan ehl-i dile
    Bilse kifāyet ider iş bu miṯāl
13. Dürr-i girān-māye dilerseñ eger
    ʿIşḳ ile var ʿilm-i ilāhīye ṭal
14. Emr-i Ḫudā her ne ise Ḥaḳḳıyā
    Ẓāhir ü bāṭın idegör imtiṯāl
    Vallāhü'l ʿAlīmü'l Ḫabīrü'l ʿAliyyü'l Kebīrü'l Müteʿāl

[ʿİLM-İ TEVḤĪD VE KELİME-İ TEVḤĪD]

Ḳīle lī leylete'ṣ-ṣüleṯāi bi-hāẕihi'l-ʿibāreti't-Türkiyyi: "Senüñ bu dünyāda olan kelimāt-ı ʿirfāniyyenüñ cümlesi kelime-i tevḥīdüñ netāʾicindendür." Yaʿnī cemīʿ-i ʿulūm ve maʿārifüñ aṣlı ʿilm-i tevḥīd ve cümle kelimāt-ı ʿilmiyye ve ʿirfāniyyenüñ maʿden ve mebnāsı kelime-i tevḥīddür.

[216b] Pes, bir kimsede ki ʿilm-i tevḥīd ola sāʾir ʿulūmı daḫi andan istifāża ider. Ve kelime-i tevḥīd daḫi " ke-şeceratin (ṭayyibetin) aṣluhā ṯābitün ve ferʿuhā fi's-semā "[692] vaṣfı üzerine bulına; cemīʿ-i kelimāt aña müheyyā olur. Ve şerḥ ü tafṣīle ḳudret bulur. Zīrā tevḥīd aṣlü'l-uṣūldür ki kelimāt-ı ʿilmiyye ve ʿameliyye anuñ fürūʿıdur.

[691] elbette: İ2 elbetde

[692] "… (Güzel bir söz), kökü sağlam, dalları göğe yükselen bir ağaç gibidir." İbrâhîm suresi 24. ayet

Ve bir kimsede ki bu ʿilm-i tevḥīd ḳuvvet üzerine[693] olmaya, lā-cerem ilḥāddan ḫalāṣ olmaz ve ʿilm-i dīnde metānet bulmaz. İşte bu sebebden ʿulemā-i ẓāhirüñ ekṡeri münḥarifdür. Zīrā īmān-ı taḳlīdīden ḫalāṣ olup naẓar ve istidlālden ḫiṣṣe-mend iseler daḫi tevḥīdleri tevḥīd-i ʿilmīdür; yoḫsa ʿaynī degül. Ve tevḥīd-i ʿaynī didükleri tevḥīd-i efʿāl ve tevḥīd-i ṣıfāt ve tevḥīd-i ẕātdur.

Pes, lā ilāhe illallāh kelimesi ṣūret-i tevḥīd ve lā mevcūde illallāh ḥaḳīḳat-i tevḥīddür. Ve sırr-ı ḥaḳīḳat didükleri ʿaynuñ vāḥide olduġıdur. Ve her kim bu vaḥdeti bi-ṭarīḳi'ẕ-ẕevḳ idrāk idüp lā ilāhe illallāh dir ise anuñ tevḥīdi ḥaḳīḳī olur. Zīrā ḳaṣr-ı ulūhiyyetde iṡbāṭ-ı vaḥdet-i vücūd ve vücūb-ı vārid[694] vardur. Zīrā ulūhiyyet mertebe-i ṣıfātdur ki ẕāt-ı eḥadiyye bu mertebeden tecellī eylemişdür.

Pes, bu mertebe ẕāt u esmā ve ṣıfātı müştemildür. Buradandur ki dirler Allāh ism-i ẕāt-ı müstecmiʿ bi-cemīʿi'ṣ-ṣıfātdur. Ve bu mertebenüñ naẓīri salṭanatdur ki sulṭānuñ ẕāt u ṣıfāṭı bu mertebeden ẓuhūr eylemişdür. Yaʿnī serīr-i salṭanata cülūs vāḳiʿ olmadıḳça sulṭān kimdür ve merātibi nedür bilinmez. Bu cihetden Ḳur'ān'da gelür "Faʿlem ennehu lā ilāhe illallāh."[695] Yaʿnī müteʿalliḳ-i ʿilm olan mertebe-i ulūhiyyetdür ki fevḳine tecāvüz itmez. Nitekim cülūsden evvel sulṭānuñ aḥvāline ʿilm taʿallüḳ itmez. Ve salṭanatı mertebesini **[217a]** güẕer eylemez. ʿAceb rūşen miṡāldür, fehm idebilene. El-ḥāṣıl ẕāt-ı Ḥaḳ min ḥayṡü hiye maʿlūm degüldür. Zīrā bu ḥayṡiyyet ile ẕāt-ı mücerrededür. Belki min ḥayṡü'n-niseb ve'l-iżāfāt maʿlūmdur. Nitekim baḥr-ı muḥīṭ-i şüʿab vecd-i ūlā ile bilinür. Ve illā anı iḥāṭa itmiş ve ġavrına irmiş ve kenārına çıḳmış yoḳdur. Zīrā anuñ kenārı cebel-i Ḳāfdur. Ve leyle-i miʿrācda ruʾyet ḫuṣūṣunda "nūrun ennī erāh" ẕāt-ı mücerredeye nāẓırdur. Zīrā bu mertebede müşāhede mümkin degüldür ki nūr-ı şaʿşaʿānīdür; nūr-ı şems gibi. Feʾemmā merātib-i iżāfātda mümkindür ki bu merātibde nūr-ı ilāhī nūr-ı ġayr-ı

[693] üzerine: A üzre
[694] vücūb-ı vārid: A vücūb-ı vücūd İ2 vücūb-ı vücūd
[695] "Bil ki Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur…" Muhammed suresi 19. ayet

şaʿşaʿānīdür; nūr-ı ḳamer gibi. Bundandur ki nūr-ı şemse naẓar olınmaz. Zīrā iḫtiṭāf-ı başar ider. Nūr-ı ḳamer ise böyle degüldür. İşte cemīʿ-i meşāhid ve şevāhid ḳamer gibidür ki ḳamer nice nūr-ı şemse āyīne oldıysa eşyā daḫi vücūh-ı esmāya āyīne olmışdur. Ve āyīne ẓahrında olan ṭılāsız yüz göstermedigi gibi Ḥaḳ Taʿālā daḫi bī-esmā ve ṣıfāt yüz göstermez. Belki ridā-i kibriyādan görinür ki maẓhariyyet-i ʿabddür. Ve tecellî-i berḳī didükleri nūr-ı ẕātdur. Anuñçün ānīdür. Yaʿnī bir anda münfetiḥ ve munṭabıḳ olur. Ve illā iki anda müstemir olsa iḫrāḳ ider. Zīrā ṭāḳat-ı beşerden ḫāric nesnedür ve meşhūrdur ki Şems-i Tebrīzī Mevlānā'ya ibtidā-yı mülāḳātında[696] süʾāl idüp "Monlā Rasūlullāh mı uludur yoḫsa Bāyezīd mi?" diyücek Mevlānā müteḥayyir olup dervīş bu ne aṣıl sözdür didi. Şems daḫi aña didi ki çünki bu sözi istibʿād idersin ve Muḥammed –ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem- ile Bāyezīd'üñ münāsebeti nedür dirsin. Ya neden Rasūlullāh "Mā ʿarafnāke ḥaḳḳa maʿrifetik "[697] diyü iẓhār-ı ʿacz eyledi. Ve Bāyezīd "Sübḥānī mā aʿẓamu şānī " diyü kendini taʿẓīm ḳıldı [217b] diyücek Mevlānā müteʾeṣṣir olup hemān ḳatırından nüzūl itdi ve ṣoḥbet-i ḫāṣṣa içün ḫalvet-ḫāneye gitdi.

Pes, kelām-ı Bāyezīd merātib-i tecelliyāta ve kelām-ı Nebevī mertebe-i tecerrüd-i ẕāta göredür ki bu mertebede Bāyezīd daḫi iẓhār-ı ʿacz ider. Ve Cenāb-ı Nebevī aʿẓam-ı tecelliyāt ve aḳvā-yı ḥālāt ile şerefyāb iken daʿvā ṣūretinde kelām itmedi. Ve edeb-i ʿubūdiyyet ile müteʾeddib oldı ki mertebe-i ekmeliyyetdür.

Yine biz ṣadede gelelim ki tevḥīd evvelü'l-merātib olmaġla ʿaḳl-ı evvelden ki ibtidā-i ʿālem ibdāʿdur; ibtidā lā ilāhe illallāh kelimesi ṣādır oldı. Yaʿnī lisān-ı rūḥ ile ibtidā bu tevḥīdi itdi[698]. Ebu'l-beşer Ādem –ʿaleyhi's-selām- ise nefḫ-i rūḥ vaḳtinde rūḥ ḫayşūmına geldikde aṭse[699] idicek ibtidā elḥamdülillāh didi. Ve farḳ budur ki taḥmīd tevḥīd üzerine mebnīdür. Ve ʿayn-ı ʿunṣurīde olan niʿmet ʿayn-ı rūḥānīde olandan

[696] ibtidā-yı mülāḳātında: A ibtidā-i mülāḳātında

[697] Bedreddin Aynî, Ebû Muhammed (Ebü's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî, *Umdetü'l-Kârî Şerh-i Sahîh-i Buhârî,* Beyrut: Dârü'l-İhyâʾi't-Türâsi'l-Arabî, c. 23, s. 198

[698] itdi: A'da yok

[699] aṭse: A aṭşe

aẓhardur. Zīrā rūḥ basīṭdür ki iṣbāt-ı vaḥdet-i basīṭe aña münāsibdür. Ve cism mürekkebdür ki iṣbāṭ-ı niʿmet-i ḫāriciyye aña mülāyimdür. Ve rūḥ ve[700] cesedüñ ictimāʿı terkīb ṣūretindedür ki anda keṣret vardur. Egerçi rūḥ-ı müdebbirüñ cisme sereyānı yoḳdur. Belki sereyān iden rūḥ-ı müdebbirüñ eṣeri olan rūḥ-ı ḥayvānīdür.

Pes, bu rūḥ ile cism mümtezicdür, rūḥ-ı müdebbir ile degül. Zīrā basīṭ-i ṣırf olan nesne mürekkeb ile müctemiʿ olmaz; yaġ ile ṣu müctemiʿ olmadığı gibi. Belki taʿalluḳ ile müctemiʿolur. Ve bundan fehm olınur ki ḳalbde sāʾir aʿżāya göre ṣarāfet ve besāṭat vardur. Anuñçün maẓhar-ı tecellī basīṭdür. Baʿdehu eṣeri sāʾir ḳuvā ve aʿżāya sārī olur. Ḳāle Taʿālā "Ve eşraḳati'l-arżu bi-nūri rabbihā"[701] Ve bundan her mādde de vāsıṭa lāzım olduġı[702] maʿlūm oldı. Enbiyā beyna'llāh ve beyne'l-ʿibād ve rūḥ-ı ḥayvānī [218a] beyne'l-cesed ve beyne'r-rūḥı'l-müdebbir ve ġuḍrūf beyne'l-ʿaẓm ve'l-laḥm vāsıṭa olduḳları gibi. Yaʿnī iki māddenüñ arasında münāsebet olmayıcaḳ bir ẕü'l-vecheyn vāsıṭa lāzımdur ki ikisini biri birine rabṭ ide. ʿĀlem-i miṣālüñ ʿālem-i ervāḥ ve ecsām miyānında vesāṭati gibi. El-ḥāṣıl ʿaḳl-ı evvel evveliyyetine nisbet ile feṭḥ-i bāb-ı tevḥīd idüp baʿdehu ḥamde meşġūl oldı. Anuñçün ismine Aḥmed ve livāsına livāʾü'l-ḥamd dinildi. Ve bu mertebede vücūduñ ẓuhūrı nıṣfiyyet üzerine idi. Anuñçün ʿālem-i ervāḥa ġayb-ı iżāfī didiler. Zīrā egerçi fevḳinde olan ʿālem-i ʿilme göre ẓuḥūrı var; feʾemmā taḥtında olan ʿālem-i ecsāma göre ẓuhūrı yoġ idi. Baʿdehu yigirmi sekiz menzil devr idüp ʿayn-ı ḫāricīyi istikmāl içün Ādem ṣūretinde[703] temeṣṣül idicek niʿmet-i vücūd-ı tāmme olup ibtidā-i kelāmı yaʿnī lisān-ı ʿunṣurī ile elḥamdülillāh oldı. Ve bu taḥmīd fī nefsi'l-emr tevḥīd üzerine teʾsīs ḳılındı. Bināʾen ʿalā hāẕā anuñ ki tevḥīdi yoḳdur taḥmīdi muʿteber degüldür. Bu cihetdendür ki tesbīḥ taḥmīd üzerine taḳdīm olındı. Nitekim gelür: "Ve

[700] ve: A'da yok
[701] "Yeryüzü Rabbinin nuruyla aydınlanır…" Zümer suresi 69. ayet
[702] olduġı: A oldığı İ2 oldığı
[703] ṣūretinde: İ2 ṣūretine

in min şeyʾin illā yusebbiḥu bi-ḥamdih ”[704] Yaʿnī cemīʿ-i eşyā Ḥaḳ Taʿālā’ya[705] ʿaczden ve sāʾir ṣıfāṭ-ı noḳṣāndan tenzīh ider. Ve niʿmet-i vücūd üzerine taḥmīd eyler. Zīrā tevḥīd ve tesbīḥ iẓhār-ı celāl ve taḥmīd iẓhār-ı cemāl ve kemāldür.

Ve niʿmete şükr itmek niʿmetden ṣoñradur[706]. İbtidā-ı niʿmet ise vücūd-ı rūḥānī ve s̱āniyen vücūd-ı cismānī ve s̱ālişen vücūd-ı insānīdür ki ḫātimetü’l-vücūdātdur. Ve üçinci derecede niʿmet-i ekmel olmaġ ile şükür daḫi etemm oldı. Ve vücūd-ı s̱āliş̱e gerçi ṣūretde esfel-i sāfilīn dinildi; feʾemmā maʿnīde aʿlā-yı ʿilliyyīndür. Şol maʿnādan ki vücūduñ esfeliyyeti ṣūretine ve māddesine nāzırdur. Ṣūret-i insāniyyeden[707] ṣoñra ise ṣūret [218b] yoḳdur. Ve māddesi olan türāb daḫi esfelü’l-ʿanāṣırdur. Ve ʿulviyyeti maʿnāsına ve ḥaḳīḳatine dāʾirdür. Rūḥ ise ʿulvīdür ve ʿulvī süflīye taʿalluḳ itmek ile süflī olmaḳ lāzım gelmez. Meger ki aḥkām-ı ʿanāṣır ile munṣabıġ olup levn-i evvelden müteġayyir ola. Bizüm sözümiz ise ekāmil-i nāsa göredür. Ve ekāmil selāṭīne beñzerler. Selāṭīn ise semer atına rākib olmazlar. Belki feres-i ceyyid ve ʿArabiye[708] süvār olurlar. Nüfūs ve ecsām-ı ekāmil daḫi kendilerine göredür. Anuñçün ḳabirde çürimezler. Zīrā berekāt-ı ervāḥ ile munṣabıġ olmışlar ve ervāḥ ṣūretine girmişlerdür. Ervāḥ ise ʿālem-i beḳādandur. Ve berekāt-ı rūḥ tevḥīd ve tecellīden ḥāṣıl olan āş̱ārdur. Ve tevḥīd[709] sāʾir eṭvār ve tefāṣīli ġayrı āş̱ārumızdadur.

Elḥamdülillāhi Taʿālā ki işāret-i meẕkūre kelimāt-ı ʿirfāniyyemizüñ ḥaḳḳāniyyetine ve tevḥīdimizüñ ṣıdḳ u ḫulūṣına delālet ider. Bināʾen ʿalā hāẕā bu leṭāʾif-i işārāt ve ḥaḳāʾiḳ-i ʿibārāt ile ʿāmil olanlar ve dillerinde neşve ve ẕevḳ bulanlar inşāallāhü Taʿālā teraḳḳiyāt-ı celīle ile şeref-yāb olurlar. Ve dīvān-ı ehl-i velāyete sırr-ı sevādü’l-vech ile gelürler. Yaʿnī eş̱er-i siyādet ile ẓuhūr bulurlar. Zīrā bu maʿānī ve

[704] “…Her şey Allah’ı hamd ile tespih eder...” İsrâ suresi 44. ayet
[705] Ḥaḳ Taʿālā’ya: A Ḥaḳ Taʿālā’yı İ2 Ḥaḳ Taʿālā’yı
[706] ṣoñradur: İ2 ṣoñra
[707] ṣūret-i insāniyyeden: A insāniyyeden
[708] ʿArabiye: A ʿArabīye
[709] tevḥīd: A tevḥīdüñ İ2 tevḥīdüñ

ḥaḳḳāʾiḳda aṣlā ilḥād yoḳdur. Zīrā ki ẕevḳ-i ṣaḥīḥden ve keşf-i ṣarīḥden ẓāhir ve ʿayne'l-yaḳīn ve ḥaḳḳa'l-yaḳīnden bāhirdür. Ve āḫirüñ kelāmından tażmīn yoḳdur; meger ki nādir veya tevārüd ḳabīlinden ola. Egerçi cehele-i nās inkār iderlerse de yaʿnī ẕevḳden bī-ḫaber ve bī-çāşnī olanlar bu maḳūle-i sülāle-i maʿārifde ḳīl ü ḳāl iderler. Ve kimin seriḳaya ve kimin ilḥāda ḥaml ile inkār yolına giderler. Ve ḫoş dimişlerdür ki **beyt**: "ʿAlā taḫti'l-maʿānī min maʿādinihā. Ve mā ʿalā iẕā lem yefhem el-baḳar." **[219a]** Naẓm:

[Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün]

(Fāʿilātün) (Faʿlün)

1. Ḳanġı ʿāşıḳ ki cān içinde bula
   Ḥālet-i lā ilāhe illallāh
   Çāşnī-baḫş-ı dimāġ-ı dil ola
   Leẕẕet-i lā ilāhe illallāh
2. Ḳalbinüñ āyinesin kim ki sile
   Çeşmi dīdār-ı ḥażrete açıla
   Sebeb ola cihānda üns-i dile
   Ṣoḥbet-i lā ilāhe illallāh
3. Ḳanda baḳsañ görinür pertev-i hū
   Şeş cihet oldı bu nūr ile ṭolu
   Basṭ olupdur bu kāʾināta ḳamu
   Niʿmet-i lā ilāhe illallāh
4. Var ise ger serüñde[710] ʿaḳl senüñ
   Besleme dürlü şehvetle tenüñ
   Pāk ider bāṭınını nūş idenüñ
   Şerbet-i lā ilāhe illallāh
5. Ḥaḳḳ ile şol ki Ḥaḳḳī Ḥaḳḳ oldı
   Kendini virdi vü Ḥaḳ'dan ṭoldı

[710] serüñde: A serinde

Görmedi ẕilleti herkim buldı

ʿİzzet-i lā ilāhe illallāh

ورد قوله سبحانه واذكروا الله كثيرا لعلكم تفلحون اى واذكروا الله ذكرا كثيرا بحيث لا تنسونه فانكم اذانسيتموه انقطعت الوصلة بينه و بينكم بانقطاع المدد والفيض فان الوارد انما هو بقدر الورد فيكون المراد به الذكر الدائم المتصل و هو ذكر حضورى ليس فى مقابلة النسيان والغيبة كما فى قوله عليه الصلوة والسلام لا تقوم الساعة حتى لا يقال فى الارض الله الله اى حتى ينقرض اهل الذكر المتصل و هم بالنسبة الى الدنيا كالارواح بالنسبة الى الاجساد فكما ان بقاء الاجساد بالارواح فكذا ابقاء الدنيا باهل الذكر المتصل و نظير ذلك بقاء الحوت بالماء فانه اذ انقطع الماء او وقع الحوت فى البرهلك و فى الاية تصريح بان سبب الفلاح هو الذكر الكثير و انواع الفلاح كثيرة فانه الظفر و ادراك البغية فبالذكر يعيش المرء سعيدا و يتسع له السعادات الدنيوية [219b]التى تطيب بها حيوة الدنيا و يموت ايضا سعيدا و يسهل له الموت و يزول عنه سكراته و يكون له نصف الجنة فى البرزخ و يثبت على التوحيد فى القبر و يبعث امنا حامد الله تعالى و يقوى حتى يمر على الصراط كالبرق الخاطف و يثقل ميزانه و يعطى كتابه بيمينه و يكون له بقاء بلافناء و غنى بلا فقر و عز بلا ذل و قدرة بلا عجز و قوة بلا ضعف و علم بلا جهل و عين بلا حجاب و صفاء بلا كدورة و سلطنته بلا زوال و نصب بلا عزل و دولة بلا انتقال و با لذكر يصل الى المذكور و يفنى فيه و يبقى به فيتخلص عن الصفات النفسانية بل عن شوب الغيرية فان الاثنينية برزخ اى برزخ و توهم التعدد فى الوجود بلاء اى بلاء و البقاء مع النفس كدورة اى كدورة وبالذكر يصفو الطبع عن الشهوات والنفس عن الهوى و القلب عن الذمائم و الروح عن الجهل و السر عن الميل الى الغير وبالذكر يحصل الانس بمشاهدة نور الذات و المحبة و السكون و الحضور بمكاشفة نور الصفات و العشق بمطالعة نور الافعال و بالذكر يتيسر الانتقال من الاسم اللفظى المجازى الى الاسم الحقيقى و منه الى المسمى الاحدى و يقطع برازخ الاشياء ثم الاسماء و الصفات و بالذكر العلم اى التجلى العلمى ثم العينى اى التجلى العينى ثم الحقى اى التجلى الحقى ثم حق حقيقة اليقين الذى اختص به نبينا صلى الله عليه و سلم و هو المراد بقوله تعالى واعبد ربك حتى ياتيك اليقين و طريق الكل الذكر و هو الطريق الاسلامى دون الطريق الفلسفى فان الفلاسفة انما يسلكون بالتفكر و الرياضات الرهبانية فدونهم الحجاب عن الله تعالى لان الشارع منع من التفكر فى الله اذ لا فايدة فيه فان الكنه مجهول و اما [220a] اسرار الاسماء و الصفات فطريق الوصول اليها هو الذكر لان ما يحصل بالتفكر انما هو بعض المعانى و قد يخطئ لان التفكر مستند الى الخيال المستند الى الحس فلا مناسبة بين التفكر و الخيال و الحس و بين الحقائق بل الحقائق من الادراكات القلبية المستندة الى الفيض الالهى المستند الى الذكر لان ادراك الحقائق فلاح اى فلاح و قد بناه الله على الذكر الكثير مع شروط اخر كدوام الطهارة و الخلوة و تقليل الغداء و كون الغداء من الحلال الطيب و نفى الخواطر مطلقا خيرا او شرا و دوام الصوم و السكوت و الاعتقاد الصحيح و كمال التسليم الى المرشد الكامل و ترك الاعتراض لله تعالى و لرسوله و للشيخ فاذا فقد شئ من هذه الشروط لم يحصل الذاكر على طائل فاذا لم ينتفع الذاكر بذكره مع فقدان الشروط فكيف ينتفع المتفكر بتفكره و هو دون الذكر بمراحل فابعد الطريق التفكر واقربه الذكر الموصل الى العشق الموصل الى المعشوق و قد قال تعالى والذين امنوا اشد حبا لله فان اشد الحب هو العشق و قال فاذكروا الله كذكركم اباء كم او اشد ذكرا و اشد الذكر هو الذكر المتصل المقارن بالعشق الحقيقى الالهى

فاعلم ذلك و لما سئلت عائشة رضى الله عنها عن حال النبى صلى الله عليه و سلم فقالت كان يذكر الله تعالى فى كل احيانه اى كان من اهل الحضور الدائم بحيث لا يعوقه عائق و لا يحول بينه و بين الله شئ بل كان باقيا ببقاء الله و قد قال تعالى فى وصف نفسه لا تاخذه سنة و لا نوم اى ليس عنده غفلة اصلا فكذا عند من هو باق ببقائه اذ هو خالص عن شوب الغيرية فظهر انه ليس المراد بالذكر[220b] ما هو باللسان بل ما يقابل النسيان و الغفلة و عليه كمل الورثة فانهم اهل الاستغراق والحضور الدائم الاترى ان الملائكة يسبحون الله تعالى و لا يفترون لان الفتور انما هو من بقاء الطبع و قد ثبت انهم مطبوعون من النور ولا طبع فى النور فلا فتور فى الملائكة و ثبت ايض ان افراد الانسان اكمل نشاءة من الملائكة فكما لهم بعد ازالة حجاب الطبع فوق كمال الملائكة فلا فتور عندهم لا ظاهرا فى ابدانهم و لا باطنا فى قلوبهم و قد وصفهم الله بانشراح الصدر من طريق اشارة قوله تعالى الم نشرح لك صدرك فان كل كمال حصل للمتبوع فهو حاصل للتا بع ايضا ماعدا ما كان من قبيل الحصائص و اثر هذا الانشراح هو عدم الاحتجاب لا بالخلق عن الحق ولا بالحق عن الخلق و ذلك بالجمع بين الجمع والفرق فاذا زال الحجاب زال الفتور فان الذاكر العاشق عند المذكور المعشوق ولا فتور عند المعشوق ابدا فان العاشق اذا موصوف بالاشتياق المتصل فانه لا ينقطع بالوصول بل يزداد انا فانا لان مطالعة وجه المعشوق تجدد له مطالعة المحاسن والاوصاف الجميلة و اذ لا انقطاع للمحاسن فلا انقطاع للاشتياق كما لا ينقطع صوت البلبل و ان وصل الى الورد الاحمر و قد ذكرنا شمة من هذا قبل هذا فى منازل القلب فليطالع هنالك

[Allah Taâlâ'nın şu kavli vârid olmuştur: Allah'ı çokça zikredin ki kurtulabilesiniz.[711] *Yani Allah'ı (c.c.) unutmayacak kadar çokça zikredin. Eğer siz Allah'ı (c.c.) unutursanız Allah (c.c.) ile aranızdaki bağ meded ve feyzin kesilmesiyle kopar. Zîrâ feyz vird miktarınca gelir ki bundan murâd, daimî huzur ve aralıksız zikirdir. Bu devamlı hatırda tutmak demektir. Aynı şekilde Hz. Peygamber –aleyhisselâm- da : 'Yeryüzünde Allah, Allah denildiği müddetçe kıyamet kopmaz.'* [712]*demiştir. Yani zikir ehlinin nesli tükenene kadar. Ki ruhlar bedenler için ne ise zikir ehli de dünya için odur. Bedenlerin hayatta kalması ruhlar ile mümkündür. Aynı şekilde dünyanın da ayakta kalması kesintisiz zikir ile mümkündür. Bunun bir örneği de yunus balığının su ile hayatta kalmasıdır. Eğer su kesilirse ya da yunus balığı karaya düşerse ölür. Ayette de felâhın çokça zikretmekle mümkün olduğu ifade edilmiştir. Felâhın pek çok çeşidi vardır. O zaferdir ve isteğe ulaşmaktır. Kişi zikir ile mutlu*

[711] "…Allah'ı çok anın ki kurtuluşa eresiniz." Enfâl suresi 45. ayet

[712] Müslim, "Kitâbü'l-Îmân", 148

yaşar ve dünya saadeti zikirle çoğalır. [219b] Dünya hayatı güzelleşir, nihayet zâkir mutlu bir şekilde ölür. Zikir ölümü ona kolaylaştırır, sekerâtı kaldırır. Berzahta ona cennetin yarısı verilir. Kabirde tevhid üzerine sabit olur. Korkusuzca ve Allah Taâlâ'ya hamd ederek diriltilir. Yıldırım gibi sırattan geçerken kuvvetli olur. Mizanı ağır olur. Amel defteri sağ tarafından verilir. Fâniliği değil bekâsı, fakirliği değil zenginliği, zilleti değil izzeti, aczi değil kudreti, zayıflığı değil kuvveti, cehaleti değil ilmi, hicâbı değil gözü, tasası değil safâsı olur. Azledilmeksizin mevkisi, azalmaksızın saadeti olur. Zikir ile, mezkûra ulaşır, onda fena bulur, onunla kalır. Nefsanî sıfatlardan hatta mâsivânın yükünden kurtulur. İsneyniyet (ikilik) berzahtır. Varlıktaki teaddüd vehmi belâdır. Nefisle kalmak kirliliktir. Zikirle mizaç şehvetlerden arınır. Nefis hevâdan arınır. Kalp kötülüklerden arınır. Ruh Allah'tan gayrısına meyletmekten arınır. Zikirle zâtın nuru müşahede edilir. Muhabbet ile sükun, sıfatların nurunu keşf ile huzur, fiillerin nurunu mütâlaa ile aşk meydana gelir. Zikirle lafzî ve mecazî isimden hakikî isme intikal kolaylaşır. Ve ondan da el-ehadîye intikal kolaylaşır. Eşyalar arasındaki perdeler kalkar, sonra da esmalar ve sıfatların arasındaki perdeler kalkar. Zikirle ilim yani ilmî tecellî, sonra aynî yani aynî tecellî, sonra hakkî, yani hakkî tecellî, sonra Peygamber Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-le hakka'l yakîn mülâkât vaki olur. Bundan murâd ise Allah Taâlâ'nın şu sözüdür : "Yakîn olan şey gelene kadar Allah'a ibadet et."[713] *Herkesin yolu zikir olmalıdır. Ve bu İslâmî yoldur; felsefî yol değildir. Çünkü filozoflar tefekkür ederler ve ruhbânî fiiller gerçekleştirirler. Hicap onlarla Allah'ın arasına girmiştir. Çünkü Şâri' (Allah) eğer bir fayda getirmiyorsa Allah'ı tefekkür etmeyi yasaklamıştır. Çünkü künh (öz) meçhuldür. [220a] İsimlerin ve sıfatların esrarına ulaşmanın yolu ise zikirdir. Çünkü tefekkürle gerçekleşen bazı mânâlardır. Kişi hata yapabilir; çünkü tefekkür his ve hayale dayanır. Tefekkür, hayal ve his ile hakikatler arasında bir münasebet yoktur. Aksine hakikatler feyz-i ilahîye ve zikre dayanan kalbî idraklerdendir. Çünkü hakikatlerin idraki felâhtır. Allah (c.c.) bu idraki başka*

[713] "Sana ölüm gelinceye kadar Rabbine ibadet et. " Hicr suresi 99. ayet

şartlarla birlikte çok zikir üzerine bina etmiştir. Taharetin devamlı olması, halvet, yemeğin azaltılması, yemeğin helâl ve temiz olması, hayır veya şer her türlü düşüncenin bertaraf edilmesi, oruca ve sükûta devam, sahih itikad, mürşid-i kâmile tam teslimiyet, Allah Taâlâ'ya, Rasulüne ve şeyhe karşı gelmenin terk edilmesi gibi. Bu şartlardan birini kaybeden zâkir sonuca ulaşamaz. Zâkir zikrinden fayda görmeyecekse kendisinden merhalelerce aşağıda olan mütefekkir tefekküründen nasıl fayda görsün! Yolun en uzunu tefekkür, en yakını aşka götüren zikirdir. O da maşuka götürür. Allah Taâlâ şöyle buyurmuştur:"İman edenler Allah'ı en çok sevenlerdir."[714] *Sevginin en şiddetlisi aşktır. Ve şöyle buyurmuştur : "Babalarınızı andığınız gibi, hatta ondan daha kuvvetli bir şekilde Allah'ı anın."*[715] *Zikrin en kuvvetlisi hakikî ve ilahî aşk ile irtibatlı kesintisiz zikirdir. Bunu bil!*

Hz. Ayşe'ye Rasullullah'ın hâli sorulduğunda şöyle demiştir: Bütün vakitlerinde Allah'ı zikrediyordu.[716] *Yani daima huzurda bulunanlardandı. Öyle ki hiçbir engel onu Allah'tan alıkoymadı. Aksine her zaman Allah ile beraberdi. Allah Taâlâ kendi zatını şöyle vasfetmiştir: "Kendisine ne uyku gelir ne de uyuklama."*[717] *Yani onda gaflet yoktur. Aynı durum Allah'ın bekası ile bakî olanda da böyledir. Nitekim o Allah'tan başka her şeyden uzaktır. Zahir olmuştur ki zikirden murâd* **[220b]***lisan ile anma değildir bilakis zikir nisyan ve gafletten uzak durmaktır. Peygamber vârislerinin tamamı istiğrak ve devamlı huzur ehlidir.*

Meleklerin Allah Taâlâ'yı tespih ettiklerini görmüyor musun? Ve onlar tesbihlerinde gevşek davranmazlar. Çünkü fütur insanın tabiatından gelen bir özelliktir. Onların nurdan yaratıldığı sabit olmuştur. Nurda ise kötü huy yoktur; dolayısıyla meleklerde fütur yoktur.

---

[714] "…Mü'minlerin Allah'a olan sevgisi daha güçlü bir sevgidir..." Bakara suresi 165. ayet

[715] "…(cahiliye döneminde) atalarınızı andığınız gibi, hatta ondan da kuvvetli bir anışla Allah'ı anın..." Bakara suresi 200. ayet

[716] İbn Mâce, "Kitâbü't-Tahâreti ve Sünenihâ", 11, (302)

[717] "…Onu ne bir uyuklama tutabilir, ne de bir uyku…" Bakara suresi 255. ayet

İnsan neş'eti bakımından meleklerden ekmeldir. Aynı şekilde hicabın kalkmasından sonra insanın kemâli meleklerin kemâlinin üstüne çıkar. Ve onların ne zahirde bedenlerinde ne de batında kalplerinde fütur yoktur. Allah Taâlâ onları şu sözleriyle vasfetmiştir: "Biz senin göğsünü genişletmedik mi ?"[718] *Tâbi olunanın kemâli bazı özellikler dışında tâbi olanda ortaya çıkar. Bu, inşirahın bir eseri olarak gizlenmenin ortadan kalkmasıdır. Ne insanlarla birlikte olup Allah'tan uzak olmak ne de Allah'la birlikte olup insanlardan uzak olmak. Bu da cem ve fark ile hâsıl olur. Hicap ortadan kalkarsa fütur da ortadan kalkar. Bu durumda âşık zâkir, mâşuk ise mezkûrdur. Ve mâşukun katında fütur yoktur. Âşığın özelliği devamlı iştiyaktır ki o vüsul ile kesilmez; aksine artar. Çünkü mâşukun yüzünü görmek, güzellikleri ve güzel vasıfları görme isteğini tazeler. Güzellikler kesintisiz olursa iştiyak da kesintisiz olur. Nitekim bülbülün sesi güle kavuştuğunda kesilmez. Bununla ilgili bazı bilgileri daha önce 'menâzilü'l-kalp' bölümünde zikretmiş idik, oradan bakılabilir.]*

Naẓm:

[5'li hece ölçüsü]

1. Cān ile yā hū
   Gel ẕikr idelüm
   Bir dilden ḳamu
   Gel ẕikr idelüm
2. Ġafleti ḳoyup
   Mürşide uyup
   Allāh hū diyüp
   Gel ẕikr idelüm
3. Fenā yolında
   Beḳā ilinde
   Likā ḥālinde

[718] "(Ey Muhammed!) Senin göğsünü açıp genişletmedik mi?" İnşirâh suresi 1. ayet

Gel ẕikr idelüm

4. Allāh Allāh hū

   Her yüz odur o

   Ne ṣafādur bu

   Gel ẕikr idelüm

5. **(221a)** İster iseñ Ḥaḳ

   Ḥaḳḳīya ḥaḳ baḳ

   Budur söz muṭlaḳ

   Gel ẕikr idelüm

   Naẓm:

   [Müstef'ilün Müstef'ilün]

1. Dergāha girmek isteyen

   Gelsün beri hū diyelüm

   Allāh'ı görmek isteyen

   Gelsün beri hū diyelüm

2. Hū hā-i ismü'llāhdur

   Anı bilen āgāhdur

   Ger bende vü ger şāhdur

   Gelsün beri hū diyelüm

3. Bozılmadın işbu ḳafes

   Ṭutılmadın işbu nefes

   Kim ki ide vaṣla heves

   Gelsün beri hū diyelüm

4. Ẕikr iderek meẕkūra ir

   Ẓulmet içinde nūra ir

   Şol kim ḳanı yoldaş dir

   Gelsün beri hū diyelüm

5. Ḫalvetde vü celvetde hem

Ḥaḳ ẕikr ider ḫalḳa ehem

Ḥaḳḳī Ḥaḳḳ ehli dem be dem

Gelsün beri ẕikr idelüm

Naẓm:

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(Faʿlün)

1. Çün tecellīden ḳızarmışdur ruḫ-ı evrāk-ı gül[719]

   Olmasun mı ʿandelīb-i bī-nevā müştāḳ-ı gül

2. Rūy-ı gülde ṣıbġatullāh sırrı vardur bī-gümān

   Bülbülüñ çıḳmaz dilinden lā-cerem eşvāḳ-ı gül

3. Lālenüñ bilmez derūnında olan sevdāsını

   Bu sebebden reng ü būda ḳaldı hep ʿuşşāḳ-ı gül

4. Çeşm-i ḥaḳ-bīn olmayınca neylesün ehl-i naẓar

   Yoḫsa her bir ḫārdan yüz gösterür Ḫallāḳ-ı gül

5. Būy-ı Ḥaḳ'dan pür-meşām olduñsa ey Ḥaḳḳī eger

   Her giyāh-ı tāzeden eylersin istinşāḳ-ı gül

"VAḲFE"

Beyne'l- maḳāmeyn tecāẕüb üzerine ḳalup maḥbūs olmaḳdur. Zīrā mā-fevḳine istiḥḳāḳ ve istiʿdādı olsa elbet teraḳḳī ider orada ṭurmazdı. Nitekim ekṣer-i süllāke ḥāṣıl olur. Ve anuñ muḳteżāsı ḳabżdur. **[221b]** Ve baʿżılarına feṭḥ-i bāb basṭ olmayup ḳabż üzerine maḳbūż olurlar. Ve ʿuḳdeleri ʿinde'l-mevt veya berzaḫda veya ḥaşrde münḥal olur. Ve āḫir maṭlūb ayaġına gelür. Zīrā bi'l-fiʿl sālike her mavṭına göre ḥirmān yoḳdur; ṭarīḳ-i ḥacda vefāt iden ecr-i ḥacdan maḥrūm olmadıġı gibi.

Ve ʿArafāt'da vuḳūfa vaḳfe didüklerinüñ sırrı budur ki hacdan maḳṣūd Cebelü'r-Raḥme nām maḥalde vuḳūfdur. Egerçi eṭrāfı daḫi mīllere varınca mevḳıfdur. Ve vuḳūf-ı meẕkūruñ mevḳıfı münteha's-seyrdür. Zīrā māverāsı maṭlūb degüldür.

[719] ruḫ-ı evrāk-ı gül: rūḥ-ı evrāk-ı gül

Pes, ḥācī vaṭan ile mevḳıf-ı meẕkūruñ māverāsı miyānında mevḳūf ve maḥbūs oldıġı gibi sālik daḫi nihāyet-i seyrde vaṭan-ı kevnī ile ḳābe ḳavseyni ev ednā māverāsı miyānında mevḳūf ve maḥbūsdur. Zīrā gerçi "ḳābe ḳavseyn" mertebe-i ṣıfāṭ ve maḳām-ı ḳurb ve "ev ednā" mertebe-i ẕāt ve maḳām-ı vaṣldur. Velākin mertebe-i ulūhiyyete göre ḳurb u vaṣldur; yoḫsa künh-i ẕāta göre degül. Zīrā künh-i ẕāta seyr ve ol maḳāma ıṭṭılāʿ mümteniʿdür; gerek nebīye ve gerek velīye göre. Nitekim ḥadīṯde gelür: "Mā ʿarafnāke ḥaḳḳa maʿrifetik."[720] Yaʿnī biḥasebi'l-Ḥaḳ Ḥaḳḳ'ı bilmek muḥāldür. Egerçi biḥasebi'l-ʿabd mümkindür. Zīrā ʿabdüñ taʿalluḳı esmā ve ṣıfātadur. Bu mertebei[721] bilmek ve Ḥaḳḳ'ı bu mertebede bulmaḳ ise umūr-ı mümkinedür. Ve ev ednāda ẕāta vuṣūl didükleri vech-i ẕāta ḥicāb olan esmā ve ṣıfātı ḫarḳ itmekdür ki ġāyeti taʿayyüne göre olan ẕātı bulmaḳ ve aña irmek ve anı görmekdür. Yoḫsa lā taʿayyüne göre degül ki künh-i ẕātdur.

Pes, ẕāta vuṣūl hem mümkin ve hem ġayr-ı [222a] mümkindür. Ve vaṭan didügümiz vicdān-ı Ḥaḳ ve ġurbet didügümiz vicdān-ı nefsdür. Zīrā nefs Ḥaḳḳ'a ḥicābdur; ġurbet vaṭana perde oldıġı[722] gibi. Çünki vicdān-ı Ḥaḳ ḥāṣıl ola ve aṣl-ı Ḥaḳḳ olan daḫi bu ortada ḳalur. Yaʿnī ne bir daḫi mertebe-i nefse ve evṣāfına nāzil olur ve ne ḫod taʿyīn olınan mertebeyi māverāsına güẕer idebilür. Maḳām-ı Nebevī gibi ki lā-taʿayyün mertebesine naẓīrdür. Zīrā hīç bir ferd anuñ maḳāmına duḫūle ḳādir degüldür ve illā muḫteriḳ olur; maḳām-ı lā-taʿayyüne göre nūr-ı şaʿşaʿānīden muḫteriḳ oldıġı gibi. Ve ol maḳāmuñ ṣūret-i semāviyyesi Vesīle ve ṣūret-i arżıyyesi Ravża'dur. Ve Ḥażret-i Fāṭıma'nuñ – raḍıyallallāhu anhā – baʿde'l-vefāṭ Ravża'ya idḫāl olındıġı gerek yine iḫrāc olınsun ve gerek orada ibḳā olınsun Rasūlüllāh'uñ – ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem – nefs-i muṭmaʾinnelerinüñ eṣeri olmaḳ ḥasebiyledür.

---

[720] Bedreddin Aynî, Ebû Muhammed (Ebü's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî, Umdetü'l-Kârî Şerh-i Sahîh-i Buhârî, Beyrut: Dârü'l-İhyâʾi't-Türâsi'l-Arabî, c. 23, s. 198

[721] mertebei: A mertebeyi İ2 mertebeyi

[722] oldıġı: A olduġı

Anuñçün silsileleri Fāṭıma'dan müteselsile oldı. Ve Fāṭıma'ya nisbet olınup Ḥasan ve Ḥüseyin'e – raḍıyallāhu anhümā- evlād-ı Fāṭıma dinildi, evlād-ı ʿAlī dinilmedi. El-ḥāṣıl Fāṭıma Rasūlüllāh'uñ bilā vāsıṭa cüzʾidür. Nitekim ḥadīṯde gelür: " Fāṭıma biḍʿatün minnī. "[723] Sāʾirler ise böyle degüldür. Belki taḳarrubları yalıñuz münāsebet-i maʿneviyye iledür. Nitekim Ḥażret-i ʿAlī'nüñ – kerremallāhu vecheh – cennetde ḳaṣrı muḥāẕāt-ı ḳaṣr-ı nebevīde oldıġı münāsebet-i meẕkūreye rāciʿdür. Ve bu maʿnā muḳaddemen güẕer itmişdür. ʿAceb iḫtiṣāṣ-ı ilāhīdür ki baʿż-ı ʿubbāda naṣīb olmışdur. Egerçi baʿżılar mücāhedeye mevḳūfdur dirler. Feʾemmā ḫayretden söylerler[724] veya maḳṣūdları iḫtiṣāṣa müʾeddī olan ṭarīḳi beyāndur. Egerçi ki mūcib degüldür. Zīrā her rütbe ve maḳām faż-ı ilāhī ve ʿayn-ı minnetdür. Nitekim "Ḳable min ḳablin lā leʿilletin ve raddin min raddin **[222b]** lā leʿilletin " Ve bu maḳām esrār-ı ḳaderden[725] olmaġla ifṣā ve tafṣīli muraḫḫaṣ degüldür. Ve şol ḥadīṯ ki gelür: "Sīrū hāẕe'l-cümdānü ḳad sebeḳa'l-mufarradūn."[726] Bu seyr henüz ṭarīḳde olanlara göredür. Ve ol vaḳitde muḫāṭablaruñ henüz Kaʿbe'ye ʿadem-i vuṣūlleri añа ḳarīnedür. Ve cümdān ʿOṯmān vezni üzerine Yenbuʿ ile ʿĪṣ arasında bir ṭaġdur ki Ḥażret-i Mūsā –ʿaleyhi's-selām- baʿż-ı Nebī-i İsrāʾīl ile Mekke'ye oradan mürūr eylemiş[727] ve piyāde geçmişdür. Ve mufarradūn kimlerdür diyü süʾāl olınduḳda ehl ü evlādı olmayanlardur diyü cevāb virildi. Maḳṣūd bī-ʿalāḳa olmaġa işāretdür; gerek ehl ü evlādı olsun ve gerek olmasun. Zīrā bī-ʿalāḳa olan kimse ehl-i tefrīddür. Yaʿnī āfāḳ ve enfüsden ʿalāḳayı ḳaṭʿ itmiş ve Ḥaḳḳ'ı Ḥaḳ'da irmiş ve görmişdür.

Pes, maḳṣūd-ı Nebevī dimek olur ki "Ey niçe Mūsālar ṭarīḳ-i Mekke-i fenāda bī-ʿalāḳa geçmişler ve ʿayn-ı Kaʿbe-i vaṣla irüp orada Zemzem içmişler ve Cebelü'r-raḥme-i ḳurbda ṭurmışlar ve āḫir maḳām-ı beḳāya irüp oturmışlardur. Siz daḫi enbiyā ṭarīḳına sülūk idiñüz ki ṭarīḳ-i tefrīddür. Ve illā ʿalāḳāt-ı ṣuveriyye ve maʿneviyye

[723] Buhârî, "Kitâbu Ashâbı'n-Nebiyyi Salla'l-llâhu Aleyhi Ve Sellem", 12
[724] söylerler: A söyler
[725] esrār-ı ḳaderden: A esrār-ı ḳudretden
[726] Müslim, "Kitâbü'ẕ-ẕikr ve'd-duâ ve't-tevbe ve'l-istiğfâr", 2676
[727] eylemiş: İ2 itmiş

size pā-bend olup ḫāneleriñizde veyaḫud yollarda ḳalursuñuz. Ve ġurbetde iḳāmetüñüz ile ẕelīl olursuñuz. İmdi vaḳfeden ḥaẕer idiñüz. Ve yoluñuza gidiñüz. Zīrā henüz yoldasız ve yolda olana vaḳfe ve iḳāmet düşmez. Ḫuṣūṣan ki dünyā bir ḳanṭaradur ki ʿubūrı vācib ve mürūrı ḍarbet-i lāzibdür.

Ey sālik ʿaceb naṣīḥatdür ki zerrīn ḳalem ile aḥdāḳa yazılmaludur. Yoḫsa ḳarāṭīs ve evrāḳa degül. Ve ġarīb vaṣiyetdür ki dāʾimā [223a] ser-bālīn ve kūşe-i destārda ṭutmaludur. Yoḫsa ṣandūḳda degül. Naẓm:

[Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Faʿūlün]

1. Pā-bend-i ʿalāʾiḳ olan ādem yola girmez
   Ger girse de ol ādem ile menzile irmez
2. Bir gözlü gerekdür bu yola girmege āḫir
   Aʿmā niçe itsün ki bu yolda gözi görmez
3. ʿAhd-i ezelī ʿurve-i vüṯḳādur elüñde[728]
   Gel olma bugün ʿahdine peymānına ṭurmaz
4. Sen mevsim-i ʿömri saña bāḳī mi ṣanursın
   Gül mevsimi-veş azdur efendi çoġa sürmez
5. Vay ol kişiye kim bu bahāra irişübdür
   Beyhūde gezer böyle iken bir güli dirmez
6. Ḥaḳ ʿışḳına Ḥaḳḳī çalışur cān u göñülden
   ʿIşḳ ile olan bir demini biñ yıla virmez

"ALLĀH"

Elif mebde-i küldür ki ṣıfāt-ı sebʿ adedince nuḳātı müştemildür ki yedidür. Ve hā hüviyyet-i müteʿayyinedür. Ve hānuñ elifden taaḫḫurı bir nesnenüñ taʿayyüni vücūd-ı muḳaddemine tābiʿ olmaġladur. Ve burada elifden murād hemzedür. Zīrā elif-i sākine ḥarf-i tām degüldür. Şol cihetden ki hevāda müntehī olur. Merātib ise

[728] elüñde: İ2 elünde

munḍaġıṭadur; ḥurūfuñ ḥalḳ[729] ve lisān ve femde inḍiġāṭı gibi. Ve illā ḥārf-i sākin ḥarf-i tām olmaduġı gibi emr-i vücūd daḫi tām olmamaḳ lāzım gelür. Ve ʿadem-i tamāmınuñ eṣeri budur ki mertebe-i müteʿayyine ṣāḥibi olmaz. Ve tecellīde fayda bulınmaz. Ve ḥalḳa-i hā[730] gibi devr dönmez. Maʿa hāẕā āḫir dāʾire evvele mültaḳī olmaḳ lāzımdur. Ve muḥaḳḳiḳān-ı ṣūfiyye hū kelimesini hā-i celāleden aḫẕ eylemişlerdür. Ve tefḫīm içün hā-i mażmūmeden vāv işbāʿ olınmışdur. Nitekim ḳāʿide-i teksīriyyedür ki bir isimden bir ḥarfi iḫtiyār idüp aña meşġūl olurlar [223b] ve ol ḥarf ol ismüñ teʾṣīri gibi teʾṣīr ider ve maṭlūb ḥāṣıl olur. Ve bunuñ naẕīri illallāh kelimesidür. Yaʿnī baʿż-ı sālikān ki nefy-i ẕikr itmeden lisānlarından iṣbāṭ ṣādır olur. Ḳalbde veya ḥālde mużmer olan nefye mebnīdür. Zīrā anuñ ḳalbi ḥużūr-ı tevḥīddedür. Veya ḥāl-i sülūki nefy-i māsivā iḳtiżā itmek ile nefyi söylemese daḫi hemān dimiş gibidür.

Pes, bilā-nefy iṣbāt olmaz ve yalıñuz illallāh dimek heẕeyān gibidür dimek ʿaceb heẕeyāndur ki ẕikr itdügümiz maʿānī-i ḫafiyyeden ẕühūlden nāşīdür. Ve bu ʿālem āfāḳ oldıġı cihetden tafṣīle dāʾir oldıġı gibi enfüs oldıġı cihetden daḫi icmāle nāẕırdur. Hīçbir mufaṣṣaluñ mücmeli ve bir muṭavvelüñ muḫtaṣarı olmadıġı yoḳdur.

Pes, Ādem muḫtaṣar ve icmāl-i ʿālem oldıġı gibi Ḳurʾān daḫi muḫtaṣar-ı kütüb-i ilāhiyyedür. Ve Ḳurʾān'uñ daḫi kelimātından nicesi ẕikr olınan gibi iḫtiṣār olınmışdur. Ve ḳāʿide-i ʿArab'dur ki iki üç kelimeden birer ḥarf alup terkīb iderler; besmele ve feẕleke ve emṣāli gibi. El-ḥāṣıl söz iḫtiṣārda degüldür; belki bir sözi maḫallinde veya maḫallinüñ ġayrıda söylemekdedür. Eger sende sözüñ rūḥı var ise sözüñ ṣaḥīḥ ve illā saḳīmdür. Ve nefy ü iṣbāṭ sālik-i mecẕūba ve yalıñuz iṣbāṭ mecẕūb-ı sālike göre virddür. Egerçi bī-ḫaber yañlış taʿlīm iderler. Ve maḳām-ı fenāda nefy ü iṣbātuñ mecmūʿı fānī olur. Ve hemān müsemmā-yı ḥaḳīḳī ḳalur. Zīrā

[729] ḥalḳ: A ḫalḳ
[730] ḥalḳa-i hā: A ḫalḳa-i hā

elfāẓ ʿinde'l-ḳavm mecāz ve nefy ü iṯbāṭ iʿtibārīdür. Ve enseb olan esmā-i müfrede ile gicelerde ve[731] kelime-i tevḥīd ile gündüzlerde ẕikre meşġūl olmaḳ gerekdür. Zīrā gice ʿālem-i ẕāta işāretdür ki basīṭdür. Ve gündüz ʿālem-i ṣıfāta [224a] remzdür ki mürekkebdür. Yaʿnī māhiyyāt ve ḥaḳāʾiḳ ve ṣuver cihetinden. Nitekim şuʾūn-ı ẕātiyyeye yaʿnī ʿālem-i ẕātda iʿtibār olınan taʿayyünāta ḥurūf dirler ki ʿālem-i ṣıfāta göre besāṭeti vardur. Nitekim bālāda taḥḳīḳ olınmışdur. Ve kümmel-i evliyā ki maẓāhir-i ism-i aʿẓamdur; anlar ḳavl ile ẕikr itdükleri gibi fiʿl ile ve ḥāl ile daḫi ẕikr iderler. Ve anlaruñ ẕikirleri bi-nefsihi li-nefsihdür. Ve anlar içün ẕikr-i maḥṣūr yoḳdur. Ve illā Ḥaḳḳ'a inḥiṣār lāzım gelür. Feʾfhem cidden!

Ve celālede olan lāmeyn āfāḳ ve enfüsde olan vasaṭa işāretdür. Zīrā maḫāric-i lafẓiyyede vasaṭ iʿtibār olındıġı[732] gibi taʿayyünāt-ı tekvīniyyede daḫi vasaṭ iʿtibār olınur ki şemsdür. Ve şems maẓhar-ı nūr olmaġla ḥarf-i nūna nāẓırdur. Ve ümmet-i merḥūmede daḫi vasaṭ iʿtibār olınur ki ḫatmü'l-evliyādur. –ḳuddise sirruh- Zīrā miyān-ı elf-i fāṣılda gelmişdür. Enbiyā-i evvelīne göre İbrāhīm gibi. –ʿaleyhimü's-selām- Naẓm:

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(Faʿlün)

1. ʿĀlem-i ġayb u şehādet sırrına remz eyleyüp
   Allāh Allāh diyelüm hū hū diyü ẕikr idelüm
   Cān u dilden her nefesde bir aġızdan söyleyüp
   Allāh Allāh diyelüm hū hū diyü ẕikr idelüm
2. Cümle-i aḳṭāb yā hū çünki hū dirler müdām
   Biz de Allāh ʿışḳına ẕikr idelüm her ṣubḥ u şām
   Ḥalḳa ḥalḳa olalum hā resmi gibi ber-devām
   Allāh Allāh diyelüm hū hū diyü ẕikr idelüm

[731] ve: A'da yok
[732] olındıġı: A oldıġı

3. ʿArş u kürsīnüñ sütūnıdur bu ẕikrullāha baḳ
   On sekiz biñ ʿālemi tevḥīd üzre ḳurdı Ḥaḳ
   Şerḥ-i ṣadra cān u dil anuñla olur iki şaḳ
   Allāh Allāh diyelüm hū hū diyü ẕikr idelüm

4. [224b] On iki biñ bābı cümle feṯḥ iden miftāḥdur
   Māsivānuñ ẓulmetin refʿ eyleyen miṣbāḥdur
   Bāʿiṯ-i ṣādī-i dildür rāḥat-ı ervāḥdur
   Allāh Allāh diyelüm hū hū diyü ẕikr idelüm

5. Ẕikr ile olur sivā-yı Ḥaḳ türāb-ender-türāb
   Cān u dil maʿmūr u ten olur ḫarāb-ender-ḫarāb
   Şeyḫ Ḥaḳḳī'den sebaḳ isterseñüz ey şeyḫ u şāb
   Allāh Allāh diyelüm hū hū diyü ẕikr idelüm

Baʿde-ẕā ẕikri iḫfā eylemek ʿālem-i ervāḥa ve cehr eylemek ʿālem-i ecsāma rāciʿdür. Ve ḥadīṯde[733] "Ḫayru'ẕ-ẕikri el-ḫafiyyü"[734] vārid oldığı mertebe-i ervāḥa teraḳḳīye taḥrīkdür. Zīrā mertebe-i ervāḥda vāḳiʿ olan taʿayyün nūrı rūḥānī olmaġla taʿayyün-i cismānīye göre ḫafīdür. Naẓar eyle ki Ādem'üñ[735] ṣūret-i cesedāniyyesi maḥsūs ve rūḥāniyyeti ġayr-ı maḥsūsdur. Belki ṣūret yüzi maʿnāya āyīne vāḳiʿ olmışdur. Pes, rūḥuñ maḥsūs oldığı bu āyīne perdesindendür; yoḫsa bī-perde degül. Anuñçün esmā ve ṣıfāṭ vech-i Ḥaḳḳ'a niḳāb olmışdur. Zīrā Ḥaḳ nūru'n-nūrdur ki bilā-niḳāb merʾī olmaḳdan berīdür. Egerçi ki merʾī oldığı daḫi bi-ḥasebi'l-ʿabddür; bi-ḥasebi nefseh degüldür. Nitekim bālāda mürūr eyledi.

[733] ḥadīṯde: A ḥadīṯde gelür
[734] Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, C.3, S. 76
[735] Ādem'üñ: A Ādem

Biz yine ṣadede gelelüm ki mertebe-i ervāḥuñ naẓīri ʿālem-i lisāndur ki nefs içün anda temevvüc olmaya. Yaʿnī iki cismüñ teṣādümi sebebiyle orada temevvüc-i hevā olmaya. Belki insān lisāna getürdügi nesneyi ancaḳ kendi işide; ġayrıya taʿaddī itmeye. Meger ki nādir ola. Ve aña şerʿde iḫfā dirler. Ve bundan aḫfā olursa yaʿnī lisāna gelmezse ẕikr-i ḳalbī ve nefsī dirler ki anı kendi ḳulaġı daḫi işitmez. Belki ḳalbi ile idrāk ider ve nefsinde ẕikr idügin bilür. Zīrā ḳalbi [225a] orada ḥāżırdur. Egerçi ḳulaġı ḥāżır degüldür. Zīrā orası ʿālem-i ġaybdur. Yoḫsa ʿālem-i şehādet degüldür. ʿĀlem-i ġaybda ise ʿālem-i şehādetüñ ḥükmi yürimez. Meger nādir ola ki bāṭında ṣadā ve ṣavt ḫalḳ olınmaġla ḥis daḫi anı idrāk eyleye. Nitekim baʿżılarına vāḳiʿ olmışdur.

Ḥattā bu faḳīr bir defʿa ki nehārda istilḳā itmiş idüm[736]. Bāṭınumdan cehr ile ẕikr-i avāzī geldikde ḳalḳup oturdum. Ve eṭrāfumda olanlar āyā bu ẕikri işitdiler mi diyü infiʿāl ḥāṣıl oldı. Nitekim bir gice seḥer-i aʿlāda beyt-i mükerremi ṭavāf eylerken mīzāb-ı ẕeheb muḳābelesine geldikde Kaʿbe'nüñ ol cānibinden baʿż-ı muḫāṭabāt-ı ġaybiyye vāḳiʿ olup ben daḫi tavaḳḳuf itdüm. Ve müteḥayyir olup ḳaldum. Ve ol maḳām-ı ʿālīde gicelerde bunuñ gibi ḳatı çoḳ vāḳiʿ oldı. Ḥattā bāb-ı Kaʿbe'de melāʾike-i erbaʿa ve ḫulefā-i erbaʿanuñ selāmı alındı. Ve Şeyḫ ʿAbdülḳādirü'l-Geylānī –ḳuddise sirruh- Ḥaṭīm'e[737] dāḫil olup selām virdi. Ve aña ser-fürū olındı. Ve Ḫıżır -ʿaleyhi's-selām- bāṭında olan mülāḥaẓa mı ki bir āyet-i şerīfeye müteʿalliḳ idi, keşf itdi ve tebessüm idüp ol bābda baʿż-ı maʿānī söyledi. Ve baña ḫayır duʿā eyleyüp ġāʾib oldı. Ve ol duʿā ne vecihle oldıġı ġayrı taḥrīrātımızda işāret olınmışdur. El-ḥāṣıl bilā-temevvüc nefes ile olan ẕikr-i ḫafī lisānī ise de rūḥānī gibidür. Zīrā ikisi daḫi ḫafīdür.

[736] itmiş idüm: İ2 itmişdüm
[737] Ḥaṭīm'e: A Ḫaṭīm'e

Ve mertebe-i ecsāmuñ naẓīri yine ʿālem-i lisāndur. Velākin teṣādüm-i cismeyn ile temevvüc-i hevā şarṭı ile ki bu ṣūretde lisāna gelen nesneyi ḳāʾil-i istimāʿ itdügi gibi ġayrı daḫi gūş eyler. Ve şerʿde aña cehr dirler. Nitekim ṣalavāt-ı cehriyyede imāmuñ tilāveti mesmūʿ ve sırrıyyede ġayr-ı mesmūʿdur. Ve aḫfā cehrüñ netīcesidür. [225b] Zīrā nüzūle göre gerçi evvel aḫfā baʿdehu ḫafī baʿdehu cehrdür ki ʿālem-i aḫfā ʿālem-i ʿilm ve ʿālem-i ḫafī ʿālem-i ervāḥ ve ʿālem-i cehr ʿālem-i ecsāmdur ki ʿālem-i ecsāmuñ evveli ʿarş-ı aʿlā ve āḫiri ṣūret-i insāniyyedür. Feʾemmā ṣuʿūda göre ʿaksdür ki evvel-i ʿālem cehr baʿdehu ḫafī baʿdehu aḫfādur. Ve mürşid-i kāmilüñ[738] mürīd-i müsteʿidde ibtidā cehr ile emr itdügi maʿnā-yı meẕkūrdandur. Zīrā ibtidā perde-i cism munḫariḳ olmaduḳça perde-i rūḥ yırtılmaz. Ve rūḥ daḫi leṭāfet-i zāyide bulmadıḳça ʿālem-i ʿilme teraḳḳī itmez. İşte ʿālem-i bi'l-merātib[739] olanlaruñ ḥarekātı böyle olur.

Ve tilāvet-i Ḳurʾān'uñ evvel-i emrden ḥükmi cehr ile olmaḳdur. Zīrā maḳām-ı ecsāma münāsebetinden māʿadā sāmiʿlere daḫi teblīġ bulınur. Ve ḥükm-i ilāhī cümlenüñ semʿine ilḳā olınur. Anuñçün imām Ḥaḳ'dan mütercimdür ki kelāmını ḫalḳa īṣāl eyler. Ve cemāʿatüñ ḳulaḳlarına ḳor. Bu sebebden cemāʿate sükūt itmek düşer. Ve müẕākere-i ḥadīṯde ve muḥādeṯe-i kelimāt-ı kibārda daḫi ḥüküm budur. Zīrā lafẓ ki ortada söz ḳarışmaḳdur; teşvīşe müʾeddīdür. Ve teşvīş daḫi maḳṣūd bi'ẕ-ẕāt olan naẓm ve maʿnāyı idrāk ve żabṭa māniʿ olup meclis-i ẕikr ü tilāvet laġv olmaḳ lāzım gelür. Bu cihetdendür ki ehl-i ḫalvete nefy-i ḫavāṭır ve selb-i muḥādeṯe-i nefs lāzımdur. Zīrā mādem ki ḳalb māsivāya meşġūl ola, bāb-ı Ḥaḳ aña meftūḥ olmaz. Ve ʿinde'l-Kaʿbe ve ʿinde'l-mülūk ve'l-ekābir cehr u refʿ-i ṣavt itmek terk-i edebdür didükleri maḳām-ı vuṣūle göredür; yoḫsa maḳām-ı fürḳate göre degül.

[738] mürşid-i kāmilüñ: İ2 mürşid-i kāmil

[739] ʿālem bi'l-merātib: A ʿālim bi'l-merātib

Anuñçün ʿāşıḳ olan kimse āh u enīn ve hāy ü hevādan ḫālī degüldür. Ve maġlūb olana edeb ve terk-i edeb birdür. Ve seylüñ deryāya vuṣūle dek çaġıldısı eksük olmaz ki ḥāli mertebe-i ʿışḳdur.

SONUÇ

Türk milleti olarak ilmî, fikrî, edebî açıdan bizi zengin kılan pek çok yazma esere sahibiz. Ecdadımızdan miras kalan bu eserleri bugüne kazandırmak bizlerin görevidir. Bu çalışmada, eserleriyle ilim dünyasına ve okuyucularının gönül dünyasına büyük katkıları olan Bursevî'ye ait Nakdü'l-Hâl isimli eserin 151a-225b varaklarının transkripsiyonu yapılmıştır.

Bu çalışmayla ilmî ve tasavvufî derinliği olan, âlim bir şahsiyete ait bu kıymetli eseri günümüze ulaştırmak amaçlanmıştır. Metin neşirleri, transkripsiyon çalışmaları; müellifin ilmî, edebî yönü ve yaşadığı dönemin sosyal, siyasal, dînî, ilmî ve kültürel durumu hakkında bize ipuçları sunmaktadır. Bu çalışma; Bursevî'nin dili kullanış şekli, üslubu, hayata bakışı, tasavvufî düşünceleri ve dönemi hakkında bilgiler ihtivâ etmektedir. Nakdü'l-Hâl'in; Bursevî'nin tasavvufî ve edebî yönünün anlaşılmasına katkı sağlayacak, tasavvuf ve edebiyat araştırmalarında faydalanılabilecek bir kaynak olduğu görülmüştür.

Müellif nüshası bulunmayan Nakdü'l-Hâl'in beş adet müstensih nüshasına ulaşılmıştır. Bu nüshalar içerisinden İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi No. TY. 2153 numarada kayıtlı nüsha esas alınarak çalışmaya başlanmıştır. 298 varak olan eserin ilk 150 varağının transkripsiyonu daha önce yüksek lisans tez çalışmalarında yapılmıştır. Bu çalışmada ise 151a-225b varakları günümüz Türkçesine aktarılmıştır. Transkripsiyon çalışmasıyla beraber eserin, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi No. TY. 2161 numarada kayıtlı ve Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'ne bağlı Atıf Efendi Yazma Eser Kütüphanesi No. 1515 numarada kayıtlı nüshalar ile mukabelesi yapılmıştır.

Bu çalışmalar esnasında Nakdü'l-Hâl'in Bursevî'nin vâridât türündeki diğer eserleriyle üslup yönünden benzediği görülmüştür. 151a-225b varaklarında 19 adet vârid bulunmaktadır. Bursevî Allah tarafından kendisine ilham edilmiş cümleleri *"leyle-i cumʿada vārid oldı, ve baʿdehu ṣabāḥa ḳarīb bu ʿibāret-i Türkiyye vārid olub*

dinildi, ve ol şeb bu ḫiṭāb-ı pür-metāb vārid oldı ki…" gibi ifadelerle kaleme almış, bu vâridleri îzâh etmiştir. Vâridlerin açıklamasında ayet-i kerîmelere ve hadîs-i şerîflere yer vermiştir. Nakdü'l-Hâl'in içerisinde zaman zaman ayet tefsirleri ve hadîs şerhleri de yapmıştır. Bursevî'nin vâridâtlarında gördüğümüz bu tarz Nakdü'l-Hâl'in de bir vâridât olduğunu göstermektedir.

Yazma eserlerin neşri konusunda yapılmış her çalışmanın edebiyat tarihine katkısı vardır. Yazma eserlerin günümüze aktarılması edebiyat tarihimizin hakkıyla yazılabilmesi için gereklidir.[740] Nakdü'l-Hâl ilmî, fikrî açıdan okuyucuya doyurucu bilgiler sunan kâmil bir metin; içerik ve üslubun birbiriyle kaynaştığı akıcı bir eserdir. Bu yönüyle Nakdü'l-Hâl'in çevirisinin edebiyat tarihine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bursevî bu eserinde Türkçe ve Arapça olmak üzere iki dil kullanmıştır. Nakdü'l-Hâl'in Türkçe ve Arapça kısımlarının her ikisinde de, döneminde yazılmış diğer eserlerle kıyaslandığında açık ve anlaşılır bir tarzda, sade bir dille kaleme alındığı görülmüştür.

Nakdü'l-Hâl, nesir-nazım karışık bir eserdir. Transkripsiyonu yapılan kısımda 61 manzume bulunmaktadır. 55'i aruz, 6'sı hece vezniyle kaleme alınmıştır. Kalemi kuvvetli bir şair olan Bursevî'nin nazımları, eserini edebî açıdan daha da kıymetlendirmiştir. Estetik zevk uyandıran bu manzumeler okuyucuya işlenen konuyu özetler mahiyettedir. Nakdü'l-Hâl'in Bursevî'nin şiirdeki tarzı hakkında bilgi sahibi olabileceğimiz, nazım yönünden zengin bir eser olduğu görülmüştür.
Bursevî gibi adı ve eserleri yüzyılları aşmış bir müellifin, hayatının son yıllarında kaleme aldığı; Allah'tan kendisine gelen ilhamları ömürlük bir tecrübe ile birleştirip ifadeye döktüğü bu kıymetli eseri çalışmış olmak büyük bir bahtiyarlıktır.

Bu çalışmayla Nakdü'l-Hâl'in bugünkü yazıya kazandırılmasına katkı sağlamış olmayı umuyor, Bursevî ve Nakdü'l-Hâl ile ilgili yapılacak araştırmalarda istifâde edilmesini ümit ediyoruz.

---

[740] M. Fatih Köksal, "Metin Neşrinin Ana Esasları", (ts.).

KAYNAKÇA

Aclûnî, İsmail bin Muhammed. *Keşfü'l-Hafâ*. thk. Abdülhamid bin Ahmed Hindâvî. 2 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-Asriyye, 2000.

Ahmed Bin Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *Müsnedü'l-İmam Ahmed bin Hanbel*. thk. Şuayb el-Arnaût, Adil Mürşid vd.) Müessesetü'r-Risâle, 2001.

Akçay, Ali İhsan. "'Salah Tracts In Verse Wıthın Turkısh Lıterature Khulasat Al-Kaıdanı And Turkısh Translatıons In Verse'". *International Journal of Humanities and Social Science* Vol. 1/No. 15 (2011). Erişim 13/08/2022. http://www.ijhssnet.com/view.php?u=https://www.ijhssnet.com/journals/Vol_1_No_15_Special_Issue_October_2011/32.pdf

Akçay, Ali İhsan. *Türk Edebiyatında Manzûm Akâidnâmeler: İnceleme-Metin*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011. https://acikerisim.uludag.edu.tr/bitstream/11452/9999/1/312280.pdf

Ali El-Kârî, Ebu'l-Hasan Nûrüddîn Ali bin Sultan Muhammed, *Mirkâtü'l-Mefâtîh Şerh-i mişkâti'l-mesâbîh,* C. 9, Beyrut : Dâru'l-fikr, 2002.

Aynî, Mehmed Ali. *İsmail Hakkı Bursevi*. ed. İsmail Dervişoğlu. İstanbul: Büyüyenay, 2013.

Banarlı, Nihat Sami. *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. 2 Cilt. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983.

Başyemenici, M. Zeki. *İsmâil Hakkı Bursevî ve Kitâbu'z-Zikir ve'ş-Şeref Adlı Eseri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997.

Bedreddin Aynî, Ebû Muhammed (Ebü's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî. *Umdetü'l-Kârî Şerh-i Sahîh-i Buhârî.* 23 Cilt. Beyrut: Dârü'l-İhyâ'i't-Türâsi'l-Arabî.

Begavî, Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ'. *Şerhu's-Sünne*. thk. Züheyr eş-Şâvîş, Şuayb el-Arnaût. 15 Cilt. Beyrut: Mektebü'l-İslâmî, 1983.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhakī. *Şuʿabü'l-Îmân.* thk. Abdülali Abdülhamîd Hâmid. 14 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, Bombay: Dârü's-Selefiye, 2003.

Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâliḳ el-Bezzâr el-Basrî. *el-Müsnedü'l-kebîr ve el-Baḥrü'z-zehhâr. 18 Cilt. thk. Mahfûz Rahman Zeynullah.* Medine : Mektebetü'l-Ulûm Ve'l-Hüküm, 1988-2009.

Bilgin, A. Azmi. "Tekke Edebiyati". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 12 Ağustos 2022. https://islamansiklopedisi.org.tr/tekke-edebiyati

Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed bin İsmail. *el-Câmiu's-Sahîh.* 9 Cilt. thk. Muhammed Züheyr bin Nâsır:Dârü'l-Tavkı'n-Necât,1422 /2002.

Bursevi, İsmail Hakkı. *Kalbin Hayatı (Hayâtü'l-Bâl)*. ed. İrfan Poyraz. Bursa: Sır Yayınları, 2016.
Bursevî, İsmail Hakkı. *Kitâb-ı Kebîr- Vâridât*. ed. Nuran Döner. Bursa: Sır Yayıncılık, 2016.
Bursevi, İsmail Hakkı. *Nakdü'l-Hâl*. http://katalog.istanbul.edu.tr/client/tr_TR/default_tr/search/results?qu=Nakd%C3%BC%27l-hal&te=&lm=IUNEK
Bursevi, İsmail Hakkı. *Rûhu'l-Beyân Kur'an Meâli ve Tefsiri*. çev. Hasan Kamil Yılmaz vd. 23 Cilt. İstanbul: Erkam Yayınları, 2010.
Ceyhan, Semih. "Tecellî". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 13 Ağustos 2022. https://islamansiklopedisi.org.tr/tecelli
Ceyhan, Semih. "Vârid". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 12 Ağustos 2022. https://islamansiklopedisi.org.tr/varid
Cezar, Mustafa. *Mufassal Osmanlı Tarihi (Resimli - Haritalı)*. 6 Cilt. Türk Tarih Kurumu, 2011.
Çonoğlu, Mustafa. *Mecmûʿa-i Hakkî (İnceleme-Metin)*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019. https://acikerisim.uludag.edu.tr/handle/11452/930
Dârekutnî, Ebü'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed. *Sünenü'd-Dârekutnî.* 5 Cilt. thk. Şuayb el-Arnâût. Beyrut:Müessesetü'r-Risâle, 2004.
Dokgöz, Derviş. "Tasavvufta Rüya ile Amel ve Fıkıh Usulü Açısından Değerlendirilmesi". *Turkish Academic Research Review - Türk Akademik Araştırmalar Dergisi [TARR]*, 523-544. https://doi.org/10.30622/tarr.937759
Ebû Dâvud, Süleyman bin el-Eş'as, *Sünen,* C. 4, (thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid), Beyrut : Mektebetü'l-Asriyye.
Efendi, İlyas. *İsmail Hakkı Bursevi'nin Kitabu's-Silsileti'l-Celvetiyye'si*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1994.
Efendioğlu, Mehmet. "RİVAYET". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 12 Ağustos 2022. https://islamansiklopedisi.org.tr/rivayet
Emîr Es-San'ânî, Ebû İbrâhîm İzzüddîn Muhammed b. el-İmâm el-Mütevekkil-Alellāh İsmâîl es-San'ânî. *et-Tenvîr Şerhu Câmiʿi's-Sağîr*. 11 Cilt. thk. Muhammed İshak Muhammed İbrahim. Riyad:Mektebetü Dâri'l-İslam, 2011.
Ertürk, Ramazan. *Sûfî Tecrübenin Epistemolojisi*. Fecr Yayınevi, 1. Basım, 2016.
Gökyay, Orhan Şaik - Coşkun, Vildan S. "Tâbirnâme". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 13 Ağustos 2022. https://islamansiklopedisi.org.tr/tabirname
Güngör, Erol. *İslâm Tasavvufunun Meseleleri*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 3. Basım, 1989.
Güngör, Özlem. "İsmâil Hakki Bursevî Ve Eserlerine Dair Bir Bibliyografya Denemesi". *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS)* 5/2 (28 Aralık 2020), 199-232. https://doi.org/10.30568/tullis.832927

İbn Acîbe, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Mehdî el-Hasenî eş-Şâzelî, *el-Baḥrü'l-medîd fî tefsîri'l-Ḳur'âni'l-mecîd*, (thk. Ahmed el-Kuraşî Reslân), Beyrut : Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2002.

İbn Haldun. *Şifâu's-Sâil (Tasavvufun Mahiyeti)*. ed. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2. Basım, 1984.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî. *es-Sünen.* thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkī. Dâr İhyâ el-Kütüb el-Arabî.

Kara, Mustafa. "Evrâd". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 13 Ağustos 2022. https://islamansiklopedisi.org.tr/evrad

Kara, Mustafa. *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 10. Basım, 2012.

Kartal, Abdullah. "Tasavvufun Bir İlim Olarak İnşâ Süreci: Şer'î ve Metafizik Bir İlim Olarak Tasavvuf". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/02 (04 Ocak 2016), 149-175. (https://dergipark.org.tr/tr/pub/uluifd/issue/13512/163465)

Kâşânî, Abdürrezzak. *Tasavvuf Sözlüğü*. çev. Ekrem Demirli. İstanbul: İz Yayıncılık, 2004.

Kemikli, Bilal. *Dost İlinden Gelen Ses*. İstanbul: Kitabevi, 2017.

Kemikli, Bilal. "İlahiyat, Estetik ve Değer". *Fikir Coğrafyası*. Erişim 13 Ağustos 2022. https://fikircografyasi.com/makale/ilahiyat-estetik-ve-deger

Kılıç, Hilal Nur. *İsmail Hakkî Bursevî Nakdü'l-Hâl (76a-150b) İnceleme-Metin*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020. http://acikerisim.uludag.edu.tr/jspui/handle/11452/15596

Kocatürk, Olcay. *Nev'î'nin Şiirinde Ilim: "Netâyicü'l-Fünûn" Merkezli Bir Inceleme*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015. http://acikerisim.uludag.edu.tr/jspui/handle/11452/2961

Köksal, M. Fatih. "Metin Neşrinin Ana Esasları". https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/157107

Kuşeyrî, Abdülkerîm. *Kuşeyrî Risâlesi*. ed. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları, 3. Basım, 1991.

Kuşeyrî, Abdülkerîm. *Risâle-i Kuşeyriye*. çev. Ali Arslan. İstanbul: Özdemir Basımevi, 1978.

Kutluer, İlhan. "İlim". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 13 Ağustos 2022. https://islamansiklopedisi.org.tr/ilim

Muslu, Ramazan - Namlı, Ali. *Tamâmü'l-Feyz Fî Bâbi'r-Ricâl- Atpazarî Kutup Osman Efendi Menâkıbı*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2020. http://ekitap.yek.gov.tr/urun/tamamu%E2%80%99l-feyz-fi-babi%E2%80%99r-rical_736.aspx?CatId=279

Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccac b. Müslim el-Kuşeyrî. *Sahîh-i Müslim.* 5 Cilt, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Beyrut: Dârü'l-İhyâ'i't-Türâsi'l-Arabî.

Namlı, Ali. *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Târikat Anlayışı*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2001.

Namlı, Ali. "İsmâil Hakki Bursevî". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 12 Ağustos 2022. https://islamansiklopedisi.org.tr/ismail-hakki-bursevi

Namlı, Ali. "Kitâbetle Mübtelâ Olmak: İsmâil Hakkı Bursevî". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 16/31-32 (2018). https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1011935

Öteleş, Zeliha. "Tasavvufun Metafizik Omurgasi: Rüya –Fusûs Merkezli Bir Değerlendirme-" 43 (ts.). https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/907491

Özel, Ahmet Murat. *İbn Ataullah El-İskenderî'nin Tasavvuf Felsefesi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012. http://acikerisimarsiv.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/5474/325831.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Râgıb El-İsfahânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyn b. Muhammed b. el-Mufaddal. *el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân.* thk. Safvan Adnan Davudî. Dımaşk / Beyrut: Dârü'l-Kalem, Dârü'ş-Şâmiye, 1412/1991.

Saçaklızade Mehmed Efendi. *İlimlerin Tertibi Tertibu'l-ulum*. Çev. Zekeriya Pak - M. Akif Özdoğan, thk. Mohamad Rabei Deri. İstanbul: Hikemiyat, 2020.

Sahetmammedov, Abdylmejit - Cici, Recep. "El-Vikâye, Fıkhu'l-Keydânî Ve El-Mukaddime Adlı Eserlerin Karşılaştırılması: Namaz Örneği". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 30 (2017), 527-550.

Sertoğlu, Midhat. *Mufassal Osmanlı Tarihi(Resimli-Haritalı)*. 6 Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2011.

Suad el- Hakîm. *İbnü'l-Arabî Sözlüğü*. çev. Ekrem Demirli. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2005.

Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfiî. *Sahîhu ve Zayıfü'l-Câmi'u's-Sağîr ve Ziyâdetehû.* Mektebetü'ş-Şâmile. (Baskısı yok, elektronik kitap).

Sühreverdî, Ebû Hafs Şehâbeddin Ömer. *Avârifü'l-Maârif (Gerçek Tasavvuf)*. çev. Dilaver Selvi. İstanbul: Semerkand Yayınları, 9. Basım, 2013.

Taberânî, Ebü'l-Kāsım Süleymân b. Ahmed. *Muʿcemü'l-Kebîr*. thk. Hamdî Abdülmecîd es-Selefî. 25 Cilt. Kahire : Mektebetü İbn-i Teymiyye, 1994.

Taylan, Necip. "Bilgi". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 13 Ağustos 2022. https://islamansiklopedisi.org.tr/bilgi

Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî. *eş-Şemâ'ilü'n-Nebeviyye ve'l-Hasâ'ilü'l-Mustafaviyye* thk.Seyyid bin Abbas el-Celîmî. Mekke: el- Mektebetü't-Ticâriyye, 1993.

Tûsî, Ebû Nasr Serrâc. *el-Lüma' (İslâm Tasavvufu/Tasavvufla İlgili Sorular-Cevaplar)*. ed. Hasan Kamil Yılmaz. İstanbul: Altınoluk Yayınları, 1996.

Uludağ, Süleyman. "Bâdî". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 13 Ağustos 2022. https://islamansiklopedisi.org.tr/badi--tasavvuf

Uludağ, Süleyman. "Bâtin İlmi". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 13 Ağustos 2022. https://islamansiklopedisi.org.tr/batin-ilmi

Uludağ, Süleyman. “Gaybın Bilinmesinde Keşf ve İlhamın Rolü”. *Kur’ân Ve Tefsir Araştırmaları-Vi: İslam Düşüncesinde Gayb Problemi-2: Tartışmalı Ilmî Toplantı 11-12 Ekim 2003*. ed. Salime Leyla Gürkan. Tartışmalı ilmî toplantılar dizisi 42. İstanbul: İslamî İlimler Araştırma Vakfı (İSAV), 1. basım., 2004. http://isamveri.org/pdfdrg/D122301/2004/2004_ULUDAGS.pdf

Uludağ, Süleyman. “Keşf”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 13 Ağustos 2022. https://islamansiklopedisi.org.tr/kesf

Uludağ, Süleyman. *Keşif ve Kerâmet*. İstanbul: Sufi Kitap, 2008.

Uludağ, Süleyman. “Levâmi‘”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 13 Ağustos 2022. https://islamansiklopedisi.org.tr/levami

Uludağ, Süleyman. “Mârifet”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 13 Ağustos 2022. https://islamansiklopedisi.org.tr/marifet

Uludağ, Süleyman. “Rüya”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 13 Ağustos 2022. https://islamansiklopedisi.org.tr/ruya

Uludağ, Süleyman. *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Marifet Yayınları, 1991.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 5. bsk., 1988.

Vassaf, Hüseyin. *Kemal-name-i İsmail Hakkî, haz. Murat Yurtsever, Bursa: Arasta Yayınları*, 2000.

Yavuz, Yusuf Şevki. “İlham”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 12 Ağustos 2022. https://islamansiklopedisi.org.tr/ilham

Yıldız, Sakıb. *L’exégète turc Ismāʿil Haḳḳi Burūsawī: Sa vie, ses œuvres et la methode dans son Tafsīr Rūḥ al-Bayān: 1063-1137 1653-1725*. Sorbonne Université, Doktora Tezi, 1972.

Yıldız, Sakıb. “Türk Müfessiri İsmail Hakki Burûsevi’nin Hayati”. https://doi.org/10.5281/zenodo.3345909

Yılmaz, Hasan Kamil. *300 Soruda Tasavvufî Hayat*. İstanbul: Erkam Yayınları, 2010.

Yılmaz, Hasan Kamil. *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarîkatlar: Tarihi, Kavramları ve Mes’ eleleri*. Ensar Neşriyat, 1994.

Yılmaz, Hasan Kamil. *Aziz Mahmut Hüdâyî ve Celvetiyye Tarikatı*. İstanbul: Erkam Yayınları, 4. Basım, 1999. https://www.hudayivakfi.org/images/download/AZIZ_MAHMUD_HUDAYI.pdf

Yurtsever, M. Murat. *İsmail Hakkî Bursevî*. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2018.

Yurtsever, Murat. *İsmail Hakkî Bursevî Divan*. Bursa: Arasta Yayınları, 2000.

Yurtsever, Murat. “İsmâil Hakki Bursevî, Edebî Yönü”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 12 Ağustos 2022. https://islamansiklopedisi.org.tr/ismail-hakki-bursevi

Yurtsever, Mehmet Murat. “Yūnus Emre, Niyāzī-i Mıṣrī ve İsmāʿīl Ḥaḳḳī Bursevī’de Türk Tasavvuf Şiirine Özgü Mażmūn Arayışları”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 23/2 (15 Aralık 2019), 693-714. https://doi.org/10.18505/cuid.612502

Yurtsever, Murat. “İsmâil Hakki Tekkesi”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 12 Ağustos 2022. https://islamansiklopedisi.org.tr/ismail-hakki-tekkesi

“Cin Suresi 12-13. Ayet Tefsiri - Diyanet İşleri Başkanlığı”. Erişim 13 Ağustos 2022. https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Cin-suresi/5459/12-13-ayet-tefsiri

"Cin Suresi 26-28. Ayet Tefsiri - Diyanet İşleri BaşKanlığı". Erişim 13 Ağustos 2022. https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Cin-suresi/5473/26-28-ayet-tefsiri
"Enfâl Suresi 45-46. Ayet Tefsiri - Diyanet İşleri BaşKanlığı". Erişim 13 Ağustos 2022. https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Enf%C3%A2l-suresi/1205/45-46-ayet-tefsiri
"Kehf Suresi 107-108. Ayet Tefsiri - Diyanet İşleri BaşKanlığı". Erişim 13 Ağustos 2022. https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Kehf-suresi/2247/107-108-ayet-tefsiri
"Kıyâmet Suresi 16-19. Ayet Tefsiri - Diyanet İşleri Başkanlığı". Erişim 13 Ağustos 2022. https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/K%C4%B1y%C3%A2met-suresi/5567/16-19-ayet-tefsiri
"Mâide Suresi 2. Ayet Tefsiri - Diyanet İşleri BaşKanlığı". Erişim 13 Ağustos 2022. https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/M%C3%A2ide-suresi/671/2-ayet-tefsiri
"Nahl Suresi 95-96. Ayet Tefsiri - Diyanet İşleri BaşKanlığı". Erişim 13 Ağustos 2022. https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Nahl-suresi/1996/95-96-ayet-tefsiri
"Sâffât Suresi 101-103. Ayet Tefsiri - Diyanet İşleri BaşKanlığı". Erişim 13 Ağustos 2022. https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/S%C3%A2ff%C3%A2t-suresi/3889/101-103-ayet-tefsiri
"Zuhruf Suresi 68-73. Ayet Tefsiri - Diyanet İşleri BaşKanlığı". Erişim 13 Ağustos 2022. https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Zuhruf-suresi/4393/68-73-ayet-tefsiri

واجبی ترکه حدی تجاوز اندوکی کبی محظوری فعلاه دخی تعدی اتمش اولور
واکثرنه وفعلدن هر بریسی استحلال طریقیله ایدرسه معصیتدن کفره تعدی
ایدر یعنی عاصی ایکن کافر اولور زیرا احکام الهیه یی قلبا تمش اولور وشول
نسنه که اندن کراهت واردر اندن دخی تنزه لازمدر فرد معصیته دعی در
وادنی الامر حظ نفس اولنمغله حقدن بعده سبیدر ومباحده حکم بولدرکه
اکر مخالفت نفسه اقربا یسه معمول والا متروکدر پس واجبله مندوبه یعنی نسنه
تشبث اتمله ودرکه برى امر الهی وبرى قول وفعل نبوی در زیرا بوراده واجب ایله
مراد فرضدن اعمدر یوخسه یالکز دلیل ظنی ایله ثابت اولان نسنه دکلدر وکذلک
مجتهدك دلیلنه کوره مظنونله دخی عمل لازمدر عند الامام وتر واضحیه وامثالی
کبی ویوفرض ومسنون انسانك کندی نفسنه نسبتله جاری اولدیغی کبی که
بینه وبین الله در بینه وبین الخلق دخی جاریدر وآندن جزئیاتی
چوقدر بوجهتدن حقوق الله‌ی وحقوق عبادی مراعات ومحافظه لازمدر
زیرا اکر حد معلومی تخطی ایدرسه شعب ایمانك فقدانیله شجره ایمان دخی
بی بار وبرقالور وآخر صرصر حوادث نفسانیه صدمه سندن بقیالور
وغایتی عذاب دوزخ اولور وشول ملحد لرکه وعید الهی بی ابون اولادی
تخویف اتدکاری کبی مجرد تهدید حمل ایدوب خلقك الحاد وباحتنه سبب
اولور لرجاهل اولدقلرندن ماعدا کافر دخی اولورلر زیرا کروعید
الهی تهدید مجرده محمول اولایدی دنیاده اجراء حدود اولنمازدی
قصاص وحد زنی وحد شرب وحد قذف وسائر حدود وتعزیر وتأدیب

کبی که بومقوله معامله لر مجرمه ایلام وتعذیب ایچوندر ایلام وتعذیب
اخرت خواندن مضاعفدر پس مؤمنه واجب اولان مؤاخذهٔ حقدن
خوف اتمکدر زیرا کرانفاذ وعید ایدرسه حالی دنیا حالندن بتر اولور
بویابده مبشر اولنمز بله مقام جلال وهیبتده طورر لر فکیف که غیر یلر
نظم تاج عشقك سرمه زینت ذی شانمدر • خرقهٔ فقر وفنا خلعت
سلطانمدر • خدمت پادشه عالم مال وملکوت • سبب عزت
وجاه بدن وجانمدر • نوله ایلرسم کرحفظ ومراعات حدود •
حدم اوزره حرکت موجب عرفانمدر • میوهٔ معرفت وتازه نهال علم •
اثر سدرهٔ بالاسز نمانمدر • صوفی صافدلم جام مرقع طوترم • سخنم
اهل دله فیض فراوانمدر • وزن احکام وحقائقده مساواتکرك •
حقی بومعنی بنم عهدهٔ میزانمدر • بعد ذا اقامت حدود اتمك مکارم
اخلاقی منافی دکلدر • یعنی اکر برماده ده بالفرض امر الهی اولسه وسن
مجرم اولان کمسه دن عفو ایلسك مکارمدن عد اولنوردی چونکه
امر مقارن اولدیغی جهتدن مقیم الحد اولدك بو اقامتله صاحب مکرمت
اولق بایه سندن ساقط اولدك زیرا امر الهی یه تابع اولدك واکر تابع
اولمیوب عفو ایلسك عاصی اولورسن تکیم فرموده کلور ولا تأخذکم بهما
رأفة فی دین الله • پس سکا کرکدرکه مراسم حقده عند الحدود واقف اولاسن
وتجاوز لرکا نمیه سن زیرا اولایشی شایان فی الحقیقه کن دکلسن بلکه کنلك
وساطتکله الله تعالی عبادنه اجراء حد ایدر بولورتادهٔ کالامر امتثال وشور

زیرا اکر سن واکر محدود ایکیکز دخی برسیده بنده سن نظر ایله کوخص
علیه السلام راس غلامی اقتلاع اندی واول خصوصده اکا مرحتا تمدی زیرا
مأمور ایدی بلکه اقتلاع اندوکی اکا مرحمة ایدوکه فطرت اصلیه اوزرنه مقبوض
اولوب هم کندی وهم ابوینی سعید اولدیلر اشته اعظم مکارم اخلاق بودر
وبوندن فرم اولنورکه اطفال مسلمین فطرت اوزرنه انتقال ایدرلر ویالفرض
بالغ اولدقده کفر اوزرنه تعیش ایده جکلری مؤثر اولماز زیرا حد نظر بالغ
اولدقجه ابوین حکمنده اولورلر وتقلیدا اهل توحید عد اولنورلر واکر
ابوین ملت اسلامدن غیری ملت اوزرنه ایسه لر اولاد دخی هویتی ونصرانیت
ویهودیت وامثالنده انلره الحاق اولنورلر وبعد البلوغ احتمال ایمان فالده
اتمز ولکن کل مولود یولد علی الفطرة اطفال اهل شرک فطرت اوزرنه
موتلرن اقتضا ایدر وتوفیق بودرکه کلام اول احوال حیاته وثانی ممانه
کوره در زیرا حیاته فطرت اوزرنه اولمد قلری مماتلری دخی اویله اولق اقتضا
اتمز یعنی حیاتلرنده ابوینه تابع اولورلر بعده فطرت اوزرنه انتقال ایدرلر
بوسببدن بعض علما اطفال مشرکین خدام اهل جنتدر دیدیلر والعلم عند الله

نظم یوزك مرآت نورافشان دکلی ● کوزینن صورت جانان دکلی ●
کتابالله ناطقدر وجودك ● دلك مجموعهٔ عرفان دکلی ● ازلده اندوکك
اقرار توحید ● درونکده ابد ایمان دکلی ● سنك حق اولدوغك روشندر
الحق ● الکده حجتك قرآن دکلی ● اولورمی جوهر فطرت جوهر ●
آکا شول فیض اقدس کان دکلی ● بیون ویرحقه اسمعیل حقی ● که عاشق

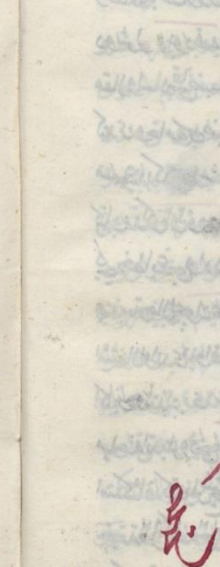
حیثیجون

حیثیجون قربان دکلی ● بعد ذا بو اشاده لیلهٔ جمعه ده وارد اولدرکه
اسلا مبولده آسوده اولان ابو ایوب الانصاریك رضی الله عنه شهرتده شك
یوکه رسول الله صلی الله علیه وسلم انتسابله دکلدر زیرا نیچه لر دخی اصحاب
اولدیلر فاما اول شهرت واعتباری بولدیلر بلکه اول معنی عدم محادنتدن
ناشیدرکه اشیا ضدیله متبین در یعنی روم عربك غیری وآندن بعض
عوارض واوصاف واحوالله متمیز ومتشخص اولمغله مسك قان ایچنده
شهرت ویرمایوب دیو کبی اولدخی روم ایچنده کمال رغبت بولدی وسائر
اصحابدن تمیز تامله متمیز اولدی وسائر اولیا دخی کا قیاس اولنه زیرا
عالم اکوانده عالم وجوبه فرا ایدنلر وطنده دور اولان غربادر
کیدر ● وحال غریب اهل وطن یانده غریب وعجیبدر ● فطوبی للغربا بو
جهتدن وارد اولمشدرکه لکل اعجوبة سبحان الله یعنی هر عجیب خلق اتمکده
الله تعالی عاجز دکلدر پس خون غلیظی مسك الحه دار ایلدوکی کبی طبع کثیفی
دخی سر لطیفه تبدیل ایدوب بخلقی حق صورتنده ابراز ایلر وبو معنی خلقه
عجب کلور کمه هیچ خلق حق اولورمی دیرلر وبو امری استحاله ظن بقیله اولور صانورلر
کلا بل هو الله الواحد القهار بلکه تجلی وحدت کثرتی قهر ایدوب ذات وصفاتی
حق قالور اکسیر له وصف نحاس زائل وذاتی وصف ذهبله مصبغ اولدیغی کبی
چونکه براهل خرد بطریق التمثیل محسوسدن معقوله انتقال ایده ومعنای مرادی
قبول ایلیه انك حقنده نظر ودلیله حاجت قالماز وآنك عقل مهذبی بوق
ووهم وخیالدن ناشی افکار فاسده وخواطر کاسده سی زنابیر ومور

وبعوضدن چوقدرا ومقولیه دلیل قطعی یله فائده اتمز پس اندن مفارقت
اوجبوحمله تهاا وتورمق اسیدر نظم آفتاب عالم ارادر یوزکدن نور آفو
واریکن یو نورذاتی نوردر ماهه کیم بقر • هرکیم ادراک ایتمیه هرپوزه یارك
یوزنی • وارسون اول انسان دکل بلکه اودر عین البقر • عقلی فوکشفه
ایرشجاقی عبارت بوندهدر • وای اکا کیم هیکلی معمور ایدجاقی بقر • خارو
خسدر ماسوای حق اکا ویرمه وجود • عشقه دوشکیم ماسوای
نار عشق البت یقر • کلشن توحیده کرحقی دلرسك بوی حق • ذی
سعادت آکه کیم بوکاشن ایچره کل قوقر • وبعده صباحه قریب یو عبارت
ترکیه وارد اولوب دیلدی که • متصرفاسرار اولنلره ستر لازمدر یعنی
اهل اسراره کرکدرکه اسرار الهیه کندی تصرفلرنده محفوظ ومستور اولوب
اغیاری اندن خبردار ایتمیه لرزیرا حور مقصورات فی الخیام موجبنجه حرم ولایت
اولان معارف وحقائق تنزلات الهیه مصون ومستور ونظر اجانبدن دور اولمله
ودیمشلردرکه الابل لاتباع فی سوق الدجاج یعنی دوه تاوقبزارنده صاتیلیوب
هرنسنه لیجون برمناسب محل تعیین اولندیغی کبی اسرار الهیه لیجون دخی قاوب
واستماع اهل استعداد وقابلیت کرکدر زیرانادان اولنلره القاء حکمت
ایتمك اعناق خنازیره تعلیق جواهر ایتمك کبیدرکه اسرافو اضاعتدر وبو
فقیر مکه مکرمه ده مجاورتم حالنده متصوفه دن بعض اشخاص مجلسنده
کاوب اسرار قیوسن آچرلر وبزی سویدرلردی صکره تنبیه الهی واقع اولوب
برمدت صدف کبی آغزمزقپایوب خاموش اولدق واخر زمانه سویلتدرلر

واول شب بوخطاب برمتاب وارد اولدیکه تالله انك لفی ضلالك
القدیم یعنی سن بنه افشای زارانمکه باشلدك وتنبیه مقدمی اولندك
دنلدی وبو معنی ضلالدن عد اولندی زیرا خطادن خالی دکلدرکه تخطئه
واکفاره باعث اولور ونیجه لردنبی عدم فهمدن ناشی الحاد وسوء اعتقاده
دوشرلر وبو دقیقه دنبی کلام مذکور تنبیهدن خالی دکلدر بوسبدن زبان
مقال ولسان قلمی ضبطه محتاجدر اگرچه بعض اوقاتده انشاطا شتغلغندن
کندن وخامه دن ضبط ایدرمز وشیخ سید الاقطاب قدس سرم لسانندن
مسموع عدرکه بیورمشلردر برزمانده اسلاهبولده بعض اخوانلا فحصور
کتابی مذاکره اولنوردی اربابانکاره عکس اندکده طعن وتشنیع ایدیجك اول
کیجه خطابغیبی وارد اولوب جدك یولنی طوت ستر یولیدر دنلدی فون
بعد ستر حال ایچون علوم ظاهره تدریسنه توغل وتصنیفاته وتالیفاته
اشتغال اولندی دیو افاده قلدیلر فی الحقیقه برکیجه کندیلرن وبعض عمالی
اکابر دولتدن برعده عوتایدوب کل کثرة تضبطها جهة وعده سزدن
مباحثه اتدیلر ودخی فی کل شیء له ایة تدل علی انه واحد رضمنندن طریق
استکشافه کتدیلر شیخ مزبور بیانده اقتصار وکلامده اختصار ایدیجك انلرحق
حقیقة الحال کشفه الحاج ایلدیلر شیخ دخی جوابده بوردیلرکه استعداد کرکدر اما
سلوکه موقوف معنادر اسیاینه نشئتنا یدیکوزلر شاء الله وجود یولوردیکوم
مجلس ایلدیلر واین عباس رضی الله عنهما دن مرویدرکه بیورمشلردر ابهموا
ما ابهم الله وفصلوا ما فصل الله پس محل ابهامده تفصیل جائز اولمز فلاحظه

نظم ستر کی جوهر کبی صاقله صدف وار اول یوری • چونکه یار
اولدك اویاره غیره اغیار اول یوری • محرم راز اولمدقچه
کسیه اوله رفیق • بوطریقك رهزنندن وارخبردار اول

یوری

یوری • جام نادانه قومه بر قطره فیضك قیل دریغ • عارفی
بولدقده اما بحر زخار اول یوری • نافهٔ لفظکده شکل
خون کوستر جاهله • عارف بالله اما مسك تاتار اول یوری
• یاصمسون زاغ وزغن مشرب اولان هرگز قدم • کلشن اسرار حقه
اوزکه دیوار اول یوری • قیل معطر بوی معنیدك دماغ عاشقی حقیا
بازار عرفانه بچره عطار اول یوری • شوق
شوق اودرکه محبوب ذکر اولندیغی وقتده محبك قلبی هیجانه ایلیه
ومحبوبه وصول ایچون مضطرب اوله چنانکه واصل اولورسکون بولور
سیلابکی کمشیب وفرازدن صوت هائله کذر ایدوب دریایه وصولده
اضطرابی کیدروصوتی بالکلیه کسلور وحرکت دریانك اولورزیرا قطره
دریاده محواولدیغی کبی جویلر دخی دریایه کوره قطره کبیدر بوجهتدن
منتهای اولان دریا کبیدرکه بی صیت وصدا درسائرلرایسه سیلابه
بکزرلر ویوندن فهم اولندیکه شوق دیدکلری معنی قبل الوصال درکه
بعد دندر چونکه وصال وقرب تام حاصل اوله اول وقتده محبك حالنه اشتیاق
دررلر پس یوندن حالی اشتیاق عندلیبه بکزرکه کلدن جدا ایکن فریاد اتدوکی
کبی استشمام بوی وصال اتدکده نصکره دخی آه ونااله دن خالی اولماز زیرا
اوکی افغان بعد وفراق وایکنجی خوف فراق ایچوندرکه ایام وصال استمراری
موهوم ودوام تلاقی دکمیرده مفقود ومعدوم درخصوصکه محب
مشاهدهٔ محبوبا تیکچه محاسن جمالنه اطلاع متزاید اولورکه تیکچه اشتیاق

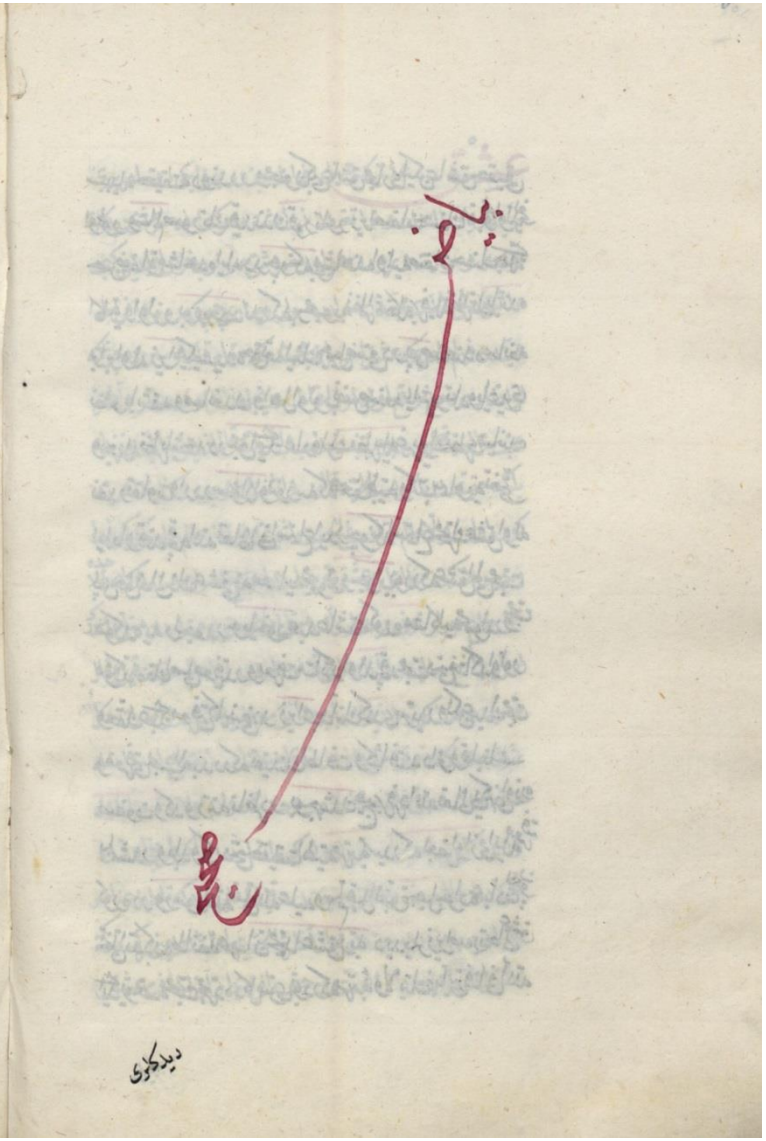
وعطش افزون اولور وقانمق كلمز ويمشلردركه شوق اوصاف محمدندر
مطرد ومنعكس اولور يعنى هر محب مشتاق اولور وهر مشتاق دخى محب اولور
وكذلك محب اولميان مشتاق اولماز ومشتاق اوليان دخى محب اولماز
كل ايدى بوجام شوقدن برجرعه نوش ايده كور ومجلر بولنه كيده كور
والا رهبان كبى رياضت مجرده دن فائده بولماز سن بلكه قورى زاهد اولور
قالورسن زهر ايسه سوزمز زهد وتقواده دكل بلكه عشق وشوقده محمدندر
زيرا زهد وتقوانك غايتى جنت وعشق وشوقك نهايتى وصلت حضرتدر
وحديث قدسيده كلور الاطال شوقى الى لقاء الابرار يعنى طائفه ابرار
مقربينك تحسنده دركه هنوز راهى منزله يتورمشلر وشربت وصله كچوب
اوتورمشلردر چونكه بونلرك فى الجمله بعد وفراق اهليدر لاجرم حق تعالى
بونلرك لقاسنه مشتاقدر يعنى كندى جنابى انلره نجه بى پرده ايسه زيرا
حقه كوره پرده وبعد وفراق بوقدر انلرك دخى كنديله بى پرده اولدوغنى
طلب ايدر زيرا جفدركه محبوب محبه واصل اوله ومحبا آنك يوزنه مشاهده
اعنى محبوبى قاله ويمشلردركه چوكوزمز يوسف يوزن چه حاصل آخشم
اعمادك وحسن بصريدن مرويدركه بيورمشدر النظر الى الوجه الحسن عبادة
يعنى كرچه هر تجلى حق تعالى نك آثار جمالندندر فاما خصوصا وزرنه حسن صفاته
مظهر اولانه باشقه نظر لطفى وارد بوجهتدن آنك يوزنه باقمق عبادتدر
اولاد واهل وجوارى يوزلرينه نظر اتمك كبى زيرا مشتهى اولمزده واجنبيه نظر
حذر اتمك كركدر اى عاشق تفكر ايله حسنك اشارتى كه سنى صورتدن سوره

ارشاد ايلدى زيرا اكر بصيرتك كشاده اولسه مشهد حسن وجمال اولان عالمده
جميع اشيايه حسن صفات الهيه اولق اوزره نظر ايدرسن وهر نظرك بر
عبادت مقبوله يرنه كچر وزاهد لرك بى فايده مجاهده لرى كبى مجاهدهدن
خلاص اولورسن ونقد عملى كيسه كشده حاضر بولورسن اشته معرفت
ومشاهده نك نظر ايله سنى نه درجه يه ايركوردى كه جميع اوقاتك عالم صرفى
اولمش كبى اولدى وفى المثل از قزان چوق يديكارى بودركه ازده چوق
بركت بولورسن وبركون عمرك بيك كون قدر مدد اولوب سانردن زياده
معمر اولورسن فافهم جدا ويمشلردركه جنت آثار وصالدن براثر
ونا رحرارتك انفصالدن برشراره در پس بونده وصاله ترغيب وفراقه
ترهيب وارمدر ولكن محبتك ابتلاسى چوقدر بناء على هذا صبر لازمدر زيرا
محبت دعوادر وابتلا محك در انكچون محبا اولانلر بلانوب بلا قلمقدن
خالى دكلدر نظم آه كيم بولمش شوقدن آندى هر باينم بنم •
ياندى بريان اولدى اولا آتشده جانم بنم • اشتيا قم كيده
كيده اولدى غايتده فزون • قولنه عرض جمال اتدى او
سلطانم بنم • چون بويا ندم بو محبت رنكنه بن سر بسر •
ظلمتم نوره دونوب شيراولدى هب قانم بنم • قطره ايكن بحر اولوب
بحر ايكن اولدم چون محيط • بق نه جيله تموج ايلر عمانم بنم •
حقا حق ويردوكى احسان ردا تمز كرو • تا ازلدن بويلدر الله
ايمانم بنم • فمن قال بخلافه فقد ساوى بين اهل العارية وغيرهم •

عشق

عشق کسر عینله افراط محبتدر یعنی بکی روحك بری
برینه زیاده التفات و تقاتقیدد زیرا عشقه حرکتایله صرمشق دیکلری
اوتدر وحرارت و برودت هوادن صرمشق صولوب بخزان اولدیغی کبی
عاشق دخی شدت محبتدن صرارب صولر وصاری چیچکه دونر وافراط
محبتدن فهم اولندیکه عشق اخر مراتب محبتدرکه مقام قاب قوسین درجه‌سنکه
اوادنادن رجوع واقع اوله اولا فراط تدریجله زائل اولغه بشلر وآخر
محبت خالصه قالور وبو مرتبه ده نسبه واثنینیت قالماز یعنی خلقیت یوزندن
بلکه حقیقتدن ناشی نسبه الهیه قالور واثنینیت وجود ممکنك ظاهرته
کوره اولور والاعالم بقاده فی الحقیقه اثنینیت اولمازعالم فناده کی کبی زیرا
وجود حقکدر مطلقا وعشقی تحریك ایدن استماع اصوات حسنه درکه مطلقدر
اکا سماع دیرلر وفی دیدکلری آلته مبتلی اولان دخی بو مقامدن مبتلی اولمندر
ارباب برازخ حالیدر وآنك غایتی فناء مطلقدر زیرا علم حقیقت قیل وقال
وصیت وصداکوترمز زیرا ارباب حقائق معانی یه نظر ایدرلر اصواته دکل
شول جهتدنکه ذوق معنی دائمدر ذوق اصواتا یسه انقطاع اصواتله
منقطعدر وباقی فانیدن اولادر وحدیثده وارد اولان ارحنا بلال
ودخی کلمتنی یاحمیرا تحریك وتسکینه اشارتدر ولکن طریقی اوزره
حرکتدر فافهم جدا وعشق حقیقتده رقیقه قلبیه درکه تلطیف عناصر
وطبائعه باعتدر بوجهتدن مجاز قنطرة الحقیقه اولمشدر یعنی برکسه ده که
عشق مجازی اوله ودائره عفتدن چقیه اول مجازآنی الطافت عشق

سبیله حقیقته دوندرر ومجنون کبی عاشق مجازی ایکن عاشق حقیقی
اولور وعالم صورتك قیدندن قورتلور زیرا صفات حسنك مقبولی اولغه
حسن صفاتی مشاهده ایله درجه‌سنکه بو مشاهده اولیه صفات حسنك تجلیاتی
اکا قید اولور بو وجهدندرکه برمحجوبه نظر ایتمکله برفیله نظر ایتمك ایستده
برابر اوله زیرا یکیسیده حق تعالینك جمیل صنعی درپس صنعنده صانعه
نظر باشقه وصانعدن ذاهل اولور بنفس صنعه یاشهوتله ویاغیری
وجهله نظر باشقه دربق ایمکدر عارفلرك نظریله غیرلرك نظری میانده
نقدر تفاوت وار درسؤال اولنورسه کصحف الهیه وکتب سماویه یه تعنی
ایله اوقدیقوله الله تعالی آنی استماع ایدر چونکه استماع محرك عشق اوله
پس حق تعالی نك عشقی نه معنایه محمولدر جواب بودرکه عشق الهی محبت
مؤکده یه راجعدر ویاخود عبد عاشقه کوره مشاکلیه محمولدر ومحبت
مؤکده نك اصلی معرفتدر ومعرفت متاکدا ولدیقچه محبت دخی متاکد اولور
وحقك عبدكه معرفتی کاینبغی در زیرا عبد آنك کندی سرّیدر ولکن عبدك محبت
ومعرفتی بحسب العبد درکه تعینك لطافت وکثافتنه دائر وقلبنك
صفوت وکدورتنه ناظر در بوجهتدن هیچ برفرد الله تعالی فی کنهی اوزره
بلمشدر وبلدوکی دخی حقیقت الهیه مرتبه سیدرکه بعض اولیاءلره
کوره در ورسول الله صلی الله علیه وسلم قبل البعثة جبل حرادة عبادت ایچون
تخلی ایتدکده طائفه عربیان محمدا عشق ربه دیدیلر زیرا صورتجه الی عشق
ایدیوخسه محبت مجرده دکل سرّی بودرکه مرتبه ولایتك نهایتی فنا فی الله

دیدکلری

دیدکلریدکه مقام نبوتک بدایتیدر و بوغایت وبدایته وصوله عشق
وسیله در زیرا ماسوی سوزدر یعنی اوصاف وجود باقیه ایکن سالک
مرتبهٔ ولایته ودرجهٔ نبوته قدم یصمز وطبع ونفس وجنودی قتل ایدوب
ملکوت قلب وجبروید وحی تسخیر ایتمدیکه قلمچی عرشه اصمز چونکه رسول
الله صلی الله علیه وسلم مرتبهٔ ولایت ونبوت ورسالت علی الوجه الاکمل
علم لدنی ده متقرر ایدی لاجرم قبل النبوه مبتلای عشق وشوق اولوب جبل
حراده تخلی ایدرلردی وحرارت درون شول غایتده ایدیکه کاهیجه
بی اختیار اولوب کندیلرن جبلدن اشغه طرح ایتمک خاطرینه اولوردی
تکیم کمال اولیانک دخی حال غالبه حکمی بودر صکره که مقام فنا تمام
اولوب وحی الهی کلدی اول اثناده جبریل علیه السلام انلری برقاچ دفعه
کندنه ضم ایدوب شدتله صقدی تاکه اضلاعی بری برینه تداخله قریب
اولدی وکندی خیال ایتدیکه مأیوس اولمق هذیانه واردیلر ضم مذکوردن
ایسه مراد جبریلدن اکا افاضهٔ روحانیت ایدی تکیم بعض کاملناس
جذبه سی حالنده مراد اندکلری مستعده شدتله نظر ایدرلر ویاخود الرلرنی
انک اوزرینه الباس ایدرلر ویاخود قوچاقلیوب کندیلرینه ضم ایتمکله
سریان حال وانکشاف علوم ده توسل قلورلر زیرا وجود مجذوب که
سر حالله منصبغ وانک اونیله متلون در مس اندوکی محله دخی اثری
ساریدر وخرقه دخی بدنه تماس ایتدیکنده دخی سرایت انصباغ واردر انکون
اولیانک کندیلرینه اضافتی اولان اشیالرینه تبرک وتیمن ایدرلر ومنتفع

اولورلر زاهد منكرك ايسه حالى كا مخالفدر يعنى صجبتندة تزلا اولديغى كبى
كذ نه مضاف اولان ثيابه واذا دخى بويادر حتى ابو يزيد بسطامى رح
بركجه لذت عبادتيله حجره سن تفتيش ايدك مكركه اورادة برمنكرك
نعلى وياعصاسى قالمش ايمش انذا ذهرى سريا يله حجره دخى زهرناك اولمش
وبحكم المجاوره حجره دن صاحب الحجره تجاوز ايدوبحلاوتطاعاتيله لذتلنمش
اصلى اولمش نظم يوزنه تمه منكرك زيرا • زاغ آسا قى نخوستدر •
فيض آب اولسه بمزدانه • دل بى عشق بربوستدر • ودخى شعر در كه
اولا نور محبت وثانيا نار عشق وثالثا حرارت شهوتدر يعنى حرارت
شهوت حقيقيه دركه كامل درك وجود لرنده ظهور ايدر بوجهتدندر كه
تقليل غذا ايدركن بيله قوت جماعيه لرى سائر لردن مضاعف در زيرا
عروقده اولان دم فانى برنه نوريا قى جريان وسريان ايدوب عالم افاده
عالم بقانك آثاريله منتفع اولورلر بوراددر كه جنت معجله ديرلر
زيرا حكما بقاظهور نده انسان كامل اهل جنته دونوبوجهتدندر
يدك دخى بعد الموت مخيل اولماز زيرا روح عالم بقادن اولديغى كبى
اجساد كل دخى ارواح باقيه يه انضمام ركا تيله بقاء ابدى بولوب چونكه
ونشأة اخرادة اولان انتشار اجساد سابقه ايله اولور وبومعناده
كذيلرنه زياده تعظيم وحال وشانلرنى تجيل وتفخيم واردر وسائرلره
دخى عبرتدر تاكه سعى واجتهاد ايدوب انلرك احوال سنيه لرنه نائل
اولالر وانلرك بولدقلرى درجات عاليه ومقامات معنويه يى انلردخى

بولالر وعشق انسانك قلبى حاليدر نتكيم ديمشلردركه العشق طائر لايلتقط
الاحبة القلب يعنى قلب جثه يه يعنى صنوبر وانه سنه بكزر وانه
غذاء مرغدر وقلب دانه سى غذاء عشقدر وشاهين مرده يه نظر ايمز
انجق زنده يى شكار ايدر وكبى عشق دخى قلب قابلى شكار ايلر وقابل قلت
اوزرنه اولمغله لاجرم اهل عشق دخى عالمده كيا بدر اكرچكه ابوالبشر
آدمك عليه السلام ارضه هبوطى ابتلاى عشق ايچون ايدى وانكله ملتذ كن
مفضل اولدى زيرا آدم عناصر عليظه دن مركبدر وحطب غليظى احراقه
آتش شديد لازم اولديغى كبى عناصرى لطيفه وطبائعى نورانيه دخى عشق
قوى لازم كلدى وملائكه ايسه نور لطيفدن مطبوع اولمغله ياكز نور محبت
اوزرنه قرار قلديلر زيرا نورده احراقه سزانسنه يوقدر سؤال اولنور كه
بوصورتده آدم وملائكه غايتده برابر اولديلر زيرا مقصود آدم نوره
ايرشمكدر ناردره قالمق دكل بوجهتدن واجعلنى نورا وارد اولدى
جواب بودركه عشقله ايتلاده اسماء جلاليه دن ظهورى واردر محبت سازجه ده
ايسه بومعنى مفقوددر بس ذوالجناحين اولان اهل جناح واحد ياخصلت
سنوال اولنورسه كه يادم مبتلاى عشق اولمق بومعنى دن ديننك جميع افراد
نيچون ساريدر اولدى جواب بودركه ساريدر اولديغى مقرردر زيرا بوعالمك
سبب حدوثى محبت ذاتيه وعشق الهى در وآدمه نفخ روح ايتمك بومعنادندر
ولكن اكثر اولاد ده غواشى بشريه وموانع طبيعيه بالفعل ظهور عشقه حائل
اولوب جامد وخامد قالديلر واصلا ميل وانجذابدن محروم ومنوع اولديلر

الحاصل آدم بر قالبا بدیکه فیض عشق کا ریخته اولدی تاکه اسماء جمالیه
وجلالیه یه مظهر اولوب خلقته بیدی سرّی آنك آیینه سنده صورق بوله
وبوایکی معنای جمعله اهل کمل اولمه ومظهر تام اولمیجون غیری مخلوقلرك
حاجتی قالمیه تکیم آدمدن مقدم اختراع اولنان ممکناتك ظهور اسما وصفات
تام اولمدی وتجلی کامل هنوز زین بولمدی وآدمك ابد آعیله لیس فی
الامکان ابدع مما کان دنلدی وقالب عالم روحنی بولمدی وبر بدن ایکی روحه
محتاج اولمدی بو مراد ندرکه بر یله ده خلیفه لیحق براولور واقالیم سبعه ده
سلطان اعظم دخی بویله داشته بالفعل کمال ظهور آدمه مخصوص اولوب فرشته
یا الکر جناح جمالی ودیو یا الکر جناح جلالی اوزره قالوب سائر اشیا دخی
همان تسبیح وتحمید مشغول اولوب سائر کما لاتدن خالی قالدیلر یعنی بالفعل
اثر کمال بولمدیلر اکرچه بو عالمك هر ذرّه سنده مهر درخشان مندرج وهر قطره
دریای عمان مندمج وجمیع اشیا تجلی روح ذاتی ده برابر در وقوله کل یعمل
علی شاکلته سرّی اوزره عالم وآدم اسما وصفاتی مشتملدر بو جهتدندر که
بعض احجار رسول الله ایله صلعم تکلم ایلدی وبعض حصیادن کلمهٔ شهادت
صادر اولدی وجبل احد حقنده بیورد یلرکه احد یحبنا ونحبه یعنی جبل
صورتا جامد وبی روح ایکن محتمل موصوف اولدی محبت ایسه ذی روح وعقلا
شاملدر زیرا ذی روح کیمسه فرحندن اهتزاز ایلدیکی ورسول الله مقدم ایلدیکی
اولدیغندن روح ذاتیسی ایله ظاهر اولدی وسائر موجوداتی دخی دنیا وآخرته
اکا قیاس ایله وبو معنادن انکاره دوشمه زیرا حقائقدن غافل واسراره

جاهل

جاهل اولدوغکدن ماعدا نصوص قطعیه یی رد ایله دخی کافر اولورسن
زیرا تاویله حاجت یوقدر وشونك عقل مهذبی وارظاهری اوزرنه
جریان ایدر وآنك که کشف تامی وار کلام اشیالی کندی قولاغیله اشیدر
پس نه جای تاویل وانکار در وبز بو مقوله احوالی یعنی بطنك توحیدی
واشیانك تسبیحی حس سلیم یقظه ده ادراك ایتمشوز در بزه کور یحشر
دکلدر اکر سنك شبهه ك واریسه وقلبك تردده یاریسه یوری سالك اول
وقلبکده نشوء عشق بول نظم نار عشقکده کوکل سوزانك اولمشدر سنك
• بوحرارتدن جکر بریانك اولمشدر سنك • طفل دل بولدی غریبه یه کدر
ابد • آنك ایچون دائما کر یانك اولمشدر سنك • چون نیستان ازلدن
نی کبی اولدی جدا • دردهجرانکله نالان اولمشدر سنك • قیل عمارت
دست لطفیله وجودم شهرنی • ینجه برقهرك ایله ویرانك اولمشدر
سنك • عشقك ایله بو وجودم ذنبنی ذره قومه • صدهزار اك
مجرمه غفرانك اولمشدر سنك • جذبهٔ عشق ایله ایرمك بارکاه
قربکه • شیخ حقی یه عظیم احسانك اولمشدر سنك • نظم
مجرجا نمده عشق وشوقدر اخکر کبی • بودلم اول اخکر اوستنده
دوتر عنبر کبی • کوه تنده کاندر کویا درون اهل دل • عشق حق
آنده اولمدر قیمتی جوهر کبی • ماسوای نمده هرجهله زیروزبر •
قوت سرپنجهٔ عشق اولدی شیر نر کبی • عشقدر کم کلشن جانی ایدر سرسبز
فیض • آچلور روی تجلی اندهوردتر کبی • حقیا عشقك هواسنك

کوزم پر آب اولوب • مردم چشم قالیدر آنده نیلوفر کبی •• ورد

اثناء هذا التحریر قوله تعالی ما عندکم ینفد وما عند الله باق

ای ما عندکم من العلوم الکسبیة والارزاق الجسمانیة والاعمال البدنیة

یفنی ویتری وما عند الله من العلوم الوهبیة والاغذیة الروحانیة

والمثوبات الاخرویة باق لا زوال له ولا نفاد وفیه تنبیه علی طلب

الباقی وترغیب فیه فان الزائل کالمعدوم ففرق بین علم وعلم وعمل وعمل

ورزق ورزق الا تری ان العلم الالهی هو من علم الله وان العمل بالله هو

من عمل الله وان الغذاء الروحانی هو من حقائق الاسم القیوم وفی

الحدیث ایکم مثلی ابیت عند ربی یطعمنی ویسقینی فلیس المطعم والساقی

اذا کان هو الله تعالی کالمطعم والساقی اذا کان هو العبد قال تعالی وسقیهم

ربهم شرابا طهورا فاضاف السقی الی نفسه لان التجلیات والاذواق

الذاتیة لیست بوساطة الاسماء والصفات ولذا اغتبط بها المقربون ثم

ورد قوله تعالی • یا عبادی لا خوف علیکم الیوم ولا انتم تحزنون والاضافة

فی یا عبادی للتشریف لما یقتضیه ما بعده من نفی الخوف والحزن وقد سبق

ان متعلق الخوف هو حال المستقبل ومتعلق الحزن هو حال الماضی ولا

شک ان الخواص لا خوف علیهم لانهم وصلوا الی غایة لا غایة وراءها

والخوف انما یطرأ من استقبال البرازخ والوقوف فی اثناء الطریق وکذا

لا حزن لهم اذ لم یفت عنهم شیء فیما مضی فهم عند المنزل سالمون • وبکل

المطالب غانمون • اللهم اجعلنا منهم بحرمة ختم الانبیاء وبجاه ختم الاولیاء

نظم

نظم کل ای طفل طریقت شیر فیض ایچ قانی نیلرسن • بوشیری نوش

قلمزسک تن ایچره جانی نیلرسین • کوزک خون جکرله ساغر لبریز

قیل بوخسه • قزل قان اتمکه بغرک محی رمانی نیلرسن • آچلسون

ایغضه آفتاب جانک اوستندن • کیدرمرات دلدن ژنک غمری

آنی نیلرسن • سنی یوسف کبی یاجاهه طرح ایلریا رندانه •

بلورسن بیوفا در صحبت اخوانی نیلرسن • سنی تشریف ایدر هر نفس

عبدی دیوالله • سکا یمزمی بوغیری علوشانی نیلرسن • مقدم

پیر ارشاد استه حقدن شیخ حقی وش • دوشنجه بر نخه آخر قوری افغانی

نیلرسن • قرب معلوم اولکله قرب وبعد معانی

متقابله دندرکه زمان ومکان وغیریده استعمالا ولنور وحقه

کوره قرب وبعد یوقدر زیرا حق عبده کوره بی پرده در پس حقک

عبده قربی افضال وایصال فضلدر تکیم مقتی عامة خلقه کوره

علم ولطف در وخاصه یه مباسطه وانسله در واصفیایه توفی ایله در

کما قال وهو یتولی الصالحین وانبیایه تأیید دعوانله در تاکه لم اوزنه

اقامت حجتدر ایده لر فاما نفس ذاته کوره معیت اولماز زیرا ذات حق محمول

مجهول انسنه دن ایسه نسبت معینی معلوم در کذلک الحاصل معیت ذاتیه دیدکلری

نسبت ارتباطیه درکه وصف ایله موصوف وتعیین ایله متعین اراسنده واقعدر

سلطان اعظم ایله رعیتی میانده اولان نسبت ارتباطیه کبی معهذا السلطان نفس رعیت

ورعیت دخی نفس سلطان دکلدر ومرتبة الوهیته ایله ومالوه دخی بویله در

وعلم الهی بذیدکاری نسبت مذکوره فی بلکه درکه جمیع اسما وصفاتك علمی اند
مندرجند بس بین الذاتین حلول واتحاده قائل اولق افراط وبالکلیه مباینت
وتعدد وجوده ذاهب اولق تفریط در وبو نسبتجهتیله حقك کمال ظهوری
وارد ر ولکن کمال ظهوریله محتجبدر عین خفا شدن ضوء شمس محجب اولدیغی کبی
وبر دخی قرب مفرط جهتیله محتجبدر هوانك اعین ناظرینده احتجابی کبی
زیرا هوانك اعینه ملابسهٔ تامه سی وارد ر بو صورتده مردمچشمه ملابس
اولان نسنه یی چشم بچه مطالعه ایدرکه مطالعه ومشاهده فی الجمله قرب
وفی الجمله بعده موقوف در آینهٔ حالی کبی که چشمه اتصالی مانع رؤیت صورتدر

نظم کوزك یوم جوهر آلتی استریسك اشبو دریادن • کوزلك آیچ شمسی
کورمك کرمرادکسه بو صحرادن • ظهوری کوزلره کوشینه یوق آنی
برکورمش • بوسترواری هیچ ایرمش طویوب برنکته معنادن •
نه معنادر بو معناکیم حجابا ولمش کا الفاظ • سچلمز آغ اولان کرچه
نقاب اولمزسه قارادن • رخ محبوبه آینه اولیدر نقطهٔ سودا •
دخی آینه یه آینه دراسر به مطلادن • سورسك جانی سولماکورسك
هیکلی سیرایت • یوزینه مصحفك لیق کردلوسك سترمشادن
• اکر درویش ایسك شیخی کوزت بوخرقه دن حقی • که بیك پاره در
خرقه بوکون اسماء حسنادن • مرویدرکه حضرت موسی علیه السلام
مناجات ایدوب یارب قریب مسین که سکا مناجات ایدیم وخفض
صوتایلیم که عند الملوك رفع صوتك ترك ادبدر ویا بعید مسین که

سکا

سکا منادات ورفع صوت ایده یم وکلامی ایشتدوره یم دیدکده جواب الهی
کلدیکه یاموسی بعیدا ولسم بکا نهایت بولامزسین زیرا غایتم بوقدر واکر
قریب اولسم بکا طاقت کتوره مزسین وصحبتمه قدرت بولمزسین هما نکه بکا
قصد ایده سن بنی بولورسن زیرا بنم ایچون این ومکان یوقدر سئوال
اولنورسه کم بو کلام فانما تولوا فثم وجه الله مضمونینه مخالفدر زیرا
بوندهٔ اینیتی تعمیم واقع اولمشدر جواب بودرکه جمیع اینیاتده تجلی واقع اولدیغی
مقرردر ولکن عموم اوزره اولق قیدی رفع ایدر طوافجهت معینه یی رفع ایدیکی
کبی انکچون حقه وجه مطلقدن توجه کردر تاکه تقیید دن خلاص اوله
زیرا تقیید ده تجسیم معناسی وارد رکه الحاد دندر یعنی تقیید صفات اجماعدندر
پس حقی تقیید اتمك اولماز ضوء شمسی دار واحده ایله تقیید اتمك اولمدیغی
کبی زیرا محیط در محاط دکلدر بو صورتده حق ایچون این مخصوص یوقدر
بناء علی هذا آنی نزده بولایم دینه قصد له وطلب مطلق ایله بولورانکچون
اهل ارض وسما حیرتده در فافرم جدا وعبد حقه قریب صفات تخلیه ایله
اتصافده در یعنی یحب العبد یوخسه یحب الحق دکل زیرا یحب الحق اتصافدندر
وسعتی یوقدر یعنی حجاب تعین ایله محجوب اولدیغندن قیده دوشمشدر حق وصفاتی
ایسه مطلقدر پس لقهٔ عنقا حوصلهٔ عصفور صغر وقصعهٔ کبیره قصعهٔ
صغیره یه کرمزدیدکاری بودر فاعرفه واول صفات حکمت وعلم وحلم ورحمت
وامثالی کبیدرکه یونلرله اتصافی اوساخ جهل وطیش وغضب وانتقامی ازاله
ایدر وبو مقوله معانی ایله اولان قربه قربه دوحانی دیرلر قرب بدنی وجسمانی کل

سئوال اولنورسه که غضب وانتقام صفات الهیه دندر پس بو مقوله لری
ازاله اتمك نوجهله صحیح اولور جواب بودرکه ازاله اولنان صفات عبدیه نفسانیه در
یوخسه صفات حقیقهٔ رحمانیه دکل زیرا انسان کامل اودرکه جمیع صفات الهیه ایله
متصف اولوب ومقامنه کوره هر صفتله قیام بوله نتکیم رسول الله صلی الله علیه
وسلم مبعوث بالسیف اولدیغی رحمت عامه اولماسنی منافی قولمکه انکون اصحابك
سیاف لری دخی وارایدیکه حالا اهل عرف عندنده کاجلاد دیرلر بلکه بونلرك
خصائصندن وتمام مکارمندندرکه صفات رذیله صفات حمیده یه منقلب
اولور مثلا حسدکه صفات مذمومه دندر علم نافعه ومال صالحه تعلق ایدیجك
ممدوح اولور وعلی هذا پس حقه قرب اودرکه اسباب سعادته تشبث ایله وفرائضه
اهتمام ونوافلطاعاتده احتیاط تام اوزره اوله وعند القوم قرب اکیدرکه
برچوق نوافل ویرمکله دخی قرب فرائضدن وبونلرك حقنده آثار صحیحه وارد در
نتکیم کلور من تقرب منی شبرا تقربت منه ذراعا یعنی تقوی وعمل صالح وسلوکله
تقرب قلیل ایله تقرب ایده نه الله تعالی فیض واحسانیله تقرب کثیر له تقرب ایدر
وینه کلور ما تقرب الی عبدی بمثل اداء ما افترضت علیه وانه لیتقرب
الی بعد ذلك بالنوافل حتی احبه وینه حدیث قدسیده کلور لا یزال
عبدی یتقرب الی بالنوافل حتی احبه فاذا احببته کنت سمعه وبصره الخ
اشته بونلر
قرب نوافل حقنده درکه نوافل صلوة اولسون وکرك غیری اولسون زیرا نوافلك
صلوته وصیامه وصدقه یه وحجه وامثالنه اختصاصی یوقدر بلکه فرائضدن
ماعدا مشروعات جمله سی نوافلدر داخلدر حتی نافلهٔ نکاح دخی اندندر ونافله

مطلقا

مطلقا عبدك الله تعالی یه هدیه سیدر انکون الهك اوتطیب ایله امر
اولنمشدر یعنی ملوك وکابره اعطا اولنان هدیه ده اهتمام اولندیغی کبی
ملك الملوك اولان حقك هدیه سنده زیاده اهتمام لازمدر مثلا نمازك
شروط ظاهره وباطنه سی ایله قلبی وصدقه ده مالك ایوسن ویرمك واشالی
کبی انکون فقرایی تحقیر واغنیایی تعظیم ایدنلر قیامنده زیاده طمطراق وتشیع اولنمه
کرکدر زیرا کابره مالرینك اعلاسندن وکثیرندن ویردیلر فقرایه ایسه تنزل
اتمکلری کهنه لباسلری لباس ایدیلر والتفات ایلدکلری بقیهٔ طعامی یدیردیلر
وعلی هذا صحیح بخاری ده کلورکه رسول الله صلی الله علیه وسلم تهجد قیامنی
سکز رکعت نافله قیلوردیکه آنك حسن وطولی وصفاولنمزدی ومکهٔ مکرمه ده
برسائل برغنی دك شی الله دیدکده غنی دخی کیسه سین چوزدی وفقیر وبرادنا
فرائضه زیاده اولوب ویردی واوراده اولیادن برکمسه حاضر ایدی بو وضعی کوروب
تبسم ائدی ودفع ائدوکی فرائضه ایله عند الله حالنك حقارتنه ونافله اشارة
ایله کثرتنه دیدکی زیرا حقیردن حقیر صادر اولور اکرایوسندن واعلاسندن ویرسه یك
علو شانته دلالت ایدردی وقرب فرائض حقنده حدیث بویده کلور قال
الله علی لسان عبده سمع الله لمن حمده یعنی امام سمع الله لمن حمده دیدوکی
لسان حقدندر انکون جماعت اللهم ربنا لك الحمد دیو مقابله ایدرلر زیرا امام
حقك ترجمانیدر بو سببدن حین تلاوتده جماعت سکوت ده شرط ویلکه امام
مظهر حق وجماعت مظاهر اسما وصفاتدر انکون ائمهٔ دین مطلقا تعظیم اولنورلر
وبو تقریردن قرب نوافل ایله قرب فرائض ارتسده فرق ظاهر اولدی یعنی قرب نوافل

او درکه وجود حق صفات عبده مرآت و احوالنه مظهر اوله و قربه فرائض
او درکه صفات و احوال عبد ذات حقه مرآت و وجودنه مظهر اوله پس صورت
اولیده ظاهر و مشهود عبد و ثانیه ده حقدر و بو ایکی دائره ایله سلوك عبد تمام
اولور زیرا مقام قرب مقام قاب قوسین درکه دائره نك قطرلرینی تقسیم ایدن خط
قدر در چونکه اوده نامرتبه کندوعین حق ظاهر و قوس امکانیله قوس وجوب
براوله خط متوهم زائل اولور و دائره لیخی دائرهٔ وجوب اولیق اوزره قالور
زیرا امکان وجوبده متملکدر و بو مرتبه طور انسانی ده کمال الی دیرلر و بعده
یعنی اوده نادن قاب قوسینه رجوع ایدوب عالم بقایه دوندکده طور الهی ده
کمال انسانی ظاهر اولور و بونکله انسان کامل اکمل تربیه کن بولورکه
ارشاد و دعوت بو مرتبه منوط در و عروجه تحیل دیرلرکه اوصاف رذیله نك
اضلال و حجب ظلمانیه و نورانیته نك جمیعندن انسلاخله حاصل اولور
انجمون وطن اصلی یه رجوع اتمك زیاده صعب در یعنی بر زخی کثرتده اولمغله
مرشد کامله و مدت طویله محتاج در و بعد الوصول عودت و صفات الهیه الله
تلبس اتمك آساندر و بو مقاماتده و هو معکم اینما کنتم سرّی ظاهر اولور
زیرا حقك قرب و معیتی کرچه عامدر کن عبد سعید اولسنکه کل شیء اولسنّ
ولکن عبدك بو معنایی مشاهده ایلیه فائده ندرکه حق باعبد و عبد بی
حق در بو معنادندرکه حق عبده مشتاقدر یعنی کندی عبدی مشاهده اتدوکی
کبی عبد دخی کا اول وجهله واصل اولمسنه مشتاقدر پس حق سکا نزدیك
وسن حقدن دور اولمق عجبدر و محبوب حاضر اولوب سن اندن اعمی اولمق

نه سبدر **نظم** صورت حق کورمك استرسك اکر مرآته بق
کور نوجیله تجلی ایلشدر ساکه حق ٭ سن حقه آینه ایکن بویله اعماسن
ندن ٭ یوقیدر چشم دلکده نوردن ذره شفق ٭ جسمی قوجانه ایرشن
جانی براق سره یوری ٭ برلکه ایراوله همجوز قاب قوسین ایکی شق ٭
قرب و بعدك نسبتندن اوله کور فانی بوکون ٭ علم عین العین دن
اوته بو مکتبه سبق ٭ بو وجود اولدی کتاب مستطاب ذاتهو ٭
نقش اولندی نور مرشوش اوستنه همجوز ورق ٭ حقیقا قندطوغری
قندهٔ غروبایلر وجود ٭ کرچی اوزره کیم بلور آنی مکر رب الفلق ٭

بعد الانتباه وما اوجب علیکم فخذوه یعنی ما اوجبه الله علیکم
وکتبه من الاحکام فاعملوا به وکذا ما اوجبه النبی من السنن قولا کان
او فعلا فان قوله وفعله من قبیل الایجاب علی الامة لیعلموا بهما و یسعدوا
بالدرجات العالیة کیف وقد ندب الی المندوبات والاطاعة والمحبة ای علی
الذین اثنوا طاعته فی کل طاعة وکذا ما اوجبه الولی من النوافل مطلقا
فانه من حیث فنائه وبقائه لا یقول الا الحق ولا یعمل الا بالحق فمن قبله
ودخل تحت مبایعته فقد التزم طاعته ومن ثم یهتم عند الخواص
بکل من السنن والنوافل کما یهتم بالفرائض لان الامر واحد لا یتعدد
والاطاعة انما هی لاولی الامر لا لغیرهم فعلیك بالعنایة لهذا الشان
العظیم فان الرخصة لله وان عزیمة لك ٭ ومن اجتهد فی سیر اللیل فقد
جد عند الصباح ووصل الی المنزل قبل الرواح واستغنی بالاصباح

عن الشعل والمصباح نظم باغ عمرك صولمدن ای بلبل دل کل قوپر
عالم بالآیه آچ قدسیلر یله بال و پر عرش اعلادر وجودآدم کامل
بوکون باشی عرشه ایریشور هرکیم آنك یاین اوپر نصرت استرسك
اکر بودشمن نفس اوستنه چك قلیجین اجتهادك ایله توحیدی سپر
کلشن احوالکی سیر آیله فیضله اولیادن الفس کیم جانکه اول
صوسپر کیمکه کوشش تمز بوکون مرشد سوزن بیك جانله
کندی کندی ایله آخر کیده کیده بوله صپر قلبکا مل حقیا حرتاوده
چون کعبه دل ذی سعادت آکدیکم دست کرمله دل یاپر

فناء فنا اولدرکه رسوم واوصاف عبد کثرت ریاضتله
زائل ومضمحل اوله ویردخی بودرکه بحر مشاهده ده مستغرق اولوب ملك
وملکوتی احساس وادراك ایتمیه وعین ذات احدیته مستهلك اوله وبو مرتبه
فقر حقیقی ایله حاصل اولورکه ماسوادن بالکلیه یوشالمقدر تکیم مشایخ
قدس الله اسرارهم بیورمشلردرکه الفقر سواد الوجه فی الدارین زیرا سواد ایله
مراد فنادر اشته بومعنی حقدك ذات حقی طلب ایدنلرك حالیدر وبونك
مقابلی بیاض الوجه اولنلردرکه جاهلری باقی اولمغله غنا بولمشلردر
وبومعنی حقدکر کونینی طلب ایدنلرك حالیدر پس بونلره کوره الغنی
بیاض الوجه فی الدارین دنلور وسواد فقر سیاه دنلن مأخوذدر
حجر اسود کبی ودخی حدیثده کلور سوداء ولود خیرمن حسناء عقیم یعنی سیاه ولود
عقیم اوزنه فضل ورجحانی واردر زیرا ولوده ستارلغی وارد رکه الله تعالی

مبدأ

مبدأ اشیادر عقلا اول مبدأ مراتب وآدم مبداء انسان اولدیغی کبی پس شول
کمسنه که یاظاهرده ویاباطنده مبداء سلسله اولمیه عقیمدر وبومعنی
نکاح صحیح اوزرنه مبنیدر زیرا ولد زنایه ذریتدن یمز لوکذلك بر
سالك کرصاحب نفسدن اخذ طریقت ایتمیه اندن سلسلهٔ معنویه کلمز کرکه
ظاهرده بر خلیفه یه اولسون اکرچه مغرور لربومعنادن غافلدرلر
انکون حاطب لیل کبی چوریچوب دیوشوربو قیره تکثیر سواد ایدرلر
وفنا حقیقی علامتی اولدرکه عبد کندی فعلندن فنا بولور یعنی کرچه
کندندن بیچه افعال صادر اولور فاما اول افعال الله قائم اولان حقدر
وکندی اندن بی شعوردر زیرا فعل حقه آلت کبیدر شعور ایسه صاحب فعلدر
آلتده کل وبوندن جبر لازم کلمز زیرا محل آیانی باقیدرکه محل کسبدر
وحالت فنا النور ولا ظلمتدر یعنی نه ظلمته مقابل اولان نوردر ونه خود
نوره مقابل اولان ظلمتدر زیرا اول حالتده نسبت بوقدر لیله قدرکبی که
انك نوری نور الانوار در یعنی مبدأ جمیع انوار اولان نوردر واندهٔ ظلمته
مقابله نسبتی بوقدر پس نه کیفیتاوزره نور اولدیغی قیاس کوتر زنتکیم وحدت
حق دخی بویله درکه کثرت مقابله سنده دکلدر لحاصل ضوء حقیقی وظل
حقیقی نك ضدی یوقدر زیرا اصل الاشیاء والظلال در بومرتبه دندر
رسول اللهصلی الله علیه وسلم سایه لری یوغیدی زیرا وجود شریفلری تجلی
ذاتی یه مظهر ایدی پس قرینه مثلی اولمیغی کبی انك دخی ظلی یوغیدی والاصورتا
مثلی یعنی ذوالظل ایله برابر اولمق لازم کلوردی فافهم جدا

نظم سر بر سر تمه نازلا و لاچونکم اوشاهنشاه • بولور جان وکو کل
انك تجلیسندن عالی جاه • چقرمز راهنی سرمنزل مقصوده اخر کار •
فنا یه ایرمین سالك نه بیلور قنده در درکاه • بوکون آب حیات فیضله
زنده اولان عاشق • یاردن بزم شهود دجله دك اوا بولور شهراه
• شونك کیم نفسی مرده قلبی زنده اوله دنیاده • مزاری اوستنده آنك
ایز نور خدادن ماه • قومه باروبی وبرج جسم وجانکدن
اثر هرکز • خراب اباد اولمز سك عمارت یا لمز الله • بویولده افتقار
شیخ حقی غایته اردی • بود کلوبی وجود ایکن ندد بوتاب دل ابوه

نظم یا عفو یا غفور • یا قمه جرم وخطایه • یا غنی
یا شکور • مظهر ایله عطایه • علم ایله وجود مزی • عین ایله
شهود مزی • حق ایله سجود مزی • ایر کور بزی فنایه • سیر ایده لم
اشیایی • کشف ایده اسمایی • کور ه لم مسمایی • بولایره زه لقایه
• نور ذاتی لامع قیل • اسمزی جامع قیل • رحمتکی واسع قیل
• ایرشدورب رضایه • حقی قولك نور ایله • سترنده ظهور
ایله • کدورتی دور ایله • واصل اولا صفایه

وصال معلوم اولا که انسان احدیت ذاتیه مرتبه سنده
عین الجمع ده ایکن تجلیات مختلفه ایله مراتب صفات وافعال وآثاره تنزل
ایدوب عناصره هبوط الدی وجمعی فرقه مبدا اولدی ومرتبهٔ احدیتده
ایکن وصل وفصل اعتبار اولنمزدی مرتبهٔ ارواحده ایمان وکفر اعتبار

اولنمزدیکی

اولنمزدیکی زیرا اول مرتبه ده نسب واضافات یوقدر انجون بد یمشلر رکه
الواحد لا یصدر عنه الا الواحد یعنی الله تعالی احدیتی مرتبه سنده نسب
اعتبار اولنمایجق اندن صادر اولان ایکی واحد در کثرت وجود عالم دیدکلریدر
یعنی تجلی وجود که ماهیات ممکنات اوزرنده فاضه اولنمشدر وچونکه
نسب اعتبار اولنه واحدیتدن کثیر صادر اولمق جائز اولور نقطه دائر
محیطه خارج اولان خطوط مختلفه کبی که هریری محیط ده بر نقطیه منتهی اولور
وبو خطوط ونقاطك کثرتندن نقطهٔ مرکزه تعدد وتکثر کلمز الحاصل
انسان احدیت ذاتیه دن مفصولا اولوب مرتبهٔ انسانه کلنجه دور اطوار ایلدیکی
وهرطور بر فصل اعتبار اولندی زیرا آنك حجابیله محتجب اولدی • وچون
طور اخیر دن مقام اولیه حرکت ایلدی که اکا سلوك دیرلر زیرا سلوك مشی
وحرکتدر ویوله کتمکدر وهرطوره که ترقی ایلدیکه بر دور لو وصل بولدیکی
تاکه اصله وصوله حرکتی سکونه مبدل اولدیکی سیلان دریایه وصوله
حالی کبی پس بو مقوله اهل وصوله اهل سلوك دیمك ما مضی اعتبار یله در
وبوندن فهم اولندیکه نزوله هرطور بر فصل در زیرا انسان تنزلده در
وعروجده هرطور بر وصل در زیرا انسان ترقیده در وغایة الغایات عین
احدیتده استهلاك کدر اشته وصل دیدکلری فصل اعتبار یله در ولا لا فصل
ولا وصل در وحق تعالیدن اشیایه قیومیتی وصل در واموالکزتدن زکوة
فصل در کبی بوجهتدن اشیایه تعلقی یوقدر بلکه تعلقی تجلی وقیومیت حیثیله در
یعنی جمیع ممکنات قیامی روح ذاتی ایله در شویلکه اگر بو روح اولسه قالب

مجرد قالور وعدم اصلی یه دور وبور وحال آثار فی هلم کاشفه اولنلر
مشاهده ایدر لر غیر لهذا کل زیرا انلر اصل تجلی یی ادراك ایتمشلر در شواحتدکه
انلرك اوج حالی وار در اوکسی محو در ککندی فعللرنی افعال حقده افنا ایتمشلر در
هر فعلی فعل حق اولق اوزره مشاهده ایدر لر ایکنجی طبقه سی درککندی صفتلرنی
صفات حقده افنا ایلمشلر در که هر صفتی صفت حق اولق اوزره کورر لر اوچنجی
محق درکه ککندی ذاتلرنی ذات حقده افنا ایتمشلر در که عالم وجوده ایکی
وجود حقی مشاهده ایدر لر ولاموجود الا الله دیر لر که توحید حقیقی در
وبو مرتبه ده توحید ده قرار وسکون حاصل اولور تکیم لطیفه ایدوب
دیر لر الصوفی من لا مذهب له تکیم کعبه یه واصل اولانلر سلوکی تمام
اولوب انلر ایچون غیر لهذا مذهب ومسلك قالماز وحقه اتصال دیدکلری بودر که
عبد ککندی عینی وجود احدی یه متصل ملاحظه ایلیه وککندی وجودی
کندنه اضافتله تقیید ایلیه بلکه مدد وجود ونفس رحمانیتك کندنه علی
الدوام اتصالنه نظر ایلیه پس بو وجهله حقله موجود اولدیغنی بلور وکندنی
نظری قطع ایدوب شرکدن خلاص اولور وانفصال دیدکلری اتصال مذکورك
مقابلیدر که مدد وجودك اتصالندن غفلتدر عوام حالی کبی که قدرت
کلدیلر وقدره کیدر لر بلز لر اکرچه حقك انلردن انفصالی بو قدر تکیم قیومیتدن
ظاهر در سئوال اولنور سه که انسان دنی ستر قیومیتله متصف اولور می جواب
بودر که قیومیله اتصافی سائر صفات الهیه یه اله اتصافی کبیدر شو قدر وارد که
قیومیتده ستر الوهیت وارد ر وانسان کامل غذاء کائناتدر که هر موجود

کندنه مناسب اولان غذائله یخه قائم ایسه انسانله دنی اویله قائمدر
زیرا اکر غذاء جسمانی واکر غذاء روحانیدر بو ایکیسی اسم قیومك سدنه سندر
بلکه غذاء روحانی عین روحدر که ابتداء بدنك قوامی کا منوط در اکرچه
سبب بقا اولمقده ایکسنك دنیده فنای وارد ر ولکن فیضله آبه وعلم ومعرفتله
شرب برمیدر الحاصل انسان روح عالمدر وبدن روح جسد اولدیغی کبی
بنی آدم دنی عالم اولماز پس ماهی دریادن اخذ فیض بقا اتدوکی کبی عالم دنی
آدم ایله بویله در ودیمشلر در که حقه وصالك معناسی حقه علمدر پس علم
الهی نقدر افزون اولور سه قرب ووصل دنیده اولقدر زیاده اولور زیرا محبوبك
محبوبك حسنی وکمالاتی علمدن محبوبه محبت حاصل اولور وعلم کمال بولدقجه
محبت دنی کمال بولوب اخر بو رابطه وجذبه ایله وصال حاصل اولور که فنا فی
الله درکه آخر درجات سلوکدر بعده بقا بالله ارتداد ده عین فصلده
برکونه وصل دنی وجوده کلوب اکله التذاذ ده باقی قالور ودیمشلر در که
وصل انفاس ماضیه یی ادراکدر یعنی فوت اولان سنه لری تدارك الهی در
تکیم قرآنده کلور فاولئك یبدل الله سیئاتهم حسنات یعنی شول کمسنه لرکه
ارتکاب سیئاتله اضاعت سرمایه عمر ایتمشلر وانفاسی اسراف ایتمکله فصل وفراق
بولمشلر در آخر الله تعالی انلرك سیئاتی حسناته تبدیل ایلدی الحق تدارك
اتدی وفصل وفراقلرن وصل واجتماعه تحویل ایلدی اکرچه بو معنی هر کسه
میسر دکلدر بلکه نادر واقع اولور بو جهتدن سالکه لازمدر که موضع

خطر وزللدن حذر ایلیه زیرا بلکه اعمال واحوالندن دستگیر بولنمیه ●
بعد ذا بو مقامده بنچه لری الحاده دوشرلر زیرا وصل وفصلی بین الناس
متعارف اولان وصل وفصله قیاس ایدرلر بو اساسه صحیح دگلدر بلکه حقدن
فصل احتجابه ووصل انکشافه درکه حقیقتی حقدن کندنه عین جمعده وصلیدر
تکیم میتی شبنم کندی نفسنه اولان میتیدر زیرا نور ظلمتله میت
وحق خلقله صحبت ایتمز بلکه ظلمت وخلق دیدکلری برآلای عوارضدر
وعوارض معدومات درپس ظهور واحتجاب حقدن نظرایله وجه عارضه که
طلوع شمسده اوزرنده اولان جمیع مخلوقات متبین اولور وغروبده محالی
اوزرنه شویله مستور قالوراشته نور مفاض ایله ظلمت ماهیاتی بویلدر
وحقدن احتجابی بالنسبه درذاتنده صفاتله احتجابیدر عروسک قفاعله احتجابی
کبی والاحقدن ظاهر نسنه یوقدر تکیم کنز مخفی اولوب خلقی خلق اتدوکدن
اخباری کاد الدرفا فهم **نظم** الهی شربته وصلك ایجور بوجان مشتاق
● بنچه نار هجرانك دل وجان وحگر یاقه ● کوکل پروانه شمع جمالکدن بنار
دائم ● طیانمز جان برتابی شعاع نور بزاقه ● بویانمشدر خاکك رنگنه
مانند برگ گل ● ویررسوی فنا آهی مشام جان عشاقه ● فرازعرش
وصلکدن مرادی یوخسه عالمده ● نه انفسده قرارایلر نه خود میل ایدرآفاقه
● کتاب عشقدن هرکیمکه درس الفت مرادایلر ● کوزتمز لفظی ومعنایی
یاقرروی اوراقه ● قیودر بوقیود ماسوالجان ودلبه یارب
● دوشورمه حقدن قیده ایرشدرآنی اطلاقه ● **انس**

انسی

انس وهشت ووحشتی رفع اتمکدر یعنی حضرت الهیه نك مشاهده جمالندك
قلبده حاصل اولان اثر در وانسانه انسان دیدکلری هرالفت اندوکی نسنه
ایله مستأنس اولدوغندر ویاخود انسی بربریله درانکون دیمکدر
انسان مدنی بالطبع درکه قوامله ری بربریله درزیرا یالکز برفرد
جمیع اسبابله قائم اولمق ممکن دگلدر بوجهتدن حدیثده کلمورکه
اختلاف امتی رحمة مقصود احکامده ویاحرف وصنائعده لغتلرده
احکامده اختلاف اهل اجتهادك ادلهیه بناء بعض احکام مشروعه ده
اختلاف فلرنه دائردر اگرچه حکم مشروع عندالله برد زتکیم محلنده
مبینددر وانسان بربریله مستأنس اولمق باطبعی ویاروحانی دطبعی
بسیار اولور زیرا شهوانده اشتراك غالبدر پس هرکس کندی جنسنه منجذب
اولور روحانی قلیلدرکه تجرد اهلنده واقعدر واناسکه روحانی اولمه
بوی حق استشمام اتمکدن ناشیدر چونکه بین الله وبین العبد حجاب نار محترقه
اولمه بومعنی حاملی کلشنده خاردن دیوارك محترق اولمسنه بکزر یعنی
اول خار محترق وحجاب تی زائل اولسه مشامه بوی کاش واصل اولوب انس
روحانی حاصل اولدیغی کبی سرادقات حجبك انکشاف وارتفاعیله دخی بوی
وصل استشمام اولنوب انس الهی حصوله کلور پس اول حجابلر برانخ وآسیب
وحشتدر انکون بقیة نفس ولدقیقه سالك اثر غضیت خلاص اولمازوتعالله
انسی ووحشتی دفع مقداری اولور وضدك بقاسیله ضدآخر یرقالماز
فاعرف وبالاده مرورایدرکه طائفه صوفیه نك اوائل سلوکنده بری

برلر ایله مستأنس اولدقلری ایوم معنی دکلدر زیرا حقدن توحشه باعث در
وسالك نافور و منفور اولدیغی حقله مستأنس اولمازلر و مقام وصل و مجای
صحبت بولمازلر بو سبیدندر که اربابحال تنهالری اختیار ایدرلر و کاه اولور که
طاغ باشنده مغاره لرده کیدر لر اشته بوندن مقصود تعلق ماسوادن
منقطع اولدقدر و بوناك ظاهری خلقدن حقه فرار در ولکن باطنی حقدن
حقه رجوعدر زیرا حق سبحانه ایله در کار ایدی تنها ده وحدتده و کون خلق ایچره
کثرتده بو جهتدندر فرار الی الله معناسنی جهلدن علمه فرار له تفسیر ایلیلر
زیرا کیمدن کیمه فرار ایدر سن الحاصل اورتاده حائل اولان غفلتدیدکلری
معنادر ولکن کرچه غفلت بر لفظدر فاما جمیع حجب ظلمانیه و نورانیه ده
مشتملدر و انقطاع صوری انقطاع معنوی یه وسیله در و شولکه نامله
اختلاط ایدوب بین دریایم متغیر اولمیه در و کثرتده وحدت دعوسنی ایلیه
کلاوی کندیه محضدر زیرا مبتدی یه اختلاط قیوسی دکلدر و منتهی یه نفی
حقله مستأنس اولدیغی اصلا کثرته نظر اتمزمکه دعوت و ارشاد نا سله
مأمور اولمه نظر ایله که رسول الله صلعم کمسنه ی خلیل و صدیق اتخاذ اتمدی
بلکه اخوت و صداقت دینیه ایله اکتفا ایلدی که مقتضاسی و تواصوا
بالحق و تواصوا بالصبر موجبنجه تواصی در و مرید و شیخ ارشاد حجازی
اولان حال نفی بود رحتی مرید شیخنه بله مستأنس اولمق کرکدر مادامکه
باطنی تعلقا تدن خلاص اولمشدر ولکن شیخنه محبت و وسیله حق اولدیغی
جهتدن رسول الله و یکه الله محبتدر و محبت حق غالب اولدقده

جمله مجتلر

جمله محتلر براولور قطره لر دریایله متحد اولدقلری کبی فاما بورالری
تمیز اتمك کوچدر و دیمشلردرکه شیخ مطلوبه و مرید طالبدر پس
حرکت طالب طرفندن تکیم سیل دریایه واصل اولنجه حرکت ایدر معهذا
دریا ساکندر اکچون سالك دیدیلر زیرا معناده جانبحقه حرکت
اندوکی صورتده نفی آستانه شیخه تردد ایدر زیرا شیخلر آستانه ی
آستانه کعبه در و قلب شیخ حرم محترمدر و فیضی زمزمدر و یمنی حجر اسود
بلکه یمین تنوی و یمین الله در و علی هذا نقدر شعائر ظاهره محترمه
واریسه انسان کامله دخی بو انوار و حرمات الهیه یی تعظیم ایتمین فلاح بولماز

نظم بو غریبده وطن طوتمه یشت فرّوا الی الله • ایرشدر منزله
وصله اکر سالك ایسك راهی • بو کلزار فنادن کل کلمدن بلبلمدن
کچ • بو دشتك لاله سینه سنبلینه ایله آهی • بو دنیا وحشت آباد
اولدوغنی بلزمیسین ای دل • ندن اُنس اولدك انکله دوشوب سودایه
ناکاهی • سنك هم صحبتك حقدر که اول محبوبه مطلقدر • نظر قیلمه پس
اغیاره قولیسك بکله درکاهی • اکر درویش ایسك سلطانك معنی اولدوغنك
فهم ایت • بو سلطانلق سکا یکدیجهانك اولمدن شاهی • بوری دریای
فیض بی کناره طالبه کور رحمتی • که بلز اشبو دریای محیطك قعرنی ماهی •

ناجیت الله تعالی فی ان یفتح لی فتحا جدیدا فورد تهوله تعالی یبتغون
فضلا من ربهم ای علما الهیا جدیرا بان یکون فی القلبان فیض الربوبیة
لا یکون الا علی الوجه الاکمل لانه الفضل والفضل من الملوك لا یکون الا کذلك

فكيف من ملك الملوك فكانت هذه الآية من الفتوحات الالهية لان المحرك
في ابتغاء الفضل انما هو الحق تعالى ومن شانه ان يعطي العبد ما حركه اليه من الطلب
على ان ورود هذه الاية من الوجه الخاص انبساط الحق مع العبد وكفى شرفا لانه
نزول اليه كنزول السلطان الى دار الفقير ثم قال وهو الذي جعل لكم الليل لباسا
اي جعل ليل الشخ البشري كاللباس الستر فانه بستر الروح وضوءه الذي هو
المعاملة الالهية في التجلي والاضافة فكان باطن الحق مستورا بظاهر العبد
لان الظاهر خلق والباطن حق هذا هو المناسب لظاهر الاية والا فالاظهر ان العبد
مستور بالله تعالى لان الظهور انما هو للحق كما دل عليه قوله تعالى كنت كنزا
مخفيا فخلقت الخلق لان العبد ممكن والممكن معدوم والمعدوم لا موجود له
وانما الظهور للوجود لا للعدم ولا وجود الا لله فاعرفه جيدا ثم قال والنوم
سباتا اي قطع عن الاحساس بستر مع البدن ويذهب التعب الطبيعي وحقيقته
انقطاع الارواح عن مزاولة الاجسام والترقي الى عالم المعاني اما بالنوم او
بالانسلاخ وكلاهما مشترك في انقطاع ضوء الروح عن ظاهر الجسد بخلاف
الموت الطبيعي ولذا جعل النوم اخا الموت لا عينه لانه فرق ما بينهما كما فرق
بين الاخوين وان كانا متشابهين في الجملة ثم ان اليقظة من قبيل النوم ايضا
لما اشار اليه قوله تعالى ومن اياته منامكم بالليل والنهار فدل على ان اولياء الله
غائبون عن الدنيا وجميع ما سوى الله تعالى ليلا ونهارا كما قال وتحسبهم ايقاظا
وهم رقود اي هم راقدون وان كانوا ايقاظا وليست الراحة الا في الرقود
فارقد تستريح ثم قال وجعل النهار نشورا وهو الحيوة الصورية كما ان

عالم

عالم الصفات هو الحيوة المعنوية للحركات المعنوية فيها ولو لم يؤخذ الاسماء
والصفات لما كانت للذات الاحدية حركة وتوجه معنوي الى عالم الايجاد
ولذا ليس في العالم ضلع راقد لان اثر المحرك الحركة فظهر ان الله تعالى حي
الاسماء والصفات بالتوجه الى العالم المذكور وانه تعالى جعل العود الى
مقام قاب قوسين من قبيل النشور اذ لولا ذلك لم يكن حركة
واثر حيوة اصلا لان مقام او ادنى مقام الاستهلاك في الذات الاحدية
والهالك لا حراك به ومن ثم عاد النبي صلى الله عليه وسلم ليلة المعراج الى
السدرة وهي سدرة الكثرة ولذا راى جبريل هناك على صورة الاصلية
ولم يغش عليه لانها كثرة متوسطة بين الحجاب والكشف ولها برزخية بين
الوجوب والامكان وهي مقام جبريل لان الوحي انما هو لدعوة اهل الكثرة
الى الذات الاحدية فكثرة الجناح اشارة الى كثرة القوة من حيث كثرة العلوم
المفاضة على القلب النبوي وعلى قلوب الامة ولا عشى في عالم البرزخ لانه
اما في عالم الوجوب من حيث التجرد عن الاكوان واما في عالم الاكوان من
حيث التلبس بها كما وقع في جبل حراء والحاصل ان الغشي اما بالاستهلاك
بالتجلي الذاتي وسطوته واما من عدم تحمل البشرية ما هو خارج عن
حكم الكون الا ترى ان جبريل كان قد تمثل في الصورة البشرية وهو هو
حالات الوحي اذ لا انفعال في الاخذ من جانب البشرية واما اذا جاء في صورة
صلصلة الجرس على المجرد الملبس فكان ينقبض الروح النبوي ويوخذ عن الحس ويوقع
عرقا شديدا لانه خلاف المالوف ولذا كان من اصعب حالات الوحي ثم ان الوحي

هو الروح ولذا كان يحيى مع الروح ومبنى الروح على الجسد الميت فمن لم يمت
عن حكم جسده وطبيعته فلا روح له ولا حيوة فالاولكا الموت الطبيعي والثاني
كالنشور الجسماني يوم القيمة اوالاول كالنوم في الليل والثاني كالنشور في النهار
وبعض حقائق هذه الآية في اول كتابنا المسمى بالحق الصريح والكشف
القبيح فليطلب هنالك والله العليم الخبير • وليس للعبد من عمله الا القليل
اليسير نظم علم بر فيضدر روح لحيوة جاودانيدر • قواجاد ارباب
كمالك جان جانيدر • زمين جسم سفلى ده طلبكار اولمله بوفيضه • كه ارباب
دله بوفيض سرّ اسما نيدر • بوفا شراقيان اهل دل دلدن دله سويلر •
كه زير الفظه صغر اوزكه اسرار ومعانيدر • بودرج عشقه كل امر
الكتابك بونده درسرّى • اكرچه درد عشق انسانه حقدن امتحانيدر
• ندر عالمده اسرافيل وقت انسان كاملدر • كه نفخى باعث احياى قلب
عاشقانيدر • مريد اول علم وعرفان استر يسك شيخ حقى يه •
كه حقدن درس آلمش خلقك استاذ زمانيدر • الفت
الفت التيامله اولان اجتماعه ديرلر زيرا هر اجتماعده التيام واتصال
وتناسب لمه لازم پس محيط اولان بسنه تك اجزاسى مجتمع وملتئم در قبل
الخياطه ايسه ملتئم دكلدر بلكه تفرق وانفصال اوزرينه در والفكه
لامك سكونيله عدد مخصوصدر وجه تسميه بودركه اعداد انده مؤلفدر
زيرا اعداد كه احاد وعشرات ومات والوف در الفه بالغه اولدقده مؤتلف
اولور وبريره كلور والفدن صكره يى تكرار قيلندن اولور والفكه لامك

كسره سيله حروف تعجيبك اوليدر وجه تسميه مبدا نظام اولدوغيدر وقرآنده
مؤلفه شول طائفه در كه قلبلرى اسلام اوزرنه تأليف اولنمشدر يعنى انلره
صدقه ويرمك يا اسلام اوزرنه تقرير ويا اسلامه ترغيب وياشر لرندن
خوف اولنوندر نكيم قرانده كلور انما الصدقات للفقراء والمساكين
والعاملين عليها والمؤلفة قلوبهم ايله بوراده مصدقه دن مراد مال زكوتدر
يعنى زكوة ديو اخذ اولنوب مصارفنه صرف اولنان مالدر ومؤلفه يه
زكوتدن غنيمتدن مغانمدن دخى اعطا اولنوردى نكيم اسخى الكائنات اجود
الموجودات صلى الله عليه وسلم حضرتلرى غنائم طائفدن ابو سفيانه
واوغلرنه يوزر دوه ويردىلر مع هذا احقارى دكل ايدى بلكه محرّد تأليف
ايچون دفع اولندى وقيلمخدن قان طليانلره اونيكر مشردوه ويرلدى زيرا
ايمانلرنده راسخ ايدىلر حتى بعض عدم رسوخ منفعته سعى اولانلره زياده ويرلدكده
قبول اتمديلر ويزم ايمانمز راسخدر حاشا تزلزل دن ديديلر رضى الله تعالى
عنهم نظم اوزكه ايمان عاشقى شك • اشته ايمان اولنجه بويله
كرك • جان انار مى كوره حقه زاهد • كندنى باكمى طوتر چيكرك •
بعد ذا بوراده الفتدن مراد حقله الفت واجتماعدر يعنى تعلقات متفرقه نك
برشيادايو مجموع الخاطر اولمقدر حتى قصايانى بتويه ده كلوركه اخرته
مجموع اولديغكز حالده كيدىكوز پريشان كتمكوز يعنى تعلقاتكزى تعلق
واحدايدىكوز ودنيادن الفت واشتياقله كيدىكوز بوندن مقصودى
سوء خاتمه دن تحذير در زيرا سوء خاتمه ايكى وجهله در برى اولدر

لباس ایماندن بالکلیه منسلخ اولوب حالت اتمکدرکه بوحاله وحشت کبری
دیرلر نعوذ بالله زیرا کافر مظهر غضب مطلقدرکه رحمته مقابلدر وبری
دخی حجاب تعلق ایله انفکاک درکار کسه ایمان اوزرنه مقبوض اولسون وبوحاله
وحشت صغری دیرلر زیرا محجوب مظهر غضب مقیددرکه فی الجمله رحمتی منافی
دکلدر ولکن غضبی مقداری وحشت ایجنده دربرقیه نفسدن خلاص
اولنماره اصلا وحشت بوقدر بلکه انارك خاتمه لری حسن خاتمه مطلقه در
وبو معنی کدر حقله الفت ودفع علائق وعوائقدر انسان کامل ایله الفت
موقوف قدر مکرکه حق تعالی دن بلاواسطه اخذ اتمکه مستعد اولمه ولکن
بو معنی اندر دن تکیم صحبت روحانیه ایله اخذ اتمك قادر وصحبت
جسمانیه دن استفاده کثیردر • انجکون اکثر سلاك مرشد کامل آره یوکزلر
واقطار ارضه سیاحت ایدرلر وقسم اقلدن اولنماره بتیم دیرلر زیرا کمسنه نك
حضانه ندن تربیه بولمشلردر وبو مرتبه یه اشارتدر بو حدیثده
کلور کنت یتیما فی الصغر وغریبا فی الکبر یعنی صغرده یتیمدن مراد ظاهر
ابوطالبك حضانه سنده وباطنا مربیسی حق اولدوغیدر وکبرده غریبدن
مقصود ظاهرا مکه دن مدینیه هجرت وباطنا مقام عندیتدن اولدوغیدر
غربت الهیه کبرای مغبوطه درفطوبی للغرباء وکلام مرتضاده کثر الله
وجوهه کلورکه شرط الالفة ترك الكلفة یعنی تکلف ایله الفت اولماز
بلکه نفسی واغراضی واعتبارات عرفیه وعادتیه یی ترك ایله اولور خصوصا که
بابه مرشده مرتد اولنماره تکلف زیاده مذمومدر تکیم حدیثده کلور

انا واتقیاء امتی براء من التکلف • حتی دعاده سجع دخی تکلفدندر مکرکه
بلاتکلف وارد اولدی نتکیم جناب نبوتدن دخی سجع صادر اولمشدر انا النبی
لاکذب انا ابن عبد المطلب ودخی اللهم لاعیش الاعیش الآخرة فاکرم
الانصار والمهاجرة وامثالی کبی والفت وصحبت واس ووحشتك
تفاصیلی چوقدر ومبتدی ایله منتهی نك دخی فرقی وار در زیرا مبتدی
هرچند ترك الفت وخلقدن عزلت اتسه دخی صحبت مرشدی ترك ایده مز
والاضایع اولور زیرا تربیه مرشد کامل طفله تربیه شیر کبیدر پس
قبل الوقت فطام اولماز نتکیم اشارت قرانده کلور وازواجه امهاتهم
یعنی نفوس طاهره کامله اطفال مرتبه سنده اولان ناقصلرك مرتبلرندر
واناره امهات حقیقیه دیرلر وعبد الله بن مبارك رحمه الله کا بلریله
مجالسه ایدر ودیر دیکه بوکتابدرله مجالسه اتمك الله تعالی وملئکه وانبیاء
وخلفاء وعلماء واولیاء وشهداء ایله مجالسه دراشته بوکلامه مغرور اولمیکز
زیرا انك اولکتابدرله الفت ومجالسه اتدوکی حقدن درس الدقدن نصکره در
والامبتدی یه علم حال دن نصکره لازم اولان اشتغال ذکر در مکرکه مرشد
بولمیه یغی یرده کتب مشایخه نظر ایده ومطالعه ندن ترقیات بوله وحاتم
الاصمدن رحمه الله دخی مرویدرکه دیمشدر کندی خانه کعبه ملازمتایله
اکر صاحب لرسك الله تعالی کافیدر زیرا هرکسده ستر معیتله وار در واکر
رفیق دلرسك یانکده غی ملائکه یسدر وقران سکا انس اولمغه بتر وموتی
ذکر ایله کفایت ایدر واعظدر نتکیم حضرت عمر رضی الله عنه خاتمنده نقش اولنمش

ایدکه کنی یا الموت واعظا یا عمر الحاصل خلوت وعزلت شرائط طریقتدندر
مکر که الفتی مربی اولان شیخله اوله زیرا سالک اولان کمسه حال سلوکده کندی
شیخندن غیری مشایخله صحبت ائتمک ممنوعدر وغیری اوقاتده دخی بطریق التیمن
زیارتا یدر والا لسان ترکده مثل مشهوردرکه دیرلر چتال قازقیره باتمز
وایکی صار قلوبرا وده اولماز فافهم جیدا نظم ایرمکه سر منزله
برمرشدی آرایی کور • طوغری یولدن جقمه اماکیم قوآرایی کور • ظاهر
ومظهر ندر فرق ایلریسک سالکا • مرشد کامل یوزیندن اولجهان
آرایی کور • جمع وفرقك سوتی دریاده وصحراده بول • بلکه بوجنم
وجانی آغله قارایی کور • غیرتمردانه قیل اولمه زبون ماسوی •
عبرتا سترسك اکر اسکندر دارایی کور • صاغ وسالم صاندوغك
محرومدرایله نظر • قلبنك هرجانبنده بنجه بیك یارایی کور •
خفیا الفت عام اولدی جهاندہ خلقله • حقه بق شمدنکری اورایی
قوبورایی کور • صدق صدق واقعه مطابقتی
اولان خبر درکذب آنك خلافیدر وصدق اعلای مواطن هلاکده
قول حقدر تعلیم حدیثده کلور افضل الجهاد کلمة حق عند سلطان
جائر واما مقشیری دیمشدرکه صدق اودرکه احوالکده شوب
واعتقادکده ریب واعمالکده عیب اولمیه یعنی صفات نفسانیه دن
خلاص اولمدقجه صادق اولماز تعلیم شویله غیر بیتدن پاك اولمدقجه صدیق
دنلمز وصدقده مطلقا صعوبتا ولغه صدق دنلدی زیرا صدق کسر له

شذت معناسنه کلور انکچون صدقه ویرلر زیرا نفس شح وبخل اوزرینه
مجبول اولدیغندن صدقه ویرمك اکا کوچ کلور وخا تونلرك مهر لرینه
صداق دیدکلری دخی بوراد ندر یعنی صداق مال اولمغله تعلیم قرآنده
کلور ان تبتغوا باموالکم انی خا تونلره بذل تمکده نفسه شدت ودین ده
صدقه دلیل وارد ر ودیمشلر درکه صدیق اودرکه لسانیله اظهار التدکی
نسنه یی قلبیله وعمل ایله تحقیق ایلیه تعلیم حضرت ابی بکر رضی الله عنه صدقه
مبالغه اهلی اولدوغندن صدیق دنلدی وبو معنادن یعنی قولا وفعلا
واعتقادا صدقی زایدی اولدوغندن جناب نبوتپایله مناسبت شدیده
معنویه تحصیل ایلدی انکچون قرانده نبوتپایله صدیقیتك اراسنده فرق
یوقدر تعلیم کلور فاولئك مع الذین انعم الله علیهم من النبیین والصدیقین
اکرچه بعض کبار بیورمشلردرکه نبوتله صدیقیتك اراسنده مقام قرب
وارد ر قوسینی فرقایلین خط ممدودیکی وحدیثده کلورکه کنت انا
وابوبکر کفرسی رهان فلو سبقتك لامنت ولکن سبقته فامن بی وبو مقوله
کلام فرزندلری ابرهیم رضی الله عنه حقنده دخی وارد اولمشدر یعنی
بیورمشلردرکه اکر اوغلم ابرهیم حیاتده اولایدی بنده نصکره نبی اولوردی
وحضرت عمر حقنده دخی دنلمشدرکه اکر بن کلمیدم یا عمر سن بنم پیغمبر
اولور ولکن قضیة شرطیه صحته وقوع اقتضا اتمکله خیتمتی منافی اولمدیکی
وعمر نبی اولمق لازم کلدی ابوبکر کبی ولکن ابوبکر له عمر له حدیثلری میانده
ظاهرده تعارض وارد ر مکر بویله توفیق اولنه کهعمر ك نبوتی بعدیتله تاخره

محمولدر ترتیب خلافت اوزره یعنی ابتدا ابوبکر و بعده عمر خلیفه اولدیغنی کبی
ابتدا ابوبکر و بعده عمر نبی اولوردی زیرا بو صورتده ابراهیمه وجود یوقدر
بلکه ابراهیمك نبوتی والدماجدنك بالفعل نبوتنه وکندنك انلردن صکره
حیاتنه منوط در پس وجود رسول فرض اولنمسه وجود ابراهیم دخی فرض
اولنماز و بویله ظاهر اولدیکندا ولیانك غایتمراتبی صدیقیتدر و ولی
بالفعل نبی عرفیا اولماز و سبب صدیقیتك صدقه مطلقدر و هر حالده استقامتدر
تکیم یونس امره قدس سره آرقاسیله طاغدن حطب شردی و اکثری او دون
یوکلنمز هیچ طوغرو سن آوردی شیخی کامل دیندن سؤال ایدیجك ابو قبویه
اکریلك صغرز دیو جواب ویردکده شیخ دینی کامل سویله یونسم سویله دمسیله دم
یرن بولوب یونسك بو قدر کلمات عرفانیه سویلمسنه باعث اولدی و اول کلمات
بین الکمل مقبوله در زیرا کامل دین ناشیدر که اربابی بلور یرینه جهال وعباد الله
مخلط دکلدر اربابیله رانخ مقالاتی کبی و صدق و استقامتده کلام چوقدر
همان وجودی هدر اولوزدن کذبدن تخلیص ایتمك کرکدر ولا الا عباد الله
المخلصین • زهره سندن اولماز و دست شیطان رجیم دخی عظیم دیه
قالور **نظم** صد قله طوتمق کرك مرشدالتن • تا بولاسالك اولان
مولا بولن • مخرفا ولهطریق راستدن • کعبیه یوز طوتیراق
صاغ وصولن • صدق ایچنده بولدی سالکلر نجات • کور دلر کیده
کیده وصلت یالن • ماسوایی کلدماغکدن چقر • شتم ایدرسك
اکر معنی کامن • پیر واهل هوی اولو یکشی • باده ویرمز عرایخنده حاصلن •

جوهر صدقی جو ویردی قلبنه • حق اضاعت ایلز حقی قولن •

خلوص خلوص برشنه شو بیندن صافی اولمقدر یعنی بر
شنه ده کی شوب اولوب اندن پاك اولسنه کا خالص و اول فعل یعنی
آنی پاك قیلمغه اخلاص و صاحبنه مخلص دیرلر و کاه اولورکه شوبی
اولمیانه دخی خالص دیرلر کبی نکیم قرآنده کلور من بین فرث و دم
لبنا خالصا زیرا لبن اصلندن خالص در یوخسه فرث ایله دمی
و دمك اولمی فرث قد نصکره تصفیه اولنمشدر اکرچه کی
مرادنك اراسندن سوزیلوب کلور زیرا مجراسی باشقه در بوجهتدن
ایکی طرفه اتصالندن همجوارنك اثری کا ساری اولماز بعض صلحانك
فاسق اولان اوغلی ظهوری کبی و بیندن فرم اولندیکه انسانك
حالی ایکی وجهله در بری بودرکه امور بشریه یه ملابسیله صفاء
باطنی تکدیر اتمشدر بوجهتدن تصفیه یه محتاجدر و سالکك
اکثری بو قیلدندر انکچون مرشد کامله شدت احتیاجی واردر
و بونلر محرومر البدایة و مرزوق النهایه در بری دخی بودرکه صفاء
فطرتی اوزرنه باقیدر و بونلر اقل قیلدندر و بونلره مخذوم و مرزوق
البدایة والنهایه درلر اکرچه بونلر دخی فی الجمله مرشد کامله محتاجلردر
زیرا ایکر صفوت قلبکفایت ایتمز شول جهتدنکه حجاب ظلمانی ایله محجوبدیکل
ایسه دخی حجاب نورانی باقیدر و بو ایکی حجابدن کندی تمیز یکه حقه حق
اوزره وصول ممکن دکلدر پس تزیه ایله یکجه لوخا لص کن اخلص اولورقا عرفه

وبو قبلدندر حضرت علی و امام جعفر صادق و سهل بن عبد الله التستری و شیخ
محی الدین العربی و شیخ عبد القادر الجیلانی و امثالی رضی الله عنهم و سید الطائفه
جنید بغدادی قدس سره بیورمشدرکه اخلاص بین الله و بین العبد برسر
عظیمدرکه آنی مالک بلزکه کتابت ایلیه و شیطان بلزکه افساد ایلیه و هوی
بلزکه حقدن اما له ایلیه بس اخلاص اهلنده ذره قدر ریا اولماز زیرا
ریا جانب خلقی ملاحظه و اخلاص طرف حقی مشاهده ایله اولور و قرائنده کور
و نحن له مخلصون یعنی اهل اسلامان اخلاصی اوزکیه رهوادعا الله و کی
تشبیهدن و نصاری قائل اولدیغی تثلیثدن تبری ایده لر و بیکه ماسوانك
جمله سندن تعری قله لر و آینهٔ وجوده حقدن غیری صورت کوسترمیه لر

نظم اکر بولدکه کلمان جان و دلده جوهر اخلاص • سکا مژده که
اولدك اولیا ایچنده خاص الخاص • در دریای وحدتدن بولورسك
اشبو اخلاصی • سرو پای برایدوبا وله کور بو قازمه غواص • بوتحقیق
بلزاهل قال اولان صورمه انی بوندن • نه بلسون درین عشقی ایچدن
فرم اتمین اشخاص • بودار ایچره صالنمزدکمه کسن اولمزسه کرحاج
• که بولنده عشقبازان آلهیدر اولان رقاص • یدیغیر تله دامان
نبوت طوتوه کور حقی • سعادتله میشر اوله سن چون سعدین وقاص

• **وَرَدَ بَعْدَ الْاِنْبَاءِ** قوله تعالی قال یا ابت افعل ما تؤمر ستجدنی
ان شاء الله من الصابرین • قوله یا ابت افعل ما تؤمر تسلیم للامر الذی
هو الذبح و ما بعده من قبیل التاکید لان التسلیم یتا فی الجزع و المعنی ات

مستسلم

مستسلم الامر الذی امرت به لاجزع لی فیه اصلا لانی قد قلت اسلمت
لرب العالمین و انا سلالة المستسلم لربه فمن ثانی اخذ طریق الادب فی الاستسلام
لان الولد سر ابیه علی ان الامر لیس من امرك بل من امر الله کما قال الخضر و ما فعلته
عن امری فاذا لا استسلام الا لله الامر المطاع **نظم** بیون و یردم
ین اللهدن امرنه • فرمانه یتانه صلاة و رصلا • کسه طویمز بو
دنیانك عمرنه • حقه کیدن جانه صلاة و رصلا • عمر پنجه سنه
خزان ایرمدن • دفتر اعمالی اجل دورمدن • امر اولوب
بوبدن قبرم کرمدن • دعوت رحمانه صلاة و رصلا • جسم و جانی
ویروب فنا یولنه • دوشه م کیدم جانان ایلنه • آچمشم جانی
مولی قولنه • بوکون بوسیرانه صلاة و رصلا • کلزار فنایه
بقا اولورمی • بو نفس بو قفس بویله قالورمی • نفسنی بیلین
حقی بیلورمی • بو علم و عرفانه صلاة و رصلا • حقه یوز طوتوب
ایدر آسونلر • حقله دائما قائم اولسونلر • کلوب حقی نمازنی
قیلسونلر • جمله اخوانه صلاة و رصلا • **ورد** قوله تعالی
فمن یؤمن بربه فلا یخاف بخسا و لا رهقا الایمان اما عیانی فجزاؤه الجنة
فصاحبه لا یخاف بخسا ای نقصا فی الجزاء کقوله تعالی لا یلتکم من اعمالکم شیئا
و لا رهقا ای ذلة و هو الشر لان اهل الخیر لا یجازی بالشر کقوله و لا یظلم ربك احدا
و اما عیانی فجزاؤه الرؤیة فصاحبه لا یخاف بخسا ای نقصا فی العلوم الکشفیة
و لا رهقا ای ذلة بالاحتجاب عن الله و عن العلم الالهی لان الله لا یخلف المیعاد

وکذا لایسترد عطاء ه لانه صفة الباخل نظم سدره وادایسه کرایمانك
• ایریشور عرشه دك سرجانك • بوشهادتده غیبی نیلرسن • کوزك
آچ قرشوده درجانانك • اوله دیوانه بودیوان ایچره • ادبی کوزله
بزم سلطانك • قافدن قافه حکم ایدر آدم • بولسه کرسنی
سلیمانك • عرش وکرسی قالور الحقارده • سیرته نسبت ایله انسانك
• حقیقتا صورت حقدر عالم • سنده درستی وفی احسانك •

یقین معلوم اولاکه یقین دید کاری علمك نفس انسانده
استقرار ندن عبارتدر یعنی علم راسخ اولدیغنه کا یقین دنلمز وراسخ
اولمغه شك وشبهه بالکلیه منتفی اولمغه محتاجدر پس علوم ضروریه
مقوله سنه یقین دنلمز زیرا محل شبهه دکلدر مثلا برکسه سماء فوقمزده اولدیغنه
یقینم اولدیغی وآنك بویله اولدیغنی یقینا بلدیغم دیمك صحیح دکلدر زیرا آسمانك
فوقیتی محسوس واکا علم ضروریدر وکذلك الله تعالینك علمی دخی یقین ایله
موصوف اولمازفعلی اتفاقی ایله موصوف اولدیغی کبی یعنی الله تعالینك فعلی کیفما
اتفق مقوله سی دکلدر بلکه مقدم علم محیط کاملی اوزرنه مبنیدر وکذلك
معلومی اولان نسنه محل اشتباه دکلدر بلکه ازلا وابدا اشیایه علمی تعلق
اندوکبی جمیع کائناتی آنك مشهودیدر زیرا کا نسبتله غیب وشهادت
دنلمز بلکه عالم الغیب والشهادة دنلور الحاصل بزه غیب اولان نسنه کا
شهادتدر زیرا بزحقله قائم اولدوغمز کبی اول غیب اولان نسنه دخی حقله
قائمدر بوجهتدن جمیع اشیا حقك معلومی ومشهودیدر مثلا کشفه کوره

جمله اقطار ارضده اضوائی کنشاف مشهودیدر زیرا کشاف آثاریدر اکرچه
بزه کوره غایبدر زیرا بزم مشهودمز اولان خانه مزبنجره سندن ایچرویه
دخول ایدن ضوء درفقط فافهم جدا پس علم الیقین دیدکاری انسانه
کوره در بوصورتده علمك یقینه اضافتی عامك خاصه اضافتی قبیلندندر
بالبغداركی ویوندن مفهوم اولورکه بعض علوم یقینی مشتمل اولمغله ظنن
قالور ولکن فی الحقیقه علم دنلمز اکرچه اهل عرف علم اطلاق ایدرلرسه ده وبالفرض
حالده قطعی واسه دخی مآلده ظنی درتکیم کندی نفسنه مناقضلیدنلمك
حالندن ظاهردرکه برسنه فی نظر واستدلاله اثباتندن صکره بعدزمان
عدم صحتی ظاهر اولوب حکم آخره عدول ایدر مجتهدکبی وفخر رازیدن وغیرلرن
دخی بومقوله چوق نسنه لرمأثوردر انکون علیکم بدین العجائزدنلری
پس علم یقینی اودرکه بحسب النظر والاستدلال قلبده راسخ اوله وانمك اوزره
قرار بوله وعین الیقین دخی بویله درعینی هرعین راسخ اولمازمثلا بر
شهری یاراقدن کورمکبی وحق الیقین دخی کا قیاس اولنه بوجهتدن هرکشفه
اعتبار اتمدیلر مکرکه صاحبی راسخین دن اوله تکیم قرائنده کاور والراسخون
فی العلم یعنی متشابهك تأویلنی الله تعالی بلور ودخی حقك تعلیم ایدیکی
راسخلر بلورلر زیرا کشف صحیح علم ضروری کبی شبهه کوتورمز اشتباه یوم فی العلم
لفظی اوزرنه وقف اولندیغی صورتده درواکر جلاله اوزرنه وقف اولنوب
والراسخون ایله ابتدا اولنورسه جمله ده رسوخ ایمانده رسوخی دخی مستلزم
اولور یعنی انلرك علملری محل ردد اولدیغی کبی علم قطعی اوزرینه مبتنی اولان

ایمان یقینی دخی بویلدر انکچون قرانده کلور ویالاخره هم یوقنون یعنی اکو
نخرته واکر آخرتی خلق ایدن اول واخره ایمان یقینی کرکدر یوخسه مطلق ایمان
اکثر مؤمنین ده دخی یوقدور ولکن یقین مرتبه سنده اولمدیغندن نجه لری
مرتد واشلر در انکچون دعاء بویوردیغه کلور اللهم انی اسئلک ایمانا یباشر قلبی
ویقینا لیس بعده کفر یعنی نجه ضعف یقین اهلی وارد رکه ایمان قلبلرینک
باطننه مباشرت ایتمدکجه مرتد اولورلر قوت یقین اهلی ایسه بویله
دکلدر کوش ایتمدکلری امر سالفه ده کلندیکی کبی نجه لرینک ظهوری دخی اقوالرله
تقطیع وینجه لرینی آتشه القا وینجه لرینی دخی غیری وجهله تعذیب ایتدیکرکه بو
مقولیه فتنه دین دیرلر فاما تأثیر ایتمدکی زیرا ایمانلرینده راسخ ایدیلر
بلال حبشی رضی الله عنه کبی که بطحاده حرارت شمسده تعذیب اولنوردی
شویله که محی کبابا ولدیغندن غیری حکمی دخی بیان اولوردی واول اثناده
الله احد دیمکدن غیری سوزی یوغیدی انکچون دینده رئیس اولدی زیرا فانیه
رئیس الابدال ایدی وسائر خواص ناسی کاقیاس ایله انکچون وارد اولدیکه اشد
البلاء علی الانبیاء ثم الامثل فالامثل پس بویته مختده قالا ولیان کمسه اهل
حال اولماز وقرانده کلور واعبد ربک حتی یأتیک الیقین بوراده یقین موتدر
کرک ارادی وکرک اضطراری زیرا موتا مر متیقن درکه کمسنه ایتده شبهه
یوقدر وکذلک موتله امور آخرت منکشفه اولوب انکار واشتباه اولنان
نسنه لریقین مرتبه سنه کلور نتکیم اتیا خرادن زیاده روشندرکه بطریق
الحکایه کلور وکنا نکذب بیوم الدین حتی اتینا الیقین زیرا روح میت

برزخه

برزخه اشقال ایدر برزخ ایسه یوم دینه متصل رنتکیم اثر ده کلورکه
مرمات فقد قامت قیامته وبر دخی بودرکه یقین ایله مراد غایة الیقین
درکه یقین مطلقدر وبو معنی نفس مطمئنه نک اولخرجالیدر وعبادت
شرعیه بو مقوله حاله وسیاله در وعبادت کرک توسل وکرک تشکر ایچوندر
الله تعالی یه اعظام واجلال در انکچون موتله منتهی اولور موتدن اول دکل
پس اشقال عبادت مرتبهٔ یقین واطمئنانه دکدرصکره لازم دکلدر دیکلری
باطلدر مع هذا بو موطنده کامل نا قصه ملحق دیرنا قصه ایسه عبادت منقطعه
یوقدر زیرا اهل برزخ دخی جنته ایسه عکسدر یعنی ناقص کامله ملحق دیرانکچون
جنابت وغسل وامثالی نسنه لر جنته اولماز الحاصل کامل اولانکه نسبته زیاده
ناقص کبی تعبد اتمکدن ولاحکام شرعیه یی کوزتمکدن خالی دکلدر زیرا موطن
تکلیفده دراکرچه که سری مطهر ویدنی ظاهر اوباطنا مستقذر نظر
ایله که رسول الله صلی الله علیه وسلم اطیب واطهر کمسه یوغیکن ینه غسل
ایدر لردی ونمازده طول قیامدن قدم مبارکه لری تورم ایتمشدی بناء
علی هذا امور محکمه یی تاویل ایتمک کفر محض دکلدر اشته بو تقریردن فرم اولندیکه
مشقت تکلیف مطمئنه اخرنه دکدر وبعده تکلیفیه کالاولدر ولکن
مشقتی یوقدر زیرا مشاهده مرتبه سنده تعب تکلیفیه اولماز بلکه جمیع احوال
اهل جنت حالی کبی تلذذ محض اولور وبو مرتبه شرح صدره موقوفدرکه
دم حیوانی نک حکمتی ازاله در بلکه علقه نک کندی بابه ازاله اتمک جائزدر
رسول الله واقع اولدیغی کبی زیرا علقهٔ مذکوره مغز وحفظ شیطاندر وبعضلر

فی غلبه ایدوب حرارت باطنه دن محترق اولان دمی فی ایدر لر تنکیم شیخ
سیدالاقطاب قدس سره واقع اولمشدر وبو شرحدن صکره کدورت طبیعیه
بالکلیه زائل اولور الهم الحقنا باهل الشرح الصدور واحشرنا مع اهل القلوب
ونورنا کوجه القمر لیلة البدر بحرمة الختم المطلق وبجاه اولی الحق نظم
ای بوکوکلم خانه سن عشقیله معمور ایلین • پرتو شمع تجلی ایله پرنور ایلین •
آفتاب روز وصلین تابیخش جان ایدوب • ظلمت هجری شب دیجور وش دور ایلین
• ذیل همتدن چکوب پرده دل وجانی اوستنه • رفع ایدوب شرک وجودی
ذنبی مغفور ایلین • اجرنی ایدوب زیاده رؤیت دیدار له • سعینی
بیت الحرام دله مشکور ایلین • جمع ایچنده حق فوق ایلیوب جله جدی •
دعوی سرانا الحق اوزره منصور ایلین • نظم جنت فردوسه بکزر
دله کلزار یقین • جان مشامینه ارشور بوی ازهار یقین • بر
نمندن بیک نما حاصل اولور باغ دله • اولسه کوجاری درونه فیض انهار
یقین • نفس سالک مطمئنه منزلینه ایرمسه • غایته ایرمز بویله
سیر اطوار یقین • جوهر توحیدی حفظ ایله غبار شرکدن •
آینه کذه ظاهر اولسون دیرسک آثار یقین • حقیا وهم وخیال ایرمز
بو معنی کنجنه • اهل دلدن غیری کمسه بلمز اسرار یقین • بعد ذا بو محله
کلنجه ملتزم اولان یکرمی سکز منزلکه شرح وتفصیل اولندی اذواق
سالکه کوره مختلفدر زیرا کرچه قرب در ولکن کوکب چوقدر وهر
کوکبک بر دلو سیری اولدیغی کبی هر قلبک دخی بر نوع حرکت ودوری واردر

زیرا

زیرا مشاربده تفاوت وسیورده تباین اولمق شئون ذاتیه یه راجعدر
استعداداتده جعل بو قدر اکرچه غایت وبدایت بردر یعنی جمیع عالم
مبدا اولدن کلوب ینه اکا راجع اولمقده در اکرچه بعضلرک رجوعی
امتحان عظیمدن صکره در وامتحاندن قطع نظر هر وصول دخی بر
دکلدر بلکه هر کسک غایته وصولی استعدادنه کوره در تنکیم دنیاده
سلطان اعظمی مشاهده ایدنلر کبی دوردن وکبی تزیکدن مشاهده
ایدنلر وقرب اولنلرک دخی دیده لرینک قوت وضعفنه کوره تفاوتلری
واردر پس هر چشم ومشاهده بر اولدیغی کبی هر وصول دخی بر دکلدر بو
جهتدن کبی توحید افعالده وکبی صفاتده وکبی ذاتده قالور وهر زمانده
دخی تجلی برقیه نائل اولمان لحاصل معنای مذکوره بناء بعض منازله
دخی اشارت لازم کلدی تاکه فایده متکثره ومنفعت متوفره اوله والامداد
من الله الفیاض الجواد • بشفاعة الختم وآله الامجاد • واول منازلدندر
حلم • وحلم اودرکه برمجرمی جرمی حالنده مؤاخذیه قادر ایکن
حالی اوزرینه ترک ایدوب مکافاتی تاخیر ایتمکدر پس حلیم کادیر ترکه
قدرت واراکن ومانع یوغیکن مؤاخذه ده تعجیل ایتمیه وصبور کله حلیمدن فرقی
بودرکه صبور ده بعد زمان مؤاخذه احتمالی غالبدر حلیمده ایسه عدم مؤاخذه
راجحدر مثلا برمجرم بعض اوقات فاضله ده وقاتیله سهر منه وقتا یجوز
سئوال قیلندن مرفوع اولور فاما مفتی وقتدن صکره متقضای حلم بودر
بالکلیه سئوال مذکور ترک اولنه ومحاسبهٔ نفسی روز قیامته تاخیر اولنه

وبوندن فرم اولندیکه حلم کرچه کیفیات نفسانیه دندر فاما حق تعالی
بشیطله ترك مؤاخذه معناسنه مأخوذ در رحمتکی که انفعال نفسانیدر
حقه کوره ایصال نعمت مراد در وغضبکه برای انتقام خون جکرك غلیانیدر
حقه اضافتله مغضوب علیه اولان کمسه نك مجازاتی کبی جزاء تمکر ومکر
نعوت کونیه کی حق تعالیه اسناد اولنور اکا قیاسا اولنه کرچه بعض صفاتی
تأویل ایتمویه جك اوزره نه ابقا وعلمی حقه تفویض اتمك دخی قواعد اهل
حقائقدندر واثرده کلورکه کاد الحلیم یکون نبیا یعنی نفسی هیجان غضبدن
ضبط ایدن کمسه مرتبهٔ بنوته قریب اولور زیرا کمال حلم صفات انبیادندر
انکچون امتلرینك اذی وجفاسنه صبر ایدرلر ومؤاخذه دن اغماض ایلرلر
ومؤاخذه دکل بلکه هدایته دعا قلورلر نتکیم دعاء نبویده کلور اللهم اهد
قومی فانهم لا یعلمون ودیمشلردرکه الحلم حجاب الآفات یعنی حلم آفات
افاقیه دن پرده درکه پنجه لرحلم فجات بولدیلر ونپچه لردنبی عجله وغضب
ایله هلاك اولدیلر لاسیما غضب صفات سبع ذمیمه دندرکه ابواب سبعهٔ
نارك بریدر وحلم اخلاق حسنه نك محلی درکه بی محل طعامدر ملتقا اولدیغی
کبی بی حلم دخی اخلاقده حلاوت یوقدر وحلم ومحل عکس مستوی دوشکلی
دخی بدایغدندر کل فی فلك کبی وافلاطون الهی دیمشدرکه سطوته وبطشه
قادر اولیانه حلیم دیمزلر نتکیم زاهد بعد القدره تارك دنیا اولان کمسه
دیرلر یوخسه بولمدیغی نسنه دن پنجه ترك ایدر وزاهد اولور وبونك نظیری
غازیدر یعنی بر کمسه کافر زنده دن قتله غازی اولور یوخسه مرده دن دکل

وبر کمسه بر

وبر کمسیه قوت وشهوتی وار یکن ترك زنا ایدن دینلور یوخسه عمل مانده
اولدقده دکل انکچون الله تعالی تارك الشهوه اولان شابك ایله ایکی
الملکه مباهات ایدر زیرا مقتضای شهوتی لاجل الله ترك ایدر یوخسه
قادر اولمدیغندن دکل وعلی هذا هر نسنه نك کمالی وقتنه کوره درفاعرف

نظم یاعباد الله یا اهل الصلاح • جاهدوا فی الله ان تبغوا الفلاح
• مرده اولمزسه صفات نفس بد • دل نیچه زنده اولوب بوله نجاح
• شب ایچنده ایده کور سیر سریع • تاکه محمود اوله سن عند الصباح
• لیس للانسان الا ما سعی • فاعبدوا الله غدوا او الرواح
• بولدی فیض امیدك اثر • کلیمنجه قلب عبده انشراح •
حقیا مرغ دله عشقیله شوق • اولدی حقه اوچمغه ایکی جناح

ذل • ذل ذال معجمه نك ضمیله قهردن ناشی اولان معنادر •
ذلت دخی کسرله بویله درکه هین اولمقدر فاما ذل کسرله تصعب
وشماسدت صکره اولان حالتدر مثلا برفرس کمشه ی ارقاسنه بندر مربوب
صکره ذلولا ولسه انك حالنده ذل دیرلر پس ذلول مقابلی صعب اولمق
ذلك ضمله عزا اولدیغی کبی وقراءه والذین حقنده کلور واخفض لهما جناح
الذل من الرحمة پر بوراده ذل اکر ضمله قراءة اولنورسه معنی دیمك اولورکه
سن بونك ایچون متهور کبی اول واو وجهله معامله ایله واکر کسرله قراءة
اولنورسه بو سبکه ملاینت وانقیاد ایله دیمك اولور وحدیثده کلورکه
مؤمن هین لین درشول انفنده اولان حلقه دن مشتقدر اولان دوه

کبی که اکر طاش اوزرنه اتاخه اولنسه دخی مخالفت امر و انقیاد کوستر تکیم
قوانده کلور اذلة علی المؤمنین اعزة علی الکافرین مقصود مؤمن اولان
کمسنه مخالفتی اولان مؤمنه ذلت ورفقه اولان معامله سن بیاندر کویا که الذلة
مقهورة درمع هذا تحته قهرنده دکلدر بلکه حقیقت ایمانی اقتضا الله وکی
وجهله معامله درانکون کافر اوزرنه حاکم دکلدر فاما کافر فی نفس الامر حقارتی شدتله
معامله ده موجدر اکرچه کذلک عزیز طوتر سه دخی تکیم قوانده کلور ولله
العزة ولرسوله وللمؤمنین یعنی منافقلر که کندیلرن عزیز ومؤمنلری ذلیل
عد ایدرلر دی الله تعالی عکس ایدوب عزتی مؤمنلره ویرمون اثبات ایلدی زیرا
مؤمنلر عزت الهیه نک مظهریدر انکون بلادی فتح الله یلور وکفاری مقهور
وذلیل ایلدیلر تکیم ذلتلری حقنده کلور حتی یعطوا الجزیة عن ید وهم صاغرون
ومؤمنلرک عزتلرندن بری بودر که بحاشی که ملک حبشه نجاشی کمزید اسلام
اولمزدن مقدم قیصر خراج ویرردی مکه برلقه ویرمدکی وقیصر دخی کافر
ظفر بیلدی اشته ذلت مؤمن بو معنادر که کندی نفسنه وجود ویرمکدن
ناشیدر انکون حضرت عیسی علیه السلام سؤال ایدوب اشرفناس کیمدیدیکلرنده
ایکی الته ایکی قبضه کرد آتوب شو ایکیسنک قبضه سی شر قدردی ویره طرح
ایلدی یعنی بنی آدم اصلده ترابدن مخلوق اولمغله بوجهتدن بری برینک
اوزرنه تفاوتی یوقدر بلکه ان اکرمکم عند الله اتقیکم بوجهنه اکرم واشرف
ناس اتقی اولنلردر که ظاهری معاصیدن وباطنلری تعلقاتدن مطهردر

پس بو معنی اولیحق نسبده هاشمی اولسه دخی فائده اتمز بو یوزدن مؤمنه
لازمدر که دائما ذلت وانکسار اوزرنه اوله وعزت نفس ندر بلیه بلکه کما لا
ینبغی حقه نسبت ایلیه وکندنده بطریق العاریه اولدوغن بیله انکون بعض
کبراء بیور مشلردر که خذ مالک ورد ماله یعنی عبودیتده ذلتله متصف
اولان کمسه سن کندی نفوت کوتیه که نظر ایله فقر وعجز وضعف وامثالی کبی
وغنا وقدرت وقوت ونظائری حقه ارجاع ایله زیرا صفات اولیده سن
اصیل سن صفات ثانیه ده حق اصیل اولدیغی کبی وحق سبحانه مقامکه تنزل الیه
دخی بنه عزت وکبریاء آنک وذلت واحتقار سنکدر مثلا سلطان اعظم بر دهقانی
خانه سنه نزول ایلسه اول دهقانی اندن شرف ذاتی یوقدر بلکه شرف ذاتی
سلطانکدر وشرف عارضی دهقانی نکدر چونکه شرف عارضی سلطانکن نظرندن
کلدی پس شرف فی الحقیقه سلطانکدر فافهم جدا نظم باقیه لم عزوشان دنیایه
• کل سنکله درویش اولالم کوکل • کیه لم خرقهٔ فقر وفنایه • کل سنکله
درویش اولالم کوکل • دنیا ندر اوغلان اویناغیدر • شاهه وکدایه غم
اوجاغیدر • تدارك زمانی فرصت چاغیدر • کل سنکله درویش اولالم کوکل
• بو یولده خاکسار اولیان کشی • آه وافغان اولور عاقبت ایشی • حق تعالی سور
کرچك درویشی • کل سنکله درویش اولالم کوکل • آتلدی آتش محنته خلیل •
بیون ویردی حق امرنه اسمعیل • بزده سر وجانی ایلیوب سبیل • کل سنکله
درویش اولالم کوکل • نظر ایله ابن ادهم نیلدی • فقر وفنا دریاسنی بولدی
• شیخ حتی محیی الدین حق سویلدی • کل سنکله درویش اولالم کوکل •

اللهم احيني مسكينا وامتني مسكينا واحشرني في زمرة المساكين بجاه النبي الامين
آمين يارب العالمين ○ ورد اشاء هذا قوله تعالى ان الذين امنوا وعملوا
الصالحات كانت لهم جنات الفردوس نزلا اى امنوا ايمانا عيانيا وعملوا الصالحات
كلها بالحق لا بالنفس فان جنات الفردوس اعلى الجنان واوسطها فلا ينالها الا الخواص
وهم من ذكرنا والكلية في الصالحات مستفادة من اللام وذلك ان الايمان اذا كمل
بالعيان وطريقة العمل بالشعب كلها فمن كانت شجرة ايمانه وتوحيده كما قال سبحانه
اصلها ثابت وفرعها في السماء فهو الخاص المقرب عند الله وله المقام المعلى لان
العندية تستلزم الدرجات العالية ورايت بعد الانتباه ان بعض الاعمال الصالحة
ينشاء نور شعشعاني ويغلب عليه بحيث لا يرى العمل وانما المرئي هو النور فيكون قوة
النور بحسب قوة العمل وكذا ضعفه وظهر من هذا ان بعض الانوار يتولد من الاعمال
الصالحة فقد يرى النور في المكان الذي يعبد فيه وهو نور العمل ومنه يظهر
سر ان بعض القبور يسطع منه الانوار نظم يا الهي نور ذاتك له تجلى قبل دله
○ تا كه فيض نورك ايله چشم نجم آجله ○ سجده در كاهك ايلر دائما بو جسم وجان
○ قائم اولوب عشقنه سرفا في الله ايله ○ بزم وحدتده بچور بكجرعه جام صفا
○ تا بكه كندن عاشق شوه توحيد له ○ جمله اسما اكرچه ذاتكه محرايدر ○
○ ذي سعادتكم نمازي وجه كليدن قاله ○ يا قريب يا مجيب يا سميع يا بصير ○
حتى محتاجه ايله فيض رحمتله صله ○ الرافة ○
رأفت علماء ظاهر عندنده شدت رحمتدر ورحمت اكر صفات فعليات اولورسه
ايصال الخير ودفع الشر معناسنه اولور واكر صفات ذاتدن اولورسه ارادة

ايضا

ايصال الخير ودفع الشر ديمك اولور وحقيقي اهل ايمانه كمالات معنويه يي
افاضه در معرفت وتوحيد كبي وعلماء باطن ديشلر دركه رأفت مقلوبدر
يعني رأفت رفاءدن مقلوبدر كه رفق برمخرق بسنه يي خياطت واصلاحه ملتئم
فلقدر الله تعالى ينال دخي رؤف اولديغي رحمتنك اثارندندر كه عبادينه نازله
فاسد اولان امورني سبب صلاح اولان اسبابي تلقين ايله اصلاح ايلر تكيم
واعظه ناصح وتوبيه دخي نصوح ديدكلري امور دينده واقعا اولان برشيلرني
جمع اتدكلريچوندر ورسول الله صلى الله عليه وسلم دخي رؤف رحيم ايله وصف
اولندي ورؤفك تقديم قلنديغي نكته يه اهتمام ايچوندر يعني جناب نبوت رحمت
كلية الهيه اولمق حسبيله خلقك امور دينيه سن اصلاح ايلدي بلكه امور
دنيويه يه دخي نظام تمام ويردي وقوانده كلور ولا تفسدوا في الارض
بعد اصلاحها يعني وجه ارض واحوال عباد شرعله ولسان نبوتله اصلاح
اولنوب عقايد واعمال واحوال عباد نظام بولدقدنصكره خلافنه ذاهب
اولوب فساد دن حذر ايديكوز الحاصل جناب رسالت كه مظهر صفات حقدر
حقك رؤفيتي سرينه قائمدر وشان عاليسي ثمار رأفت ورحمتدر پس ورثه كه
مظاهر اوصاف نبويه دراناره دخي لازم اولان انفس وآفاقي مراعاتله امور
دينيه ودنيويه يي محافظه ودائره عالم ايجادي مراقبه در وبو معنى
مفقود اولسه منازل قلبيه دن برى منتقص اولغله قرقلب دخي دورنه
نظام ويره مزويكرمي سكز منزلك هريرنه كما ينبغي كرهز وخارجدقالغله
آواره اولور پس مركز وصل حقي قنده بولور ○ والله الهادي ○

نظم ای رؤف رحیم اولان مولی ٭ وی غنی کریم اولان مولی ٭
سفرهٔ رحمتك نوالهٔ سنه ٭ جمع اولور جملهٔ ادنا اعلی ٭ کیمنه صف
نعال اولدی مقام ٭ کیمی صدر ایجره اولور ربالا ٭ حکمك قلدی عالمی
ترتیب ٭ قالمدی بر قصور براصلا ٭ قانمز آیدنلا لم فیضکه دل
٭ کیم شکر دن اولیدر راحلی ٭ یوزکی کور مکه طویماز کوزلر ٭
کرچه غایتده اولیدر اجلی ٭ سائلکدر قپوکده حق قول ٭
جمله دن سنسن عطایه اولی ٭ ظمأ عطش دیدکاری
درکه جسمه فقدان آب دن وجانه انقطاع فیضدن کلور ویاخود
آب وفیضی بولور فاما قانمق مرتبه سنده اولماز ایکون دیشاردرکه
بیت شربت الحب کاسا بعد کاس ٭ فما نقد الشراب ولا رویت ٭
وبونك اصلی بودرکه قانمق قلت استعداددن ناشیدر پس شونك کبی قابلیتی
کمال اوزره درایدی قانمز زیرا الله تعالی فیاضدرکه سائر صفات علیه سنده
کبی فیاضیتی دخی منقطعه ومحدوده دکلدر بوجهتدن قانمدم دین
صفت الهیه یی حصر اتمش اولور وبلکه حقی عجزه نسبتله کفر مرتبه سن بولور
وبو مقامدندرکه سیر فی الله نهایتسز ودر وفیض دیدکاری اصلده
تجلی تجنی ذاتی وصفاتی در ولکن آثاری اولان علوم ومعارفدر قلبه نصیب
وفیضانی اعتباریله فیض دنلدی وبونده فی الحقیقه فیضی آیه تشبیه
وارد در زیرا آیله جسد زنده اولدیغی کبی فیضله دخی روح حیات بولور
پس فیض روح الروح اولور نتیجه قوانده کلور یلقی الروح من امره

یعنی وحی والهامه روح اطلاق اولندی زیرا روح
سبب حیات جسم اولدیغی کبی وحی والهام دخی باعث حیات جاندر وصیغهٔ مضارع
یلقی در فیض الهامك عدم انقطاعنه اشارتدر زیرا ستر ولایت باقیدر حق
باقی کبی اکیمون حق تعالی یه ولی دنلدی نتیجه کلور والله ولی المتقین
بنی اطلاقا اولمدی مع هذا الله تعالی منبئ ومخبر درنتیجه کلور ولاینبئك
مثل خبیر وینه کلور قال نبأنی العلیم الخبیر زیرا نبوت معرفتیه منقطعه در
ومطلق انباء ابقا سی لفظ مذکور دخی صحت اطلاقی مستلزم دکلدر وبعضیلرکه
اولیایه انبیا اطلاقی ایدر لر حقیقت حبیله دریوخسه عرف شرعجه یوکسه
وبواطلاق دخی باشقه شرط وقیدی وار درکه اهلنه معلومدر آنی بیلمین
هرولی یه نبی اطلاقی ایدر الحاصل حقه اطلاق نبوت صحیح اولیحق بعد النبوة کلن اولیایه
دخی اطلاق اولنماز والا خلط مراتب کلور واجماعی دخی خرق تمك اقتضا ایدر
وخلط مذاهب جائز اولدیغی کبی خلط مراتب دخی جائز دکلدر زیرا هر مرتبه نك
اهلی بربرندن مرتبه ایله متمیزدر یعنی نبی نبوتله اولیادن وولی دخی ولایتله
عوامدن اسدن متشخصدر نتیجه رسل وانبیا واولیا اولرنده دخی بعض صفاتله
تمیز وار در خلیل وکلیم وحبیب وامثالی کبی خصوصکه میزان حالده من کل الوجوه
اعتدال جانبی نبوتده مخصوصدر پس سائرلرك کیمی جلالی کیمی جمالی کیمی بسطی کیمی قبضی
وکیمی انسی وکیمی هیبتی وکیمی دخی غیری اوصافله بری بریندن تمایز بولور لر نظر ایله
حضرت یحیا یه علیه السلم که هرکز کولمدی وتأمل ایله حال عیسایه که علیه السلم دائم
انبساط اوزره ایدی پس یحیی نوعه ی حضرت نوعه دن آلدی وعیسی جمالی حبیبدن

استفاده ایلدی زیرا حبیبك اوغلیدر شول معنادنکه والدهٔ مرحومه جنت جیبه
ترویج اولنه کرکدر و یومعنادن اخر زمانده خلافت مطلقه ختم ایدوب
شرع نبوی ده مقتدی اولاجقدر خلافت ایسه انبیانك فی الحقیقه اولادنه
انتقال ایدر فافهم جدا وحضرت یعقوبك خلافتی یوسفه علیهما السلام
انتقال اتمکله سائر اولادی مرتبهٔ ولایتده کذرا تدیلر و انلرك سلسله لری
دنی کدهٔ و تمنا اوزرنه اوج درتیوز سنه قدر فرعون اندهٔ اسیر اولدیلر
زیرا حبدلری که اخوان یوسفدر یوسفی جاهه طرح ایدوب بالاخره بیع اولنمغه
وحبس زندان چکمکه وسیله اولمشلردی پس بطریق الحکمة معنای مذکور اتلاف
جزاء وفاق واقع اولدی تنکیم امام علی وحسن وحسین رضی الله عنهم حضرتنه
رتبهٔ خلافتده نزاع ومعارضه اتدکلرندن سلسلهٔ معاویه رضی شجرهٔ عدالت
برخوردار اولیوب بالاخره منقرض اولدیلر وسیف بنی مسلم ایله مرامات اجنهٔ جیبه
انتقال ایلدی فاعرفه نظم تشنهٔ فیض عطا اولدکسه ای دل کلبری • عشقله
نوش ایدلم برم صفاده کوثری • اولقدر دردتا بدل کیم اولمزم سیر هیچ • قانمز
هرکز اکر نوش ایلسم دریالری • جام جم طورسون که عاشق فیضه قانمز تا ابد •
کاسهٔ کردون اولورسه فی الحقیقه ساغری • مجلس فیضك ندیی عاشق فی دلدر
• پای پندذهد اولان کرمز بود دك اچری • برم عالمده بزا زچون تقابل
آدم صون برنه • بادهٔ کیم نه مالك نوش اینلر آنی نه یری • فیض حقدر
سوزك ای شیخ حقی شبهه سز • قیمت وقدر دن بلور واریسه کر برحق
آری • **نور** • نور الله تعالینك اسم ظاهر ایله تجلیدر یعنی صور کوناکون ده

اولان وجود ظاهر در و دنی شول کشف که اندن صکره بر دنی استتار اولمیه
کاصدق نور و الاکذب نور دیرلر برق مطرکبی که برق صاد قدر و الا
برق کاذبدر که کاخلب دیرلر سکر وزنی اوزره که ایام صیفده حرارت
هوادن افق اسماده چوق کورنور تنکیم بعض عشاق دیمشدر **بیت** کل الذی
یرجو نوالك امطروا ماکان برقك خلبا الامعی الحاصل سالك مقام جمعه
ایردکده بر دنی کاخفا قالماز و الا تجلی و استتار تعاقب ایتمکدن خالی اولماز
انکچون دیمشلردرکه مشاهدهٔ ابرار بین التجلی و الاستتار یعنی بو بینیت
مشاهدهٔ ابراره نسبت اولندنی زیرا مقربین انکچون اخفاء و استتار یوقدر تنکیم
حدیثده کلور صنفه من اهل الجنة لایستترون عنهم وجمع احدیه دیکلری
فرق و تفصیله مقابل اولان مرتبه در وجمع احاطی جمع الجمع در یعنی بین
الوحدة و الکثرة جمیع متقابلات ایله منعوت اولان مرتبه در و انسان کامل
حضرت حقیهٔ وجویه و حضرت خلقیهٔ امکانیه مبانی جمع احاطی ایله جمع
اتمشدرکه شهوده مرتبهٔ استغراقدر و نور النور حق تعالیدر یعنی حق تعالی یکه
وجود حقدر نور اطلاق اولندیغی کندی نفسنده ظهوری و علم و عینده غیری
اظهاری اعتباریله در و اهل ظاهر نوره عرض دردیدکلری یچون الله تعالی اوزره
اطلاق ایتمیوب الله نور السموت و الارض آیتنده نوری منور ایله تفسیر ایلدیلر
ولکن اهل حقیقت دیرلرکه النور لا یدرك و یدرك به بو تفسیر اوزره حقه
نور اطلاق صحیح اولور بو معنادندرکه حدیثده کلور نورانی اراه
یعنی الله تعالی ذات مجرده سی اعتباریله ادراك اولنماز انکچون تعلم بالذاته ظلمت

دیدیلر زیرا ذاتی ذاتدن غیری برفرد بلمز و وارد قلبه نور دیدیلر که قلبدن
ظلمت کونی ازاله ایدر و نفس کلیه یه یاقوتهٔ حمراء دیدیلر زیرا نوریتی
جسمه تعلق ظلمتیله ممتزجدر و عقل اوله دررهٔ بیضاء دیدیلر زیرا امتزاج
مذکوردن بریدر لحاصل نور برنسنه درکه زجاجیه عکس ایتدکده زجاجه
نك لونیله متلون اولویا دراك اولنور پس نك فی الحقیقه لونی یوقدر
بلکه مطرحنك اولدیغی ایله متلون اولوب آبکی و نوره ضیادیمك جسمه تعلقی
حسبیله درضیاء شمسکی پس جمیع اشیا نور حقله ادراك اولنور فاما نفس
حق باطنی و تجردی حسبیله ادراك اولنماز بلکه سما و صفاته دائر اولان
ظاهر وجود اعتباریله ادراك اولنور نظر ایله که شمسك نوری قمردن ادراك
اولنور که قمره تعلقی اعتباریله نور غیر شعشعاییدر فاما نفس شمسه ادراك اولنماز
زیرا نور شعشعاییدر چونکه نور ذات جرم شمسه تعلق اندی کاضیا دنلدی
وچونکه قمر عکس اندی کانور دنلدی زیرا جرم قمر آینه کبیدرکه وجودی صورت
محضه در یعنی آینه دنلن وجهله صورت کور نورسه که آینه وساطتیله دراکره
نفس آینه مرئی دکلدر قمر قمردن دخی نور شمس اوله وجهله کور نور بوجهتدن
دیمشلردرکه من رای الحق فقد رای نفسه یعنی بن حقی کوردم دیکندی نفسنی
کورمکدن خبر ویرر اکرچه نفس لامرئیه ایدوکن بلمز وجهی بودرکه حق انك
عینیدر وکندی اوایکیسه مرائدر یعنی امکانی جهتدنکه اکا رتبهٔ مظهریت
ورداء الکبریاء دیرلر پس فی الحقیقه ظاهر و مظهر امر واحد ایکن وجودکوفی
تعدد کوستروب محل کیانی یه مظهر دنلدی انچون دیمشلردرکه انت عرائه

یعنی

یعنی سن حقه آینه سن وهو مرأة احوالك حق تعالی دخی سنك احوالکه آینه در
یعنی کرسن حقله قیام بولسك سندن احوال مختلفه ظهور ایدر زیرا جماد
من حیث هو جماد ده جان اولمحق که مبدأ حرکت و حرکتدر احوال نره دن حصوله
کلور و روح مدبر دخی اولمسه نفس حیوانیه و حرکت و حس و وجود بولماز
پس جمله احوال و افعالك مبدأی الله تعالی اولش اولور و بو معنی شول باعث
ورقا و وزنه وضع اولنان نقطه کبی اولدیکه اول نقطه نك اتنده آق
نقطه متعیندرکه کانور الهی دیرلر و اول نقطهٔ سیاه المدرکه اول آق
نقطه نك تعینی اول نقطهٔ سیاهله در و اول نقطهٔ سیاهلك ظهوری اول
آق نقطه ایله در زیرا کر اول نقطهٔ بیضا نك محلیتی اولسه نقطهٔ سودایه
وجود نره دن کلوردی بو معنادن حقك دخی ظهوری عالم ایله در و عالمك
وجودی حقله قائمدر کل ایمدی بو اسراری هر خوش فهم ایله و نور عقل وجدانکی
منور قیلا تاکه مرتبهٔ الوهیتی بیله سن و حق خنده و اجب و محالی هر خوش ادراك ایده
وکذلك نور ایمانله دخی تنویر ایله تاکه حقی انکار ایتمیه سن وکندی نفسنه نسبت
اندوکی نعوته عارف اولیه سن **نظم** کلوك ذکر ایده لم جان کوکلدن رب
اعلایی • ایرو یه مذکوره ادراك ایده لم تا ستر مولایی • جنون عشقله
مجنون اولوب قیسی کور آخر کار • وجودی ایچره بولدی ستر له معشوق قیلایی
• وجودك سویره سیلاب وش قصدك چودیادر • بوری مجنون اولوب
افسون کوزکدن یاش چغلایی • کز صحرایی مجنون طاغلر باش طوتر
فرهاد • ینار شیرین ایچون جان وجکر طغلایی طغلایی • کباب

اولرسه نار عشقه برجان وکوکل بونده ۞ هله کورسون یارن محشرده
حسرتلرله ویایی ۞ نه کولدی نه کولر حقی بو ماتم خانه ده اخر ۞ کیدر
بودار دنیادن ینه عقبایه اغلایی ۞

ولایت

ولایت کسرله حاکم معناسنه اولان ولی دن مصدری ولایت ایسه فتحله
صدیق معناسنه اولان ولی دن مصدریدر پس ولایت کسرله برکمسنه
غیراوزرنه کلامنافذ اولمقدرکه اول غیرآنی قبول ایلسون وکرک ایا
اتسون ونصرت معناسنه دخی کلور ولکن عام التعلق دریعنی نصرتی
کرک الله وکرک حیث وعصبیت طریقیله اولسون ودیمشلردرکه ولایت
ولید ندر قریب معناسنه انکچون حبیبه ولی دیرلر زیرا محبه قریبدر وهرقریب
نصیر اولماز یعنی کاه اولورکه قریب معناسنه اولان ولی نصرتدن ضعیف
اولور وکاه اولورکه نصیر دخی متصور دن اجنبی اولور بوجهتدن دارالرنده
عموم وخصوص من وجه بولنور وولایت اصطلاح اهل تصوفده حقیقه قریب
مطلقا وولایت خاصه فنا فی الله دریعنی سالکک ذات وصفاتنه وافعالی
ذات وصفات وافعال حقده فنا بولمق ومستهلک اولمقدر پس ولی عرفی
اودرکه فانی فی الله قائم بالله ظاهر باسماء الله وصفات الله اولمغله حاصل
ولی فعیل بمعنی المفعول دریعنی شول کمسه درکه حق تعالینک احیا وافضالی
انک اوزرنه توالی ایلیه وحق انک امرنده تولی ایده بروجهله کهذی معصیتدن
حفظ ایدوب کندی نفسیله تخلیه تمکله خذلانه دوشورمیه تاکه آنی مبلغ
رضاالله ایله ومقام قربده کندی نفسندن بله فانی قله وتالوینده

تخلیص ایدوب تمکینه ایرکوره که بوجلیه تولی دیرلر قال الله تعالا وهویتولی
الصالحین یعنی صالحلرک زمام امری ید قدرتنده درکه انلری نوجهله دلیه
درکاه قربه جذب ایدر اکرچه قرب ووصول هرکسک استعدادی مقدارینه
چونکه عبدک مرتبهٔ فنایه ایره تصرف مطلق حق تعالنک اولور وغنی کشف ایدر
وبی تصرف قالور اکرکندی یوزندن تصرف ظهور ایدرسه ده زیرا اول تصرف
حقله ودر نفسله دکلدر بلکه متصرف حقدر ونفس بالکلیه زائل اولدیغی تکیم حقله
یعنی حضورله توحید اتمک توحید حقیقی دکلدر فافهم جدا وبوندن فهم
اولندیکه برکمسنه تصرف باطن اولمحق تصرف ظاهر دخی اولماز تکیم فقر
حقیقی دیمکله الغالب فقر صوری دخی واردر تاکه افتقار کمال اوزره اولا ۞
وبوندندرکه اکثر اولیا غنایی قبول ایتمدیلر وغنی اولسلر دخی بذل ایدیلر وتصرف
ظاهر دخی اولورمدیلر تکیم دیمشلردرکه اتقوا الواوات یعنی شول کلمات که
ابتدالری واو اولانلرک مدلولاتندن حذر ایدیکوز ولایت وزارت وصایت
وکالت ودیعه کبی زیرا کرچه غیرک مصلحتنده بولنمق خوشدر فاما اکثر ناس
عهده خذلانه یتمیوب جاه ظلم وتعدیه دوشرلر انجمکه اولور العرافة حق والکذب
العرفاء فی النار یعنی خلقک امورینه نظام ویرمکچون برقیم ورئیس لازم لکن
متقلد ریاست اولانلرک اکثری اهل نار اولدیغی زیرا استقامت کرکندرکه افراط
وتفریطدن حذر ایده جونکه انحراف واقع اولنه ضال اولور وکیده رک مضل
دخی اولوب زوناهم عذابا فوق العذاب ورطه سنه دوشرلر بن کمسنه یوجاندن
اصلاح تمدن غیرلرینه معالجه سنه مباشرت تمک کندی مرضی مشتد قلوب وحاننا حاصل

اولمقدر اشته مشايخ طريقت وپيران حقيقتدن فتوى وقضا وتدريس وامثالنى
قبول اتمكلرينك اصلى معناى مذكورى رخصه كه بزم اعصارمزده اولمقوله
نسنه لرياساتدن عذاولنور درويشلكك ايله رياست ايسه بريده مجتمع اولمز
زيرا درويشلكك مقتضاسى تواضع وريايستدن حكمى كبردر سئوال اولنورسه كه
بودنياده قطع ظاهر وباطن اولنلر نوجهله تصرف قبول اتديلر خلفاء اربعه
وسائر ائمهٔ اثنى عشر كبى جوابيودركه تحميل امانت جبر حقه مضاف اولمجق
سوز قالماز خصوصاكه تزكيهٔ نفس ايده نه تصرف وعدم تصرفى بردر زيرا
دريا اولان متغير اولماز ولكن تخيير دن ترك اولى درزيرا امتحان ومكردن
خالى دكلدر نظر ايله كه آدم عليه السلام خلافتى تعيين الهى ايله درايكن
حمل امانته قادر اولدى اكر كندى طلبى ايله اولايدى هرمشكل اولوردى
وتخيير دخى بويليدركه آندهركس نفسانيه واردر وجناب نبوتكه استقامت
ايله مأموراولدى كما ينبغى حكمنى ويردى زيرا توفيق وتأييده مقارن ايدى
وبويله ايكن صورت سلطنته التفات امتدى اكرچه عزل حضرتلرينى وزير اتخاذ
ايلدى پس سترخلافت بولنديغى رده صورته نظر اولنماز نظر ايلمكه كثيره
مالك اولنلرك اكثرى كلخنده فقر وفنا اختيار ايدوب ستور اولدقلرى علمدن
اوراقدر فى ايلديلر وعجوزدهرم نظر صاليوب ياسودن كوزلرين يومديلر
وغنى مطلقك دركاهنه افتقار كوستردىلر زيرا اولياغنى نك فقرى اولمق
غنا كافيدر حيفكه عمر نازنين حذعتا غبارده كندايايله وعاقل مست
مى غفلت اولوياد ضروسما ويمين ويسارك بليه ومن الله العون والتوفيق

نظم

نظم خدادر مطلبا علاى عاشق • خدادر مقصدا قصاى صادق •
چكرلر عاقبت زنجير قهره • اكر بلرسه لطفنى عبد آبق • قوزلر شاه ايلرلر
كداى • اكر اولدى ايسه احسانه لايق • جكرقان اولمق استر اول
آدم • كه تا آخر دم اوله مسك فائق • يورى عجبا اول تصرف سمنى قو
• بلور زيرا ايشن رب الخلائق • مطيع اول حقيا فرمان حقه •
مخالف اوله طبعه كر موافق •

هدايت

معلوم اولاكه هدايت الهيه انواع اوزره درمراتبكى زيرا مرتبهٔ
ايمان مرتبهٔ ولايت مرتبهٔ نبوت مرتبهٔ رسالت دناور پس مرتبهٔ ايمانه
اولان هدايته هدايت عامه ومرتبهٔ ولايته وغيريه اولان هدايته
هدايت خاصه دينلر وبركسه مستعداوليجق مراتب هدايته ترقّى ايدر تا
اولمازقال تعالى والذين اهتدوا زادهم هدى وبوكا متعلق دخى قرائده آيات
كثيره واردر وهداى مخصوصه نددركه قاعارف موهبهٔ على الله تعالى ايدر
وجدان ايليه يعنى علم وهبى اهالى اوله وعلمى متزايداولمقدن خالى اولميه زيرا
تجارتده سوداوليجق بالاخره بضاعه دخى تلف اولور پس سعى ايدوب
اهل تأييداولمق كركدر ودينلر دركه هداى فى الحقيقه نورد ركه الله تعالى
آنى قلوب انبيا واوليايه قذف ايدر تاكه كندى جنابنه مهتدى اوله لرومورثده
انبياء ومرسلين وعلماء ساده ومشايخ قاده درزيرا هدايت بحجب الغاب واسطة
موقوف قدروقرائده كلور اهبطوا منها جميعا فاما ياتينكم منى هدى فمن تبع
هداى فلا خوف عليهم ولاهم يحزنون وبوندن فهم اولنوركه هرعصرده اهل

هدی مبعوثدر و انلرانبیاتك ورثه سیدر و انلرك علومی علوم لدنیه درکه
مزایای قرآنك سویلرلر و خلقی بطون قرآنه ارشاد ایلرلر بوجهتدن انلره
متابعت و مبایعه ایدنلر فلاح مطلق بولورلر و ایکی عالمده خواص ناسدن
اولورلر اشته ارواحك اعلای علیین و قبدن اسفل سافلین بُعدهٔ هو طارنده
فائدهٔ عظیمه هذای مذکوری تحصیلدر زیرا تجلیات شهودیه تجلیات وجودیه نك
نتایجندر بوجهتدن حقائق امکانیه نك وجودی و حقیقت انسانیه نك
احکام حقائقه تنزل محض هدای الهی و لطف نامتناهیدر زیرا بو تنزل اولمسه
حقیقت انسانیه حقیقت سازجه قالوردی شول میوه کبی که سایهٔ حاصل
اولمشدر انك ایسه لذتی اولمازبو یوزدن عارفلر حق تعالیدك لذت نظر
استدیلر یعنی عالم جمعه دخولدرندهٔ صکره عالم فرقه نزول ایمکه میل ایلدیلر
تاکه جمع الجمع اهلی اولوب قاب قوسین او ادنی مرتبه لرینك مجموعیله قائم اولالر
و بحر وحدت و کثرتی محیط اولوب استغراق تام بولالر و هر نظر اندکلری
اسمدن و واقف اولدقلری صفتدن بر لذت آلالر و مقام صدیقیتده قرار
قلالر فافهم جیدا نظر ایله که برخانه ده یالکز خلوتده اولمقده صفا و لذت
اولمازبلکه صفا و لذت عمر وسله خلوتده درپس کرسن وجه حقهٔ مهتدی
اولدکسه سکا خلوتا و لماززیرا جمیع اسما و صفات یوزلرینه ناظر سن و اکر
مهتدی اولمدکسه خلوتده جلوتده اولسك ندر فایده که اعمایه بکزرسن
و اعمایه کورن و یکیجه برابر اولدیغی بی محجوبه دخی تجلی و استتار برابر در پس
یوری استتاری تجلی یه تحویل ایله بر دخی نهار کرلیل کلسنی و مشرق و مغرب

اولسون ● تفکر ایله فوائده آیت ابرهیمیه که علیه السلام ابرهیم نجه آفل و غائب
اولاندن بوزچوردی و تجلی کوکب عقل و قمر قلب و شمس روحه التفات ایتمیوب
سر ایله حقه توجه کلی ایلدی کما قال تعالی حکایة عنه انی وجهت وجهی للذی فطر
السموت و الارض حنیفا و ما انا من المشرکین یعنی سموت ارواح و ارض اشباحه
نقدر تعلقه صالح نسنه و ایسه انلردن برینه تعلق کوسترمدن شرک محضدر
اکر ظاهرکه اهل شرکك اصنامدن و یخومدن و غیریدن معبودلری و عبادتلری
کبی و اکر باطنا که اهل سلوکك حقائق عالمدن برنسنه یی مقصود ایدنملری
کبی پس بو متعلقات فی نفس الامر حقدرکه مظاهر اسما و صفاتدر و لکن تعلق
باطل درکه اسما و صفات و سائر ذاتدن یوخسه مقاصد کلدیو بوجهتدن
سائکه واجب اولدیکه شرك ظاهر و شرك باطندن برینی اولوب وجودی حقده
افنا ایلیه و حق صریحدن غیری اکا مطلوب قالمیه و بلکه طلبدن دخی فنا
بولوب جمیعکاتی حقه تسلیم ایده و دخی ان الدین عند الله الاسلام سرینك
طریقینه کیده زیرا حق فرماصیه ذی جذبا یمکده دراکر بو هدایت مطلقه
ایله هدایتیه مقیده دخی بولدیسه ضلالی حیرتا ولدی و حیرتا یخدیه انس
بولدی و اضطرابدن فور تلدی و بو هدایاتك دخی اصلی عالم علمه راجع
و استعداد غیر مجعوله تابعدر و شونلکه فیض مقدسه اثر سعادتی ظهور ایلدی
سجدهٔ شکر ایلسون زیرا بو معنی فیض اقدسه ناظر و فیض اقدس دخی شونلره
غیبیه نك احوالنه دائر در قبل من قبل لا لعلة و رد من رد لا لعلة فلله
الحجة البالغة فلو شاء لهدیکم اجمعین ای لکنه لم یشاء فلم یهد لم یکن

فی ذالک ظلم لاحد فانه الخالق فلا یظهر من الکیس الا ما فیه من الفلس الاحمر او الذهب
الاحمر فمن وجد الذهب فلیحمد الله و من وجد الفلس فلا یلومن الا نفسه نظم
وجودك کوه قاف واندیه دل سیمرغ عنقادر ۰ نجون وار اسمی یوقدجی
آنی فکرایت نه معنادر ۰ یوزکدن او قونور مصحف سطر لرانده وار صفصف
۰ هدا ربا بینه جهر وضلال اهلینه اخفادر ۰ ایکی کیسو ایکی یوزدن
حجاب غیب دراقا ۰ شهادت ایلرم چشم سیاهك نور اجلادر ۰ صفا
ایچنه سیدرکرچه وارد ر رخلرکده خال ۰ که نقطه صورت پاکیزه
اسماء حسنادر ۰ عجب اکسیر در اجزاء عالم قدرتی بلسك ۰ که هر ذرة
صد آفتاب عالم آرادر ۰ مدادك حقیا نقش الهیدر یوار اقه ۰ سوزك
تفسیر قرآن عظیم الشان مولادر ۰ **أدلال** ۱۱۴ دال مهمله
ایله نازلمق دیدکلریدرکه نازاندوکی کسیه صورتا مخالفت کبی وضع
کوستررفاما فی الحقیقه مرادی مخالفت دکلدر بلکه کمال انس و انبساطدن
ملاطفه در و یونك دخی اربابی وار در بنی اسرائیل ارسنده برخ اسودکبی
حضرت موسی علیه السلام اکا حقله انبساط ندن اوتوری عتاب اتمك مراد
ایلدکده حق تعالی آنی منع ایلدی زیرا هرکسك حقه بر وجه خاصی وار درکه
اول وجهدن حقله معامله ایدر و بعضیلرنه کفر اولان معامله بعضلرنه
کفر اولماز بلکه ایمان اولور پس انك حالنده واقف اولمیان کمسه نی کفار
ایدر نتکیم حبیب عجمی قرانده لحن ایدردی بر وجهله که غیر یانه کوره اول لحن
افساد صلوة ایلردی فاما عند الله اکا کوره مقبول ایدی حتی حسن بصری

برکة احشام نماز نده اکا اقتدا ایدوب حبیب لحن ایدیجك حسن نمازنی بوزب
کندی واول کیجه خسته واقعه سنده دیدیلرکه عمرکده بر عبادتمقبوله
واریدی اولدخی نصیب اولمادی و بلال حبشی رضی الله عنه اشهد کلمه سنده
شین معجمه یی سین اوقوردی و آنك سببی الله تعالی به غیرت ایتمکدن احت
ایدی اشتده مرتبهٔ نازك بعض آثاری بودرکه ذکر اولندی فاما برکمسه که
بو مرتبه نك صاحبی اولمیه اکا ناز اتمك و لحن ایلمك دوشمز بلکه نیاز و اصلاح
لسان اتمك دوشر بو جهتدن سالکه دخل اولنور مجذوبه دکل بلکه مجذوبه
احترام اولنور اگرچه فی نفس الامر اقتدا یه صالح دکلدر زیرا بی شعوردر
واکا غیچ و دلال غالبدر پس عقلادن اولوب دائرهٔ نیازده اولانك
انکله مجانستی اولماز و مجانست اولمدیغی رده اخذ فیض تمك متیسر اولماز
بلکه متعذر اولور بو جهتدن انبیا علیهم السلام بشردن و هم کدیلرینك
قومی لسانی اوزرنه بعث اولندیلر زیرا ملك بعث اولنسه ینه رجل صورتنه
دخول تملودر نتکیم جبریل صورت دحیه ده ظهور ایدر و القاء وحی
ایلردی کما قال تعالی ولو جعلناه ملکا لجعلناه رجلا خصوصاکه
صورت ملکیه یی مشاهده یه هرکسده قدرت یوقدر بلکه کوردکی
کبی زهره چاك و هلاك اولور یا کمال حسنندن و یا غیری معنادن اوتوری
فاما جملهٔ قومر بو معنادن ذاهل اولوب کندیلرنی مشاهدهٔ ملکه محل
کورلردی و بحسب الزعم مقام استعداد ده طور لردی پس واسطه یه
شکر لازم کلدی زیرا واسطه حقدن و ملکدن استفاضه و خلقه افاضه

ایدر نبی و ولی کبی یعنی هر نبینك امتی اخذ فیض ایتمك ده نبی یه محتاج اولدقلری
کبی هر ولی نك قوی دخی ولی یه محتاج اولدر رفاتا جاهل اولنلر قیاس ایدرلر که
ولی یه ضرورت یوقدر بلکه کتابلردن اخذ ائدرلر کتابلری نار کتابت ایدر ۰
صانورلر و بلزلرکه کتابه مرشد نا طقدر و اهل ظاهر
نقدر کتابدن نطق اشدرسنه کتاب بکردر زیرا ظواهردن سویلرلر و انکله
قفل باطن فتح اولماز پس فتح باطن ایچون بر فتاح لازمدرکه ولی در زیرا
الله تعالی کا پیغمبره متابعت سببیله علوم باطنه یی فتح ائتمشدر اولدخی
مستعد لره استعداد لری قدر فتح و نشر ایدر سلطان اعظمك اهل دیوانی
کبی که هرکس مرتبه سنه کوره بیت المالدن علوفه اخذ ایدر و بونلرده طانه
متابعت ائتمدیکه اسراره واقف اولمزلر اشته واسطه نك سترى بلندی نظر
ایله اعضاده اولان غضروفه و قواده اولان قلبه و روح حیوانی یه که
نوع انسانه واسطه و اعراف خلق اولمشدر درکه غضروف بین اللحم والعظم و قلب
و روح حیوانی بین الجسد والروح توسط ائتمشدر پس عالم آفاق و انفس
واسطه دن خالی دکلدر ۰ وشول سنه که واسطه در آنك بر یوزی علوی
و بر یوزی دخی سفلی یه در ۰ و بوندن فهم اولندیکه نفوس قدسیه
ارواحه مجردر ۰ اگرچه عالم اجسامه دخی تعلقی واردر و ارواحه تعلقنه
کوره مظهر الوهیتدرکه مبدأ تأثیردر و اجسامه تعلقنه کوره مظهر
ربوبیتدرکه باعث تأثردر زیرا هر ربوب واسطه دن متأثردر
واسطه ما فوقدن متأثر اولدیغی کبی و رضیعی اولان خاتونلرك

محمد لری دخی بویله درکه مظهر ربوبیتدر جکر مظهر الوهیت اولدیغی کبی
و یاخود ثدی ایمن مظهر جلاله و ثدی ایسر مظهر اسم رب در
زیرا هر نسنه نك صاغ طرفی صولنه حاکمدر و کافر لرك ناره دخولری
جلاله دن و مؤمنلرك جنته دخولری اسم رب دندر ۰ و ایکسی
دخی مقامارنده مخلدلردر ۰ زیرا ذکر اولنان ایکی اسمك امدادی ذائل
و بعض عصاتك ناردن یدی بیك ییله خروجی دور سنبله یه
ناظردر ۰ و یاخود سبع طباق ارضه داثردرکه کثیف و ظلمانی در
اکر ایمان و عمل صالح ایله سبع طباق سمواتی کذر ایدیدی ظلمانی
و نورانی حجابلردن خلاص اولوردی و اصلا جهنم یوزین کورمزدی
بوجهتدن هر طبقه نك کثافتی دفع ایچون بیك سنه محبوس ۰
اولدی زیرا هر یوم عند الله الف سنه در انکچون دور سنبله
اخرت جمعه لرندن برجمعه در نظم ای کوکل خوبه دوشش
عالمده ناز ۰ عاشق ایسك سن اکا ایله نیاز ۰ بلبل اکا مقصود کلنجه
ناله دن ۰ کاه عراق ایلر مقامن که حجاز ۰ باقمه لطف و قهر رجال
اوزره اول ۰ بق نه یوزدن سرو اولپدر سرفراز ۰ سایه سنده
اولکورا هل دلك ۰ قدرك عالی اولده عمرك دراز ۰ سرویرر
سرلهی عشقنه ۰ کیمکه چون منصور اوله عشقباز ۰ ۰
سرکیدر سرخدا کلمز دله ۰ ایلن انسان کامل کشفداز ۰
چوق بلاچکدك بویولده حقیا ۰ کورمه زنهار اشبو فیض حقی آز ۰

سؤال ❁ اجابت

سؤالدن مراد سؤال استعطائی در سؤال استفتای دکل
تکیم قرآنده کلور واتیکم من کل ما سالتموه یعنی هرنسنه که لسان
استعداد له مسئولدر اجابت اولنمشدر وسؤال انواع مختلفه درکه
انسان هرنه مقوله حاله متحقق وهرنه مقامده مستقر ایسه سؤال کا
راجعدر یعنی هرکس حال ومقامنه کوره نفسنه القا اولندیغی وجهله
سؤال مرتبه سنی تجاوز اتمز زیرا تجاوز ایده یم دیسه دخی استحضار
ایده مز مکر که وجه کلی ومقام اطلاقدن توجهه قادر اوله که انك
استحضاری سائر لردن اعمدر وسؤال استعدادی دیدکلری سؤال ذاتدن اسماء الهیه نك
سؤالی کبی که ذاتدن ظهور کمالات طلبا تدیلر وانلرك لسانلرنه لسان ذاتدیلر
وکذلك اعیان ثابته نك وجودات خارجیه استدعا کلری کبی وبو سؤالك اجابتی
اجابت ذاتیه درکه سؤالدن تاخر اتمز بلکه سؤال واجابت معیتا اولرنده در
شول جهتدنکه مرتبهٔ ذاته ذاتدن واسمانك بری برندن تمایزی یوقدر ومراتبده
اختلاف مفقوددر وبرسؤالدخی واردرکه اکا سؤال حالی دیرلر یعنی لسان
حاله سؤالدر فقیرك طالبی یا لیجون حضورغنی ده قالی کبی لیجون مشهوردرکه
دیرلر لسان الحال انطق من لسان المقال یعنی برنسنه یه لسان قالله طلب اتمکدن
لسان حاله طلب اتمك اولادر زیرا لسان حالك دلالت وتاثیری لسان قالدن
زیاده درلیجون حدیثده کلور صلوا کما رایتمونی اصلی یعنی کیفیت صلاتی
مطالعه ایدوبا کا کوره اقامت صلوة ایدیکوزکه آنك ذهنکزده رسوخی

لسانله تعلیمك رسوخدن زیاده در بوخود ظاهردر زیرا باطننه
کمسه قارشمز وتعلیم اولنمق دخی مفیددکلدر زیرا ذوق حال لسانه کلمز
وقلم ایله تحریر اولنماز اشته حال وفعال تاثیری تاثیر قولدن ازیدر
واستعداد زیاده خفی وغامض اولمقله صاحب استعداد نك اکا شعوری
یوقدر ولکن حاله شعوری واردر زیرا ظاهرده سؤاله باعث اولان حالدر
وبرسؤال دخی واردرکه اکا سؤال مرتبی دیرلر یعنی هرکسه هرنه مرتبه ده
بولندیسه اول مرتبه نك لسانیله سؤالدر مثلا قاضیعسکرك مرتبه سی
فقوی طلب ایدر زیرا عرفده فقوی قضادن اعلادر لسان مرتبه ایسه
اعلایی استر ویاخود اولدیغی مرتبه نك ثباتی دلر مرتبهٔ فقوی ووزارت
وسلطنت کبی زیرا درجه لرنده بولندیرن اعلی یوقدرکه مطلوب اوله
وبرسؤالدخی واردرکه اکا سؤال روحانی دیرلر یعنی لسان روحله سؤالدر
یاعلمه ویاعینه تعلق ایدر مثلا سؤال وقتده ویاخود بعده محتاج اولدیغی
علمی طلب ایدر زیرا علم انك غذاسیدرکه حیوان ونفس نباتیه طلب رزق وغذا
اتدوکی کبی اولدیغی طلب علم ومعرفت ایلر ویاخود برمرتبه نك عینی سؤال
ایدر زیرا علم باشقه وعین ومشاهده باشقه در مثلا برکمسه فنا وبقا
وسائر مقامات نه ایدوکن بلور ولکن ذوقله کا واصل اولمشدر عسل
وحلوی یمکدن ایسه اغزنه طاتلو اولمازبلکه بالفعل طاتمق کبدر ایچه لر
رهتلکی دیا فتلر اتدیلر وچله لر چکدیلر ولکن مقام عشق ومحبته وضع قدم
اتمیلر ومذاق وجد وحالتدن برنسنه طاتمدیلر پس قوری زحمتدن فائده ندر

ویرسؤال دخی وارد رکه کا سؤال طبیعی مزاجی دیرلر که لسان مزاجله سؤالدر
تاکه مزاج اعوجاج وانحرافدن مصون واعتدال واستقامته مقرون اولوب
ترکیبه وجودخللدن خلاص اوله ونظام وقوت بوله ومزاج دیدکلری طبایع
اربعك بری بریله امتزاجندن ناشی اولان کیفیتدر که بدن وبنیه آنك
اوزرینه ترکیب اولنمشدر وامتزاج مذکور فعل وانفعالله صرافت اصلیه دن
نزول وتغیرله دروالا امور متضاده بریرده جمع اولماز نظرایله کدخور
عین نوردن مخلوقه ایکن کیفیت مخصوصه ایله استمتاع قبول ایدر وابلیسك
اصلی نار ایکن بنه نارله احتراقی قبول ایلر زیرا اصل نار تبدل تغیر اولوب
مزاج مخصوصی له تکیف ایلمشدر واصلنه نظرله اکثر عذابی زمهریرله اولاجقدر
ویرسؤال دخی وارد رکه کا سؤال طبیعی عنصری دیرلر تاکه عناصر اربعه
غالب ومغلوب ولیوبه مساواتا وزرینه قائله که اول مساواته عدل دیرلر
نتکیم حدیثده کلور بالعدل قامت السموت والارض یعنی اجرام علویه وسفلیه
اجزاسی تعدیل اوزره اولمغله قوام بولدیغی کبی سموات وارواح وارضی اجسام دخی
بویلدر الحاصل بدنده تعدیل باعث قوام بدن اولیجور وحده وحالده
دخی بویلدر انکچون حال غالب اهل الجنه بخار بیناندر وروح افواطله منقبض
اولسه سبب مفارقت بدندر وانبساط زاید دخی بطر وخفته حامل اولوب

جنون کبی حالت ایراث ایدر وبو سبب ندرکه بین الخلق دخی اسم عدلك
جریانی لازم در تاکه احوال ناس افراط وتفریطدن مصون اوله انکچون
الله تعالی استقامت ایله امر ایلدیکه مراد استقامت اعتدالیه در حتی
مزید جهر اقتضا ایتمین رده بین الجهر والاخفاء او قومق وسویلمك کرکدر
واسراف وتقتیر وتهور وجبن وامثالی دخی اکا قیاس اولنه وحق تعالینك
یدی عدد صفتی وارد رکه حیات وعلم وارادت وقدرت وسمع وبصر
وکلامدر وبعضیلر سمع وبصر بریه اسم جواد ومقسطدن اثری اولان
جود واقساطی وضع اتمشلردرکه اقساط عدل دیمکدر نتکیم قرآنده کلور
ان الله یحب المقسطین زیرا الله تعالی صفت جودله عین منتدن کائناتی
ایجاد ایلش واسم مقسط وعدل عالمه نظام تام ویرمشدر بوجهتله هر
کسك شهر وجودنده ذکر اولنان صفات سبعك اثاری لازم در تاکه معمور
اوله والاخرابدر وقرآنده کلور اعدلوا هو اقرب للتقوی یعنی تقوای حقیقیته
موصل اولان اسبابه چوقدر ولکن عدل بین الاحوال اجرادن اقربدر وکافر ایکنزی
جهتندن عدلی یوقدر زیرا کفر وشرك ظلم عظیمدر ولکن رعایت حقوق ومحافظه
احوال ایدوکچون عادل دینلور زیرا بو معامله بینه وبین الخلق دریوخسه
بینه وبین الله دکلدر نتکیم حدیثده کلور ولدت فی زمن الملك العادل
مقصود کسری یعنی انوشروان درکه مبدأ نور وجود ومطلع آفتاب جود
اولان جناب نبوتمك صلی الله علیه وسلم ولادتلری آنك زمانندهواقع اولمغله
پرتو عدلندن اثر عکس ایلیوب اولدخی عبد المطلب قیامیچون نائب حق اولدی

وبو حدیث مشتمل اولدیغی عدلی اهل حدیث تعقل و درک ایده مدرکلرندن
موضوعیتنه ذاهب اولمشلردر وبونلر امثالنده دخی عادتلری بودر فاما
بزبو مقوله مواضعده کبار محققینک کشف صحیحنه استناد ایدرز وغیر صحیحدر
دیملرینه عدم ضبط وسوء فهم اسناد ایلرز زیرا شونلرکه طبع وفهمی تلطیف
اولنمشدر ولطائف طبع وفراجله حکما تعدیل اقلیم شدر عقلی دخی مهذب
ومقدس درکلدر وعقل قدسی ویا کشف صریح اولمدیجه حقائق اسرار الفاظ
ومن قال بالعقل القاصر فقد ضربها بالحدید البارد ودیمشلردرکه انسان
عالم اولمازسه باری عاقل کرکدر وسالک اولدیغی صورتده کامل کرکدرکه
نفسنی عالمدن تکمیل ایلیه ومکمل کرکدرکه عالمی کندی نفسندن تکمیل ایده
وکمالات دخی نقصاندر پس ناقصدن حاصل اولان اثر دخی ناقصدر
انجکون عقل قاصر اهل نه وارباب هوایه مقارنت ایدنلرده اثر کمال
وهدی اولماز ودیمشلردرکه اسماء الهیة اصلیه دورتدرکه حیات
وعلم وارادت وقدرتدر وحقائق طبیعیه دخی دورتدرکه حرارت
وبرودت ورطوبت ویبوستدر وعناصر ترکیبیه دخی دورتدرکه نار
وهوا وماء وترابدر واخلاط انسانیه مزاجیه دخی دورتدرکه سودا وصفرا
وبلغم ودمدر وارواح بشدرکه روح حیوانی وخیالی وفکری وعقلی وقدیدر
وایمان دخی بشدر ایمان تقلید درکه عوام ایچوندر وایمان علم درکه اهل دلیل
ایچوندر وایمان عین درکه اهل مشاهده ایچوندر وایمان حقدرکه عارفلر
ایچوندر وایمان حقیقتدرکه واقفلر ایچوندر وبر ایمان دخی وارد رکه

اکا ایمان

اکا ایمان حقیقة الحقیقه دیرلرکه ایمان انبیا ومرسلین درر وآنی کندیلری بولرلر
فقط زیرا انلرک ذوقندن سائرلری بی چاشنی درر وانوار سکرندرکه هلال وقمر
وبدر وکوکب ونار وشمس وسراج وبرقدر واعضاء دخی سکرندرکه عدد
جنانه تابعدر قلب وسمع وبصر ولسان ویدوبطن وفرج ورجلدر وابواب
جهنم دیکدر اولدیغی صفات سبع نفسه ناظردرکه کبر وریا وحسد وغضب وعجب
وحب مال وحب جاه در تکیم مراتب نفس دخی یدی درکه امّاره ولوّامه ولهامه
ومطمئنه وراضیه ومرضیه وصافیه در واصناف ماسوی الله طقوز درکه ملک
وفلک وکوکب وطبیعت وعنصر ومعدن ونبات وحیوان وانسان درکه
مرتبدر وسالک بو طقوز تعینک برزخندن خلاص اولمدیجه ونقابی کشف
اتمدیکه وچیقرلمدیکجه وطن وصله واصله وارمز ومحجوب حقیقی اولورز
کورمز وعقول اولمدرکه عقول عشره دیمکله مشهوردر اوکا کشی عقل اول درکه
اول ما خلق الله درواولدن اقوال اسعه یه تعلق ایدن عقول تسعه در وعقل اول
مبدأ کل اولمغله جمیع عقولدن تشوقی کادر وعقل اول له عقل کل وعقل افلاکه عقل
اوسط وعقل انسانه عقل اخیر دیمشلردر ورسول الله علیه الصلوة والسلام تعین
لطیفلری جملهٔ تعینات واطوارله دورلرشدر تاکه مرتبهٔ انسانه کلوب تعین
خارجی وکلی ایله تعین بولمشدر وبو تعینات اکابرده اولنمشدر زیرا جمله سی کندی
تعینی جزئیاتندندر اولاد واولاد اولاد کبی انجکون حقه رجوعی سائرلردن اکمل
وکلمهٔ توحید اصلده بردرکه لا اله الا الله درصکره جلاله عقل اول صورتنده
تمثل ایمکله محمد رسول الله دنلری وایکی کلمه نک دخی حرفی اون ایکیشر اولغله

توحید اون ایکی بابا اولدی زیرا هر بحر فاصولا اتنی عشر دن براهله راجعدر
وهر اصل یوز اسمی مشتمل در که بو یوزدن بیك ایکیوز اولور بلکه بیك اسمی
حاویدر که بو جهتدن اون ایکی بیك اولور انکچون اسمای اون ایکی یه تنزیل
ایدوب اون ایکی یه دخی ایکی قسم ایدوب بدیسن اسماء فنائیه و بیشن اسماء
بقائیه قلدیلر تکیم اهلنه معلومدر و بو اسمانك جمله سنی اکوانه ناظر درپس
بو ابوابدن بطریق المکاشفه والمشاهده والمعاینة دخول ایتدیکه صدر
احدیتده وجه میتی جلوه کر اولمان وای اول سالکه که حقایق اشیادن
برحقیقتده وقوف ایلیه وماوراسنه واقف اولیه وجهل وغفلتده قاله

نظم عشق وشوقله ٭ کل هو دیه لم ٭ صدق وذوقله ٭ کل هو دیه لم ٭
ای الله قولی ٭ قوصاغ وصولی ٭ ذکر دیولی ٭ کل هو دیه لم ٭ حلقیه
کروب ٭ برلکه ایروب ٭ ورد مزسوروب ٭ کل هو دیه لم ٭ هر یوزده یاهو
٭ کورنور اولاهو ٭ اول یوزه قرشو ٭ کل هو دیه لم ٭ هاده درقاك ٭
هوده درماك ٭ حتی حشردك ٭ کل هو دیه لم ٭ نظم بولنلر
انفس وآفاقده اسباب توحیدی ٭ آچولر لاجرم برکون اولور ابواب
توحیدی ٭ سری یا ایلیوب طالمزسك آخر قلزم عشقه ٭ اکر
بلسکده بولمزسك درنایاب توحیدی ٭ مقدم کوزیومرسن ماسوای
حضرت حقدن ٭ بو مجلسده اکر کوزلر ایسك آداب توحیدی ٭ نولا قالوا
بلی سرندن اولسه عاقبت محرومدر ٭ بوکون نفسه اویوبانکار ایدن
ارباب توحیدی ٭ یوزلر اهل دل مرغاب وش دریای معناده ٭

فناده کسه بلمز حالت غرقاب توحیدی ٭ دل سوزان عاشق حقیا
هرکز کتورمز تاب ٭ ینار البته جان ایجره بولنلر تاب توحیدی ٭
نظم مجمر جان عاشق ایچره دوتر ٭ عنبر لا اله الا الله ٭ امر حقیله
کان دلده بتر ٭ جواهر لا اله الا الله ٭ بتسه ارض درونداخلاص
٭ میوه سی اولور انك خاص الخاص ٭ شو شرکدن اولور البته
خلاص ٭ مظهر لا اله الا الله ٭ ندر عالمده سینهٔ آدم ٭ صورت
مصحف اسرار قدم ٭ خاطر کدن چقمه قیل هردم ٭ از بر لا اله الا
الله ٭ اون سکز بیك جهانه برخوشبق ٭ کوبیا اولدی مسجد
مطلق ٭ وارد رآنده برای خطبهٔ حق ٭ منبر لا اله الا الله ٭
جمله اذکاره حقیا سردر ٭ بلکه سرلرده چوتاج زردر ٭ دلدر اون
اوستنه سراسر در ٭ زیور لا اله الا الله ٭ یوم اربعاء
صباحنده بو عبارت ترکیه بالاختیار واقع اولدیکه اون بش
سنه دن صکره حسن یوسف بزه انتقال ایلدی ٭ بوندهٔ یکی احتمال
وارد ربری بودرکه اون بش یاشندن صکره دیمك اوله پس معنی
بو اولورکه یوسف علیه السلام بو عالمده حسنه نوجهله مشهور اولدیسه
سندخی صورت وسیرت حسنله مشهور اولدك تکیم حدیثده کلور ٭
ما بعث الله رسولا الا کان حسن الوجه حسن الاسم حسن الصوت ویورمشدر
اثار ندندرکه قبل البلوغ مجلس وعظه جلوس میسر اولمشدر وبری نخی
بودرکه دورستبله کویا برشهرده مکی اوتوزویا یکرمی طقوز کوندر

دور قرد رکبیدر که نصفی ظهور و نصفی خفا اولوزنه در وظهوری امم
خالیه حالنه اشارتدر که انلرك کمالاتی اسم ظاهرم دائردر وخفاسی
بوامتك مرحومه شاننه رمزدر که بونلرك کمالاتی اسم باطنه ناظردر انکچون
معجزهٔ غالبه قرآن عظیمدر که نظم ومعناسیله بلیغ ومعجزدر واسم باطندن
بی حصه اولنلر کمالات معنویه دن حظ جزئی آلمشلردر ودرجهٔ علیای مرقات
انحطاط بولمشلردر پس کویا حسن وجمال دیدکلری معنی ایکی قسمدر که برقسمی
حسن ظاهردر که قرون اولی یه نصیب اولمش وبرقسمی دخی حسن باطندر که قرن
اخیر انکله امتیاز بولمشدر بوجهتدن الفسنه که دور محمدی درکه دور
قرد یلرکه دور قلبدر زیرا ابتدادن دخی عقل اول قلب عالم ایدی آخرینه
مزید کمال دور قرده ظهور ایتدی واول کمال اهانه کوره ظاهر وغیرلریه
کوره باطندر نظر ایله که بوقدر کرامات علیه که ارباب حالدن صادر
اولور ارباب ظاهرك کوزلرینه کورمز زیرا نظر لری حسه مقصوردر فاما
ارباب باطن قدر کلام ورتبهٔ معرفتی بلورلر واستعدادلرینه کوره رغبت
قلورلر ومنفعت اولورلر وبومقوله معنی انلره کرامت کونیه دن افضل کلور
زیرا کرامت کونیه نك بقاسی یوقدر که بحسب الحال واقع اولور وزوال بولور
کرامت علمیه ایسه مغفرت قرآندر که علی مرالزمان صفحات دهرده باقی قالور
خصوصکه بوعلم عبودیتی منافی دکلدر خوارق عاداتا ایسه صاحبنی
ربوبیته چکر وخلقك ضلالته باعث اولور بوجهتدن وارد اولمشدر
ربنه عبدا وله بلکه عبد ربنا اول زیرا هر نقدر خلیفهٔ حق اولسك

دخی کندی نفسك حسبیله خلیفهٔ سن یوخسه حقك حسبیله دکل واثری بودرکه
بحسب نفسه خلیفه اولان کمسنه عجزدن خالی دکلدرکه هر مطالبه اولنان نسنه نك
عهده سندن کلمز وجمیع مراتبده امر وجودی کما هو حقه محافظه قلمز
زیرا سنه ونوم دن خالی دکلدر وصف حقده ایسه کلور لاتاخذه سنة
ولا نوم سئوال اولنورسه هرنه که وصف حقدر وصف عبد دخی اولغه
صالحدر بوسبب ندرکه ادریس علیه السلام تقلیل غذا وتشدید ریاضتدن
ناشی اون التی سنه قدر زمان آنی سنه ونوم اخذ تمدی واکل وشرب
ایلمدی تاکه قطب افلاك اولان فلك رابعه مرفوع اولدیکه فلك شمسدر
جواب بودرکه بودرجه دخی انسانك حدنه کوره در پس صفات الهیه
ذاتیه وصفات خلقیه عارضیه در الحاصل مادامکه مخلوقه جهت
کیانیه واردر هر وصفده ضیقدن خالی دکلدر الله تعالی ایسه واسع علیم در
وبوندن ظاهر اولدیکه کمال حقك وصف ذاتیسی ونقصان دخی عبدك
وصف ذاتیسی در ودعوای کمالاتمك ممنوعدر زیرا البسهٔ عاریه ایله
تزین وتجمل ایدن کمسیه افتخار وغنج ودلال دوشمز وبومعنایه رمز انچون
حدیثده کلورکه انا سید ولد آدم ولا فخر یعنی سیادتکه عطاء
الهی درانکله فخرلنمك معطی مشاهده سیله دروغ افتخار اصلی وذاتی عیب
دیتله در بوجهتدن جناب نبوت تادب ایدوب سیادتدن اخبار ایلمدی
فاما دعوی ایلدی پس امتندن هرکیمکه ورطهٔ دعوایه دوشدی ترك
ادب ایلدی زیرا ادبده متبوعنه مخالفت قلدی فاعلم ذلك

نظم روی یوسف آینه وش بولدی خوش حسن وجلا ○ اولیوزی یار
اتمکه واریسه چشمك اصلا ○ جان یوزن کورمك میسترا ولماز آخر
بوکوزه ○ بولسه مرآتی جسم تیره دن آنك طلا ○ مشهد حسن ایچره اولماز
هرصفا اتمادله ○ چکدی یوسف اشبو وجهیله بلا اندر بلا ○ چون
بلاء عشقدن اولدی هبوطی آدمك ○ طولدی درد ومحنت دهریله
وادی ولا ○ حقیا حقده فنا بولطفوقهره بقا کیم ○ عمر اربر انجامه
وبولماز نهایتا بتلا ○ معلوم اولاکه بر پادشاه برقولنه جمیع خزائنی
تسلیم ایدوبجملة الملك اهلی ایلسه اول قول عبودیتی اصلینه باقوبینه
پادشاه خدمتنده کالاول قائم اولمق کرکدر تاکه عهدنه شکر دن برون
اوله واکر بن سلطان اولدم دیو سلطنت دعواسنه دوشرسه اخر قول
اولنور زیرا مرتبهٔ عبودیت ومرتبهٔ سلطنتی بری برینه خلط ایدوبکندی
حدنی فرم اتمش اولور قول ایسه من حیث هو سلطان اولمق احتمالی یوقدر
اشته بومثال شول اهل جمع حقدنه درکه وجود امکانی فقر ندن عدم
اولوب دیغنی نك تجلیسنه مظهر اولدقدن نصکره دعوای ربوبتیه دوشه
وکندی عبودیتین نسیان ایدوبکندنی حق یرنه قویه ومظهر اولدیغی
اسماء الهیه کندنده بطریق التجلی اولدوغن بلیه پس بومقوله نادانلغی
محفوظ اولدیغی کبی ظاهری دخی محفوظ دکلدر تکیم دعوای انا الحق ایلین
منصور ك حالندن معلوم مدر الحاصل اولی محفوظ اولدرکه حالت
جمعده دخی فرقی الدن قومیه وانا العبد دیمکدن خالی اولیه تکیم

کمل

کل اولیا بومعالی اوزرنه مروراتدیلر وشطح ودعوادن مصون اولدیلر
وشیخم سید الاقطاب سیدفضل الله قدس سره مسموعمدرکه بور مشدر
حال فنادنمایان اوزرنه ایکن بومعنی یعنی دعوا قبیله مروراتدیلوب طرفة
العین ده بینه زائل اولدی الحاصل تجلی وحدتنده دعوای ربوبیتدن مصون
اولدقلرن بیاندر زیرا برام کده طرفة العین ده کلوب کذر ایلیه وبر دخی عودت
ایلیه انا الحق وجود اولماز وثبوتی اولمین نسنه ده دخی دعوی بولنماز
وقرائنده کلور لمن الملك الیوم لله الواحد القهار یعنی تجلی وحدت ماسوای
مقهور اتدکده نفس انسان دخی متلاشی اولور زیرا اولدخی ماسوادندر
وفنا کلی ده وجود حقدن غیری نسنه قالماز وملك حقدا اولدوغی
ثابت اولور زیرا وجود کیمسه ایسه ملك دخی انکدر پس بی وجوده دعوی
ملك اتمك صحیح اولماز وانك کبی فنای تام واستهلاکی کلیتا اوزرنه
دکلدر دعوایه دوشن نظر ایله کده میتدن اوازکلمز فاما اخته ك
کلور زیرا هنوز اثر حیات وارد ر بوجهتدن کوکدرکه نفس بالکلیه مرده
وقلب نده اولمکه آنك حیاتی حیات حقله قائمدر پس حیات بردرکه
حیات حقدر زیرا نفخ روح ایدوبکندی ویخدن روح ویرمشدر
سؤال اولنورسه کده چونکه حیات حقکدر دعوی دخی حقکدر ودخی شجره دن
انی انا الله دیو جك انسان کامادن دخی انا الحق دیر تکیم قریبا فرانضده
امامك سمع الله لمن حمده دیدوکی ظاهره امام اغزندن وحقیقتده حق
سانلدندر جواب بودرکه عبد هر نقدر اطلاقه ایرسه ینه مقیددر

تکیم بالاده تحقیق اولمشدر ولسان اما مدن ترجمانی حق اولدوغندن اخبار
اولنمق دعوایی مستلزم در کلدر پس نفس الامرنه اولدوغن بلوب سکوت
اتمك کرکدر زیرا ستر الهی نطقه کلسه محل قیدندن حقیقت اطلاقه رکدر
فهمنه صعیوبا ختلال عظیم لازم کلور دعوی احلاجده اولدیغی کبی بو
جهتدن مراعات ادب و محافظهٔ ظاهر لازمدر انکجون اهل باطن دیرلرکه
اسرار باطنه یه واقف دیمکدر وشولکه اسم باطن تحققده در ظاهر و باطنی
مقامنده رعایت ایلیوب باطنی ظاهره چقرمق کرکدر بلکه ظاهرده یاکز
ظاهر اسمنك احکامنی اجرا ایتمك کرکدر وظاهری دخی باطنه ادخال ایلمك جائز
دکلدر اشقلرحالی کبی که لباس عروسی تی اوزرلرندن خلع ایتملرد رونا ویلات
فاسده سمتنه دوشملردر و بونلرك حالی حشر جسمانی یه انکاره
مؤدی اولور انکجون کافر اولورلر زیرا حشر جسمانی مکافات و مجازات
ایچوندر تاکه اعمال قالبیه خیرا و شرا اسم عدالله مقابله اولنه وظالم نفسی
وآفاقی اسم منتقمه حواله قلنه زیرا عالم ایکی نسنه دن عبارتدر که روح جسم
وبری دخی روحدر و بونلرك امتزاجندن ناشی اولان افعال ایچون نتایج
ظهور اتمك حکیم اسمنه حواله در بوجهتدن باطنیه دیدکلری طائفه اسماء
الهیه نك احکامنی و اعمال ظاهره و احوال باطنه نك حقانیتنه تجلی انکار
ایلملردر خصوصا که اسما قرآنده وانکار قرآن و تکذیب احکام کفر محض
وجهل صریحدر زیرا الله تعالی نفس الامر اولان معنایی قرآنله اثبات اتمشدر
وصور حسیه وحقایق معنویه قومشدر ودنیا و آخرت دیمشدر

وما

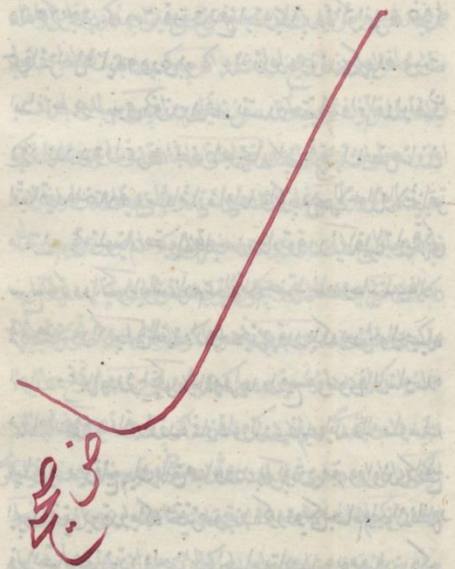
وما لا آخرتی قلبی نیا ایلمشدر و یوم حشر ده قلب قالبصورتنه کوره کرکدر کرکلر فقده
لکر کثافتده ولطافت اهل سعادتکدر که یوم معادده اولوری مشاهدهٔ
حقه قادر اولورلر دنیاده قلبله قادر اولدقلری کبی و کثافت اهل
شقاوتکدر که یوم هتدن کافرلك برضرسی جبل احد قدر ویدخاوج
کونلك مسافه مقداری اولسه کرکدر سؤال اولنورسه که آخرت دنیانك
قلبی اولمق الحاددر زیرا وجود حسی سنی انکاره مؤدی در مع هذا جنت
حالا مخلوقدر که جهت علویده در وجهنم دخی حالا مخلوقدر که جانب
سفلیده در جواب بودر که آخرتك قلبا ولدوغی کمال لطافتنه دائردر
کویا جسد و روح بنجه ایسه دنیا و آخرت دخی بویلدر و دنیا وجه آخرت
اوزرنه حجاب ظلمانی اولمشدر جسد قلب و روح اوزرنه حجاب اولدیغی کبی
وحجابدن محتجبك عدم ولازم کلمز مکر که حتی غالبا اولنلرك و همله نه
کوره اوله و بو تقریردن فهم اولندیکه عرش و کرسی عالم طبیعت لطیفه در
وماعدا سمی عالم طبیعت کثیفه در لر و لطیفه هلاك یوقدر بلکه غیره کوره
احتجاب واردر بوجهتدن محجوبلر یوم عالم احتضاره رسنی کورمدیلر مکاشفلر
ایسه عرش و کرسی یه نظر صالدیلر نظر ایلیکه رسول الله صلی الله علیه وسلم
جنتی تمثل ایدردی و بلکه دیده حق بینلرنده اولقدر حدت و قوت ولدیکه
سبع طباقدن تیز پرتاب کبی کچردی کاسنه حائل اولمزدی و مشارق و مغارب
میانی دخی بویله ایدی زیرا قلبده پرده قالمیوق قالبده دخی حجاب قالماز
لیله معراج صباحنده مسجد اقصایی مشاهده لری و مسجد قبایی بنا

ووضع محرابده حضرت کعبه‌یی مطالعه‌لری والمثانی اکا قیاس اولنه
ودیمشلردرکه محراب مسجد نبوی ومحراب قبامیزابنه هبه طوغریدر انچون
بوجهت سائردن افضلدر زیرا جناب نبوی نک اواخر حالنده توجه اندوکی
طرفدر وحور شریفده اولان محفل حنفی دخی میزاب مذکوره مقابل اولمغله
سائر محافل اوزرنه ترجیح اولنمشدر اگرچه کعبه‌دهجهت دیمک اعتبار یدر
زیرا فاینما تولوا فثم وجه الله سترنه مظهردر انچون سائر عبادات
اوزرنه طواف ترجیح اولندی زیرا طواف اطلاقه وسائری مثلا نمازکبی
تقییده دائردر یعنی نمازک ظاهری مقید وباطنی مطلقدر طواف ایسه
ظاهر وباطنی مطلقدر وبوندن ظاهر اولورکه عالم صورت تقیددن تمامی
دکلدر معنی ایسه مطلقدر انچون توجه مطلوق قلبک شایندر زیرا قلب
ملکوت مطلقدندر بوسبدن اهل ملکوت اولان ارواح تحیزه وقیدیوقدر
سائر ملئکه ایسه دائره حیزنده درکه عرشدر بوجهتدن ارواح عالیه
مهیه دن ماعدا جسم لطیفه کرسشلردر اگرچه روحانیتلری غالبدر
انچون انلرک موتلری غشیله درد وثواب جسمی وانعیم جنانیه دنی احتیاجلری
بوقدر تنکیم اهلنه معلومدر وبوجهتدن مشاهده لری ساده دور زیرا
ساده روحدن مشاهده ایدرلر کما لات جسمانیه وروحانیه ایله
ممتزج اولان حقیقت جامعه‌دن دکل اکامل ناس ایسه جملی وجملا آینه‌سندن
کورلر وتوجهات مخصوصه‌نک احدیتندن سیر ایدرلر انچون کمالده
سائر مخلوقات اوزرنه ترجیح اولنمشلر وجملهٔ موجوداتدن افضل واکمل

قلنمشلردر

قلنمشلردر نظم برنظر ایلرسه کرجان ودله جانا نمز ● محض نور
اوله رخ آینهٔ امکانمز ● صورت رحمانه اولدقچونکه مرات جلا
● قول یوزندن ظاهر اولدی حضرت سلطانمز ● جسمز اولمازتجلی
دله هرکز حجاب ● دست قدرت رفع ایدوبدر پرده اکوانمز ● غنچهٔ
عرفانمز اهل فنایه وردی بو ● برک زرده دوندی کرچه صورت
ابدانمز ● بوسبهری دوندرن فیض نفسدر حقیا ● دائم امداد نفسدن
دور ایدر دورانمز ● بعدذا بو محلهٔ کلیجه قرقلیك بعض منازل
اتفاقیه واختلافیه سنه اشارتاولندی اگرچه بحسب الاحوال والاشخاص
منازل چوق وتلوینات مقبولهٔ قلب حددن ارتوقدر زیرا قلب انسان قرکبی
سریع التحرکه درانچون ابوالبشر آدم علیه السلام حضرتلرینک روحانیتلری فلك
قمره متحیزدر اگرچه فی الحقیقه ارواح متحیز بوقدر بلکه بعض احوال حیله
احیازده تمثل ایدرلر انچون لیلهٔ معراجده روح موسوی فلك سادسده
مرئی اولدی مع هذا قبرلرنده نماز قلورلردی زمین ایله فلك سادسك
میانی ایسه برقاچ بیك یلآنق مسافه در پس بوندن مفهوم اولدی کارواح
بیحیز بوقدر بلکه متحیز صورتنده کورندیکی اجسام واحوالدن ناظردر
زیرا اجسام متحیزه در واحوال دخی اجسامه تابعدر وبومعنادندرکه
قبورده موتایه سلام ویرلرلر مع هذا ارواح سعداء علیینده دریعنی
یامقامات عرشیه ده ویامقام ارواحده در زیرا بیحه ارواح قدسیه
واردرکه قلم اعلی مقامنه دك عروج ایدر واندك حالنی الحق الله تعالی بلور

نظم دور قردر دو ریمز ○ دوران ایدرسك كلبری ○ اوج
علادر طوریمز ○ طیران ایدرسك كلبری ○ لطفایلیوب رحمانمز ○
اچدی بزمیدانمز ○ سرایلدی سیرانمز ○ سیران ایدرسك كلبری ○

كوش ایتاومحبوبك یوزن ○ قنده ایسه آره یوزن ○
دیدارله بوجان كوزن ○ حیران ایدرسك كلبری ○
پرخون اولوب جان وچكر ○ معشوقه عاشق باش اكر ○

سرّ انا الحقی اكر ○ اذعان ایدرسك كلبری ○ طرد ایلیوب شیطانكی
○ محكم قلوبا یمانكی ○ حقی كبی كرجانكی ○ قربان ایدرسك كلبری

○ اتحاد اتحاد له اتصالك فرقی بودركه اتصاله عین عبد
ملحوظه در اتحاده دكل زیرا بوراده اتحاد له مراد ایكی شیئك
شیء واحد اولمسیدكلدر بلكه وجود عبدك بالكلیه فناسی ووجود
حقله قیامی در یعنی وجود دیدكاری وجود حقدركه عبد انكله قائمدر
یوخسه عبدك باشقه وجودی یوقدر شول جهتدنكه كندی نفسنده
معدوم در بلكه وجود اولان حقدركه عبد انكله قائمدر پس عبد ایچون
وجود خاص وارد ركه وجود حقله متحد اولدی دیمك كفردر زیرا بو اتحاد
محالدر محاول كبی كه آبك كوزه حلولیدر زیرا حقك بو مقوله حلوللله
وجود عبده حلولی دخی متعذر الحاصل حقله حق اولق وجمیع اشیا حقله
قیام بولق دیدكاری وجود ممكن بنفسه استمساك ایتمیوب سریان نور الهی
ایله حیات بولق وغایتده دخی ملاحظهٔ امكاندن خلاص اولوب اصل
اولان عینه رجوع اتمار ومشاهدهٔ وحدت ایلمكدر ولكن ارباب ظاهر
ومتصوفه دن بعضه لری بوراده الحاده دوشدیلركه اهل ظاهر وجود عبد له
وجود حق اراسنده مباینت كلیه وارد دیدیلر وفی الحقیقه تعدد
وجوده ذاهب اولدیلر واكثر متصوفه دخی ایكی ذاتك بری برینه حلولی توهم
ایلدیلر ووجود عبد ممكن ووجود حق واجب استحاله وانقلاب ایدرصانديلر
وبو مقوله لر قیامتده مفلوج كبی مائل كلسه لر كركدر زیرا سدادن منحرفلردر

وبو مقام برمقدار بالاده تفصيل اولنمشدر وبو الحاد دن خلاص اولمغه
دامان انسان كامله تشبث ايمك وصحبتنه ملازم متايلمك كركدر زيرا
انسان كامل دل تلقين اولمدقجه حق شناس اولمق مشكلدر مكركه زياده
استعداد دل ناشي بلا واسطه الله تعالى دن استفاضه ايليه وبو مقوله
كمياب در زيرا اكثر ناسك حتى الفتي غالبا اولمغله صحبت جسمانية يه محتاجدر
وصحبت جسمانيه بولنديغي صورتده دخي استعدادات تفاوتاوزره درك
كبي سرعتله انتقال ايدر وكبي مدت طويليه محتاج اولور وبو معنى دخي
حجابك لطافت وكثافتلرندن كاور پس حجابي لطيف اولانك احكام
وجودي وكثيف اولانك احكام امكاني غالبا اولور وغلبهٔ امكان دخي
عالم مواليد وعناصره مورده بعض فساداتدن طاري اولور وجماد نك
اصلي حكم ازلي وقضاء سابقدركه تغييري محال در واحكام امكان
ديدكلري حقائق قابله ده تعقل اولنان تاثرات واحكام وجوديه يدكلري
اسماء فاعله ده تعقل اولنان تأثيرات در واسماء اصليه ده درجهٔ ذكورن
وارد را نكحون اسماء سي كليه وذاتيه اولنلرك عالم غيبه انفاذ بلري قويدر
زيرا اسما جذ بدر ومحلده دخي شروط وقيودك اجتماعي جهتندن زياده
قابليت وارد در پس انسانلره حيوانك فرقي اولدوغي كبي انسانلره دخي
فرقي وارد در وانسان حقيقي يانده سائر انسان حيوانيدركه
نصف صورتله قائمدر ميت كبي يعني انسان حيواني صورت الهيه ايله تمامها
قائم اولمشدركه حيات حقيقيه سي بوقدر ميتك حيات حسيه سي اولديغي كبي

انكحون

انكحون عالم ايله جاهل دنك اولماز زيرا جهل جاهلي ميت كبي قلمشدر قال تعالى
قل هل يستوي الذين يعلمون والذين لا يعلمون وبو مقامه مذركه جاهل
عالمه تلقين اتدكده تعجب ايدوب سبحان الله مرده زنده يه نيچه تلقين
ايدر ديمشلردر زيرا قلبي حي اولان ميت مرده ايسه ده حكما زنده در
وقلبي مرده اولان زنده ايسه ده في الحقيقه ميتدر نظم طوته كور
عاقل ايسك كامل انسان اتكن ٥ قومه الدنا بدي صورت رحمان اتكن
٥ جانله كيمكه طوتر دستني ارباب دلك ٥ كتورر بركون الاسودكي
جانان اتكن ٥ كيمي محمود كبي بابي آيازي كوزه در ٥ كيمي چون بنده طوتر
صدقله سلطان اتكن ٥ منكري مرشد ايدنمكه قالورسن يولده ٥
طوتمه كافرلني كوزله مسلمان اتكن ٥ حقيقتا غيرت حق شويله
كرك عاشقده ٥ چكه عالمدن الني سلكه دل وجان اتكن ٥
معلوم اولاكه انسان كامل ديدكلري حقائق الهيه وكونيه يي بالفعل جامع
وعالم انفس وآفاقي بري برينه تطبيقه قادر اولمه اشته بو بركتابك يمدركه
انك اسرارني حجب ظلمانيه دن مطهر اولنلر ادراك ايدر لراهل حجابه انلرك
وراز لرني بلمكه طريق بوقدر مكركه الوث تعلقاتدن مطهر اولالر ظهر
ايدن في الحقيقه كرچه الله تعالى در فاما انسان كامل مظهر ربوبيتا ولمغله
ينه تربيه سنه منوط در وسلوكنا اولى اعتقاد بالله واتدن عمل صالحدر
انكحون اعمال شرعيه اوزره مبني اولميان معارفه معارف شيطانيه
ديمشلردر ليلة الجمعة بعد الانتباه قيلني هذا المصراع التركي

ع کیم غنا یله غنی اولمازغنی • معلوم اولاکه بوکلام معنیدارك
رمنطوقی واوج مدلولی واردر • منطوقی ذکر اولنا ندر وانك
معناسی بودرکه برکمسه اولدن نصابه مالك اولمیه غنی اولدقدن
صکره تکرار برنصابه دخی مالك اولوب مالی مضاعف اولمغله غنی دیلمز
بلکه اوکی غنا ئله غنی در لحاصل غنی اول کا لاول غنی درکه
اکا صکره دن غنی اولدی دیلمز نتکیم ایاعن جد غنیلر وارد رکه انلرك
غنالری غناء ذاتی حکمنده در وهیچ برکمسه انلره دولتی صکره دن
بولمشلردر دیه مز اشته بونده رمز وارد رکه الله تعالی نك
غناسی ذاتیدر یوخسه عارضی دکلدر زیرا جمیع کائناته بذل وجود
اتدکدن صکره لوازم وجوداتی دخی اعطا اتمشدر حتی خلقك
سبب غناسی اولان اموری ایجاد ایلمش وجواهر ایچون ظاهر وکامن
دوزمش ومعدنیات اظهار اتمشدرکه انسان عاقل انی ادراکدن
قاصردر پس حق تعالی غنی مطلقدرکه هیچ برنسنیه احتیاجی
یوقدر واحتیاج وامثالی صفتلردن مبرادر بلکه جمیع موجودك
اکا احتیاج وضروری واردر نتکیم صمد دیتایله ذاتی وصف
ایلمشدر زیرا مصمود الیه یعنی محتاج الیه وغنی بالذاتدر •
حتی سلاطین وملوك بله بوقدر خزائنی ایله ینه محتاجلردر زیرا
حق تعالینك خزائنه احتیاجی یوقدر بلکه خزائن سموات وارضی
اوخلق ایلمشدر ملوك ایسه بویله دکلدر بلکه انلر خزینه ئرنی

حقك

حقك خزائنندن جمع ایدرلر واکا محتاج اولورلر ونفاد بولسه ضرورت
چکرلر حتی علم اکسیره مالك اولسه لر دخی ضرورتدن خلاص اولمازلر
زیرا اول علمی تعلیم ایدن دخی حقدر پس معلمك اول علمده حقك تعلیم
وتلقینده ضرورتی واردر اشته حق تعالینك غنی وجواد اولدیغی
معنای مذکوردندر سؤال اولنورسه کهٔ غنای مطلق حکمی بوایدیکه
هرکس غنای تام بوله وعالمده فقیر نامنه کمسه قالمیه مع هذا اکثر
ناس فقر واهل ضرورتدرکه معاشلرینی کدیمین وعرق جبین ایله
تحصیل ایدرلر جواب بودرکه مقدما بلدك که سکا بذل وجود
ایدن الله تعالیدر پس بوخصوصده سکا نعمت عظیمه سی واردر
سنی زندان عدمدن عرصهٔ وجوده چقردی ونور وجودله ظلمت
عدمی ازاله ایلدی وسن هنوز آدمك ظهر نده ایکن حرفلری
وصنعتلری آدمه تعلیم ایلدی وکسب رزقه آنی مدار قلدی بویله
حقك سکا بر باشقه نعمتی اولدی وچونکه سن بو عالمه عبادت
ومعرفت ایچون کلدك بونك ماعدا سی سکا بالعارض لازم کلدی •
بالذات دکل وشول عبادت ومعرفت که مقصود بالذات در رزقی قلیل
ایله قیام بولور زیاده جمع مالده ضرورت قالماز زیرا مال زائدن
طغیان حاصل اولور وطاغی وباغی اولان کمسه عبادت ومعرفتدن
بی خبر وعالمی قالور مع هذا اسماء الهیه خلقك احواله تفاوتلری
اقتضا ایدر زیرا جمله سی رئیس وغنی اولسه مرؤس وفقیر قالماز

وكذلك جمله سى مرؤس وفقير اولسه رئيس وغنى دنلر ونسب واضافات
وجود بولماز مرتبهٔ الوهيتك ايسه نسبت واضافاتدن عبارتدر تكيم
اهلنه معلومدر تفكر ايله كه فقير اولان كمسه غنى تاك آينه سيدر
زيرا وجود محتاج اولسه غنا وجود صفتلرى وجود بولماز وكذلك
متعلم اولسه هيچ كمسيه علم ومعلم دنلر زيرا عالمك عالم اولديغى
افاضهٔ علم ايله معلوم اولور مؤمنك ايمانى اقرارله ظاهر اولديغى
كبى وبو اضافات كه وارد رجنتده بله جارى درزيرا اهل جنتك
جمله سى كرچه مملوك حكمنده در انجمون نامهٔ الهى ده من الملك الحى الباقى
الى الملك الحى الباقى يازيلور ولكن درجات مختلفه حسبيله برى برينه
اضافلرى وارد رانجمون بعض درجات عاليه وارد ركه درجات
سافله اهلى انى بردن كوكده يلدزكبى كورر لراشته بو تفاوت
اعمال شرعيه ومعارف مرعيه ايله حاصل اولور كل ايدى كسيكى
اكا صرف ايله ورزق معنوى يه زياده قلمغه سعى ايت كه بورزقك
قليلى ايله بله غنى سن فكيف كه كثيرى ايله تكيم رزق صورى نك
كثرتنده فى الحقيقه انسان غنى اولماز بلكه فقرى زياده اولور
شول سبدنكه كثير الرزق اولانك اكثرى حريصدر وحريصك
كوزنى طبراق طولدرر بوجهتدن قناعت وغناى قلبا هلى فقير
ايسه ده غنى در وبر كمسه علم نافعه مظهر اولوب انكله غنى اولديغى
بلمك كركدر زيرا علم صفت شريفهٔ الهيه در وصفت الهيه ايله متصف

اولان كمسه فقير اولماز تكيم متصف اولميان غنى ايسه دخى فقير اولور
زيرا روحك بو عالم سفلى يه هبوطندن مقصود نعوت كونيه ايله
اتصافى دكلدر بلكه نعوت الهيه ايله اتصافيدر انجمون ديرلركه
طوراسنا نيده كمالى الهى وطور الهيده كمال انسانى لازمدركه كاه
معادن مبداء عروج وكاه مبداء دن معاده نزول واقع اولور
وحفله سير وطير وجود بولور فافهم جيدا نظم اى غنى وكريم رب
جواد • عبد محتاجه ايلكل امداد • باركاهكده قول اولان آدم
• جمله اكواندن اولور آزاد • فيض لطفك كه خوان يغمادر •
بوقدر بزله دوكمناز زاد • كبريائكه نظر اولنسه اكر • شاهلر
امركه عبد منقاد • قاف قدرتده در بوجمله بلاد • فيض حكمتده در
جميع عباد • يا وفى الرشاد والتوفيق • ايله حقى وصلكه ارشاد
• وَمَدْلُولُ اَوَّل بودركه ع كيم فقير اولسه فقير اولماز فقير •
يعنى هر كيمكه بالذات فقير اولسه بردخى فقير اولماز بلكه فقر اولسه
اوزنه فقير در حتى غنى اولسه دخى فقير در وكذلك غنا دن صكره فقير
اولسه دخى بنه فقر اولدن حالى متغير دكلدر بلكه تغير بولدى ديمك
برقاج كون غناى صوريه كوره در غناى صورى ايسه فقر اولدن
انك حالنى تغيير اتمز بلكه غنى صورى اولسه دخى بنه فقير معنوى در
زيرا وجود امكانيدن خلاص اولمشدر يعنى امكان كه ممكنك وصف
ذاتيسى در سبب افتقار دركه فيض الخير والجود كافاضهٔ وجود يله

وجود بولمشدر یوخسه فی نفس الامر معدوم ومفتقردر پس بوندن
اشارت واردرکه ممکنه واجب اولان بودرکه عدم اصلی وافتقار زاینه
نظر ایده وکندنی بالفعل شم رائحهٔ وجود اتمش بله وفقیر ومعدوم به
دعوی صحیح اولمدوغن فرم ایلیه وکمالاتی حقه ارجاع ایده وغنی اولورکه
رب العالمینک فیضی ایله غنی اولدوغنه واقف اولهٔ نتکیم شیخ
سیّد فضلی الهی قدس سرّه کلماتنده کاولورکن فقیرا بفقرهواصل کل
فقر ولا اصل له اصلا تکن غنیّا بغنی هواصل کل غنی ولا اصل له
اصلا یعنی فقر حقیقی فقر عبد درکه ماسوادن بالکلیه خالی اولمقدر
وغنای حقیقی غنای مولی درکه عبده غنا اندن مستفاض در یعنی
عبدکه وجود مجازیدن بوشامش وحقه ویره جکین ویرمشدر
حق تعالی دخی بومقابله ده کا وجود حقیقی ویرمشدرکه عبد دخی
وجود حقیقی نک غنا سیله غنی اولمش وبالکلیه فقردن قورتلمشدر
کرچه ظاهرده فقیر ایسه ده نتکیم کسیرله نحاسک وصفی وصف
ذهبه منقلب اولسه اول ذهب بردخی نحاس اولماز وشول کمسه کهٔ یمش
سنه دنصکره وصفا وله دونر دیمشدر حقائقدن غافل ونفس
الامره جاهلدر ابوعلی سینا کبی نتکیم کلمات مشایخده کاولور الفانی
لایرد الی اوصافه یعنی فانی فی الله اولان کمسله اوصافنه مردود
اولماز والا الله تعالی عطاسندن رجوع لازم کاولور وبوندن فهم
اولنورکه بعض انبیادن کهٔ بعض زلّه صدوریله نبوّتدن استرداد اولنمشدر

دینلر

دینلر وکتابلره یازانلر غلط محض اتمشلردر زیرا سلب نبوّته تخویف
وعتاب اولندقلری بالفعل سلبی اقتضا اتمز نتکیم حضرت عزیرٔ علیه
السّلام قضا وقدردن اکثار سؤال اندکده یاعزیر اکر بردخی بو
مقوله نسنه دن سؤال ایدرسک سنک اسمکی دیوان نبوّتدن محو
ایدرم دیو بیور مشدر مع هذا بومقوله کلمات تأویل اوزرنه مبنیدر کهٔ
ارباب بلور مثلا دیمک اولورکه یاعزیر سنکله مقام نبوّته سن سؤال
اندوکل نسنه مقامکه مناسب دکلدر بلکه مقام ولایته مناسبدر
زیرا مقام نبوّت مقام احکام ومقام ولایت مقام حکمتدر واهل
احکام اولنلره کلام حکمت مناسب دکلدرکه سبب اختلالدر ٥ بو
جهتدن مسؤلک اولان معنی مقام ولایته نزوله محتاجدر نتیجه نبوّتی
ایسه ولایتک فوقنده درکه تشریفاتدندر نتکیم مرتبهٔ رسالت دخی
مرتبهٔ نبوّتک فوقنده درکه اختصاصاتدندر پس بعض شرائع
کرچه منسوخ اولور فاما شارعلرک وصفی منزوع اولماز یعنی الله تعالی
عبده الباس اندوکی خلعت تشریفی نزع اتمز وعبد دخی یارب بونی
بنم اوزرمدن خلع ایله دیمک دخی دورست دکلدر انکون حضرت
نبوّتدن صلی الله علیه وسلم حضرت عثمانه رضی الله عنه وارد اولدیکه
یاعثمان لاتنزع قمیصا البسک الله بوجهتدندر هرچندکه غلغلهٔ
معهوده ده نزع خلافتله الحاح اتدیلر حضرت عثمان مقتضای کلام مذکور
اوزره وجود ویرمدی وخلافتدن فارغ اولمدی تاکه آنک اوزرنه

استشهاد اولندی وهاروت وماروت حقنده دخی معصیت اندی
دیدکلری افتراء محض وتکذیب قرارندر قال الله تعالی لا یعصون الله ما امرهم
یعنی ملائکه نوردن مطبوع اولمغله عصیان اتمکدن انلرك شانلرندن
دکلدر پس مطیع محقق عاصی وفاسق اولماز یعنی مطیعك فاسق اولدیغی
مقوله کوره در وشولکه محققدر که جمیع مراتبی قطع اتمش ومرتبهٔ ذاته
ایرمشدر مرتد اولماز امکان واریسه دخی زیرا امتناع بالغیر دخی
وارد رکه حفظ وعصمت الهی در الحاصل امکاندن بالفعل وجود
لازم کلمز ووجود خارجی صورتنده دخی مؤلدر تکیم خواص کك معیتی
خصوصنده مرور اتدی نظم شواهد دیده که کوردی هلال بیرامی
• سرور عید له آخر اونتدی اخشامی • چقان بو ظلمت تندن ایرشدی
نور له • کچوردی ذوقله آخر جمیع ایامی • سریر دولت وتاج
وقبای شاهی نیدر • بو بزم فقر وفناده ایچن طلوجامی • بلن بوسترسی
لسانه کوردمدی اصلا • که قتری ایچره نهان اتدی لب بادامی • ندر
بو نقطه وبو زیر نقطه ده نقطه • ندن براولدی بو معنی وبو لفظ نامی •
جمال یوسفه بق برده وجه اصلی کور • سمنله کورمه برابر بوی کل اندامی
• حرام اولدوغنی بلدی حقی دار بنك • جناب حقه قوشندی بو یولده
احرامی • ومدلول ثانی بودرکه ع کیم فقیر اولسه غنی اولماز
فقیر • یعنی هر کیمکه فقر اصلی ایله فقیر اولسه غنای اصلی ایله غنی
اولماز زیرا یکی ضد بریرده مجتمع اولمق لازم کلور ولکن غنای

عارضی

عارضی ایله غنی اولور زیرا ذاتی ایله عارضی اراسنده منافات یوقدر
تکیم سلطان رعیته کوره غنی وحقه نسبتله فقیردر زیرا سلطان ایسه ده
عبددر عبد ایسه مالکی ایله مالکلکدر حق ایسه مالك حقیقی در تکیم
قرانده کلور ان کل من فی السموت والارض الا اتی الرحمن عبدا پس قطب
الاقطاب وسلطان اعظمك صورت رحمانیه اوزرینه اولدقاری جهتله
مانع دکلدر ولکن اسم ذاتی وکلی لرینه نظرله سائر لرك انلره نسبتی
نهرك دریایه وبخومك شمس وقمره نسبتی کبیدر اشته براصلدن نشاءت
اتمك هر وجهله مساواتا قتضا ایلمز وبونك امثله سنه نهایت یوقدر
تامل ایله تاکه انفس وافاقده بوله سن ورتبه مرتبوی بوله سن •
وانسان کامل اوله سن الحاصل مصراع مذکوردن حسن ادبه تحریض واردر
زیرا غنای حقیقی حقك اولیحق عبده دعوای غنا دوشمز شول وجهدنکه
اصلی دکلدر تکیم مستعیر لباس مستعار له افتخار اتمز زیرا عاریته درکه
کندنه ملابسه سی اضافی در • وبرخزانه نك مفتاحی الده بولنوب
اما نتکار اولمغله نفس خزانه ومافیها کندینك اولمغی مستلزم اولماز
کل ایمدی جمیع کمالات الهیه یی حقه نسبت ایله وکندیکی اورتادن رفع
ایله وحدتك اوزره قرار ایت که ذل وفقر وعجز وضعف وعبودیت
وامثالی در ونعوت الهیه یی دعوایه تجاوز ایلمه اکرچه حق تعالی
سکا انکله تجلی ایده حیات که حیات حقله قائم اوله سن وجمیع اشیاده
سر حیاتی مکاشفه قله سن وعلم که ذات صفات وافعال وآثار حقه

تعلق ایدن علوم حقیقیه که حق تعالی سکا تعلیم ایلشدر وجمله اشیاده
صفت علمیه بولندوغن تعریف قلشدر وسندخی بو تعلیم وتعریفله واردن
شئ الا یسبح بحمده سرتی بلدك زیرا خالقنه علمی اولیان اشیا خالقی نوعله
تنزیه ایلر واکا حمد ایدر وتنزیهلری بودرکه خالقی عجزدن واوصاف
کونیه دن تبرئه وحلول واتحاددن تبعید در وتحمیدلری بودرکه
نعمت وجود له منعم اولشلر وجمله ما خلق فهدا ابولمشلردر •
واراده وقدرت وسمع وبصر وکلام دخی بویله در نظر ایله که
اراده ی صفتندن بعوضه یی نمرود وعسکرنه ارسال ایتدی وانلره
نه مرتبه قدرت ویردیکه بو قدر ضعف وجود له دشمن قویناك
حقندن کلدیلر وجمیع اشیا عالم عدمده ایکن کن خطابی اشتدیلر
زیرا علم الهیده ثبوتلری واردی وآدمك حین نفخ روحده نظری
جسدنه تعلق ایدوکی کبی انلرك دخی تعلق ایتدی وحجر وشجر وحیوانك
کلام صادر اولدی زیرا کلام حقی کوش ایتمك کلام حقی کبی کلام ایتمکی
مستلزمدر شول جهتدنکه صنع باریدر وصانعك جمیع صفاتی
صنعنده مندرجدر • وشولیرده که بر صفت الهیه بولنده جمیع صفات
دخی بولنور والا نقص وعجز لازم کلور وبو تجلی عامده جمله اشیا
مشترکدر ولکن کیمنده بعض آثار وکیمنده کل آثار ظهور یله تفاوت
اوزره اولشلردر انکچون انسانله حیوان وحیوانله نبات ونباتله جماد
مرتبه ده بر درکلردر وبوندن صورت حسنه نك سائر صورلرینه

بحانی فهم اولنور تکیم انسانی صورت الهیه اوزرنه خلق ایتدی والحمد
تقویمله دخی قائم قلدیکه صورت حسنه در اکرچه احسن تقویم صورت
حقیقیه یه دخی شمولی واردر کلا یمدی آینه یه نظر ایله کندیکی کورسك
زیرا جمیع اشیا مرائی واولمرائی ده کورن سنسن ونفس مرات دخی حقدر
زیرا وجوده باطل یوقدر مکر که باطل اضافی اوله مظاهر اسم مضل
کبی زیرا باطل مطلق ممتنعا تدر که انکله تجلی واقع اولمشدر واکا اسماء
ممتنعه دیرلر وعدم تجلیدن ظهور عالم نقصان اوزرنه اولق لازم
کلز تکیم دمشلردرکه لیس فی الامکان ابدع مما کان نظم
آی یوزك حسننده حیران درملك • عشقك ایله دور ایدر دائم فلك
• مرکز ارض ایلدی جسمك ولی • قلدی جانك قبة چرخه درك
• سرّ حق قلدی تجلی سرّکه • قلدی غیری سنکله مشترك • نار عشقه
دوش بوسری بلکه • کوزلر کدن یاش قوبار انسون یورك •
کرچه هر یوزدن تجلی وارسکا • هر کس اما حائز بلك کرك •
متکری سویلیمه ای حقی یوری • دوشمز آنك اغزنه الله دیمك
• ومدلول ثالث بودرکه ع کیم غنی اولسه فقیر اولماز غنی
یعنی غنی اولان کمسه فقیر صورتنه کرسه دخی فقیر اولماز زیرا
صورت فقرده اولق فی الحقیقه غنای منافی دکلدر تکیم
سلطان اعظم تبدیل جامه ایدوبصور مختلفه خصوصا فقرا
شکلنده کورنور مع هذا فی نفس الامر سلطاندر وبونده شول

حدیث قدسی یه اشارت وارد رکه کلور یا ابن ادم مرضت فلم
تعدنی قال یارب کیف اعودك وانت رب العالمین قال اما
علمت ان عبدی فلانا مرض فلم تعده اما علمت انك لو عدته
لوجدتنی عنده یعنی الله تعالی عبد یکندی منزله سنه تنزیل
ایلدی واولوالامری وجوب اطاعتده تنزیل ایلدیکی کبی وبلکه
عبدی صورت رحمانیه اوزرنه خلق اتدوکندن انك مرضنی
کندی مرضی قلدی واکا مرتبهٔ عمانیه دیرلرکه الله تعالی یومرتبه ده
نعوت کونیه ایله متصف اولور فرح وضحك وبکاء ومرض
وامثالی کبی وبو اتصاف انك رب العالمین اولدوغنی یعنی
بالذات عالملردن غنا وانلرك صفاتندن تنزهنی مناف دکلدر
زیرا مراتب تنزلات باشقه ومرتبهٔ غنا وتنزه باشقه در
پس کاه اولورکه سن آنك غنا سی مرتبه سنه صعود ایدرسن
وآنی تنزیه ایدرسین وکاه اولورکه حق سنك مرتبه کهٔ تنزل
ایدر وکندی سکا تشبیه ایدر بوراده ندرکه آیات محکمه وایات
متشابهه دیلور یعنی اسماء الهیهٔ ذاتیه حقائق کونیه یه تعلق
اتمزدن اول محکمات ایدی وبزاول مرتبه ده مظاهر محکمات ایدك رکه
ترکیبدن عاری ومجرد اولان حروفه بکزردك صکره که تعلق واقع
اولدی متشابهات دنلدی وبزدخی مظاهر متشابهات اولوب حروف
مرکبه صورتنه کردك پس اسمانك مرتبهٔ صفاتده تشابهی مرتبهٔ

ذاتده

ذاتده محکمیتی منافی دکلدر ومرتبهٔ تشابهده دیمشلردرکه
بیت خسته اولش اکثر قران اوزن دکلر خسته اولان کیدیدرکندی
قران ایچنده مقصود بودرکه خسته اولان وخسته اوزرنه
قران اوقیان وقران ایچنده اولان حقیقت برمعنادرکه ظاهرده
صور مختلفه ده کورنمشدر تکیم السلام علیك ایها النبی کلمه سنده
نبی علیه الصلوة والسلام کندنه سلام ویردی زیرا مراد ملکیتدك
بشریتنه وجمعندك فرقنه سلامدر وحدیث مذکورك مابعدنده
کلورکه یا ابن آدم استطعمتك فلم تطعمنی قال یارب کیف اطعمك
وانت رب العالمین قال اما علمت انه استطعمك عبدی فلان فلم تطعمه
اما علمت انك لو اطعمته لوجدت ذلك عندی ویومقامده امام
مکتك قوت القلوبده حکایتی واردر اختصار اوزره بودرکه الله
تعالی حضرت موسایه علیه السلام وحی ایدوب یا موسی فلان کون
سکا وارورم بکا ضیافت ایلمدی حضرت موسی دیخی تدارك عظیم
اوزرنه اولوب بنی اسرائیل دیخی مترای اولدیلر واول کون کلدکده
بر پیر فقیر حضرت موسایه کلوب شیء لله دیوجك موسی دیخی
عتاب ایدوب یوری شمدی آنك قپوسی دکلکری بزه کلجکدر بزم اشغالمز
واردر دیوردفع اتدی واول کون تکرکلیوب بنی اسرائیل دیخی موسایه
بوخصوصده قیل وقال اتدکده حضرت موسی دیخی مناجات ایدوب
یارب کلمکه وعدا تمش ایکن کلدك وبنی بنی اسرائیل اراسنده بحمل قلدك

دیوجك خطاب الهی وارد اولدیكه یا موسی اول كون فلان وقتده
برپیر كلوب سندن شئ لله دیمش ایدی اول پیر صورتنده كلمن بن
ایدم اكراكا اطعام ایدیدك بكا اطعام ایدردك دیو بیوردی
وآخر حدیثده كلور یا ابن آدم استسقیتك فلم تسقنی قال یا رب
كیف اسقیك وانت رب العالمین قال استسقاك عبدی فلان فلم تسقه
اما انك لو سقیته لوجدت ذلك عندی اشته بو مقوله متشابهات
اریا بظاهر عندنده مؤوله دركه عبدی كندی منزله سنه تنزیل ایله
تشریفدر واهل حقائق عندنده تنزلات الهیه دندر زیرا جمیع اشیا
تجلیات الهیه‌ی مشتملدر نتكیم بالاده تحقیق اولنشدر
بیانندن بعض مراتبی ذكر اولنمشدر ولكن بو مقوله مقاماتدن حادرك
حذر ایله ومراتب اوزرنده حركت قیل تاكه زلله دن مصون ومحفوظ
اوله سن نظم ای ولی مقرب درگاه ● مظهر ستر تجلی الله ●
عرش وكرسی سریر جاهك اولوب ● قلدی عالم رهنی اولوشاه ●
هر نفسده سكا بیك بر اسماء ● نجه بیك كره ایدر نیك نگاه ●
شعلهٔ آفتاب نور شكن ● طوتلور آسمانده جرم ماه ●
صد هزاران آچلور غنچهٔ باغ ● نفس هودن ایلسك براه ●
سجده ایلر سكا اهل ملكوت ● وصفكی تمدن عاجز افواه ●
حقیا طوت لواء معرفتی ● اوله تحتنده سكا خلق سپاه ●
لیلة السبت بعد الانتباه قیل لی بهذه العبارة التركیة علی ما هو

العاده

العادة بینی وبین الله فی بعض الاوقات ● زمین بوتله مزین در
زمین ایله مزین مقلوب قیلندن اولدیغی خفی دكلدر بو دخی بو فقیره
وارد اولان غالب عباراتك لطافتندندركه لطف معانی لطف
الفاظه مقارندر وبو مقوله لرحد اعجازه قریبدر زیرا وارد
رحمانی دریوخسه تعمل انسانی دكلدر وتعمل ایله وارد فرق كلام
ناسله قرآنك فرقی كبیدر وبو اراده بوتله مراد بوتت لغویه در ●
عرفیه دكل زیرا بوتت عرفیه باقی مسدود درانباء عن الله ایسه قیامته دك
باقیدركه جانب ولایته سد یوقدر نتكیم بالاده تحقیق اولنشدر
ومرتبهٔ ولایت ستر بوتتدر زیرا ولی یه دخی قرآن نازل اولور ولكن
فی الحقیقه نزول اولدن غیری نزول یوقدر وولی یه كوره تكرر نزول
واقع اولمق محضا مزایای قرآنی تفصیل ومحل نزولی تشریف ایچوندركه
ولی بینك وارثی وانك هیئتی اوزرنه خلیفه سیدر بوجهتدن زمین
دائما ستر بوتله مزیندر زیرا وجه ارض خلیفه دن خالی دكلدر ● اشته
شریعت محمدیه نك منسوخ اولمدوغنك ستری بودر یعنی احكام ظاهره
اجراء اولندقجه ستر بوتت عامهٔ خلق اراسنده در ورسول الله صلی الله علیه
وسلم حیات دنیویه ایله حی كبیدر زیرا وارثی آنلدن مقامنه علی الاستمرار
قائمدر وستر ولایت خاصهٔ ناس ایچنده درگه اقطابدر پس كویا رسول الله
صورت بوتت وستر ولایتله حالا افتی اراسنده باقیدر وامری جاریدر
قال الله تعالی وما آتیكم الرسول فخذوه یعنی طرف رسولدن وارد اولان

احکامایله عمل لازم اولدیغی کبی وارث رسولدن وارد اولان علم وحکمتی دخی
اخذ ایتمك لازمدر زیرا وارث ترجمان رسولدر وسویلدوکی مغز قراندر
کویاکه مجتهد باطندر یعنی مجتهد ظاهرك استنباطاتی معمولبها اولدیغی
کبی مجتهد باطنك دخی استخراجاتی بویله درزیرا ایکسنك دخی استنادی
کتاب وسنته در اگرچه حقائقه کوره هرکسه تطبیقی مشکلدر زیرا عقلی
دکلدر بلکه کشفی در واهل کشفه مجتهد باطن دیدوکزمحضا نظر ایله یوخسه
امور کشفیه ده اجتهاد اولماز بلکه الله تعالی طرفندن بلا تعمل القا
اولنور بوجهتدن بونلرك کشوفی قطعیات ومجتهدك اجتهاداتی ظنیات
قبیلندندر انکچون اجتهادیات نیچه یرلرده نقض اولنمشدر کشوف کتل
ایسه محکمات درکه اکا تاویل صغر وظن کرمز اگرچه منکره کوره مکشوفدر
زیرا منکر عقل قاصر کوزیله نظر ایدر اگر بصیرت نافذه سی اولایدی
اشیایی کما هی کورر وحقائقه کما ینبغی واصل اولوردی کل ایمدکی بوسز
الهی یه واقفی اولمغه سعی ایله وکندی نفسکه عجب وغروری براقوب سن
نقد عالم رسوم اولسك ینه ارباب حقائقك زمرتی کبی سن که اهل
حقائق سلاطین معنویه در ورعیته سلطانه قرشو سوز سویلیك
دوشمز زیرا سلطانك اسمی کلی ورعیتك جزئیدر نظر ایله شول
آیته که کلور یدالله فوق ایدیهم وبرخانه ده که پدر اولدیغی
مجلسده که استاذ بولنه اولاده وشاکردلره سکوت لازم اولور
والا تارك الادب سلسله سنه کچرلر چونکه هرعصرده ستر نبوت باقیدر

اول عصر اهلی اول سترك صاحبنك قومی اولورلرکه تابع اولدقلرات
اجابت وابا واستکبار ایدنلرامت دعوتدن شمار اولورلر بوجهتدن
مشایخ کبارهٔ مبایعه اتمك واجبدر زیرا برکمسه نك ظاهر شرعه انقیاد
کوسترديکی ایمان تقلیدی آثار ندندر پس تحقیق ایمان محققه متابعتله
بوجهتدندرکه دعوت الی الله وارشاد الی الله دیرلر ودنیاده محقق
اولمق زینت ارضدر وظاهرده زینت ارض نیچه امتحان قبیلندن ایسه
باطنده دخی محقق محك درکه منکرك قرنی ومقرك خلوصی انکله بالو
اولور وستر نبوت اهلنه زینت اطلاق اولنمق اسماء الهیه یی حسنه وصف
اتمك کبی در یعنی حسندن مراد حسن معنوی اولدیغی کبی کهحقا قندهٔ
اصلا اثر قبیح یوقدر وجمیع متعلقاتی صنع جمیل الهی در زینتله دخی
مراد زینت معنویه در زیرا انسان کامل علوم ومعارفی زینت
باطنه در وبلکه اوراق وقراطیس دخی انکله مزین وجمال ایله تمام
نظر ایله که برمجلسده علما محققندن برکمسه حاضر اولسه اول مجلس
زیاده رونق ویرهابولور مکرکه اهلی اولان نامردلر منکر اولالر زیرا بو
صورتده اهل انکارك اکا نظری بوجهتدر رسول الله نظر کبی اولور وقرآنده
کلور وتریهم ینظرون الیك وهم لا یبصرون یعنی منکر اولالر بصیرت دخی
اولسه اعمی حکمنده در زیرا مقصود نظر باطندر نظر ظاهر دکل اگرچه نظر
باطن اولدیغی یرده نظر ظاهر دخی خویدر ومرویدرکه برکون جناب نبوت
راکبجمار اولوب اصحابدن برنفرله بعض اهل نفاق مجلسنه مرور ایتدکده

اوراده برمقدار وقفه ایدیجك مركب بول ایلدی وانلرا اول معنای استفا
ایدوب یا محمد مركبكی اوته طوت زیرا بزه اذیت اتدی دیدیلر كویا رسول
اللهك اول مجلسده دوراولدوغنی استدیلر وبلدیلركه اكر اول مركبك
بولنی نوش ایده لردی تصحیف انلره قوله یول اولوردی نتیكیم حجام اولان
معمردحجامتی بلاتوقف نوش اتدی وبرخادمه بیت برقدح ایچده بول
نبوی بولوب ایچدی واكا زیاده طتلو كلدی وبوصورتلرده جناب نبوی
انلری منع ایلمدی وشریلری حقنده سوز سویلیدی بوجهتدن بعض ائمه
فضلات بنویه نك طهارتنه ذاهب اولدیلر زیرا بنجه طاهر اولیه كه قلیل بولنه
اجزاء باطنه واعضاء ظاهره یه دخی طهارت سریان اتمشدر وبویابده
عاشق ایله غیرینك فرقی وار در زیرا عاشقده حجاب طبع بوقدر كه محل استقا به
واستخباث در بلكه مجذوبدر كه معشوقه نظر بصیرت ایله نظر ایدر بو نظر
ایسه كثرته شعور وكیفیاته اطلاعی رفع ایدر ومعشوقله یك دل ویك تن
اولوب مجلس صحبته باب وحدتدن دخول ایدر ونظری كالدن غیریه منحرف
ومنصرف اولماز وشولكه زاهددر آنلرك نظری نظر اهل نفاق كبی دركه طبیعی
استخباث ایدر زیرا نفسی خباثتدن قورتلمشدر وخبیثی دخی استقا بایدر
زیرا نفسی محرتنده نار عشقله یانوب دوتمشدر بلكه جعل دید كلری
دوتیه كبی دوشله اوینار وبلكه وجودی دیاغ خانیه دونمشدر كه
كلب نفسك نجاستی اكا خوش كلور عجب الدركه دنیاده خبیث وطیبی تمیز
ایدر قیل نادر بولنور وجیبه تر تجنب طیب ندر سالكلرك ادراكنه بلكه صغر

مكركه

مكركه طریقنده محقق اوله وبو كلامك سری بودركه زمانمزده كثیرلرن
سالك زعم ایدنلرك اكثری یا الحاد ده ویا استطابة خباثتده درویا خود
مجوعنی حاویدر وزعملرینجه تالیف رسائل وكتب دخی ایدرلر بلمزلركه
الی اخرالزمان تخلید كدیا یدرلر براق اهل كسیر كبی اشته دسائس
نفسانیه دن غافل اولنلرك حالاری بودر وبو مقامك تفاصیلنه نهایات
اولماز والله الهادی نظم كل ای صوفی دماغكدن چقر بودور بوسودایی
• كیدر بوخلقله دنیا ایچون بیهوده غوغایی • طهارت بولغیسه
باطنك خبثه تعلقدن • قومه جاروب كلكده ذره دكلوحبّ دنیایی
• غبارها سوای سل سپر صحن درونكدن • قومه جاروبكوش
الدن همیشه لاوالایی • نه ایلدن كلدوكك بلمزسن اصلا بومیدر
یابول • نه خود الطوتمغه حقدك كرزسن مرشد آرایی • بلورسن
زینت دلدر علوم باطنه حقا • حیف حقی الدن كیمز ایسك بویله
دیبایی • نظم فراغت ایده لوم دهرك كلوك باغ وبهارندن
• چكویال الشبو دشتك سنبلندن لاله زارندن • سكارنك
اتمسون ای بلبل دل رندك كل آخر • یوری دامانكی قورتاراتك
بجاره خارندن • صفاویرمز مشام جانه بوبوی فاخركز •
نه حاصلدر درخت بی بقانك برك وبارندن • شبوروزنده
عالم بوقی بلاودردی حددن چوق • بوبردریای محنتدر یوری كچمه
كنارندن • بوجان خسته یه تیمار ایدر یوقمی بودنیاده • قالوبدر

کوشهٔ غمده بکجلزاه وزاردندن • صاقول الدائمه ای حقی بونفسک
آلنه اصلا • که حقی اختیاری بلکه اوله اضطراردندن • •

امناء امینک جمعیدر قصرله بونلرملاهیه طائفه سیدر
باطنلرنده اولان اسرارددن ظاهرلرنده اثر بلورمشدر یعنی دعوادن
محفوظلردر اکرچه بعضه کلمات عرفانیه تحریر وتقریر ایدرلر زیرا افشای
رازاتسلرخیانت اتمش اولورلر امانتله ایسه مطلقا خیانت اولماز •
فکیف که امانت حق اوله قال تعالی انا عرضنا الامانة علی السموت والارض
والجبال فابین ان یحملنها واشفقن منها وحملها الانسان یعنی امانت الهیه کی
ظاهرده احکام وباطنده حکم دراهل ملک وملکوته وخصوصا ملائکه جاله
سائرلردن اقوادرعرض اولندقده اول بارکران انه انساندن غیری تحمل ایتمدی
واوزرنه آلمدی بلکه انسان کامل زیرباره کردی زیرا انسان ناقصک
فی الجمله احکامله معامله سی وارسیه دخی اسرارله مناسبتی یوقدر واسرارله
مناسبتی اولوبعهدهٔ امانتدن کلمیلردخی انسان ناقص عدادندن اولدیلر
تفکرایله کدرکمسه نی برمتاعه ویابرامرخفی یه امین قیلوبنه یاربو معنادن
کمسه یی کاه اتمک دیو توصیه اولندقده نصکره اظهار وافشا ایلسه
امانتدن جفروخائن اولورلر اسرارالهیه خودالله تعالینک بالذات اختصاصله
توصیه اتدوکی امردن پس آنی افشایه جسارت خسارت عظیمه درد •
وصحابه کرامدن رضی الله عنهم ابوعبیدة بن الجراح لسان نبوتدن امانته
تخصیص اولندی زیرا امانت ابوعبیده نک حامی غالبی ایدی حفظ سرّ امتک

ابوحذیفه

ابوحذیفه نک حامی غالبی اولدوغنی وحدیثده کلورکه العلماء امناء
الرسل مالم یخالطوا السلطان یعنی علماء حاملة اسرار رسلدرکه خواص ناسدن
پس عوامله صحبت اتمدقچه نقض عهده وافشاء رازه سبب اولورمکرکه مخالطه
طرف سلطانندن اوله طرف علمادن اولیه تکیم مخالطه ی علمایه
نسبتدن ظاهردرزیرا مخالطه طرف سلطانندن اولیحق علماء مجبوروهوای
نفسدن محفوظ اولورلرخلافنده ایسه بومعنی مفقوددرودیمشلردر
بلادعوة باب سلطانه تردد ایدن جاهلردر بعدالدعوة اجابت اتمین
اهل بدعت اولدوغنی کبی ووصایای امانتیده کلورکه یابنی کن امینا
تعش غنیا یعنی امانت سبب غنادرزیرا امین هریلادمک آمندرخاتن
هالک اولدوغنی کبی پس شول برده که نفس نجات بوله بجب الغالب الهی
اکا تابعدر ونفسه نجاتا ولدیقنی برده ماله نجه نجات اولورلحاصل
نفس سلامت اوزره اولوبه مال هلاک اولسه دنیه غنا یاقیدرزیرا
سبب کسب الان نفس بقاده درودیمشلردرکه اخذ امانته مسارعتامه
بلکه عهده سندن کلمک عسیر اولورزیان عامیه دوشوبه مدخول ومتهم اولورسن
وبرکمسه سندن نصیحت استمدکده فضولیق ایدوب اکا بندورویرمدیمه بلکه
مکروخداعله متهم اولدیسن ومستور اولان نسنهٔ کشف اتمه زیرا خبث
طبعله مطعون اولورسن کل امدی جاهل ایسک عالم اوله کور وعالم
اولدقده نصکره دخی امین اول والاخیانت اشراط ساعتدن اولغله ملک
وجودک بوزیلوبه قیامتک قوپروقحت چکرسن والله هوالحفیظ

نظم کنز مخفی سر حقدر طلسمیدر بوجسده • طلسمی فتح ایتمیجه
کنزی بولمازسن ابد • جام عشقی نوش قیلمق هرکسه اولماز نصیب •
اولمیجه فیض پاك حقدن انسانه مدد • بونوکه ادراك امانت بارنی
چون ای کوکل • تحمل کردوتا اولورسه ده دریاله قد •
سترمهمدن خبر ویرمه خیانتدر صوکی • اغزکه مهر سکوتا ور
آچه کل اندن صدد • دوشمکه برج بلایه کوکب انسان کوزتی •
بیجه بودوران هرشب صحه دك ایلر رصد • سترحال ایت حقیا
حقدن دلرسك کرقبول • حفظ سر سینه ایله اورمیه نادست
رد • لَیْلَهٗ اَحَدَهٗ رسم المی ایله حرف ی ظاهراولوب یندنی
هجه لوبی اوتوریو دیدم یعنی یوقلبکی اخلاق ذمیمه دن وطبعکی
شهواتدن ونفسکی هوادن پس ضمله هجه لکائرتی یومعناسنی افاده ایتمك
ایچوندرکه لسان عربیده غسل وتطهیر ایله دیمکدرکرچه هجه ده یوقفطی
قصرایله واشارتده اشیاعله درنظر ایله ایمدی بورمزه کهیجه رمزدقیقه
وباطنکی حرفیاسترنه ایرشدر ونیجاستمعنویه دن تطهیر ایله زیرا جهل
وذمائم وشهوت وهوی وامثالی ایله باطن انسان متلوث اولورو تاوث
دنی حقیقه موذیدرکرك ضیق دنیا وکرك ضیق دین انجیون حدیثده کلورکه
دم علی الطهارة یوسع علیك الرزق یعنی طهارت صوریه ومعنویه یه
مداومت ایده نك رزق مطلقا واسع اولور یعنی معاشده ومعاده
مضایقه چکمزودنیالغی وافر وغداء روح اولان علوم ومعارف فی متوافر

اولور

اولور ویونده اشارت وارد رکه حروف وکلمات عربیه لسان فارسی
ویاترکیده نه ایله تعبیر اولنورسه موذاسی صحیحدر حتی اهل تعبیر
لفظدن دخی اخذ ایدرلر لسانده کوره مثلا منامده انجوکورسه
انجورسن دیرلر وامام مالکدن سؤال ایدوب دریاخنزیر نك لحمی
حلالمیدر دیدیلر امام دخی جوابده حرامدر دیدی سائل دخی یاندك حرام
اولورکه بالق جسندندر دیوجك امام دخی خنزیرله تعبیر اتدوکك
سیبدك دیدکی یعنی کردیاخنزیری دمیوب شول بالقکه خنزر صورتنده در
اکلی نجه دردیدیکی بالق ایله تعبیر اتدوکندن اوتوری حلال اولوردی
وصورت قبیحه ده بولندیغی ضرر ویرمزدی بین عبارتلك حل وحرمتده تأثیری
اولدی واربابحقائق دخی بومعنی اوزرنه اتفاق ایتمشلردر وبوراك
لسان الخلق لسان الحق سری معلوم اولور وحسن فال دخی معنای مذکوره
ملحقدر حتی رسول الله صلی الله علیه وسلم بیورمشلردرکه بکا وفد
یعنی ایلچی وواسطه بعث ایتملو اولسکوز حسن الاسم وحسن الوجه اولان
کسه کوندریکوز تکیم الله تعالا انبیای علیهم السلام حسن الاسم وحسن الوجه
وحسن الصوت قیلمشدر وبره اسمی کهاسماء بنسادندر تغییر اولنمشدر زیرا
کرچه بره کلدی دیمك خوشدر فاما چقوبکسه بره کندی دیمك خوش
دکلدر زیرا برلسان عربده ایاك در وبونلك فهم اولنورکه برشهرده
مناسترمحله سی وایاك امثالی قبیح ترنه اولسه اوراده حسن الاسم محله
انتقال ایتمك لازمدر زیرا سؤال ایدوب قفی محله ده ساکن سزدیسه لر

مناسترمحلّه سنده ساکن ایزویاخود مناسترشهردن ایزدیکده قبیح
ظاهراولدیغی خفی دکلدر بوجهتدن تکفیرطاغی ردوبحثی ایزیلوزوقسطنطنیه
اسلامبولدیوتفوّل اتمشلردر وعلی هذا تفاصیل مقامه نهایتیوق
وامثاله سی حددن ارتوقدر یعده صیاحه قریب دیلدیکه وجعلنا
المرسلین رحمة للناس یعنی اهل رسالت واهل ولایتك هرپری رحمت
عامه در زیرا اهل رسالت رسول اعرفی واهل ولایت رسول الغویدر بنیکم
بالاده تحقیق اولنمشدر ورسول لغویکه وارث رسول اعرفیدر رسول
عرفیده دخلمدر یعنی بطریق الاشاره اولدیغی مأخوذ ومعتبردر بوجهتدن
هرعصرك رسول مخصوصی واردرکه وارث رسول در اگرچه کار رسول دکلر
بلکه رسول رسول دکلور زیرا رسولك خلیفه سیدر بنیکم معاذ بن جبل
وابوموسی الاشعری رضی الله عنهما اهل یمنه تعلیم دین ایچون بعث اولندیلر
وانلره رسول رسول الله دیدیلر ورسول رسول دخی رسول در اگرچه لغوی
ایسه وبواعصارده بوالطلاق یوقدر بلکه شیخ ومرشد دکلور زیرا
رسول رسول الله اولدیغی عوام ناس ویلکه عوام علما عندنده واضح
دکلدر شول سبیدنکه انلرواسطیه نظر ایدیلرو فلانك فلان خلیفه سیدر
دیرلر مع هذا سلسلهٔ خلافت رسول الله منتهی اولیحق فی الحقیقة خلیفهٔ
رسول اولورکه خلیفه دن خلیفه سی دخی خلیفه در وبومعنایه رمز ایدر
شول کلام مشهورکه فلان سجّادهٔ رسولده اوتوردیرلر زیرا اول سجّاده یه
ابتدا رسول الله وبعده خلفا اوتورمشلردر پس حقیقتده سجّاده

رسول

رسول الله کرك سجّادهٔ صوریه وکرك معنویه وسجّادهٔ رسولی
وخلیفهٔ حکمك واکا بصمق یوقدر دیدکلری مرتبه دن قطع نظردر
یعنی مرتبه سی اولمیان آدم اکا وضع قدم اتمز یوخسه هرزمانیه که رسول اوضع
قدم اتمشدر اکا بصمق یوقدر مطلقا دیمك دکلدر والاخلفاء منیرسوله
حقیقو غیری موضعده خطابت اتمك لازم گلوردی اگرچه درجهٔ علیایه
تادیا بصمشلردر ویوسترهٔ دائره درکه بعض منابرده ایام جمعه ده چوخ
وامثالی نسنه لردوشرلر زیرا اول منبر اصلاده مقام رسولدر ورسول اکا
حاجتی یعنی بلاخفه بصمشدر پس بلاواسطه آنك بصدیغی یره بصمق ادب
اولیوب اوزرنده یرده چکلوب وضع قدم اولندی اشته اهل مرتبه ایله غیرك
میانده فرق اولدیغی ظاهر اولدی واکا نظیر بودرکه منصور حلاجك
دعواسی حقنده کی قیل وقال اتمشلردر کمل اولیا بودرکه اگر منصور
مرشده مقارن اولیدی اولیر ندی خلاص اولوردی اشته بویله سوزی
کمل اولیادیدوکی صورتده مقبول درکه انلر مرتبه ده منصورك فوقنده در
وعلی الساقل اوزرنه حاکمدر فاقام مرتبه ده منصوردن ساقل اولان منصوری اول
مقاده جرح اتمك صحیح دکلدر زیرا ساقل عالی اوزرنه حکم اتمز مکرکه غیرك کلامی
حکایه طریقیله سویلیه بودخی منصوری تخطیه اتمدوکی صورتده در والاحکایه سی
دخی مقبول دکلدر زیرا منصوره اولقدر قوت حال واریدیکه سندانه یعنی دیمز
اورسکه حدادلر استعمال ایدرلر یاصوب الله اکبر دیسه حدید شدید ندبان
ایدر وصوبجی اقارکیددی پس طاعن دخی بوحالی بولمدیغی ایچون

اغزان آچه بلور وطعن ایتمک جراءت ایلر زیرا اکثر ناس اضعف الدین اولمه بی
خبر رفیقی که اقوای حال و برکسنه عرض سائی رعایت نفسه آخر کندی دخی تغییر اولنه
نظم پوتهٔ عشق ایچره قال اولرسه حاکیم بلور • طتمدچه برقوری
آدیله بالی کیم بلور • شدیکی حال ایچره عقلان واریسه عشقه دوش
• ماضی ومستقبلی ترک ایت حالی کیم بلور • کرچکم منصوردم اوردی
انا الحقدن ولی • اولمیجه اهل حق سرّ مقالی کیم بلور • دیدهٔ عشّاقه
عالم سرّنی یوسف کلور • اولمیجه اهل دل حسن وجمالی کیم بلور •
جوهری نادانه عرض ایتمه کم بلز قدرنی • کیم عیار اولدی جهان اهل
کمالی کیم بلور • اهل علمه حقیا طعن ایلز عاقل اولان • بلکه عینه
ایرینه آنك خیالی کیم بلور • بعد ذا اهل رسالت واهل وراثتك
رحمت عامهٔ عالم اولدوغی مراتب اربعه کوره درکه مرتبهٔ شریعت ومرتبهٔ
طریقت ومرتبهٔ حقیقتدر زیرا اهل عالم بو درت مرتبه مستعد وقابل
اولمقدن خالی دکلدر اگرچه هر مستعده مجموعی بولنماز بلکه بالفعل بولنان
غالبا مرتبهٔ شریعتدر وطریقتی جمع ایتمك نادر ومعرفت وحقیقتی ضم ایتمك
دخی اندردر وحقیقت دورتعدد جداری مشتمل اولان سرای وحصار
کبیدرکه جدار اولی شریعت وثانی طریقت وثالث معرفت ورابع حقیقتدر
پس حقیقت ایچره دن ایچره دور بر میوه نك دخی وبرلبنك سمنی کبی زیرا
نباتاتدن سدوسددن قیماق وقیماقدن یاغ حاصل اولور وقیماق ایله
یاغ مناسبتی بخیه ایسه معرفتله حقیقت مناسبتی دخی اویله در وشریعت

وطریقت

وطریقت جنین ومعرفت وحقیقت روح کبیدر پس رحمه بدن جنین
مستکمل اولدقچه نفخ روح اولدوغی کبی شریعت وطریقت دخی علی الوجه
الکمال اولدقچه فیض معرفت وحقیقت دخی تمام اولماز وعامه
لسانده اولان معارفه اعتبار یوقدر زیرا تقوی وعمل صالح وسلوك
اوزرینه مبنی دکلدر پس منزل مقصوده وصول استین کسه یولنات
کلور انکجون اربابحقا نقبور مشار درکه من ضیّع الاصول حرم الوصول
وبوندن فهم اولندیکه رسول ووارث هریری ذکر اولنارده درتمرتبیه
بالفعل نائلدر زیرا رسول امتنی ووارث دخی قومنی بو درتمرتبیه
دعوت وارشاد ایلر ومرشد احوال طریقدن خبردار اولدقچه فی الحقیقه
دلیل اولماز ومراتب اربعك نفسده صورتی طبع ونفس وقلب وروحدر
یعنی طبیعت انسانیه نك اصلاحی شریعتله ونفسك طهارتی طریقتله وقلبك معرفتله
وروحك حقیقتله در زیرا شهوت وهوی وجهل وماسوایه میل والتفاتك
علاجی مراتب مذکوره یه منوطدر پس شهوات خسیسه یله مبتلی اولان کسه
اربابطریقت دائره سندن خارجدر وکذلك هوی اهلنده نور معرفت
مفقود ومیل ماسوی اربابنده سرّ حقیقت نابوددر اگرچه هر عصرده
اهل دعوی بیشمار واهل غرور بسیاردر ولکن شهادتحاللهحال ولسنح
وهرکسك جبینندن امری لایحدر نتکیم لسان ترکده مثل مشهوردرکه
کورن کویه نه قولاغوز دیرلر زیرا جاهل اهل خیر وشری تمییزه قادر
دکل ایسه دعا رفلردقت ادراکله موشکافلردن فاحذر وامجر الاقوی وذر

ومراتبه مذكوره كتاب النجاة نام اثر يمزده مفصلدر نظم شريعت
نور اجلا درحقيقت سراسنادر • طريق حقده اولمق سالكه توفيق
مولادر • بويولده مرشد كامل سلوك اهلنه رحمتدر •
وصول منزل مقصودا كامربوط معنادر • هدايت هدهدى
هادى اولورسه كرسليمانه • كتورمك تخت بلقيسى همان موقوف ايمادر
• نه بلسون روح فانى عالم آفاق وانفسدن • شهود وجه حقده
حالى چون غرقاب دريادر • ابديادا اولمق استربيك جهاندە
عاشق اولعاشق • كه دائم سويلان مجنون وفرهاد وزليخادر
• نه مشرقده قرارايله نه مغربده بوكون حقى • توجه ايله
حقه جمله دن حق سكا اولادر • بعد ذا كلام سابقده رحمة للناس
تخصيص اولندى مع هذا اهل رسالت ووراثت عامة ناسه هدايت ورحمت
اولديغى كبى عامة عالمه دخى فضل ومنتدر زيرا ناسك انتفاعى مقصود
بالذات در حتى تكليفده انس وجن برابر اولوب ثقلين اطلاق اولنوركن
احكامده جن ونساء انسه وذكوره الحاق اولنوب ذكرلرى طى اولنمشدر
زيرا انس جندن افضل ونشأه جهتندن اكمل در ملكدن افضل واكمل اولدغى
كبى وبنيچه فضائله اختصاصلرى سببيله ذكور اناثدن اوزره قوام ومرجع
اولدى پس شول كمالكه انسك ذكورنه اعطا اولندى جنوملك وانائه
اعطا اولندى وانا ثدن كرچه كاملات كاملدر فاما امامت صغرى
وكبرى وقطبيت مثلى وامثالندن ذكوره اختصاصى ذكورك اهليه

عليا اولدوغنى اشعار ايلر اشته بوندن ظاهر اولديكه انسان كامل
وجودى سبب بقاء عالمدر زيرا غذاء كاننا تدر وغضب الهينك اندفاعنه
باعث در وذرات عالمدن برذره يوقدركه انسان كامل كاتندك
اكابر بركتنه واصل وبرمنفعتنه حاصل وبراثر ملايم ساري اولمكه كرك اكاه
وكرك بى خبر اولسون مكركه قابل رحمت اولميوب غضبه مستحق اوله زيرا مزور
المزاج يعنى مزاجنده مرة وصفراء غالب اولان كمسنه عسل دن فائده اولمازمع
هذا عسل نص قرآنله شفادر نظر ايله كه رسول الله صلى الله عليه وسلم كه
رحمة للعالمين در بويله ايكن ابوجهل وشيطان وامثالى اولرحمتدن منتفع
اولمديلر ودجال اشقاء اصلى اوزرنه قالوب مهدى وعيسادن منتفع اولمسه
كركدر وعلى هذا دنياده هرعصرده قبطى وخضرى كورنلر وارد ركه مجرد
رؤيتلرندة فائده لنمزلر وبلكه بنيچه لرانلره اذيت دخى ايدرلر زيرا عمى
اولان ظلمت ونورى سيحمز وعلى العياء حركتايلر وبومقوله موزيلرك
جهللرى على الفور حلول غضبه حائلدر والابلوب اذيت اسه تردى
عقوبتلرى تأخير اولنمزوداريده مبتلاى بطش اولورلردى ولكن اسم
صبور وحليمك حواله سيله برقاچ كون امهال اولنورلر وآخر يانارنه
قالمازبلالرى بولورلر زيرا مطلقا اذيت موجب بلادر فكيف خواص ناسه
اوله نظم اتمه جفا اهل دله كبرى • اولايكى عالمدة غضبدن برى
• يوقسى كوزك اى يوزى كلمز كشى • بركوره سن زشتله شول دلبرى •
نولدى مشاملكه بو مجلسده سن • قوقمه سن رايحه عنبرى •

سنکه درخت دلی هدم ایده من • بولیه من بر دخی بار و بری •
کورسکا بود ور فلك نیلیه • طوق ایدیجك کردنکه جنبری • رعوت
حقی یه اجابت ایدن • اجدی فضای ملکوته بری • وَرَدَ لیلة
الاثنین فی وصف الحق تعالی قوله الَّذِی جَمَعَ بَیْنَ الْمَاءِ وَالنُّونُ
یعنی ان الله تعالی هو الذی جمع بین الماء والحوت فان النون یجیء بمعنی الحوت
کما فی قوله تعالی وذا النون اذ ذهب مغاضبا فان المراد به هو یونس علیه السلام
سمی به لانه التقی فی بطن الحوت وقد جعل الله الماء للحوت بمنزلة الروح
المدبر للانسان لان الانسان کما لا یعیش بمجرد الروح الحیوانی حتی اذا فارقه
الروح الانسانی مات فکذا الحوت لا یعیش بمجرد نفسه الحیوانیة حتی اذا
خرج من الماء هلك فهواء الماء له بمنزلة هواء البر للانسان فاذا
استنشق منه حیی والا انحبس نفسه ومات ولما کان حیوة الحوت بالماء
الذی هو اصل الاشیاء وسبب البقاء واشرف العناصر کان زیادة کبد الحوت
اول ما یاکله اهل الجنة قبل دخولها اذ فیه اشعار لحیاتهم الابدیة کما ان
طحال الثور اول ما یاکله اهل النار قبل دخولها اذ فیه اشعار لسقامهم
الابدی لانه بیت الاسقام والامراض ومن هنا مدح الله لحم الحوت ووصفه
بالطراوة فی قوله ومن کل تاکلون لحما طریا لان الطراوة اثر الحیوة
القویة کدم یحیی علیه السلام فانه لم یزل یغلی حتی ذبح علیه بعوز الفا من
الناس فتکون وذلك ان الغلیان من قوة الحیوة فی یحیی ولذا سمی یحیی وهو
الذی یذبح کبش الموت بین الدارین یوم القیمة ثم ان النون یجیء بمعنی الدواة

والمحبرة

والمحبرة وهی مجتمع مواد نقوش الحروف والکلمات فاراد بالعلم الاجمالی فی
المرتبة الاحدیة کانه نون النقطة والنقطة شیء ذو وضع غیر منقسم شبیه
المرتبة الاحدیة اذ لا قسمة فیها اصلا لان القسمة انما تجیء من النسب
والاضافات الاسمائیة والصفاتیة ولا اسم ولا وصف فی تلك المرتبة فهی
مجتمع مواد نقوش العالم فکما ان صور الحروف والکلمات انما ظهرت من المداد
المشتمل علیه الدواة فکذا صور الکائنات انما ظهرت من الفیض المنطوی
علیه تلك المرتبة فقیل للصور الاولی صورا لفظیة قولیة وللثانیة
صورا کونیة حقیقیة فاذا عرفت هذا فاعلم ان المراد بالماء علی هذا التقدیر
هو الانسان لان معظم عناصره هو الماء فقد جمع الله تعالی بینه وبین سر
نقطة الاحدیة وهو تجلی الوجه الخاص الذی لا واسطة فیه بینه وبین
ربه یعنی انه عبارة عن حصة الانسان من مطلق التجلی الجمعی الذی انما
یستند الی الحق المطلق ویرتبط به من حیثیة تلك الحصة ومعنی الجمع التجلی
فیه بذلك السر اذ لم یکن الانسان انسانا الا بعد نفخ الروح فیه فکان مراة
للحق بحیث ظهر زجاجة قلبه فی صفاء الماء وفاض علیه نور الحق بان تجلی
فیه فازال ظلمات العناصر وکانت العناصر له بمنزلة الاسرب المطلی بظهر
المراة فکانت الظلمة العنصریة قوة لتلالؤ النور فی مراة القلب ولم یکن هذه
الخاصة الا للانسان اذ الملك لما کان مطبوعا من النور لم یکن التجلی فیه
مفیدا فافهم فاذا وقفت علی هذا عرفت سر الجمع بین العوض والمعوض عنه
وذلك ان الله عوض عن عبده مع کون العبد مخلوقا علی الصورة الالهیة لان

للعبد جهتين جهة الحقيقة الالهية وجهة الحقيقة الكونية فهو تعالى عوض
عنه من الجهة الثانية لا من الجهة الاولى لان عين العبد في هذه الجهة عين
الحق والشئ لا يكون عوضا عن نفسه من حيثية واحدة بل من حيثيتين فاذا
لا جمع بين العبد وبين الرب من جهة واحدة لان الاجتماع يقتضي الاثنينية
ولا تعدد في الوجود الا من حيث التوهم بل من جهتين وذلك الجهة الخالق
والمكسب كما يقول به اهل الشرع والسنة وهو ظاهر الحال الذي يعتني به في
التكليف لان مداره عليه فلا جبر وفوقه كلام اخر يعرفه اهله ثم ان النون
مرتبة الاجمال الاحدي كما ان القلم مرتبة التفصيل الواحدي كما اشار اليه قوله
تعالى ن والقلم وما يسطرون والسطور هي الصفوف السافلة المسطورة
بعد القلم الاعلى اي العقل الاول فالعقل الاول هو اول ما خلق الله واول
من عين لحرب الايجاد ثم اصطف خلفه ما يليه من المراتب الكلية الى مرتبة
الانسان وهي ثمان وعشرون مرتبة كلية عدد منازل القمر وحروف التهجي
ولا نهاية لجزئياتها والكل كلمات الحق تعالى وانفاسه الرحمانية وبعدد كل
نفس من هذه الانفاس التي لا تزال صاعدة في مراتب الزيادة طريق الى الحق
تعالى فطرق الله لا غاية ولا حصر لها لان كل موجود وجه خاص الى الله
ولا نهاية للموجودات والذي يطلبه هو هذا الطريق المخصوص لانه لا يطلع ولا
يمشي عليه السالك الا بعد دهر طويل لكثرة العوائق والعلائق والله هو
المطلوب للمنتهي كما قال تعالى وان الى ربك المنتهى فاعرف ايها المبتدي من
المبتدا ومن المنتهي فاخر الدائرة يلتقي وينتهي الى اولها والله هو الاول الآخر

منه

منه النزول واليه الصعود والعبد الكامل جامع للنزول والصعود لما فيه
من عموم الشهود فاعرف قدرك فانك انت الجامع بين الماء الى الحقائق
الكونية لان الله جعل من الماء كل شئ حي ولا ميت في العالم وبين النون
اي الحقائق الالهية لان الاسماء والصفات شعب دوحة النون فالنون
اصل الشؤن والانسان من حيثية هذا الجمع كتاب جامع فيه جميع الحروف
والكلمات والآيات والسور اي اسرار الكتاب الكوني والتنزيلي فهو النسخة المسطور
فيها العلوم الظاهرة والباطنة فان ملكوت الاكوان بمنزلة العلوم
الظاهرة والتي يطلق عليها العلوم الباطنة هي اسرار عالم القدم والوجود
من حيث الاسماء والصفات والذات نظم قو بو عالم قيدي كل عالم
اطلاقي كور • كوزله خلق جهاني حضرتخلاقي كور • نسخهٔ انفسده
نقش حق قي اجالدر • حاجتك تحصيل ايسه تفصيل ايله آفاقي كور •
روح شكلنده سكا كوسترديسرلرك عجب • سنده دروار يسه بي شبهه
اوحي باقي كور • سرّي كشف ايتمك سري ويرمكدر منصوره بق •
تيغ سرتيز جلا ايله دم مهراقي كور • آه كيم يا نمقده كوج ناري
سوندرمكده كوج • وار مدر بو آشي تكين ايجون برساقي كور • آمه
وارزاهد الندن شربت شهد ونكر • حقيا فيض استرسه اك ساغر عشاقي كور
نظم صانمك بزي كيم صورت بي مايه جانز • بلكه دم جان بخشاه
صمان روح جهانز • بزدن كور نور ايله نظر صورت دمان •
چشم دل بي پرده يه مراتب نمانز • برسبع مثاني اوقور زمكتب دلده •

نه طفل نوآموز کبی ابجد خوانتر • بزرهد وصلاحی ره عشق ایچره توردك
• جویندهٔ فضل وکرم شاه شهانتر • صفرالید ایسك لطفی چوق الله
کریمك • حقی حقدن احسانته هردم تکرانتر • ثم انه یجوز ان یکون
قوله الذی جمع بین الماء والتون فی وصف هذا الفقیر علی ان یکون
المراد بالماء العلم وبالتون ای الحوت العمل فان العلم فیض الهی هو سبب
حیوة القلوب والارواح کما ان الماء باعث حیوة النفوس والاجسام
وفیه اشارة الی ان العمل المقبول هو المقارن للعلم الشرعی فانه ما لم
یکن علی نهج الشرع والسنة لا یعتد به ومن ثم قیل ثمرة من العلم خیر من کثیر
من العمل ای من العمل الذی لیس مبنیا علی العلم کاعمال الامیین الذین لم یکن
عندهم علم الحال فظنوا انهم علی هدی من ربهم واولئك هم الضالون ویمکن
ان یکون المراد الجمع بین العلمین الظاهر والباطن علی ان یکون المراد بالماء
العلم الظاهر وبالتون ای مرتبة الذات الاحدیة العلم الباطن فان الجمع
بینهما کمال ای کمال وعلیه اکثر الاکابر بل المشاهیر هم الجامعون بینهما
کالشیخ محی الدین العربی وابنه صدر الدین القنوی والحکیم الرومی
ونجم الدین الکبری ونجم الدین دایه وعبد القادر الکیلانی وشهاب الدین
السهروردی والقشیری والغزالی والشیخ محمود الهدایی وسید الاقطاب
الفضلی الالهی وغیرهم قدس الله اسرارهم ولیس مرادنا من العلم الظاهر
الا العلم المتعلق بالاحکام الالهیة المستنبطة من الکتاب والسنة
وبما یفید الاعتقادات الحقة اذ غیر ذلك لا یطلق علیه العلم الا

ماکان

ماکان من الوسائل کعلم اللغة والنحو والبیان وغیرها نظم
اولسه کر برکشیده علم حال • جمله ایشی کوجی اولور هب وبال •
علمله مقبول اولور چون عمل • ایلمه حقنده آنك قیل وقال •
اوچغه حاضر لان آدم بوکون • علم وعملدن طاقنور پر وبال •
علم وعمل صان شجر ومیوه در • اولسه بو ایکی بولنماز کمال •
اکمل اولور علم حقیقت بلن • وصل خدادر اکا زیرا مآل •
ظاهری تحصیل ایدیجك ایلکل • مدرسه دن خانقهه انتقال •
برسفرایت عالم معنایه کیم • جانك اکر استریسه آنده قال •
آچ کوزیکی وجه الهی یه بق • اوله سوی عینکه عین خیال •
معنی یوزك لفظك اکا خالدر • لفظ درر معنی یه البته دال •
کرچه مجاز اولدی بر صورتقو • صورتی قودرسی حقیقتدن آل •
کرچه کوزك وار ولی بی آینه • یوزکی کورمك اوله می احتمال •
اهل بصیرت اولان اهل دله • بلسه کفایت ایدر اشبو مثال •
دز کرانمایه دلرسك اکر • عشقله وار علم الهی یه طال •
امر خدا هر نه ایسه حقیا • ظاهر وباطن ایده کور امتثال •
والله العلیم الخبیر العلی الکبیر المتعال • قیلی لیلة الثلثاء بهذه العبارة
التركية سنك بودنیاده اولان کلمات عرفانیه کدن جمله سی کلمهٔ
توحیدك نتایجندندر یعنی جمیع علوم ومعارفك اصلی علم توحید
وجمله کلمات علمیه وعرفانیه نك معدن ومبناسی کلمهٔ توحیددر

مطلب چهل

پس برکسه ده که علم توحید اوله سائر علومی دخی اندن استفاضه ایدر
وکلمهٔ توحید دخی کشجرة اصلها ثابت وفرعها فی السماء وصفی اوزرنه بولنه
جمیع کلمات کامعیتا اولور وشرح وتفصیله قدرت بولور زیرا توحید اصل
الاصول درکه کمالات علمیه وعملیه آنك فروعیدر وبرکسه ده که بوعلم
توحید قوتاوزرنه اولیه لاجرم الحاددن خلاص اولماز وعلم دینده
متانت بولماز اشته بوسببدن علماء ظاهرك اکثری منحرفدر زیرا ایمان
تقلیدی دن خلاص اولوب نظر واستدلالدن حصه منداسه لردخی
توحیدلری توحید علمی درجه سنه عینی دکل وتوحید عینی دیدکلری توحید
افعال وتوحید صفات وتوحید ذاتدر بس لا اله الا الله کلمه سی صورت توحید
ولاموجود الا الله حقیقت توحیددر وستر حقیقت دیدکلری عینلرولمدن
اولدوغیدر وهرکیم بووحدتی بطریق الذوق ادراك ایدوب لا اله الا الله دیرایسه
آنك توحیدی حقیقی اولور زیرا قصر الوهیتده اثبات وحدته وجود ووجوب
وارد وواردر زیرا الوهیت مرتبهٔ صفاتدرکه ذات احدیته بومرتبه دن
تجلی ایلشدر بس بومرتبه ذات واسما وصفاتی مشتملدر بوراددرکه
دیرلرالله اسم ذات مستجمع بجمیع الصفاتدر وبومرتبه نك نظیری سلطنتدرکه
سلطانك ذات وصفاتی بومرتبه دن ظهور ایلشدر یعنی سریر سلطنته جلوس
واقع اولدیغچه سلطان کمدر ومراجی ندر بیلمز بوجهتدن قرآنده کلور
فاعلم انه لا اله الا الله یعنی متعلق علم اولان مرتبهٔ الوهیتدرکه فوقنه تجاوز
اتمز تنکیم جلوسدن اول سلطانك احوالنه علم تعلق اتمز وسلطنت مرتبه سنی

کذر

کذر ایلمز عجب روشن مثالدر فهم ایده بلنه الحاصل ذات حق من حیث هی
معلوم دکلدر زیرا بوحیثیت ایله ذات مجرده دربلکه من حیث النسب والاضافات
معلومدر تنکیم بحر محیط شعب وجداولی ایله بلنور والا آنی احاطه ایتمز وغوره
ایرمز وکنارینه چقمز بوقدر زیرا آنك کناری جبل قافدر ولیلهٔ معراجده
رویت خصوصنده نورانی اراه ذات مجرده یه ناظردر زیرا بومرتبه ده
مشاهده ممکن دکلدرکه نور شعشعانیدر نور شمس کبی فاما مرتبه نضافاته
ممکندرکه بومرتبده نور الهی نور غیر شعشعانیدر نور قمر کبی بوندندرکه
نور شمسه نظر اولنماز زیرا اختطاف بصر ایدر نور قمر ایسه بویله دکلدر
اشته جمیع مشاهد وشواهد قمر کبیدرکه قرنجه نور شمسه آینه اولدیسه
اشیادخی وجوه اسمایه آینه اولشدر وآینه ظهر نده اولان طلاسم
یوزکوسترمدیکی حق تعالی دخی بی اسما وصفاتیوزکوسترمز بلکه رؤیه
کبریادن کور نورکه مظهریت عبددر وتجلی برقی دیدکلری نوردانددر بنکوه
آنی دریعنی برآینده منفتح ومنطبق اولور والا ایکی آینده مستمر اولسه احراق ایدر
زیرا طاقی بشردن خارج نسنه درومشهوردرکه شمس تبریزی مولانا یه
ابتدای ملاقاتنده سئوال ایدوب منلا رسول اللهی اولودر یوخه بایزیدی
دیوجك مولانا مخیر اولوب درویش بونه اصل سوزدر دیدی شمس دخی اکا
دیدکه چونکه بوسوزی استبعاد ایدرسن ومحمد صلی الله علیه وسلم ایله
بایزید نه مناسبتی ندر دیرسن یاندن رسول الله ما عرفناك حق معرفتك
دیوظهار عجز ایلدی وبایزید سبحانی ما اعظم شانی دیوکندی تعظیم قلدی

دیو جك مولانا متاثر اولوب همان قاتر ندن نزول اندی وصحبت خاصه ایجون
خلوتخانیه كتدی پس كلام یازیدمراتب تجلیاته وكلام نبوی مرتبهٔ تجرد
ذاته كوره درك بو مرتبه ده یازیدده خی اظهار عجز ایدر وجناب نبوی اعظم
تجلیات واقوای حالاتله مشرف ایكن دعوی صورتنده كلام ادبی وادب
عبودیتله متأدب اولدیكه مرتبهٔ اكملیت درینه برصدده كلام كه توحید
اول المراتب اولغله عقل اولدن كه ابتداء عالم ابداعدر ابتدا لا اله الا الله
كلمه سی صادر اولدی یعنی لسان روحله ابتدا بو توحیدی اندی ابوالبشر
اده علیه السلام ایسه نفخ روح وقندهٔ روح خیشومنه كلدكده عطسه ایدیجك
ابتدا الحمد لله دیدی وفرق بو در كه تحمید توحید اوزرنده مبنیدر وعین
عنصریده اولان نعمت عین رومانیده اولاندن ظهوردر زیرا روح بسیط در كه
اثبات وحدت بسیطه اكا مشكلبدر وجسم مركب در كه اثبات نعمت خارجیه اكا
ملایمدر وروح وجسدك اجتماعی تركیب صورتنده در كه اندهكثرت وارد ر
اگرچه روح مدبرك جمله سریانی یوقدر بلكه سریان ایدن روح مدبرله اثری
اولان روح حیوانیدر پس بو روحله جسم متروخیدر روح مدبرله دكلدر زیرا
بسیط صرف اولان نسنه مركبله مجتمع اولمازیاغله صو مجتمع اولدیغی كبی
بلكه تعلق ایله مجتمع اولور وبوندن فهم اولنور كه قلبده سائر اعضایه كوره
صرافت وبساطت وار در ایجون مظهر تجلی بسیط در بعده اثری سائر قوی
واعضایه ساری اولور قال الله واشرقت الارض بنورربها وبوندن هر ماده ده
واسطه لازم اولدوغی معلوم اولدی انبیا بین الله وبین العباد وروح حیوانی

بین الجسد

بین الجسد وبین الروح المدبر وعضروف بین العظم واللحم واسطه اولدقدری
كبی یعنی یكی ماده نك اراسنده مناسبت اولمحقق بر ذوالروحین واسطه لازمدر
ایكسنی بری بر بینه ربط ایده عالم مثال عالم ارواح واجسام میانندهٔ شاهد
كبی الحاصل عقل اول اولیتنه نسبتله فتح باب توحید ایدوب بعده حمده
مشغول اولدی ایجون اسمنه احمد ولواسنه لواء الحمد دنلدی وبو مرتبه ده
وجودك ظهوری نصفیت اوزرنه ایدی ایجون عالم ارواحه غیبا نی دیدیلر
زیرا گرچه فوقنده اولان عالم علمه كوره ظهوری وار فاما تحتنده اولان عالم
اجسامه كوره ظهوری بو عالمدن بعده یكرمی سكز منزل دورایدوب عین خارجی
استكمال ایجون آدم صورتنده تمثل ایدیجك نعمت وجود تامهٔ اولوب ابتداء
كلامی یعنی لسان عنصری ایله الحمد لله اولدی وبو تحمید فی نفس الامر توحید اوزرینه
تاسیس قلندی بناء علی هذا آنلر كه توحیدی بو قدر تحمیدی معتبر دكلدر بو مرتبه دنلدر
تسبیح تحمید اوزرنه تقدیم اولندی تكیم كلور وان من شیء الا یسبح بحمده یعنی
جمیع اشیا حق تعالی یه عجزدن وسائر صفات نقصاندن تنزیه ایدر ونعمت وجود
اوزرنه تحمید ایلر زیرا توحید وتسبیح اظهار جلال وتحمید اظهار جمال وكمالدر
ونعمته شكر اتمام نعمتدن صكره در ابتداء نعمت ایسه وجود رومانی وثانیا
وجود جسمانی وثالثا وجود انسانی در كه خاتمة الوجودات در واو حیثی
درجه ده نعمت اكمل اولغله شكر دخی اتم اولدی ووجود ثالثه گرچه صورتده
اسفل سافلین دنلدی فاما مفیده اعلای علیین در رشول معناد نكه وجودك
اسفلیتی صورتنه وماده سنه ناظر در صورت انسانیه دن صكره ایسه صورت

یوقدر وماده سی اولان تراب دخی سفل العناصر در واعلویتی معلنه
وحقیقتنه دائر در روح ایسه علویدر وعالم سفلیه تعلق تمامله
سفلی اولمق لازم کلمز مرکبه احکام عناصر له منصبغ اولوب لون اولدن
متغیر اولمه بزم سوزمز ایسه اکامل ناسه کوره در واکامل سلاطینه بکزر لر
سلاطین ایسه تمامتنه راکب اولمازلر بلکه فرس جید وعربیه سوار اولورلر
نفوس واجسام اکامل دخی کندیلرنه کوره در انکجون قبره چوریمزلر
زیرا برکات ارواحله منصبغ اولمشلر وارواح صورتنه کره مشلردر ارواح
ایسه عالم بقادندر وبرکات روح توحید وتجلیدن حاصل اولان آثاردن
وتوحید سائر اطوار وتفاصیلی غیری اثار مزه در الحمد لله تعالی که اشارت
مذکوره کلمات عرفانیه مزدن حقائقتنه وتوحیدمزله صدق وخلوصنه دلالت
ایدر بناء علی هذا بولطائف اشارات وحقائق بحار اتله عامل اولنلر وبلذته
نشوه وذوقه بولنلر ان شاء الله تعالی ترقیات جلیله ایله شرفیاب اولورلر
ودیوان اهل ولایته سر سواد الوجه ایله کاورلر یعنی آثر سیادتله ظهور
بولورلر زیرا بو معانی وحقائقده اصلا الحاد یوقدر زیرا که ذوق
صحیحدن وکشف صریحدن ظاهر وعین الیقین وحق الیقین دن باهردر
وآخرده کلامندن تضمین بوقدر مکر که نادر ویا توارد قبیلندن اوله اکرچه
جهلهٔ ناس انکار ایدرلرسه ده یعنی ذوقدن بی خبر ودیده شناسی اولنلر بو مقولهٔ
سلالهٔ معارفده قیل وقال ایدرلر وکیمسه سرقیه وکیمی الحاد حمل ایله انکار یولنه
کیدرلر وخوش مشلردر که بیت علی نخت المعانی من معادنها • وما علی اذا لم یفهم البقر •

نظم

نظم قنغی عاشق که جان ایچنده بولا • حالت لا اله الا الله •
جاشنی بخش دماغ دل اولا • لذت لا اله الا الله • قلبنك آینه سن کیمکه
سله • چشمی بدار حضرته آیله • سبب اولاجماندهٔ انس دله •
صحبت لا اله الا الله • قنده باقسك کورنور پرتوهو • شش جهتدن اولمه
بونوریله طولو • بسط اولیدر بو کائناته قوه • نعمت لا اله الا الله • وار
ایسه کر سرکذه عمل سنك • بسله دورلو شهوتیله تنك • پاك ایدر
باطنی نوش ایده نك • شربت لا اله الا الله • حقله شولکه حتی حق
اولدی • کندنی ویردی وحقدن طولدی • کورمدی ذاتی هرکیم بولدی
عزت لا اله الا الله • وَرَدَ قَوْلُهُ سُبْحَانَهُ واذکروا الله کثیرا
لعلکم تفلحون • ای واذکروا الله ذکرا کثیرا بحیث لا تنسونه فانکم اذا
نسیتموه انقطعت الوصلة بینه وبینکم بانقطاع المدد والفیض فان الوارد
انما هو بقدر الورد فیکون المراد به الذکر الدائم المتصل وهو ذکر حضوری
لیس فی مقابلة النسیان والغیبة کما فی قوله علیه الصلوة والسلام لا تقوم
الساعة حتی لا یقال فی الارض الله الله ای حتی ینقرض اهل الذکر المتصل وهم
بالنسبة الی الدنیا کالارواح بالنسبة الی الاجساد فکما ان بقاء الاجساد
بالارواح فکذا ابقاء الدنیا باهل الذکر المتصل ونظیر ذلك بقاء الحوت
بالماء فانه اذا انقطع الماء او وقع الحوت فی البر هلك وفی الآیة تصریح
بان سبب الفلاح هو الذکر الکثیر وانواع الفلاح کثیرة فانه الظفر
وادراك البغیة فبالذکر یعیش المرء سعیدا وتتسع له السعادات الدنیویة

التى تطيب بها حيوة الدنيا ويموت ايضا سعيدا ويسهل له الموت ويزول عنه
سكراته ويكون له نصف الجنة فى البرزخ ويثبت على التوحيد فى القبر
ويبعث آمنا حامدا لله تعالى ويقوى حتى يمر على الصراط كالبرق الخاطف ويثقل
ميزانه ويعطى كتابه بيمينه ويكون له بقاء بلا فناء وغنى بلا فقر وعز بلا ذل
وقدرة بلا عجز وقوة بلا ضعف وعلم بلا جهل وعين بلا حجاب وصفاء بلا
كدورة وسلطنته بلا زوال ونصب بلا عزل ودولة بلا انتقال وبالذكر
يصل الى المذكور ويفنى فيه ويبقى به فيخلص عن الصفات النفسانية بل
عن ثوب الغيرية فان الاثنينية برزخ اى برزخ وتوهم التعدد فى الوجود بلا
اى بلاء والبقاء مع النفس كدورة اى كدورة وبالذكر يصفو الطبع عن
الشهوات والنفس عن الهوى والقلب عن الذمائم والروح عن الجهل والسر عن الميل
الى الغير وبالذكر يحصل الانس بشاهدة نور الذات والمحبة والسكون والحضور
بمكاشفة نور الصفات والعشق بمطالعة نور الافعال وبالذكر يتيسر الانتقال
من الاسم اللفظى المجازى الى الاسم الحقيقى ومنه الى المسمى الاحدى ويقطع
برازخ الاشياء ثم الاسماء والصفات وبالذكر العلم اى التجلى العلمى ثم العينى
اى التجلى العينى ثم الحقى اى التجلى الحقى ثم حق حقيقة اليقين الذى اختص به نبينا
صلى الله عليه وسلم وهو المراد بقوله تعالى واعبد ربك حتى يأتيك اليقين
وطريق الكل الذكر وهو الطريق الاسلامى دون الطريق الفلسفى فان الفلاسفة
انما يسلكون بالتفكر والرياضات الرهبانية فدونهم المحجاب عن الله تعالى
لان الشارع منع من التفكر فى الله اذ لا فايدة فيه فان الكنه مجهول واما

اسرار الاسماء والصفات فطريق الوصول اليها هو الذكر لان ما يحصل بالذ
بالتفكر انما هو بعض المعانى وقد يخطئ لان التفكر مستند الى الخيال المستند
الى الحس فلا مناسبة بين التفكر والخيال والحس وبين الحقائق بل الحقائق
من الادراكات القلبية المستندة الى الفيض الالهى المستند الى الذكر لان ادراك
الحقائق فلاح اى فلاح وقد بناه الله على الذكر الكثير مع شروط اخر كدوام
الطهارة والخلوة وتقليل الغذاء وكون الغذاء من الحلال الطيب ونفى الخواطر
مطلقا خيرا وشرا ودوام الصوم والسكوت والاعتقاد الصحيح وكمال
التسليم الى المرشد الكامل وترك الاعتراض لله تعالى ولرسوله وللشيخ فاذا
فقد شئ من هذه الشروط لم يحصل الذكر على ما ينبغى فان لم ينتفع الذاكر بذكره
مع فقدان الشروط فكيف ينتفع المتفكر بتفكره وهو دون الذكر بمراحل
فابعد الطريق التفكر واقربه الذكر الموصل الى العشق الموصل الى المعشوق
وقد قال تعالى والذين امنوا اشد حبا لله فاذا اشد الحب هو العشق
وقال فاذكروا الله كذكركم اباءكم او اشد ذكرا واشد الذكر
هو الذكر المتصل المقارن بالعشق الحقيقى الالهى فاعلم ذلك ولما سئلت
عائشة رضى الله عنها عن حال النبى صلى الله عليه وسلم فقالت كان يذكر الله
تعالى فى كل احيانه اى كان من اهل الحضور الدائم بحيث لا يعوقه عائق ولا
يحول بينه وبين الله شئ بل كان باقيا ببقاء الله وقد قال تعالى فى وصف
نفسه لا تأخذه سنة ولا نوم اى ليس عنده غفلة اصلا فكذا عند
من هو باق ببقائه اذ هو خالص عن شوب الغيرية فظهر انه ليس المراد بالذكر

ماهو باللسان بل ما يقابل النسيان والغفلة وعليه كل الورثة فانهم اهل
الاستغراق والحضور الدائم الا ترى ان الملائكة يسبحون الله تعالى لا يفترون
لان الفتور انما هو من بقاء الطبع وقد ثبت انهم مطبوعون من النور والطبع
في النور فلا فتور في الملائكة وثبت ايضا ان افراد الانسان كل انشاة من
الملائكة فكما لهم بعد ازالة حجاب الطبع فوق كمال الملائكة فلا فتور عندهم
لا ظاهرا في ابدانهم ولا باطنا في قلوبهم وقد وصفهم الله بانشراح الصدر
من طريق اشارة قوله تعالى الم نشرح لك صدرك فان كل كمال حصل للمتبوع
فهو حاصل للتابع ايضا ما عدا ما كان من قبيل الخصائص واثر هذا الانشراح
هو عدم الاحتجاب لا بالخلق عن الحق ولا بالحق عن الخلق وذلك بالجمع بين الجمع
والفرق فاذا زال الحجاب ذال الفتور فان الذاكر العاشق عند المذكور المعشوق
لا فتور عند المعشوق ابدا فان العاشق اذا موصوف بالاشتياق المتصل
فانه لا ينقطع بالوصول بل يزداد آنا فآنا لان مطالعة وجه المعشوق تجدد
له مطالعة المحاسن والاوصاف الجميلة واذ لا انقطاع للمحاسن فلا انقطاع
للاشتياق كما لا ينقطع صوت البلبل وان وصل الى الورد الاحمر وقد ذكرنا
شمة من هذا قبل هذا في منازل القلب فليطالع هناك **نظم**

جانله يا هو • كل ذكر ايدملم • بردلدن قو • كل ذكر ايدملم •
غفلتي قو يوب • مرشده او يوب • الله هو ديوب • كل ذكر ايدملم
• فنا يولنده • بقا ايلنده • لقا حاصلنده • كل ذكر ايدملم •
الله الله هو • هر يوزاو دراو • نه صفا دربو • كل ذكر ايدملم •

استرسيك

استرسيك حق • حقي يه حق بق • بودر سوز مطلق • كل ذكر
ايدملم • **نظم** دركاهه كرمك استين • كلسون برى هو ديملم
• تلمى كورمك استين • كلسون برى هو ديملم • هوهاء اسم
الله در • انى بلن اكا هدر • كر بنده وكر شاهدر • كلسون
برى هو ديملم • بوزلمدن اشبو قفس • طوتلمدن اشبو نفس •
كيمكه ايده وصله هوس • كلسون برى هو ديملم • ذكر ايده رك
مذكوره ايرر • ظلمت ايچنده نوره ايرر • شولكم قنى بولدا شديرر •
كلسون برى هو ديملم • خلوتده وجلوتده هم • حق ذكر ديدر
خلقه اهم • حقى حق اهلى دمبدم • كلسون برى ذكر ايدملم •
نظم چون تجلى دن قرر مشدر رخ اوراق كل • اولسونى
عندليب بى نوا مشتاق كل • روى كلده صبغة الله سترى واردر
بى كمان • بلبل ايچر دلندن لاجرم اشواق كل • لاله نك بلز
درونده اولان سوداسنى • بوسبيدن رنك وبوده قالدى
هب عشاق كل • چشم حق بين اولميجه نيلسون اهل نظر • يوخسه
هر رخاردن يوزكوسترر خلاق كل • بوى حقدن پرمشام
اولدكسه اى حقى اكر • هركياه تازه دن ايار سن استنشاق كل •
وقفه بين المقامين تجاذبا وزرنه قالوبجبوس ولقد
زيرا ما فوقه استحقاق واستعدادى اولسه البتة ترقى ايدراوراده
طورمزدى تكيم اكثر سلاكه حاصل اولور وانك مقتضاسى قبضدر

وبعضلرنه فتح بابابسط اولمايوبه قبض اوزرنه مقبوض اولورلروعقده
لرى عندالموت وبابرزخده وبايحشرده يخيل اولورلر وآخر مطلوب
ايا غنه كلورزيرا بالفعل سالكه هرموطنه كورحرمان يوقدر
طريق مجدده وفات ايدن اجرمجدن محروم اولديغى كبى عرفاته وقوفه
وقفه ديدكلرينك سرّى بودركه مجدن مقصودجبل الرحمة نام
محلده وقوفدر اكرچه اطرافى دخى ميدانره وارنجه موقف در ووقوف
مذكورك موقفى منتهى السيردر زيرا ماوراسى مطلوبدكلدر پس جليج
وطن ايله موقف مذكورك ماوراسى ميانده موقوف ومحبوس اولديغى
كبى سالك دخى نهايت سيرده وطن كونى ايله قاب قوسين اوادنى
ماوراسى ميانده موقوف ومحبوسدر زيرا كرچه قاب قوسين مرتبهٔ
صفات ومقام قرب واوادنى مرتبهٔ ذات ومقام وصلدر ولكن مرتبهٔ
الوهيته كوره قرب ووصلدر يوخسه كنه ذاته كوره دكل زيرا كنه
ذاته سيروا ولمقامه اطلاع ممتنعدركه نبيه وكرك ولى يه كوره
نتيكيم حديثده كلور ماعرفناك حق معرفتك يعنى بحسب الحق حقى
بلك محالدر اكرچه بحسب العبد ممكندر زيرا عبدك تعلقى اسما وصفاته در
بومرتبهٔ بلك وحقى بومرتبه ده بولنوب ايسه امور ممكنه دروا وادنى ده
ذاته وصول ديدكلرى وجه ذاته حجاب اولان اسما وصفاتى خرق
اتمكدركه غايتى تعيّنه كوره اولان ذاتى بولمق واكا ايرمك وآنى كورمكدر
يوخسه لاتعيّنه كوره دكل كه ذاتدر پس ذاته وصول هم ممكن وهم غير

ممكندر

ممكندر وطن ديدوكز وجدان حق وغربت ديدوكز وجدان نفسدر
زيرا نفس حقه حجابدر غربته وطنه برده اولديغى كبى جونكه وجدان حق
حاصل اوله واصل حق اولان دخى بواورتاده قالور يعنى نه يردخى مرتبهٔ
نفسه واوصافنه نازل اولور ونه خود تعيين اولنان مرتبه يى ماورآنه
كذرايده بلور مقام نبوى كبى كه لاتعيّن مرتبه سنه نظيردر زيرا هيچ برفرد
آنك مقامنه دخوله قادر دكلدر والامحترق اولور مقام لاتعيّنه كوره
نور شعشعانيدن محترق اولديغى كبى واولمقامك صورت سماويه وسيله
وصورت ارضيه سى روضه در وحضرت فاطمه نك رضى الله عنها بعد الوفاة
روضيه ادخال اولنديغى كرك بنه اخراج اولنسون وكرك اوراده ابقا اولنسون
رسول الله صلى الله عليه وسلم نفس مطمئنه لرينك اثرى اولق حسيله دراكمون
سلسله لرى فاطمه دن متسلسله اولدى وفاطميه نسبتا ولنوب حسن وحسينه رض
اولادفاطمه دنلدى اولاد على دنلدى الحاصل فاطمه رسول الله دن بلاواسطه
جزئيدر نتيكيم حديثده كلور فاطمة بضعة منى سائرلرايسه بويله دكلدر
بلكه تقربلرى بالكز مناسبت معنويه ايله در نتيكيم حضرت عليه كرم الله وجهه
جنته قصر محاذات قصر نويده اولديغى مناسبت مذكوره يه راجعدر وبو
معنى مقتضاكذا تمشدر عجب اختصاص الهى دركه بعض عباده نصيب اولمشدر
اكرچه بعضيلر مجاهده يه موقوفدر ديرلر فاما حيرتدن سويلرلر ويا
مقصودلرى اختصاصه مؤدى اولان طريقى بيلمزدر اكرچه كه وجب دكلدر زيرا
هرمرتبه ومقام فضل الهى وعين مشئتدر نتيكيم ديمشلردركه قبل من قبل الاهلة

ورذ من رذ لا لعلة ویومقام اسرار قدردن اولغله افشا وتفصیلی رخصو
دکلدر وشول حدیثکه کلور سیروا هذا جمدان قد سبق المفردون بوسیر
هنوز طریقده اولنلره کوره در واول وقده مخاطبلرك هنوز کعبیه
عدم وصولکری کا قرینه در وجمدان عثمان وزنی اوزرینه ینبع ایله
عیص اراسنده بر طاغدر که حضرت موسی علیه السلام بعض بنی سرائیل ایله
مکیه اوزادن مرور ایلش وپیاده یکمشدر ومفردون کیمدر دیو سؤال
اولندقده اهل واولادی اولسنلر در دیو جواب ویرلدی مقصودی علاقه
اولغه اشارتدر کرك اهل واولادی اولسون وکرك اولسون زیرا بی علاقه
اولان کمسه اهل تعریف در یعنی آفاقی وانفسدن علاقه یی قطع ایتمش وحقی
حقده ارمش وکورمشدر پس مقصود نبوی دیمك اولور که ای نجه سوالر
طریق مکه ده فناده بی علاقه یکمشلر وعین کعبه وصله ایروب اوراده زمزم
ایچمشلر وجبل الرحمه قربده طور مشلر وآخر مقام بقایه ایروب اتو رمشلردر
سز دخی انبیا طریقنه سلوك ایدیکوز که طریق تفریددر والا علاقات
صوریه ومعنویه سزه یا بتدا اولو یخانه لر یکرده ویا خود یولاتر ده
قالورسکوز وغریبده اقامتکوز له ذلیل اولورسکوز ایمدی وقفه دی
حذر ایدیکوز ویولکزه کیدیکوز زیرا هنوز یولده سز ویولدم اولانه
وقفه واقامت دوشمز خصوصا که دنیا برقطره درکه عبوری واجب
ومروری ضروریدر تلازب درای سالك عجب نصیحتدر که زیرین قلمه اهداقه
یازلمشدر یوخسه قراطیس واوراقه دکل وغریب وصیتدر که دائما

سر یالین

سر یالین وکوشهٔ دستارده طوتملودر یوخسه صندوقده دکل نظم
پایند علائق اولان آدم یولله کرمز ● کرکرسه ده اول آدم ایله منزله
ایرمز ● برکوزلو کرکدر بویولا کرمکه آخر ● اعمی نجه انسون که
بویولده کوزی کورمز ● عهد ازلی عروه وثقادر الکده ● کل اوله
بوکون عهد نه پیمانه طورمز ● سن موسم عمری سکا باقی صنورسن
● کل موسمی وش آزدرافندی جوغه سورمز ● وآی اولکشیکیم بوجانه
ایرشوبدر ● بیهوده کزر بویله ایکن برکلیه ایرمز ● حق عشقنه حقی
چالشورجان وکوکلدن ● عشقیله اولان بردمنی بیك بیله ویرمز ●

الله الف مبدأ کلدرکه صفات سبع عدد نجه نقاطی مشتملدرکه
یدی در وهاء هویت متعینه در وهانك الفدن تاخری برسنه تك
تعینی وجود مقدمنه تابع اولغله در وبوراده الفدن مراد همزه در
زیرا الف ساکنه حرف تام دکلدر شول جهتدنکه هواده منتهای اولور
مراتب ایسه منضغطه در حروفك حلق ولسان وفمده انضغاطی کبی
والاحرف ساکن حرف تام اولدیغی کبی امر وجود دخی تام اولمق لازم کلور
وعدم تمامنك اثری بودرکه مرتبهٔ متعینه صاحبی اولمازوتجلی ده
فایده بولنماز وحلقهٔ هاکبی دور دونمز مع هذا اخر دانره اوله
ملتقی اولمق لازمدر ومحققان صوفیه هوکلمه سنی هاء جلاله دن اخذ
ایلمشلردر وتفخیم ایچون هاء مضمومه دن واو اشباع اولنمشدر تنکیم
قاعدهٔ تکسیریه درکه براسمك برحرفی اختیار ایدوباکا مشغول اولورلر

واولحرف اول اسمك تاثيرى كبى تاثير ايدر ومطلوبه حاصل اولور
وبونك نظيرى الا الله كلمه سيدر يعنى بعض سالكان كه نفيى ذكر اتمدن
لسانلرندن اثبات صادر اولور قلبده ويا خياله مضمر اولان نفيه مبتدر
زيرا آنك قلبى حضور توحيده در ويا خيال سلوكى نفى ماسوى اقتضا ائمكله
نفيى سويلمسه دخى همان دينمش كبيدر پس بلا نفى اثبات اولماز ويالكز الا الله
دينمك هذيان كبيدر ديمك عجب هذيان ندركه ذكر اتدوكم معانى خفيه
دن دهولدن ناشيدر وبو عالم آفاق اولديغى جهتدن تفصيله دائر
اولديغى كبى انفس اولديغى جهتدن دخى اجماله ناظر در هيچ بر مفصلك
مجملى وبر مطولك مختصرى اولديغى بوقدر پس آدم مختصر واجمال عالم
اولديغى كبى قران دخى مختصر كتب الهيه در وفرقان دخى كلمات دن نيچه يى
ذكر اولنان كبى اختصار اولنمشدر وقاعده عربيدركه ايكى اوچ كلمه دن
برحرفى آلوب تركيب ايدرلر بسمله وفدلكه وامثالى كبى الحاصل سوز اختصار
دكلدر بلكه بر سوزى محلنده ويا محلنك غير يده سويلمك ده دراكر
سنده سوزك روحى واريسه سوزك صحيح والا سقيمدر ونفى واثبات سالك
مجذوبه ويالكز اثبات مجذوبه سالكه كوره ورد در اكرچه بى خبر يكاش
تعليم ايدرلر ومقام فناده نفى واثبات مجموعى فانى اولور وهمان مسمّاى
حقيقى قالور زيرا الفاظ عند القوم مجاز ونفى واثبات اعتبار يدر ونسب
اولان اسماء مقرره ايله كيجه لرده وكلمه توحيد له كوندز لرده ذكره مشغول
اولمق كركدر زيرا كيجه عالم ذاته اشارتدركه بسيط در وكوندز عالم صفاته

رمز دركه

رمز دركه مركبدر يعنى ماهيات وحقائق وصور جمعندن تكيم شئون
ذاتيه يه يعنى عالم ذاته اعتبار اولنان تعيناته حروف دير لركه عالم
صفاته كوره بساطتى واردر تكيم بالاده تحقيق اولنمشدر وكمل اولياكه
مظاهر اسم اعظمدر انلر قوله ذكرات دكرى كبى فعلله وحاللله دخى ذكر
ايدرلر وانلرك ذكرلرى بنفسه لنفسه در وانلر ايچون ذكر محصور
يوقدر والا حقه انحصار لازم كلور فافهم جدا وحلاله ده اولان
لامين آفاق وانفسده اولان وسطه اشارتدر زيرا مخارج لفظيه ده
وسط اعتبار اولنديغى كبى تعينات تكوينيه ده دخى وسط اعتبار اولنوركه
شمسدر وشمس مظهر نور اولغله حرف نونه ناظر در وامتزجومه ده
دخى وسط اعتبار اولنوركه ختم الاولياد رقدس سره زيرا ميان الف
فاصله كلشدر انبياء اولينه كوره ابرهيم كبى عليهم السلام نظم
عالم غيب وشهادت سرّنه رمز ايليوب • الله الله ديه لم هو هو
ديو ذكر ايده لم • جان ودلدن هر نفسده براغزدن سويليوب •
الله الله ديه لم هو هو ديو ذكر ايده لم • جملهٔ اقطاب ياهو
چونكه هو ديرلر مدام • بنده الله عشقنه ذكر ايده لم هر صبح
وشام • الله الله ديه لم • حلقه حلقه اولده لم هارسمى كيبى بردوام • الله الله ديه لم
هو هو ديو ذكر ايده لم • عرش وكرسينك ستونيدر ديو ذكر الله ديق •
اون سكز بين عالمى توحيد اوزره قوردى حق • شرح صدره جان
ودل آنكله اولور ايكى شق • الله الله ديه لم هو هو ديو ذكر ايده لم •

اون ایکی بیك بابی جمله فتح ایدن مفتاحدر • ماسوانك ظلمتین رفع ایلین
مصباحدر • باعث شادی دلدر راحتار واحدر • الله الله دیه
هوهو دیو ذکر ایده لم • ذکرله اولور سویجق تراب اندر تراب • جان
ودل معمور وتن اولور خراب اندر خراب • شیخ حقی دن سبق استر سکوز
ای شیخ وشاب • الله الله دیه لم هوهو دیو ذکر ایده لم • بعدذا
ذکری اخفا ایلمك عالم ارواحه وجهر ایلمك عالم اجسامه راجعدر
وحدیثده خیر الذکر الخفی وارد اولدیغی مرتبهٔ ارواحه ترقی یه تحریکدر
زیرا مرتبهٔ ارواحده واقع اولان تعین نوری روحانی اولمغله تعین جسمانیه
کوره خفی در نظر ایله که آدمك صورت جسدانیه سی محسوس ور وحانی غیر
محسوسدر بلکه صورتیوزی معنایه آینه واقع اولمشدر پس روحك محسوس
اولدیغی بو آینه پرده سندندر یوخسه بی پرده کل انکه کون اسما وصفات
وجه حقه نقاب اولمشدر زیرا حق نور النوردرکه بلا نقاب مرئی اولمقدن
بریدر اگرچکه مرئی اولدیغی بحسب العبد در بحر نفسه دکلدر تنکیم بالاده
مرور ایلدی . بزینه صدده کله لم که مرتبهٔ ارواحك نظری عالم لسانندرکه
نفس محمول اندهٔ تموج اولمیه یعنی ایکی جسمك تصادمی سبیله اوراده تموج
هواء اولمیه بلکه انسان لحسانه کوردوکی نسنه یی ایجق کندی ایشیده
غیریه تعدی ایتمیه مکرکه نادر اولوله واکاثر عده اخفا دیرلر ویوندك
اخفی اولورسه یعنی لسانه کلمز سه ذکر قلبی ونفسی دیرلرکه انی کندی قولاغی
دخی اشتمز بلکه قلبی ایله ادراك ایدر ونفسنده ذکر ایدوکن بلور زیرا قلبی

اوراده حاضر ور اگرچه قولاغی حاضر دکلدر زیرا اوراسی عالم غیبدر بخلاف
عالم شهادت دکلدر عالم غیبده ایسه عالم شهادتك مکمی یوریمز مکر نادر اولمله
باطنده صدا وصوت خلق اولنمغله حس دخی آنی ادراك ایلیه نتکیم بعضیلرنه
واقع اولمشدر حتی بو فقیر بر دفعه کهنارده استلقا اتمش ایدم باطنمدن
جهرله ذکر اوازی کلدکده قالقوب اوتوردم واطرافمده اولنلرا یابو ذکری
اشتدیلرمی دیو استفسار احاصل اولدی نتکیم برکیجه سحر اعلاده بیت مکرمی
طواف ایلرکن میزاب ذهب مقابله سنده کلدکده کعبه دنك اولجانبندن
بعض مخاطبات غیبیه واقع اولوب بندخی توقف اتدم ومتحیر اولوب قالدم
واوامقام عالیده یکجه لرده بونلکی قتی چوق واقع اولدی حتی باب
کعبه ده ملائکهٔ اربعه وخلفاء اربعه دنك سلامی الندی وشیخ عبد القادر
الکیلانی قدس سره خطیمه داخل اولوب سلام ویردی وکاسر فرد اولندی
وخضر علیه السلام باطنده اولان ملاحظه می که برایت شریفیه متعلق ایدی
کشف اندی وتتیم ایدوب اول بایده بعض معانی سویلدی وبکا خیر دعا
ایلیوب غایب اولدی واول دعا نوجهله اولدیغی غیری تحریر اتمزده اشارت
اولنمشدر الحاصل بلا تموج نفسله اولان ذکر خفی لسانی ایسه ده روحانی کبیر
زیرا ایکسی دخی خفیدر ومرتبهٔ اجسامك نظری یه نده عالم لساندر ولکن تصادم
جسمین ایله تموج هواء شرطیله کهبو صورتده لسانه کلن نسنه یی قائل استماع
اللهو کبی غیری دخی کوش ایلر وشرعده کاجهر دیرلر تنکیم صلوات جهریه ده
امامك تلاوتی مسموع وسریه ده غیر مسموع در واخفا جهرك نتیجه سیدر

زیرا نزوله کوره کرچه اول اخفی بعده خفی بعده جهر درکه عالم اخفی عالم علم
وعالم خفی عالم ارواح وعالم جهر عالم اجسام درکه عالم اجسام ما تا عرش اعلی
واخری صورتا نسانیه در قامت صوره کوره عکس درکه اول عالم جهر بعده خفی
بعده اخفی در مرشد کامل مرید مستعده ابتدا جهر له امر اندوکی معنای فرکور
دندر زیرا ابتدا پرده چشم منخرق اولمدیچه پرده روح برتلز وروح دخی
لطافت زایده بولمدیچه عالم علمه ترقی تمز اشته عالم بالمراتب اولنلر احرکاتی
بویله اولور وتلاوت قرانلر اول امر دن حکمی جهر له اولمقدر زیرا مقام
اجسامه مناسبتندن ماعدا اسامعاره دخی تبلیغ بولنور وحکم الهی جمله نک
سمعنه القاء اولنور انکچون امام حقدن مترجم درکه کلام خلقه ایصال ایلر
وجماعتک قولقرنه قور بوسبیلک جماعته سکوت تمک دوشور ومذاکره
حدیثده ومحادثه کلمات کبارده دخی حکم بودر زیرا لفظ که اورتاده سوز
قارشمقدر تشویشه مؤدیدر وتشویش دخی مقصود بالذات اولان نظم
ومعنای ادراک وضبطه مانع اولور مجلس ذکر وتلاوت لغو اولق لازم کلور
بوجهتدندرکه اهل خلوته نفی خواطر وسلب محادثه نفس لازمدر زیرا مادمکه
قلبما سوایه مشغول اولمیا یحق کا مفتوح اولماز وعند الکعبه وعند
الملوک والاکابر جهر ودفع صوتا تمک ترک ادبدر دیدکاری مقام وصوله
کوره در بوخصه مقام فرقته کوره دکل انکچون عاشق اولان کمسه آه
وانین وهای وهوی دن تحاشی کلمدر ومغلوبا ولا نه آدبه ترک ادب یردر
وسیلک در یایه وصوله دک چغلیسی کمسنک اولمازکه حکم مرتبهٔ عشقدر

بعده

بعده ساکت وصامت اولورکه بوصورتده حکم مرتبهٔ وصولدر پس یکی
مرتبه یی بری برینه خلط ایدن جاهلدر وانکار ایدن اندن اجهلدر وسلوک
واحوال سالوک حقنده طعن وتشنیع ایدن زاغ وزغندن ادنا درکه زاغ وزغ
مسیح وحمار حقدر طاعن ومشنع ایسه خلط ایدر وهذیان سویلر وبعد
السلوک رجوع ایدنلر انعامدن اصل وکافردن زیاده اعمالردر زیرا انعامک
ضلال وحیرتی آنی بولندن چقمز زیرا فی الحقیقه طریق توحیده در وکافر بدایتده
فرایتدیکی اعمادر مرتد ایسه بصیر اولدقدن صکره اعمادر بومقوله نالایسه
حسرت وفراقی سائردن بتر درقال تعالی هل یستوی الذین یعلمون والذین لا یعلمون
ودیمشلردرکه بر کمسه طریق حقی بلدکدن صکره رجوع ایلسه انک عذابی سائرلردن
اشد اولمه الحاصل کرچه حکم تلاوت ابتداده معنای مذکور دن اولورسه تجرید دی فاما
عارض قوی حسبیله اخفا یه تحویل اولندی واول عارض بودرکه اول وقتده
اهل شرک طغیانی وارید یخصوصکه استماع قران اتسه لر ستایدر لر ولغو کلام
ایلر لردی تکیم قرانده اهل شرک وقتنده لرندن اخبار طریقله کلمور لا تسمعوا لهذا
القران والغوا فیه لعلکم تغلبون وبو معنی سببیله بعض سور قرانیه حروف
مقطعه ایله بدا اولمشدر زیرا اهل عناد اولنلر اول امر دحروف مقطعه یی
اشتدکده یه استغراب وسکوت ایدرلر وطعن وتشنیع ایتمزلردی پس استماع قرانه
وسیله اولمغله بعض سوره بالتمام انکله بدا اولندی انکچون مقطعات ایله
معنون اولان سورلرک اکثری مکه مکرمه ده نزول اتمشدر چونکه باعث مذکور انک
ابتداده اخفا اولندی بوحکم انتهاده دخی باقی قالدی طوافده رمل کبی